REVISTA

BIBLIOTECII NAŢIONALE A ROMÂNIEI

ANUL XXX NUMĂRUL 50 / 2024

SUMAR

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ „FOTOGRAFIA ROMÂNEASCĂ. PERSPECTIVE LOCALE ŞI TENDINȚE EUROPENE”, 3 iulie 2024

Reinterpretarea fotografiilor anonime
Florin Andreescu *3*

Atelierul fotografic *Bel Ami* (Ploiești)
Dan Gulea *10*

Exploring the Visual Narratives of Car Travel Photographic Albums from Romania Abroad in the Early Decades of the 20th Century
(Studierea narațiunilor vizuale din albumele de fotografii ale călătoriilor cu mașina din România în străinătate în primele decenii ale secolului XX)
Ana-Cristina Irian *21*

Doamnele artei fotografice din România în perioada 1956-1989
Eugen Negrea *33*

PORTRET COMPUS: COLECȚIILE SPECIALE ALE BIBLIOTECII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Fonduri și colecții

Cabinetul de Bibliofilie al Colecţiilor Speciale din Biblioteca Naţională a României. Fondul de carte veche şi rară străină
Andreea Răsboiu *39*

Colecția de Cartografie a Serviciului Colecții Speciale din Biblioteca Națională a României: succintă prezentare
Olimpia Vulcu *85*

PORTRET COMPUS: COLECȚIILE SPECIALE ALE BIBLIOTECII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

200 de ani de la naşterea lui Avram Iancu: omul, faptele, recunoștința și memoria istoriei
Elena Cojuhari *94*

REVISTA ARHIVELOR (seria veche 1924-1947). Un secol de activitate arhivistică. Prețuitori ai arhivelor
Mihaela Manolache *177*

Un banchet academic
drd. Valentina Bilcea *216*

PREZERVARE. CONSERVARE. RESTAURARE

Dificultăți întâmpinate în restaurarea documentelor cu pecete
Valentina Albei *223*

Manuscris slavon de secol XVI – restaurare conform principiului minimei intervenţii
Claudia Condruz *226*

ANIVERSĂRI CULTURALE

Fundația Culturală „Remember Enescu” la 25 de ani de activitate (1999-2024)
Mihaela Tomescu *231*

COMEMORĂRI CULTURALE

O poetă pentru toate anotimpurile sufleteşti. Manuscrisele Elenei Farago
Cristina Marinescu *237*

Opera lui Alex Ștefănescu reflectată în colecțiile de carte ale Bibliotecii Naționale a României. Biobibliografie
Elena-Gabriela Bănuț *240*

EVENIMENT

Concursul Național „Prietenii Muzicii”. Ediția a XXII-a
Raluca Bucinschi *260*

Proiectul „Raftul de carte ucraineană”
dr. Dina Velicu *266*

„*Începutul profesiei de muzician se află aproape întotdeauna în copilărie*”
prof. univ. dr. Verona Maier *270*

BIBLIOTECA XXI

Despre şi din cauza pandemiei. Cărţi publicate în România în anii 2020-2023. O cercetare bibliografică
Mihaela Buiumaci, dr. Letiția Constantin, dr. Luminița Gruia *280*

ABSTRACTS/RÉSUMÉS *292*

B-dul Unirii, nr. 22, sector 3, cod poștal 030833, București
Telefon: 021.3142434/1181
e-mail: *anca.moraru@bibnat.ro*

Responsabil de număr: ANCA MORARU
Redacție: ANGELA BILCEA, dr. ADRIANA DUMITRAN, dr. NICOLETA RAHME, EMIL TUDOR
Traducere rezumate: ANCA MORARU (engleză), EMIL TUDOR (franceză)
DTP: FLORIN NISTOR
Copertă: CONSTANTIN POPOVICI

Revista Bibliotecii Naționale a României
An XXX Nr. 50 (2024)

Numărul 50 (2024) din Revista Bibliotecii Naționale a României include o parte din lucrările susținute în cadrul celei de-a doua ediții a Conferinței Internaționale „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, organizate în colaborare cu Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” al Academiei Române, precum și o prezentare amplă a vieții lui Avram Iancu pe fundalul evenimentelor istorice ale timpului, la aniversarea a 200 de ani de la nașterea marelui erou național român.

TABLE OF CONTENTS

THE INTERNATIONAL CONFERENCE "ROMANIAN PHOTOGRAPHY. LOCAL PERSPECTIVES AND EUROPEAN TRENDS", July 3 2024

Reinterpreting anonymous photos
Florin Andreescu 3

Bel Ami photo studio (Ploiești)
Dan Gulea 10

Exploring the visual narratives of car travel photographic albums from Romania abroad in the early decades of the 20th century
Ana-Cristina Irian 21

Ladies of the photographic art from Romania during 1956-1989
Eugen Negrea 33

COMPOSITE PORTRAIT: THE SPECIAL COLLECTIONS OF THE NATIONAL LIBRARY OF ROMANIA

Funds and collections

Cabinet of Bibliophilia at the Special Collections of the National Library of Romania. The collection of old and rare foreign books
Andreea Răsboiu 39

Collection of Cartography at the Special Collections Department of the National Library of Romania: succint presentation
Olimpia Vulcu 85

COMPOSITE PORTRAIT: THE SPECIAL COLLECTIONS OF THE NATIONAL LIBRARY OF ROMANIA

Bicentenary of Avram Iancu's birth: the man, the deeds, the gratitude and memory of the history
Elena Cojuhari 94

REVISTA ARHIVELOR (the Archives Magazine) (old series 1924-1947). A century of archival activity. Treasurers of the archives
Mihaela Manolache 177

An academic banquet
Drd. Valentina Bilcea 216

PRESERVATION. CONSERVATION. RESTORATION

Difficulties encountered in the restoration of documents bearing a seal
Valentina Albei 223

SOMMAIRE

LA CONFÉRENCE INTERNATIONALE «PHOTOGRAPHIE ROUMAINE. PERSPECTIVES LOCALES ET TENDANCES EUROPÉENNES», 3 juillet 2024

Réinterprétation des photographies anonymes
Florin Andreescu 3

Atelier photographique *Bel Ami* (Ploiești)
Dan Gulea 10

Étude des récits visuels contenus dans les albums photos de voyages en voiture effectués en Roumanie et à l'étranger au cours des premières décennies du XXe siècle
Ana-Cristina Irian 21

Les dames de la photographie en Roumanie pendant 1956-1989
Eugen Negrea 33

PORTRAIT COMPOSITE: LES COLLECTIONS SPÉCIALES DE LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE ROUMANIE

Fonds et collections

Cabinet de bibliophilie des Collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie. Collection de livres anciens et rares étrangers
Andreea Răsboiu 39

La collection cartographique du Service des collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie: bref aperçu
Olimpia Vulcu 85

PORTRAIT COMPOSITE: LES COLLECTIONS SPÉCIALES DE LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE ROUMANIE

Le bicentenaire de la naissance d'Avram Iancu: l'homme, ses exploits, la reconnaissance et la mémoire de l'histoire
Elena Cojuhari 94

REVISTA ARHIVELOR (Revue des archives) (ancienne série 1924-1947). Un siècle d'activité archivistique. Les passionnés des archives
Mihaela Manolache 177

Un banquet académique
Drte. Valentina Bilcea 216

PRÉSERVATION. CONSERVATION. RESTAURATION

Difficultés rencontrées dans la restauration des documents portant un sceau
Valentina Albei 223

TABLE OF CONTENTS — SOMMAIRE

16th century Slavonic manuscript – restoration according to the principle of the minimal intervention
Claudia Condruz *226*

CULTURAL ANNIVERSARIES

'Remember Enescu' Cultural Foundation after 25 years of activity (1999-2024)
Mihaela Tomescu *231*

CULTURAL COMMEMORATIONS

A poet for all the seasons of the soul.
Elena Farago's manuscripts
Cristina Marinescu *237*

Alex Ștefănescu's work reflected in the book collections of the National Library of Romania. Biobibliography
Elena-Gabriela Bănuț *240*

EVENT

'The Friends of the Music' National Competition. 22nd Edition
Raluca Bucinschi *260*

'The Ukrainian Bookshelf' project
Dr. Dina Velicu *266*

'*The beginning of the musical profession almost always can be placed in the childhood*'
Prof. univ. dr. Verona Maier *270*

LIBRARY XXI

About and because of the pandemic. Books published in Romania between 2020-2023. A bibliographical survey
Mihaela Buiumaci, dr. Letiția Constantin, dr. Luminița Gruia *280*

ABSTRACTS/RÉSUMÉS *292*

Manuscrit slavon du XVIe siècle – restauration selon le principe de l'intervention minimale
Claudia Condruz *226*

ANNIVERSAIRES CULTURELS

La Fondation culturelle «Remember Enescu» après 25 ans d'activité (1999-2024)
Mihaela Tomescu *231*

COMMÉMORATIONS CULTURELLES

Une poétesse pour toutes les saisons de l'âme.
Les manuscrits d'Elena Farago
Cristina Marinescu *237*

L'œuvre d'Alex Ștefănescu reflétée dans les collections de livres de la Bibliothèque nationale de Roumanie. Biobibliographie
Elena-Gabriela Bănuț *240*

ÉVÉNEMENT

Concours national «Les Amis de la Musique». XXIIe édition
Raluca Bucinschi *260*

Le projet «Rayon des livres ukrainiens»
Dr. Dina Velicu *266*

«*Le début de la profession de musicien se truve presque toujours dans l'enfance*»
Prof. univ. dr. Verona Maier *270*

BIBLIOTHÈQUE XXI

À propos de et à cause de la pandémie. Livres publiés en Roumanie entre 2020 et 2023.
Une recherche bibliographique
Mihaela Buiumaci, dr. Letiția Constantin, dr. Luminița Gruia *280*

ABSTRACTS/RÉSUMÉS *292*

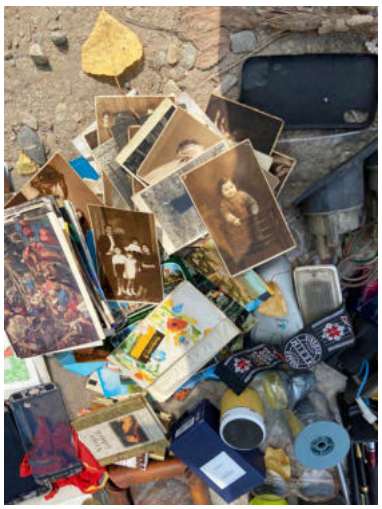
Florin Andreescu

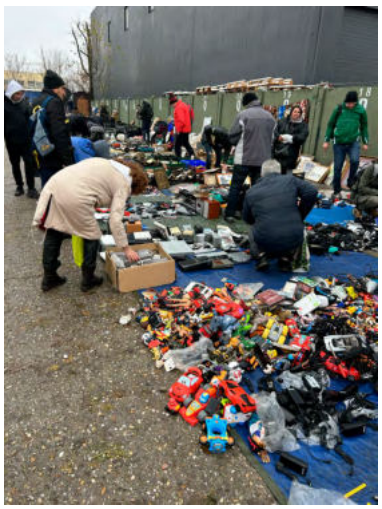
Reinterpretarea fotografiilor anonime

Conferința internațională *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”*, 8 iunie 2023

Inventată în urmă cu aproape două sute de ani, fotografia evoluează explorând noi dimensiuni, atât tehnologice, cât și estetice. Apărută în prima parte a secolului al XIX-lea, fotografia a fost inițial apanajul inventatorilor pasionați de experimente chimice și optice. Această perioadă romantică este cunoscută pentru febra descoperirilor menite să impună procedeul pe scară largă, iar lucrările primelor generații de fotografi au demonstrat atât faptul că fotografia este capabilă de exprimare poetică și subiectivă, dar și să redea istoria, la scară mare sau mică.

Secolul XX a impus procedeul argentic, s-au miniaturizat echipamentele și formatele, iar fotografia a ajuns în mâinile oricui dorea doar să apese un buton, după cum spunea o celebră reclamă din 1888 a firmei Kodak. Este evident că secolul XXI este digital. Susținută de noi idei, tehnici și medii de afișare și circulație, fotografia este astăzi un veritabil limbaj de comunicare între oameni, mai accesibilă decât niciodată. Este mereu la îndemână, integrată într-un telefon mobil, fără de care ne este greu să ne imaginăm viața. Se pare că Steve Jobs a reușit, în genialitatea sa, nu doar să ofere omenirii un dispozitiv indispensabil și molipsitor – telefonul mobil –, ci și să zdruncine din temelii industria echipamentelor fotografice care înglobează tehnologii de mecanică fină, optică și electronică de mare rafinament. După al Doilea Război Mondial, construcția de aparate fotografice s-a concentrat în arhipelagul nipon, vechii jucători europeni pierzând în câteva decenii controlul asupra pieței acestor produse. Tehnica digitală s-a impus definitiv după anul 2000, schimbând din temelii accesibilitatea la procedeu, dar și estetica imaginilor. Raportul între lumini și umbre s-a mărit, iar posibilitățile de transformare digitală sunt aproape nelimitate. Excesele fac însă ca imaginea să devină din „plastic”, fără materialitate și consistență – un construct „fake”.

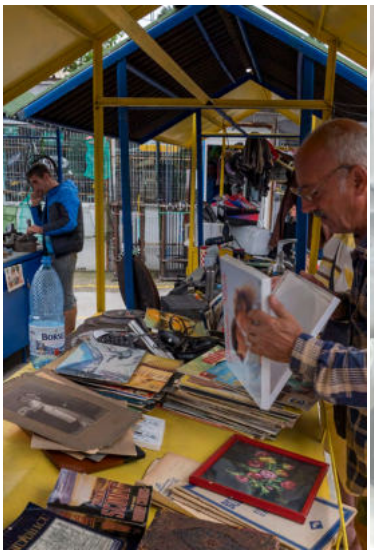

Florin Andreescu, fotograf, cineast, editor
membru al Asociației Cineaștilor din România
E-mail: andreescu.flphoto@gmail.com

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

În ultima vreme, se remarcă un interes tot mai mare al generațiilor născute în epoca fotografiei digitale pentru vechea tehnologie argentică. Se redeschid vechi fabrici de materiale fotosensibile, în formule noi, pentru a fi rentabile. Bătrânele aparate de fotografiat pe film sunt redescoperite și reparate și multă lume este uimită de calitatea și de durabilitatea construcției lor. Imaginile se imprimă din nou pe suport de hârtie și tinerii le consideră mai expresive decât imaginile afișate pe telefon sau pe monitor. Vechile procedee fotografice revin, datorită fotografilor entuziaști, iar magica pânză neagră sub care se ascundea fotograful pe vremuri continuă să atragă și să uimească audiența. Astfel sunt revalorizate albumele de fotografii realizate de bunicii și străbunicii noștri și se demonstrează că procedeul argentic, care a fost utilizat timp de două secole, este un mediu mai sigur pentru conservarea fotografiilor, decât stocarea digitală, pentru care nu există încă o soluție viabilă pe termen lung.

Fotografiile vechi, de multe ori, farmecă până la sublim retina privitorului și mă întreb de ce. Pornind în căutarea detectivistică a „timpului” în care clipa a fost imortalizată de halogenura de argint, datele documentare ale fotografiei sunt primele decodate, dar mai rămâne acel *punctum*, (Roland Barthes), care este învăluit în mister și are numeroase necunoscute. Citesc aceste fotografii de demult, le pun unele lângă altele, ca să leg totul într-un timp universal. Folosind principiile designului, născocesc povești care se potrivesc de minune între coperțile unei cărți.

Reinterpretarea fotografiilor anonime
Florin Andreescu

Când am lansat în 2009 primul volum din seria *Flashback*[1], nu mi-aș fi imaginat că fotografiile mele, surprinse cu trei, patru decenii în urmă, pot prezenta atât interes. Au urmat încă două volume[2] și sper să mai urmeze, cu toate că, în perioada în care lucrez la acestea, cufundarea în nefericitul timp istoric în care mi-am petrecut tinerețea îmi provoacă depresie.

În mod natural, s-a declanșat în mine dorința de a căuta și alte fotografii din secolul trecut. Imaginile profesioniste sunt bine ferecate prin arhivele muzeelor sau ale altor instituții. Colecționarii privați se bucură în solitudine de ceea ce au reușit să strângă, dar mai rămâne o comoară fotografică găzduită în talciocuri. Aceste fotografii anonime sunt adunate din gunoi sau aduse din case golite în grabă de către moștenitori. Sunt fotografii sortite pieirii, strânse printre multe alte nimicuri de către comercianții târgurilor de vechituri. Tot ce există în talciocuri a bucurat cândva pe cineva, dar odată ajunse acolo, aceste lucruri vor dispărea definitiv sau vor avea o nouă viață, cu un nou proprietar.

Colindatul prin târgurile de vechituri în căutare de fotografii vechi îmi stârnește entuziasmul. Cu toate acestea, mi-am propus ca activitatea asta să nu devină o obsesie și să nu mă las influențat de speculanți. Îi evit și achiziționez numai imagini care costă un leu, de la cei dispuși să scape rapid de marfă, pentru că fac parte dintr-un veritabil lanț economic prin care se reciclează obiecte vechi (recuperate din gunoi, din țară sau din străinătate). Nu am reușit să descopăr cum funcționează acest sistem, dar se pare că este deosebit de bine organizat: fluxul de marfă este constant. Nu sunt interesat de fotografii realizate în alte țări, ci doar de imaginile din spațiul românesc sau ex-românesc (Cadrilater, Bucovina de Nord, Basarabia).

1. ANDREESCU, Florin. *Flashback 1: clișee voalate din Epoca de Aur și anii tranziției*, vol. 1. București: Ad Libri, 2009 (n.red.).
2. ANDREESCU, Florin. *Flashback 2: comunism glorios, capitalism victorios*, vol. 2. București: Ad Libri, 2013. ANDREESCU, Florin. *Flashback 3: societate multilateral dezvoltată falimentară*, vol. 3. București: Ad Libri, 2019. (n.red.)

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

În urma vizitelor mele periodice prin târgurile de vechituri a apărut o veritabilă arhivă fotografică, găzduită în cutii care vor stârni nedumerirea și furia urmașilor. Fotografiile sunt scanate, indexate, ordonate tematic și procesate. Sunt fotografii anonime, de amator, catalogate ca fotografii de familie, dar unele au puterea de a evoca evenimente, întâmplări și istorii. Sunt mult mai puternice decât fotografiile oficiale, realizate cu meșteșug de către profesioniști. Simpla lor vedere îmi bucură retina. Spontan, compun fire narative și îmi pare tare rău că nu am fost înzestrat cu talent scriitoricesc. Da, fotografiile vechi spun multe povești și în lipsa unor date documentare. Poate din acestea va lua naștere un album fotografic sau, cândva, aceste fotografii vor ajunge din nou la gunoi sau la târgul de vechituri.

Fotografiile din arhivă sunt scanate la o rezoluție de print (aproximativ A3) și indexate după data achiziționării, pentru a ușura căutarea ulterioară. În cazul în care pe verso-ul fotografiei există însemnări, numele fișierului verso-ului include notația „bis”, pentru a succeda în folder fișierul „față” al fotografiei. Pentru procesarea imaginilor, folosesc Lightroom sau Photoshop. Apelez la tehnicile de retuș electronic exclusiv pentru a îmbunătăți calitatea imaginilor.

De multe ori mi-am pus întrebarea cum trebuie să arate o fotografie veche? Cu patina timpului și cu imperfecțiunile tehnice de demult sau manipulată digital, pentru a stârni interesul unui consumator contemporan de vizual. Mă gândesc că și peliculele cinematografice sunt supuse remasterizării, pentru a îndepărta „ceața și voalul” trecerii timpului, adică pentru a atenua degradarea fizico-chimică suferită de mediul de înregistrare. Există restaurare comercială și restaurarea de artă. Imaginea veche procesată trebuie să arate ca în ediția princeps sau să fie îmbunătățită din punct de vedere calitativ? Cine cunoaște răspunsul corect la această întrebare? Orice cod etic scris poate fi contestat. Personal, prefer să ridic calitatea imaginilor, elimin urmele de praf, zgârieturile, măresc claritatea și raportul dintre umbre și zonele luminoase, dar în esență imaginea rămâne „de epocă”.

Fotografiile în formatul fizic sunt depozitate în arhivă în plicuri, pe care notez data, locul de unde au fost achiziționate și numărul lor.

Toate imaginile din arhivă – peste zece mii – au fost organizate în Lightroom, într-un *library*, în foldere care poartă numele plicurilor. Imaginile au un *smart preview* minimal. Întreg *library*-ul din Lightroom are o clonă cu jpeg-uri de maximum 1.200 de pixeli latură lungă. În acest fel, se poate căuta rapid orice imagine și se poate găsi și fișierul la rezoluție mare. Crearea acestor *smart preview* îmi dă posibilitatea de a avea în laptop întregul *library* și acces la orice fotografie, indiferent de locul în care mă aflu. Pentru moment, arhiva cu fișierele originale se află la sediul editurii mele. Ideal ar fi să se realizeze mai multe copii back-up depozitate în diferite locuri.

Pentru organizarea arhivei, am adăugat imaginilor cuvinte cheie, dar imaginile au rămas fizic în locul de origine, în *metadata*.

Conferința internațională *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”*, 8 iunie 2023

În cadrul conferinței internaționale din iulie 2024, am prezentat următoarele teme fotografice:

- Mijloace de transport:
  tracțiune animală: căruțe, șarete, trăsuri
  tracțiune umană: biciclete, trotinete
  tracțiune motorizată: motociclete, motorete, automobile – simbol social, tren – gări, avion – aeroport, camioane
- Acordeonul și damigeana: petreceri în aer liber cu muzică și băutură
- Copii și jucăriile lor
- Premiul I – finalul anului școlar
- Petreceri cu dans în locuințe private, ceaiuri
- Evenimente în apartamente în perioada comunistă
- Reuniuni de familie
- Ceremonii funerare
- Mirese, nunți
- Vacanțe pe litoralul Mării Negre
- Balcic
- Vacanțe în sate
- Călătorii montane
- Întâlniri cu urși vii și împăiați
- Spital
- Moș Crăciun și Moș Gerilă

- Bazinul de înot
- Sporturi
- Zăpezile de altădată
- Aspecte urbane
- Pionieri din comunism
- La școală
- Tom Mix – joaca de-a westernul
- Vilegiaturiști
- Parade de 1 Mai, 23 August sau antebelice
- Trupe militare
- La studii în URSS
- Viața sexuală în anii ‘60
- Agricultori
- Industrie
- Platoul de filmare
- Statuia lui Lenin
- Amintiri de la ...
- Atitudine în fața aparatului de fotografiat
- Fundalul în studioul fotografic
- Fotograful fotografiat

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

Numărul temelor fotografice ar putea fi mult mai mare, și pornind de la această primă organizare, arhiva cu fotografii anonime poate sta la baza unui album care să ilustreze viața cotidiană din trecut. Sau chiar a unui film documentar – o poveste în imagini. Pentru a crea o carte de fotografie apelez la tehnici folosite în montajul unei secvențe cinematografice, realizez asocieri între idei, obiecte, culori. Prefer un design minimalist, astfel încât să nu subjug puterea de comunicare a imaginii, și folosesc texte non-redundante. Textul poate fi informativ sau ficțional. Astfel, albumul devine fie documentar, fie docu-ficțional, un gen folosit cu mult succes în producția de filme.

Munca de realizare a unui album seamănă cu cea de realizare a unei cărți cu benzi desenate, a unui roman grafic – gen foarte popular astăzi în rândul adulților cu timp limitat de lectură – sau a *story-board*-urilor folosite în industria filmului.

Crescând într-un uriaș univers audio-vizual, real sau virtual, tinerii sunt receptivi la imaginile de arhivă și nu au dificultăți să le descifreze. Experiența rețelelor sociale, nu mai veche de 15 ani, arată cum a evoluat din punct de vedere estetic captarea de imagini cu ajutorul telefonului. Pe considerente de mimetism, cei foarte tineri își însușesc cu multă naturalețe meșteșugul armoniilor vizuale.

Proiectul de recontextualizare a fotografiilor anonime se încadrează la *work in progress*. Sper ca acest proiect să se materializeze într-un album și să devină un succes de public, dar și o viitoare temă de discuție.

Conferința internațională *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”*, 8 iunie 2023

Sursa imaginilor: Arhiva personală a autorului.

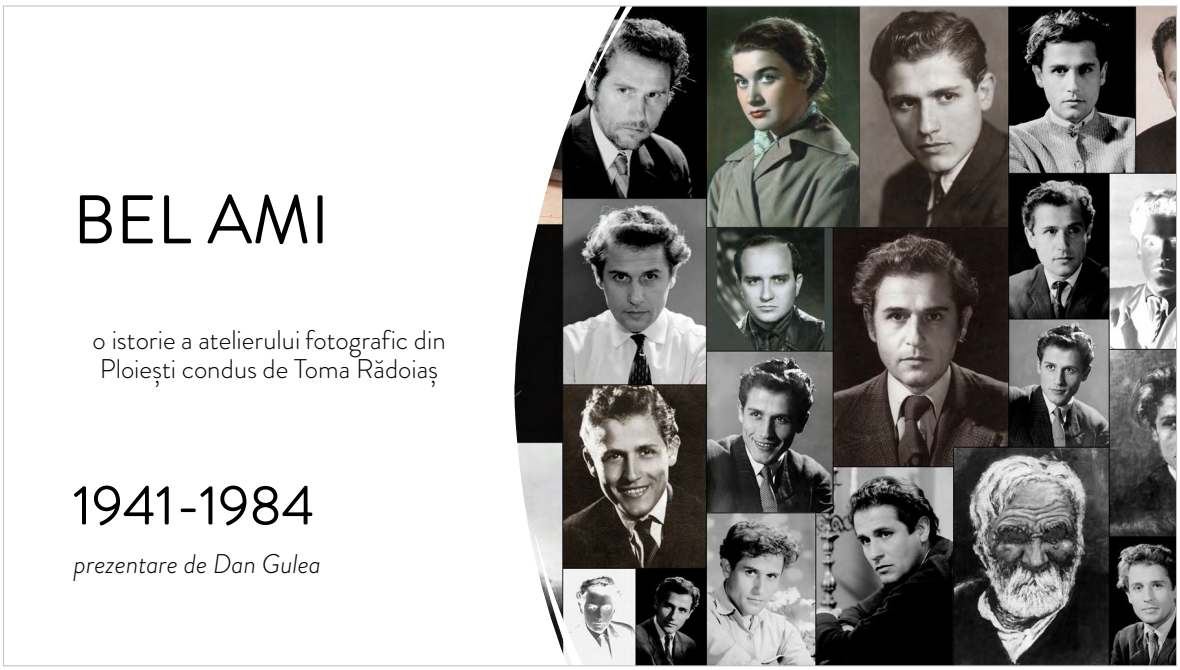
Florin Andreescu este fotograf, cineast, membru al Asociației Cineaștilor din România și editor. A început să fotografieze în copilărie, iar în anii ‘80 expunea în saloane de fotografie. După terminarea Facultății de Electronică, lucrează în cinematografie, unde semnează coloana sonoră a mai multor filme artistice, iar apoi devine cadru didactic la Universitatea Națională de Teatru și Film. În 1999 fondează editura Ad Libri, specializată în editarea albumelor fotografice și a cărților turistice. Realizează zeci de albume fotografice despre România, dar și filme documentare din genul travel & history. Albumele sale au fost prezentate la Expozițiile Mondiale de la Aichi (2005), Shanghai (2010) și Dubai (2020), textele acestora fiind traduse în japoneză, chineză și arabă. În 2009 lansează primul volum *Flashback* cu fotografii proprii din perioada 1975-1995. Proiectul are succes și, până în prezent, au apărut și volumele al doilea și al treilea, iar expozițiile cu acestă tematică au fost vernisate la Mois de la Photo Paris 2014, PHotoEspaña 2019, Barcelona, Budapesta, Valladolid, Fribourg, București și Ploiești. Expoziția outdoor „Monumente UNESCO din România” este prezentată în mai 2018 la Madrid, cu ocazia Feria del libro, fiind itinerată și la Segovia, Sevilla și Córdoba. În 2019 expune „Salutări din România la Podgorița și Maramureș – țară veche, țară nouă” la Bruxelles.

Dan Gulea

Atelierul fotografic *Bel Ami* (Ploieşti)

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

Atelierul *Bel Ami* și existența lui în a doua jumătate a secolului al XX-lea sunt indisolubil legate de familia Rădoiaș și, în special, de personalitatea lui Toma Rădoiaș, cel care a creat acest brand pentru lumea fotografiei și pentru orașul Ploiești.

Dincolo de locuri și de case, cel mai important este omul și imaginea sa, așa cum au fost păstrate de aparatul de fotografiat; după un scurt excurs în care voi urmări biografia lui Toma Rădoiaș, precum și evoluția atelierului său, atât în perioada în care a fost condus de el, cât și ulterior, perioadă ce traversează în mod miraculos regimul comunist, voi prezenta câteva teme și direcții din opera fotografică a lui Toma Rădoiaș, făcând un context al momentului în care *Bel Ami* era condus de fondatorul său.

Repere biografice

Toma Rădoiaș (23 martie 1922 – 6 iulie 1984) a fost al patrulea copil al Elenei și al lui Mihai Rădoiaș, dintr-o familie cu zece copii (dintre care vor ajunge la maturitate, opt). Se naște în comuna Posești, Prahova.

Dan Gulea, critic și istoric literar
E-mail: dan.gulea@litere.unibuc.ro

părinții fraților Rădoiaș, Mihai și Elena

Conferința internațională *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”*, 8 iunie 2023

Figura bunicului moș Dumitru (tatăl lui Mihai) este importantă pentru copilul Toma. Un moment semnificativ în viața familiei este cel în care Mihai Rădoiaș decide să facă parte, împreună cu toți ai lui, din confesiunea adventistă. Nevoiți să muncească de la vârste mici, mai mulți frați vor dori să facă și altceva decât munca pământului, toți frații având, în cele din urmă, diferite legături cu artele vizuale, și în special cu fotografia, fapt care individualizează familia Rădoiaș:

familia Rădoiaș în două fotografii, din 1946 și 1970/ primul aparat al atelierului

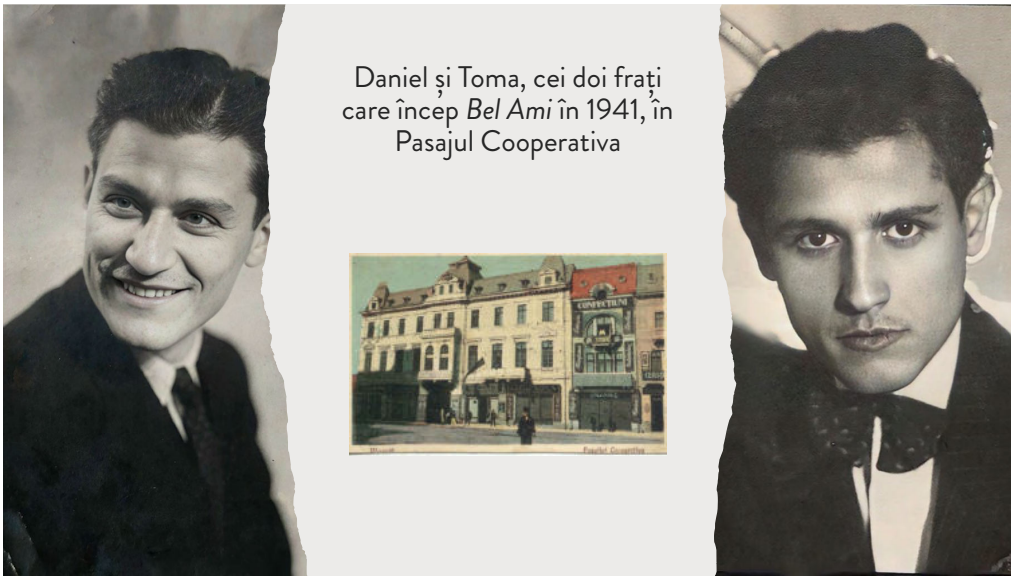
fraților Ion, Titu, Lila și Petre, în obiectivul lui Toma

1. *Florica* (1916-2004), pictor naiv,
2. *Ion* (1918-1983), fotograf ambulant în satele din Prahova,
3. *Daniel (Dani)* (1920-1943), vânzător de parfumuri (comis-voiajor),
4. *Maria* (1924-2018), fotograf ambulant,
5. *Lila* (1927-2019), retuș color fotografie,
6. *Titu* (1929-1989), fotograf la cooperativa Union; preia *Bel Ami* după decesul lui Toma,
7. *Petre (Petrică)* (1936-2016), fotograf al Muzeului de Istorie din județul Prahova, a lucrat îndeaproape cu profesorul Nicolae Simache, ctitorul muzeelor prahovene, fotografiind documente și vestigii; se specializează din 1973 în fotografii de copii – o încercare de a trece peste drama personală de a-și fi pierdut soția și copilul la naștere.

Pentru început, Toma Rădoiaș, eroul acestor rânduri, este îndreptat de familie, în jurul vârstei de 15 ani, spre zidărie, apoi lucrează împreună cu Daniel (Dani), frate mai mare, vânzând parfumuri din casă în casă.

În fotografie, Toma Rădoiaș face primii pași într-un atelier din București, în anii premergători celui de-al Doilea Război Mondial, la îndemnul fratelui Daniel (Dani), care ar fi vrut un venit mai stabil decât cel rezultat din comerțul ambulant. Cu un capital pus la dispoziție de acest frate, din afacerile sale cu parfumuri, cei doi vor deschide împreună, în septembrie 1941, un atelier foto în Pasajul Cooperativa, într-un loc din oraș unde existau mai multe ateliere fotografice. Se lucrează pe negative de 135 mm, cu o singură cameră AGFA.

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

Daniel și Toma, cei doi frați care încep *Bel Ami* în 1941, în Pasajul Cooperativa

Numele atelierului va fi *Bel Ami*, poate și sub influența romanului lui Maupassant, ce reprezintă tipul celui plecat de jos în viață și ajuns la mari situații financiare și de putere, dar, mai degrabă, sub influența filmului de succes din epocă al germanului Willi Forst (1939), după romanul scriitorului francez, care scoate în evidență o societate fără valori morale.

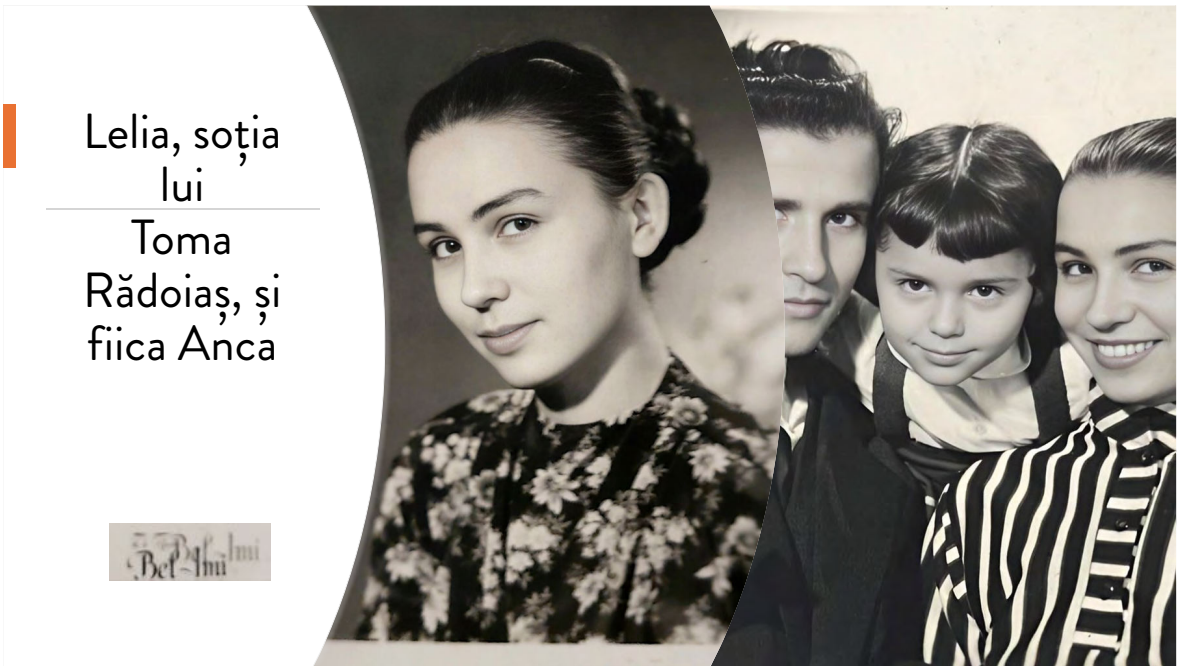
După dispariția prematură a fratelui Dani, din cauza unei boli (1943), Toma Rădoiaș urmează cursuri în cadrul Institutului de Artă din București (în 1948/ 1949 este în anul I, la Facultatea de Arte Plastice), menținând în același timp și atelierul. Realizează diferite portrete și autoportrete în ulei sau cu cuțitul, precum și peisaje campestre; totuși, are o predilecție și în pictură spre figura umană, spre portretistică, în strânsă legătură cu ocupația sa principală, de fotograf.

Cu diplomație și tact, reușește să își păstreze atelierul și după naționalizare (iunie 1948), în special, așa cum s-a transmis la nivel oral, pentru că aici veneau principalii activiști comuniști pentru fotografiile necesare.

Și alte ateliere erau active în anii ‘50, cel puțin în prima parte a „obsedantului deceniu”, precum „E[duard] Popp” (înființat în anii ‘20), „Foto Modern” (înființat la începutul anilor ‘40), „Julieta”, „Foto Petrescu” (cu două adrese, „Șt. Petrescu”, Câmpinei 52, la începutul perioadei interbelice, și un „Studiu-Foto Petrescu”, str. Uniri[i] no. 2, pentru fotografii de la jumătatea anilor ‘30) și probabil și altele – dar ele se vor închide, rând pe rând.

În *1951*, Toma se căsătorește cu Lelia, fiica germanului Alexander Nagel, constructorul morii de la Fulga, morar în perioada interbelică. Are o fiică, Anca (n. 11 mai 1954), ce își va schimba numele din Rădoiaș în Nagel la emigrarea în Germania (1980), unde trăiește și în prezent.

Atelierul fotografic Bel Ami (Ploiești)
Dan Gulea

Conferința internațională *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”*, 8 iunie 2023

La *sfârșitul anilor '60 – începutul anilor '70*, atelierul se găsea pe strada C. Dobrogeanu-Gherea, fostă a Târgului (Municipală), în zona centrală a orașului. În această perioadă, Toma Rădoiaș participă la expozițiile Asociației Artiștilor Fotografi, organizate de David Friedmann (1927-2005).

La *începutul anilor '80*, strada atelierului intră sub incidența sistematizărilor care au afectat Ploieștiul, iar casa în care a funcționat atelierul este demolată; noua adresă va fi Piața Victoriei nr. 7, în proximitatea vechii locații.

Fiind grav bolnav, lui Toma Rădoiaș i se permite să meargă pentru tratament în Germania, la Baden-Baden, la începutul lui *1984*. Este și ocazia unei ultime întâlniri cu fiica sa, care îi va aduce nepotul de trei luni pentru a-l ține în brațe.

Atelierul fotografic Bel Ami (Ploiești)
Dan Gulea

Întors în țară, decedează în data de 6 iulie 1984. Înmormântarea are loc pe 15 iulie, familia așteptând întoarcerea fiicei Anca din Germania.

Partidul unic a fost de acord să păstreze brandul *Bel Ami* pentru orașul Ploiești, încredințând atelierul mai departe lui Titu Rădoiaș, frate mai mic, care va veni de la cooperativa Union pentru a se ocupa în continuare de firmă. Titu era un fotograf cu o experiență acumulată în mai multe studiouri locale.

În 1987, cu condiția cedării casei de pe str. Vlad Țepeș, Lelia, soția lui Toma Rădoiaș, poate emigra în Germania, la fiica sa. Lelia Rădoiaș (n. Nagel) a trăit 76 de ani (1934, Mizil – 2010, Baden Baden, Germania).

În 1989 încetează din viață Titu Rădoiaș; decesele timpurii ale fotografilor sunt puse de familie pe seama substanțelor de developat și a efectelor lor nocive.

Anul 1990 găsește atelierul supraviețuitor al regimului comunist, activitatea în cadrul său fiind continuată de cele două fiice ale Titu Rădoiaș.

După 1990, atelierul se dezvoltă vertiginos, făcând trecerea spre noile tehnologii ale fotografiei digitale.

În 1998, Petre Rădoiaș înființează Foto Baby.

În prezent, atelierul *Bel Ami* funcționează pe strada Cuza-Vodă nr. 11, fiind condus de Ileana, fiica lui Titu Rădoiaș, principala sursă orală pentru acest scurt excurs istoric.

Peisaj de epocă

După instaurarea regimului comunist, în Ploiești, contextul în care face fotografie Toma Rădoiaș poate să fie schițat prin trei imagini principale.

Prima imagine și primul concurent este chiar statul comunist, reprezentat de *Cooperativa Union*, cu filiale în întreaga țară, unde exista cea mai bună aparatură tehnică în epocă, un loc pe unde au trecut mai mulți fotografi, fără a crea cu adevărat un nume, cel puțin în Ploiești, din cauza unei lipse de individualitate. Alături de această reprezentanță, pot fi numite ghidurile de oraș care circulau în epocă și defineau un oraș comunist, unde cele mai mari realizări erau cele industriale, urmate de remodelarea centrului civic[1].

Tot din punct de vedere propagandistic, Fotocineclubul de la Casa de Cultură a Sindicatelor, înființat în 1972, ilustra în special noul oraș sau amestecul de vechi și nou, subliniind o dimensiune a actualității, a noilor construcții, unde oamenii nu sunt reprezentați decât sub formă de masă, de mulțime. Fotograful este „*creator, poet și militant al epocii sale*”[2].

A doua direcție este dată de David Friedmann și grupul de tineri fotografi de la sfârșitul anilor ‘70 – începutul anilor ‘80. „*David Friedmann (10 mai 1927 – 17 iulie 2005) a fost promotorul fotografiei ploieștene de la mijlocul anilor '60 și până spre finalul anilor '90. Întâi vicepreședinte,*

1. În *Ploiești. Mic îndreptar turistic* (text de Ioan Grigorescu, editura Meridiane, București, 1964) se precizează foarte clar pe pagina de gardă: „*Fotografiile executate de Studioul de artă fotografică al Combinatului poligrafic Casa Scânteii și de Secția Foto Agerpres*” – semn că imaginea trebuia să fie expresia ideologiei oficiale. Un alt exemplu de fotografie oficială, comunistă, este albumul *Regiunea Ploiești*, Editura de Stat Pentru Literatură și Artă, f.a. (apărut înainte de 1968).

2. GULEA, Dan. *Ploiești. Orașul dispărut*. Ediția a II-a. Ploiești: Ploiești-Mileniul III, 2017, p. 15. Din acest fotocineclub au făcut parte: Dorin Manolescu, Ion Dravăț, Xenofon Rosetti, Ion Stroiescu ș.a.

apoi președinte al Filialei Muntenia a Asociației Artiștilor Fotografi din România, el a organizat în anii '80 saloanele naționale de fotografie Foto-Art și ESEF (Salonul de Eseu Fotografic)"[3]. Preocupat de instantaneu, în special în afara atelierului, David Friedmann căuta anumite expresivități ale străzii, un anumit spectaculos față de care Toma Rădoiaș nu a rezonat.

Dintre tinerii fotografi de la începutul anilor ˈ80, care se vor afirma abia după 1989, pot fi amintiți Florin Andreescu, Ioan Mihai Cochinescu, Bogdan-Lucian Stoicescu, Vali Craina, Mihai Vasile. În mai 1984 este organizat primul Salon de Artă Fotografică, la inițiativa lui David Friedmann. În catalogul oficial nu este cuprinsă nicio lucrare de-a lui Toma Rădoiaș.

Al treilea nume semnificativ pentru fotografia ploieșteană este cel al lui Carol Nicolae Debie (1904-1992), o personalitate enciclopedică, fondatorul primei orchestre simfonice de la Ploiești (1952), de formație inginer chimist, cercetător în petrochimie și fondator al unui Institut de Cercetare (ulterior: Petroconsult), istoric împătimit de locul care a adoptat un cetățean de origine belgiană.

În perioada 1967-1972, sesizând transformările arhitecturale care se înfăptuiau de către regimul comunist, cu scopul de a redesena trama orașului, Debie documentează cu un aparat portabil vechiul oraș, cel care era demolat chiar în acei ani. Rezultă aproape 1.000 de fotografii din diferite locuri ale orașului ce urmau să fie demolate, Debie fiind în mod special interesat de case, de arhitectură. În acest context realizează și o fotografie a străzii pe care se afla atelierul *Bel Ami* – stradă propusă pentru sistematizare.

Fotografiile lui Toma Rădoiaș

Obiectivul lui Toma Rădoiaș a fost permanent concurat de expresivitatea sa de pictor, așa cum o demonstrează tablourile păstrate până astăzi; de aceea, principalele figuri și imagini ale obiectivului lui Toma Rădoiaș cuprind aspecte de tip identitar.

Din enumerarea pe care o facem ies din discuție fotografiile oficiale pentru acte și documente (inclusiv fotografiile de promoții ale principalelor licee din oraș), pentru că reprezintă o parte convențională, poate cea mai puțin spectaculoasă a *Bel Ami*, deși a avut importanța sa în asigurarea funcționării atelierului, tocmai prin scopul utilitar al fotografiilor.

Am publicat începând cu decembrie 2023, în revista *Atitudini*, editată de Primăria Ploiești, unele fotografii ce fac incursiuni în realitatea orașului, înțeleasă în primul rând prin oamenii săi, nu prin clădiri sau monumente.

Vitrina *Bel Ami* a rămas în memoria ploieștenilor; cuprinzând unele inexactități, putem recunoaște, totuși, în mărturia de mai jos, portretul lui moș Dumitru, bunicul lui Toma, care ocupa un loc important în vitrină, alături de expresivități feminine:

„*Tot pe strada Basarabi, se afla pe vremea anilor de liceu lângă Cinema Progresul, atelierul foto al unuia dintre frații Rădoiaș: Toma. El era cel mai mare dintre fraţi. Făcea fotografii alb-negru, de mare clasă, artistice. Subiectul lor erau portrete, lucrate în joc de lumini și umbre. Cel fotografiat*

3. ANDREESCU, Florin. David Friedman – un clasic al fotografiei românești, vineri, 23 martie 2018. Disponibil pe internet la adresa *https://florinandreescu.blogspot.com/search?q=David+Friedmann+%2810+mai+1927-17+iulie+2005%29+a+fost+promotorul+fotografiei+ploie%C8%99tene*, accesat în 24.06.2024.

se putea simți flatat de propria lui imagine. Îmi aduc aminte, că în vitrina lui văzusem portretul unui bătrân, a cărui față ridată vorbea despre un trecut foarte agitat. Lângă fotografia lui se afla și fotografia unei colege de liceu, cred că era Marichii Hartular, sper să nu greșesc. Studioul de Foto purta numele de Bel Ami."[4]

În vitrina atelierului *Bel Ami* se afla, permanent, și expresivul chip al lui Mauriciu[5], se pare de origine evreiască, cunoscut prin deambulările prin oraș alături de soția sa, Sabina (alte relatări spun că Sabina era sora lui Mauriciu), și abilitatea de a rezolva, pentru copiii care se apropiau de el, problemele de matematică de la școală, după cum consemnează sursele orale. Un portret al său este realizat de un martor:

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*", 8 iunie 2023

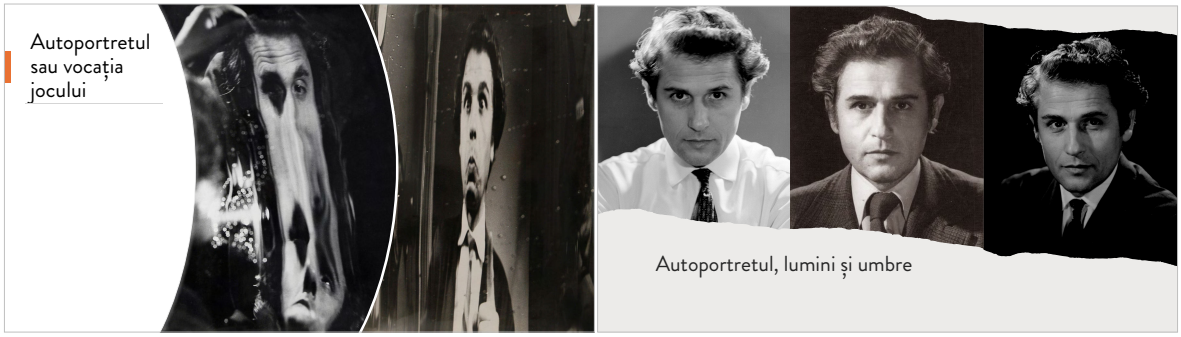
„*Mauriciu a fost multă vreme un brand al Ploieștiului, fie că ne place sau nu ne place, dar chiar așa a fost! Acest «catarg» ce se unduia și hălăduia pe uscatul centrului orașului era însoțit mereu de o doamnă despre care multă vreme am crezut că este mama lui. Dar era, sub rezerva lui «se pare», soția sau concubina ... Mauriciu umbla cu mâinile în buzunare, într-o jantilică prea scurtă pentru un tip înalt și relativ subțirel și, când exprima ceva, mai degrabă răzbătea un mormăit în barbă, cuvinte greu de înțeles de muritorii de rând ... Multă vreme, cât vechiul atelier șic al urbei, Bel Ami, s-a aflat pe strada Teatrului ... poza lui Mauriciu, în tonalitate sepia aș zice, a tronat în vitrina atelierului, la loc de cinste și spre aducere aminte că Mauriciu era fotogenic.*"[6]

4. MARINESCU, Iulia. „Cu ochi curioși de copil și tânără, prin Ploieștii anilor '50-'60...". În: *Plimbări nostalgice prin Ploieștiul de altădată* (coord. Marius Bâzu) (online). Ploiești, 2024, p. 96.
5. Portrete ale lui Mauriciu. În: *Atitudini*, revistă de cultură, editată de Primăria Municipiului Ploiești, Consiliul Local și Casa de Cultură „I. L. Caragiale", nr. 32 (201), decembrie 2023, coperta III.
6. COSTINEANU, Dan. „Ploieșteni de veac trecut". În: *Oameni din Ploiești*. Ploiești: Smart Publishing, 2018, p. 189-190.

Atelierul fotografic Bel Ami (Ploiești) Dan Gulea

Deși pare a fi o descriere a unui om al străzii, cum am spune astăzi, Mauriciu avea o locuință într-o zonă centrală a orașului (str. Sighet), după cum își amintesc unii martori ai epocii. Imaginea lui se integrează în modelul „tipului ploieștean", atestat încă din perioada interbelică: Niță Zarzavat, Mitică Mustețea, Ionică dă-ne Doamne[7].

O dimensiune specială este cea a fotografului însuși: ceea ce numim astăzi selfie-uri sau (auto)portrete în fața atelierului[8] de pe strada Dobrogeanu-Gherea, de dinainte de demolare, în care se vede același fotograf elegant, cu cravată, surâzător, având în spate vitrina și în față obiectivul – pentru imaginile din stradă – sau diferite elemente de decor (sfeșnice) pentru interior.

Un loc special îl au aici selfie-urile de familie, de la jumătatea anilor ʻ50 – începutul anilor ʻ60, în care apare alături de soția și de fiica sa, în vârstă de aproximativ zece ani.

Experimentul fotografic (evidențierea anumitor linii sau tonuri de gri în fotografiile preponderent alb-negru) și mâinile fotografului care „așază" capul subiectului într-un anumit unghi pot intra, de asemenea, în această categorie a selfie-ului, prezentând aspecte ale muncii din atelier – sau autoportrete în oglindă deformantă[9].

Ipostaze ale feminității au fost prezentate de Toma Rădoiaș într-o impresionantă colecție de chipuri și atitudini ce pot fi localizate începând cu anii ʻ40 (conform aspectelor de coafură, modă) și mergând până spre sfârșitul anilor ʻ70; valoarea acestor imagini este augmentată de felul în care sora lui Toma, Lila (1927-2019), s-a implicat în colorarea manuală a fotografiilor și în retuș[10].

7. IONESCU, Silvan; IONESCU, Adrian-Silvan. „Amintirile unui oltean ploieștean". În: *Ploieștiul nostru: amintiri dragi și povești nostime* (coord. Marius Bâzu) (online). Ploiești, 2023, p. 32.
8. În *Atitudini*, nr. 33 (202), ianuarie 2024, coperta IV, precum și în nr. 38 (207), iunie 2024, coperta IV, respectiv iulie 2024, nr. 39, coperta III.
9. Idem, nr. 34 (203), februarie 2024, coperta IV.
10. Idem, nr. 35 (204), martie 2024, coperta IV.

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

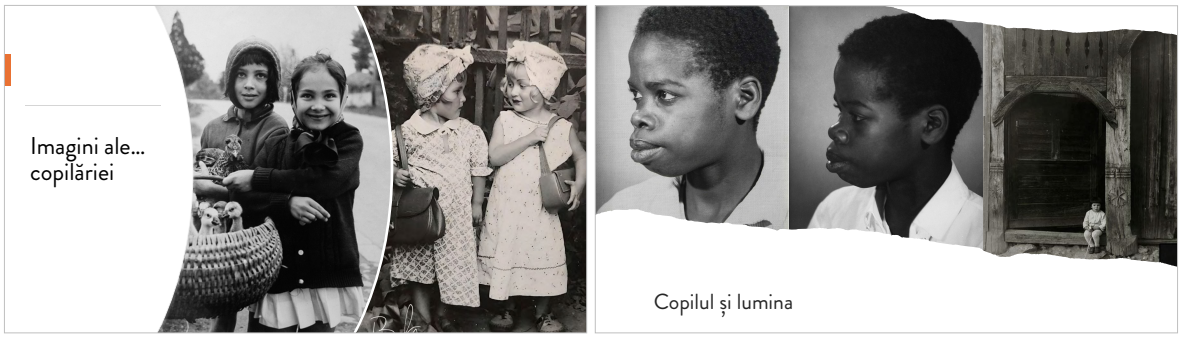

Chipurile de copii, în atelier și în afara sa, surprind o parte din lumea orașului – dar și a satului. Deschiderea Institutului de Petrol-Gaze din Ploiești (înființat în 1948) pentru studenții de pe continentul african a avut o consecință vizibilă, prin apariția de legături și nașterea unor copii metiși – observați de obiectivul lui Toma Rădoiaș, în atelier. Atunci când iese în afară, fotograful stabilește relații de antiteză între fragilitatea copilului și imemorialul arhitecturii țărănești, dar și de identitate între puiul de om și cel de ființă a lumii[11].

Oricum, atunci când pleacă în afara orașului, Toma Rădoiaș alege locurile natale, zona de deal-munte a Posești lor de Prahova, chipuri de țărani în activități specifice[12], ocupați cu creșterea animalelor, cu prelucrarea lemnului.

Atelierul fotografic Bel Ami (Ploiești) Dan Gulea

11. Idem, nr. 36 (205), aprilie 2024, coperta IV.
12. Idem, nr. 37 (207), mai 2024, coperta IV.

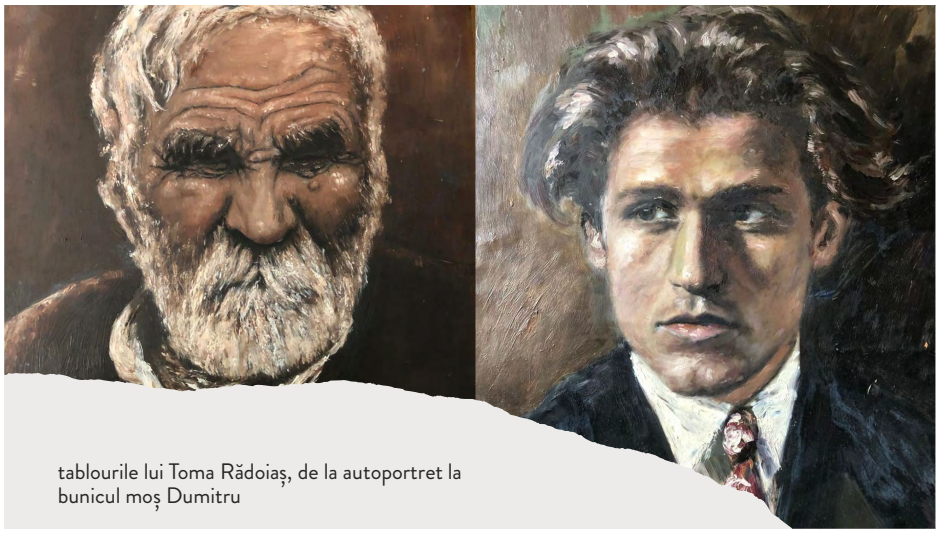

Conferința internațională *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”*, 8 iunie 2023

În afara atelierului nu înseamnă întotdeauna în afara orașului – ci, poate, în centrul orașului, Toma Rădoiaș ilustrând și el, la un moment dat, luminile Ploieștiului, într-o fotografie de tip artistic.

Dar, pe de altă parte, opera de fotograf a lui Toma Rădoiaș a fost concurată, cum spuneam, de activitatea de pictor, obiectivul aparatului fiind concurat de imaginația pictorului atras în special de portrete („Portretul lui moș Dumitru” – bunicul) și de autoportrete, care pot fi datate în prima jumătate a anilor '50, de tablouri în ulei în special, care au rămas în familie.

tablourile lui Toma Rădoiaș, de la autoportret la bunicul moș Dumitru

Atelierul fotografic Bel Ami (Ploiești)
Dan Gulea

Bibliografie:

Atitudini: revistă de cultură, editată de Primăria Municipiului Ploiești, Consiliul Local și Casa de Cultură „I. L. Caragiale", octombrie 2023, nr. 30 (199) – număr dedicat istoriei fotografiei ploieștene; începând cu decembrie 2023, nr. 32 (201) și până în august 2024, nr. 40 (210), lunar, coperta III sau IV reprezintă imagini luate în atelierul *Bel Ami* de altădată.

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*", 8 iunie 2023

coperta IV din revista *Atitudini*, 2023-2024, cu imagini *Bel Ami*

Albume:

Ploiești. Mic îndreptar turistic / text de Ioan Grigorescu, ilustrații Casa Scânteii și Agerpres. București: Meridiane, 1964.
Regiunea Ploiești. București: Editura de Stat Pentru Literatură și Artă, f.a., f.p., 163 de ilustrații.
GULEA, Dan. *Ploiești. Orașul dispărut*. Ediția a II-a. Ploiești: Ploiești-Mileniul III, 2017. (Ediția I, 2016)

Memorii:

COSTINEANU, Dan. Ploieșteni de veac trecut. În: *Oameni din Ploiești*. Ploiești: Smart Publishing, 2018, p. 189-190.
IONESCU, Silvan; IONESCU, Adrian-Silvan. Amintirile unui oltean ploieștean. În: *Ploieștiul nostru: amintiri dragi și povești nostime* (coord. Marius Bâzu) (online). Ploiești, 2023, p. 7-57.
MARINESCU, Iulia. Cu ochi curioși de copil și tânără, prin Ploieștii anilor ʻ50-ʻ60 ... În: *Plimbări nostalgice prin Ploieștiul de altădată* (coord. Marius Bâzu) (online). Ploiești, 2024, p. 76-110.

Arhive, surse orale:

Conversații cu Florin Andreescu
Conversații cu Ileana Rădoiaș, actuala proprietară a atelierului *Bel Ami*
Florin Andreescu, blog personal. Disponibil pe internet la adresa *https://florinandreescu.blogspot.com/*, accesat în 24.06.2024.
Fondul Adrian Stan, colecție particulară
Fondul Carol Nicolae Debie, Direcția Județeană a Arhivelor Prahova (DJAPH), Foto 129, D32
Fondul Dan Gulea, colecție particulară
Fondul familiei Rădoiaș, colecție particulară
Fondul Ștefania Cașu, colecție particulară

Atelierul fotografic Bel Ami (Ploiești) Dan Gulea

Ana-Cristina Irian

Exploring the Visual Narratives of Car Travel Photographic Albums from Romania Abroad in the Early Decades of the 20th Century

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

Introduction

Each historical era has developed distinct concepts of travel, closely tied to the notions of time and space. The means of movement associated with travel not only reflect the available technologies but also the broader attitudes of the period. The purposes of travel have varied throughout history, ranging from pilgrimage, exploration, and education to leisure and pursuit of knowledge. Journeys were shaped by specific destinations and stopovers, with travellers communicating their experiences through various mediums, including letters, chronicles, memoirs, and albums, all of which engaging different types of audiences.

The early 20th century witnessed transformative changes in both travel itself and how journeys were recorded and shared. Two pivotal innovations – the automobile and the portable camera – reshaped the landscape of mobility and memory. While the automobile enabled travellers to cover great distances with unprecedented ease, photography revolutionised the way people preserved and communicated their experiences.

Progress and Innovation at the End of the 19th Century

The late 19th century marked the beginning of significant advancements in photography. Perhaps the most revolutionary was the introduction of the Kodak camera in 1888 by George Eastman. The Kodak was the first successful roll-film camera, designed to make photography accessible to the general public. Unlike its predecessors, the Kodak was compact and easy to use, allowing travellers to capture moments during their journeys. Eastman's marketing slogan, '*You press the button, we do the rest*', encapsulated the simplification of photography for ordinary people.

With this new technology in hand, travellers could document their journeys in real-time. The portability of the camera moved photography beyond formal, staged portraits, offering a dynamic glimpse into early 20th-century mobility. Simultaneously, the automobile emerged as a symbol of

Ana-Cristina Irian
Society for Visual Anthropology/ American Anthropological Association, member
Omnia Photo, president
E-mail: irian.cristina@gmail.com

freedom and adventure. In August 1888, Bertha Benz, wife of the inventor Karl Benz, completed the first long-distance automobile journey, driving a Model III car from Mannheim to Pforzheim. This 106-kilometre journey marked a watershed moment in travel history, as it demonstrated the potential of the automobile to offer unprecedented speed and independence. The fusion of photography and automobile travel became a powerful tool for documenting the expanding horizons of travellers, with Kodak's advertising further popularising this notion through the slogan, '*A Holiday without a Kodak is a holiday wasted!*'

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*", 8 iunie 2023

The Role of the Automobile in Expanding Travel Narratives

The automobile's development in the United States progressed more rapidly than in Europe, with the car quickly becoming a symbol of fascination across all social classes. American newspapers and magazines capitalised on the public's interest, promoting the automobile culture, particularly among the elite, who pioneered long-distance road trips in the early 20th century (Flink, 1975, p. 20, 23, 29-30). The trips, including those in Europe, were often documented through published diaries, travel guides, and photographs.

Initially, automobiles were luxury items accessible only to the elite – noble families, professionals, and the bourgeoisie. By the 1910s, however, cars began to shift from symbols of privilege to more widely available forms of transportation, largely due to the advancements in manufacturing and the mass production of cars like the Ford Model T (Lavenir, 2005).

The automobile was more than just a new mean of transportation; it represented a profound change in how individuals interacted with space and time (Popa, 1972). While the concept of tourism was already well established in Europe through the Grand Tour, the car expanded the possibilities for travellers, creating new travel geographies that were no longer confined to predetermined routes by carriage or train (Carboni, 2023, 125). Travelling by car offers the flexibility to stop and capture photographs at will. Roads were often classified according to their level of tourist interest and their potential to inspire photography, particularly for scenic views.

However, the introduction of the automobile in both the U.S. and Europe was not without challenges. Cities, initially designed for pedestrians, had to adapt to the presence of noisy, mobile machines, leading lawmakers to reconsider urban planning. This shift was particularly contentious in Europe (Ladd, 2008), where the coexistence of pedestrians and cars led to frequent accidents and public resentment. In response, many European countries, including Germany and Switzerland, imposed restrictions on automobiles. In the Swiss canton of Graubünden, for instance, cars were fully banned in 1900, a prohibition only lifted in 1925 (Kline & Pinch, 1996). This hostility persisted for decades, with literature and personal travel diaries often referencing restricted areas and encounters with locals or horse-drawn carriages.

As automobile technology spread, it reshaped not only how people moved across landscapes but also how they engaged with the world. The increased accessibility of cars led to the democratization of travel, making it less about social status and more about personal discovery and adventure. In its early days, the car was often portrayed as an 'adventure machine', offering the thrill of speed and race and the excitement of crossing new frontiers.

The Evolution of Travel Diaries and Photographic Albums

Historically, travel accounts relied heavily on the written word. Elites, such as diplomats, intellectuals, and nobility, documented their travels during the 'Grand Tour' of Europe through journals, letters, and books. This aristocratic tradition, particularly prominent in the 18th century, was deeply focused on cultural education and exposure to the arts, architecture, and customs of Western Europe, especially Italy. Travel accounts of this era were often supplemented by sketches and paintings, depicting the traveller as someone enriched by their encounters with foreign marvels.

With the advent of photography, images began to take centre stage in travel documentation, gradually overshadowing the written word. The development of family photo albums in the late 19th century paved the way for travel photography. These albums, initially filled with portraits and key life events, soon incorporated landscapes and urban scenes, transforming the act of travelling into a subject of interest in its own right.

By the early 20th century, travel photo albums had become a popular medium for documenting journeys, particularly among the elite and upper-middle class. These albums, often curated with handwritten captions, postcards, and photographs, served as a means of sharing travel stories with friends and family. In this way, travel albums functioned as both personal keepsakes and public storytelling devices, blending private memory with broader cultural narratives.

Travel accounts were frequently published in newspapers of the time as well as in travel books and guides. Notable examples include William W. K. Vanderbilt's *Log of My Motor, [1908-1911]: A Trip Through Italy, Sicily, Tunisia, Algeria, and Southern France* (1908) and Herbert F. Gunnison's *Two Americans in a Motor Car: Touring in Europe* (1906). These narratives, written by early car travellers, were accompanied by photographs and detailed diaries of the routes taken, enriched with tables of distances, stopping places, and other practical information for fellow adventurers. Another example is Roy Trevor's *En Route: A Descriptive Automobile Tour Through Nine Countries & Over Nineteen Great Passes of Europe*, published in 1908, which documented a road trip undertaken by a mixed group of men and women. In this work, the author reflects on how the automobile transformed the parameters of travel, stating that on such routes, distance and time become immaterial.

In Romania, Prince George-Valentin Bibescu embarked in 1901, on a long-distance automobile journey from Geneva to Bucharest. This trip, successfully completed with the assistance of his mechanic and, for part of the journey, of his brother-in-law, Nicolae Cantacuzino, stands as an iconic early example of long-distance automobile travel by a Romanian. Travelling in a 16-20 horsepower Mercédès, Prince Bibescu, a passionate motorist, covered 1,827 kilometres in 73 hours and 45 minutes – a feat symbolising not only the technological advances of the automobile but also the adventurous and pioneering spirit of the era. Bibescu meticulously documented his journey through written accounts, detailing car troubles and events that occurred on the road, along with 16 photographs, portraying the car as both a tool for exploration and a symbol of modernity and status.

For Bibescu, this journey was more than a physical act of travel; it was an expression of personal achievement and social prestige. In 1901, the automobile was still a luxury item, and its central role in this narrative emphasized Bibescu's elite status and early adoption of cutting-edge technology. His journey showcased the car's potential to revolutionise long-distance travel, with his

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*", 8 iunie 2023

diary emphasising not only the visited landscapes but also the adventures experienced along the way, framing the automobile as an enabler of freedom and mobility. The journey's focus on the car and its significance reflected a broader cultural fascination with speed and mobility, which were increasingly seen as symbols of progress and modernity.

In contrast to Bibescu's grand and pioneering publicised journey, Alexandru Racovitza's *Budapest. Voyage de noce. Didi et Alexandre. 1909* offers a more intimate and personal account of honeymoon travel. This private travel album, presumed to be a surviving fragment kept within the family, is much smaller in scope, containing 46 square-format black and white photographs spread across 12 pages and pen notes. The photographs are arranged symmetrically in groups of four on the page, providing a constant rhythm for viewing them. Racovitza, a member of the elite class, was a passionate motorist and amateur photographer who also left behind an interesting collection of stereo travel photographs.

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

Image 1. *Budapest. Voyage de noce. Didi et Alexandre*. Photo Album, 1909. Groups of car travellers on the road.

Image 2. *Budapest. Voyage de noce. Didi et Alexandre.* Photo Album, 1909. A street scene featuring a person carrying a gramophone.

Despite the album's limited size, it provides valuable insight into how groups of men and women experienced travel by car, highlighting their attire, critical moments such as crossing the river in Arad while a new bridge was under construction, and capturing their exploratory gaze while photographing unknown streets in villages. It also reflects the tourist gaze, documenting well-known landmarks of the time, such as monuments in Budapest and Sargans Castle in Switzerland – an area famously associated with the then-notorious work of children's fiction *Heidi* written by Johanna Spyri. Although the album does not provide extensive contextual information, it is plausible that, like Bibescu, Racovitza may have used both car and train at certain points due to the poor road conditions of the time.

Image 3. *Budapest. Voyage de noce. Didi et Alexandre*. Photo Album, 1909. Page 1. Photos of landmarks: Budapest. A view of Fisherman's Bastion, the Frigyes Schulek stairs, and the former Royal Palace.

For the Racovitzas, travel was not about exploring uncharted territories or demonstrating technological advancements. Instead, it was about creating a personal record of their journey. The album's small format and carefully curated photographs, accompanied by brief notes, suggest that the trip was more about commemorating personal milestones than public display. The images focus on personal moments, capturing the couple's shared experience of travel, and reflect a personal approach that prioritised sentimentality and simplicity.

Image. 4. *Budapest. Voyage de noce. Didi et Alexandre.* Photo Album, 1909.
A road view from the perspective of a traveller in a car.

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

The *7,000 km through Europe* album, documented during early 1930s, represents a significant shift in the perception and practice of travel among Romanians. This private album, comprising 169 black and white photographs of various dimensions spread asymmetrically across 48 pages with pen notes, conferring different speeds of reading, records the experiences of a mixed group of travellers exploring Europe by car at a time when the automobile was becoming more accessible to the upper middle class. Unlike Bibescu's aristocratic journey or Racovitza's intimate honeymoon, this trip exemplifies the democratisation of travel, with the car serving as a tool for both leisure and exploration.

Image 5. *7,000 km through Europe.* Photo Album, 1930/33. Opening page. Photos taken at departure, in the Cazane area near the Danube, and from a boat crossing the river.

The journey captured in the *7,000 km* album highlights how the car enabled young and adult Romanians – three men and one woman – to traverse Europe, departing from Bucharest and crossing through 'Yugo-slavia' (term used in the original document), Dalmatia, the northern part of Italy, Switzerland, Belgium, the Netherlands, and Germany.

Image 6. *7,000 km through Europe.* Photo Album, 1930/33. Page: 'Along the glaciers.' Photos of mountain landscapes, glaciers, and a traveller in Grindelwald, Switzerland.

The photographs document a blend of urban scenes, rural landscapes, and iconic landmarks, reflecting the group's desire to experience as much of Europe as possible. Almost half of the album's narrative space is devoted to people and their actions. This journey touched upon destinations that were part of the traditional Grand Tour, such as Venice, but the emphasis was on discovery and adventure rather than status or prestige.

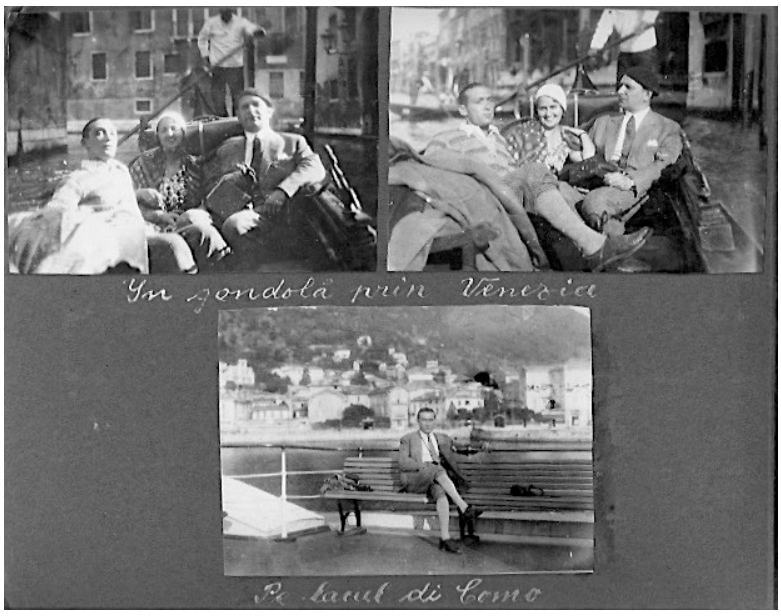

Image. 7. *7,000 km through Europe*. Photo Album, 1930/33. Page: 'In gondola through Venice and on Lake Como.' Photos of the travellers' group while visiting Venice and Lake Como, Italy.

The visual narrative of the *7,000 km* album is expansive, focusing on the experience of movement and the freedom that the car provided. The photographs not only capture renowned European landmarks but also depict the less glamorous aspects of travel, such as road conditions, small villages, and interactions with local cultures. This focus on exploration and authenticity distinguishes it from the more curated and selective albums of Bibescu and Racovitza, where personal experience and social status were more prominently foregrounded.

Travel diaries and photographic albums from the early 20th century were not merely personal mementos; they were cultural artefacts that offered insights into the evolving social dynamics of travel. These albums served as material evidence of a traveller's experience, allowing them to craft narratives that positioned themselves as explorers, adventurers, and cultural intermediaries.

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*", 8 iunie 2023

As photography became a central part of the travel experience, it also shaped perceptions of what was worth seeing and documenting. Iconic landmarks, scenic landscapes, and certain cultural encounters were repeatedly photographed, establishing a visual canon of travel destinations. In this way, travel albums were not only personal keepsakes but also part of a broader cultural phenomenon that defined how travel was visually represented.

The Role of Photography in Constructing Memory

Photography has become essential for travellers in search of new experiences (Bauman, 1996, 29). The encounter with foreign spaces is often profound, prompting travellers to immortalise it. From its inception, photography has played a vital role in preserving memories. As travellers embarked on journeys across Europe in the early 20th century, their use of photography transcended mere documentation. Photography became a tool for constructing, preserving, and curating both personal and collective memories. The travel albums they created were not merely collections of images; they were storytelling objects with the power to shape how both travellers and their audiences remembered and interpreted the travel experience.

The act of photographing during travel is closely linked to the concept of the 'traveller's gaze'. This gaze refers not only to what the traveller sees but also to how they choose to frame and capture the world around them. As John Berger (2013) argues, the integration of past images into personal and social experiences allows individuals to remain connected within a continuum of time, rather than being isolated in fleeting moments. This process is far from neutral; it is shaped by cultural, social, and personal factors that influence the traveller's perception of the world. In a single travelogue, one might encounter the perspectives of an explorer, a tourist, and a colonialist intertwined.

Imaginative travel was often informed by popular literature, memoirs, and tourist guidebooks that travellers encountered before setting off. These sources shaped the traveller's expectations and influenced their decisions regarding what was worth photographing. The traveller's gaze was therefore both a personal and a socially constructed phenomenon, moulded by the visual and cultural norms of the time.

Moreover, travellers often embarked on imaginative journeys through literature, memoirs, and guidebooks, both before and after their actual trips. As Osborne (2000) suggests, '*much tourist photography is a quotation*' (p. 79), since visual materials found in books or media heavily influence

perceptions of what is worth seeing and experiencing during a journey. Visual references often drew inspiration from the 18th and 19th-century tradition of landscape painting.

The use of photography in travel narratives and photo albums served as material proof of the traveller's journey, acting as evidence that certain places had been visited and specific experiences lived. This desire for tangible validation can be understood within the context of a modern, increasingly mobile society, where the ability to traverse long distances by car and capture these journeys with a camera was a marker of both personal achievement and social status.

In this way, travel photography fulfilled a dual purpose: it recorded the traveller's journey while also providing a medium for sharing these experiences with others. Travel albums allowed individuals to craft a narrative that could be shared with family, friends, and acquaintances. These albums, with their carefully arranged photographs, captions, and souvenirs, became tools through which travellers communicated and preserved their experiences for posterity.

Conferința internațională *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”*, 8 iunie 2023

Photography plays a crucial role in shaping how travellers remember their journeys. As Susan Sontag (2014) suggests, travel photographs transform experiences into 'image trophies', amplifying the significance of certain moments and encounters (Osborne, 2000). These photographs do more than merely document what was seen; they elevate places, moments, and interactions to a heightened, almost extraordinary level. In doing so, they shape both individual and collective memories, enabling travellers to revisit and reimagine their journeys long after they have ended.

Photography, Memory, and the Power of the Album

The travel album, as a storytelling object, played a pivotal role in shaping not only the traveller's memory but also the memories of those who viewed the album. The images within the album allowed the viewer to engage in an imaginative form of travel, experiencing the world through the traveller's eyes. Engagement with the album's narrative was not a passive experience; viewers could interpret, question, and even challenge the narrative constructed by the traveller.

Romanian travel albums from the early 20th century reflect the complexity of this dynamic. Travellers actively curated how their journeys would be remembered through their selection and arrangement of photographs. By choosing which images to include or exclude and writing captions that emphasised particular aspects of the journey, the traveller shaped not only their own memory of the experience but also the memory of those who would later view the album.

The album's role in constructing memory was also linked to photography's relationship with time. As Osborne (2000) notes, travel photographs capture moments that exist outside the ordinary flow of time, amplifying the experience of the world and transforming it into something more meaningful. For Romanian travellers, whose journeys often took them to cultural and artistic centres of Europe, the travel album was a means of preserving these experiences in a form that could be revisited and reinterpreted in future years.

The concept of the 'gaze' in travel photography refers to how the travellers select and frame what they consider worth capturing. In the case of Romanian travellers, this gaze was often shaped by a desire to document not only the places they visited but also the cultural and social differences encountered along the way. The camera thus became an instrument for constructing a narrative about the traveller's interaction with the foreign.

Travel albums from this period reveal the traveller's gaze in multiple ways. Romanian travellers frequently focused their cameras on iconic landmarks, famous cities, and scenic landscapes, reflecting a shared cultural understanding of what constituted a 'worthwhile' destination. These images were not only personal memories but also part of a broader visual vocabulary of travel established through literature, art, and earlier travel accounts. The traveller's gaze was, therefore, both an individual and collective phenomenon, shaped by the visual and cultural expectations of the time.

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*", 8 iunie 2023

The traveller's gaze extended beyond the act of seeing to include the act of photographing. By choosing to capture certain moments and exclude others, the traveller actively constructed their experience of the journey. Romanian travel albums frequently feature photographs of grand monuments, architectural wonders, and renowned tourist sites, reinforcing the significance of these locations within the broader narrative of European travel. Conversely, these albums sometimes omit images of mundane or everyday life, suggesting that the traveller's gaze, when focused on tourism, prioritised highlighting the extraordinary over the ordinary aspects of the journey.

A significant aspect of the traveller's gaze is the distinction between public and private perspectives within travel photography. Travel narratives, often intended for a broad audience, contrast with personal albums, which were taken for the traveller's own memories but were also intended to be viewed by close family and friends. This dual function – serving both as personal memory and public display – shaped how Romanian travellers approached photography.

In creating travel albums, Romanian travellers were aware that their photographs would be viewed by others, leading to how they framed their images. This awareness influenced the narrative they crafted, with a focus on creating a visual story that could be understood and appreciated by others. Thus, the travellers were not only documenting their experiences but also curating and anticipating how these experiences would be interpreted by their audience.

The distinction between public and private gaze is particularly evident in how Romanian travellers captured images of people they encountered. While travel albums often include photographs of local inhabitants, these images are typically taken from a distance or presented in ways that emphasise the cultural difference between the traveller and the subject. Thus, the private experience of engaging with a foreign culture is transformed into a public spectacle, where the traveller positioned as an observer of the 'Other'.

The concept of the 'Other' is central to the traveller's gaze, particularly in early 20th-century travel photography. Romanian travellers, when exploring foreign lands, often encountered cultures, people, and places markedly different from their own. Photography became a means of documenting these encounters but also played a role in constructing the 'Other' as exotic and unfamiliar.

Romanian travel albums frequently feature photographs of people from rural or non-Western backgrounds, capturing their traditional clothing, customs, and lifestyles. While these images are valuable historical records, they also reflect a certain exoticisation of the 'Other'. In such instances, the traveller's gaze focuses on cultural differences that separate the local population from the traveller's own experience. This gaze is often characterised by curiosity and fascination but may also carry subtle undertones of superiority, positioning the traveller as an outsider looking upon a foreign world.

This process of 'othering' is not unique to Romanian travellers. It reflects broader trends in early travel photography, where the camera was used to document and categorise the unfamiliar. The act of photographing the 'Other' allowed travellers to reinforce their own sense of identity and

belonging, contrasting their modern, European sensibilities with the traditional or exotic cultures they encountered. Thus, the photographs in Romanian travel albums are not merely neutral records of foreign lands; they also reflect the traveller's cultural perspective and worldview.

The concept of the 'flâneur', developed in 19th-century French literature, describes an individual who strolls through the city, observing and experiencing the urban environment. This figure, often associated with the middle-class intellectuals, embodies a detached yet curious approach to the world, where observation becomes a form of exploration. In many ways, Romanian travellers in the early 20th century adopted the 'flâneur's' gaze as they engaged with their surroundings through photography.

The 'flâneur's' gaze is evident in Romanian travel albums, where travellers often present themselves as explorers of both natural and cultural landscapes. This form of exploration extends beyond physical travel to encompass the act of observing and documenting the world through the camera lens. The photographs in these albums frequently convey a sense of discovery, capturing not only famous landmarks, already covered by the postcard production, but also everyday scenes that might have gone unnoticed by others. The traveller, thus, becomes both a participant and an observer of the world they are exploring.

As Susan Sontag (2014) suggests, the camera allows individuals to extend their gaze, transforming them into perpetual observers of the world around them. For Romanian travellers, this extension of the gaze through photography enabled them to engage with foreign spaces in new and imaginative ways. The camera allowed them to scrutinise and document another culture's reality while also providing means of shaping their own narrative of exploration and adventure. In this way, photography became an extension of the 'flâneur's' eye, allowing travellers to move beyond passive observation into active exploration.

Conclusion: Three Lenses on Early 20th-Century Romanian Travel

The travel narratives of Prince George-Valentin Bibescu, and Alexandru Racovitza's photo albums, and the anonymous creators of the *7,000 km through Europe* album offer contrasting perspectives on Romanian travel in the early 20th century. Bibescu's journey reflects the early association of the automobile with prestige, technological innovation, and social status, positioning the car as a symbol of elite mobility. In contrast, Racovitza's honeymoon album highlights the use of travel as a means of documenting personal experiences, placing greater emphasis on the private significance of the journey. Finally, the '7,000 km' journey illustrates the democratisation of travel, as the car became a tool for the upper-middle class to explore Europe, transcending elite circles.

Together, these journeys reveal different facets of travel, from luxury and technological progress to personal intimacy and the rise of middle-class mobility. Collectively, they capture the evolving nature of travel during a period of profound social and technological change, offering insights into how Romanians, both men and women, from diverse social backgrounds engaged with the world around them.

Bibliography:

BAUMAN, Zigmunt. From Pilgrim to Tourist – or A Short History of Identity. In: HALL, S.; GAY, P. D. (Eds). *Questions of Cultural Identity*. London; Thousand Oaks, Calif.: Sage, 1996, p. 18-36.

BERGER, John. 2013. *Understanding a photograph*. London: Penguin Classics, 2013.

CARBONI, Nicola. 2023. Mediatization of the Early Automobile: A Visual Analysis of the Illustrated Press in the late 19th and Early 20th century. In: *Artl@s Bulletin*, vol. 12, no. 1: Europe and its Images, p. 121-136.

KLINE, Ronald; PINCH, Trevor. Users as Agents of Technological Change: The Social Construction of the Automobile in the Rural United States. In: *Technology and Culture*, vol. 37, no. 4, 1996, p. 763-795.

LADD, Brian. *Autophobia: Love and Hate in the Automotive Age.* Chicago Il: University of Chicago Press, 2008.

BERTHO-LAVENIR, Catherine. How the Motor Car Conquered the Road. In: *Cultures of Control*, Edited By Miriam R. Levin. London: Routledge, 2005.

LYONS, L. C.; PAPADOPOULOS, J. K.; STEWART, L. S., SZEGEDY-MASZK, A. *Antiquity and photography. Early Views of Ancient Mediterranean sites.* Los Angeles: J. Paul Getty Museum, 2005.

OSBORNE, Peter D. *Travelling Light: Photography, Travel and Visual Culture.* Manchester and New York: Manchester University Press, 2000.

FLINK, James J. *The Car Culture*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1975.

POPA, Marian. *Călătoriile epocii romantice.* București: Univers, 1972.

SONTAG, Susan. *Despre fotografie*, traducere din limba engleză: Delia Zahareanu, cu un eseu de Erwin Kessler. Bucharest: Vellant, 2014.

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

Images 1-4. *Budapest. Voyage de noce. Didi et Alexandre* photo album is part of the Cesianu-Racovitza Collection. The images are provided courtesy of the owner, Alexandru Ștefan Mihăilescu.
Images 5-7. *A journey of 7,000 km through Europe* photo album is part of the Omnia Photo Collection. The images are provided courtesy of the owner.

► **Ana-Cristina Irian.** ***Studierea narațiunilor vizuale din albumele de fotografii ale călătoriilor cu mașina din România în străinătate în primele decenii ale secolului XX***

De-a lungul istoriei, motivele călătoriilor au fost variate: de la pelerinaj, explorare și studiu până la odihnă și acumularea de cunoștințe. Călătoriile erau organizate în funcție de destinații și de opririle dinainte stabilite, călătorii împărtășind apoi cele trăite prin intermediul scrisorilor, cronicilor, memoriilor și albumelor. Începutul secolului al XX-lea a cunoscut schimbări importante în ceea ce privește atât călătoriile, cât și modul în care acestea erau înregistrate și comunicate. Două inovații – automobilul și camera foto portabilă – au remodelat mobilitatea și memoria. Albumele foto de călătorie au devenit un mijloc larg utilizat de documentare a acesteia, în special în rândul elitei și a păturii bogate a clasei de mijloc. Astfel, prințul George-Valentin Bibescu a pornit în 1901, într-o călătorie cu automobilul, de la Geneva la București și și-a documentat în scris călătoria, detaliind evenimentele petrecute pe drum, împreună cu 16 fotografii care reflectă asocierea timpurie a automobilului cu prestigiul, inovația tehnologică și statutul social. Spre deosebire de călătoria mediatizată a prințului Bibescu, albumul lui Alexandru Racovitza, *Budapesta. Voyage de noce. Didi et Alexandre. 1909*, oferă o relatare mai personală a călătoriei din luna de miere, cu 46 de fotografii alb-negru, de formă pătrată, răspândite pe 12 pagini, și cu notițe explicative. Albumul lui Alexandru Racovitza face din călătorie un mod de documentare a experiențelor personale, punând un accent mai mare pe semnificația intimă a acesteia. Cel de-al treilea document prezentat în articol, albumul *7,000 km through Europe*, creat la începutul anilor 1930, reprezintă o schimbare semnificativă în percepția și obiceiurile de călătorie ale românilor. Albumul include 169 de fotografii alb-negru, așezate asimetric pe 48 de pagini, cu notițe explicative și consemnează experiențele unui grup mixt de călători care explora Europa cu ajutorul automobilului, într-o perioadă în care acesta devenise mai accesibil păturii superioare a clasei de mijloc. Excursia exemplifică democratizarea călătoriilor, mașina fiind un instrument de agrement, dar și de explorare.

Articolul a fost prezentat în cadrul celei de-a doua ediții a Conferinței internaționale *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”* organizate de Biblioteca Națională a României în colaborare cu Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” al Academiei Române în data de 3 iulie 2024.

Cuvinte-cheie: conferință internațională. fotografie românească. fotografie – album de călătorie, călătorie cu mașina, istorie. George-Valentin Bibescu (1880-1944) – pionier al aviației românești, automobilist.

Eugen Negrea

Doamnele artei fotografice din România în perioada 1956-1989

Conferința internațională *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”*, 8 iunie 2023

Primele informații certe privind implicarea doamnelor în arta fotografică românească le găsim în documentul „Act de înființare”, datat 1.12.1956 (foto 1). Printre cei 25 de membri fondatori ai Asociației Artiștilor Fotografi se regăsesc doamnele Hedy Loffler, salariată la I.I.S. Decorativa, domiciliată în strada Sft.Voievozi nr 2 (numele Loffler este scris greșit) și Clara Spitzer, reporter la „Decorativa”, domiciliată în Calea Victoriei nr 101, unde avea să trăiască tot restul vieții. Prin același act, cele două doamne au fost alese în Comitetul de conducere al AAF. Evidența celor înscriși în AAF din perioada 1956-1989 a fost păstrată în „*Repertoar cu membrii AAF din Republica Socialistă România*”, unde apare ca înscrisă în 1956 și doamna Lidia Bacal, de profesie fotograf.

Actul de înființare a Asociației Artiștilor Fotografi din Republica Populară Română.

Eugen Negrea, președinte
Asociația Artiștilor Fotografi din România
E-mail: eugen.negrea@aafro.ro

Datele păstrate oferă o imagine foarte clară a artei fotografice românești deoarece în AAF se înscriau toți fotografii, fie amatori, fie profesioniști. Pentru că doar prin AAF se puteau obține contracte de colaborare, de regulă foarte bine plătite sau se putea participa la saloanele de artă fotografică internaționale. În perioada la care ne referim, participarea individuală la saloanele internaționale era practic imposibilă, deținerea de valută fiind aspru pedepsită. Singura soluție de a fi în contact cu fotografia internațională era AAF, unica formă de organizare a breslei fotografilor care primise permisiunea de a cumpăra valuta necesară pentru plata taxelor de participare și pentru trimiterea coletelor cu fotografii.

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

În mod practic, la sediul AAF din strada Brezoianu din București erau confecționate mape din carton, inscripționate alfabetic, în care erau păstrate lucrările participanților la saloanele internaționale. Atunci când pe adresa AAF venea invitația de participare la vreun salon internațional, Comisia artistică alegea din respectivele mape cele mai bune fotografii. Era o muncă grea, nu întotdeauna pe placul tuturor membrilor AAF, dar care a dat roade, mărturie incontestabilă fiind distincțiile și premiile internaționale obținute de fotografii români.

Fără existența acelor mape (foto 2), astăzi nu am mai fi avut nici o fotografie în colecția AAF. Iar explicația este simplă. În 1990, atunci când AAF a trebuit să evacueze sediul pe care îl deținea de peste patru decenii, respectivele mape au ajuns pentru o scurtă perioadă la Muzeul Sticlei, situat pe Calea Victoriei, pentru ca ulterior ele să fie depozitate sub cerul liber, acoperite doar cu o prelată. Mulți membri AAF și-au recuperat atunci propriile fotografii, altele au fost furate ori distruse de ploi și ger.

Doamnele artei fotografice din România în perioada 1956-1989
Eugen Negrea

Printr-un fericit concurs de împrejurări și cu sprijinul câtorva pasionați ai artei fotografice, colecția AAF a fost mutată provizoriu la Oradea, în custodia unui fotoclub local. La începutul anului 2013, mapele cu fotografii, arhiva contabilă și câteva sute de cărți și cataloage au fost aduse la București unde sunt păstrate, în prezent, în bune condiții. Conform estimărilor, cel mult jumătate din colecția AAF se mai păstrează azi.

Din fericire, multe fotocluburi din țară păstrează colecții mai mari sau mai mici de fotografii ale membrilor care au activat în acele fotocluburi. Este interesant de reținut și faptul că fotografiile din unele mape s-au păstrat foarte bine, doar un ușor miros de mucegai fiind dovada aventurii prin care au trecut; alte mape s-au distrus, iar fotografiile din ele nu au mai putut fi recuperate.

Conferința internațională *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”*, 8 iunie 2023

Conform aceluiași Repertoar, la sfârșitul anului 1989, AAF avea 1.474 de membri, din care 74 erau femei. Adică o pondere de 5%. Cele mai multe doamne erau fotograf profesionist, dar erau și iubitoare ale artei fotografice cu diverse profesii, precum funcționar, profesor, muzeograf, inginer, farmacist, arhitect, grafician, actriță, muncitor sau ... casnică. Pentru aceste doamne, fotografia era o pasiune pe care o cultivau cu mai mult sau mai puțin succes, în funcție de talent și mai ales de timpul acordat ei. Au existat însă și câteva excepții. De exemplu, în Arad, era doamna Elvira Nicolin, de profesie avocat, o prezență constantă la saloanele naționale și internaționale, în urma cărora a obținut onorantul titlu AFIAP. Avea un stil personal de a face fotografie, elementul fotografiat fiind frumos încadrat într-un chenar trasat în tuș negru. Sau doamna dr. biolog Elena Traciuc, atrasă nu doar de partea artistică a fotografiei, ci și de cea tehnică, una dintre dovezi fiind și articolul „Despre holografie”, publicat în anul 1987, în buletinul *„Fotografia”*.

O prezență oarecum inedită în peisajul artei fotografice românești a fost doamna Ida Simon despre care știm că a devenit membru AAF în anul 1985, că era din Târgu Mureș și lucra ca operator la Combinatul Azomureș din localitate. Munca ei de zi cu zi consta în verificarea calității materialelor fotosensibile fabricate sub marca Azo. De la Ida Simon ne-au rămas câteva portrete feminine color cu care a participat la diferite saloane internaționale.

În mod firesc, o contribuție semnificativă în fotografia românească și dobândind o binemeritată recunoaștere internațională, au avut-o fotografele cu statut de profesionist. Doamna Liana Grill, de exemplu, născută în 23 decembrie 1923, a lucrat o perioadă la agenția Agerpres, pentru ca în 1960 să își deschidă propriul studio de fotografie, „Baby-Foto”, din București. Acolo a realizat sute de portrete ale celor mai cunoscuți artiști din perioada 1950-1990, remarcabilă fiind seria de imagini cu Margareta Pâslaru. Sau portretul balerinei Magdalena Popa, prezentat recent la o licitație și evaluat la un preț de 75-150 de euro. Pentru activitatea sa internațională, Liana Grill a fost recompensată cu distincția Excelență EFIAP.

Printre laureații primei ediții a Salonului internațional de Artă Fotografică din 1957 se regăsesc două doamne a căror contribuție la istoria artei fotografice românești a fost deosebită: Hedy Loffler și Clara Spitzer. Într-un interviu publicat în numărul 178 din 1987 al revistei *„Fotografia”*, buletinul informativ al AAF, Hedy Loffler amintește de prima ei expoziție personală care a avut loc în anul 1935, când avea vârsta de 24 de ani. În anul 1987, Hedy Loffler vernisa în sala AAF din strada Brezoianu, cea de-a 15-a expoziție personală.

De-a lungul vieții, Hedy Löffler-Weisselberger a fost unul dintre cei mai reprezentativi artiști fotografi ai României. Pe lângă numeroasele albume fotografice reprezentând orașe din țară și din Europa, o foarte mare contribuție a avut-o la realizarea vederilor poștale cu peisaje de pe litoralul Mării Negre sau de la mânăstirile din Bucovina. A realizat următoarele albume de fotografie: *Vatra Dornei*, *Slănic Moldova*. 1967; *Copii, Copii*. 1968; *Budapesta*. 1970; *Țara Bârsei*. 1971; *Neapole*. 1973; *Litoralul românesc*. 1975; *Sighișoara*. 1976; *Popasuri olandeze*. 1976; *Belgia*. 1977; *Polonia – instantanee fotografice*. 1978; *Paris*. 1980; *Bucureşti, Bucureşti*. 1984; *Grădinile Bucureştiului*. 1984; *Orașe din Republica Democrată Germană*. 1987. A fost distinsă cu cel mai înalt titlu al Federației Internaționale de Artă Fotografică, Hon FIAP.

Conferința internațională „*Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene*”, 8 iunie 2023

Cea mai veche fotografie păstrată în arhiva AAFR se intitulează „La joie du travail libre” (foto 3). A fost realizată în anul 1956, de Clara Spitzer, născută în anul 1918 la Timișoara, oraș în care s-a născut și Hedy Loffler. Cele două doamne ale fotografiei românești au fost foarte bune prietene, oferind un impresionant exemplu de ce înseamnă un amic care să te ajute la greu.

Conferința internațională *„Fotografia românească. Perspective locale și tendințe europene”*, 8 iunie 2023

Într-un interviu pe care mi l-a acordat în 2012, Clara Spitzer (foto 4) mărturisea cu tristețe dar și cu fin umor: *„Am intrat la Facultatea de Medicină din Timișoara cu notă maximă dar chiar în anul întâi am fost exmatriculată pentru că eram evreică și nu corespundeam noilor reguli impuse de conducătorii partidului comunist. Ca să nu mor de foame, am apelat la prietena mea Hedy (Loffler) care m-a chemat la București și m-a ajutat să mă angajez fotoreporter la cooperativa «Decorativa». Ironia vieții! Comuniștii mi-au ucis visul de a deveni medic iar eu am ajuns să fac fotografii de propagandă pentru comuniști !*”. În afară de fotografiile de propagandă pe care era obligată să le facă pentru a-și câștiga pâinea cea de toate zilele, Clara Spitzer a desfășurat o activitate fotografică foarte complexă. A făcut sute de vederi poștale, coperți de disc, calendare și albumele *Imagini canadiene*, *Oradea* sau *Sighișoara*. Clara Spitzer a fost o prezență constantă la marile saloane internaționale de artă fotografică, fiind răsplătită cu cele mai mari onoruri pe care le poate primi un artist fotograf. Cu totul remarcabilă a fost prezența ei pe scena Teatrului Bulandra din București unde, teoretic, a fost încadrată drept „fotograf colaborator”. În realitate a fost ajutor de regie, maistru de lumini, confident și prieten adevărat cu cei mai mari regizori și artiști ai vremii: Liviu Ciulei (foto 5), Toma Caragiu, Gheorge Dinică, Clody Bertola, Ștefan Bănică și mulți, mulți alții. Prietenie care s-a materializat în sute de portrete memorabile (foto 6).

Liviu Ciulei și Clara Spitzer

În semn de respect față de opera lor fotografică, în luna iulie 2021, anul în care AAFR aniversa 65 de ani de existență, la sediul Jewish Community Center București a fost vernisată expoziția „Femei care inspiră", alcătuită din lucrări semnate Hedy Loffler și Clara Spitzer.

În prezent, la sediul AAFR se păstrează multe dintre fotografiile realizate de doamnele artei fotografice românești, fotografii care treptat, treptat, sunt digitalizate și adunate într-un album pentru a fi redate publicului.

Clara Spitzer, Ștefan Bănică, Toma Caragiu, Liviu Ciulei. Teatrul Bulandra. (Colecția personală Clara Spitzer)

Sursa imaginilor: Arhiva Asociației Artiștilor Fotografi din România.

Andreea Răsboiu

Cabinetul de Bibliofilie al Colecțiilor Speciale din Biblioteca Națională a României
– *Fondul de carte veche şi rară străină* –

PORTRET COMPUS:
Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României

„*Grăbeşte-te, Carte, şi fă-te cunoscută oriunde vântul liber te poartă/*
Niciodată până acum n-a mai fost tipărită alta ca tine./
Atât de mulţi te vor ţine în mână cu nespusă bucurie/ şi te vor citi cu mare atenţie.”[1]

Cercetătorii, iubitorii de carte şi cultură se pot bucura, la Biblioteca Naţională a României, de acces la colecţii de documente dintre cele mai preţioase, aşa cum este, de pildă, impresionantul fond al bibliofiliei străine păstrat la Colecții Speciale. Reunind în jur de treizeci şi şase de mii de tomuri vechi și rare, cu însemnată valoare documentară, istorică şi artistică, din perioada incunabulară şi până în zorii contemporaneităţii, această colecţie oglindeşte cele peste cinci veacuri și jumătate care s-au scurs de la apariția, în plan european, a tiparului cu caractere mobile, colosala invenție atribuită lui Johannes Gutenberg[2].

Andreea Răsboiu, bibliotecar
Biblioteca Națională a României
Serviciul Colecții Speciale
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, București
E-mail: andreea.răsboiu@bibnat.ro

1. Extras dintr-o foaie volantă scoasă de către tipograful-librar Anton Koberger, ca reclamă la marele său succes editorial, *Cronica de la Nürenberg*, după cum mai este cunoscută, la noi, faimoasa lucrare a lui Hartmann Schedel, *Liber chronicarum*. Aceasta a fost tipărită în anul 1493, atât în ediţie latină, cât şi germană, cu tiraj, format şi aparat iconografic uimitoare la acea dată (a se vedea WILSON, Adrian. The making of the Nuremberg Chronicle. Assisted by Joyce Lancaster Wilson. Introd. by Peter Zahn. Amsterdam: Nico Israel, 1976, p. 209. Apud: PETTEGREE, Andrew. *The book in the Renaissance.* New Haven, London: Yale University Press, 2011, p. 41-42 – trad. aut.).

2. Johannes Gensfleisch zum Gutenberg, numit astfel după proprietatea familiei sale, aflată în împrejurimile orașului german Mainz, este considerat inventatorul tiparului cu caractere mobile, în pofida faptului că istoriografia consemnează alte încercări şi date care converg către o poligeneză a meșteșugului. Meritul absolut al lui Johannes Gutenberg rămâne acela de a fi sintetizat și perfecționat tradiția tehnică anonimă a imprimării textelor, experimentată anterior în Orientul Îndepărtat, dar și de către alți inventatori, contemporani lui, în atmosfera europeană renascentistă, străbătută de fiorul creației. De pildă, meșterul orfevru praghez, Prokop Waldvogel, care activa în sudul Franței, la Avignon, stăpânea o așa-numită „*ars scribendi artificialiter*”, o artă necunoscută care îi permitea să imite, mecanic, scrisul de mână, cu ajutorul unor litere din metal (pe acest subiect, pot fi consultate lucrări de referinţă precum: GECK, Elisabeth. *Gutenberg şi arta tiparului*. Trad. de Emeric Deutsch. Bucureşti: Meridiane, 1979, p. 6-13, 59-63; FLOCON, Albert. *Universul cărţilor: studiu istoric de la origini până la sfârşitul secolului al XVIII-lea*. Trad. de Radu Berceanu. Cu o postfaţă de Barbu Theodorescu. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, p. 135-143; PETTEGREE, Andrew. *Op. cit.*, p. 21-28 ș.a).

„*Nu există, în vasta Bibliotecă, două cărți identice*”[3] susține una dintre legile fundamentale ale *lumii* imaginate de Borges, „*Universul (pe care alții îl numesc bibliotecă)*”[4]. Aceeași impresie poate fi cu ușurință percepută și în spațiul unde este adăpostit tezaurul bibliofil a cărui imagine de ansamblu se încearcă a fi zugrăvită în rândurile de mai jos, fie și numai prin reliefarea unor însușiri și repere cardinale.

Admirabil legate în pergament, piele sau pânză, deosebite ca dimensiuni și înfățișare, volumele colecției își află, rând pe rând, locul lor binemeritat la raft, oferind spectacolul vizual al unei biblioteci de anvergură istorică și mare prestigiu. Se conturează, astfel, un fond documentar aparte, unde frumusețea și înțelepciunea se întâlnesc laolaltă. Cărți-eveniment, opere de importanță capitală pentru cunoașterea umană ori titluri aparent obscure în raport cu primele, dar suscitând nu mai puțin interes, ele se dezvăluie în ipostaze multiple, din locuri și epoci diferite, ca ediții, tiraje și variante de exemplar distincte. Tributare spiritului timpului, gusturilor mereu în schimbare, fiecare denotă o particularitate anume, de certă valoare bibliofilă.

Fig. 1a.

Fig. 1b.

Fig. 1c.

3. BORGES, Jorge Luis. Biblioteca Babel. În: BORGES, Jorge Luis. *Opere.* Vol. 1 (*Ficțiuni: Grădina potecilor ce se bifurcă*). Trad. de Darie Novăceanu. București: Univers, 1999, p. 307.
4. Ibidem, p. 304.

Fig. 1d.

Fig. 1e.

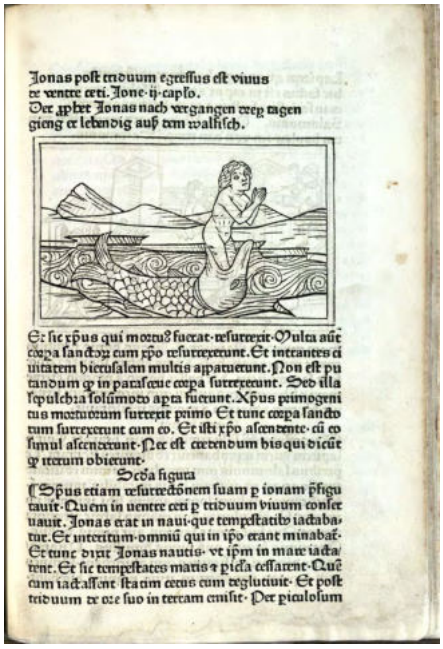

Fig. 2a.

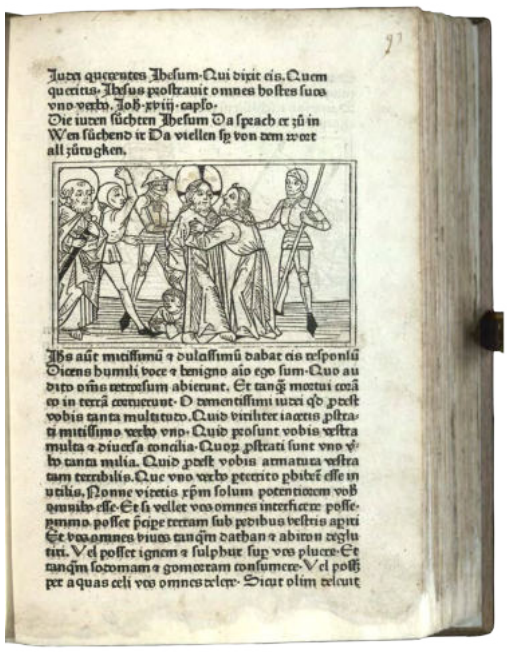

Fig. 2a.

PORTRET COMPUS:
Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României

PORTRET COMPUS:
Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României

Fig. 3.

Fig. 4.

*

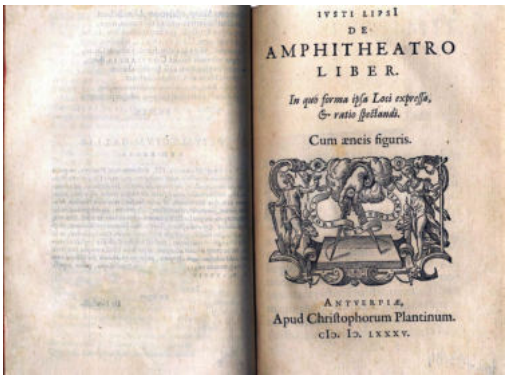

Fig. 5.

Fig. 6.

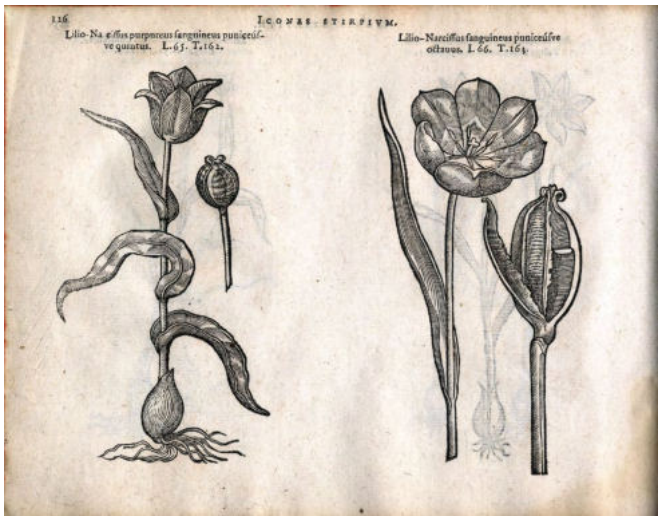

Fig. 7.

Fig. 8.

Fig. 9.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 10a.

Fig. 10b.

Cabinetul de Bibliofilie al Colecțiilor Speciale din Biblioteca Națională a României
Andreea Răsboiu

PORTRET COMPUS:
Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României

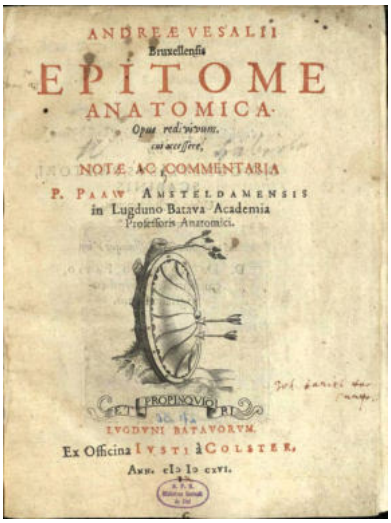

Fig. 11a.

Fig. 11b.

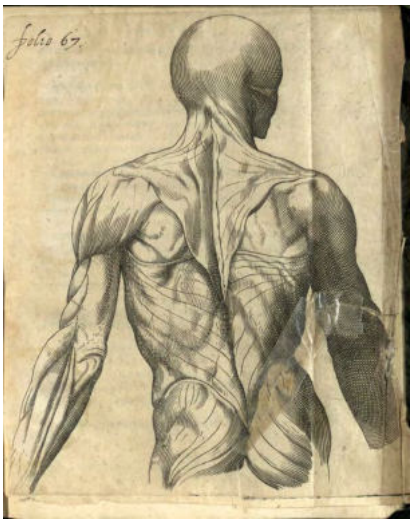

Fig. 11c.

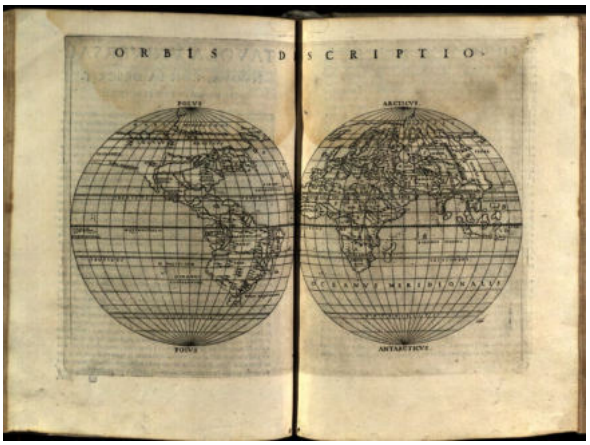

Fig. 12.

Fig. 13.

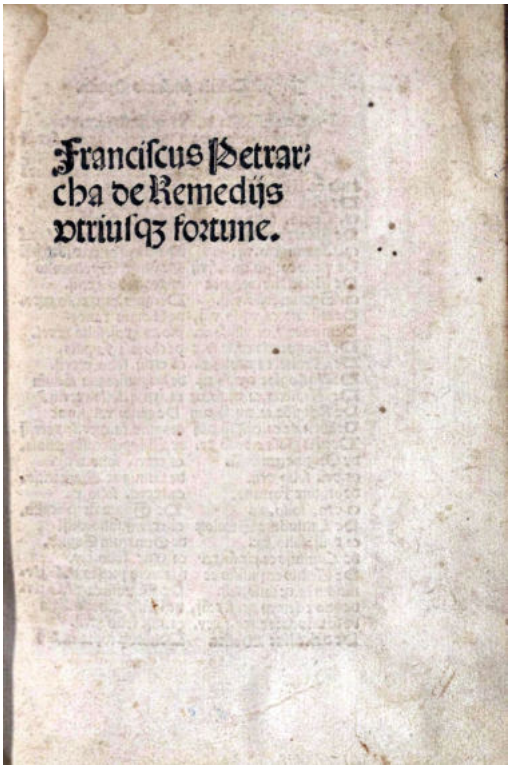

Fig. 14.

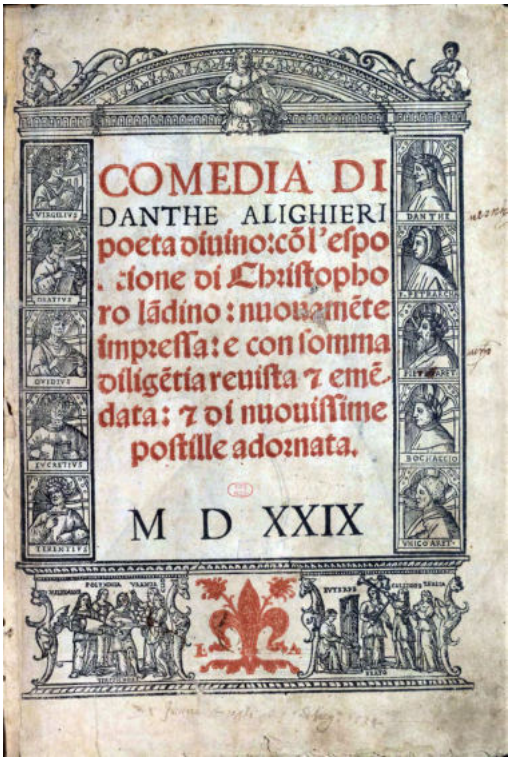

Fig. 15.

Cabinetul de Bibliofilie al Colecțiilor Speciale din Biblioteca Națională a României
Andreea Răsboiu

RIME
DELLA S. VITTORIA COLONNA,
MARCHESANA ILLVST.
DI PESCARA.
CON L'AGGIVNTA DELLE
RIME SPIRITVALI.
DI NVOVO RICORRETTE, PER
M. LODOVICO DOLCE.
IN VINEGIA APPRESSO GABRIEL
GIOLITO DE' FERRARI.
M D L X.

Fig. 16.

MICHEL DE CERVANTES
DON QUICHOTTE
DE LA MANCHE
ÉDITION SPÉCIALE A L'USAGE DE LA JEUNESSE
PAR LUCIEN BIART
ILLUSTRÉE DE 316 DESSINS PAR TONY JOHANNOT
BIBLIOTHÈQUE
D'ÉDUCATION ET DE RÉCRÉATION
J. HETZEL & Cie, 18, RUE JACOB
PARIS

Fig. 17.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

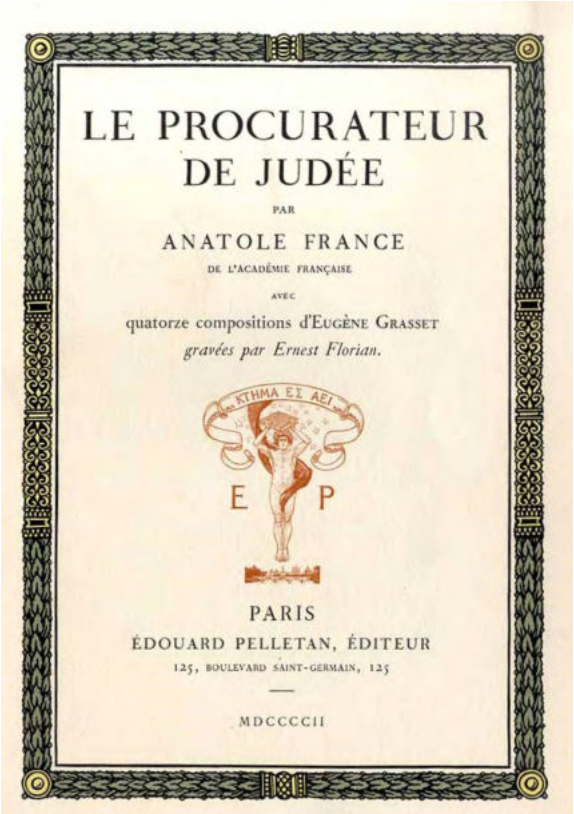

LE PROCURATEUR
DE JUDÉE
PAR
ANATOLE FRANCE
DE L'ACADÉMIE FRANÇAISE
AVEC
quatorze compositions d'EUGÈNE GRASSET
gravées par Ernest Florian.
KTHMA ES AEI
E P
PARIS
ÉDOUARD PELLETAN, ÉDITEUR
125, BOULEVARD SAINT-GERMAIN, 125
MDCCCCII

Fig. 18.

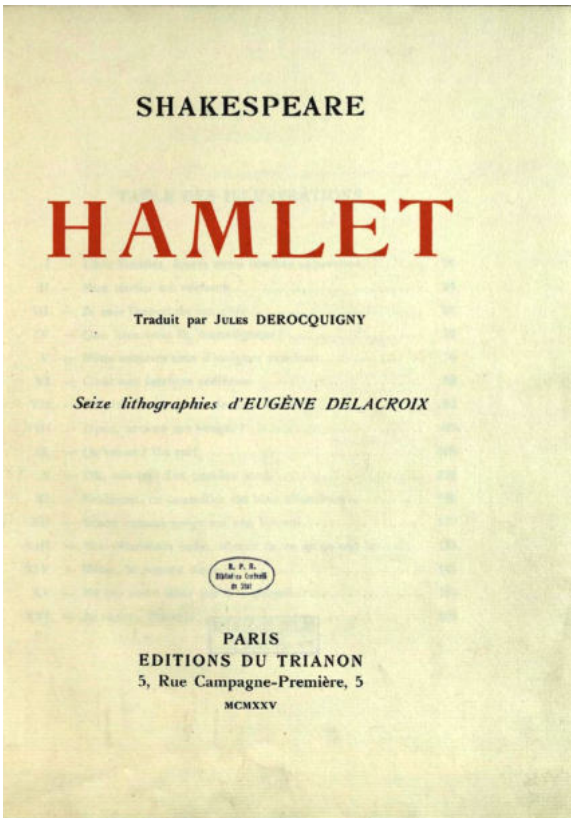

SHAKESPEARE
HAMLET
Traduit par JULES DEROCQUIGNY
Seize lithographies d'EUGÈNE DELACROIX
PARIS
EDITIONS DU TRIANON
5, Rue Campagne-Première, 5
MCMXXV

Fig. 19.

Cabinetul de Bibliofilie al Colecțiilor Speciale din Biblioteca Națională a României
Andreea Răsboiu

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 20.

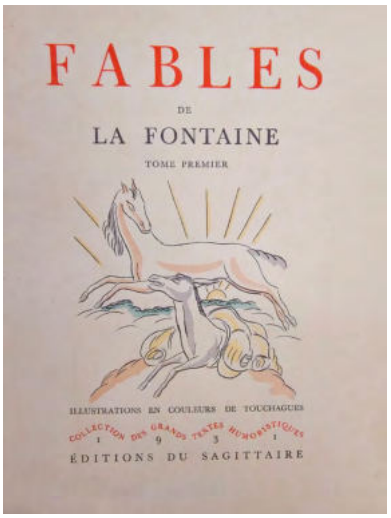

Fig. 21.

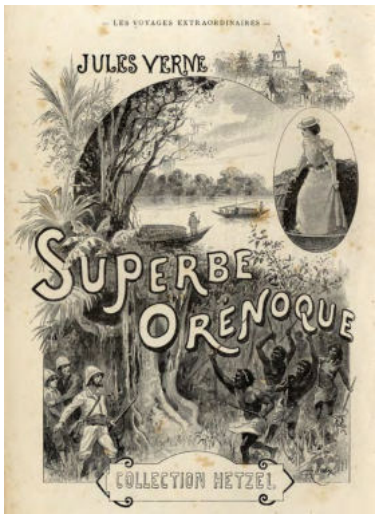

Fig. 22.

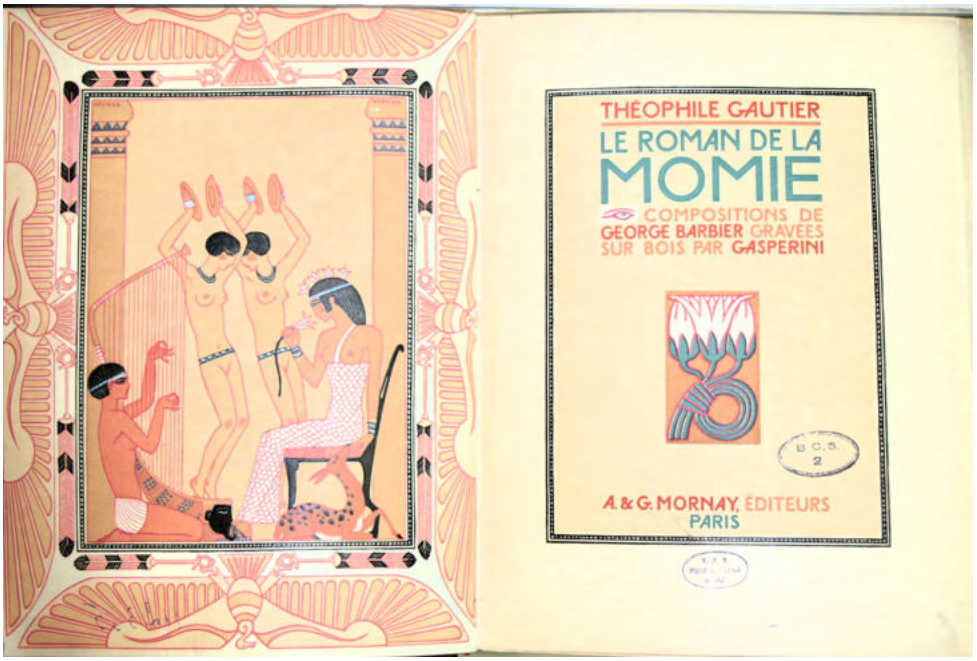

Fig. 23.

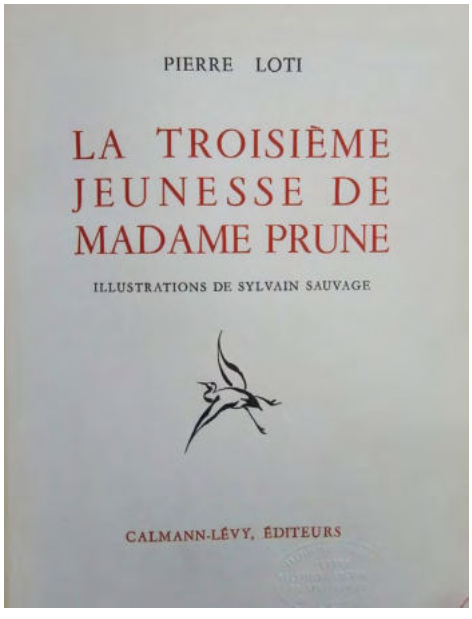

Fig. 24.

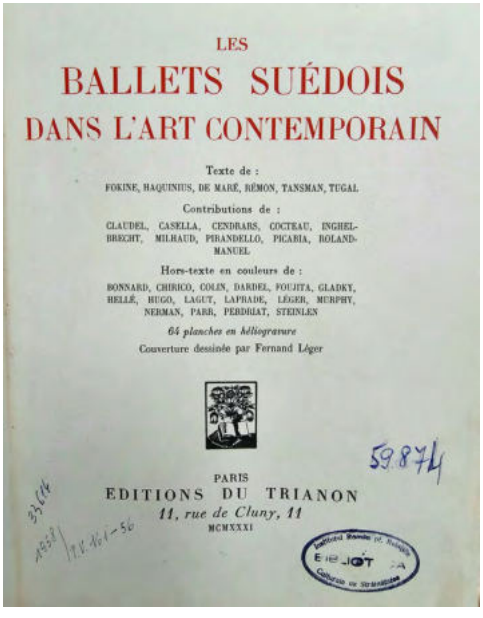

Fig. 25.

Tipăritura, ca obiect de colecţie

Formatele de carte includ de la cele mai rafinate modele la cele apreciate drept curiozităţi editoriale. Se remarcă ediţiile *liliput*, delicate prin dimensiunile lor atât de reduse încât pot încăpea în palmă. Urmează, apoi, aşa-numitul *enchiridion* sau formatul de buzunar, introdus la Veneţia, de cel supraintitulat „*principele tipografilor*”[5], nimeni altul decât marele Aldus Manutius, şi consacrat, ulterior, sub un alt nume cu rezonanţă în istoria tiparului, de vrednica familie de editori şi librari olandezi, Elzevir. Dincolo de formatele clasice, predominante, se situează şi surprinzătorul *oblong*, înregistrat atunci când lăţimea cărţii este superioară înălţimii sale, fapt întâlnit cu preponderenţă în cazul albumelor şi al lucrărilor cu planşe în general. Nu în ultimul rând, somptuoasele *in folio* şi *in plano* câştigă admiraţie, uşor de înţeles, prin înfăţişare şi mărimi impozante.

De real interes pentru bibliofili este și varietatea legăturilor de carte. Acestea surprind prin impresiunile, compoziţiile în relief ori inserţiile de material cu care sunt împodobite, cele mai reușite modele etalând totodată elemente aurite sau mozaicate în tonuri diferite, dar şi ilustraţie policromă, specifică legăturilor editoriale, parlante, din secolul al XIX-lea şi al XX-lea. Decorul diferă în concordanţă cu tipul legăturii, care poate fi de epocă sau ulterioară, artistică sau industrială, de factură orientală, dar mai ales occidentală, inspirată, de pildă, din cultura monastică sau din iconografia lumii antice, executată în stil gotic, renascentist, neoclasic, romantic ori împrumutând din estetica mișcărilor artistice avangardiste, precum Art Nouveau, Art Déco, cubism ș.a. Copertele și cotorul lucrărilor poartă diverse motive ornamentale, de la cele fitomorfe şi geometrice la cele arhitectonice, de la fantezii şi grotescuri la imagini figurative. Se întâlnesc, cu precădere, împletituri, arabescuri, chenare, romburi, volute, fleuroane, palmete, dar şi medalioane sau benzi cu scene religioase, personaje alegorice, figuri de rang nobiliar ori ecleziastic, steme, blazoane cu însemnele heraldice ale comanditarului și, în epoca modernă, compoziţii ilustrând subiectul cărţii. Numele artistului sau cel al atelierului de legătorie este prezent la exteriorul/interiorul copertelor sau înscris pe cotor, atunci când legătura de carte este semnată.

Fig. A 1.1.

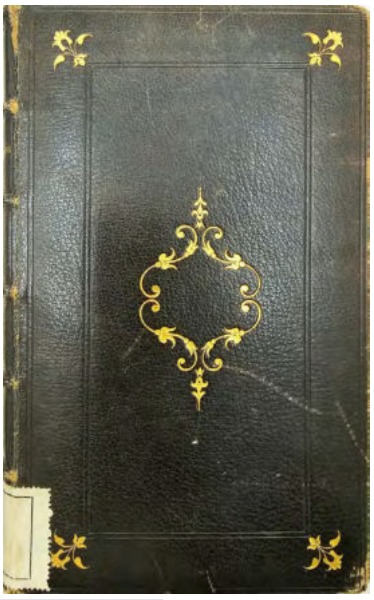

Fig. A 1.2.

5. DE MICHELIS, Cesare. Aldus Manutius and Venetian Humanism. În: *Aldo Manuzio Renaissance in Venice*. Venice: Marsilio, 2016, p. 21.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. A 2.1.

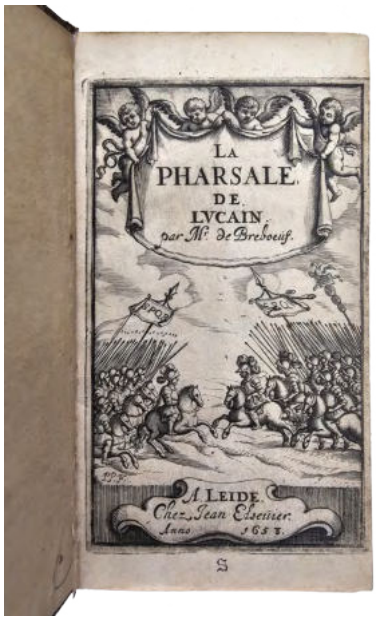

Fig. A 2.2.

Fig. A 3.

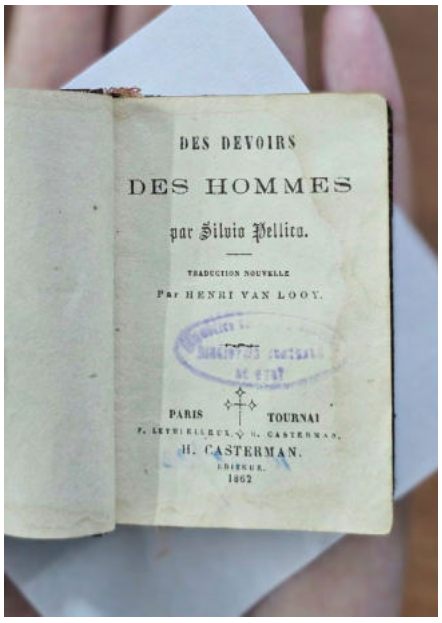

Fig. A 4.

Fig. A 5.

Fig. B 1.

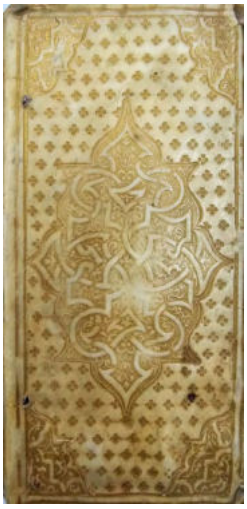

Fig. B 2.1.

Fig. B 2.2.

Fig. B 3.

Fig. B 4.

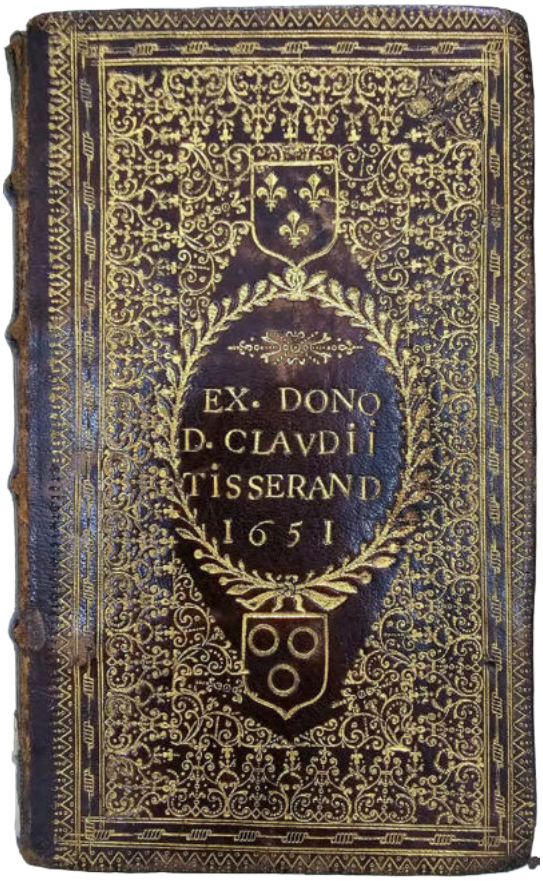

Fig. B 5.

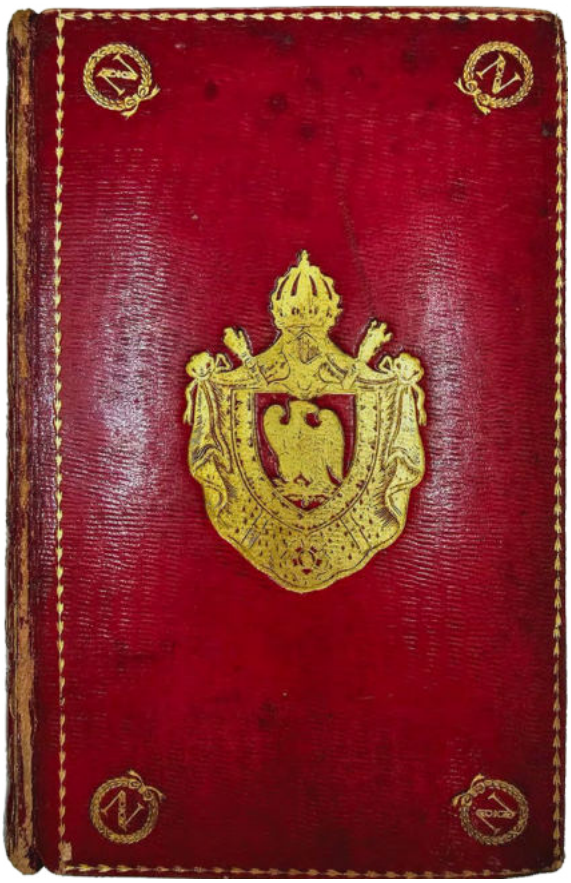

Fig. B 6.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Cabinetul de Bibliofilie al Colecțiilor Speciale din Biblioteca Națională a României
Andreea Răsboiu

PORTRET COMPUS:
Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României

Fig. B 7.

Fig. B 8.

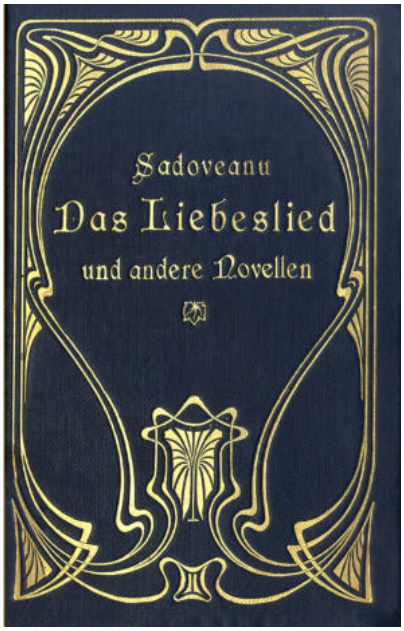

Fig. B 9.

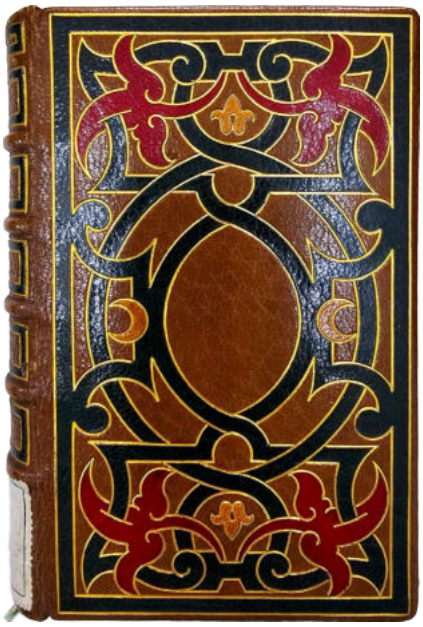

Fig. B 10.

Fig. B 11.

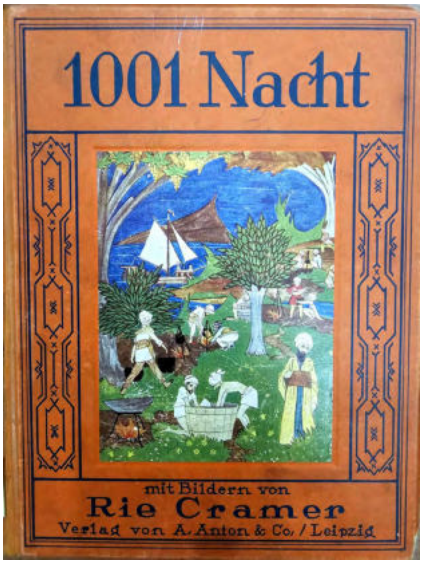

Fig. B 12.

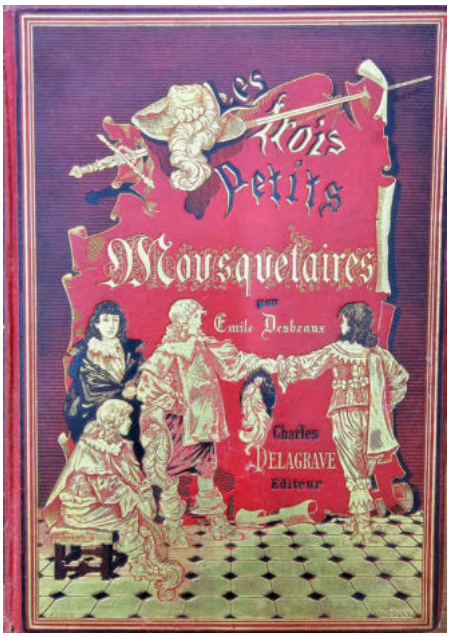

Fig. B 13.

Fig. B 14.

Fig. B 15.

Fig. B 16.

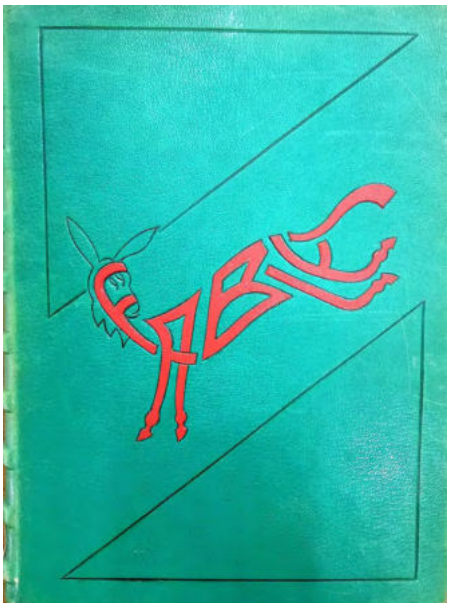

Fig. B 17.

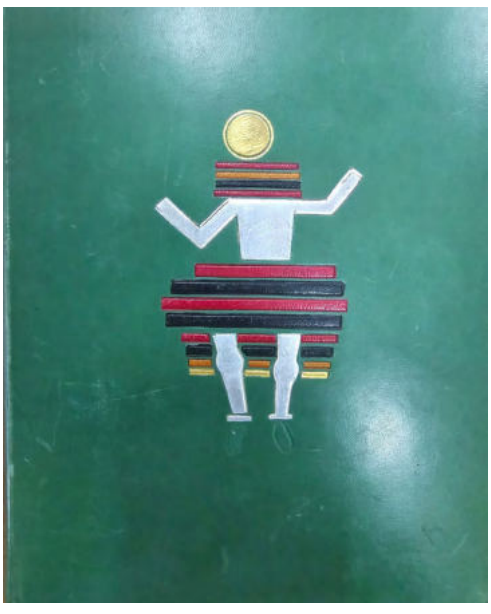

Fig. B 18.

O categorie cu totul aparte o constituie vechile legături executate din file manuscrise miniate. Înflorirea spre finele Evului Mediu a producției de hârtie în Apusul Europei, substituind treptat pergamentul, până la acel moment cel mai răspândit suport destinat confecționării, redactării și decorării manuscriselor, precum și descoperirea tiparului cu caractere mobile la jumătatea secolului al XV-lea au exercitat o înrâurire puternică asupra sferei socio-economice și culturale a epocii. Aceasta a adus, chiar dacă, e drept, nu imediat, şi o serie de transformări în mentalitatea și practicile de lectură ale bibliofililor vremii. Pe seama acestor prefaceri, poate fi pusă şi îndrăzneala refolosirii unor fragmente sau foi întregi de pergament disparate, anterior făcând parte din varii codice medievale, iar apoi servind ca material la fabricarea sau consolidarea legăturilor de carte. Procedeul constatat cu precădere în cazul tipăriturilor din perioada incunabulară, sporadic continuând însă și în secolul următor, avea pesemne ca fundament perimarea morală, căderea în desuetitudine la un moment dat a acestor mărturii documentare, în pofida valorii lor istorice astăzi bine-cunoscute, dar nu poate fi exclus nici faptul ca la mijloc să fi intervenit simple raţiuni economice sau, de ce nu, gustul estetic al comanditarului. Asemenea modele reprezentative se păstrează și la Cabinetul de Bibliofilie al Colecţiilor Speciale. Unul dintre acestea este un exemplar rubricat din ediția germană a Sfintelor Scripturi, publicată la Nürnberg, în anul 1483, incunabul unanim cunoscut drept ***Biblia Koberger***[6], după numele tipografului său, reputatul Anton Koberger, la acea vreme deținătorul celei mai înfloritoare imprimerii din spațiul german[7]. Volumul *in folio* este legat în pergament manuscris prezentând notație muzicală gregoriană, pătrată, pe portativ din patru linii roşii, şi text liturgic latin, redactat cu cerneală neagră şi rubricat în roșu și albastru. Învelitorile copertelor constituie file dintr-un vechi codice apusean, posibil antifonar sau gradual, cuprinzând cântări psalmice, menite a fi interpretate alternativ, cu „*V*” [*versus*] şi „*R*” [*responsorium*], de cantori sau coruri. Prima copertă, de pildă, dezvăluie fragmente specifice repertoriului gregorian şi *Liturghiei orelor*, oficiate în bisericile romano-catolice seara, la slujba Vecerniei, „*Ad vesperam*”[8]. Se poate citi astfel: „*R.: Posuisti D[omi] ne sup[er] [caput eius]/ V.: Coro[n]am de lapide precios[o], V: Gl[or]ia P[at]ri et Filio et Spi[rit]u S[an]c[t]o/ V.: Mag[na] e[st] gl[or]ia ei[u]s in salutari tuo/ R.: Gl[or]iam et m[a]gnum decore[m] [in]pones super eum ...*”, un cânt compus din versete ale Psalmului 20, intercalate de o bine-cunoscută formulă a cultului creştin, în versiune românească rostită: „*Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh*”[9].

6. BIBLIA GERMANICA. Nuremberg: Anton Koberger, 17 II 1483 (a se vedea SCHATZ, B-79; GW, Bd. 4, 4303).
7. Cf. FLOCON, Albert. *Op. cit.*, p. 165. A se vedea și PETTEGREE, Andrew. *Op. cit.*, p. 36-37.
8. În text, trunchiat „*Ad v[e]s[per]am*” sau „*Ad ve[sper]am*”.
9. Celelalte stihuri biblice sunt: „*[...] pus-ai pe capul lui cunună de piatră scumpă./ [...] Mare este slava lui întru mântuirea Ta, slavă şi mare cuviinţă vei pune peste el.*” (fragment din *Psalmul 20:3*, *20:5*, traducerea în limba română preluată din: *Biblia sau Sfânta Scriptură.* București: Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, 2008, p. 573). A se vedea şi *The Gregorian Repertory: [the latin chants of the Mass and Divine Office from the Gregorian repertory with translations and additional information; Psalmody of the Divine Office]*. Bază de date disponibilă online, pe internet, la adresa *https://gregorien.info/bible/id/20/20/en*, accesată în 6.09.2024.
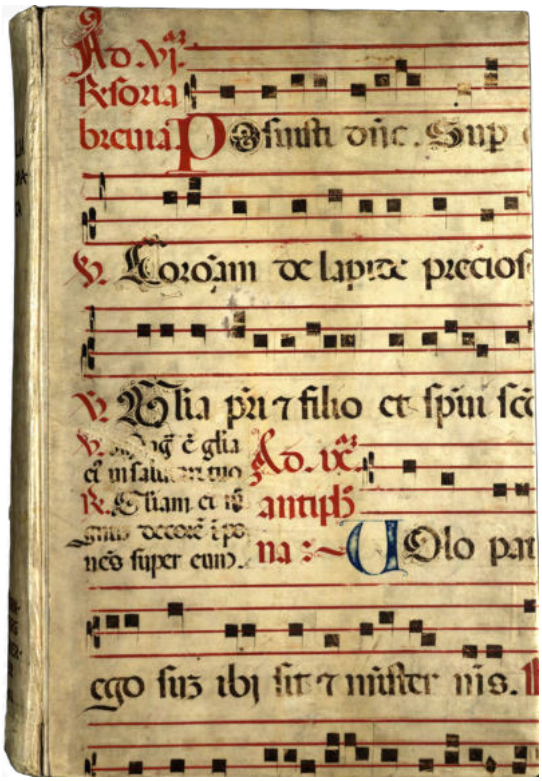

Fig. B 19.

Fig. B 20.

Lumea ideilor nu se opreşte niciodată, unele deprinderi tind însă a fi păstrate. Doar astfel poate fi explicată utilizarea de mai târziu, *mutatis mutandis*, a foilor de tipar de această dată, context în care pot fi întâlnite situaţii uluitoare[10], de neconceput pentru societatea zilelor noastre. Exemplele de acest tip sunt privite, uneori, ca un act de ignoranţă, eroare imputabilă legătorilor de carte şi comanditarilor de altădată, uitându-se faptul că studierea epocilor trecute, lipsite de mijloacele prezente, exclude orice fel de prejudecată.

Regăsim în colecţie, iată, o alegere curioasă de legătură, executată dintr-o filă de carte veche, pe suport papetar, imprimat cu un text juridic latin. Aceasta îmbracă un exemplar al unui tratat istoric important, reeditat în anul 1530 după un incunabul, al cărui titlu prescurtat apare înscris de mână, în limba germană, pe cotorul neted, din pergament al volumului: ***Cronica, Abconterfayung der***

10. O achiziţie de importanţă covârşitoare realizată în anul 2017 de către Biblioteca Universităţii Princeton, dezvăluită lumii întregi pe unul dintre cele mai apreciate canale de informare ale instituţiei, *Notabilia: a blog about rare books (Princeton University Library – Special Collections – The Scheide Library)*, a avut ca obiect un volum dintr-o ediţie juridică germană de secol XVII. Dacă lucrarea în sine, *Erneuerte und verbesserte Landes- und Procesz-Ordnung* (Cöthen, 1666), nu captează neapărat atenţia, un detaliu izbitor este legătura din pergament a acesteia, constituind poate cel mai răsunător exemplu al categoriei. Învelitoarea copertelor, un fragment de foaie tipărită sau „*printed waste*” după cum este definită în catalogul online al bibliotecii americane, s-a dovedit a fi făcut parte nici mai mult, nici mai puţin, decât dintr-unul din exemplarele imprimate pe pergament ale capodoperei lui Johannes Gutenberg, *Biblia cu 42 de rânduri*, piatra de temelie a istoriei tiparului (a se vedea WHITE, Eric. Princeton acquires a vellum fragment of the Gutenberg Bible preserved as a book cover, April 18, 2017. În: *Notabilia: a blog about rare books (Princeton University Library – Special Collections – The Scheide Library)*. Disponibil pe internet la adresa *https://blogs.princeton.edu/notabilia/2017/04/18/princeton-acquires-a-vellum-fragment-of-the-gutenberg-bible-preserved-as-a-book-cover/*, accesat în 9.09.2024). Pentru descrierea bibliografică a lucrării, poate fi consultat *Princeton University Library Catalog*, la adresa *https://catalog.princeton.edu/catalog/99101389103506421*.

Türckey[11]. În lumina celor spuse mai sus, de interes aici este însă învelitoarea copertelor, care, așa cum am menţionat, prezintă tipar pe două coloane, cu *Marginalia* şi colontitlu „*De Testamentis*". Parcurgând informaţia, se conturează ca subiect, instituţia testamentului, moştenirile, legatele şi fiduciile, dar şi donaţiile „*inter vivos*", teme consacrate ale dreptului civil roman, reglementate în cuprinsul *Digestelor* sau *Pandectelor*, parte componentă însemnată a monumentalului *Corpus Iuris Civilis*, mai cunoscut drept *Codul lui Iustinian*[12]. Se observă, totodată, trimiteri la o serie de surse importante: „*Bar.*", „*Bal.*", „*Jo. de Imo.*", abrevieri ale numelor unor jurisconsulţi italieni din secolele XIV-XV, identificaţi de noi în persoana lui Bartolus de Saxoferrato, Baldus de Ubaldi şi Johannes de Imola. Continuatori ai mai vechii şcoli de drept a glosatorilor de la Bologna, contribuţiile acestor erudiţi au fost de neegalat în epocă[13]. *Corpus Iuris Civilis* a constituit o preocupare constantă a acestora, pentru care au redactat comentarii extinse, îndeosebi pe marginea *Digestelor*.

Fig. B 21.1.

Fig. B 21.2.

11. GEORGIUS DE HUNGARIA. *Cronica, Abconterfayung und entwerffung der Türckey mit yrem begryff, Inhalt, Provintzen, Völckern, ankunfft, Kryegen, Sigen, nyderlage[n], glauben, Religio, Gesatzen, sitten, Regiment, Pollicey, reütterey, fromkeit und bossheit, von einem Sybenburger 22 jar darinn gefangen gelegen, inn Latein beschryben, durch Sebastia[n] Franck verteütscht*. Gedruckt zu Augspurg: durch Haynrich Stainer, 26 X 1530 – autorul operei intitulate, în originalul latin, *Tractatus de moribus, conditionibus et nequitia Turcorum ...* (cca 1481), a rămas pentru mult timp anonim. Prin prisma originilor transilvănene subliniate de el însuși în carte și a poveștii sale de viață, scriitorul relatând perioada de prizonierat petrecută în tinereţe, la mijlocul veacului al XV-lea, în Imperiul Otoman, el a fost desemnat de cercetători mai întâi drept „Captivus Septemcastrensis" şi, ulterior, identificat în persoana călugărului dominican Georgius de Hungaria, la maturitate cleric în Cetatea Vaticanului, în slujba Papei Alexandru al VI-lea Borgia. Ediţia ulterioară, de faţă, în versiunea germană a lui Sebastian Franck, este valoroasă şi prin ilustraţiile xilogravate aparţinând artistului Jörg Breu cel Bătrân (GRAESSE, vol. 2, p. 627; SCHATZ, p. 27-28, G-14. A se vedea şi GEORGIUS DE HUNGARIA. *Tratat despre obiceiurile, ceremoniile şi infamia turcilor*. Trad. din lb. latină de Ioana Costa. St. introd. de Constantin Erbiceanu. Bucureşti: Humanitas, 2017, p. 5-13.

12. Celebra colecţie de texte juridice clasice şi constituţii imperiale, alcătuită în prima jumătate a veacului al VI-lea, din porunca împăratului bizantin Iustinian I, prin care s-a realizat codificarea dreptului roman. Culegerea a circulat în diferite copii manuscrise şi, ulterior, volume tipărite, de la cele mai puţin cuprinzătoare variante la cele complete, însoţite adesea de interpolări, glose şi comentarii aparţinând unor reputaţi jurişti medievali (pe acest subiect, a se vedea LESAFFER, Randall. *European legal history: a cultural and political perspective*. Translated by Jan Arriens. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press, 2012, p. 112-113; TAMM, Ditlev. *Roman Law and European legal history*. Copenhagen: DJØF Publishing, 1997, p. 5-36). Cărţile XXVIII-XXXI din *Digeste* includ subcapitole intitulate „De Testamentis et qui testamenta facere possint", „De Haeredibus instituendis", „De Legatis et fideicommissis".

13. Cf. LESAFFER, Randall. *Op. cit.*, p. 256-261. A se vedea şi TAMM, Ditlev. *Op. cit.*, p. 203-207.

Deosebit de căutate şi în perioada tiparului, interpretările lor au fost publicate din ce în ce mai frecvent, cu timpul devenind lucrări de sine stătătoare şi cunoscând multiple variaţiuni de text. Nu este exclusă, astfel, ipoteza apartenenţei filei de tipar a legăturii descrise la una dintre numeroasele ediţii de început ale comentariilor scrise pentru *Digeste* de aceşti autori, pionieri ai dreptului comparat, şi de alţii asemenea lor. În mod cert, nu lipsit de importanță este totodată faptul că, în cadrul colecţiei, pot fi admirate şi legături de carte înzestrate cu încuietori metalice, ferecături, caboşoane sau chiar lanţ de ancorare, în tradiţia medievală a acelor aşa-numite *libri catenati*, preţioasele codice anluminate şi, mai târziu, tipărituri din bibliotecile mănăstireşti, fixate de pupitrele înclinate pe care erau aşezate spre a fi consultate şi, totodată, în acest fel, protejate împotriva răufăcătorilor. Aducem astfel în atenție un volum din ***Postilla super totam Bibliam***[14] (Basel, 1498-1502), cu legătură de epocă, din piele pe tăblii de lemn, și lanț gros, din fier, prins de coperta posterioară.

*

De la arta primilor maeştri tipografi la priceperea editorilor moderni

Însemnătatea fondului de carte este conferită și de numele prestigioase ale oficinelor în care lucrările au văzut lumina tiparului, prin contribuția unor tipografi străluciți, deschizători de drumuri în veacul al XV-lea. Plecând de la Peter Schöffer, principalul discipol al lui Gutenberg şi continuator al meşteşugului la Mainz, vatra imprimeriei, poate fi evidenţiată o constelaţie a marilor maeştri cărora le sunt datorate cele mai apreciate ediţii, incunabulele. Hotărâtor a fost rolul jucat de Johann Mentelin, Johann Grüninger ori Johann Prüss la Strasbourg; Wendelin von Speyer, Nicolas Jenson sau Octavianus Scotus la Veneția, tot aici activând pentru o vreme și vrednicul tipograf originar din Augsburg, Erhard Ratdolt; Stephan Planck, Eucharius Silber ori Jacobus Mazochius la Roma; Antonio Zarotto la Milano ori Piero Pacini da Pescia la Florența; Ulrich Gering, Thielman Kerver, Guy Marchant ori Antoine Vérard la Paris; Anton Koberger, așa cum am menționat anterior, la Nürnberg, dar având legături directe şi cu alte centre tipografice importante, de pildă prin intermediul unuia dintre asociaţii săi, eruditul Johann Amerbach, la Basel ș.a.m.d.

Suita celor o sută patruzeci și două de comori din Cabinetul de Bibliofilie al Colecțiilor Speciale, reprezentând perioada de leagăn a imprimeriei, se deschide cu un incunabul venețian, datat 1471. Este vorba despre un frumos volum, cu inițiale executate de mână, în roşu şi albastru, cuprinzând colecţia de apoftegme sau maxime a faimosului scriitor din antica Cheroneea, Plutarch, în traducerea latină a filozofului şi literatului umanist Francesco Filelfo, toate reunite sub titlul ***Apophthegmata ad Traianum Caesarem*** şi ***Apophthegmata Laconica***[15]. Ediția de față se numără printre primele lucrări

14. Acest volum care se păstrează la Cabinetul de Bibliofilie cuprinde Părțile 4-5 din ediția *Vulgatei* publicată la sfârșitul veacului al XV-lea și începutul celui de-al XVI-lea, în șapte părți distincte, acompaniată de comentariile teologului dominican francez Hugues de Saint Cher, mai cunoscut sub forma latinizată a numelui, Hugo de Sancto Charo, cardinal şi episcop de Ostia din secolul al XIII-lea: [BIBLIA LATINA] *Postilla super totam Bibliam*. Cum postillis Hugonis de Sancto Charo. Part. 1-7. Ex Basileae [Basel]: Johannes Amerbach pro Anton Koberger, [1498-1502]. Part. 4: [1500/1501], legată împreună cu Part. 5: [1501/1502] (a se vedea SCHATZ, B-79; GW, Bd. 4, 4285).

15. PLUTARCHUS. *Apophthegmata* [Lat.]. Trad. Franciscus Philelphus. [Venezia]: Wendelin von Speyer, 1471 (a se vedea SCHATZ, P-110; GW, Bd. 19, M34400).

tipărite la Veneția, prin truda lui Wendelin von Speyer, continuator, aici, al activităţii fratelui său, prototipograful Johann von Speyer, sosit de pe Valea Rinului, cu numai doi ani înainte, în 1469[16], pentru a aduce în dar *Serenissimei* noua artă a cărții.

De altfel, la momentul apariţiei lor, o serie întreagă de lucrări au constituit, prin diverse aspecte şi conjuncturi favorabile, un anume tip de premieră. Multe altele înglobează, în economia fondului documentar de astăzi, elemente de excepţie și o deosebită valoare bibliofilă. Subliniem importanţa culegerii de norme canonice alcătuite din porunca Papei Bonifaciu al VIII-lea, ***Liber sextus Decretalium***[17], în ediție Mainz, 1476, care poartă marca tipografică a lui Peter Schöffer, însemn reprezentând cel mai vechi model de *impressum* cunoscut în istorie.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

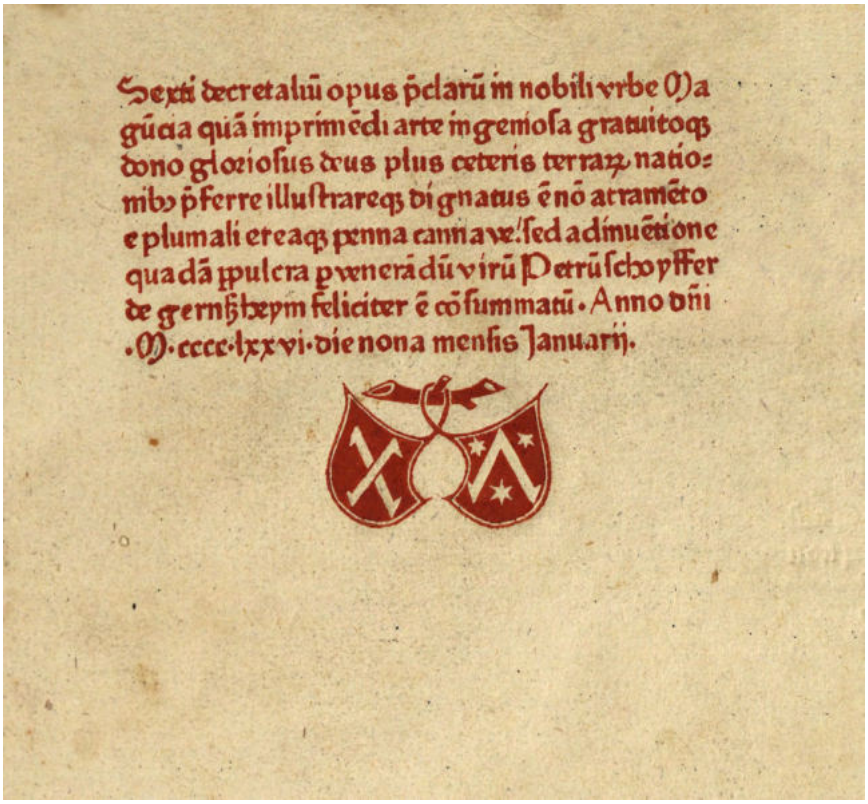

Sexti decretaliū opus pclarū in nobili vrbe Moguncia quā imprimēdi arte ingeniosa gratuitoq; dono gloriosus deus plus ceteris terrarū nationibꝫ pferre illustrareq; dignatus ē nō atramēto e plumali ereaq; penna canna ve/sed admirāda quadā ꝓportiōe pulcra pueneranda virū Petrū schoyffer de gernßheym feliciter ē cōsummatū. Anno dñi .M.cccc.lxxvi. die nona mensis Januarij.

Fig. C 1.

În contrapondere, ***Speculum historiale***[18] de Vincent de Beauvais, o vastă operă istorică medievală, tipărită în anul 1473, provine din primul atelier tipografic deschis în alt loc decât la Mainz, mai precis din oficina lui Johann Mentelin la Strasbourg. Prima ediție a cărții populare religioase cu largă răspândire, ***Speculum humanae salvationis***[19], a fost scoasă în jurul anului 1473, la Augsburg, de însuşi prototipograful oraşului, Günther Zainer. Realizările unuia dintre cei mai importanți

16. PETTEGREE, Andrew. *Op. cit.*, p. 73.
17. BONIFACIUS al VIII-lea, papă. *Liber sextus Decretalium*. Commentariis Johannes Andrae. Maguncia [Mainz]: Peter Schöffer, 9 I 1476 (a se vedea SCHATZ, B-114; GW, Bd. 4, 4857). Despre Peter Schöffer, continuatorul artei imprimeriei la Mainz, istoriografia consemnează faptul că, după ce maestrul său, Johannes Gutenberg, a fost constrâns să-şi cedeze oficina – în urma unui proces celebru, câştigat de întreprinzătorul Johannes Fust – el a dus mai departe meşteşugul pentru o perioadă asociat cu Fust, apoi independent (a se vedea PETTEGREE, Andrew. *Op. cit.*, p. 28-32; GECK, Elisabeth. *Op. cit.*, p. 37-42 ș.a.).
18. VINCENTIUS BELLOVACENSIS. *Speculum historiale*. [Vol. 1-4]. [Strasbourg]: Johann Mentelin, 4 XII 1473 (a se vedea SCHATZ, V-33; GW, Bd. 23, M50587).
19. *Speculum Humanae Salvationis Cum Speculo S. Mariae Virginis*. [Augsburg]: [Günther Zainer], [cca. 1473] (a se vedea SCHATZ, S-69; GW, Bd. 22, M43054).

maeștri ai perioadei de leagăn a tiparului, Erhard Ratdolt, se numără printre cele dintâi decorate cu letrine xilogravate, remarcabila inovaţie care a înlocuit iniţialele rubricate sau anluminate, un exemplu fiind manualul de cosmografie, ***Poeticon astronomicon opus***[20] (Veneția, 1482) ori istoria universală ilustrată ***Fasciculus temporum***[21] (Veneția, 1485). Dintre lucrările monumentale ieșite de sub teascurile prolificului editor-tipograf din Nürnberg, Anton Koberger, se cuvin menționate un *editio princeps* din 1484, anume impunătoarea ***Summa historialis*** sau ***Chronicon***[22] de Antoninus Florentinus, pe numele său italian Antonino Pierozzi, istoric, teolog şi arhiepiscop al Republicii Florentine în prima jumătate a veacului al XV-lea, și, fără doar și poate, renumita ***Liber chronicarum*** sau ***Cronica de la Nürnberg***[23] din 1493, cartea-eveniment, fără egal în epocă, alcătuită de eruditul medic, istoric și colecționar german Hartmann Schedel. Veritabilă enciclopedie a acelor timpuri, de format superior oricăror altor tipărituri de până atunci, ea cuprinde fragmente din diverse opere compilate potrivit tradiției și un număr impresionant de peste o mie opt sute de ilustrații xilogravate, realizate în atelierul artiștilor Michael Wolgemuth şi Wilhelm Pleydenwurff.

Pe lângă capodoperele perioadei incunabulare, colecția reflectă totodată contribuțiile fără seamăn ale dinastiilor de editori-tipografi umaniști Manutius, Giunta, Estienne, Plantin-Moretus și Plantin-Rhaphelengius, Wechelus, Elzevir, care au consacrat arta imprimeriei în secolele ce-au urmat.

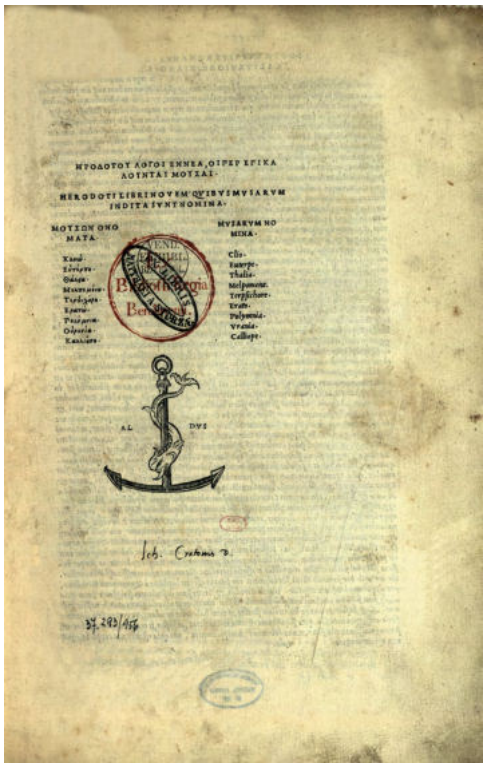

Fig. C 2.

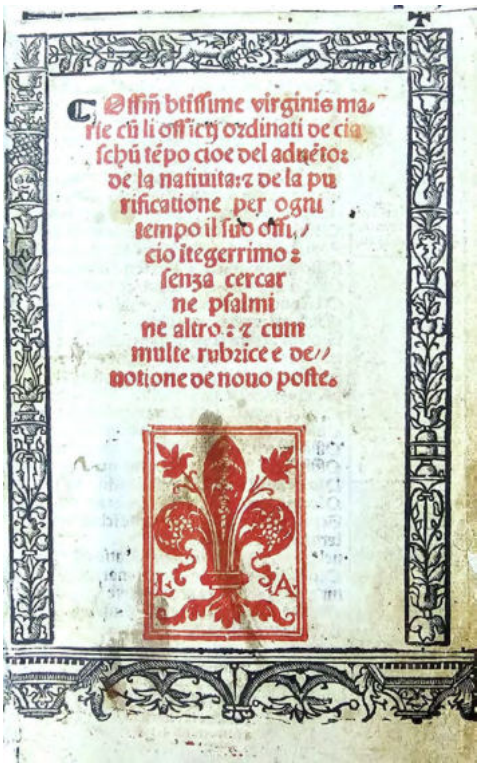
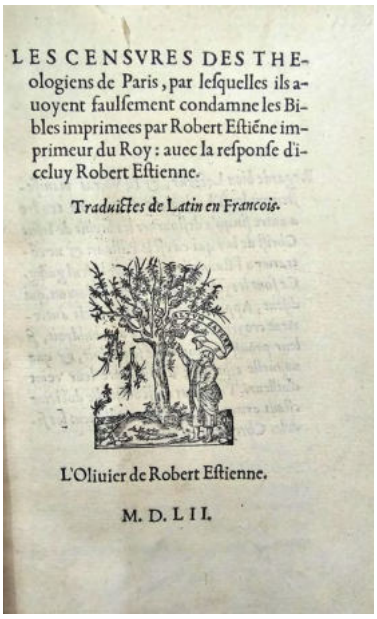

Fig. C 3.

20. HYGINUS, Gaius Julius. [Poetica astronomica] *Poeticon astronomicon opus*. Ed. Jacobus Sentinus et Johannes Lucilius Santritter. Venetiis: Erhard Ratdolt, 14 X 1482. (a se vedea SCHATZ, H-59; GW, Bd. 12, 13678).
21. [ROLEWINCK, Werner]. *Fasciculus temporum*. Venetiis: Erhard Ratdolt, 8 IX 1485 (a se vedea SCHATZ, R-40; GW, Bd. 20, M38738).
22. ANTONINUS FLORENTINUS. *Chronicon*. Nürnberg: Anton Koberger, 31 VII 1484. Part. 1-3. (SCHATZ, A-77; GW, Bd. 1, 2072).
23. SCHEDEL, Hartmann. *Liber chronicarum*. Nürnberg: Anton Koberger pro Sebaldo Schreyer et Sebastiano Krammermeister, 12 VII 1493 (a se vedea SCHATZ, S-34; GW, Bd. 21, M40784).

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

LES CENSVRES DES THE-
ologiens de Paris, par leſquelles ils a-
uoyent faulſement condamne les Bi-
bles imprimees par Robert Eſtiéne im-
primeur du Roy: auec la reſponſe di-
celuy Robert Eſtienne.

Traduictes de Latin en Francois.

L'Oliuier de Robert Eſtienne.

M. D. L I I.

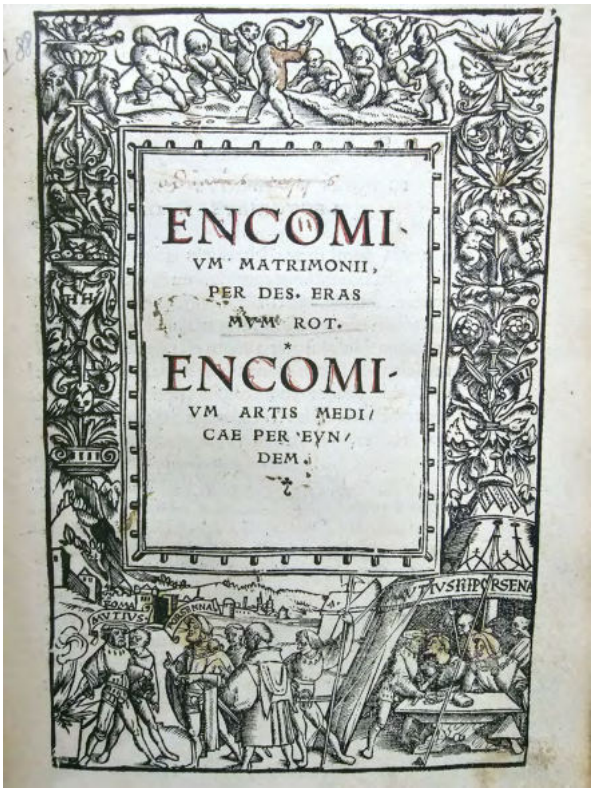
Fig. C 4.

Fig. C 5.

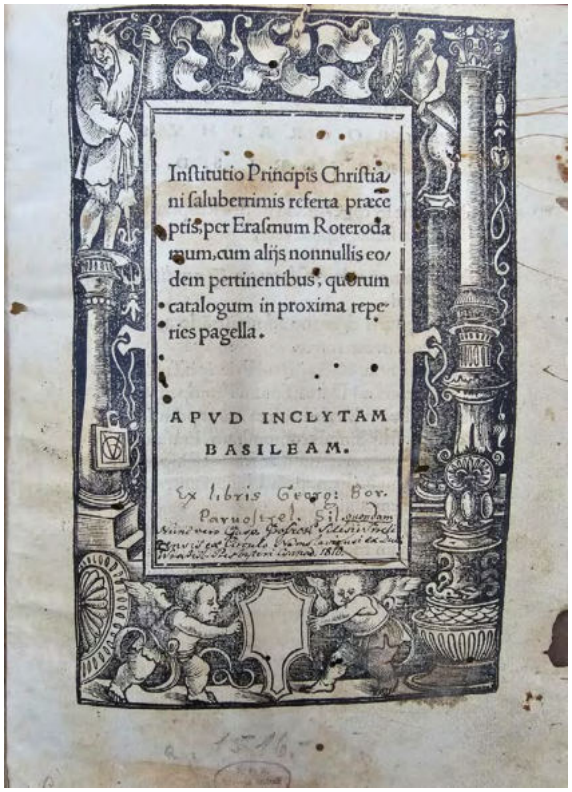

Fig. C 6.

ENCOMI-
VM MATRIMONII,
PER DES. ERAS
MVM ROT.

ENCOMI-
VM ARTIS MEDI-
CAE PER EVN-
DEM

Fig. C 7.

Inſtitutio Principis Chriſtia-
ni ſaluberrimis referta præce
ptis, per Eraſmum Roteroda
mum, cum alijs nonnullis eo-
dem pertinentibus, quorum
catalogum in proxima repe-
ries pagella.

APVD INCLYTAM
BASILEAM.

Fig. C 8.

Pentru ilustrarea acestui subpunct al expunerii, dedicat importanței documentare și notorietății atribuite cărții, prin informațiile înscrise în zona colofonului și, ulterior, pe foaia de titlu, cu privire la publicare – date fundamentale în identificarea și evaluarea volumelor – un bun prilej ne este oferit de o operă cu totul aparte: ediția aldină în limba greacă a ***Istoriilor***[24] lui Herodot din anul 1502. Tipărită in *editio princeps*, ea se numără și printre cele dintâi volume purtând marca tipografică a delfinului

24. HERODOTUS. *Logoi ennea, oiper epikalountai Mousai ... = Libri novem, quibus Musarum indita sunt nomina ...* Venetiis: in domo Aldi, IX 1502 (a se vedea GRAESSE, vol. 3, p. 254).

răsucit în jurul ancorei. Această emblemă și deviza latină „*Festina lente*" [„*Grăbește-te încet*"] sunt atributele inconfundabile ale lui Aldus Manutius, cel care, alături de colaboratorii săi umaniști, unele dintre cele mai luminate minți ale perioadei – Pietro Bembo de pildă – a făcut ca, în vremea lui, tiparul venețian să atingă cele mai desăvârșite forme.

Nu pot fi deloc ignorate nici acele creații, rod al asocierilor, adesea exclusive, între diferiți alți maeștri ai tiparului şi o serie de cărturari de excepţie, care alcătuiesc, la rândul lor, pagini remarcabile din istoria cărții. Amintim conlucrarea fără cusur de la Basel, dintre Johannes Froben şi marele gânditor Erasmus din Rotterdam, reprezentată în colecție de titluri și ediții mult prețuite de bibliofili: ***Elogiul nebuniei sau discurs spre lauda prostiei***[25], ***Elogiul căsniciei***[26], ***Educația principilor creștini***[27] ș.a. Tot la Basel, Heinrich Petri şi reputatul geograf, cartograf și ebraist german Sebastian Münster publicau, în 1544, capodopera acestuia din urmă, vestita ***Cosmographia***[28], o descriere a lumii, în limba germană, care s-a bucurat de un succes considerabil, cunoscând traduceri și reeditări succesive. Deși supremația sa în domeniu era apusă, Veneția mijlocului de secol XVI îngăduie derularea unei fructuoase relații tipograf/editor comercial – autor/editor științific între Gabriele Giolito de' Ferrari și literatul umanist Lodovico Dolce. Semnalăm o ediție din ***Triumfurile***[29] lui Petrarca, îngrijită și comentată de prolificul Dolce, precum și o creație proprie a acestuia dedicată vieții împăratului Carol Quintul[30]. Nu în cele din urmă, se cuvine a fi menționată la loc de cinste colaborarea magistrală de la Wittemberg, dintre Hans Lufft şi Martin Luther, îndeosebi prin scoaterea de sub teascuri a textului integral al ***Bibliei***[31] în

25. ERASMUS ROTTERDAMUS, Desiderius. *Morias Encomiu[m], pro castigatissimo castigatius una cu[m] Listrii com[m]entariis et aliis complusculis libellis ...* [Basileae: apud Ioannem Frobenium], 1515. Înscriindu-se între primele ediții ale operei publicate pentru prima dată la Paris, în anul 1511, tipăritura poartă gravată, atât pe foaia frontispiciu, cât și în zona colofonului, marca tipografică a lui Iohannes Froben, caduceul (a se vedea GRAESSE, vol. 2, p. 494-495). În varianta amplă, consacrată, celebra emblemă include numele prescurtat al tipografului și este încadrată de deviza latină „*Prudens simplicitas amorque recti*" și de două pasaje biblice în alfabet grecesc și ebraic.

26. Idem. *Encomium matrimonii. Encomium artis medicae.* Basileae [Basel]: apud Ioannem Frobenium, 1518. Pe foaia frontispiciu gravată, se observă inițialele „*H H*", aparținând reputatului artist Hans Holbein cel Tânăr.

27. Idem. *Institutio Principis Christiani saluberrimis referta praeceptis per Erasmum Roterodamum ...* Basileae [Basel]: apud Ioannem Frobenium, IV 1516. Cu foaie frontispiciu gravată de un alt artist nordic însemnat, Urs Graf.

28. La Cabinetul de Bibliofilie sunt prezervate mai multe ediții ulterioare ale lucrării, în latină sau germană, însoțite de numeroase ilustrații și hărți xilogravate. Cea mai veche, apărută postum, datează din anul 1572, moment la care atelierul familiei de tipografi Petri se afla încă sub conducerea fondatorului său, Heinrich Petri: MÜNSTER, Sebastian. *Cosmographiae universalis lib. VI in quibus iuxta certioris fidei scriptores, sine omni cuiuscunqve molestia, vel laesione, describuntur, omnium habitabilis orbis partium situs propiaeque dotes. Regionum topographicae picturae* ... Basileae [Basel]: ex Officina Henricpetrina, 1572 (a se vedea GRAESSE, vol. 4, p. 622).

29. PETRARCA, Francesco. *I trionfi*. Nuovamente revisti, e corretti da Lodovico Dolce, con nuove spositioni. In Vinegia [Veneţia]: appresso Gabriel Giolito de' Ferrari, 1560 (a se vedea GRAESSE, vol. 5, p. 227).

30. DOLCE, Lodovico. *Vita di Carlo Quinto Imp. descritta da M. Lodovico Dolce.* In Vinegia [Veneţia]: appresso Gabriel Giolito de' Ferrari, 1567 (a se vedea GRAESSE, vol. 2, p. 418).

31. Prima ediţie originală completă a Bibliei protestante, *Biblia lui Luther*, *Biblia Germanica* ori *Biblia de la Wartburg* după cum mai este cunoscută, vedea lumina tiparului în atelierul maestrului tipograf Hans Lufft, în anul 1534, ornată cu xilogravuri ale monogramiștilor „M. S." [Melchior Schwarzenberg] și „S. P." [Pierre Salzburger], printre care imagini revoluționare servind propagandei anti-catolice. În timpul vieții lui Martin Luther, sub atenta îndrumare a acestuia, au urmat mai multe reimprimări minuţioase, după cum sunt apreciate în cataloagele de specialitate (a se vedea GRAESSE, vol. 1, p. 377). Printre ele, se numără și cea mai veche ediţie dintre cele păstrate la Cabinetul de Bibliofilie: *Biblia, das ist gantze Heilige Schrifft*. Deudsch. Mart. Luth. Wittemberg: gedruckt durch Hans Lufft, 1540/41.

versiunea vernaculară a părintelui Reformei Protestante. Alte realizări notabile aparțin tipografilor și librarilor Jodocus Badius Ascensius, Jean Petit, Sébastien Gryphe, Jean de Tournes, Guillaume Rouillé, Johann Oporinus, Georg Rhau, Sigmund Feyerabend, Johannes Blaeu ș.a.

Odată cu inovațiile și descoperirile tehnologice înregistrate începând încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, artele grafice cunosc o dezvoltare fără precedent. Lucrări din ce în ce mai riguros tipărite și mai bogat ilustrate, prin tehnici noi și eficiente de imprimare a textului şi de reproducere a imaginilor, sunt oferite publicului de editori remarcabili precum familia Didot, frații Michel și Calmann Lévy, la fel cei din familia Garnier, apoi Pierre Larousse, Louis Hachette, Pierre-Jules Hetzel, René Kieffer, Jules Tallandier, Arthème Fayard, Henri Piazza ori Édouard Pelletan, fondatorii unor case de editură cu răsunet în epoca modernă a cărții. Se disting mai ales titlurile apărute în ediţii prime, originale, *ne varietur* sau definitive, ediţii de lux, executate în condiţii grafice deosebite, cu tiraj limitat, integral sau parțial nepus în comerţ, tipărite pe hârtie specială, așa-numitele „*beaux livres*" în limba franceză ori „*fine editions*" în engleză.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

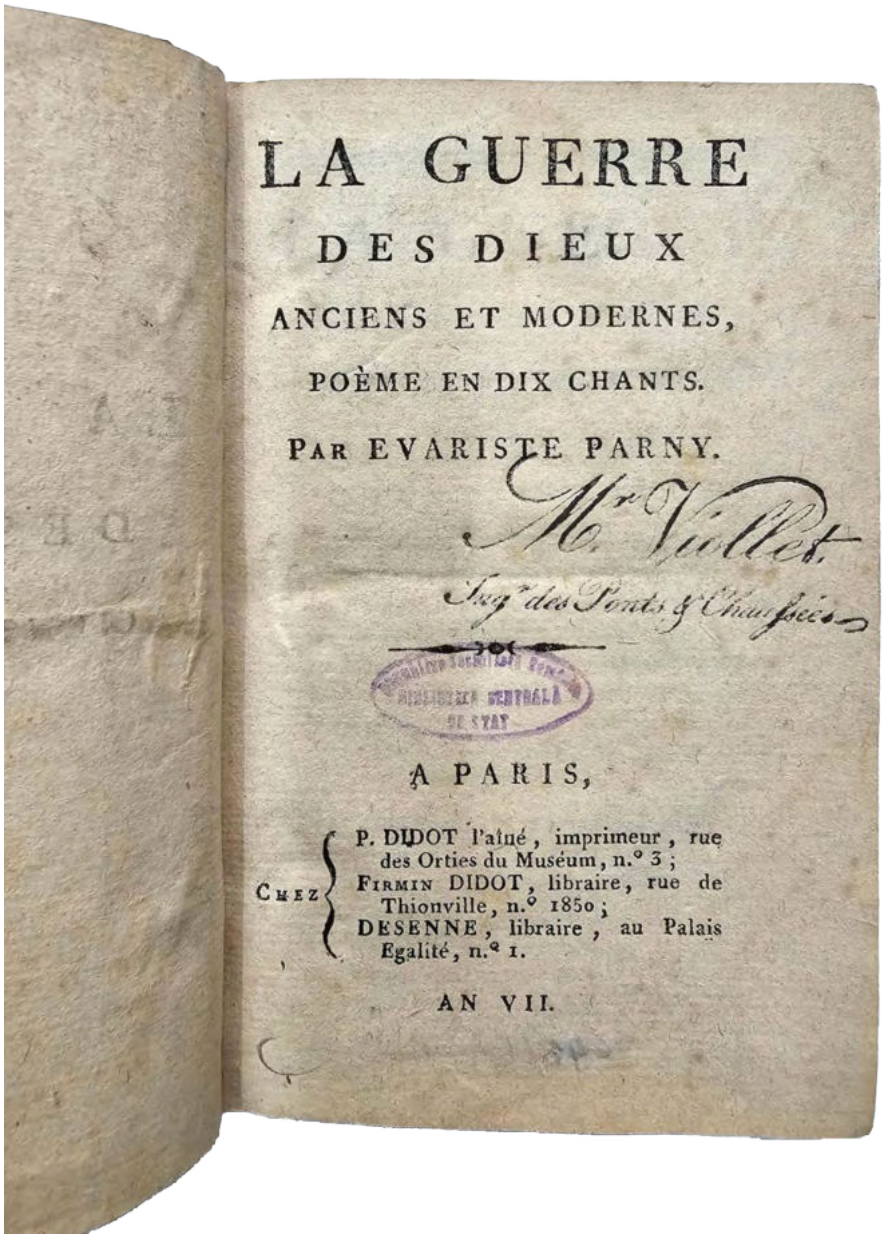

LA GUERRE
DES DIEUX
ANCIENS ET MODERNES,
POÈME EN DIX CHANTS.
PAR EVARISTE PARNY.
A PARIS,
CHEZ P. DIDOT l'aîné, imprimeur, rue des Orties du Muséum, n.° 3 ; FIRMIN DIDOT, libraire, rue de Thionville, n.° 1850 ; DESENNE, libraire, au Palais Egalité, n.° 1.
AN VII.

Fig. C 9.

Cabinetul de Bibliofilie al Colecțiilor Speciale din Biblioteca Națională a României
Andreea Răsboiu

În multe dintre ediţiile bibliofile mai „*recente*” ale colecției noastre este oglindit impactul cultural și, nu în ultimul rând, cel tehnic, puternic exercitate, la momentul publicării lor, asupra domeniului editorial aflat în tumultul extraordinarelor prefaceri industriale și sociale ale perioadei. Prime apariții valoroase, scrieri cu mare rezonanță în rândurile publicului vremii, au fost, de pildă, *La Guerre des dieux anciens et moderne*[32] (Paris, 1799), prin care autorul, poetul Évariste de Parny, și novatorii editori-librari Pierre și Firmin Didot ofereau cititorilor o satiră literară în spiritul revoluționar francez, ulterior supusă cenzurii și interzisă, sau un alt titlu de renume, *Vanity Fair* (Londra, 1848), unul dintre romanele-cheie ale epocii victoriene, introdus de cel care semnează atât textul cât și ilustrațiile, W. M. Thacheray, sub grăitoarea formulă „*pen and pencil sketches of English society*”[33]..

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. C 10.1.

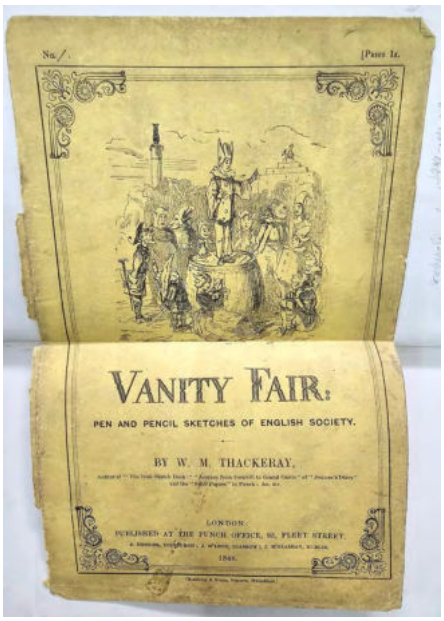

Fig. C 10.2.

*

Ornamentică şi ilustraţie

Ca importanță artistică, în cadrul Cabinetului de Bibliofilie, se disting ediții înzestrate cu un aparat iconografic de excepţie, semnat de diferiţi artişti, creatori de şcoală din toate perioadele. Printre cei mai proeminenți ilustratori și gravori, se numără Pierre Le Rouge, Michael Wolgemuth (cel care l-a avut ca discipol la Nürenberg, pe maestrul Renaşterii nordice, Albrecht Dürer[34]), Lucas

32. PARNY, Évariste Desiré de Forges, viconte de. *La Guerre des dieux anciens et moderne, poème en dix chants*. Paris: chez P. Didot l'aîné, Firmin Didot, Desenne: An VII [1799]. Primă ediție rarisimă, singura completă, incluzând pasajele considerate incompatibile cu principiile morale și religioase de mai târziu, expurgate din edițiile ulterioare (a se vedea GRAESSE, vol. 5, p. 140).

33. THACHERAY, William Makepeace. *Vanity Fair: a novel without a hero.* With illustrations on steel and wood by the author. London: Bradbury and Evans, 1848. Primă ediție în volum. Înainte de aceasta, romanul fusese publicat, potrivit practicilor editoriale ale secolului al XIX-lea, în foileton, cu apariții lunare, sub titlul: *Vanity Fair: pen and pencil sketches of English society.* O mărturie este și coperta din hârtie galbenă a uneia dintre părțile foiletonului, care se păstrează aplicată pe foaia de gardă a exemplarul deținut la Colecții Speciale din această primă ediție.

34. ZAUNBAUER, Julia. Albrecht Dürer: a bibliography. În: *Albrecht Dürer*: *[catalogue of the exhibition held at The Albertina Museum, Vienna, between September 20, 2019 – January 6, 2020]*. Edited by Christof Metzger. Vienna, Munich, London, New York: The Albertina Museum, Prestel, 2019, p. 17.

Cranach, Hans Holbein cel Tânăr, Hans Lützelburger, Hans Baldung-Grien, Urs Graf, Jost Amman, Bernard Salomon, Pieter Huys, Corneille Galle, iar, mai târziu, în epoca modernă, August Raffet, Tony Johannot, Gustave Doré, Paul Gavarni, J. J. Grandville, Wilhelm von Kaulbach, Édouard Riou, Alphonse de Neuville, Adolphe-François Pannemaker, Henri Théophile Hildibrand, Henri Bellery-Desfontaines, Théophile A. Steinlen, George Auriol, Aubrey Beardsley, Arthur Rackham, Edmund Dulac, Alméry Lobel-Riche, Albert Dubout ș.a. Operele acestora sunt bine-cunoscute și deosebit de apreciate de bibliofili şi iubitorii de artă.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. D 1.

Fig. D 2.

Fig. D 3.1.

Fig. D 3.2.

Fig. D 3.3.

Fig. D 4.

Poate nu la fel de ştiute de publicul larg sunt acele pagini de tipar care evocă frumuseţea codicelor anluminate. Ne vom opri, aşadar, asupra tipăriturilor decorate manual, cu iniţiale şi chenare pictate în aur şi argint, precum şi în culori deosebit de vii, obţinute din pigmenţi naturali, convinşi fiind de însemnătatea acestor lucrări, unele dintre cele mai preţioase din colecţie.

Primii maeştri tipografi se străduiau să nu lase impresia unei cărţi produse în mod mecanizat, dimpotrivă raportându-se la valoarea estetică a manuscriselor, preferate încă de mulţi colecţionari bibliofili, nobili şi înalte feţe bisericeşti. Chiar ulterior perfecţionării tehnicii de tipărire şi apariţiei letrinelor, ornamentelor şi foilor frontispiciu xilogravate, anluminura a continuat să fie asociată incunabulelor. Mai mult, se cunosc volume ale căror ilustraţii gravate în lemn au fost, apoi, colorate de mână, întărind, iată, pentru încă o dată celebrul dicton: „*De gustibus et coloribus non est disputandum*".

Un strălucit exemplu de anluminură, întâlnit la Cabinetul de Bibliofilie, îl constituie un exemplar din ediția venețiană din 1478 a ***Vulgatei***[35], tipărită de Leonhard Wild, originar din Regensburg, pe cheltuiala editorului comercial Nikolaus von Frankfurt, aşa cum aflăm din lucrare. Neîndoielnic, unul dintre primii posesori ai volumului a comandat rubricarea și anluminarea acestuia. Pe recto-ul primei file, se poate admira un chenar dublu, în aur plin, împodobit cu ornamente în stil renascentist, pictate în culori regăsite adesea în operele miniaturiștilor, precum roşu cinabru, alb de plumb, verde gri, albastru ultramarin sau violet, în tonuri mai închise sau mai deschise. Decorul vegetal al chenarului, în care se remarcă floarea de crin și căpşunele, este presărat cu motive zoomorfe, remarcându-se păunul şi o scenă înfăţişând o vulpe şi o barză, cel mai probabil ilustrare a fabulei esopiene cu aceiaşi protagonişti, o temă iconografică întâlnită încă din perioada medievală. În registrul inferior, este inclus un element heraldic, blazon în patru câmpuri, alb-roşu. Elegante iniţiale pictate apar în tot cuprinsul volumului, încă de pe prima pagină, însă un model remarcabil de iniţială istoriată se observă în dreptul incipitului *Evangheliei după Ioan*: „***I**n principio erat v[er]bum et verbum erat apud Deum et De[us] erat verbum*"[36]. Ca substitut al majusculei „*I*", miniaturistul a ales să redea cu mult rafinament, printr-un interesant joc de spirit, imaginea unui vultur cu aripile întinse, simbolul consacrat al Sf. Evanghelist Ioan.

Fig. D 5.1.

Fig. D 5.2.

35. BIBLIA LATINA. Venetiis: Leonardus Wild pro Nikolai de Franckfordia, 1478 (a se vedea SCHATZ, B-55; GW, Bd. 4, 4233).
36. Ibidem, f. I_3 10 v.

Capodopere ale epocii medievale și renascentiste au fost, în lumea occidentală, şi faimoasele *Livres d'heures*, cărțile orelor sau ale ceasurilor, cum au fost denumite în literatura noastră de specialitate, având într-o oarecare măsură corespondent ceaslovul din spaţiul ortodox[37]. Culegeri manuscrise de rugăciuni, imnuri religioase şi diverse pasaje biblice, urmărind calendarul liturgic al Bisericii Romano-Catolice, ele erau rezervate uzului personal. În genere înzestrate cu legături de carte preţioase şi pagini decorate cu miniaturi desăvârșit de frumoase, aceste veritabile nestemate ale Apusului erau demne de figurile aulice ale posesorilor, dar mai ales ale posesoarelor cu sânge albastru, cărora le erau destinate de cele mai multe ori[38]. Exemple dintre cele mai fermecătoare cunoscute astăzi sunt *Codex Burgundus*, păstrat la Biblioteca Batthyaneum din Alba-Iulia, sau *Les Très Riches Heures du Duc de Berry* din colecţiile muzeului francez Condé, găzduit în magnificul Castel Chantilly.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Mărturii ale tradiției perpetuate, întrucâtva, în tipărituri inclusiv din veacul al XVI-lea, constituie și o serie de lucrări păstrate la Colecţii Speciale. Într-o perioadă în care xilogravura înregistra mari progrese, însoţind adesea textul ediţiilor, iată că miniaturiştii erau chemaţi în continuare să completeze şi să înfrumuseţeze cu arta lor diverse exemplare din aceste cărţi de rugăciune. Titlul lor uniform în latină este *Horae ad usum ...* [e. g. *Romanum*][39], dar sunt întâlnite destul de frecvent şi sub denumirea de *Horae beatae Virginis Mariae*, dată fiind una din principalele teme devoţionale abordate, cu imagini din viaţa Sf. Fecioare Maria.

În cadrul Cabinetului de Bibliofilie, se disting aceste volume de format relativ redus, *in-octavo* – adecvat lecturii şi meditaţiei cotidiene cărora le erau menite –, provenind din primele două decenii ale secolului al XVI-lea. Au văzut lumina tiparului în ateliere prestigioase, precum cele conduse de Thielman Kerver şi Simon Vostre la Paris sau cel al lui Lucantonio Giunta, maestrul florentin cu activitate editorială de excepție la Veneția. Subliniem importanţa suportului preţios din pergament pe care sunt tipărite o parte dintre lucrări și, îndeosebi, ilustrația bogată și rafinată a acestora, compusă din chenare şi scene religioase gravate, acompaniate cu iniţiale pictate şi anluminuri.

*

37. Lămuriri pe acest subiect sunt oferite de cercetătorul medievalist Adrian Papahagi într-unul dintre articolele sale, el propunând terminologia de „*carte a ceasurilor*" sau „*ceaslov dedicat devoţiunii private*" (a se vedea PAPAHAGI, Adrian. Este aşa-zisul *Codex Burgundus* un manuscris burgund? În: *Ars Transsilvaniae*, vol. XIX, 2019, p. 57, n. 2.).

38. Unele dintre cele mai valoroase codice medievale anluminate sunt acele cărţi ale orelor legate de numele unor comanditari sau deţinători vestiţi, cum ar fi regina Jeanne d'Évreux, soţia lui Carol al IV-lea al Franţei; ducele Jean de Berry, fratele regelui Carol al V-lea cel Înţelept; Lorenzo Magnificul, însemnatul membru al familiei italiene Medici, seniorii Florenţei; regina Isabela I a Castiliei şi soţul acesteia, Ferdinand al II-lea de Aragon; Maria de Burgundia, fiica ducelui Burgundiei, Carol Temerarul, şi prima soţie a împăratului Maximilian I al Sfântului Imperiu Roman; Anna de Bretania, soţia regilor Carol al VIII-lea şi Ludovic al XII-lea ai Franţei (cf. WALTHER, Ingo F.; WOLF, Norbert. *Codices illustres: the world's most famous illuminated manuscripts: 400 to 1600*. Köln: Taschen, 2005, p. 208-211, 225-227, 235-237, 281-285, 347, 366-367, 390-391, 409-411.).

39. În titlul acestor lucrări, se face distincţie între tipurile de calendar liturgic pe baza cărora au fost alcătuite, respectând practicile religioase ale unei anumite comunităţi, urbe, mănăstire sau ordin religios. În cataloagele de carte veche, regăsim cărţile orelor, de exemplu „*ad usum Romanum*" [pentru credincioşii Bisericii Romei]; „*ad usum Parisiensis*" [pentru credincioşii Bisericii din Paris]; „*secundum usum Pictavensem*" [după uzanţele Bisericii din Poitiers]; „*ad usum Leodiensem*" [pentru credincioşii Bisericii din Liège]; „*ad usum cisterciensem*" [pentru uzul Ordinului Cistercian] ş.a.m.d. (a se vedea GRAESSE, vol. 8., p. 366-382).

Fig. D 6.

Fig. D 7.1.

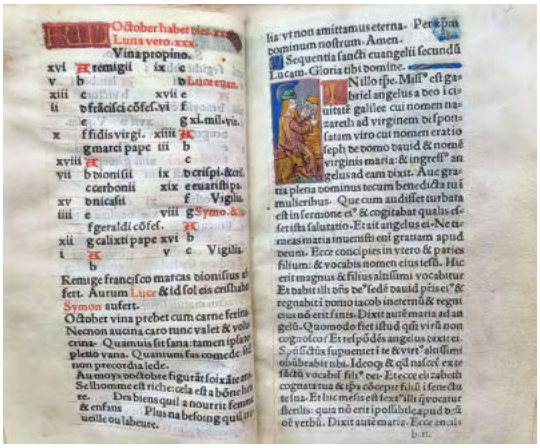

Fig. D 7.2.

Fig. D 7.3.

Puncte de reper în colecţia de carte veche străină, titluri şi autori de seamă

Din punctul de vedere al conţinutului, fondul este alcătuit din scrieri ale autorilor clasici din Antichitate şi până în timpurile prezente, cărţi populare, scrieri teologice, literare, filosofice sau juridice, carte științifică, tratate, enciclopedii, opere lexicografice, atlase, cronici, monografii istorice, biografii, memorii, jurnale de călătorie, lucrări de curiozități, albume.

Piatră de hotar între două evuri – lumea medievală, aflată în amurgul său, și perioada de căutări și transformări majore în plan social, cultural și religios, pe care astăzi o numim Renaștere – tiparul a fost influențat de ideile Umanismului și a contribuit la răspândirea și înțelegerea noilor principii moral-estetice. A beneficiat din plin de bogăția de scrieri greco-romane de mult uitate, însă redescoperite prin truda cărturarilor umaniști, apoi de operele iudaice, arabe, aduse din Orient, totodată înlesnind calea învăţaţilor către această literatură, în original sau în versiuni vernaculare din ce în ce mai șlefuite, îngrijite și comentate.

Perioada de leagăn a imprimeriei caracterizându-se ararеori prin tiraje bogate, multe dintre incunabulele colecţiei sunt cărţi excepţionale în întreaga lume și piese-unicat pe teritoriul țării noastre, precum manualul de cosmografie ***Poeticon astronomicon opus***[40] (Veneția, 1482), una dintre

40. HYGINUS, Gaius Julius. [Poetica astronomica] *Poeticon astronomicon opus*. Ed. Jacobus Sentinus et Johannes Lucilius Santritter. Venetiis: Erhard Ratdolt, 14 X 1482. (a se vedea SCHATZ, H-59; GW, Bd. 12, 13678).

valoroasele creaţii ale maestrului tipograf Erhard Ratdolt. Împletind mitul cu observația științifică de la acea vreme, bogat ilustrat, incunabulul poate fi considerat un precursor al atlaselor celeste. Dacă odinioară xilogravurile care ornamentează textul bucurau privirea și mintea celor care le studiau, astăzi ele suscită curiozitate prin valoarea lor simbolică. Deschizând volumul, prin faţa ochilor ni se derulează o pleiadă de figuri alegorice asociate diverselor constelaţii cereşti. O putem vedea, de pildă, pe legendara Andromeda înlănţuită, în aşteptarea monstrului marin Cetus, nevoită să şteargă, prin jertfa ei, ofensa adusă zeilor de către mama sa, Casiopeea, cea care se pretinsese a fi mai frumoasă şi decât nereidele. Mulţi alţi eroi şi creaturi din mitologia Greciei Antice, care au dat numele lor diferitelor formaţiuni stelare, se succed în paginile cărţii: Perseu, purtând capul Meduzei, Hercule cu pielea leului din Nemeea, vânătorul Orion, Philyrides, aşa cum mai este chemat centaurul Chiron, Pegas, Hidra, emblemele celor douăsprezece constelaţii zodiacale ş.a.m.d. Ultimele capitole sunt dedicate „*Soarelui, Lunii şi celorlalte planete*”[41], anume Venus, Mercur, Jupiter, Saturn şi Marte, după cum erau cunoscute şi înţelese aceste sfere cereşti, potrivit teoriei geocentriste, de necontestat încă la finele secolului al XV-lea. Modelul cosmologic dezvoltat de Aristotel și Ptolemeu avea să fie pus la îndoială abia după câteva decenii bune, în operele revoluţionare ale lui Nicolaus Copernic şi, ulterior, în cele semnate de Johannes Kepler și Galileo Galilei.

Fig. E 1.1.

Fig. E 1.2.

Fig. E 1.3.

Fig. E 1.4.

41. „*De Sole et Luna: ac cęteris planetis*” (HYGINUS, Gaius Julius. *Op. cit.*, f. g3 r.).

Din imaginarul medieval, trecut însă într-o anumită măsură prin filtrul unei noi vârste a lumii, se desprinde, totodată, prețioasa și rarisima ***Chorea ab eximio macabro***[42] (Paris, 1490), singura ediție în limba latină a unei teme literare și iconografice predilecte a perioadei, mult mai cunoscută în varianta franceză, „*Danse Macabre*" sau în cea germană, „*Totentanz*"[43]. Semnificaţia vădită a acestei balade populare este fragilitatea condiției umane, idee inoculată și prin impactul devastatoarei epidemii de ciumă din secolul al XIV-lea. După cum bine se știe, Moartea Neagră și-a pus amprenta asupra mentalității vremii, cu puternic ecou în artă și literatură pentru mai multe sute de ani.

Un vechi adagiu latin din *Pharsalia* sau *De bello civili* a poetului antic Lucanus, „*Cezar e totul*"[44], parafrazat ulterior de învăţatul francez Alanus ab Insulis sau Allan de Lille din secolul al XII-lea și regăsit totodată printre primele versuri ale cărții de față, „*Omnia Cesar erat et gloria Cesaris esse desinit: et tumulus vix erat octo pedum*"[45], oglindeşte chintesenţa operei, efemerul şi ironia victoriilor dobândite ori ale culmilor atinse în plan material de oricare dintre fiinţele umane, fără deosebire. Fatalitatea îl însoţeşte permanent pe fiecare om, indiferent de statutul social sau de vârstă; personajele descrise literar și grafic – de la papă, împărat, duce, cavaler la astrolog, doctor, menestrel, tânăr îndrăgostit, copil ori nebun – intră, rând pe rând, în dans cu efigiile Morții. Volumul este decorat cu douăzeci și patru de gravuri în lemn, veritabile *Memento mori*, uimitoare prin valoarea lor estetică și forța de expresie. Acestea au fost atribuite miniaturistului şi gravorului Pierre Le Rouge[46]. Elocventă este și imaginea de final, înfățișându-l, în decorul specific unui scriptoriu monastic, pe copistul medieval care redactează opera.

Titlurile colecţiei sunt semnate adesea de scriitori iluștri ori îngrijite de savanţi de renume care au marcat profund cultura şi civilizaţia umană. Pot fi reliefate contribuţiile unor comentatori de prim rang, din vechime, foarte apreciate de-a lungul vremii, precum cele atribuite reputatului gramatic şi retor din veacul al IV-lea, Aelius Donatus[47], exeget al operei vergiliene, ori cele ale unor

42. [DANSE MACABRE]. *Chorea ab eximio macabro versibus alemanicis edita et a Petro Desrey trecacio quoda[m] oratore nuper emendata*. Parisiusq[ue]: per magistrum Guidonem Mercatorem pro Godeffrido de Marnef, 15 X 1490. (a se vedea SCHATZ, D-2; GW, Bd. 7, 7957). Potrivit bazei de date internaționale *Incunabula Short Title Catalogue (ISTC)* disponibilă online la adresa *https://data.cerl.org/istc/_search*, accesată în 29.07.2024, pe lângă exemplarul păstrat la Biblioteca Națională a României, se mai cunosc doar șapte alte exemplare complete ale ediției, aflate în patrimoniul a șase mari biblioteci și muzee ale lumii: Biblioteca Congresului, Biblioteca Națională a Franței, Biblioteca Mazarine, Biblioteca de Stat din Berlin, Biblioteca Universității din Liège și Muzeul de artă parizian „Petit Palais". La acestea, se adaugă colecțiile Muzeului Metropolitan de Artă din New York și cele ale Bibliotecii Houghton din cadrul Universității Harvard, posesoare numai ale unor scurte fragmente din lucrare.

43. Cf. CRISTESCU, Irina. A closer look at the German late-medieval *Totentanz*: the Dances of Death in Lübeck, Basel and Berlin. În: *Actes du XIVème Congrès International d'Études sur les Danses Macabres et l'Art Macabres en Général*. Éd. Cristina Bogdan, Silvia Marin-Barutcieff. București: Editura Universității din București, 2010, p. 25-39.

44. LUCANUS, Marcus Annaeus. *Farsalia: (Despre războiul civil)*, III, 108. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Dumitru T. Burtea. București: Minerva, 1991, p. 9.

45. „*Cezar era totul și gloria lui Cezar a încetat să mai fie și mormântul lui de abia dacă era de opt picioare*" ([DANSE MACABRE]. *Chorea ab eximio macabro ...* Paris, 1490, f. [2]v. – trad. aut.). Cf. ALANUS AB INSULIS. Liber parabolarum: una raccolta di aforismi. Ed. Oronzo Limone. Galatina (Lecce): Congelo, 1993, p. 156. Apud: CANNON, Christopher. *From literacy to literature: England, 1300-1400*. Oxford: Oxford University Press, 2016, p. 175, n. 26. A se vedea și FLUTRE, Louis-Fernand. *Li Fait des Romans dans le littératures française et italienne du XIIIe au XIVe siècle.* Genève: Slatkine Reprints, 1974, p. 40.

46. SCHATZ, Elena-Maria. *Catalogul incunabulelor din România.* București: CIMEC, 2007, p. 21-22.

47. Poate fi semnalată lucrarea: VERGILIUS MARO, Publius. *Opera.* Cum Servii Mauri Honorati grammatici, Aelii Donati, Christophori Landini at[que] Domitii Calderini co[m]mentariis. Nurnberge [Nürnberg]: Anton Koberger, 1492 (a se vedea SCHATZ, V-24; GW, Bd. 23, M49940).

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. E 2.1.

Fig. E 2.2.

importanți juriști medievali de la cumpăna secolelor al XIII-lea şi al XIV-lea: Accursius Florentinus, reprezentativ prin glosele sale la celebra culegere de drept roman ***Corpus Iuris Civilis*** sau ***Codex Iustinianus***[48], respectiv Johannes Andræ, profesor la universităţile din Padova şi Bologna, autoritate absolută a dreptului canonic, compunând, printre altele, comentariile la ***Liber sextus Decretalium***[49], influenta operă a Papei Bonifaciu al VIII-lea, parte integrantă din *Corpus Iuris Canonicus*[50] al Bisericii Catolice.

O întreagă pleiadă de cărturari ai secolelor următoare, printre care mari teologi, reformatori ai creștinismului, şi alţi eruditi, exponenţi de seamă ai Umanismului în Renaşterea italiană, franceză, nordică, semnează unele dintre cele mai valoroase lucrări din colecție, atât ca autori, cât și în rol de editori științifici, comentatori, prefațatori sau traducători. Se conturează un adevărat tezaur de cuget și spirit, datorat unor titani precum Leonardo Bruni, Poggio Bracciolini, Lorenzo Valla, Francesco Filelfo, Marsilio Ficino, Cristoforo Landino, Angelo Poliziano, Nicolò Malermi, Lodovico Dolce, Guillaume Budé, Martin Luther, Erasmus, Philipp Melanchthon, Theodor Beza, Beatus Rhenanus, Joachim Camerarius cel Bătrân, Conrad Gesner, Pietro Bembo, Paulo Manuzio, Henri II Estienne, Johannes Sambucus, Benedictus Arias Montanus, Justus Lipsius, pentru a aminti doar o mică parte dintre aceștia.

Semnalăm aici, totodată, singurul incunabul tipărit în alfabet grecesc păstrat la Colecții Speciale, importantul lexicon bizantin atribuit lui Suidas. Apărut în *editio princeps*[51], acesta îl are ca

48. Dintre ediţiile deţinute, poate fi semnalată: [CORPUS IURIS CIVILIS]. *Novellae; Consuetudines feudorum; Codicis libri X-XII.* Cum glossa ordinaria Accursii Florentini. Part. 1-3. Basilea [Basel]: Michael Wenssler, 29 XI 1478 (a se vedea SCHATZ, C-91; GW, Bd. 7, 7752).

49. Dintre ediţiile deţinute, amintim: BONIFACIUS al VIII-lea, papă. *Liber sextus Decretalium*. Commentariis Johannes Andrae. Maguncia [Mainz]: Peter Schöffer, 9 I 1476 (a se vedea SCHATZ, B-114; GW, Bd. 4, 4857). O altă ediție ulterioară din colecție este: BONIFACIUS al VIII-lea, papă. *Liber sextus Decretalium.* [Commentariis Johannes Andrae. Ed. Jean Chapuis]. Lugduni [Lyon]: François Fradin, 1513 (PANZER, G. W. *Annales typographici*, vol. 11, p. 448, poz. 227. c.)

50. Colecția fundamentală de texte juridice canonice [Codul de drept canonic], cu glose ale unor reputați teologi şi jurisconsulți medievali, considerate de referință până în timpurile moderne, vedea lumina tiparului la Mainz, în atelierul lui Peter Schöffer, în patru volume distincte: *Liber sextus Decretalium Bonifacii VIII cum apparatu J. Andrae* (Fust et Schöffer, 1465), *Constitutiones Clementis V cum apparatu J. Andrae* (Schöffer, 1471), *Decretum Gratiani cum glossis* (Schöffer, 1472) şi *Nova compilatio decretalium Gregorii IX* (Schöffer, 1473) – a se vedea GRAESSE, vol. 2, p. 274. După *Liber sextus Decretalium Bonifacii VIII* din 1465, Schöffer a mai tipărit patru ediții ale acesteia în 1470, 1472, 1473 şi 1476 (a se vedea GRAESSE, vol. 1, p. 487). Ediția din urmă este cea menționată în nota precedentă, Biblioteca Națională a României fiind posesoarea unui exemplar al acestei lucrări.

51. SUIDAS. *Lexicon graecum*. Milano: Johannes Bissolus et Benedictus Mangius pro Demetrius Chalcondylas, 15 XI 1499 (a se vedea SCHATZ, S-92; GW, Bd. 22, M44268).

editor științific și comercial pe învățatul Demetrios Chalkokondyles, născut la Atena, dar stabilit în Peninsula Italică, unde a activat ca profesor de limbă greacă și filosofie la Padova, Florența și Milano. Contribuția lui la răspândirea cunoașterii culturii grecești în Apus este cu atât mai însemnată cu cât are meritul de a fi îngrijit și publicat pentru prima oară integrala epopeelor homerice, într-o ediție florentină din 1488 (GRAESSE, vol. 3, p. 326). La Florența, Demetrios Chalkokondyles nu putea fi străin de Academia neoplatonică a filozofului Marsilio Ficino, numărându-se de altfel printre literații cărora importantul umanist italian le-a încredințat revizuirea celebrei sale traduceri din operele lui Platon[52]. *Platonis opera latine interprete Marsilio Ficino* vedea lumina tiparului, de asemenea la Florența, între anii 1484-1485 (GRAESSE, vol. 5, p. 320). Lucrarea se păstrează la Colecții Speciale, într-o ediție ulterioară din 1546: ***Omnia divini Platonis opera in tralatione Marsilii Ficini***[53], cu prefața traducătorului.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Tot cu acest prilej, se cuvine a reliefa și ***Comedia di Danthe Alighieri poeta divino***[54] (Veneția, 1529), o excepțională ediție ilustrată, a *Divinei Comedii*, însoțită de ample glose alcătuite de învățatul umanist Cristoforo Landino, exeget al lui Dante și Petrarca și, de asemenea, filosof din cercul florentin al lui Marsilio Ficino. Aceasta nu constituie doar cea mai veche ediție a capodoperei dantești din colecție, dar, incontestabil, și cea mai valoroasă.

Fig. F 1.

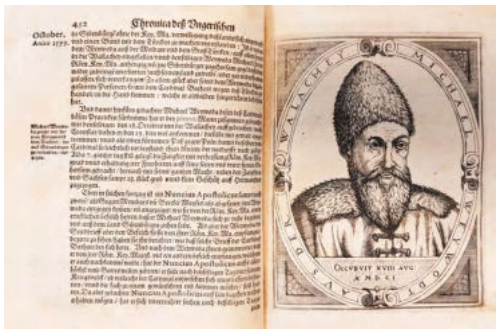

Fig. F 2.

Fig. F 3.

O mențiune deosebită merită, aici, acele cărți care fac referire la istoria Țărilor Române, cronici italiene, germane, maghiare, poloneze sau otomane, însemnări de călătorie ori știri privitoare la realitățile acestor meleaguri. Astfel de mărturii documentare cu însemnătate aparte în patrimoniul Bibliotecii Naționale a României, oferă, mai ales, ***In Europam***, scrisă de umanistul Aeneas Silvius

52. PETRUCCI, Armando. Calcondila (Calcocondila, Χαλκονδύλης Χαλκοκανδύλης), Demetrio. În: *Dizionario Biografico degli Italiani.* Vol. 16 (1973). Disponibil pe internet la adresa *https://www.treccani.it/enciclopedia/demetrio-calcondila_(Dizionario-Biografico)/*, accesat în 1.08.2024.

53. PLATO. *Omnia divini Platonis opera in tralatione Mars. Ficini, emendatione et ad graecum codicem collatione Simonis Grynaei, summa diligentia repurgata ...* Basileae [Basel]: in officina Frobeniana, 1546 (a se vedea GRAESSE, vol. 5, p. 320).

54. DANTE ALIGHIERI. *Comedia di Danthe Alighieri poeta divino: co[n] l'espozitione di Christophoro La[n]dino, nuovame[n]te impressa e con somma dilige[n]tia revista et eme[n]data et di nuovissime postille adornata*. Venetia: per Iacob del Burgofra[n]co, Pavese, ad insta[n]tia del nobile messere Lucantonio Giu[n]ta Fiore[n]tino, 1529 (a se vedea GRAESSE, vol. 2, p. 329; COLOMB DE BATINES, vol. 1, p. 79-81; FISKE, vol. 1., part. 1, p. 9).

Piccolomini, pontif roman sub numele de Pius al II-lea, şi publicată în *editio princeps*[55] în 1491. Aceasta oferă date despre spaţiul geografic şi istoric de la gurile Dunării, dinainte şi după cucerirea romană, surprinzând totodată climatul politic contemporan din Ţara Românească, definit de ostilităţile dintre cele două ramuri ale familiei domnitoare de la acea perioadă, *Dăneştii* şi *Drăculeştii.* Opera a fost inclusă, doi ani mai târziu, în ***Liber chronicarum***[56] de Hartmann Schedel, veritabilă *historia mundi*, acompaniată, așa cum a fost menționat anterior, de un număr impresionant de xilogravuri, printre care şi o imagine, ce-i drept fictivă, a Valahiei [„*Walachia*"].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Alte repere importante prezintă, de pildă, cronica ***Rerum Ungaricarum decades quator*** sau ***Historia Pannonica***[57] de Antonio Bonfini, diferite lucrări de la sfârșitul secolului al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea, cu referire la ecoul luptelor purtate de Mihai Viteazul, aparținând unor autori precum Johann Adam Lonicer, Achille Tarducci, Ciro Spontone, Hieronymus Ortelius, şi, nu în ultimul rând, ***Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia***[58], cronica florentinului Anton Maria Del Chiaro, un izvor istoric fundamental pentru înțelegerea epocii lui Constantin Brâncoveanu și, în aprecierea istoricului Nicolae Iorga, „*unul din cele mai preţioase daruri pe care ni le-a făcut Italia în domeniul cunoaşterii trecutului*"[59].

*

Particularităţi de exemplar: însemne ale bibliofililor de odinioară

Fig. G 1.

Fig. G 2.

Fig. G 3.

55. PIUS II, papă. [In Europam] *Europa, seu de hiis quae sub Friderico III. imperatore per Germaniam gesta sunt historia*. Memmingen: Albrecht Kunne, [non post Mart. 1491] (a se vedea SCHATZ, P-92; GW, Bd. 19, M33717).
56. SCHEDEL, Hartmann. *Liber chronicarum*. Nuremberg: Anton Koberger pro Sebaldo Schreyer et Sebastiano Krammermeister, 12 VII 1493 (a se vedea SCHATZ, S-34; GW, Bd. 21, M40784).
57. BONFINUS, Antonius. *Rerum Ungaricarum decades quatuor, cum dimidia*. Basilae [Basel]: ex Officina Oporiniana, 1568. Prima ediţie completă a lucrării (a se vedea GRAESSE, vol. 1, p. 486).
58. DEL CHIARO, Anton Maria. *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia: con la descrizione del paese; natura, costumi, riti e religione degli abitanti*. In Venezia: per Antonio Bortoli, 1718.
59. IORGA, Nicolae. Introducere. În: DEL CHIARO, Anton Maria. *Revoluţiile Valahiei*: *(după textul reeditat de N. Iorga)*. În românește de S. Cris-Cristian; cu o introd. de N. Iorga. Iași: Viaţa Românească, 1929, p. V.

Din punctul de vedere al provenienței, este de notorietate faptul că un număr important de lucrări a făcut parte anterior din colecții prestigioase, alcătuite de unii dintre cei mai împătimiți și avizați bibliofili de la noi, constituind astăzi nucleul Colecțiilor Speciale. Se cuvin amintite Muzeul Al. Saint-Georges, Biblioteca Ion I. C. Brătianu, Biblioteca Școlii Române de la Paris, fondate de Nicolae Iorga, biblioteca istoricului, diplomatului și bibliofilului Constantin Karadja, dar și colecțiile Slătineanu, Charles Adolphe Cantacuzène (Scarlat A. Cantacuzino), Dimitrie A. Sturdza, Constantin Argetoianu, Alexandru Tzigara Samurcaș, Sonia și Radu Cluceru.

Martore ale diferitelor epoci, evenimente și transformări culturale, volumele poartă, totodată, adnotări și mărci de proprietate oglindind circulația cărților peste tot în lume, evocând nume de vechi colecționari ori de biblioteci renumite de odinioară. Pot fi menționate, de pildă, notele manuscrise ale ilustrului cărturar umanist Pietro Bembo, regăsite într-un exemplar dintr-o ediție venețiană[60] a operelor lui Seneca din 1490, sau un ex-libris al bibliotecii Mănăstirii San Giorgio Maggiore din Veneția, care, încă din secolele XIV-XV, a găzduit o valoroasă colecție de codice medievale și tipărituri rare, dispersată ulterior, în urma campaniei militare purtate de Napoleon Bonaparte pe teritoriul italian și a sustragerilor repetate de documente[61]. Doar o mică parte a acestora mai este cunoscută astăzi, așa cum se poate susține despre un exemplar păstrat la Cabinetul de Bibliofilie din celebra ***Chronica Hungarorum***[62] (Augsburg, 1488), alcătuită de istoricul Johannes Thuróczy, secretar în cancelaria regelui Matia Corvin. Pe prima filă (a1) a incunabulului se poate citi în latină: „*Est Sancti Venetiar[um] Georgii Maioris, ad usum Bibliotecae*”[63].

Printre marile valori ale fondului se regăsesc și volume purtând mărcile de proprietate ale unor bibliofili iluștri, precum istoricul Jacques Auguste de Thou ori editorul Firmin Didot, dar și cărți care au aparținut membrilor familiei regale a României.

Fig. G 4.1.

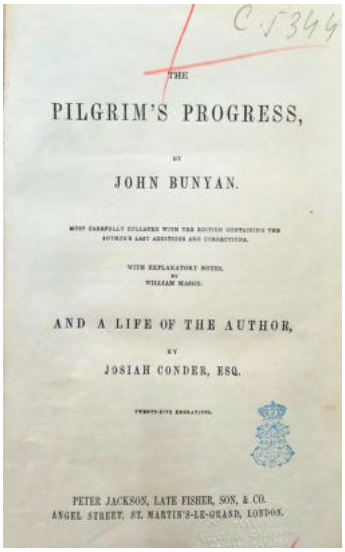

Fig. G 4.2.

60. SENECA, Lucius Annaeus. *Opera philosophica. Epistolae*. Venetiis: Bernardinus de Choris et Simon de Luere, 5 X 1490 (a se vedea SCHATZ, S-44; GW, Bd. 21, M41242).
61. RAVEGNANI, Giorgio. *Le biblioteche del Monastero di San Giorgio Maggiore*. Firenze: L. S. Olschki, 1976, p. 1-141.
62. THUROCZY, Johannes. *Chronica Hungarorum*. [Ed. a 2-a]. Augustae [Augsburg]: Erhard Ratdolt pro Theobaldo Feger, 3 VI 1488 (a se vedea SCHATZ, T-65; GW, Bd. 13, M14775).
63. Pentru studiul de față, au fost identificate în cataloage și colecții digitale străine o serie de incunabule purtând același ex-libris manuscris. Exemplarele provin din fondurile Bibliotecii Universitare din Padova, Bibliotecii Naționale din Milano, Bibliotecii Queriniana din Brescia și Bibliotecii Bodleiene din Oxford.

*

Încheiem aici prezentarea câtorva dintre atributele și superlativele fondului de bibliofilie străină de la Biblioteca Națională a României, o colecţie care conferă semnificaţie aparte întregului patrimoniu documentar al bibliotecii, insuflând totodată celor care se îngrijesc de acesta, la fel şi celor care îl studiază, un sentiment de adâncă preţuire, precum şi îndatorirea firească a prezervării lui ca parte a moștenirii culturale naţionale şi universale.

Bibliografie selectivă:

Albrecht Dürer: [catalogue of the exhibition held at The Albertina Museum, Vienna, between September 20, 2019 – January 6, 2020]. Edited by Christof Metzger. Vienna, Munich, London, New York: The Albertina Museum, Prestel, 2019.

Aldo Manuzio Renaissance in Venice. Venice: Marsilio, 2016.

CRISTESCU, Irina. A closer look at the German late-medieval *Totentanz*: the Dances of Death in Lübeck, Basel and Berlin. În: *Actes du XIVème Congrès International d'Études sur les Danses Macabres et l'Art Macabres en Général.* Éd. Cristina Bogdan, Silvia Marin-Barutcieff. București: Editura Universității din București, 2010, p. 25-39.

FISKE, W. *Catalogue of the Dante collection presented by Willard Fiske*. Vol. 1. Compiled by T. W. Koch. Ithaca, New York: N. Y. University Press, 1898.

FLOCON, Albert. *Universul cărţilor: studiu istoric de la origini până la sfârşitul secolului al XVIII-lea*. Trad. de Radu Berceanu. Cu o postfaţă de Barbu Theodorescu. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976.

GECK, Elisabeth. *Gutenberg și arta tiparului*. Trad. de Emeric Deutsch. Bucureşti: Meridiane, 1979.

GRAESSE, Jean George Théodore. *Trésor de livres rares et précieux ou nouveau dictionnaire bibliographique*. Milano, New York: Görlich, S. Hacker, 1950. Vol. 1-8.

ISTC: Incunabula Short Title Catalogue (ISTC). Disponibil pe internet la adresa *https://data.cerl.org/istc/_search*, accesat în 29.07.2024.

LESAFFER, Randall. *European legal history: a cultural and political perspective.* Translated by Jan Arriens. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press, 2012.

PAPAHAGI, Adrian. Este aşa-zisul *Codex Burgundus* un manuscris burgund? În: *Ars Transsilvaniae*, vol. XIX, 2019, p. 57-68.

PETTEGREE, Andrew. *The book in the Renaissance*. New Haven, London: Yale University Press, 2011.

RAVEGNANI, Giorgio. *Le biblioteche del Monastero di San Giorgio Maggiore*. Firenze: L. S. Olschki, 1976.

SCHATZ, Elena-Maria. *Catalogul colectiv al incunabulelor din România.* Bucureşti: CIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2007.

TAMM, Ditlev. *Roman Law and European legal history*. Copenhagen: DJØF Publishing, 1997.

WALTHER, Ingo F.; WOLF, Norbert. *Codices illustres: the world's most famous illuminated manuscripts: 400 to 1600*. Köln: Taschen, 2005.

WHITE, Eric. Princeton acquires a vellum fragment of the Gutenberg Bible preserved as a book cover, April 18, 2017. În: *Notabilia: a blog about rare books (Princeton University Library – Special Collections – The Scheide Library).* Disponibil pe internet la adresa *https://blogs.princeton.edu/notabilia/2017/04/18/princeton-acquires-a-vellum-fragment-of-the-gutenberg-bible-preserved-as-a-book-cover/*, accesat în 9.09.2024.

Legenda figurilor:

Toate lucrările reproduse în imagini fac parte din fondul de bibliofilie străină al Colecţiilor Speciale din Biblioteca Naţională a României.

Fig. 1 a – 1 e.
Pagini de incunabul, cu ilustrații xilogravate în atelierul condus de artiștii germani Michael Wolgemuth și Wilhelm Pleydenwurff (Dumnezeu Tatăl creând cerurile; Facerea Evei; Împăratul bizantin Constantin al IV-lea sau Constantin cel Nou; Sfinții Părinți de la al șaselea Sinod Ecumenic ținut la Constantinopol; descrieri de comete, eclipse de soare și lună; vederi panoramice ale Veneției și Cracoviei).
SCHEDEL, Hartmann. *Liber chronicarum*. Nürnberg: Anton Koberger pro Sebaldo Schreyer et Sebastiano Krammermeister, 12 VII 1493.

Fig. 2 a – 2 b.
Tipar și ilustrații xilogravate din perioada incunabulară, cu scene religioase din Vechiul și Noul Testament.
Speculum Humanae Salvationis cum Speculo S. Mariae Virginis. [Augsburg]: [Günther Zainer], [cca. 1473].
Primă ediție.

Fig. 3.
Frontispiciu xilogravat, înfățișându-l pe însuși autorul lucrării, Sfântul Părinte al Bisericii și episcop de Milano, Ambrozie, în timp ce își redactează opera teologică.
SFÂNTUL AMBROZIE AL MILANULUI. *Opera*. Part. 1-3. Basilee [Basel]: Johann Amerbach, 1492.
Editio princeps.

Fig. 4.
Frontispiciu xilogravat cu scene mitologice reprezentând cele douăsprezece munci ale lui Hercule și semnat cu inițialele „*AW*", aparținând ilustratorului și gravorului german Anton Woensam.
JOSEPHUS, Flavius. *Historiographi claris. Opera, ad multorum codicum latinorum, eorundemq[ue] vetustissimorum fidem recognita et castigata, quorum catalogus est qui sequitur, interprete Ruffino presbytero: Antiquitatum Iudaicarum ..., De bello Iudaico ..., Contra Appione[m] apologetici ... De insigni Machabaeorum martyrio liber unus ... castigatus ab Erasmo Roterdamo, nunquam antehac praedictis additus. Apud sanctam Ubiorum Coloniam Agrippinam*. [Köln]: Eucharius Cervicornus, 1524.

Fig. 5.
Foaie de titlu purtând marca tipografică a editorului-tipograf Christophe Plantin, compasul de aur, cu deviza latină „*Labore et Constantia*".
LIPSIUS, Justus. *De amphiteatro liber: in quo forma ipsa Loci expressa et ratio spectandi*. Antverpiae [Anvers]: apud Christophorum Plantinum, 1585.

Fig. 6.
Ilustrație pleine page în acvaforte, înfățișând lupte de gladiatori.
LIPSIUS, Justus. *Saturnalium sermonum libri duo, qui de Gladiatoribus. Noviter correcti, aucti, et formis aeneis illustrati*. [Ed. a 2-a]. Antverpiae [Anvers]: apud Christophorum Plantinum, 1585.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 7.
Ilustrații din amplul ierbar xilogravat al medicului și botanistului de origine flamandă Matthaeus Lobelius; ediție ulterioară în format oblong.
LOBELIUS, Matthaeus. *Plantarum seu stirpium icones.* Antverpiae [Anvers]: ex officina Christophori Plantini, 1581.

Fig. 8.
Frontispiciu gravat sub forma unui ancadrament cu portretele în medalion ale lui Iulius Cezar și ale primilor împărați romani: Augustus, Tiberiu, Caligula, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasian, Titus și Domitian. În centru, este inclusă marca oficinei fondate de Christophe Plantin la Anvers, ulterior preluată de urmașii acestuia, dinastia de editori-tipografi Moretus.
SUETONIUS, Caius Tranquillus. *XII Casares et in eos Laevini Torrentii commentarius auctior et emendatior.* Antverpiae [Anvers]: ex officina Plantiniana, apud viduam et Ioannem Moretum, [1591].

Fig. 9.
„*Columna Traiana*", vedută romană gravată în metal, planșa fiind numerotată 133 și având inclusă legendă în limba latină.
LAURO, Giacomo. *Splendore dell'antica e moderna Roma: nel quale si rappresentano tutti i principali tempii, teatri, anfiteatri, cerchi, naumachie, archi trionfali, obelischi, palagii, terme, curie, basiliche; fatti delli ré, consoli, dittatori, et imperadori romani ...* In Roma: nella Stamparia d'Andrea Fei, 1641.

Fig. 10 a – 10 b.
10 a. Frontispiciu semnat de pictorul Giovanni Angelo Canini și gravorul Corneille Blocmaert, înfățișând figuri alegorice precum zeița Atena, protectoarea artelor și a meșteșugurilor, alături de personificările feminine ale Picturii, Sculpturii, Arhitecturii, dar și ale Invidiei.
10 b. Prima pagină din capitolul dedicat vieții maestrului Renașterii târzii, Rafael Sanzio, cu portretul acestuia gravat în ancadrament ornamental, după un desen al autorului lucrării, artistul și scriitorul Giorgio Vasari.
VASARI, Giorgio. *Le vite de' più eccellenti pittori, scultori et architetti*. P. 1-3. [Ed. a 3-a]. In Bologna: presso gli heredi di Evangelista Dozza, 1647.

Fig. 11 a – 11 c.
Foaie de titlu cu tipar bicolor, roșu și negru, și pagini ilustrate dintr-o ediție ulterioară, prescurtată, a influentei lucrări de anatomie *De humani corporis Fabrica*, alcătuite de medicul flamand din secolul al XVI-lea, Andreas Vesalius.
VESALIUS, Andreas. *Epitome anatomica. Opus redivivum cui accessere notae ac commentaria P. Paaw ...* Lugduni Batavorum [Leiden]: ex officina Iusti à Colster, 1616.

Fig. 12.
„*Orbis descriptio*", mapamond gravat după desenul cartografului și editorului științific din secolul al XVI-lea, Girolamo Ruscelli, pe planșă dublă, cu cele două emisfere ale globului terestru, ca ilustrație la celebra *Geografia* a învățatului antic Ptolemeu.
PTOLEMAEUS, Claudius. *La Geografia di Claudio Tolomeo Alessandrino*. Già tradotta di greco in italiano da Giero. Ruscelli et hora in questa nuova editione da Gio. Malombra, ricorretta et purgata d'infiniti errori ... Con l'Espositioni del Ruscelli … sopra tutta la Geografia … In Venetia: apresso Giordano Ziletti, 1574.

Fig. 13.
„*Europae tabula*", xilogravură reprezentând harta inversată a Europei, orientată contrar convențiilor cartografice actuale, sudul fiind reprezentat în partea de sus, nordul jos, estul în stânga și vestul în dreapta. În marginea stângă, sunt indicate şi „*Valahia magna*", „*Moldavia*" şi „*Tra[n]ssilvania*".
MÜNSTER, Sebastian. *Cosmographiae universalis lib. VI in quibus iuxta certioris fidei scriptores, sine omni cuiuscunqve molestia, vel laesione, describuntur, omnium habitabilis orbis partium situs propiaeque dotes, Regionum topographicae picturae ...* Basileae [Basel]: ex Officina Henricpetrina, 1572.

Fig. 14.
Foaie de titlu cuprinzând numele autorului și titlul incunabulului.
PETRARCA, Francesco. *De remediis utriusque fortunae.* Cremonae: Bernardinus Misinta et Caesar Parmensis, 17 XI 1492.

Fig. 15.
Frontispiciu xilogravat în roșu și negru, cu motive alegorice și arhitectonice, în marginile laterale figurând portretele poeților latini Vergiliu, Horatius, Ovidius, Lucretius și Terentius, precum și cele ale literaților italieni Dante, Petrarca, Pietro Aretino, Boccaccio și Bernardo Accolti, supranumit „*l'Unico Aretino*". În registrul inferior, compoziția include *il giglio*, crinul stilizat, reprezentând stema orașului-stat Florența și totodată marca tipografică a lui Lucantonio Giunta, editorul-tipograf florentin, cu activitate de seamă în Veneția sfârșitului de secol XV și începutului de secol XVI.
DANTE ALIGHIERI. *Comedia di Danthe Alighieri poeta divino: co[n] l'espozitione di Christophoro La[n]dino, nuovame[n]te impressa e con somma dilige[n]tia revista et eme[n]data et di nuovissime postille adornata.* Venetia: per Iacob del Burgofra[n]co, Pavese, ad insta[n]tia del nobile messere Lucantonio Giu[n]ta Fiore[n]tino, 23 I 1529.

Fig. 16.

Foaie de titlu purtând cunoscuta marca tipografică a păsării phoenix ridicându-se din flăcări, cu deviza în limba italiană „*Della mia morte eterna vita i vivo*", urmată de cea în latină „*Semper eadem*" și cu inițialele importantului editor-tipograf din Veneția, Gabriel Giolito de' Ferrari.

COLONNA, Vittoria. *Rime della S. Vittoria Colonna, Marchesana illust. di Pescara, con l'aggiunta delle rime spirituali.* Di nuovo ricorrette per M. Ludovico Dolce. In Vinegia: appresso Gabriel Giolito de' Ferrari, 1560.

Fig. 17.

Foaia de titlu a unei ediții de popularizare Hetzel a capodoperei lui Cervantes, traduse în limba franceză de Lucien Biart și ilustrate de Tony Johannot.

CERVANTES SAAVEDRA, Miguel de. *Don Quichotte de la Manche*. Éd. spéciale a l'usage de la jeunesse par Lucien Biart. Illustrée par 316 dessins per Tony Johannot. Paris: J. Hetzel et C-ie, [1877]. (Bibliothèque d'éducation et de récréation).

Fig. 18.

Foaia de titlu a unei ediții de lux, numerotate, tipărite pe hârtie cu filigran și purtând marca editorială cu deviza în limba greacă „*ΚΤΗΜΑ ΕΣ ΑΕΙ*", aparținând lui Édouard Pelletan, fondatorul unei importante edituri de artă pariziene. Elegantul chenar ornamentat cu motive vegetale se înscrie în aparatul iconografic de excepție al ediției, semnat de un pionier al stilului Art Nouveau, artistul Eugène Grasset.

FRANCE, Anatole. *Le procurateur de Judée*. Avec quatorze compositions d'Eugène Grasset, gravées par Ernest Florian. Paris: Édouard Pelletan, 1902.

Fig. 19.

Foaie de titlu simplă, cu tipar bicolor, roșu și negru.

SHAKESPEARE, William. *Hamlet*. Traduit par Jules Derocquigny. Seize lithographies d'Eugène Delacroix. Paris: Editions du Trianon, 1925.

Fig. 20.

Foaia de titlu suplimentară, decorativă, a unei ediții de artă, numerotate, ilustrate cu desene color spectaculare de Joseph Hémard, un exemplu grăitor fiind și acuarela care însoțește titlul.

VOLTAIRE. *L'homme aux quarante écus*. A Paris: aux dépens du M. René Kieffer, Relieur-Éditeur, 1925.

Fig. 21.

Foaia de titlu color a primului volum dintr-o ediție bibliofilă, cu tiraj limitat, a *Fabulelor* lui La Fontaine, ilustrată de artistul francez Louis Touchagues.

LA FONTAINE, Jean de. *Fables*. Illustrations en couleurs de Touchagues. Vol. 1-2. Paris: Editions du Sagittaire, 1931-1933. (Collection des Grands Textes Humoristiques).

Fig. 22.
Frontispiciul romanului vernian *Minunatul Orinoco*, în ediție originală din seria *Les Voyages extraordinaires* a editurii franceze Hetzel. Imaginea înfățișând aventurile exploratorilor aflați în căutarea izvoarelor fluviului sud-american Orinoco este semnată de ilustratorul George Roux și gravorul Eugène Froment.
VERNE, Jules. *Le superbe Orénoque*. Illustration par George Roux. Paris: J. Hetzel et C-ie, [1898]. (Les Voyages extraordinaires) (Collection Hetzel).

Fig. 23.
Foaie frontispiciu şi foaie de titlu color dintr-o impresionantă ediţie bibliofilă, cu tiraj limitat, în concepţia artistică a ilustratorului francez George Barbier, ale cărui creaţii sunt apreciate drept o emblemă a graficii de carte Art Déco.
GAUTHIER, Théophile. *Le roman de la momie*. Compositions de George Barbier gravées sur bois par Gasperini. Paris: A. & G. Mornay, 1929.

Fig. 24.
Foaie de titlu, cu tipar bicolor, roșu și negru, și vinietă cu o pasăre în crochiu, aparținând ilustratorului francez Sylvain Sauvage.
LOTI, Pierre. *La troisième jeuneusse de Madame Prune*. Illustrations de Sylvain Sauvage. Paris: Calmann-Lévy, Éditeurs, [193?].

Fig. 25.
Foaie de titlu cu tipar bicolor, roșu și negru, și vinietă cu marca Éditions du Trianon.
Les ballets suédois dans l'art contemporain. Texte de: Fokine, Haquinius, de Maré, Rémon, Tansman, Tugal. Contributions de: Claudel, Casella, Cendrars, Cocteau, Inghelbrecht, Milhaud, Pirandello, Picabia, Roland-Manuel. Hors-texte en coleurs de: Bonnard, Chirico, Colin, Dardel, Foujita, Gladky, Hellé, Hugo, Lagut, Laprade, Léger, Murphy, Nerman, Parr, Perdriat, Steinlen. 64 planches en héliogravure. Paris: Editions du Trianon, 1931.

Fig. A 1.1. – A 1.2.
A 1.1. Tipăritură aldină în format in-octavo, purtând legătură de carte ulterioară, din piele de culoare bleumarin, ornamentată cu chenar simplu și elemente florale aurite, remarcându-se fleuronul central de un rafinament deosebit.
A 1.2. Foaia de titlu a ediției, pe care este gravată celebra marcă tipografică a ancorei înconjurate de delfin, ulterior colorată de mână. Adoptată de marele Aldus Manutius ca impressum, ea a fost folosită în continuare, și după dispariția acestuia, de către urmașii care au dus mai departe renumele oficinei, începând cu asociatul și socrul său, Andrea Toressano.
SALLUSTIUS CRISPUS, Gaius. *De conjuratione Catilinae. Eiusdem De bello Jugurthino. Orationes quaedam ex libris historiarum ...* Venetiis [Veneția]: in aedibus Aldi et Andreae Soceri, I 1521.
A doua ediție aldină a lucrării.

Fig. A 2.1. – A 2.2.

A 2.1. Tipăritură elzeviriană de format redus, elegant, in-12˚, legată în piele vișinie, cu ornamente aurite. Acestea includ chenar marginal, alcătuit din linii drepte și motive vegetale, iar în centru, blazon cu însemnele heraldice ale colecționarului bibliofil din secolul al XIX-lea, contele Joseph Guilhem de Lagondie.

A 2.2. Frontispiciu gravat înfățișând confruntarea armată dintre cele două facțiuni romane sub conducerea lui Iulius Cezar și a lui Pompei. În registrul superior și în cel inferior, apar datele cărții imprimate în cartușe ornamentale.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

LUCANUS, Marcus Annaeus. *La Pharsale de Lucain, ou Les guerres civiles de Cesar et de Pompée*. En vers françois par Mr. De Breboeuf. A Leide [Leiden]: chez Jean Elsevier, 1658.

Fig. A 3.

Ediție liliput.

Diamanten und Perlen: Ein Andachtsbüchlein für Jedermann. Einsiedeln, Waldshut, Köln, New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1902.

Fig. A 4.

Ediție liliput.

PELLICO, Silvio. *Des devoirs des hommes*. Traduction nouvelle par Henry Van Looy. Paris, Tournai: H. Casterman, 1862.

Fig. A 5.

GASC, Ferdinand E. A. *The smallest French and English dictionary in the world*. Glasgow, London: David Bryce and Son, George Bell and Sons, [189?].

Fig. B 1.

Legătură de epocă, executată din piele brună pe tăblii de lemn, cu impresiuni sub formă de motive geometrice și fitomorfe.

SFÂNTUL ISIDOR DIN SEVILLA. *De summo bono*. Paris: Guy Marchant, 5 XI 1493.

Fig. B 2.1. – B 2.2.

B 2.1. Legătură de epocă, din pergament, ornată în auriu cu chenar, rețea de motive florale, un fleuron central, mare, alcătuit din elemente vegetale și arabescuri, și alte patru fleuroane în colțurile interioare ale chenarului, în același stil, dar de dimensiuni mai reduse.

B 2.2. Tranșă aurită, cizelată cu ornamente florale.

PINDARUS. *Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia. Caeterorum octo lyricorum carmina Alcaei, Sapphus, Syesichori, Ibyci, Anacreontis ...* Editio II graecolatina H. Steph. Recognitione quorundam interpretationis locorum et accessione lyricoru[m] carminum locupletata. Parisiis: excudebat Henr. Stephanus, illustris viri Huldrichi Fuggeri, 1566.

A doua ediție bilingvă, greco-latină, a scrierilor lui Pindar, în traducerea și sub îngrijirea eruditului editor-tipograf Henri Estienne, cunoscut și sub forma latinizată a numelui, Henricus Stephanus.

Fig. B 3.

Legătură de epocă, pe scoarțe de lemn îmbrăcate în piele alb-gălbuie, îmbrunită în timp, păstrând doar elementele de prindere ale încuietorilor din metal cu care era înzestrată odinioară. Copertele sunt bogat decorate, prezentând ornamente în relief, sub formă de chenare, benzi marginale cu motive vegetale și antropomorfe. De asemenea, în casete centrale, sub arcade renascentiste, apar figurile celor patru evangheliști, Matei și Marcu pe coperta anterioară, Luca și Ioan pe cea posterioară. Pe prima copertă, se observă supralibros „*C F C 1520*".

SELNECKER, Nicolaus. *Evangeliorum et epistolarum Dominicalium, quae in Ecclesia Christi proponi solent, explicationis. P. 3: A die solenni Resurrectionis, usque ad primam Adventus Dominicam*. Francofurti [Frankfurt am Main], 1577.

Fig. B 4.

Legătură de epocă, din marochin de culoare maro, ornată cu elemente aurite: chenar marginal și, pe colțuri și în centru, *fleur-de-lys*, simbolul specific regalității franceze.

D'ORLEANS, Pierre Joseph. *La vie du b[ienheureux] Stanislas Kostka, novice de la Compagnie de Jesus*. A Tours: chez Philibert Masson, 1684.

Fig. B 5.

Legătură de epocă, din marochin de culoare maro, cu decor bogat, în auriu, *à la dentelle*. Acesta încadrează medalionul central, o cunună de lauri în care este înscris textul latin: „*Ex dono D. Claudii Tisserand 1651*" și la care sunt alipite stemele Regatului Franței și ale localității franceze Chalon-sur-Saône. Volumul a fost oferit, ca premiu, de către clericul Claude Tisserand, cel care păstorea, la acea vreme, atât mânăstirea, cât și colegiul iezuit din localitatea amintită.

HOMER. *Iliados rhapsodiae quatuor ... ad usum studiosae iuventutis*. Lugduni [Lyon]: sumptibus Claudii Prost et Ioannis Bapt. de Venet, 1645.

Fig. B 6.

Legătură ulterioară, din marochin de culoare roșie, cu însemnele heraldice ale lui Napoleon Bonaparte.

CATULLUS, Gaius Valerius; TIBULLUS; PROPERTIUS, Sextus. *Catullus, Tibullus et Propertius. Ex recensione Joanni Georgii Graevii*. Cum notis integris Jos. Scaligeri, M. Ant. Mureti, Achill. Statii ... Trajecti ad Rhenum [Utrecht]: sumptibus Rudolphi a Zyll, G. F., 1680.

Fig. B 7.

Legătură ulterioară, tip *demi-reliure*, din carton marmorat, cu marochin roșu la cotor și pe colțuri, semnată [Jean-Édouard] Niédrée, legător de carte francez din prima jumătate a veacului al XIX-lea.

JUNIUS, Hadrianus. *Emblemata: eiusdem Aenigmatum libellus*. Antverpiae [Anvers]: apud Christophorum Plantinum, 1585.

Fig. B 8.

Legătură editorială de carte Hetzel, din pânză roşie cu ornamentică policromă, realizată în atelierul „Charles Magnier et ses fils", pentru prima ediţie ilustrată a îndrăgitului roman *Castelul din Carpați*

de Jules Verne. Modelul aparţine tipului de legătură „*cu vapor şi medalion auriu*". Prima copertă, semnată Paul Souze, prezintă un peisaj maritim, având ca element principal o navă cu aburi, care poartă numele *J. Verne* şi este acostată lângă un dig cu far, de-a lungul căruia este scris cu litere aurii *Collection Hetzel.*

VERNE, Jules. *Le Château des Carpathes*. Illustrations par Léon Benett. Paris: J. Hetzel et C-ie, [1892]. (Les Voyages extraordinaires) (Bibliothèque d'éducation et de récréation) (Collection Hetzel).

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. B 9.

Legătură de carte de la începutul secolui al XX-lea, realizată din pânză de culoare albastră, cu un chenar auriu, propriu stilului decorativ Art Nouveau.

SADOVEANU, Mihail. *Das Liebeslied und andere Erzählungen*. Autorisierte übersetzungaus dem Rumänischen von Eleonora Borcia. Mit einer Vorrede von Prof. Dr. Gustav Weigand. Leipzig: Druck und Verlag von Philip Reclam jun., [1908]. (Universal Bibliothek).

Fig. B 10.

Legătură de carte, din piele maro, mozaicată, cu ornamente din piele roșie și neagră, conturate în auriu, un model refinat, semnat de reputatul Marius Michel, unul dintre promotorii legăturii de carte moderne la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

HERODOT. *Histoire des neuf livres ... intitulez du nom des Muses*. Le tout traduict de grec en françois par Pierre Saliat. A Paris: chez Claude Micard, 1580.

Fig. B 11.

Exemplar bibliofil, de colecționar, cu o surprinzătoare legătură de carte, executată din piele de culoare maro și ornamentată în stil Art Déco. Aceasta poartă eticheta: „*René Kieffer Reliures d'Art. 18, Rue Seguier, Paris*", aparținând editorului și legătorului de carte de artă René Kieffer, elev al lui Marius Michel.

DE VOGÜÉ, Eugène-Melchior. *Jean d'Agrève*. A Paris: Collection Marpon, 1921.

Fig. B 12. – B 16.

Exemple de legături de carte editoriale, parlante, din secolele al XIX-lea și al XX-lea.

Fig. B 17.

Exemplar bibliofil, de colecţionar, cu legătură de carte din piele vernil, ornată cu impresiuni sub formă de elemente geometrice şi, integrat într-o surprinzătoare manieră grafică, titlul lucrării, *Fables.* Literele stilizate ale acestuia, din inserţii de piele de culoare roşie, formează un motiv zoomorf, central, probabil un măgar, în armonie cu tema şi estetica lucrării. Silueta capului de animal apare într-o notă ludică, subliniind caracterul specific fabulelor. Modelul este semnat Varinca Diaconu, un nume cu rezonanţă în legătoria de carte artistică.

LA FONTAINE, Jean de. *Fables*. Illustrations en couleurs de Touchagues. Vol. 1-2. Paris: Editions du Sagittaire, 1931-1933. (Collection des Grands Textes Humoristiques).

Fig. B 18.

Exemplar bibliofil, de colecţionar, cu legătură de carte din piele verde, într-un design abstract şi modernist. Aceasta prezintă un singur element decorativ central, o figură antropomorfă, stilizată, alcătuită din forme geometrice în culori diferite. Personajul creează impresia de mişcare, evocând conţinutul cărţii.

Les ballets suédois dans l'art contemporain. Texte de: Fokine, Haquinius, De Maré, Rémon, Tansman, Tugal. Contributions de: Claudel, Casella, Cendrars, Cocteau, Inghelbrecht, Milhaud, Pirandello, Picabia, Roland-Manuel. Hors-texte en coleurs de: Bonnard, Chirico, Colin, Dardel, Foujita, Gladky, Hellé, Hugo, Lagut, Laprade, Léger, Murphy, Nerman, Parr, Perdriat, Steinlen. 64 planches en héliogravure. Paris: Editions du Trianon, 1931.

Fig. B 19.

Legătură de carte executată din foaie de pergament, provenind dintr-un vechi manuscris cu notație muzicală medievală și text liturgic latin.

Biblia Germanica. Nuremberg: Anton Koberger, 17 II 1483.

Fig. B 20.

Legătură de carte executată dintr-o filă de carte veche, pe suport papetar, cu text juridic tipărit în limba latină.

GEORGIUS DE HUNGARIA. *Cronica, Abconterfayung und entwerffung der Türckey mit yrem begryff, Inhalt, Provintzen, Völckern, ankunfft, Kryegen, Sigen, nyderlage[n], glauben, Religio ...* Gedruckt zu Augspurg: durch Haynrich Stainer, 26 X 1530.

Fig. B 21.1. – B 21.2.

Volum cu legătură de epocă (din piele maro pe tăblii de lemn), prevăzut cu lanț de ancorare, o practică uzuală în bibliotecile medievale apusene, pentru protejarea prețioaselor codice anluminate și, ulterior, a tipăriturilor împotriva răufăcătorilor.

[*BIBLIA LATINA*] *Postilla super totam Bibliam. Cum postillis Hugonis de Sancto Charo*. Part. 1-7. Ex Basileae [Basel]: Johannes Amerbach pro Anton Koberger, [1498-1502]. Part. 4: [1500/1501], legată împreună cu Part. 5: [1501/1502].

Fig. C 1. – C 6.

Modele de mărci tipografice vestite aparținând unor maeștri tipografi precum Peter Schöffer, Aldus Manutius, Lucantonio Giunta, Robert Estienne, Gabriel Giolito de' Ferrari ori Johannes Froben.

Fig. C 7.

Frontispiciu gravat, cu motive alegorice, semnat de Hans Holbein cel Tânăr, valorosul artist german, colaborator al lui Erasmus din Rotterdam și al tipografului Johannes Froben.

ERASMUS ROTTERDAMUS, Desiderius. *Encomium matrimonii. Encomium artis medicae*. Basileae [Basel]: apud Ioannem Frobenium, 1518.

Fig. C 8.
Frontispiciu gravat cu motive alegorice, semnat de un alt reprezentant al Renașterii nordice, artistul Urs Graf.
ERASMUS ROTTERDAMUS, Desiderius. *Institutio Principis Christiani saluberrimis referta praeceptis per Erasmum Roterodamum ...* Basileae [Basel]: apud Ioannem Frobenium, IV 1516.

Fig. C 9.
Foaia de titlu a unei ediții Didot, extrem de rare.
DE FORGES, Évariste Desiré, viconte de Parny. *La Guerre des dieux anciens et moderne, poème en dix chants*. Paris: chez P. Didot l'aîné, Firmin Didot, Desenne, An VII [1799].
Primă ediție.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. C 10.1. – C 10.2.
C 10.1. Foaie frontispiciu și foaie de titlu ilustrate de autorul W. M. Thacheray, care semnează și aparatul iconografic al ediției.
C 10.2. Foaie volantă păstrată în volum, reprezentând coperta din hârtie a uneia dintre primele apariții în foileton ale romanului cunoscut la noi sub titlul *Bâlciul deșertăciunilor*.
THACHERAY, William Makepeace. *Vanity Fair: a novel without a hero*. With illustrations on steel and wood by the author. London: Bradbury and Evans, 1848.
Primă ediție în volum.

Fig. D 1.
Iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha în viziunea ilustratorului Tony Johannot, unul dintre cei mai apreciaţi exponenți ai artei cărții în perioada romantică.
CERVANTES SAAVEDRA, Miguel de. *Don Quichotte de la Manche*. Éd. spéciale a l'usage de la jeunesse par Lucien Biart. Illustrée par 316 dessins per Tony Johannot. Paris: J. Hetzel et C-ie, [1877]. (Bibliothèque d'éducation et de récréation).

Fig. D 2.
„*Le loup devenu berger*", ilustraţie gravată de Jac. Ettling, după un desen al maestrului ilustraţiei romantice, Gustave Doré.
LA FONTAINE, Jean de. *Fables*. Avec les dessins de Gustave Doré. T. 1. Paris: Librairie de L. Hachette et C-ie, 1867.

Fig. D 3.1. – D 3.3.
D 3.1. „*Revenu des vanités de ce monde*" (cap. „*Les gens de Paris*"), ilustraţie de Clément-Auguste Andrieux, gravată de Gérard.
D 3.2. „*Écho – femme de ménage; La fille de Écho – rentière*" (cap. „*Les gens de Paris*"), ilustraţie de Paul Gavarni, gravată de Gérard.
D 3.3. „*Je n'en veux pas d'impôt sur les boissons*" (cap. „*Politiquers*"), ilustraţie de Clément-Auguste Andrieux, gravată de Gérard.

Le Diable à Paris: Paris et les Parisiens. Texte par George Sand, P.-J. Stahl (Hetzel), e Balzac ... [et al.]. Illustrations par Gavarni, Bertall, Andrieux, Henri Monnier, Lancelot, Fabritius etc. Paris: Maresq et Companie, Gustave Havard, 1853.

Fig. D 4.
Ilustraţie executată în tehnica gravurii cu acul, de pictorul, gravorul şi ilustratorul Alméry Lobel-Riche.
REBOUX, Paul. *La maison de danses: roman*. Illustré de trente-cinq pointes sèches originales par le peintre et graveur Lobel-Riche. Paris, 1928.

Fig. D 5.1. – D 5.2.
Pagini de incunabul cu chenar și inițiale anluminate, în stil renascentist.
BIBLIA LATINA. Venetiis [Veneția]: Leonhard Wild pro Nikolao von Frankfurt, 1478.

Fig. D 6.
Tipăritură devoţională pe pergament, ornată cu chenare, compoziţii gravate şi iniţiale pictate manual, înscriindu-se în categoria aşa-numitelor *Livres d'heures* (cărţile orelor sau ale ceasurilor).
[*HORAE AD USUM ROMANUM*]. *Horae divae V[ir]ginis Mariae se[cun]d[u]m veru[m] usum Romanu[m] cum aliis multis folio sequenti notates: una cum figuris Apocalipsis post figuras Biblie recenter insertis*. Impressum Parisiis: opera Thielmani Kerver, 16 I 1505.

Fig. D 7.1. – D 7.3.
Tipăritură devoţională pe pergament, cu iniţiale pictate şi anluminuri deosebit de frumoase, înscriindu-se în categoria aşa-numitelor *Livres d'heures* (cărţile orelor sau ale ceasurilor).
[*HORAE AD USUM ROMANUM*]. *[Horae divae Virginis Mariae secundum usum…]*. [cca. 1509-1510].

Fig. E 1.1. – E. 1.4.
Pagini de incunabul cu ilustraţii xilogravate cu figuri alegorice, întruchipând diferite constelaţii şi corpuri cereşti („*Andromeda*", „*Perseus*", „*Equus*", „*Venus*").
HYGINUS MYTHOGRAPHUS. *Poeticon astronomicon opus*. Venetiis [Veneția]: Erhard Ratdolt, 14 X 1482.

Fig. E 2.1. – E. 2.2.
Ilustraţii xilogravate şi detalii din preţiosul incunabul latin cuprinzând o temă literară și artistică predilectă a Evului Mediu târziu, cu semnificaţia vădită a efemerului condiţiei umane.
[*DANSE MACABRE*]. *Chorea ab eximio macabro versibus alemanicis edita*. Ed. Petrus Desrey. Parisiusq[ue]: per magistrum Guidonem Mercatorem pro Godeffrido de Marnef, 15 X 1490.

Fig. F 1.
„*Walachia*", ilustraţie xilogravată.
SCHEDEL, Hartmann. *Liber chronicarum*. Nürnberg: Anton Koberger pro Sebaldo Schreyer et Sebastiano Krammermeister, 12 VII 1493.

Fig. F 2.

„*Aus der Walachey Michael Weyvodt. Occubuit XVIII Aug. A˚ M. D. C. I*", gravură în metal de Johann Sibmacher, înfăţişând portretul voievodului Mihai Viteazul.

ORTELIUS, Hyeronimus. *Chronologia oder Historische Beschreibung aller Kriegsempörüngen unnd belägerüngen der Stätt und Vestungen auch Scharmützeln und Schlachten so in Ober und Under Ungern auch Sibenbürgen mit dem Türcken von A˚ 1395. biss auff gegen wertige Zeit denckhwürtig geschehen ...* Vol. 1. Nürnberg: bey Johann Sibmacher etc., 1603.

Fig. F 3.

Planşă ilustrată, înfăţişând portretul domnitorului Constantin Brâncoveanu, alături de cele ale fiilor săi, Constantin, Ştefan, Radu şi Matei. Gravură de Alessandro Dalla Via, după un desen al lui Pietro Uberti, într-un exemplar care a aparţinut colecţionarului bibliofil Constantin Karadja, cu ştampila acestuia „*Ex Bibl. Princ. Const. Karadja*".

DEL CHIARO, Anton Maria. *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia: con la descrizione del paese; natura, costumi, riti, e religione degli abitanti ...* In Venezia: per Antonio Bortoli, 1718.

Fig. G 1.

Ex-librisul etichetă al „Bibliotecii Ion I. C. Brătianu". Gravură de Titu Dan Elian.

Fig. G 2.

Ex-libris heraldic aparținând lui Constantin Ioan Karadja, diplomat, istoric, bibliolog şi colecţionar bibliofil de excepţie.

Fig. G 3.

Pagină de incunabul purtând mai multe mărci de proprietate: ştampila „*Ex Bibl. Const. Karadja*", ex-librisul etichetă al bibliotecii colecţionarului din secolul al XIX-lea, János Török, membru al Academiei Maghiare de Științe, și ex-librisul manuscris în latină: „*Est Sancti Venetiar[um] Georgii Maioris, ad usum Bibliotecae*" aparţinând bibliotecii Mănăstirii San Giorgio Maggiore din Veneția.

THUROCZY, Johannes. *Chronica Hungarorum*. Augustae [Augsburg]: Erhard Ratdolt pro Theobaldo Feger, 3 VI 1488.

Fig. G 4.1. – G 4.2.

Foaie frontispiciu alegorică, gravată de Edward Goodall, după un desen al pictorului Joseph Mallord William Turner, și foaia de titlu a ediţiei, exemplarul purtând ştampilă cu monograma Reginei Elisabeta a României, Carmen Sylva.

BUNYAN, John. *The pilgrim's progress*. Most carefully collated with the edition containing the author's last additions and corrections. With explanatory notes by William Mason … London: Peter Jackson, late Fisher, Son & Co, [18??].

Olimpia Vulcu

Colecția de Cartografie a Serviciului Colecții Speciale din Biblioteca Națională a României: succintă prezentare

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Biblioteca Naţională a României deține un important fond patrimonial de documente aflat în cadrul Serviciului Colecții Speciale, inclusiv o colecţie de cartografie cu un material documentar valoros, constând din atlase, hărți, planuri, lucrări monografice, enciclopedii și dicționare geografice care alcătuiesc un ansamblu de surse istorice oglindind evoluția societății umane la un moment dat. Cele mai vechi reprezentări cartografice aparțin secolului al XVI-lea și continuă până în perioada contemporană.

Utilizatorii interesați de istoria cartografiei pot studia atlase geografice universale, ale diferitelor regiuni și teritorii statale de pe glob sau care includ etape ale marilor descoperi geografice și ale evoluției colonialismului, începând cu secolul al XVII-lea. La acestea se adaugă atlase ale secolelor XIX-XX ce au un caracter pluridisciplinar, în conexiune cu alte ramuri științifice cum ar fi: geologia, climatologia, ecologia, biogeografia, navigația fluvială și maritimă, oceanografia, cultura, demografia, economia, politica, sociologia, etnografia, arheologia, istoria. De asemenea, se oferă spre cercetare diferite tipuri de hărți individuale, semnate de cartografi şi editori de renume, cum ar fi Homann, Mercator și Ortelius. Acestea constau din: hărți geografice ale lumii, continentelor și regiunilor și teritoriilor statale, de istorie militară, turistice, urbane, economice, demografice, hărți care prezintă fluviul Dunărea și statele europene riverane acestuia etc.

Odată cu Marile Descoperiri Geografice, începând cu secolul al XVI-lea, apar şi se dezvoltă ateliere grafice şi edituri cartografice în mari centre urbane europene cum ar fi Amsterdam, Londra, Paris, Augsburg, Nürnberg, Veneția, Genova ș.a. În general, hărţile erau realizate de marii exploratori şi navigatori care aveau cunoştinţe geografice, matematice, topografice, astronomice. De asemenea, un rol semnificativ l-au avut cartografii militari, care aveau misiunea de a topografia teritoriile, adesea aflate în regim de război, pentru recunoaşterea terenului şi aplicarea tacticilor de luptă. După încheierea războaielor, hărţile care nu constituiau secrete militare și de stat au fost publicate. Originalele erau realizate manual, contururile şi semnele grafice se desenau, apoi se reproduceau prin metoda gravurii în metal şi, în funcţie de imaginaţia gravorilor cartografi, unele erau colorate manual. De aceea, fiecare hartă realizată între secolele XVI-XVIII reprezintă un unicat în sine, chiar

Olimpia Vulcu, bibliotecar
Biblioteca Naţională a Romaniei
Serviciul Colecții Speciale
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, Bucureşti
E-mail: olimpia.vulcu@bibnat.ro

când e vorba de aceeaşi imagine topografică. Pentru a fi mai atractive, titlurile erau prezentate în cartuşe bogat ornamentate cu diferite tematici istorice, mitologice, heraldice sau cu motive florale şi geometrice.

Începând cu secolul al XIX-lea se dezvoltă ştiinţa topografică şi cartografică prin adoptarea semnelor, culorilor şi indexurilor geografice standard.

Pentru raritatea și importanţa lor documentară, sunt de menţionat următoarele lucrări cartografice care prezintă teritoriile românești din secolele XVII-XVIII:

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

1. MERCATOR, Gerhardus (1512-1594). *Transsylvania*. [Amsterdam]: [1616]. Biblioteca Naţională a României. Colecții Speciale. Cabinetul de Cartografie.

Fig. 1. *Transsylvania* — 1616.

Harta a fost realizată de renumitul cartograf şi matematician Mercator şi redată de Jodocus Hondius (cel Tânăr) (1597-1651), gravor şi editor cartograf olandez. Denumirea principalelor localităţi sunt în limba germană şi română. Delimitarea graniţelor s-a efectuat manual, prin trasarea lor în culori diferite, iar marile oraşe-cetăţi au fost marcate prin subliniere, pentru o evidenţiere teritorială clară. Pe verso hărţii este prezentată textual, în limba germană, o scurtă monografie a Transilvaniei în care sunt incluse date istorice generale, din care redăm câteva fragmente, de unde se poate observa importanţa informațiilor despre acest teritoriu românesc şi stilul deosebit de frumos al descrierii, conform cu uzanțele secolelor XVI-XVII:

„*Transilvania sau Siebenbürgen este teritoriul valah (românesc) situat în interiorul arcului muntos al Carpaţilor şi este dominat de Pădurea Herciniană. Aceasta se întindea în antichitate, din Europa Centrală până în Franţa, în vest şi până la Munţii Carpaţii, în sud-est, fiind cunoscută ulterior sub numele de Pădurea Neagră. A fost descrisă prima oară de romani, pe timpul lui Cezar iar întinderea ei geografică era precizată de Pliniu cel Bătrân (23-79 d. Hr.) în «Istoria Naturală», ea cuprindea teritorii din Pannonia (Ungaria), Liburnia (Croaţia) şi Dacia (România). Este un teritoriu bogat în produse şi se găseşte din abundenţă tot ce este necesar pentru traiul omului, aşa cum relevă vechile monede emise de împăratul Imperiului Roman, Traian, unde figurează zeiţa Ceres (care patrona agricultura, în special creşterea cerealelor dar reprezenta şi fertilitatea) ce ţine în mâna dreaptă cornul Amaltheei (cornul abundenţei, plin în permanenţă cu tot ceea ce îşi dorea fiecare adept al acestui simbol, reprezentând capra divină care l-a alăptat pe Zeus atunci când acesta era un prunc), iar în mâna stângă, o tăbliţă cu înscrisul: «Abundatia Daciae», adică o abundenţă pentru români. Este un ţinut cu o floră bogată, din care sunt amintite rubarba, clopoţelul cu flori galbene şi violet, trandafirul sălbatic (măceşul), pelinul nobil, leuşteanul, şofranul ...*”.

2. MERCATOR, Gerhardus (1512-1594). *Walachia, Servia, Bulgaria et Romagna*. [Amsterdam]: [1645]. Biblioteca Naţională a României. Colecții Speciale. Cabinetul de Cartografie.

Fig. 2. *Walachia, Servia, Bulgaria et Romagna* — 1645.

Reprezentarea cartografică a fost inclusă în atlasul *Theatrum Orbis Terrarum, sive Atlas Novus in quo Tabulae et Descriptiones Omnium* și pe verso prezintă o scurtă monografie în limba latină a acestor teritorii, care include și câteva relatări istorice. *Romagna* sau *Rumelia* era denumirea dată

de Imperiul Otoman teritoriilor din Peninsula Balcanică care aparţinuseră fostului Imperiu Roman de Răsărit, cucerit treptat de turci. Titulatura folosită din secolul XI până la 1875 viza teritorii din Grecia, Macedonia, Bulgaria și Anatolia. Rumelia Occidentală era integrată Bulgariei, iar cea Orientală aparţinea Turciei. Statele amintite în titlu erau regate aflate sub dominaţia Imperiului Otoman, al cărui sultan îşi avea reşedinţa la Constantinopol împreună cu toţi reprezentanţii guvernamentali. Sunt amintiţi doi autori occidentali din secolul al XVI-lea care au relatat despre sistemul otoman de conducere a teritoriilor cucerite. Johannes Antonius Menavinus (1492-1520) a fost un marinar genovez, luat prizonier de turci şi transformat în sclav la curtea sultanului de la Constantinopol, între 1504-1511, de unde a reuşit să se întoarcă în patria natală şi să îşi scrie memoriile tipărite la Veneţia şi Florenţa. Cel de-al doilea, Antoine Geuffroy (1501-1566) a fost un istoric şi călător de origine franceză, care a ajuns Cavaler de Rodos unde a intrat în contact direct cu turcii.

Este relatat modul de percepere al tributului în oameni şi produse. O dată la patru ani, sultanul îşi trimitea reprezentanţii în Grecia, Ţara Românească (Valahia), Bosnia, Anatolia, pentru a strânge băieţi din familiile creştine ca zeciuială datorată de statele supuse. Aceştia erau aduşi la Constantinopol, Pera (Beyoğlu – în prezent, suburbie a Istanbulului) şi Adrianopole (Edirne), unde erau convertiţi forţat la musulmanism și crescuţi în spiritul tradiţiilor otomane, deveneau ostaşi sau servitori și, foarte rar, erau trimişi ca ajutoare pentru agricultori. Este interesant modul în care Puterile Occidentale ale Europei percepeau statele şi teritoriile din Peninsula Balcanică, aflate sub dominaţia directă sau suzeranitatea Imperiului Otoman.

3. SEUTTER, Matthäus (1678-1757). *Transylvaniae Principatus*. [Augsburg]: [1720]. Biblioteca Naţională a României. Colecţii Speciale. Cabinetul de Cartografie.

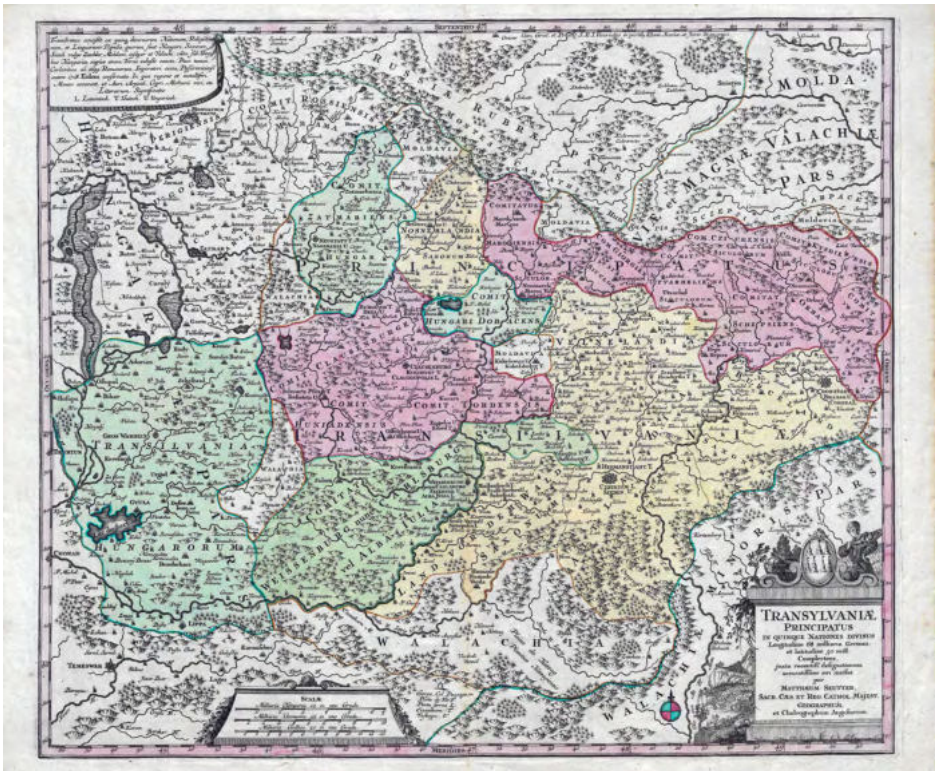

Fig. 3. *Transylvaniae Principatus* — 1720.

O altă hartă istorică a Transilvaniei a fost minuţios realizată şi prezintă scurte date informative importante pentru începutul de secol al XVIII-lea. Cartograful şi editorul german Matthäus Seutter a fost unul din cei mai cunoscuţi autori în domeniu, lucrările sale reprezentând puncte de reper în cercetarea statelor şi graniţelor, atât din Europa, cât și din întreaga lume cunoscută în acel moment. Harta cuprinde anii 1699-1718, între pacea de la Karlowitz (26 ianuarie 1699) şi semnarea tratatului de la Passarowitz (21 iulie 1718). În colţul din stânga-sus, într-un chenar alb se menţionează în câteva rânduri următoarele:

– este o regiune bogată în metale: aur, argint, cupru, mercur;

– este împărţită administrativ în regiuni şi ducate;

– există cinci naţionalităţi divizate de religie şi limbă: unguri, saxoni (saşi), germani, seculi (secui), moldoveni şi valahi, fiecare naţionalitate având propria identitate religioasă.

Denumirile localităţilor sunt prezentate în limbile română, latină, germană şi maghiară. Cartuşul cu titlul hărţii este gravat pe marginile laterale cu:

– reprezentări ilustrative ce semnifică momentul trecerii teritoriului de la Imperiul Otoman la Imperiul Habsburgic;

– simbolul heraldic al celor șapte cetăți săseşti întemeiate: Bistriţa, Braşov, Cluj, Mediaş, Orăştie, Sibiu, Sighişoara;

– peisaje care simbolizează îndeletniciri agricole, cum ar fi pomicultura, viticultura, creşterea animalelor.

În urma înfrângerilor succesive suferite de trupele otomane, în faţa Austriei conduse de Casa de Habsburg, în timpul războiului din 1683-1697, Poarta a pierdut teritorii întinse din Europa centrală şi de est, printre care şi Transilvania, care se transformă, în scurt timp, dintr-un principat autonom, într-un teritoriu supus puterii centrale de la Viena. În 1711, ca urmare a înfrângerii răscoalei şi opoziţiei militare a nobilimii locale conduse de principele Francisc Rákóczi al II-lea (1676-1735), împăratul habsburg își adăuga în lunga sa titulatură şi numele de „principe al Transilvaniei” și desemna un guvernator şi un comandant general al armatei care să administreze ţinutul.

Prin pacea de la Passarowitz s-a încheiat războiul dintre Imperiul Habsburgic şi Imperiul Otoman care a avut loc între 1711-1718. Pe lângă alte cedări teritoriale din partea turcilor, habsburgii reuşesc să încheie şi un contract comercial avantajos cu aceştia, în urma căruia în Transilvania au loc reforme economice şi administrative, cum ar fi dezvoltarea mineritului şi intensificarea schimbului comercial, consolidarea vechilor cetăţi concomitent cu extinderea spaţiului de locuire urban.

4. BAUER, Friedrich Wilhelm von (1731-1783). *Neueste Karte von der Moldau, Walachei, Bessarabien und der Krim, samt den angraenzenden Provinzen Siebenbürgen, Bukowina, einen grosen Theil von Ungarn, Galizien, Polen, Tatarei, Neurusland und Bulgarien*. Wien: Artaria et Comp, [1789]. Biblioteca Naţională a României. Colecții Speciale. Cabinetul de Cartografie.

Generalul prusac Friedrich Wilhelm von Bauer a fost plătit de împărăteasa Ecaterina a II-a, pentru a participa la Războiul Ruso-Turc din 1768-1774. Fiind unul din comandanţii trupelor ruseşti, a participat la luptele de la Cahul (de pe teritoriul de azi al Republicii Moldova) din anul 1770. De asemenea, a contribuit la executarea unor hărţi militare necesare comandamentului rus pentru

îmbunătăţirea planurilor strategice din bătăliile cu Imperiul Otoman. După încheierea războiului a rămas în Imperiul Rus, coordonând diferite lucrări de realizare a unor construcţii hidraulice și a unor clădiri civile în Moscova.

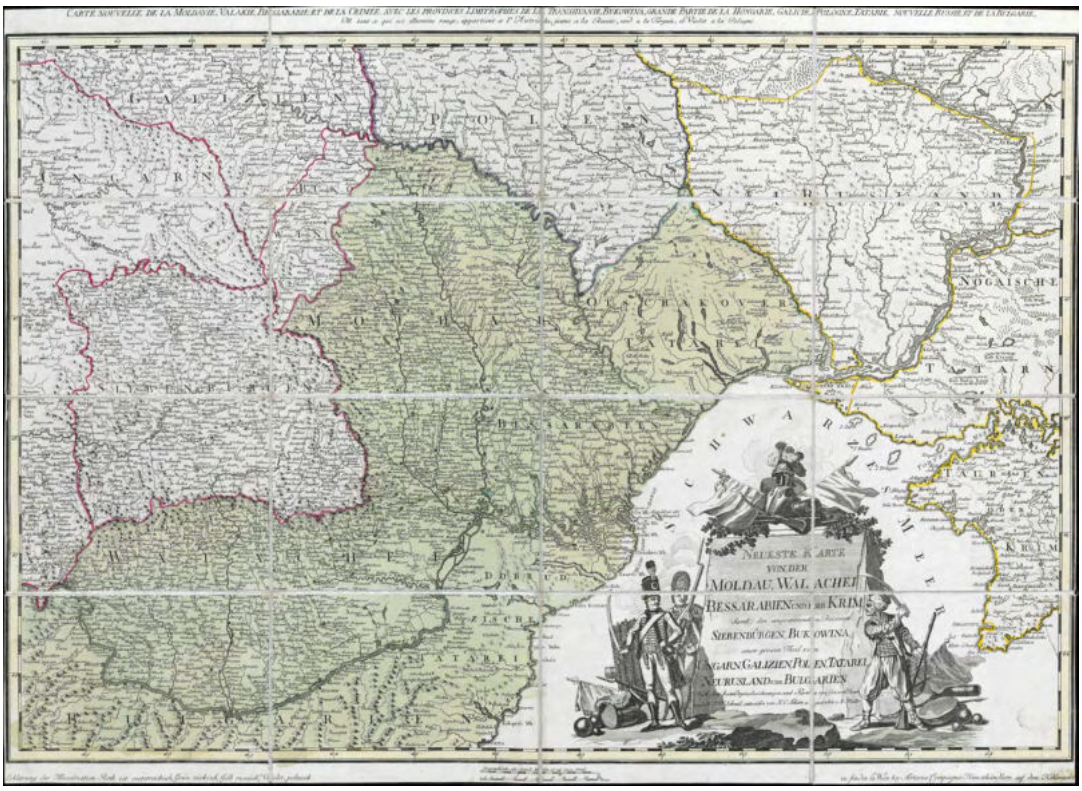

Fig. 4. *Neueste Karte von der Moldau, Walachei, Bessarabien und der Krim…* — 1789.

Harta a fost adaptată pentru editare de cartograful austriac Jacob Friedrich Schmidt (1732-1786). Formatul ei este de dimensiuni mari. Din hârtie pânzată şi pliabilă, are cartuşul gravat în alb-negru, reprezentând o temă militară: la dreapta, un soldat turc, la stânga, doi soldaţi ai Imperiului Rus, deasupra, trofee militare, simbolizând lupta împotriva Imperiului Otoman.

Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi (21 iulie 1774) aduce noi schimbări teritoriale în Europa centrală şi de sud-est:

– Rusia ţaristă obţine accesul la Marea Neagră prin libera navigaţie militară şi comercială și dreptul de a tranzita strâmtorile Bosfor şi Dardanele cu acces la Marea Egee;

– e recunoscută independenţa Hanatului Crimeii (peninsula Crimeea este anexată în 1783 de Imperiul Rus);

– Principatele Române, Moldova şi Ţara Românească, beneficiază formal de mai multă autonomie faţă de Imperiul Otoman, după ce trupele ruseşti se angajează să se retragă de pe teritoriul lor, până pe malul stâng al Nistrului.

Ca o ultimă consecinţă, Imperiul Habsburgic obligă Poarta Otomană să încheie la Constantinopol, în 26 aprilie 1775, o convenţie pentru stabilirea de noi frontiere, prin care Bucovina (teritoriul de nord-vest a Principatului Moldovei, care se întindea din jurul localităţii Cajvana până la Storojineţ, în prezent localitate aflată în Ucraina) este anexată discreţionar, devenind posesiune austriacă.

Pentru secolul al XIX-lea, se poate aminti:

5. *Charta Daciei seu a Terrei Romaniloru: pentru istoria şi geografia română, dréssa dupre celle mai secure sorginte*. Ed. a 5-a. Iaşi: Litografia Parteni, 1869. Biblioteca Națională a României. Colecții Speciale. Cabinetul de Cartografie.

Fig. 5. *Charta Daciei seu a Terrei Romaniloru* — 1869.

Un adept al mişcării revoluţionare şi al curentului de uniune naţională, Antohi Partenie a înfiinţat un atelier litografic în Moldova în anul 1831 și a contribuit la emiterea clandestină a foilor volante redactate de Mihail Kogălniceanu (1817-1891), în timpul evenimentelor revoluţionare din 1848 de la Iaşi. Litografia sa a fuzionat ulterior cu Institutul Tipo-Litografic al revistei *„Albina Românească”*, înființat de Gheorghe Asachi.

Harta reprezintă un material didactic sugestiv pentru generaţiile de tineri de după 1859 (Unirea Moldovei cu Ţara Românească), prin dezvoltarea sistemului de învăţământ și a conceptului de realizare a unităţii naţionale a românilor. Numărul ediţiei este grăitor cu privire la efortul depus pe plan educaţional şi cultural pentru dezvoltarea conştiinţei naţionale a poporului român. Prin argumente istorico-geografice se evidenţiază principalul deziderat al unirii tuturor românilor într-un stat naţional unitar, independent şi suveran, care să cuprindă spaţiul teritorial al vechii Dacii. De consemnat că teritoriul României Moderne, cu împărţirea administrativă, precum şi al celorlalte provincii româneşti și denumirile localităţilor sunt contemporane cu momentul editării hărţii, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

În final, adăugăm un document din perioada interbelică a secolului XX.

6. Omagiu Ilustrului şi Marelui Rege Ferdinand I, Întemeietorul României Mari: (24 august 1865 – 20 iulie 1927). Bucureşti: Editura Librăriei Socec & Co., S.A, [1927]. Biblioteca Națională a României. Colecții Speciale. Cabinetul de Cartografie.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 6. *Omagiu Ilustrului şi Marelui Rege Ferdinand I, Întemeietorul României Mari* — 1927.

Reprezintă o diplomă memorială în onoarea regelui Ferdinand, la momentul decesului său. Cuprinde: harta României Întregite la 1918, portretul regal din 1922 de la încoronarea de la Alba-Iulia, o scurtă biografie cu date istorice din timpul regalităţii, stema mare a Regatului României (1922-1947), aşezată pe două drapele militare tricolore (roşu, galben şi albastru) încrucişate şi însemnele regale ale Coroanei. Amintim principalele momente istorice, privind Marea Unire din anul 1918:

– 27 martie 1918, unirea Basarabiei cu Regatul României;

– 11 noiembrie 1918, capitularea Imperiului German în faţa Puterilor Antantei şi a aliaţilor;

– 28 noiembrie 1918, unirea Bucovinei cu Regatul României;

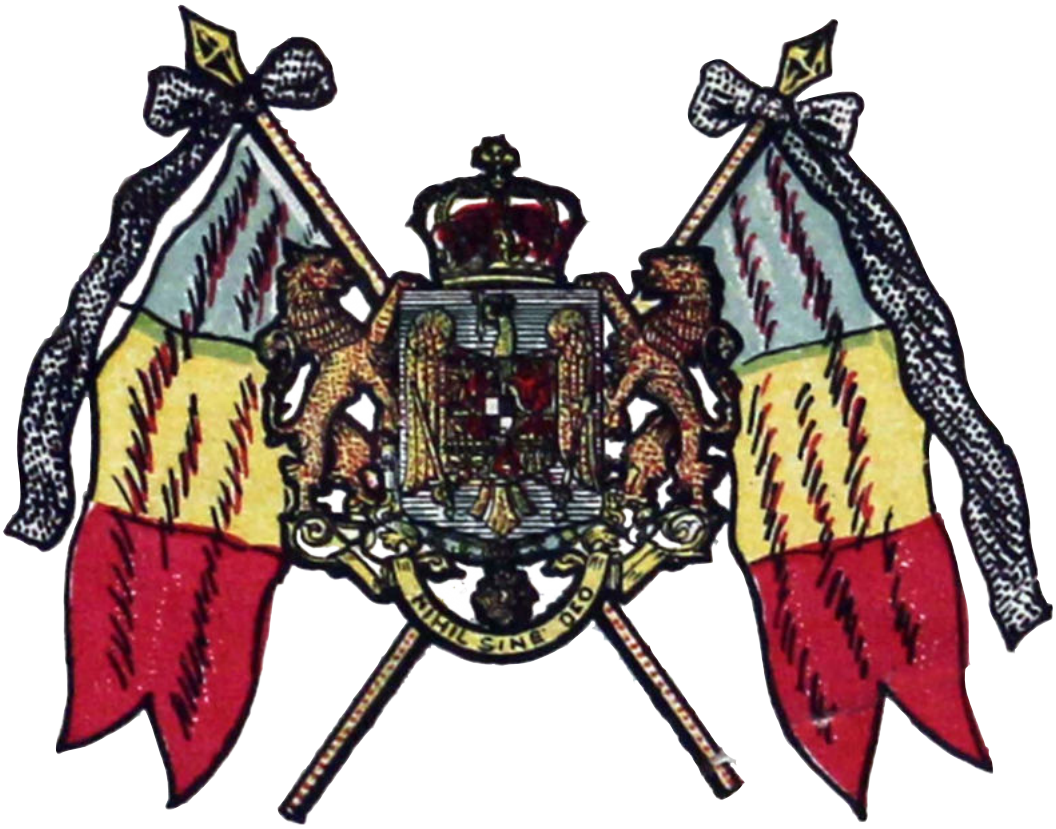
– 1 decembrie 1918, unirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi a Maramureşului cu Regatul României.

Prin Legea nr. 10 din 1990, Parlamentul României a adoptat schimbarea Zilei Naţionale din 23 August (1944), sărbătorită în perioada comunistă, în 1 Decembrie (1918).

Prin aceste exemple rezumative ale unor hărţi din Colecţiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României am intenționat să subliniem importanţa materialelor cartografice şi geografice pentru

completarea şi studierea unor fenomene şi procese istorice cum ar fi evoluţia civilizaţiilor umane, desfăşurarea războaielor şi descrierea topografică a bătăliilor de-a lungul timpului, repercusiunile tratatelor de pace încheiate, viaţa economică din anumite perioade istorice, structura socială a diferitelor state şi popoare, noile descoperiri ştiinţifice din domenii cum ar fi geologia, climatologia, astronomia, oceanografia etc.

Dezvoltarea intensivă a ştiinţei şi tehnicii informaţionale în perioada contemporană impune o acumulare a cunoştinţelor diversificată şi interdisciplinară, ce aduce în prim plan o multitudine de noi provocări cu privire la cognoscibilitatea omului prin raportarea sa la Univers. În prezent, pentru îndeplinirea unor obiective ambiţioase, statele şi guvernele finanţează proiecte care sunt realizate de echipe formate din specialişti cu o îndelungată pregătire şi cu o vastă experienţă în diferite domenii ştiinţifice în care principiul colaborării prin transmiterea reciprocă a informaţiilor reprezintă cheia succesului obţinerii unor rezultate pozitive.

Elena Cojuhari

200 de ani de la naşterea lui Avram Iancu: omul, faptele, recunoştința şi memoria istoriei

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

În anul 2024 se împlinesc 200 de ani de la naşterea marelui erou naţional român Avram Iancu, „*martir al libertății*”[1] poporului român, „*apostol național*”[2], un aristocrat al spiritului și precursor al Unirii din 1918.

Fig. 1. Avram Iancu. Portret de Mișu Popp.
Sursa imaginii: *https://ziarullumina.ro/thumbs/gallery/2024/04/19/avram-iancu-omul-eroul-legenda-200-de-ani-de-la-nastere-292416.jpg*

O personalitate de excepţie în panteonul memoriei româneşti și europene pe care „*trebuie s-o aşezăm alături de bătrânii descălecători de ţară și inimoşii făuritori de ţară*”[3], a cărui viață „*în totalitatea ei va rămâne o oglindă sinceră a vieții noaste naționale*”[4], „*una dintre făpturile cele mai frumoase pe care istoria românilor o poate oferi stimei europene. Fiindcă acţiunea lui Avram Iancu, privind înainte de toate o ţintă de dezrobire socială, se integrează în marea epopee umană pentru săvârşirea justiţiei. La această înălţime trăieşte Avram Iancu în istorie.*”[5].

Elena Cojuhari, bibliotecar
Biblioteca Națională a României
Serviciul Colecții Speciale
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, București
E-mail: elena.cojuhari@bibnat.ro

1. Avram Iancu (Necrolog). În: *Telegraful Român*, anul XX, nr. 72, Sibiu, 7/19 septembrie 1872, p. 1.
2. Înmormântarea eroului român Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul XXXV, nr. 72, Brașov, 25/ 13 septembrie 1872, p. 1.
3. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă”, 1924, p. 130.
4. Avram Iancu (Necrolog). În: *Telegraful Român*, anul XX, nr. 72, Sibiu, 7/19 septembrie 1872, p. 1.
5. Avram Iancu. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.458, 31 august 1924, p. 1.

Avram Iancu este considerat fără îndoială a fi una dintre cele mai importante și mai reprezentative figuri ale revoluției române de la 1848 din Transilvania, alături de Simion Bărnuțiu și mitropolitul Andrei Șaguna: „*Simion Bărnuțiu, apostolul ideii naționale ... Andrei Şaguna, eroul credinței active, alături de strălucita pleiadă a tribunilor gata de orice jertfă pentru neam, – Avram Iancu, eroul spadei ...*”[6].

Avram Iancu s-a născut într-o familie de ţărani iobagi. Tatăl se numea Alexandru Iancu, iar mama, Maria. Deseori mama lui Avram Iancu este numită Maria Vila, însă Ioan Lupaș afirmă că ea se numea Maria Gligor[7]. Din cauza staturii sale mici ea era cunoscută ca Maria Mică.

Tatăl Alexandru era un om cu o poziţie socială şi materială foarte bună, deţinând concomitent trei funcţii importante la nivel local, în Vidra de Sus: cea de primar al comunei, de gornic (pădurar la stat) şi de jude comunal: „*el dicta pedepsele celor ce făceau stricăciune în pădurile statului, chemând pe haiduci din Câmpeni să-i bată cu vergile. Deşi nu ştia carte multă (abia cunoştea «Tatăl nostru» şi rugăciunile de rost), el totuşi avea trecere la cei mari. Pe cine voia să-l scape, îl scăpa; pe cine vroia să-l piardă, îl pierdea*”[8], iar „*domnii din Zlatna ... îl numeau «tată»*”[9], „*căruia îi datoresc bani cei mai mulți nobili maghiari*”[10] (din zonă). Totodată era un ţăran care avea slugi şi nu una, ci chiar opt, pe lângă cele 12 vaci cu lapte, 12 boi de jug, patru cai, 70 de oi, 30 de porci[11] și două case, dintre care una era „*din piatră și lemn și acoperită frumos cu scânduri*”[12]. În cea de-a doua casă, mai mică, locuia bunica lui Avram Iancu și mama lui Alexandru Iancu, Maria, fapt consemnat într-un document oficial „*«o conscriere latinească» datată cu 9 noiembrie 1839*”[13].

Bunicul, Gheorghe Iancu, a fost preot ortodox[14], iar „*unele surse orale afirmau că Gheorghe Iancu ar fi fost rudă cu Horea*”[15]. Avram Iancu, însuși, spunea într-o discuție purtată cu tânărul patriot maghiar Vasvári Pál, și faptul este consemnat, cunoscut și relatat în mai multe surse, că era nepotul lui Horea.

Gheorghe Iancu împreună cu soția sa Maria au venit la Vidra de Sus din Vidra de Jos, unde s-au stabilit și „*printr-o gospodărie iscusită şi prevăzătoare a reuşit să aştearnă temelie solidă pentru*

6. LUPAȘ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 3.
7. Ibidem.
8. GEORGESCU, Ion. Pe urmele lui Avram Iancu. În: *Transilvania*, anul LIII, nr. 9, septembrie 1922 – Închinare lui Avram Iancu, cu prilejul semicentenarului morţii sale (Septembrie 1922), p. 577.
9. LUPAȘ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 3.
10. POPESCU-ROMNICEANU, V. Luptele românilor în Ardeal – 1848-49. În: *Istoria Mișcării Românești din Ardeal în anii 1848 și 1849 după părți alese din istoria Transilvaniei de Gheorghe Bariț urmată de Rapoartele Prefecților de Legiune: Avram Iancu, Simion Balint, Axente Server și alte documente importante*. București: Editura Librăriei Stănciulescu, 1919, p. 240.
11. GEORGESCU, Ion. Pe urmele lui Avram Iancu. În: *Transilvania*, anul LIII, nr. 9, septembrie 1922 – Închinare lui Avram Iancu, cu prilejul semicentenarului morţii sale (Septembrie 1922), p. 577.
12. LUPAȘ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 4.
13. Ibidem.
14. A fost Avram Iancu nepotul lui Horea? Crăișorul Munților se trăgea dintr-o familie înstărită. În: *Apuseni Info: știri și informații non stop*, 17 martie 2024. Disponibil pe internet la adresa *https://apuseni.info/a-fost-avram-iancu-nepotul-lui-horea-craisorul-muntilor-se-tragea-dintr-o-familie-instarita*, accesat în 15.09.2024.
15. Ibidem.

bunătatea materială a familiei sale"[16], deci o bună parte din averea impresionantă a lui Alexandru Iancu provenea din moștenirea primită de la tatăl său Gheorghe: „*... Moşiile de 8 jug. şi 1141 stânjeni de pământ arător şi 18 jug. 1542 st. de fânaţ – probabil că o bună parte o stăpânea ... ca moştenire părintească.*"[17].

Bunicul lui Avram Iancu a avut două fii, pe Alexandru Iancu, tatăl lui Avram Iancu și pe Ioan Iancu, care și el a avut o poziție deosebită în societate; „*a ajuns şi el gornic şi judeţ (primar) în comuna Vidra de jos, ştiutor de carte, scria petiţiile necesare ale comunei şi sătenilor, dar Alexandru «se bucura» de autoritate mai mare*"[18].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Un alt Ioan Iancu a fost fratele mai mic al eroului. Ioan s-a născut în anul 1829[19] și a devenit preot ortodox la Vidra de Sus.

Avram Iancu a studiat pe rând, la Câmpeni, la şcoala elementară din Abrud, la gimnaziul din Zlatna și la Cluj, unde a făcut filozofia şi dreptul.

La Cluj, împreună cu studenţii români, înființează, între 1843-1846, Societatea „Aurora"[20] („*de lectură și o foaie periodică manuscrisă cu numele «Aurora», sau «Diorile»*"[21]), a cărei activitate a promovat interesul către istoria și literatura românească. Activitatea aceasta a consolidat relațiile între studenții români, solidaritatea dintre ei devenind evidentă peste câțiva ani, în timpul revoluției de la 1848.

Timp de doi ani cât a fost student la Cluj, ies în evidență detalii: „*E vorba de dragostea lui față de popor și de popularitatea de care se bucura de pe atunci în sânul colegilor săi ... Da, Avram Iancu era un om foarte popular și el iubea foarte mult poporul.*"[22].

Provenind dintr-o familie cu mari posibilități materiale, în comparație cu alți studenți români cu posibilități asemănătoare sau și mai mari, care comunicau cu „*grofii și cu baronii ... deși acea tovărășie dădea vază românismului la şcoalele ungureşti din Cluj...*"[23], el prefera să comunice cu studenții români „*cei mai fără mijloace, pe care adesea îi ajuta cu cărți, haine, uneori cu bani ca să poată și ei participa la o petrecere, cu teatru, menajerie, circ etc.*[24]" și „*prefera tovărășia și prietenia cu românii lui*"[25].

În anul 1845, la terminarea studiilor, s-a „*prezentat înaintea guvernului din Cluj, pentru a fi primit practicant fără salar*"[26], dar a fost respins „*pentru că nu era nobil*"[27]. Forțat de împrejurări, ajunge „*cancelist la Tabla Regească din Oşorheiu (Tg. Mureş) ca să facă practica judecătorească pentru censura de avocat care a trecut-o în 1848 cu bun succes*"[28]. La Târgu-Mureș intră în contact cu alți tineri români, care și ei se pregăteau pentru censură (examen).

16. LUPAŞ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1926, p. 4.
17. Ibidem.
18. Ibidem.
19. Ibidem.
20. Idem, p. 5.
21. BUTA, Ion. *Avram Iancu şi epoca sa, Scriere Premiată de Institutul de Istorie Naţională din Cluj*. Cluj: Imprimeria Dr. Bornemisa, 1924, p. 16-17.
22. Idem, p. 16.
23. Ibidem.
24. Ibidem.
25. Ibidem.
26. Idem, p. 29.
27. Ibidem.
28. Avram Iancu – Date biografice. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Braşov, 31 august 1924, p. 5.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 2. Avram Iancu la Tabla Regească. Sursa imaginii: MAIOR, Liviu. *Avram Iancu – Scrisori*. Cluj-Napoca: Dacia, 1972.

Când a început revoluția în Imperiul Habsburgic, Avram Iancu s-a aflat în toiul evenimentelor, preocupat de soarta poporului român din imperiu.

Românii din Transilvania au organizat câteva adunări naționale: pe 30 aprilie 1848, 15-17 mai 1848 și 15-23 septembrie 1848.

Guvernul revoluționar maghiar dorea unirea Transilvaniei cu Ungaria, românii erau împotrivă, în condițiile în care același guvern refuza acordarea de drepturi populației românești, dorind să mențină dominația maghiară și situația privilegiată a celor trei națiuni recunoscute în Transilvania. Românii reprezentau populația cea mai numeroasă din Ardeal și considerau că și națiunea lor trebuie să fie recunoscută, alături de celelalte națiuni conlocuitoare.

Potrivit datelor oficiale oferite de *Statistik des brossfürstenthums Siebenbiirgen von j. Sôllner I. Band*[29], în anul 1844, populația Transilvaniei constituia un total de 2.143.130 de persoane. Din acest număr, 616.009 erau maghiari (225.652) și secui (380.357), 214.133, sași, 1.290.970, români, 9.141, armeni, 19.902, țigani și 3.155, evrei.

Apariția lui Avram Iancu, la Blaj, la Prima Adunare Națională a fost una memorabilă și deosebită. Există mai multe descrieri ale momentului. Iată una dintre ele:

„*Splendidă a fost ziua când şi-a făcut Avram Iancu intrarea în Blaj cu muntenii lui, înainte de adunare. Cetele de moţi erau postate în zăvoiul de peste Târnavă. Întru întâmpinarea lor a ieşit tot Blajul cu mic cu mare în frunte cu profesorii şi cu canonicii. La întoarcere, în cap de rând era Iancu însuşi în port de sat, cu căciulă rotilată, cu pistoale grele la brâu şi cu mantaua albă de bellduce. Mulţimea îl sorbea cu ochii, iar moţii erau mândri de dânsul peste măsură. Alături de Avram venea renumitul profesor de cântări Begnescu intonând marşul vremii:*

29. ROSETTI, Radu R. general. Un episod din anii 1848-49 în Transilvania – Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, vol. 4, 1926, p. 82.

«MARŞUL LUI IANCU

Astăzi cu bucurie
Românilor veniţi!
Pe Iancu în Câmpie
Cu toţi să-l însoţiţi...
Spălaţi armele voastre,
Curând să alergăm,
Din locurile noastre
Pe barbari s-alungăm!
Marte zeule,
Marte bravule,
Cu noi să fii
Tu însoţeşte
Şi-nsufleţeşte
Pe ai tăi fii!»."[30].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

La Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848 au luat parte, pe lângă fruntașii românilor ardeleni, și tinerii români „*din Muntenia şi Moldova, printre care se vedea în primele rânduri Vasile Alexandri, Costache Negri, Gheorghe Sion, Lascăr Rosetti, Alecu Russo şi chiar Alexandru Ioan Cuza care era să fie întemeietorul Principatelor-Unite*"[31]. Pe 3/15 mai 1848, românii au votat contra unirii Transilvaniei cu Ungaria. S-a ales Comitetul Permanent Român în Sibiu, iar printre membri se număra și avocatul Avram Iancu[32]. În cadrul adunării s-au votat următoarele:

„1. *Adunarea aceasta se proclamă de adunare generală naţională a naţiunii române din Transilvania.*

2. Câmpul acesta, pe care se ţine prima adunare naţională română din Transilvania, întru eterna aducere aminte a acestei lucrări glorioase se va numi Câmpul libertăţii pentru totdeauna.

3. Naţiunea română declară că vrea să rămână pururea credincioasă înălţatului împărat al Austriei şi mare principe al Transilvaniei, cum şi augustei case austriace.

4. Naţiunea română se declară şi se proclamă de naţiune de sine stătătoare şi de parte întregitoare a Transilvaniei, pe temeiul libertăţii egale."[33].

După aceasta s-a depus un jurământ de credință față de poporul român:

„*Eu, N. N. jur în numele Tatălui şi al Fiului şi al Spiritului sfânt, Dumnezeului celui viu, cumcă voiu fi pururea credincios împăratului Austriei şi marelui principe Ferdinand I şi augustei case austriace. Amicilor Maiestăţii şi ai patriei voiu fi amic, şi inimicilor inimic. Cumcă ca Român*

30. Moţii la adunarea din câmpia Libertăţii. În: *Universul*, anul XLII, nr. 197, 31 august 1924, p. 1. Descriere preluată din LUPEANU-MELIN, Alex. *Blajul istoric în icoane*. Blaj: Tipografia Seminarului Teologic Gr. Cat., 1924.
31. Horia și Avram Iancu. În: *Cultul morţilor – Organ al Societăţii Mormintele Eroilor*, anul V, no. 9, septembrie 1924, p. 21. Număr festiv dedicat Ardealului.
32. Primul Comitet al Partidului Naţional Român – Comitetul Permanent în Sibiu, ales de Adunarea naţională de la Blaj la 3/15 mai 1848. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, no. 106, Braşov, 31 august 1924, p. 6.
33. Adunarea Națională de la Blaj. În: *Enciclopedia României*. Disponibil pe internet la adresa *https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Adunarea_Na%C5%A3ional%C4%83_de_la_Blaj*, accesat în 16.09.2024.

voiu susţine totdeauna naţiunea noastră română pe calea cea dreaptă şi legiuită şi o voiu apăra cu toate puterile, în contra oricărui atac şi asupriri. Nu voiu lucra niciodată în contra drepturilor şi a intereselor naţiunii române, ci voiu ţine şi voiu apăra legea şi limba noastră română, precum şi libertatea, egalitatea şi frăţietatea. Pe aceste principii voiu respecta toate naţiunile ardelene, poftind egală respectare dela ele. Nu voiu încerca să asupresc pe nimeni, dar nici nu voiu suferi să ne asuprească nimeni. Voiu conlucra după putinţă la desfiinţarea iobăgiei, la emanciparea industriei şi a comerciului, la păzirea dreptăţii, la înaintarea binelui, umanităţii, al naţiunii române şi al patriei noastre. Aşa să-mi ajute Dumnezeu şi să-mi dee mântuirea sufletului, Amin."[34].

Adunarea a aprobat o petiție, care a primit denumirea de *Proclamația de la Blaj*, adresată împăratului austriac. În ea erau exprimate revendicările poporului român din Transilvania:

„*PETIȚIA NAȚIONALĂ ADOPTATĂ DE ADUNAREA DE LA BLAJ PRIN CARE SUNT EXPRIMATE REVENDICĂRILE ROMÂNILOR TRANSILVANI*

Punturile naţiunii române transilvane votate în Adunarea Naţională de la Blaj în 15-17 Mai c.n. 1848

1. Naţiunea română, răzimată pe principiul libertăţii, egalităţii şi fraternităţii, pretinde independenţa sa naţională în respectul politic ca să figureze în numele său ca naţiune română, să-şi aibă reprezentanţii săi la dieta ţării în proporţiune cu numărul său, să-şi aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se servească cu limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa, atât în legislățiune, cât și în administrațiune. Ea pretinde pe tot anul o adunare națională generală. La acestea s-au adaos că de aici înainte în lucrările legale ale celorlalte națiuni transilvane și în limbile lor românii să se numească români, iar nu ólah, walach și bloch.

2. Naţiunea română pretinde ca beserica română, fără distinţiune de confesiune, să fie și să rămână liberă, independintă de la oricare altă biserică, egală în drepturi și foloase cu celelalte biserici ale Transilvaniei. Ea cere restabilirea mitropoliei române și a sinodului general anual după vechiul drept, în care sinod să fie deputați bisericești și mirenești. În același sinod să se aleagă și episcopii români, liber, prin maioritatea voturilor fără candidație. (La aducerea-aminte despre vechiul drept al românilor de a avea mitropolie și sinod general anual s-a proclamat de popor mitropolia română transilvană cu aplaus unanim. Dacă episcopii celorlalte națiuni și confesiuni vor avea pe venitoriu scaun în dietă ca reprezentanți ai bisericii lor și dacă capitulurile lor vor fi reprezentate, naţiunea română cere aceleaşi drepturi pentru episcopii și capitulurile lor).

3. Naţiunea română, ajungând la conștiința drepturilor individuale, cere fără întârziere desființarea de iobăgie fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi atât în comitate, cât și în districte, scaune și granița militară. Ea cere tot deodată și desființarea dijmelor ca a unui mijloc de contribuire împedecătoriu economiei.

4. Naţiunea română poftește libertatea industrială și comercială cu ridicarea țelurilor și a privilegiurilor și a tuturor pedecelor și stavilelor cu țările convecine de care se ține desființarea vămilor la graniță.

34. Ibidem.

5. Națiunea română poftește ca dajdea ce s-a pus de la un timp încoace asupra vitelor – care din pricina strimtorii hotarelor greminale [sic] se țin și se pasc în țările vecine cu mari cheltuieli și nespusă greutate și însuși cu periculul vieței –, ca o vederată pedecă a industriei și a comerciului activ, să se șteargă cu totul, și tractatele care s-au încheiat între înalta Casă austriacă, Poarta otomană și Principatele Române pentru economia vitelor să se păzească cu toată scumpătatea.

6. Națiunea română cere desființarea dijmei, adică a zeciuielei (Zehend) metalelor create în patria aceasta, care zeciuială e o adevărată pedecă pentru lucrarea minelor. La toți proprietarii de fodine să li se dea același drept în privința măsurei hotarului fodinei.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

7. Națiunea română cere libertatea de a vorbi, de a scrie și a tipări fără nici o censură, prin urmare pretinde libertatea tipariului pentru orice publicare de cărți, de jurnale și de altele, fără sarcina cea grea a cauțiunii, care să nu se ceară nici de la jurnaliști, nici de la tipografi.

8. Națiunea română cere asigurarea libertății personale; niminea să nu se poată prinde supt vreun pretest politic. Cu acestea dinpreună cere libertatea adunărilor ca oamenii să nu cadă la nici un prepus dacă se adună numai ca să vorbiască și să se înțeleagă în pace.

9. Națiunea română cere tribunale de jurați (Jurye) cu publicitate, în care procesele să se facă verbale.

10. Națiunea română cere înarmarea poporului sau gardă națională spre apărarea țărei în lăuntru și din afară. Miliția română să-și aibă ofițerii săi români.

11. Națiunea română cere denumirea unei comisiuni mixte compusă din români și alte națiuni transilvane pentru cercetarea causelor de mezuine ale moșiilor și pădurilor, de ocuparea pământului comun și a sesiunilor coloniale și altele câte se țin de categoria aceasta.

12. Națiunea română cere dotarea clerului român întreg din casa statului, întocma cu clerurile celorlalte națiuni.

13. Națiunea română cere înființarea școalelor române pe la toate satele și orașele, a gimnasiilor române, a institutelor militare și tehnice și a seminarelor preoțești, precum și a unei universități române dotate din casa statului în proporțiunea poporului contribuent, în dreptul deplin de a-și alege directori și profesori și de a-și sistemiza învățăturele după un plan școlastic și cu libertate de a învăța (docere).

14. Națiunea română pretinde purtarea comună a sarcinelor publice după starea și averea fiecăruia și ștergerea privilegiurilor.

15. Națiunea română poftește ca să se facă o Constituțiune noă pentru Transilvania prin o adunare constituentă din națiunile țărei, care Constituțiune să se întemeieze pe principiile dreptății, libertății, egalității și fraternității, să se lucreze codici noă de legi civile, criminale, comerciale ș.c.l. tot după acelea principii.

16. Națiunea română cere ca conlocuitoarele națiuni nicidecum să nu ia la dezbatere cauza uniunii Transilvaniei cu Ungaria, până când națiunea română nu va fi națiune constituită și organisată cu vot deliberativ și decisiv, reprezentată în Camera legislativă; iar din contră, dacă dieta Transilvaniei ar voi totuși a se slobozi la pertractarea aceleiași uniuni de noi fără noi, atunci națiunea română protestează cu solemnitate."[35].

35. Ibidem.

Alecu Russo, participant la adunarea din 3/15 mai 1848 de la Blaj, menționa un detaliu interesant și anume că limba română vorbită la adunare era latinizată și poporul simplu n-o înțelegea prea bine, excepție făcând Iancu, Buteanu și alți câțiva[36], în concluzie se poate afirma că ceea ce spunea Avram Iancu era mai pe înțelesul poporului.

Referitor la Adunarea de la Blaj din 15 mai 1848, contele Dionisie Bánffy spunea că este „*un meeting valah*”[37], iar „*programul politic al acestei adunări vinovate nu era decât întemeierea apropiată a unui stat valah, liber şi independent*”[38].

Opinia generală la Viena, exprimată în presă, sublinia că „*după consolidarea tuturor românilor din monarhia austriacă într-un singur corp naţional – conform programului politic din 25 februarie 1849 – graniţele dintre această România Nouă, întemeiată în Austria şi dintre ţările române de sub suzeranitate turcească se vor netezi şi de la Nistru până la Dunărea de jos, de la Tisa până la Prut şi la Marea Neagră se va ridica un puternic imperiu daco-roman*”[39].

Elementul de sudură în toată această operă de creare a statului daco-român era prezentat a fi unificarea celor două biserici românești, ortodoxă și unită, prin acțiunile de culise ale mitropolitul Șaguna: „*o mitropolie pentru toţi românii din Austria şi astfel prin o singură trăsătură de condei Dacoromania ar fi gata: «o mitropolie daco-română în Transilvania – şi orientul e pierdut pentru Austria!»*”[40]. Asta în condițiile în care, de aproape un secol, Austria avea pretenții politice și teritoriale în acest Orient, realizate prin ocuparea Olteniei în 1718, apoi prin ocuparea Bucovinei în 1775, cu planuri serioase de expansiune politică, economică, culturală și teritorială în cele două principate românești: Moldova și Țara Românească.

Românii din imperiu cu tot cu lupta lor de emancipare națională erau priviți cu suspiciune de autorități[41], înainte de declanșarea revoluției de la 1848, în timpul revoluției și cu atât mai mult după terminarea acesteia, în special după Unirea din 1859 a celor două principate românești într-un singur stat.

În data de 29 mai 1848, maghiarii și secuii au votat pentru unirea Transilvaniei cu Ungaria[42]. Guvernul maghiar a decis formarea armatei revoluționare maghiare, în care începe să recruteze forțat și români, iar refuzul lor de a se înrola era urmat de represalii crunte. În aceste condiții românii din Transilvania decid să se apere.

Adunările românilor de la Blaj din luna septembrie 1848 au ca scop crearea unor gărzi românești, pentru apărarea populației românești. Unul dintre cei mai energici susținători ai creării de trupe românești pentru apărarea populației a fost Avram Iancu, pentru care fapt el a rămas în memoria poporului drept cel mai mare apărător al românilor din Transilvania.

La cea de-a patra adunare de la Blaj, din septembrie 1848, Avram Iancu și trupele sale au provocat uimire: „*sosind şi Iancu, a cărui oaste atât de regulată intră în Blaj, încât se minunară întocmai şi ofiţerii împărăteşti. Iancu călare în fruntea oastei sale nu se opri până în Câmpia*

36. BUTA, Ion. *Op. cit*., p. 32.
37. LUPAŞ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 10.
38. Ibidem.
39. Idem, p. 11.
40. Idem, p. 12.
41. Ibidem.
42. ROSETTI, Radu R. general. Un episod din anii 1848-49 în Transilvania – Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, vol. 4, 1926, p. 83.

Libertății, unde, suindu-se pe tribună cu un pistol în mână, zise următoarele cuvinte ponderoase: «Pretențiile nostre sunt sfinte, precum e sfântă dreptatea și noi românii vom fi gata a le apăra cu orice preț», sloboade pistolul și se pogoară de pe tribună, petrecut de salutările cele nesfârșite ale poporului celui numeros, acum de 50.000."[43]. Iancu vine la Blaj „*cu cele 6 mii ai săi, toți bine înarmați și împărțiți în plutoane*"[44].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 3. Avram Iancu. Portret de Barbu Iscovescu. Sursa imaginii: *https://ro.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Portretul_lui_Avram_Iancu_%28Art%C4%83_plastic%C4%83%29_2251_22.04.2013_Tezaur_99C7342DE09B4080BB41750FE4C5358E.jpg*

Silviu Dragomir în valoroasa lui carte *Avram Iancu*, apărută în anul 1924 și reeditată mai târziu, vorbește foarte documentat și detaliat despre toate adunările românilor din Transilvania, despre evenimentele politice din anii 1848-1849 și despre toate etapele războiului civil care a urmat[45].

În luna octombrie 1848, baronul Anton von Puchner, comandantul militar al Transilvaniei, dă o proclamaţie adresată românilor, prin care le cere să pună mâna pe arme, pentru apărarea imperiului contra revoluţionarilor maghiari: „*Voi sunteţi tari şi numeroşi – sculaţi-vă unul pentru toţi şi toţi pentru unul.*

Pe partea voastră este sfântul drept, care sub scutul Dumnezeului drept niciodată nu va apune.

Terorismul ameninţă lumea cu nimicire. Să ne lăsăm noi ca să ne sperie?

Ba nu!, etc."[46].

43. PAPIU ILARIAN, Al. *Istoria românilor din Dacia Superioară*. Schița Tomului III, publicată cu introducere și note de Dr. Ștefan Pascu, asistent universitar, Universitatea „Regele Ferdinand I" Cluj-Sibiu, Biblioteca Institutului de Istorie Națională, X. Sibiu: Tiparul Institutului de Arte Grafice „Dacia Traiană" S. A., 1943, p. 59-60.
44. Idem, p. 65.
45. Vezi în acest sens: DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă", 1924 și DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Minerva, 1988.
46. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIŞ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 92.

Deja în 21 octombrie 1848, trupele lui Iancu încep la Abrud operațiunea de dezarmare a revoluționarilor răsculați, cărora li se cereau în schimbul păcii, următoarele: „*să depună armele, să jure credință împăratului, să înlocuiască drapelele maghiare cu cele imperiale, etc.*”[47].

După începerea acțiunilor militare între trupele austriace şi maghiare, românii au opus rezistenţă celor din urmă, în calitate de aliaţi ai imperialilor. Munţii Apuseni se transformă sub conducerea lui Avram Iancu într-o cetate inexpugnabilă; toate intrările în munţi sunt păzite cu străşnicie, astfel formându-se, de jur împrejurul Apusenilor, un cordon dincolo de care nu se putea trece: „*... Erau şi bine păziţi aceşti munţi. Intrarea dinspre Zarand în munţi o apărau prefecţii de acolo Dobra şi Buteanu, popa Groza şi alţii. Cea dinspre Huedin tribunul Iosif Moga din Baia de Arieş şi tovarăşii săi tribuni Nicolae Corcheşiu şi Clemente Aiudanu din Câmpeni. Intrarea dinspre Turda de-a lungul Arieşului o apără popa Simion Balint din Roşia, iar cea de la Zlatna şi Dealul Mare prefectul Axente Severu. În mijloc, când la Abrud, când la Câmpeni sta Iancu şi comandă ca un împărat, trimiţând ajutoare, unde trebuia şi amestecându-se şi el în luptă când era primejdie.*”[48].

Fig. 4. Avram Iancu și prefecții săi (după Barbu Iscovescu). Sursa imaginii: MAIOR, Liviu. *Avram Iancu – Scrisori*. Cluj-Napoca: Dacia, 1972.

În interiorul acestui cordon care îi apăra pe moţi, şi-au găsit refugiul şi foarte mulţi locuitori, inclusiv din zona de câmpie, dar şi membri ai emigraţiei româneşti din Ţările Române: Moldova şi Ţara Românească. Numărul refugiaţilor, majoritatea ţărani români din satele jefuite, distruse şi arse era, după mai multe estimări, de circa 25.000 de oameni.

47. PAPIU ILARIAN, Al. *Op. cit*., p. 85.
48. GEORGESCU, Ion. Pe urmele lui Avram Iancu. În: *Transilvania*, anul LIII, nr. 9, septembrie 1922 – Închinare lui Avram Iancu, cu prilejul semicentenarului morţii sale (Septembrie 1922), p. 579.

Pierderile româneşti în acest război se ridicau la 40.000 de oameni, femei, copii, bărbaţi, bătrâni, „*dintre care numai preoţi vreo 200*”[49], „*peste 300 de case româneşti fură rase de pe faţa pământului, prefăcute în scrum şi cenuşă*”[50], „*4 prefecți, 2 vice-prefecți, 10 tribuni și circa 100 de decurioni*”[51].

În condiţiile create, după cea de-a treia adunare de la Blaj, Avram Iancu se ocupă de organizarea militară a românilor: „*bazându-se pe tradiţiile de luptă ale ţărănimii din munţi, îndeosebi pe cele din vremea răscoalei lui Horea, Iancu alcătuieşte cete înarmate cu unelte de muncă transformate în arme*”[52], iar „*rezistenţa armată a românilor începe mai întâi să se organizeze sub scutul grănicerilor din întâiul regiment*”[53]. Cetele sunt transformate în legiuni. Legiunile se subordonau din punct de vedere administrativ Comitetului de Pacificaţiune de la Sibiu, iar militar, Comandamentului Militar al Transilvaniei[54]. Constituirea legiunilor (garda națională) era perfect legală și avea la bază punctul 10 al rezoluției votate de Prima Adunare Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848 „*relativ la crearea şi înarmarea unei garde naţionale, rezoluţiune confirmată atât de adunările ulterioare ale poporului român (Orlat 10 şi 11 Septemvrie, Blaj 13 Septemvrie, Năsăud 13 şi 14 Septemvrie. Sibiu 16/28 Decemvrie) cât şi de comandamentul militar din Sibiu (17 Octomvrie 1848) şi de fapt şi de art. 22 al constituţiei ungureşti, cum o recunoaşte însuşi împăratul, în răspunsul dat delegaţiei Românilor la 23 Iunie 1848*”[55].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Legiunile românești s-au format sub drapelele prefecților, „*în diferite regiuni: la Blaj, sub conducerea lui Axente Sever; la Câmpie, sub conducerea lui Constantin Romanu; la Haţeg, sub conducerea lui Nicolae Solomon; la Sebeşul Săsesc, sub conducerea lui Popovici Marţian. Cartierul lui Avram Iancu era instalat la Câmpeni, loc bun, înconjurat de munţi, ca într-un cerc de fier.*”[56].

Fig. 5. Casa din Câmpeni – fostul cartier general al lui Avram Iancu. Sursa imaginii: MAIOR, Liviu. *Avram Iancu – Scrisori*. Cluj-Napoca: Dacia, 1972.

49. GĂVĂNESCUL, Ion. *Din durerile şi luptele românilor din Transilvania. Mişcarea de la 1848*. Iaşi: Tipografia Naţională I. S. Ionescu et M. M. Bogdan, 1914, p. 42.
50. Ibidem.
51. ROSETTI, Radu R. general. Un episod din anii 1848-49 în Transilvania – Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, vol. 4, 1926, p. 118.
52. MAIOR, Liviu. *Avram Iancu – Scrisori*. Cluj-Napoca: Dacia, 1972, p. 29.
53. Moţii la adunarea din câmpia Libertăţii. În: *Universul*, anul XLII, nr. 197, 31 august 1924, p. 1.
54. ROSETTI, Radu R. general. Un episod din anii 1848-49 în Transilvania – Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, vol. 4, 1926, p. 92.
55. Idem, p. 89.
56. Moţii la adunarea din câmpia Libertăţii. În: *Universul*, anul XLII, nr. 197, 31 august 1924, p. 1.

Avram Iancu devine comandant militar al prefecturii II-a „Auraria Gemina" şi general, titlu ce i-a fost acordat de moţi[57], până în perioada iarnă-primăvară 1849, când devine „*comandant suprem al oastei ţărăneşti din munţi*"[58], având „*sub comanda sa aproximativ 25.000 de oameni împărţiţi în 6 unităţi mai mari după «lagărele» unde erau concentrate*"[59].

La sfârşitul lunii iunie şi începutul lui iulie 1849, numărul acestor lagăre (tabere) a crescut până la opt. În acestea, „*vreo 15 mii de oameni stăteau de pază şi se luptau*"[60].

Avram Iancu în calitate de comandant militar suprem era secondat de un consiliu, echivalent cu un stat major format din ceilalţi prefecţi, subordonaţi lui[61].

Armata românească (legiunile) a fost pusă în legalitate de comandantul militar al Transilvaniei, Anton von Puchner, prin ordinul nr. 1.403[62] din data de 21 octombrie 1848, acțiunile pe mai departe ale trupelor de sub comanda lui Avram Iancu fiind deci absolut legale. Punerea în aplicare a ordinului a dus la dezarmarea unităților de voluntari maghiari[63] și eliberarea Abrudului în data de 24 octombrie 1848.

Legiunile erau „*împărţite în cohorte şi centurii formate din locuitorii unuia sau mai multor sate*"[64], iar centuriile erau formate din decurii. Tribunatele erau unităţi militare formate pe baza a zece sate „*puse sub comanda unui tribun ajutat de un vice-tribun*"[65]. În instrucțiunile pentru organizarea Gardei Naționale se spunea că la modul concret „*prefectul are 10.000 de oameni în 100 de sate, tribunul are 10.000 de oameni în 100 de sate, căpitanul are 100 de oameni în un sat, căprarul (decurion) are 10 oameni*"[66].

Într-un document intitulat *Altă instrucțiune a tribunilor* se stipula că tribun nu putea fi oricine, ci doar o persoană cu un comportament exemplar: „*Mai întâi de toate tribunul trebuie să fie cu purtare bună, treaz, nebeţiv, ascultător, în cărţi să nu se joace, de toate excesurile să se ferească, pentru toate să raporteze.*"[67].

Lagărele sau taberele militare erau organizate în baza unor „*unităţi mai mari, tribunate de legiuni, locuitorii fiind obligaţi să se prezinte cu armele lor proprii*"[68]. Capturile de arme, rezultat al luptelor, dădeau posibilitatea de a-i înarma pe noii recruţi, pe ţărani, atunci când soseau în tabere, dar acest lucru s-a întâmplat abia spre sfârşitul războiului[69].

57. MAIOR, Liviu. *Op. cit*., p. 29.
58. Ibidem.
59. Ibidem.
60. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă", 1924, p. 110-111.
61. MAIOR, Liviu. *Op. cit*., p. 30.
62. ROSETTI, Radu R. general. Un episod din anii 1848-49 în Transilvania – Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, vol. 4, 1926, p. 92.
63. Moţii la adunarea din câmpia Libertăţii. În: *Universul*, anul XLII, nr. 197, 31 august 1924, p. 1.
64. MAIOR, Liviu. *Op. cit*., p. 30.
65. Ibidem.
66. Instrucțiuni pentru organizarea Gărzii Naționale, [s.d.]. În: Academia Română. *Studii și documente privitoare la Revoluția Românilor din Transilvania în anii 1848-49. Documente din arhivele ministerelor de război, justiție și interne din Viena publicate de Silviu Dragomir membru al Academiei Române*, vol. II. Sibiu: Tipografia „Cartea Românească din Cluj", 1944, p. 423.
67. O altă instrucțiune a tribunilor, [s.d.]. Instrucțiuni pentru organizarea Gărzii Naționale, [s.d.]. În: Academia Română. *Studii și documente privitoare la Revoluția Românilor din Transilvania în anii 1848-49. Documente din arhivele ministerelor de război, justiție și interne din Viena publicate de Silviu Dragomir membru al Academiei Române*, vol. II. Sibiu: Tipografia „Cartea Românească din Cluj", 1944, p. 412.
68. MAIOR, Liviu. *Op. cit*., p. 30.
69. Ibidem.

Armata de sub conducerea lui Avram Iancu avea o dublă funcție: „*pe de o parte se apărase în contra încercărilor ungurilor de a-i dezarma ... pe de altă parte luaseră parte la dezarmarea ungurilor și alte operații de poliție ale armatei imperiale ...*”[70].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 6. Avram Iancu în timpul revoluției. Sursa imaginii: MAIOR, Liviu. *Avram Iancu – Scrisori*. Cluj-Napoca: Dacia, 1972.

În afară de acestea, în plan major, trupele revoluționare maghiare chiar dacă au împins în afara Transilvaniei trupele imperiale, nu au putut să se bucure de succes, deoarece, din cauza armatei lui Iancu, nu au reușit să facă joncțiunea între trupele maghiare din Ungaria și cele din Transilvania, fiindcă între cele două armate maghiare se aflau Munții Apuseni, cu armata românească baricadată în interiorul lor. Totodată nu era vorba doar de o problemă de ordin militar prin care „*... românii dispuneau în Munții Apuseni de o fortăreață naturală, în care terenul putea compensa și lipsa de efective și lipsa de armament și lipsa de pregătire tehnică*”[71], ci era și una de ordin politic, deoarece rezistența românească din munți a împiedicat unirea Transilvaniei cu Ungaria, votată de Dieta maghiară din Cluj în martie 1848. „*Apoi, prin însuși situația lor, Munții Apuseni constituiau bariera naturală care, despărțind podișul transilvan de șesul Tisei, putea împedica, de fapt, unirea dorită de unguri, materializând astfel gândul politic al despărțirei Transilvaniei de Ungaria.*

Continuarea rezistenței în mijlocul lor era deci o consecință logică și imperativă a liniei de conduită adoptată.”[72].

70. ROSETTI, Radu R. general. Un episod din anii 1848-49 în Transilvania – Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, vol. 4, 1926, p. 83-84.
71. ROSETTI, Radu R. general. Un episod din anii 1848-49 în Transilvania – Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, vol. 4, 1926, p. 115.
72. Ibidem.

Generalul Artur Adamovici Nepokoichitsky, care a participat la campania rusă în Transilvania și ne-a lăsat informații prețioase despre mersul campaniei, dislocarea trupelor, operațiuni și detalii despre ele, ne vorbește despre importanța rezistenței românești din Munții Apuseni ca fiind „*acel mare serviciu al partizanilor valahi, pe care ei l-au acordat în timpul mersului acțiunilor militare, păstrînd sub controlul lor terenul muntos menționat*”[73].

Într-adevăr, armata condusă de Avram Iancu a împiedicat trupele revoluționare maghiare „*să ocupe regiunea muntoasă cuprinsă între Sameș, Mureș și isvoarele Crișurilor*”[74].

La rândul său, rezistența românească din munți avea ca scop: asigurarea dreptului populației românești de „*a se apăra de abuzurile și grozăveniile, cari au urmat peste tot, dezarmării*”[75], apărarea principiilor votate la Blaj de a „*împedica unirea materială a Transilvaniei cu Ungaria*”[76] și afirmarea „*ca națiune conștientă de menirea sa*”[77], în ideea că „*făcând casei de Habsburg acest serviciu ... puteau spera că li se vor recunoaște justele revendicări*”[78].

Trupele lui Iancu nu aveau pregătire militară, adică „*deloc și numai puțini dintre ei, vânători, știau a se servi de o armă de foc*”[79]. Cadrele „*poporului armat ... au fost formate exclusiv din preoți, învățători, avocați, cari au dat personal pilda de îndeplinirea datoriei și de sacrificiu*”[80]. În scurt timp, datorită voinței lui Avram Iancu, disciplina a devenit una de fier, indisciplina fiind aspru pedepsită, la fel ca orice deviere de la ordinele date de superiori „*și chiar dușmanii recunosc că Iancu a știut a se face ascultat*”[81].

Preoţii români au făcut minuni pe câmpul de luptă, „*ca cei dintâi generali ai oştilor ţărăneşti, şi-au împlinit datoria ca nişte eroi şi mucenici ai cauzei naţionale*”[82], l-au sprijinit pe Avram Iancu „*în organizarea legiunilor, în smulgerea biruinţelor şi în apărarea strâmtorilor, pe unde s-ar fi putut strecura duşmanul în cetăţuia munţilor ocrotitori*”[83], iar victoria a venit „*din tradiţionala împreună lucrare a crucii cu spada, a credinţei care nici odinioară nu cade cu vitejia dreaptă, care în cele din urmă trebuie să biruiască*”[84].

Vorbind despre partizanii români din Munţii Apuseni (adică armata lui Avram Iancu – n.n.), generalul Artur Nepokoichitsky spunea următoarele despre luptele dintre trupele revoluţionare şi legiunile lui Iancu: „*Ultimii puneau mâna pe arme, chiar și preoții cu crucea într-o mână și cu arma în alta, luptau, barând ungurilor calea în interiorul ținutului.*”[85].

73. NEPOKOICHITSKY, A. A. (Artur Adamovici). *Descrierea războiului din Transilvania în anul 1849*, 2-e. Sankt-Petersburg: Voen. tip., 1866, p. 146. (НЕПОКОЙЧИЦКИЙ, А. А. *Описание войны в Трансильвании в 1849 г*. Санкт-Петербург: Воен. тип., 1866 г. – trad. aut.)
74. ROSETTI, Radu R. general. Un episod din anii 1848-49 în Transilvania – Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, vol. 4, 1926, p. 118.
75. Idem, p. 83-84.
76. Ibidem.
77. Ibidem.
78. Ibidem.
79. Idem, p. 90.
80. Idem, p. 91.
81. Idem, p. 93.
82. LUPAȘ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în ședința Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 14.
83. Ibidem.
84. Ibidem.
85. NEPOKOICHITSKY, A. A. (Artur Adamovici). *Op. cit.*, p. 144.

Se spune că la finalul luptelor cu comandantul Kemény Farkas trimis să spargă cordonul din jurul Munţilor Apuseni, acesta fiind bătut şi decis să se retragă, ar fi zis: „*Dracul să se mai bată cu popii*!”[86]. Comandantul suprem al armatei revoluţionare, Józef Bem, într-o scrisoare adresată lui Lajos Kossuth, din 7 decembrie 1848, spunea că „*românii ar putea fi înduplecaţi cu uşurinţă să treacă de partea ungurilor, dacă aceştia ar fi sprijiniţi de preoţii români, îndeosebi de cei «schismatici» (ortodocşi)*”[87].

După instaurarea păcii, preoţii lui Iancu au continuat lupta prin rugăciune, când „*vitejia nerăsplătită părea că începe a se ofili, ei au continuat mai departe – fără întrerupere şi peste putinţa vreunui control lumesc – tainica şi sfânta luptă prin rugăciune*”[88].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Referitor la „cadre”, Nicolae Bălcescu, care a petrecut în tabăra lui Avram Iancu o perioadă de timp și a avut ocazia să vadă lucrurile din interiorul Cordonului, spunea ulterior următoarele: „*... generalii acestei oşti ţărăneşti erau nişte preoţi şi nişte tineri, abia ieşiţi din şcolile de teologie, filozofie şi jurisprudenţă; ei nu puseseră până atunci mâna pe o armă, când nevoia îi sili a se face generali şi a câştiga bătălii.*

Lipsiţi de cunoştinţe şi de principii de artă militară, ei le învăţară în mijlocul luptelor, am văzut cu mirare, cum ei dibuiseră adevăratele principii ale războiului şi cum simţiră importanţa poziţiilor naturale şi folosul ce ştiură a trage din orice localitate. Femeile nu rămăseseră în urmă nici cu curajul, nici cu simţămintele naţionale; ele luară parte la toate primejdiile soţilor lor. Din vârful munţilor ele aruncau bolovani, care răreau batalionale vrăjmăşeşti. Cântecele lor nu erau ca mai înainte cântece de dor şi plăcere, ci cânturi pline de patriotism şi de simţământ naţional.”[89].

Din luna octombrie 1848, când a venit ordinul comandamentului militar imperial de la Sibiu, de participare a trupelor românești la operațiunea de dezarmare a armatei revoluționare maghiare, și până în luna februarie 1849, conducătorii militari români „*au căpătat, prin exerciţiu, cunoştinţele și practica necesare conducerii*”[90]. În acest răstimp scurt, de doar câteva luni, ostașii lui Iancu au participat la acțiuni comune cu armata imperială. Luptele cele mari se vor da mai târziu, în primăvara și vara anului 1849.

Autoritățile imperiale nu erau interesate ca legiunile românești să primească o instrucție militară de calitate, chiar dacă au numit pe lângă acestea consilieri cu grad de ofițeri. Unii dintre ei erau români de origine și făceau parte din regiunile de grăniceri. Acest dezinteres a făcut ca ajutorul imperialilor acordat instrucției și înzestrării trupelor românești să fie insuficient. Cu toate acestea, ele s-au bucurat de susținerea practică și teoretică a membrilor emigrației românești din Moldova și Țara Românească, refugiați în Munții Apuseni și militari de carieră: viitorul general G. Adrian, viitorul căpitan Dincă, I. Ciurileanu, fost militar în armata imperială, I. Bălăceanu ș.a.[91].

86. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă”, 1924, p. 104.
87. LUPAŞ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 14-15.
88. Idem, p. 15.
89. BĂLCESCU, Nicolae. *Istoria Romanilor sub Michaiu Voda Vitézul urmată de scrieri diverse ...* (ediţia Odobescu). Bucuresci: Typografia Societatei Academice Romane, 1878, p. 542.
90. ROSETTI, Radu R. general. Un episod din anii 1848-49 în Transilvania – Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, vol. 4, 1926, p. 91.
91. Idem, p. 91-92.

Dintre cadrele inferioare locale care se ocupau de instrucţia trupelor pot fi amintiți: Matei Filip, fost sergent în armata austriacă, decurionul Iamboru, fost soldat în armata austriacă, Dionisie Șterca Șuluțiu, fost cadet în regimentul Carol Ferdinand și alții[92].

La recrutare, cei care intrau în trupă depuneau un jurământ. Iată jurământul soldaţilor lui Avram Iancu de la 1848:

„*Eu ...*

Jur în numele Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh Dumnezeului celui viu

cum că ca român voi susţine totdeauna naţiunea noastră română pe calea dreaptă şi legiuită şi o voi apăra cu toate puterile în contra oricărui atac şi asupriri;

nu voi lucra niciodată în contra drepturilor şi a intereselor naţiunii române, ci voiu ţinea şi apăra legea şi limba noastră română, precum şi libertatea, egalitatea şi frăţietatea;

pe aceste pricine voi respecta toate naţiunile ardelene, poftind egală respectare dela dânsele, nu voiu încerca să asupresc pe nimenea, dar nici nu voiu suferi să ne asuprească nimenea;

voiu conlucra după putinţă la desfiinţarea iobăgiei, la emanciparea industriei şi comerţului, la păzirea dreptăţii, la înaintarea binelui, umanităţii, al naţiunii române şi al patriei noastre.

Aşa să-mi ajute Dumnezeu şi să-mi dea mângâierea sufletului meu.

Amin.”[93].

În acea epocă, însemnătatea jurământului era esenţială, puterea lui era totală, în special pentru că se făcea apel la Dumnezeu, cea mai înaltă instanţă şi cel mai mare martor. Odată depus jurământul, nu se mai putea face nicio derogare de la el. Şi Avram Iancu a rămas fidel până la moarte jurământului depus la prima adunare de la Blaj din luna mai 1848, la fel precum ţăranii-ostaşi ai lui Horea.

Din lipsă de armament şi instrucţie militară serioasă, armata lui Iancu a adoptat diverse metode folosite în timpul lui Horea. La apropierea duşmanului se folosea semnalul de avertisment: „*Lagărul românesc pe unde se apropiau trupele maghiare trebuia să aprindă foc în locul cel mai înalt; comuna vecină la moment făcea asemenea; toate celelalte le urmau. Astfel în vreo câteva ore locuitorii din munți erau avizați și alarmați. Un excelent telefon ...*”[94].

Înzestrarea armatei era foarte proastă: „*românii se luptau numai cu puşti de iepuri, cu tunuri de lemn, cu lănci şi cu bolovani, flămânzi şi desculţi*”[95].

După ce generalul Bem a împins trupele imperiale în afara graniței, în Muntenia, iar revoluționarii unguri „*proclamară la Debreţin detronarea Habsburgilor, proclamând pe Kossuth guvernator*”[96], atenția lui Bem s-a îndreptat spre zona necucerită, deținută de legiunile românești ale lui Iancu din Munții Apuseni. Tabăra lui Iancu din Câmpeni a rămas „*ultima speranţă a luptătorilor, care apărau cu deznădejde cordonul mântuirii. Iancu, înştiinţat despre toate fazele războiului, prin ştafete, trimitea ajutoare, în timpul cel mai scurt, unde primejdia era mai mare. Făcând neîncetat drumul între Câmpeni şi Abrud, între Aiud şi Mihăileni, unde se stabilise prefectul Buteanu şi unde*

92. Idem, p. 98.
93. Jurământul soldaţilor lui Avram Iancu la 1848. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Braşov, 31 august 1924, p. 5.
94. STERCA ȘULUȚIU DE CĂRPENIȘ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 101.
95. Ibidem.
96. Horia și Avram Iancu. În: *Cultul morților – Organ al Societății Mormintele Eroilor*, anul V, no. 9, septembrie 1924, p. 21. Număr festiv dedicat Ardealului.

primejdia era mai mare, Iancu îmbărbăta nu numai cetele de moţi care îl priveau cu mândrie, ci ştia să verse curaj şi în inima tovarăşilor săi prefecţi şi tribuni care aveau momente de şovăire."[97].

Au loc 14 lupte „*mai mult sau mai puțin serioase, în tot cazul sângeroase, în care Iancu, ajutat de teren ... stăpâni câmpul bătăliei și, după ce armata aliată intră din nou în țara victorioasă, acest district de munte fu singurul colț de țară care nu stătu nici măcar odată, sub puterea armelor maghiare*"[98].

Luptele cu Kemény Farkas din iunie 1849 au durat nouă zile. Raportul lui Kemény către comisarul gubernial, în afara unor date eronate, referitore la numărul efectivelor, oferă informaţii interesante despre armata lui Iancu şi specificul luptelor purtate în zona montană din Apuseni: „*Se bat mai bine ca soldaţii lui Puchner, sunt fanatizaţi şi deznădăjduiţi. Dacă îl dam jos de pe un deal, fugea pe celălalt şi bătea dealurile de pare că avea hârşoabe pe opinci, fugea bine, până când soldaţii mei scoteau limba şi se rostogoleau de pe muchia dealului. Pe ăştia în chipul acesta nu-i putem învinge. Ori trebuie să se urce enorm de multă ostăşime, ori, dacă nu-i cu putinţă, trebuie înconjuraţi cu cordon şi înfometaţi; dar să nu fie înconjuraţi la munte, deoarece o armată mai mică o fac puzderie, ci să li se închidă drumurile, pe unde îşi duc cerealele.*"[99].

La sfârşitul lunii iunie, după trei bătălii câştigate, războiul practic s-a terminat[100]. A mai fost o victorie în luna iulie împotriva trupelor conduse de Vasvári Pál, obţinută de tribunul Nicolae Corcheş, la Fântânele.

În condiţiile în care trupele ruseşti trecuseră frontiera şi înaintau victorios şi vertiginos, forţând armata revoluţionară maghiară să bată în retragele, sosi la Iancu, între 20-22 iulie 1849, Nicolae Bălcescu.

Anterior, el purtase tratative cu guvernul maghiar, inițial la Debrețin, apoi la Pesta. La acea dată, partea maghiară își dorea din partea românilor realizarea împăcării româno-maghiare[101], pentru a obține cale liberă în inima Munților Apuseni, de unde sperau să înceapă o rezistență, de dorit alături de trupele lui Avram Iancu. La rândul său, Bălcescu cerea guvernului maghiar pentru românii din Transilvania următoarele: „*să recunoască națiunea română, limba română în biserică, școli și dreptul civil. O catedră de română la universitățile maghiare, garda națională în localitățile românești, administrație românească în comunele locuite de dânșii, funcționari români. Sentințele judecătților în aceste comune să fie românește. Apoi scoaterea bisericii române de sub ierarhia sârbă, o Secție pentru românii neuniți la ministerul cultelor.*"[102]. În data de 25 iunie 1849, guvernul maghiar, forțat de înaintarea trupelor rusești, face câteva concesii nesatisfăcătoare după părerea lui Bălcescu[103]. El mai dorea înființarea unei legiuni românești compusă din „*emigranți și voluntari, al cărei scop ultim era cucerirea cu ajutorul ungurilor a Țării Românești*"[104], cu alungarea rușilor din țară. Propunerile sale referitoare la subiectul legiunii românești și la „*pretențiile drepturilor pentru românii ardeleni*"[105] le-a prezentat guvernului maghiar încă din data de 11 iunie 1849[106].

97. DRAGOMIR, Silviu dr. Cordonul lui Iancu. În: *Universul*, anul XLII, nr. 197, 31 august 1924, p. 1.
98. BUTA, Ion. *Op. cit*., p. 108-109.
99. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă", 1924, p. 106.
100. Idem, p. 109.
101. PANAITESCU, P. P. *Contribuții la o biografie a lui N. Bălcescu*. București: Tip. „Convorbiri literare", 1924, p. 108.
102. Ibidem.
103. Ibidem.
104. Ibidem.
105. Ibidem.
106. Ibidem.

Tratatul definitiv între părțile aflate în negocieri s-a semnat în data de 13 iulie 1849 la Seghedin și, cu prevederile din acest tratat, Nicolae Bălcescu a pornit spre Avram Iancu. Ordinul de creare a legiunii române în cadrul armatei maghiare a fost emis în data de 29 iulie 1849, însă nu mai folosea nimănui.

Dar să revenim la Nicolae Bălcescu, care sosise în tabăra din Câmpeni a lui Avram Iancu cu propuneri de pace din partea maghiară. După încheierea tratativelor cu guvernul maghiar, Nicolae Bălcescu urma să poarte tratative cu Avram Iancu pentru încheierea unei păci cu revoluţionarii maghiari: „*Kossuth se refugiase din Pesta la Seghedin şi, în ultimul moment, ar fi gata a acorda poporului românesc ceea ce până atunci refuzase cu îndărătnicie*”[107]. Iancu obținuse recent trei victorii asupra trupelor revoluționare maghiare, care „*după ce nu au izbutit a-l învinge, îl împresurau acum cu propuneri de pace*”[108], în timp ce încrederea în imperiali scădea considerabil. Iancu, deși nu avea încredere nici în imperiali, nici în revoluţionarii maghiari, organizează o întrunire, după care urmează altele câteva, în cadrul cărora Bălcescu își expune punctul de vedere în faţa celorlalţi tribuni: necesitatea unei împăcări cu ungurii, pentru a combate „*absolutismul rusesc, acest element gigantic, care ameninţă, după părerea lui, să ne înece*”[109]. Întrunirile au fost organizate în casa lui Tudor Tescu din Câmpeni, unde invitații fruntași ai românilor ardeleni îl puteau asculta pe Nicolae Bălcescu: „*Popa Balint, Axente Sever, Vasile Moldovan, popa Vlăduț, prefecții legiunilor române, precum și un număr însemnat de tribuni*”[110]. Discuțiile au fost foarte aprinse, dar nu s-a ajuns la niciun acord.

Avram Iancu, ale cărui legiuni nu mai erau atât de active după înfrângerea lui Kemény şi înaintarea trupelor ruse, scrie o scurtă scrisoare adresată lui Kossuth în care spune că ceea ce poate oferi este să nu atace, în condiţiile în care nu va fi atacat. Atât. Iată conținutul scrisorii:

„*Văzând propunerile de pace, pe care ni le-a adus d-l Bălcescu, agentul emigrației românești din partea guvernului ungar, trebuie să ne exprimăm părerea de rău că în împrejurările de față nu putem negocia cu frații unguri în chestiunea păcii, fiind împrejurările foarte critice. Armata ungurească se îndepărtează, iar cea rusească se apropie. Pe urmă am avea nevoie de foarte mult timp, până să convingem poporul pentru a se înfrăți cu voi. Totuși pentru a Vă dovedi simțămintele frățești, pe care le nutrim față de poporul maghiar, am hotărât să rămânem, în cursul acestor lupte, neutrali. Armata ungurească nu o vom ataca și numai în cazul că am fi atacați noi ne vom apăra. Sperăm că această neutralitate va fi respectată, atât din partea guvernului maghiar, cât și din partea șefilor armatei sale. Câmpeni, 3 august 1849, iscălit Iancu, prefect*”[111].

Avram Iancu era prudent, deoarece „*mulţi duşmani intriganţi încercau să-l compromită în faţa austriecilor şi a ruşilor*”[112], iar cinci zile mai târziu îi scria Bălăşescu din Sibiu cu îngrijorare: „*Frate, ai de grijă, împulpează-te acum, ca numele ce l-ai câştigat să nu-l pătezi, că aici caută toţi cu lumina la amiază, ca puterea voastră dintre munţi şi credinţa noastră a românilor să o înegrească. Ce e mai mult, între hârtiile cele prinse de la Bem este una subscrisă de Bem către Stein, colonelul*

107. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă”, 1924, p. 116.
108. DRAGOMIR, Silviu. Avram Iancu și N. Bălcescu. În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 1.
109. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă”, 1924, p. 116.
110. DRAGOMIR, Silviu. Avram Iancu și N. Bălcescu. În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 1.
111. Ibidem.
112. LUPAŞ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 24.

unguresc din Sebeş, în care zice Bem că românii din munţi au pacificat şi poate merge în România pe unde va voi!!! Eu însumi am citit acea scrisoare, dar le-am zis că este minciună."[113].

La finalul unui război foarte sângeros, guvernul de la Seghedin votează în data de 29 iulie 1849 legea prin care recunoaşte naţionalitatea română şi o trimite la Câmpeni, prin Eftimie Murgu, care la începutul revoluţiei trecuse de partea revoluţionarilor maghiari, dar „*totul era prea târziu. Când Murgu ajunse la Mureş, pentru a trece munţii, găsi acolo trupe ruseşti, iar Bălcescu trebui să se întoarcă din nou la Câmpeni, pentru a cere să fie ascuns de Iancu*"[114].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Nicolae Bălcescu a stat ascuns într-o colibă pe lângă Câmpeni timp de o lună, iar spre toamnă Avram Iancu îi dă un certificat „*că a luptat contra ungurilor, în legiunea sa. Travestit plecă în fine Bălcescu*"[115], „*îmbrăcat țărăneşte, mergând din sat în sat, vânzând străchini, trecând printre ruși, arestat un moment, străbătând prin Austria unde are alte neplăceri, Bălcescu ajunge în sfârșit la Paris la 16 octombrie 1849*"[116].

Ulterior, scrisoarea lui Iancu adresată lui Kossuth va ajunge în mâinile ruşilor şi îi va provoca lui Avram Iancu mari necazuri, asupra sa planând suspiciunea de trădare, din partea imperialilor.

Silviu Dragomir, parcurgând arhiva Ministerului de Război de la Viena, ajunge la concluzia că „*este probabil că toate rapoartele calomnioase au constituit un dosar, care a fost pus la dispoziția cercurilor politice din Viena*"[117].

Același Silviu Dragomir spune că multe documente referitoare la acțiunile românești din anii 1848/49 nu mai sunt acolo, „*au dispărut*", la fel cum au dispărut copiile realizate de Ioan Maiorescu care a „*văzut acest dosar și a copiat toate piesele lui*"[118], precum și copiile care s-au aflat „*între hârtiile culese de Barițiu*"[119]. Istoricul considera că „*dacă va fi descoperit, ... el ne va putea explica, cel puțin în parte, intriga țesută cu atâta abilitate împotriva revendicărilor legitime ale poporului românesc*"[120].

Ioan Maiorescu, cel care a văzut dosarul și l-a copiat, era de părere că „*inițiativa de-a construi un dosar calomnios împotriva conducătorilor români*"[121] a aparținut comandantului cetății din Alba-Iulia, colonelul August. Primele documente privitoare la investigațiile asupra lui Avram Iancu sunt datate cu luna august 1849[122].

Totodată, din colecția amintită de Silviu Dragomir, lipsesc rapoartele favorabile lui Avram Iancu, precum cel al căpitanului Gratze, din 10 ianuarie 1850, iar informațiile referitoare la Iancu sunt foarte puține, Silviu Dragomir concluzionând că „*ne-ar fi îndreptățit să presupunem că au fost înlăturate cu intenție*"[123]. Cu toate acestea, din documentele prezente în colecție reiese „*mai presus de*

113. Ibidem.
114. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă", 1924, p. 117.
115. DRAGOMIR, Silviu. Avram Iancu și N. Bălcescu. În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 1.
116. PANAITESCU, P. P. *Op. cit.*, p. 114.
117. Introducere. În: Academia Română. *Studii și documente privitoare la Revoluția Românilor din Transilvania în anii 1848-49. Documente din arhivele ministerelor de război, justiție și interne din Viena publicate de Silviu Dragomir membru al Academiei Române*, vol. I. Sibiu: Tipografia „Cartea Românească din Cluj", 1944, p. X.
118. Idem, p. X-XI.
119. Idem, p. XI.
120. Ibidem.
121. Ibidem.
122. Ibidem.
123. Idem, p. X.

orice îndoială, că perseverența și eroismul, cu care a știut să-și apere munții, i-au câștigat respectul cercurilor ofițerești ale imperialilor"[124].

Căpitanul Gratze a trimis un raport guvernatorului civil și militar al Transilvaniei, Excelența Sa baronul von Wohlgemuth, în care, printre altele, vorbește despre acțiunea prefecților români Iancu, Buteanu, Axente, Balas (Bălășescu)[125] și Popovici aflați sub comanda sa. În acel raport, Gratze are cuvinte de laudă pentru prefecții români: „*Ei și-au împlinit cu toții datoria în modul cel mai conștiincios, și prefectul Iancu și-a câștigat – după convingerea mea – merite nepieritoare ...*"[126], menționând că ei s-au supus întotdeauna ordinelor sale, iar în cazul acțiunilor independente „*purtarea lor a fost neîncetat în sensul înaltelor ordine a Excelenței Sale Comandantul Țării, evitând orice violență și jafuri*"[127]. În privința lui Avram Iancu spune următoarele: „*Este meritul lui Iancu, că milițiile românești s-au adunat în număr atât de mare, în special din munții apuseni, pe câmpia de la Cricău; și numai extraordinara sa influență, activitatea sa și entuziasmul său pentru interesele prea înaltului guvern au putut să înlăture lipsurile înarmării, îmbrăcămintei și a hranei, și să menție totul în ordine.*"[128].

Căpitanul Gratze aducea la cunoștința guvernatorului că în data de 5 noiembrie 1848 a preluat comanda trupelor românești, „*20.000 de miliției români, dintre care niciunul nu era nearmat, din nenorocire însă numai cu lănci, și comparativ foarte puțini cu pușți*"[129], în continuare, descriind succint și în mod pozitiv acțiunile lui Iancu în momente importante din timpul operațiunilor militare. La finalul raportului, căpitanul Gratze pledează pentru acordarea unei distincții lui Avram Iancu, pentru meritele sale reale și afirmă următoarele:

„*Mărturisesc sincer, că dispoziținile mele n-ar fi avut acele fericite succese; n-ar fi fost posibil să se obție acel acord în diferitele operațiuni cu o masă nedesciplinată atât de mare, dacă Iancu – spiritul care înviora pe toți, omul de o popularitate fără margini, însuflețit de nobilul gând să câștige, printr-o credință plină de sacrificii, către prea înaltul ban al națiunii sale o situație politică – nu m-ar fi ajutat și n-ar fi supravegheat punctual executarea ordinelor mele, cu mai meticuloasă îngrijire și cu jertfire de sine, până în cele mai mici amănunte.*

În timpul întregei expediții am împărțit cu Iancu în diferite bivuacuri lagărul meu și am avut astfel multiple ocazii să studiez caracterul său; el urăște orice separatism; el nu are decât două gânduri: menținerea Monarhiei și egala îndreptățire a națiunii sale; sunt prin urmare moralmente convins, că cu știința sa și în urma dispoziținilor sale nu a suferit nimeni vreo nedreptate.

Îndrăsnesc deci să rog pe Excel. Voastră, să binevoiți a acorda fostului prefect Iancu pentru activitatea sa plină de jertfire în interesul cauzei celei bune, pentru vitejia sa de atâtea ori arătată și pentru atitudinea sa, cinstită, fără greșeală și în toate ocaziunile atât de umană, o distincțiune publică."[130].

În luna august 1849, mitropolitul Șaguna propunea crearea unei legiuni românești în cadrul armatei ruso-austriece. Acțiunea ofițerilor austrieci descrisă în rândurile de mai sus, de deschidere a

124. Ibidem.
125. Balas – probabil Bălășescu. Vezi în acest sens: POPESCU-ROMNICEANU, V. *Op. cit.*, p. 205.
126. Ibidem.
127. Ibidem.
128. Idem, p. 206.
129. Ibidem.
130. POPESCU-ROMNICEANU, V. *Op. cit.*, p. 207.

unui dosar împotriva capilor mișcării românești, inițiată de denunțul căpitanului Iovanovici, datat cu 22 august 1849, împotriva lui Iancu și a conducătorilor români[131] era îndreptată, în special, împotriva inițiativei mitropolitului Șaguna, făcând ca această idee să nu se realizeze, iar legiunile românești să fie desființate și dezarmate chiar începând cu luna august 1849.

Căpitanul Iovanovici și-a trimis denunțul din Abrud în ziua de 22 august 1849 și l-a adresat comandantului cetății din Alba-Iulia „*cu rugămintea ca acesta să ceară de la «autoritățile superioare» o anchetă, în privința celor opt capete de acuzare*"[132]. În aceeași zi în care căpitanul Iovanovici își trimitea denunțul împotriva lui Iancu, doi moți la ordinul lui Iancu anunțau autoritățile imperiale că „*ne mai având dușman în față a hotărât să trimită la vatră pe lăncierii din cele opt tabere*"[133].

Guvernatorul Transilvaniei a ordonat o anchetă, cu opt capete de acuzare, condusă de căpitanul auditor Nahlik[134], despre care mitropolitul Șaguna spunea că „*încă în anul 1848 s-a dovedit de un dușman al nostru*"[135]. Prima fază a anchetei a durat până în anul 1850, a doua, până în 17 ianuarie 1851, când, ca urmare a investigației, Avram Iancu a fost absolvit de acuzațiile ce i s-au adus referitor la evenimentele de la Zlatna.

La începutul anului 1850, baronul von Wohlgemuth „*a completat și expediat dosarul întreg*"[136], însă „*ancheta împotriva lui Iancu s-a urmărit și în anii următori*"[137]. Ca fapt divers, ce aruncă o lumină asupra politicii imperiale reale față de chestiunea românească din Transilvania, poate fi amintită relatarea strict profesională a istoricului Silviu Dragomir, care a cercetat la Viena și documente din arhiva Ministerului de Justiție: „*Curând după vizita mea la Viena o parte a palatului, în care erau depozitate, a căzut pradă flăcărilor, care au distrus (15 iulie 1927) tocmai materialul privitor la politica guvernului austriac din anii ce au urmat după revoluție.*

Am fost singurul muritor care a văzut rapoartele originale ale celor trei prefecți români, prezentate cu atâta leialitate și cu atâtea nădejdi Curții din Viena. Deschizând manuscriptele frumos copiate, am băgat de seamă de îndată că ele nu au fost nici măcar răsfoite de vreun oficial. Cerneala avea încă un luciu proaspăt și, întorcând foaie de foaie, nisipul, în care sclipeau fire aurii, mi s-a revărsat bogat pe masa de scris. Am înțeles atunci că ele nu au fost citite și că guvernul împăratului Francisc Iosif nu ținea să cunoască nici faptele de eroism, nici sacrificiile aduse pentru cauza sa de poporul românesc."[138].

Armata imperială suferă mai multe înfrângeri, începe să se retragă şi, la scurt timp, este scoasă în afara graniţelor Transilvaniei. Se creează un vid administrativ; în locul imperialilor, vine administraţia Republicii maghiare. Iar în zona Munţilor Apuseni, necucerită de republicani, prin ordinele date de conducătorul militar Avram Iancu se creează o Românie, bazată pe *Jus Valachicum*,

131. Introducere. În: Academia Română. *Studii și documente privitoare la Revoluția Românilor din Transilvania în anii 1848-49. Documente din arhivele ministerelor de război, justiție și interne din Viena publicate de Silviu Dragomir membru al Academiei Române*, vol. I. Sibiu: Tipografia „Cartea Românească din Cluj", 1944, p. XVI.
132. Idem, p. XVI-XVII.
133. Idem, p. LIV.
134. Idem, p. XVII.
135. Ibidem.
136. Idem, p. XI.
137. Ibidem.
138. Introducere. În: Academia Română. *Studii și documente privitoare la Revoluția Românilor din Transilvania în anii 1848-49. Documente din arhivele ministerelor de război, justiție și interne din Viena publicate de Silviu Dragomir membru al Academiei Române*, vol. I. Sibiu: Tipografia „Cartea Românească din Cluj", 1944, p. XVIII.

care începe să se administreze prin organe ale puterii proprii, organizând Munţii Apuseni „*ca ţară românească*”[139]. Astfel, Avram Iancu emite în data de 4 martie 1849 o proclamaţie, prin care „*dădu Munților Apuseni o nouă organizare civilă, instituind în fruntea tuturor comunelor un magistrat cu reședința în Câmpeni – magistrat – Curte de apel – președinte Iosif Sterca Șuluțiu, un văr al lui Șuluțiu, fiul spanului cameral din Ofenbaia*”[140]. Avram Iancu crea instituţia „*scaunelor săteşti*” sau în termeni contemporani – judecătorii comunale –, care vor funcţiona până în anul 1877, „*când legislaţia maghiară se codifică pentru întreaga ţară*”[141].

Iată cum funcţionau aceste scaune săteşti. Judecata se făcea în faţa bătrânilor satului, denumiţi „*juraţii cei mari*”, „*comitet*” şi „*scăuneni*”[142]. Într-o anume zi din săptămână se ţinea şedinţa în faţa acestui for care era compus din șapte persoane, în frunte cu judele primar. Alegerea lor era făcută de întreaga populaţie[143], cu condiţia să fie „*cei mai cu vază oameni şi care trebuiau să fie toţi cu părul cărunt*”[144] şi funcţia lor de bază era pronunţarea sentinţei, ei constituindu-se într-un tribunal „*şi ascultând părţile, rosteau judecata*”[145].

Crearea unei „*ţări româneşti*” în Transilvania, în Munţii Apuseni, în paralel cu luptele duse pentru independenţa Transilvaniei, prin menţinerea autonomiei ei, pentru drepturile sociale şi naţionale ale românilor, însemna un pas spre realizarea unirii tuturor „*ţărilor româneşti*” într-o singură Românie, iar „*pierderea Transilvaniei ar fi dus la îndepărtarea posibilităţii înfăptuirii unirii*”[146].

Faptul că ideea unirii „ţărilor române” într-un singur stat se bucura de popularitate printre românii transilvăneni, în special în fortăreața Apusenilor, era certificat de instrucțiunile trimise de la Viena, în data de 25 decembrie 1848, care includeau recomandarea de „*a se vedea ce consistenţă au luat visurile de o Daco-Românie*”[147]. Anume din acest motiv legiunile românești erau foarte prost înarmate de imperiali[148].

Măsura înființării „*scaunelor săteşti*” era absolut necesară şi venea în sprijinul apărării armate îndârjite a zonei controlate de români, Munţii Apuseni aflându-se în încercuire.

La mijlocul verii anului 1849, la sfârşitul lui iunie şi în iulie, existau opt tabere care apărau intrările în interiorul cordonului. Ele însumau un număr de aproximativ 15.000 de luptători[149].

Condiţiile în care se aflau atât civilii cât şi cei aflaţi sub arme erau foarte grele. Legiunile româneşti respingeau expediţiile militare maghiare periodice, trimise pentru a sparge cordonul şi a pătrunde în interiorul munţilor. După fiecare expediţie, creştea numărul satelor româneşti prădate

139. MAIOR, Liviu. *Op. cit.*, p. 28.
140. STERCA ȘULUȚIU DE CĂRPENIȘ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 103.
141. GHERMAN, Joe. *Judecătoriile comunale în Ardeal, Banat şi Vechiul Regat şi Scaunele Săteşti în Munţii Apuseni, instituite de Avram Iancu*. Cluj: Tipografia Naţională, 1937, p. 10.
142. Ibidem.
143. În acea perioadă, locuitorii „*comunei aveau dreptul complet al sufragiului universal*”. Vezi și GHERMAN, Joe. *Op. cit.*, p. 10.
144. Ibidem.
145. Ibidem.
146. MAIOR, Liviu. *Op. cit.*, p. 59.
147. ROSETTI, Radu R. general. Un episod din anii 1848-49 în Transilvania – Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj*, vol. 4, 1926, p. 94.
148. Ibidem.
149. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă”, 1924, p. 111.

sau arse până la pământ[150] şi scădea posibilitatea de a se aproviziona a părţii româneşti. Autorităţile imperiale au promis „*acordarea unor sume însemnate de bani, pentru ridicarea şi susţinerea gloatelor, [dar] n-au dat nimic*”[151], iar Iancu nu avea bani, „*deşi ar fi avut acum mai mare nevoie*”[152]. Iată mărturia prefectului Moldovan despre acea perioadă:

„*Într-adevăr, nu ştiu cum puteam noi trăi în acele timpuri! Făceam strapaţe, care ţi s-ar părea că trec peste puterile omului; susţineam lupte lungi şi disperate; porneam în vreo direcţiune către marginile munţilor şi niciodată nu aveam proviziune în traistă barem de-o mâncare bună. Dacă avea careva dintre noi o bucată de pâine sau mălai, nu aveau ceilalţi, şi o bucată o împărţeau de multe ori în 10-15 părţi, iar dacă ne puteam ospăta vreodată cu o bucată de mălaiu şi cu o oală de lapte covăsit, două zile nici nu ne mai gândeam la mâncare. Viaţa în noi o susţinea mai mult entuziasmul ce ni-l împrumuta sfinţenia cauzei, pe care o apăram.*”[153].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Situaţia foarte grea din interiorul cordonului a fost consemnată şi în Raportul lui Iancu[154], iar tot ceea ce s-a făcut, „*s-a făcut deci prin entuziasmul şi jertfa oamenilor noştri. Prefecţii şi tribunii, dar mai ales Iancu, serveau de pildă şi în această privinţă.*”[155].

Se mai poate adăuga un mic detaliu și anume că în acele condiții grele, el cumpăra „*cu banii părintelui său pâine pentru locuitorii munților*”[156]. Gloria, respectul, dragostea câștigată de Avram Iancu nu au fost din întâmplare: „*El nu și-a câștigat faima din depărtare, stând la adăpost față de orice pericol, ci îndurând în mijlocul moților săi aceleași neajunsuri, înfruntând alături de ei aceleași primejdii, îmbărbătând pe cei slabi și chibzuind cu mintea sa ageră împrejurările la fața locului. El a rămas întotdeauna sufletul lagărului, fie atunci când atacurile dușmanului cereau o nouă dispoziție a oștenilor săi, fie atunci când după o crâncenă luptă focurile se aprindeau, pâlpâind vesel și clipocind în întunericul de pe câmpia întinsă. Chiar și merindea era aceeași și deosebirea sufletească între general și gloatele sale nu era alta, decât că scânteia luminoasă de conștiință, care se răsfrângea în sufletele tuturora într-o măsură însemnată, era mai puternică, era veșnic aprinsă, lăsând să izvorască dintrânsa inițiativa sănătoasă, direcția chibzuită a luptelor.*”[157].

Interesante sunt mărturiile contemporanilor referitoare la aspectul fizic al lui Iancu din timpul războiului. Iată o mărturie oferită de un martor ocular, legionar al lui Iancu: „*Atunci ieși din tabără Craiul Munților, Avram Iancu, un om de statură mijlocie, cap mare, păr rotunzat, față lată, mustață subțire, gălbuie, barbă rară, trup bine dezvoltat, ținută de-a dragul și vorbă bună.*”[158]. Momentul se întâmpla între 1 şi 5 septembrie 1848.

Tribunii Mihail Andreica şi Clemente Aiudeanul, unii dintre cei mai apropiaţi şi de încredere oameni ai lui Avram Iancu, i-au dat următoarea descriere:

„*Statura Iancului era mijlocie, profilul lungăreţ, nasul proporţionat, iar părul şi barba era galbină. Ochii lui albaştri ca viorelele înfăţişau o privire blândă, însă un caracter resolut.*

150. Idem, p. 110.
151. Ibidem.
152. Ibidem.
153. Ibidem.
154. Ibidem.
155. Ibidem.
156. POPESCU-ROMNICEANU, V. *Op. cit.*, p. 249.
157. BUTA, Ion. *Op. cit.*, p. 51.
158. Despre Avram Iancu. În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 2.

În timpul revoluţiei, îmbrăcămintea lui se compunea dintr-un cojoc albastru cu blană de miel pe margini, pălărie simplă, ca a tuturor moţilor, şi cu pene de cocoş în ea, iarna însă purta cuşmă neagră de piele de miel. Pantalonii erau strâmţi şi vârâţi în cizme mari, întocmai ca a călăraşilor.

Peste mijloc era încins cu o sabie şi la brâu purta patru pistoale cu câte două focuri; iar de oblâncul tarniţii atârnau două carabine, unul de o parte şi cel-l'alt de alta.

Avea doi cai: Brutus şi Lucia şi era un excelent călăreţ. Când s'avânta pe cal, Brutus scăpăra scântei din potcoave, fornăia din nas, ochii i se înflăcărau ca para focului şi sălta în aer, iar Iancu comanda liniştit şi moţii se băteau ca leii.

În ajunul revoluţiei, trecătorii adesea vedeau în puterea nopţii doi călăreţi, ca două năluci, săltând cu caii."[159].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Iată și o altă descriere a lui Avram Iancu făcută de un fost general maghiar, șef de stat-major al armatei maghiare din Transilvania, Czetz János, în volumul *Campania lui Bem în Ardeal în anii 1848 și 1849* (Bem's Feldzug in Siebenbürgen in den Jahren 1848 und 1849) (Hamburg, Hoffmann und Campe, 1850): „*El este de statură înaltă și zveltă de un exterior plăcut, în societate fără pretenții și nebătător la ochi; dar din ochii săi strălucitori izvorăște focul unui spirit tare și energic, și starea precară a națiunii sale aruncă un fel de melancolie asupra întregii sale firi, de care nu a putut să se lepede niciodată. Între prieteni aceasta era materia veșnică a convorbirilor, și liberarea poporului său de sub lanțurile insuportabile era idealul său. Acest om era ca și făcut să se impue unei hoarde sălbatice, impunând acesteia voința sa.*"[160]. Făcând o scurtă analiză generală a moților, pe alocuri, făcând „complimente" la adresa acestora, Czetz continuă descrierea lui Iancu: „*Iancu era omul capabil să conducă un astfel de popor și să supuie voinței sale nestrămutate, pe acea a mulțimii. Un fel de dar de a convinge poporul și de a-l înflăcăra ... îl ascultau orbește și executau ordinele sale ...*

Aceste dispoziții ale lui Iancu erau luate în numele împăratului, căruia i se arăta credința lor, și a cărui bunăvoință vroiau s-o câștige. Să ne mirăm deci, că sub astfel de influențe hoardele s-au organizat, că din haos s-a constituit un corp puternic și că valahii au prins la sfârșit chiar curaj, în sentimentul numărului lor atât de covârșitor ..."[161].

În orice caz, în timpul operațiunilor militare, „*Iancul concentrase puterea civilă şi militară în mâinile sale. Avea minte mare, era bun cu cei drepţi, aspru cu cei răi, nu era fricos şi era de tot resolut în toate afacerile sale.*"[162].

În timpul războiului, populaţia românească din Munţii Apuseni și conducătorul lor militar Avram Iancu au intrat în mod inevitabil în atenţia comandamentului militar rusesc, chiar înaintea sosirii trupelor ruseşti în Transilvania, în primăvara anului 1849: „*Încă în primăvară exista o informație pozitivă că tribul*[163] *valah din Transilvania, care constituie aproape o jumătate a întregii populații, a rămas loial guvernului legitim; fiind persecutați pentru aceasta de unguri, valahii, în măsura posibilităților, ripostau. Dar mulți dintre valahii, care locuiesc în locuri mai deschise și drepte, neavând mijloace de apărare, au căzut victime ale loialității lor. Casele lor au fost jefuite, arse până*

159. FRÂNCU, Teofil; CANDREA, George. *Românii din Munții Apuseni*. Bucuresci: Tipografia Modernă Gr.-Luis, 1888, p. 297.
160. POPESCU-ROMNICEANU, V. *Op. cit*., p. 240.
161. Idem, p. 242.
162. FRÂNCU, Teofil; CANDREA, George. *Op. cit.*, p. 298.
163. Exact așa apare în text – tribul – „*plemea*" în limba rusă (n.n.).

la temelii. Mulți dintre ei au fost uciși cu familiile lor; restul au fost nevoiți să caute salvare în păduri și refugiu la co-tribalii lor din Valahia și Moldova. Însă parte vestică a Transilvaniei, cuprinsă între or. Mureș, Karlsburg, Klauzenberg și frontiera cu Ungaria, în totalitate locuită de valahi, într-o zonă muntoasă, greu accesibilă, oferea locuitorilor mijloace de luptă cu ungurii și de a purta un război de apărare. Ei au luat în mâini armele și prefectul acelui teritoriu, Iancu, la începutul anului era deja cunoscut."[164], relatează în cartea sa generalul Artur Nepokoichitsky, continuând:

„*Iancu – un om care nu cunoștea arta militară îi era greu să organizeze miliția, cu atât mai mult, cu cât mijloacele erau foarte puține; dar ce nu poate învinge voința? Peste tot au început să fie căutate arme, sulițe, topoare, într-un cuvânt tot ceea ce poate fi numit armament, și cu prima ocazie au fost adunați până la 3.000 de oameni, dar destul de prost înarmați. După refuzul de a se supune guvernului revoluționar, trebuiau să se aștepte la atacul ungurilor, și Iancu și-a dislocat detașamentul său minuscul la Abrud, ghicind cheia strategică a întregului spațiu.*"[165].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Dacă la Viena, la acea vreme, aproape că nu era cunoscute acţiunile armatei româneşti din Munţii Apuseni, nici rolul şi importanţa excepţională a rezistenţei româneşti în cadrul întregului război şi faptul că nu era doar o operaţiune de importanţă locală, comandamentul rusesc miza pe această rezistenţă, iar generalul Nepokoichitsky sublinia că fără ea operaţiunea rușilor nu ar reuși: „*Înainte de campanie generalul Lüders a primit indicația comandantului suprem al armatei active să încerce, odată cu intrarea în Transilvania, să dezvolte acțiunile militare ale valahilor, de a-i înzestra cu armament și bani și în acest scop s-au trimis la dispoziția comandantului corpului de armată 20 de mii de ruble de argint.*"[166].

Artur Nepokoichitsky, militar de carieră, are doar cuvinte de apreciere pentru geniul militar al lui Avram Iancu, în special, dar şi pentru cel al lui Axente Sever: „*Însă dintre toți partizanii, Iancu și Axentie erau cei mai faimoși. Ultimul, întreprinzător nu mai puțin ca Iancu, era excepțional prin spiritul războinic și capacitățile militare.*"[167].

Potrivit lui Nepokoichitsky, în data de 2 august 1849 au sosit la Oradea, la comandantul de corp de armată, „*partizanii valahi*", așa cum îi denumește el pe Iancu, Axente și Sân-Ioan[168]. Aceștia își exprimau hotărârea deplină de a acționa o dată cu trupele rusești și de a ajuta cu tot ce este posibil; cereau în schimb praf de pușcă și bani[169]. Generalul Lüders „*a ordonat să li se dea 9 t. de cartușe și 12 t. de capsule și i-a înzestrat cu bani din suma trimisă în acest scop de feldmareșal*"[170].

În continuare, Artur Nepokoichitsky explică importanța rezistenței românești conduse de Avram Iancu în Munții Apuseni și acțiunile finale ale lui Kossuth în chestiunea românească[171]: „*Mai presus de toate au fost explicate acțiunile partizanilor valahi, dar aici trebuie spus că, menținând întreaga porțiune montană, inclusă între râul Mureș și or. Cluj, ei ne-au făcut un mare favor, deoarece, datorită acestui lucru, maghiarii înfrânți, care se retrăgeau pe două direcții: prin valea*

164. NEPOKOICHITSKY, A. A. (Artur Adamovici). *Op. cit.*, p. 142-143.
165. Idem, p. 144.
166. Idem, p. 143.
167. Idem, p. 144.
168. Sân-Ioan – în textul original – Сенть-Ивань. Vezi NEPOKOICHITSKY, A. A. (Artur Adamovici). *Op. cit.*, p. 243.
169. Idem, p. 243.
170. Ibidem.
171. Ibidem.

râului Mureș și de la Cluj spre Oradea Mare, au fost separați și lipsiți de orice comunicare între ei. În mod contrar, detașamentelor noastre li se oferea posibilitatea de a se mișca pe aceste două direcții, având flancurile acoperite. Este ușor de înțeles ce importanță mare ar fi avut în cadrul campaniei ocuparea acestei porțiuni de către maghiari. Ei simțeau asta și din corespondența colonelului Stein cu Kossuth, capturată în timpul bătăliei de la Sebeș, se vede că ultimul îi ordona să ia măsuri pentru apropierea de valahi. Părându-i rău că circumstanțele l-au forțat să acționeze până acum în mod ostil împotriva valahilor, Kossuth scria că este gata să uite totul, doar pentru a-i lega de el și pentru a fi cu ei într-o alianță și le promitea drepturi egale cu ale maghiarilor sau cel puțin astfel de măsuri, de care ei nu se bucurau de la guvernul austriac".

La terminarea ostilităților, comandantul militar rus a emis decizia de decorare a lui Avram Iancu cu ordinul Sfântul Stanislav şi a informat Curtea de la Viena despre rolul pe care l-a avut acesta alături de legiunile sale în apărarea imperiului.

Generalul Lüders, comandantul suprem al trupelor rusești din Transilvania, în relatarea sa, oferă informații interesante despre situația românilor transilvăneni, rolul lor și al lui Avram Iancu în timpul conflictului sângeros: „*Aceştia mai ales sunt într-o stare de paria şi formează în Transilvania populaţia cea mai nenorocită. Ei au sprijinit încă de la începutul revoluţiei armata austriacă şi ruşii au să se laude de concursul lor pentru aprovizionări. De la început, unirea lor cu ungurii ar fi dat, probabil, alt curs revoluţiei. Fără proviziile, pe care le-am găsit în Principate şi fără Iancu, căpetenia românilor transilvăneni, nu aş fi putut reuşi. Printre corespondenţele pe care am pus mâna am aflat scrisori de la Kossuth către Iancu, în care spunea că ungurii se căiau de a fi dispreţuit drepturile fraţilor lor români şi cum în caz de izbândă, aceştia ar putea să fie siguri de toate concesiunile pe care le cereau.*"[172]. După părerea sa, românii „*sunt foarte vrednici de interes şi am adresat în favoarea lor un memoriu împăratului (Nicolae) care i-a răspuns că el n-ar putea interveni într-o asemenea chestie, dar că memoriul îl transmisese curţii din Viena. Austria va fi obligată să dea românilor drepturi egale cu ale celorlalte naţionalităţi, dar ei sunt într-o stare de completă înjosire.*"[173].

Însă românii ardeleni puneau la îndoială părerile de rău, finale, ale lui Kossuth și ale guvernului maghiar revoluționar, considerând că era puțin probabil că, în cazul obținerii victoriei asupra imperialilor, de către o alianță militară maghiaro-română, românii și-ar fi obținut drepturile firești, refuzate de partea maghiară cu atâta îndârjire. Mai mult decât atât, se pare că partea maghiară era conștientă că era doar o decizie de moment, în conformitate cu necesitățile momentului.

În vara anului 1849, Avram Iancu pleca la Viena chemat de mitropolitul Șaguna. Aici va rămâne timp de zece luni, sperând ca promisiunile făcute românilor să fie împlinite. În 8 martie 1850 se prezintă în audiență la împărat, „*căruia îi rosti o cuvântare în limba latină*"[174].

Cum armata rusă lichidase revoluția ungară și forțase predarea și dezarmarea armatei revoluționare, imperiul nu mai avea nevoie de români și spera să scape cât mai repede de insistențele lor; niciuna din promisiunile făcute românilor în timpul războiului nu avea să fie îndeplinită. Într-o zi, Iancu aflat la Viena este chemat la poliție pentru a i se înmâna decorația imperială, pe care, însă,

172. LUPAŞ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1926, p. 25.
173. Idem, p. 25-26.
174. Idem, p. 26.

el o refuză cu cuvintele: „*Am luptat pentru tron și pentru națiune, nu pentru decorațiune. Națiunii să-i dea drepturile promise, atunci voi primi, altcum nu.*”[175]. Se spunea că „*a fost așa de rău tratat de ofițerii împărăteşti la Viena, încât a plecat supărat*”[176].

La întoarcere, Iancu îi mărturisea prietenului său Şuluţiu: „*Numai acuma văd eu bunăvoința Vienei, și că ce mare nefericire a fost refuzul cererii noastre de a înarma una sută mii de feciori, care ar fi făcut de prisos chemarea muscalilor în țară. Ei, dar atunci trebuia să-și împlinească angajamentul! ...*”[177].

După terminarea revoluției maghiare „*înecată în sânge*”[178], „*s-a inaugurat un sistem absurd, cu un guvern pe cât de brutal, pe atât de ignorant, care, răzimat pe opt sute de mii de baionete, s-a apucat să germanizeze*”[179].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

În 15 decembrie 1849 s-a făcut prima arestare, de scurtă durată, a lui Avram Iancu:

„*La începutul lunii lui decembrie 1849 mersese Iancu la Hălmagiu la târg. Îndată ce poporul a prins de veste despre prezența «Iancului», se îmbulzea ca să-l poată vedea și saluta. Deodată vine o patrulă de soldați și-l arestează pe Iancu. Poporul smulge pari din garduri, năvălesc asupra soldaților, unde Iancu era deținut și pretinde eliberarea lui. Atunci căpitanul roagă pe Iancu ca să liniștească poporul, căci arestarea dânsului s-a făcut din greșeală.*”[180].

„Gazeta Transilvaniei” din 12/24 decembrie 1849 continuă relatarea momentului:

„*Așa Iancu îndată ține cuvântare la popor, dojenindu-l ca să fie liniștit, căci dânsul nu se află în nici un pericol, apoi încălecă pe cal și porni spre casă.*”[181]. Ca urmare a incidentului guvernatorul a „*trimis comisiune cercetătoare, spunând cum că pe soldații cei vinovați îi va pedepsi cu toată străşnicia*”[182].

Tot atunci la încheierea discursului său Iancu a strigat „*Să trăiască Împăratul nostru Francisc Iosif! Dar poporul a rămas mut. Nimeni n-a mai repetat strigătul meu.*”[183].

De fapt această arestare nu a fost întâmplătoare, ba dimpotrivă: Avram Iancu a fost urmărit și spionat, iar *Marele Lexicon Maghiar* afirma următoarele: „*guvernul austriac, după ce a înșelat pe români cu promisiuni, pe care nu le-a împlinit, se temea că Iancu se va răzbuna, de aceea îl spiona și de aceea l-a și arestat*”[184]. Adevărat, dar să nu uităm că Avram Iancu se afla la acea dată în prima fază a anchetei imperiale și că toate făceau parte dintr-un întreg.

În aceeaşi perioadă, doar cu câteva săptămâni înainte, la Sibiu a fost insultat şi arestat tribunul Axente Sever[185].

175. DIACONOVICH, Constantin. *Enciclopedia română*, vol. II. Sibiu: Editura și Tiparul lui W. Krafft, 1900, p. 758.
176. IORGA, Nicolae. *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria* (De la mișcarea lui Horea până astăzi), cu o prefață despre epoca mai veche. Lecţii ţinute la Universitatea din București. București: Editura Casei Școalelor, 1915, p. 200.
177. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIŞ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 102.
178. Ibidem.
179. Ibidem.
180. Idem, p. 103.
181. Momente din revoluția anilor 1848-1849 – Spicuiri din numerii de atunci ai „Gazetei Transilvaniei”. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Brașov, 31 august 1924, p. 5.
182. Ibidem.
183. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă”, 1924, p. 122.
184. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIŞ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 103.
185. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă”, 1924, p. 123.

Mai mult decât atât, există și o mărturie că autoritățile de la Viena căutau în Munții Apuseni posibilități de a-i întinde o capcană lui Iancu pentru a-l aresta. În acest scop încercau să găsească oameni dispuși să-l trădeze, doar, că după trădarea lui Horea și soarta nenorocită pe care au avut-o nu doar trădătorii, ci şi familiile lor, căzând asupra lor blestemul pentru fapta ce o săvârşiseră, oamenii nu prea erau dispuși spre trădare. Acest lucru s-a văzut în vara anului 1848, când autoritățile îl căutau pe Avram Iancu pentru a-l aresta. În data de 9 iunie, guvernul a emis un decret cu nr. 7.327, prin care se înființa o comisie în acest scop[186]. Iancu se afla câteva săptămâni, într-un loc ascuns, într-o pădure de fagi şi nu s-a găsit nimeni să-l trădeze: „*guvernul transilvan a trimis în munţi pe vice-comitele George Păgânul, nobil român de neam din Clopotiva, cu o companie de soldaţi, ca să pună mâna pe el.*

Expediţia militară a stat mai bine de o lună de zile în Vidra de sus şi cu toate că conducătorul ei a pus un premiu de mai multe sute de galbeni pe capul Iancului, totuşi de astă dată nu s-a găsit nimeni care să fi cutezat să trădeze pe Regele munţilor."[187].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Dar să revenim la momentul arestării lui Avram Iancu. El știa că se dorește arestarea sa în acea perioadă și a fost prevenit, după cum poate atesta și mărturia depusă în fața lui Francisc Hossu-Longhin de Alexandru Herbai, tatăl viitorului general și senator Silviu Herbai. În anii 1849-1851, tatăl lui Francisc Hossu-Longhin era comisar în Hălmagiu, iar tatăl lui Alexandru Herbai „*era aplicat în oficiu pe lângă tatăl meu*"[188]. Iată relatarea: „*Într-o zi ne-am pomenit că ne vin doi domni străini – precum am aflat mai târziu erau de la Viena. După ce s-au prezentat – vorbeau numai nemţeşte – au poftit pe tatăl dvoastră în odaia alăturată, unde, cu uşa închisă, au povestit multă vreme, încât ne urâsem să-i mai aşteptăm ... N-a trecut multă vreme şi am auzit că tatăl dvoastră are să fie dus din Hălmagiu, când apoi într-o zi tatăl dvoastră mi-a spus – sub cuvânt de a nu divulga nimic – că acei doi domni veniţi de la Viena i-au făcut tatălui dvoastră propunerea ca după un plan anumit să înduplece pe Iancu şi, întrucât nu i-ar succede, să-l ia într-o bună zi cu forţa, punându-l într-o trăsură pentru a fi transportat departe. Tatăl dvoastră a denegat categoric a se angaja la o astfel de mişelie şi fiind în acea zi iară Iancu la dvoastră, i-a spus şi lui, conjurându-l ca să nu se mai arate prin Hălmagiu şi să se ferească ca să nu fie prins – dând cu socoteala că acei domni vor face toate ca pe altă cale să pună mâna pe el.*"[189]. După ce arestarea lui Avram Iancu a eșuat, tatăl lui Alexandru Herbai a fost nevoit să se mute cu serviciul în altă parte: „*... tatăl meu a fost nevoit ca să se ducă, în cap de iarnă, la Milaşul Mare de pe câmpie, în calitate de «comisar de cadastru» ...*"[190].

În primăvara anului 1850, în 12 martie, Avram Iancu participă „*în calitate de deputat mirean*"[191] la Sinodul organizat de Mitropolitul Andrei Şaguna la Sibiu „*pentru organizarea aşezămintelor bisericeşti şi şcolare*"[192].

186. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 758.
187. FRÂNCU, Teofil; CANDREA, George. *Op. cit.*, p. 298.
188. HOSSU-LONGHIN, Francisc. *Op. cit.*, p. 29.
189. Idem, p. 29-30.
190. Idem, p. 31.
191. LUPAŞ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1926, p. 26.
192. Ibidem.

Aici, la Sibiu, pentru prima oară după terminarea războiului, reușește să-i vadă „*pe cei mai însemnaţi intelectuali din Ardeal*”[193], mai ales că în perioada războiului nu-i văzuse deloc: „*Intelectualii români de la 1848 au fost văzuţi în toate întrunirile administrative, dar acolo unde se frământau într-o luptă de moarte ai lor, acolo n-au fost văzuţi. Aceasta însă dădea cetelor lui Iancu o altă înfăţişare decât a unei oşti naţionale conştiente, sub conducerea şefilor ei fireşti.*”[194].

Faptul că nu a existat o unitate absolută în societatea românească din Transilvania din acea perioadă nu trebuie să ne surprindă. Nu a existat această unitate nici printre intelectuali, nici în cadrul populației românești: în zone diferite s-au făcut alegeri diferite. Spre exemplu, în comparație cu zona Munților Apuseni și a Transilvaniei de est care a ales să fie loială împăratului și imperiului, Banatul, zona Aradului și cea a Bihorului i-au preferat pe revoluționarii maghiari în defavoarea împăratului[195].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

După încheierea războiului, una dintre cele mai acute probleme ale moţilor din Munţii Apuseni a fost problema pădurilor, denumită şi „chestiunea pădurilor moţilor”, mulţi dintre ei fiind foşti legionari ai lui Avram Iancu, pe care l-au rugat să le apere drepturile. Şi Iancu nu-i putea refuza, ba mai mult, era o chestiune de onoare pentru el. Lucrurile au început a se precipita înaintea vizitei imperiale din luna iunie 1852. După revenirea lui Francisc Iosif la Viena, în Munţii Apuseni a început încadastrarea pădurilor, în aşa fel încât o bună parte din proprietăţile moţilor erau trecute în documente ca aparţinând statului. Din comisia care se ocupa de supravegherea acestor lucrări de încadastrare făceau parte atât funcţionari ai statului cât şi reprezentanţi ai comunelor: „*foştii tribuni, M. Andreica şi Dorobont, şi îndată la început s-a născut neînţelegere între aceştia şi comisiunea însărcinată cu supravegherea lucrărilor.*

Comisiunea stăruia ca anumite părţi de păduri de-ale comunii Certeje să fie transcrise în favoarea Statului. Tribunii, ca reprezentanţi ai comunei, se opuneau.

Preşedintele comisiei, administratorul bunurilor Statului, Lazăr, bănui pe tribuni c-ar lucra la îndemnul lui Iancu, ca să răscoale din nou poporul, de aceea ordonă arestarea lor şi trimiţându-i la Abrud, i-a ţinut închişi 6 săptămâni; iar Iancul, la ordinul comandantului militar Springensfeld a fost escortat de o companie de soldaţi la Alba-Iulia.”[196].

Sub acest pretext, autorităţile au pus în sfârşit mâna pe Avram Iancu şi l-au arestat.

În urma persecuţiilor declanşate împotriva fruntaşilor românilor și a arestării de la Hălmagiu, anticipând cam care va fi evoluţia pe mai departe a lucrurilor, la sfârşitul anului 1850, în 29 decembrie, Iancu îşi scrie testamentul. Documentul cunoscut ca „*Testamentul lui Avram Iancu*” are următorul conţinut:

„*Ultima mea voinţă!*

Unicul dor al vieţii mele e să-mi văd Națiunea mea fericită, pentru care după puteri am și lucrat până acuma, durere fără mult succes, ba tocmai acuma cu întristare văd că speranțele mele și jertfa adusă se prefac în nimica.

Nu știu câte zile mai pot avea; un fel de presimțire pare că mi-ar spune că viitorul este nesigur. Voiesc dară și hotărât dispun ca, după moartea mea, toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare

193. DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă”, 1924, p. 124.
194. IORGA, Nicolae. *Op. cit.*, p. 173.
195. LUPAȘ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în ședința Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 13.
196. FRÂNCU, Teofil; CANDREA, George. *Op. cit.*, p. 301.

să treacă în folosul Națiunii, pentru ajutor la înființarea unei academii de drepturi, tare crezând că luptătorii cu arma legii vor putea scoate drepturile Națiunii mele.

Câmpeni, 29 Decembrie 1850.

Avram Iancu, m.p.,
Advocat și prefect emerit."[197].

După instaurarea păcii și restabilirea liniștii aparente, împăratul a decis în anul 1852 să facă o călătorie în Transilvania, mai ales pentru a-i atrage pe români de partea sa, dar fără a face concesiuni importante, „*ca să cunoască țara și popoarele ei*"[198].

La aflarea veștii, Avram Iancu a fost cel care a insistat ca împăratul să viziteze și Munții Apuseni, unicul loc necucerit de rebeli, apărat de trupele românești de sub conducerea lui. Tot el s-a ocupat de organizarea vizitei împărătești în Munții Apuseni, pe cheltuiala sa. Vizita era o ocazie unică de a-i prezenta pozitiv pe români, de a-i aduce mai aproape de ochii ilustrului oaspete, totul în speranța îmbunătățirii condițiilor românilor și a soluționării pozitive a doleanțelor lor.

Cu ocazia vizitei împărătești, episcopul Andrei Șaguna dădea la Sibiu, în data de 13 iunie 1852, o circulară care conținea instrucțiuni stricte și foarte clare, referitoare la mai multe aspecte și instrucțiuni pentru preoțimea aflată în subordinea sa. Era vorba în primul rând de modul în care preoții trebuiau să-l întâmpine pe împărat: „*În toate locurile, care vor avea norocire să preia înalta cercetare, sau și numai trecerea Monarhului prin ele, să aștepte parohii locali pe Maiestatea Sa îmbrăcați în odoarele cele mai pompoase bisericești, ținând în mână evanghelia și crucea, cu praporele, și cu copii îmbrăcați în stihare, având în mână sfeșnice aprinse și serafimi, cu tot praporul parohial și cu tinerimea școlară grijită și ținând flori și ramuri verzi în mâini, ca un semn de bucurie.*"[199]. Episcopul Șaguna dădea instrucțiuni și pentru cazul în care preoții ar avea vreo cerere care trebuia expusă „*cu toată înțelepciunea și cu tactul cuviincios compusă*"[200] și care trebuia să se mărginească la „*dotația clerului și înzestrarea școlilor*"[201]. În mod neapărat trebuia ca un „*astfel de recurs să fie scurt, în care se poate pomeni că biserica noastră dimpreună cu preoțimea și cu școala au fost despuiate de bunătățile care le aveau alte religii, din pricină că niște bărbați puternici de alte confesiuni aveau o râvnă prea mare de a înmulți numărul celor de o credință cu ei. Acum însă după ce sub sceptrul Maiestății Sale ne-am mântuit de apăsările timpurilor trecute, după ce Maiestatea Sa s-a îndurat a face și pe națiunea română și pe biserica noastră părtașe de mai multe bunătăți, de oarece vedem că și bărbații de legea și națiunea noatră se așează în dregătorii publice, apoi ni s-au dăruit pe seama bisericilor arse și jefuite sub revoluțiune un dar însemnat ș.c.l.*"[202].

Totodată, şi guvernatorul Transilvaniei dădea în ziua de 26 iunie 1852 o circulară[203] în care se reglementa folosirea steagurilor imperiale, provinciale, locale, familiale, în fiecare localitate, ceea ce a făcut ca în timpul vizitei, numărul drapelelor să fie foarte mare şi de diferite feluri şi, evident, culori.

197. Testamentul lui Avram Iancu. În: *Transilvania*, anul LIII, nr. 9, septembrie 1922, p. 570.
198. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 758.
199. Foiletonul. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 52, Brașov, 2 iulie 1852, p. 197.
200. Ibidem.
201. Ibidem.
202. Ibidem.
203. Ibidem.

Aceeaşi circulară menţiona pentru cei interesaţi că „*audiență va primi Maiestatea Sa numai la Sibiu și la Cluj, unde să se afle aceia care doresc a primi audiențe, înștiințându-se mai întâi la respectivele comandante militare al districtului*”[204].

Împăratul trebuia să intre în Transilvania prin Săcărâmb, iar Iancu a intervenit și insistat pe lângă guvernatorul Transilvaniei, Schwarzenberg, ca împăratul să facă o modificare în traseul său, pentru a ajunge în Țara Moților din Apuseni. Și împăratul a acceptat modificarea. Astfel *„Gazeta Transilvaniei”* în numărul său din 9 iulie scria că „*despre călătoria Maiestății Sale împăratului prin părțile muntene primirăm știrea, cum că Iancu scoate la cale ca Maiestatea Sa să-și schimbe marşruta de la Săcărâmb, unde dormi în 20 iulie noaptea, pe la Halmagiu, peste Muntele Găina la Vîdra, locul naşterii lui, și Câmpeni unde și dormi Mai. Sa în 21 spre 22 iulie*”[205].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Francisc Iosif porneşte la drum şi în călătoria sa prin Munţii Apuseni are parte de o vreme frumoasă: „*fu Maiestatea Sa favoratu de o vreme foarte bună, și fără ardor de soare*”, prielnică acestei incursiuni în lumea moţilor.

În ziua de 10 iulie, împăratul trece graniţa la Săcărâmb: „*prin Criş la Brad fu întâmpinat preaiubitul nostru monarh cu cele mai vii semne de omagiu şi onoare, asemenea la Baia de Criş şi Hălmagiu poporul în cete servitoreşti, la număr nemăsurate, întâmpina și urma pe împăratul cu fețe vesele și cu inimele pline de bucurie, care se manifestă în cele mai sincere strigări de vivate*”[206].

Lângă Deva, împăratul a fost întâmpinat de protopopul din Roșia, Simeon Balint, care „*întâmpină pe monarhul și îl însoți pe împărat în călătoria prin munți*”[207]. Întâlnirea a avut loc în jurul orei 4, în data de 20 iulie 1852, când împăratul a ajuns în vârful muntelui Găina; aici „*fu salutat de Protopopul Simeon Balint, care ieșise dintre moți până în dealul mare dintre Deva și Brad ca să servească de conducător al Preaînaltului oaspete ... Salutarea lui fu în numele poporului muntean rostită și întrețesată cu cele mai cordiale expresiuni de bucurie, pentru preaînalta grație care se îndură Mai. Sa a o arăta poporului muntean ...*”[208]. Protopotul Simeon Balint a ţinut discursul său în limba latină. Iată traducerea în limba română a acestei cuvântări:

„*Augustissime Cezare!*

Bucuria ce o simte poporul român, locuitorii în munți acum, când din grația Maiestății tale sacre i se dă ocazia a saluta față către față pe Împăratul său, el nu mi-o poate mai bine explica, decât renoind credința pe care a păstrat-o pururea ca pe cel mai scump odor și pe care mai în anii trecuți s-a silit a o întări și cu fapta.

Prea înălțate Cezare! Noi n-avem nici casă împărătești, nici pregătiri de mare cuviință; ci ceea ce avem îți dăm, îți dăm ad. Inimile noastre, pururea închinate ție, Preaînălțate Împărate, și la mântuirea Austriei.

204. Ibidem.
205. Despre călătoria Maiestății Sale împăratului prin părțile muntene, apusene. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 54, Brașov, 9 iulie 1852, p. 208.
206. Foiletonul. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 65, Brașov, 16 iulie 1852, p. 211.
207. Folietonul. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 54, Brașov, 9 iulie 1852, p. 208.
208. Călătoria Maiestății Sale împăratului prin părțile muntene, apusene. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 65, Braşov, 16 iulie 1852, p. 211.

Drept aceea prea îndurate Împărate primește această jertfă, deși mică după mărimea ta, însă foarte mare după ... [a] noastră, și vezi ca credincioșii români să te poată numi de restaurator al ginții române. Simeon Balint"[209].

Francisc Iosif „*primi preagrațios adusele simțăminte de bucurie, și ca pe un popor credincios îl asigură despre preaînalta Sa grație*"[210], după care își continuă drumul prin Vidra către Câmpeni, iar pe drum era întâmpinat de moți „*cu arcuri și porți triumfale, stâlpuri verzi, flamure nenumărabile: împărătești, provinciale și familiare*."[211].

Autorul articolului punea în evidență talentul organizatoric al „*aceluia care a mijlocit frumoasele și artificioasele portale, care fură clădite cu măiestrie din manufăpturile muntenilor români, precum din donițe și cofe, doage, șindile ...*"[212], știindu-se, de toată lumea, că organizatorul era Avram Iancu, că „*el făcuse toate pregătirile pentru primirea împăratului*"[213], dar și că numele său nu putea fi rostit în public (cel mai probabil din cauza conflictului cu sus-numitul împărat).

Francisc Iosif și-a continuat drumul spre Câmpeni, și pe când se apropia de localitate, „*începură a suna și răsuna toate campanele (clopotele) și întrând în lăuntru la lumina făcliilor fu salutat de mii de «Vivate» și «Să trăiască»*"[214], iar „*seara era orășelul iluminat într-o lumină sărbătorească, flamurile de tot felul fâlfâiau în număr nespus. O mulțime mare de călăreți munteni, pe lângă poporul pedestru ce era fără număr, mărea bătând la ochi festivitatea aceasta norocită.*"[215].

La Câmpeni, unde împăratul a înnoptat în seara acelei zile de 21 iunie, Avram Iancu se înfățișează și cere o audiență, dar contele von Grünne, aghiotantul monarhului, îl refuză, spunându-i să revină a doua zi, sub pretext că împăratul doarme, chiar dacă la câțiva metri de locul de odihnă al suveranului un chef al ofițerilor era în toi. În mărturia lui, oferită peste ani, von Grünne afirmă că declinarea cererii s-a făcut într-un mod pașnic și civilizat, dar această explicație pare a fi îndoielnică.

Potrivit altor mărturii, „*cerând audiență, Iancu nu numai că nu este primit de împărat, dar contele Grüne, aghiotantul acestuia, îl dă chiar pe mâna jandarmilor lui Höwenhart, care-l zvârli afară și-l bat până îl lasă în nesimțire. Umilit și cu sufletul zdrobit, Iancu pleacă să-și găsească mângâiere printre moții lui tot atât de amărâți.*"[216].

A doua zi de dimineață, pe la ora 6, împăratul a plecat din Câmpeni, „*centrul operațiunilor rebellice în contra rebelilor din anul 1848/9*"[217]. Plecarea sa a fost de asemenea însoțită de prezența numeroasă a moților, urmată de „*oftări și urări de fericire. Auziai poporul, adunat în grupe,*

209. Cuvântarea protop. Simeone Balint, cu care primi pe Maiestatea Sa Imp. Austriei Francisc Iosif I în vârful Găinii în 20 iulie 1852. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 65, Brașov, 16 iulie 1852, p. 209.
210. Călătoria Maiestății Sale împăratului prin părțile muntene, apusene. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 65, Brașov, 16 iulie 1852, p. 211.
211. Ibidem.
212. Ibidem.
213. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 758.
214. Călătoria Maiestății Sale împăratului prin părțile muntene, apusene. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 65, Brașov, 16 iulie 1852, p. 211.
215. Ibidem.
216. Învățămintele istoriei – răsplata Habsburgilor. Regele Românilor. Adevărata mântuire. În: *Cultul morților – Organ al Societății Mormintele Eroilor*, anul V, no. 9, septembrie 1924, p. 23. Număr festiv dedicat Ardealului.
217. Călătoria Maiestății Sale împăratului prin părțile muntene, apusene. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 65, Brașov, 16 iulie 1852, p. 211.

împărtășindu-și impresiunele făcute de înaltul său Domnitor și epifonemele: «Doamne ține pe împăratul ca să ne fericească»."[218].

După plecarea din Câmpeni, alaiul împărătesc a ajuns la Gura Roşiei, „*între strigări de vivate*"[219], unde îi sunt prezentate activităţi ale moţilor mineri: „*privi la doi băiași*[220] *români cum mâna ei nişte pietre de baie, într-un căruț făcut anumit, pe drumul cel de fer și o aruncară dintr-un loc de fipt în streampuri*"[221].

La Roşia, în apropierea bisericii unite, împăratul are surpriza unei porţi triumfale, cu următoarea inscripţie: „*Reddite Caesari, quae sunt Caesaris, et Deo, quae sunt Dei*"[222]. Aici îl întâmpină protopopul Simeon Balint în haine bisericeşti, „*cu foarte mare căldură și bucurie*"[223] și își continuă drumul, trecând pe lângă locul cunoscut ca „Cetate", care „*cetate era pe dinlăuntru așa de frumos și pompos iluminată, încât priveliștea ei lega inima oricărui privitor*".

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

În sfârşit, alaiul ajunge la stânca „Detunata", unde pe Francisc Iosif îl aşteptau alte surprize, printre care „*poarta triumfală, un tron ce purta inscripțiunea: «Virbus unitis», și o masă cu inscripția «Masa împ. Franciscu Iosifu din Steanu Europeanu și virtutea română la a. MDCCCLIII» scobită în pietre de bazalt de 40-50 centenari, și fabricate de parohul rom. unit din Bucium Iosif Țura*"[224], iar „*în piatra tronului, iarăși scobită cu măiestrie se citea altă inscripțiune cu litere mari «Virvbus unitis»*"[225]. Împăratul a luat loc la masă unde „*cu deosebită plăcere mâncă bucate din straițele muntenilor ce erau aci adunați în mare număr, și un balmoș gătit acolo de o munteancă în pripă; spre stămpărarea cetei bău Mai. Sa vin roșu din plosca protopopului Balint, arătându-și prin descindința aceasta preaîndurată a Sa, distinsa complăcere și amore către bravii săi supuși și exemplarii săi fii români. A căror vârtute militară află stimă înaintea Europei.*"[226].

După masă a urmat un moment de destindere: „*un număr mare de feciori formă un cor de joc muntenesc*"[227], iar Francisc Iosif i-a oferit unuia dintre ei cinci galbeni împărărteşti, prin aceasta arătând că a rămas mulţumit de interpretare. De fapt, toată lumea a fost foarte mulţumită, atât împăratul care „*sub decursul evoluției acestora ale poporului conversa Mai. Sa cu o popularitate răpitoare de inime și cu amore mai mult decât părintească*"[228], cât şi românii din Munţii Apuseni, care considerau că această atitudine a suveranului reprezenta „*un balsam vindecător de toate ranele, care le-a suferit în anii trecuți pentru tron și întregitatea monarhiei*"[229]. Într-un final, „*Mai. Sa cu totul fu mulțumit cu loiala această purtare și primire a muntenilor*"[230].

Călătoria a continuat la Zarand, pe Ampoiu în jos, „*printre mai multe arcuri de triumf,*

218. Ibidem.
219. Ibidem.
220. Băiaşi – mineri (n.n.).
221. Călătoria Maiestății Sale împăratului prin părțile muntene, apusene. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 65, Braşov, 16 iulie 1852, p. 211.
222. Ibidem.
223. Ibidem.
224. Ibidem.
225. Ibidem.
226. Călătoria Maiestății Sale împăratului prin părțile muntene, apusene. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 65, Braşov, 16 iulie 1852, p. 211.
227. Ibidem.
228. Ibidem.
229. Ibidem.
230. Ibidem.

înfrumusețate cu flamuri împărătești, cu de ale familiei domnitoare și cu cele ale patriei, fiind pretutindeni încântat de entuziasmul muntenilor"[231].

Francisc Iosif a fost întâmpinat la Belgrad (Alba-Iulia), unde era așteptat de populația românească, „*pentru de a-și depune al său omagiu în numele întregii națiuni române*"[232].

Alaiul împărătesc ajunge la Sibiu; „*unde a intrat călare, toți fruntașii români l-au salutat, cu Șaguna în frunte, care, baron din 1850, se alese deocamdată cu titlul de «consilier intim»*"[233]. După prezentările de rigoare și aducerea omagiilor suveranului, acesta face o excursie la frontieră, la Turnul Roșu, „*unde îi veni înainte principele Țării Românești cu o suită strălucită spre întâmpinare, întonând într-aceea, banda militară română de dincolo de graniță imnul împăratului, care tunurile dând salvele de onoare*"[234].

Monarhul se întoarce la Sibiu, iar la scurt timp ajunge aici și Barbu Dimitrie Știrbei „*să-l salute pe Majestatea Sa în numele Înălției Sale al Sultanului Abdel Medșid*"[235]. A urmat o masă festivă, la care au participat cei mai importanți reprezentanți și demnitari „*din toate clasele*"[236], precum și principele Țării Românești, împreună cu suita sa, iar „*pe cât ținu masa, banda militară cânta cele mai alese bucăți. Seara era cetatea strălucit iluminată.*"[237].

Împăratul Francisc Iosif a oferit decorații. Printre cei decorați se numărau Axente Sever, Simeon Balint, domnitorul Știrbei: „*Bravul nostru bărbat Axentie care primi crucea de mărire și ordinul Francisc Iosif, precum și protopopul din Roșia, S. Balint, ordinul Francisc Iosif. Domnul Țării Românești primi crucea mare a or. lui Leopold, iar Cantacuzino a coroanei de fier, alții se făcură comanderi și cavaleri.*"[238]. Avram Iancu nu a fost prezent nici la aceste evenimente festive oficiale. Se spune că pe când împăratul era la Vidra de Sus, în special, se aștepta să vină Avram Iancu să-l salute, dar acest lucru nu s-a întâmplat; memoria populară a reținut următoarea relatare a momentului:

„*Trecând răzmeriţa, Iancu şi românii aşteptau să-şi primească dreapta răsplată pentru sângele vărsat.*

În 1852 tânărul împărat Franz Josef a venit în ţară să-şi vadă şi mulcomiască supuşii. A venit şi în Munţii Apuseni, unde la Găina mai întâiu, la Vidra de sus ori la Câmpeni mai apoi aşteptă să i se înfăţişeze Iancu şi să-i împărtăşiască dorinţele lui şi ale Românilor. Iancu nu s'a înfăţişat. Văzând împăratul aceasta, i-a trimis vorbă prin cineva:

— De ce nu vine Iancu? ***Ori e nebun?***

Iancu i-a trimis răspuns înapoi:

— Eu sunt nebun, dar tu eşti mincinos şi un nebun cu un mincinos n'are ce vorbi.

Nu peste mult Iancu a şi înnebunit, văzând că zadarnic a luptat el şi miile de Români pentru împăratul hain şi că zadarnic au răbdat şi aşteptat milioanele."[239].

231. Ibidem.
232. Ibidem.
233. IORGA, Nicolae. *Op. cit.*, p. 200.
234. Călătoria Maiestății Sale împăratului prin părțile muntene, apusene. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 65, Brașov, 16 iulie 1852, p. 211.
235. Știri mai noi. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 56, Brașov, 19 iulie 1852, p. 216.
236. Foiletonul. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 65, Brașov, 16 iulie 1852, p. 210.
237. Ibidem.
238. Știri mai noi. În: *Gazeta Transilvaniei*, nr. 56, Brașov, 19 iulie 1852, p. 216.
239. GEORGESCU, Ion. Pe urmele lui Avram Iancu. În: *Transilvania*, anul LIII, nr. 9, septembrie 1922 – Închinare lui Avram Iancu, cu prilejul semicentenarului morții sale (Septembrie 1922), p. 580.

Cel puțin aparent, din lipsă de date clare, reacția sa, neînțeleasă de mulți dintre contemporani, cea de a refuza întâlnirea cu împăratul în audiență oficială, este pusă pe seama ingratitudinii oamenilor de la putere: „*Deobște se crede că cauza a fost ingratitudinea oamenilor de la putere față cu poporul român, ceea ce l-a dus pe Iancu la disperare.*”[240].

Interacţiunea reuşită dintre împărat şi românii transilvăneni dădea impresia că năzuinţele românilor din imperiul habsburgic vor fi îndeplinite. Chiar şi Francisc Iosif părea a fi înclinat să încheie o alianţă definitivă cu românii din imperiu, ei reprezentând numeric cea mai mare parte a populaţiei transilvănene.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Însă, revenit la Viena, împăratul va fi influenţat să renunţe la această idee, în favoarea alteia, mai plăcută Curţii: „*A doua zi însă după ce se întoarse Francisc-Iosif din Ardeal, şi îndemnul împărătesei, al tinerei princese, de 16 ani, Elisaveta de Bavaria, de o natură romantică, de sigur anormală, îl apropie încă mai mult de unguri, care o fermecaseră prin afectaţia romantică a persoanei, veşmântului şi pompelor lor*”[241].

În 2 august 1852, împreună cu 50 de călăreți, Avram Iancu pleacă la Cluj pentru a-l întâmpina pe împărat, care în călătoria sa prin Transilvania ajunsese acolo. Totuși, „*întreg neamul românesc s-a prezentat la audiență, prin fruntașii săi, afară de Iancu*”[242].

Și acesta este momentul în care se declanșează calvarul: „*a fost pururea suspicionat și denunțat că dânsul ar vrea ca prin o revoluție să stoarcă împlinirea promisiunilor făcute poporului român*”[243].

În luna septembrie 1852, autoritățile au organizat o acțiune împotriva conducătorilor românilor din Munții Apuseni. În cadrul aceleiași operațiuni, prin vicleșug, sub un pretext fals[244], Avram Iancu a fost convins să se deplaseze la Alba-Iulia, unde a fost arestat și internat „*în casa lui Kendoff, în timp ce miliția trimisă anume, puse mâna pe alți fruntași din Câmpeni*”[245], care au fost eliberați mai târziu din lipsă de probe.

Însă Avram Iancu, fiind deținut la Alba Iulia, pentru un motiv minor, a fost pus în lanțuri și pălmuit de către cel care îl avea în supraveghere, sasul Höhn. Iată descrierea momentului făcută de Iancu prietenului său Şuluţiu, în data de 28 octombrie 1855, la Blaj:

„*... Când îmi vine aminte, că înainte cu doi ani, când eram rob în Alba-Iulia, cum s-au purtat de infam cu mine ...*

Eram într-o după amiază; mă preumblam înaintea «arestului meu» eram adâncit în cugete, despre ironia sorții față cu poporul român, despre infamia oamenilor și despre aceea că tot aici au fost arestați: Horia, Caterina Varga, în urmă eu; ei în fortăreață, iar eu în oraș; de odată funcționarul Höhn, care avea supravegherea peste persoana mea, vrând însuși să se ducă la preumblare, m-a provocat, ca să mă întorc în închisoare.

Cine n-a fost rob nu știe cât de scump e aerul ... și soarele lui Dumnezeu ... L-am rugat să mă mai lase puțintel ... El n-a vrut; atunci i-am reflectat că n-a trecut timpul pe cât aveam drept să fiu în aer liber.

240. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 758.
241. IORGA, Nicolae. *Op. cit.*, p. 200.
242. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 758.
243. Idem, p. 759.
244. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIŞ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 109.
245. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 759.

Hm! drept ... Eu uitasem, biet de mine, că eu eram rob ... şi că robul n-are drept ... El s-a răstit către mine ... dar eu ca să-mi stăpânesc simțul, ce-l are chiar şi robul ori poate ca să nu mă vadă umilit înaintea sa – nu mai ştiu nici eu – mi-am continuat drumul. Atunci el a demandat să mă prindă şi să mă ducă cu sila în arest; îndată ce am intrat, a lăsat de au pus fiere (zale) pe ambele mele mâini ... şi, oh, Dumnezeule! ..."[246]. Avram Iancu a continuat: „*Dumnezeule! Cu ce credinţă m-am luptat eu şi poporul şi iată acuma sunt tratat mai rău decât inamicii.*"[247], „*Ce cugeţi frate! Funcţionarul Höhn, după ce m-a văzut înferecat, mi-a tras, mi-a plesnit vreo câteva pălmi peste faţă!*"[248].

Chiar și înlănțuit în fortăreața Alba-Iulia, Avram Iancu reprezenta un pericol pentru imperiali și „*temându-se guvernul că moții îl vor scoate cu puterea din arest, l-a excortat cu jandarmii la Sibiu*"[249], fixându-i domiciliul la Ilie Măcelar, de unde mai târziu îl va lua acasă tatăl său Alexandru Iancu. Scoaterea lui Iancu din arestul de la Alba-Iulia și mutarea sa la Sibiu s-a făcut de „*adjutantul comandantului fortăreței, Șandru, noaptea cu doi jandarmi*"[250].

La Sibiu, chiar a doua zi după escortarea sa în casa lui Ilie Măcelaru, s-a prezentat „*colonelul Baronul Heydte, șeful cancelariei guvernatorului, și l-a rugat pe Măcelariu, să-l ispitească: Ce dorință ar avea Iancu pentru persoana sa*"[251], în încercarea de a-l mitui și, probabil, a-l pune într-o situație și mai proastă, însă n-a fost să fie. Răspunsul lui Iancu a fost clar: „*Pentru persoana mea nu doresc absolut nimic. M-am luptat pentru tron și pentru neamul românesc, nu pentru favoruri personale.*"[252].

În memoria populară, această atitudine a autorităților imperiale față de Avram Iancu, arestarea, persecutarea, spionarea, hărțuirea eroului mult iubit de români a lăsat poporului următoarea impresie, profund defavorabilă puterii imperiale:

„*Zbirii Împăratului înfruntat de Regele Munţilor, care n-a voit să primească decoraţiile, ci stăruia pentru drepturile şi libertatea poporului, căci «pentru aceasta luptase», – zbirii l-au aruncat în temniţă, l-au scuipat şi l-au pălmuit, ca pe un alt Mântuitor ...*

Când l-au slobozit din închisoare, – acasă, ai lui nu l-au cunoscut pe Iancu. Plecase un Rege, şi se întorcea – o umbră."[253].

Autoritățile austro-ungare l-au urmărit și spionat pe Avram Iancu ani întregi, după arestarea și eliberarea sa, chiar şi după ce s-a aflat că Iancu înnebunise: „*nu-l credeau pe Iancu că e în adevăr nebun, ci ziceau că numai se face. De aceea temându-se să nu mai răscoale odată munţii împotriva lor, după ce au ajuns ei la putere, se ţineau ca căpăii după urmele lui, trimiţând spioni şi jandarmi să-l urmărească de aproape.*"[254].

246. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIȘ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 111.
247. STERCA-ŞULUŢIU, Iosif. *Biografia lui Avram Iancu*. Sibiu: Tiparul Tipografiei Arhidiecesane, 1897, p. 31.
248. Ibidem.
249. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 759.
250. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIȘ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 113.
251. Ibidem.
252. Ibidem.
253. HODOȘ, Constanța. Amintiri despre Avram Iancu. În: *Transilvania*, anul LIII, nr. 9, septembrie 1922 – Închinare lui Avram Iancu, cu prilejul semicentenarului morții sale (Septembrie 1922), p. 572.
254. Pe urmele lui Avram Iancu. În: *Transilvania*, anul LIII, nr. 9, septembrie 1922 – Închinare lui Avram Iancu, cu prilejul semicentenarului morţii sale (Septembrie 1922), p. 581.

Poliţia austriacă i-a supravegheat cu cea mai mare atenţie, pe toți capii mișcării românești, dar în special pe Avram Iancu, „*de teamă ca evenimentele de peste Carpaţi să nu provoace o mişcare printre românii din Transilvania a căror sentimente erau bine cunoscute de autorităţi*”[255]. Şi, într-adevăr, rapoartele poliţiei imperiale semnalează atât interesul lui Avram Iancu pentru „*desfăşurarea luptei pentru unirea Principatelor*”[256] şi „*bucuria sa la vestea înfăptuirii unirii*”[257], în 1859, cât şi reacţia locuitorilor din Munţii Apuseni, ale căror case erau împodobite cu „*portretele lui Cuza şi a doamnei Elena*”[258], căci „*icoana Daco-României n-a pierit niciodată din mintea românilor, formând o perpetuă idee călăuzitoare pentru aceştia*”[259].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 7. Avram Iancu după revoluție. Sursa imaginii: MAIOR, Liviu. *Avram Iancu – Scrisori*. Cluj-Napoca: Dacia, 1972.

În condițiile supravegherii sale permanente, cu toată boala, Avram Iancu era conștient că orice mișcare a sa este urmărită. Într-o scrisoare adresată lui Ilie Măcelaru, din data de 15 mai 1860, expediată din Vidra de Jos, mărturisea că credința lui este ca a șarpelui, care trebuie să-și apere capul, pentru a nu pune în pericol națiunea sa:

„*... Tu mă întrebi ce mai sperez și ce mai cred eu? Iată îți răspund că timpul speranțelor mele a trecut și că credința mea e ca a șarpelui, căruia natura îi impune să-și apere capul; totuși să nu crezi că spun acestea fiindcă mi-aș teme viața mea nenorocită; nu, căci această viață mi-am*

255. MAIOR, Liviu. *Op. cit.*, p. 61.
256. Ibidem.
257. Ibidem.
258. Ibidem.
259. PAPIU ILARIAN, Al. *Op. cit.*, p. 148.

expus-o în anii 1848-1849 în mai multe rânduri pentru iubita mea națiune și pentru credința către împăratul, ci înțeleg iubita mea națiune, care suspină de atâtea dureri și pentru care m-ar durea inima, dacă mărturisirea credinței adevărate o aș aduce într-un pericol și mai mare ..."[260]. Conținutul scrisorii sale dă de înțeles că știa despre supravegherea corespondenței și, ca urmare, îl anunța pe Ilie Măcelaru că a decis să nu mai comunice în scris cu prietenii săi: „*... dacă nu ți-am răspuns până acum, să nu crezi că am făcut-o decât din simplul motiv că mi-am propus a nu mai coresponda cu nime ...*"[261], continuând cu cuvintele: „*... dar nu eu sunt de vină, dacă mi-am câștigat durere, trista convingere că în ziua de azi omul nici nu mai știe cui să încreadă ...*"[262].

Cât privește autoritățile imperiale, era de la sine înțeles că puneau la îndoială nebunia lui Avram Iancu, dar și o parte din tradiția populară orală despre boala lui Avram Iancu pledează în favoarea acestei idei. Iată mărturia dată de June Traian, 68 de ani, din Runc, com. Scărișoara – Alba: „*Iancu ca să scape cu viață, s-a prefăcut nebun, s-a încălțat cu un pantof de lemn și cu unul de fier și pe urmă a călărit o vacă*"[263].

Se știe că Avram Iancu și-a petrecut următorii 20 de ani suferind lipsuri mari, în mizerie, tristețe și boală. Însă o mare parte din limitările pe care le-a trăit și le-a asumat singur, de bunăvoie. Totodată, se pare că nu doar ingratitudinea imperiului salvat și-a spus cuvântul la debutul acestei tristeți, ci și „*virtuțile lui*"[264] pizmuite, probabil, de „bunăvoința" unor conaționali. În necrologul publicat de *„Telegraful Român"*, la Sibiu, în 7/19 septembrie 1872 se spunea public că a fost împins spre boală de „*trei bărbați însemnați ai națiunii*": „*După cursul cel frumos și de glorie națională, Iancu era destinat să ocupe un loc în sânul națiunii sale, care să nu dea acesteia numai splendoare, dar și bunătăți reale. Atunci trei bărbați însemnați ai națiunii au aruncat îndoieli în sufletul său inocent. Suvenirea trecutului celui mai recent și îndoielile aruncate în sufletul lui au născut suspiciunea, că trecutul său de fapte ilustre este un trecut deșert. Suspiciunea a fost nutrită încât ea pentru dânsul a devenit o convingere tristă. Sufletul lui de aici încolo a fost supus unui șir de torturi, care le-a înmulțit, le-a potențat cele ce a văzut că se întâmplă în jurul său.*"[265].

În relația cu autoritățile imperiale, Iancu a refuzat orice colaborare, mai mult, „*atunci când s-a simțit însă înșelat de ei, Iancu nu a ezitat să-i repudieze cu toată scârba de care era capabil*"[266]. El a refuzat orice încercare făcută „*să-l câștige pe Iancu prin promisiuni de bani (pensie), ș.a., dar în zadar*"[267]; a rămas credincios jurământului depus față de poporul român în data de 3/15 mai 1848. Iancu nu a acceptat nici titluri, nici funcții: „*l-au îmbiat cu două mii fl. salar, numai să-și ia locuința la Viena; ... Iancu a respins*"[268]. La fel a respins și despăgubirile oferite de autorități pentru arestarea

260. MAIOR, Liviu. *Op. cit*., p. 118.
261. Ibidem.
262. Ibidem.
263. ANTON, Monica; MĂRGINEANU Ion. *Cântece și tradiții populare despre Horea și Avram Iancu*. București: Minerva, București, 1985, p. 29.
264. Avram Iancu (Necrolog). În: *Telegraful Român*, anul XX, nr. 72, Sibiu, 7/19 septembrie 1872, p. 1.
265. Ibidem.
266. GOGA, Eugen. Precursorul Unirii. În: *Țara Noastră*, anul V, nr. 35, Cluj, 31 august 1924, p. 1100. Număr închinat memoriei lui Avram Iancu.
267. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 759.
268. STERCA ȘULUȚIU DE CĂRPENIȘ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 113.

și maltratarea sa în închisoare. Se știe că a umblat cinci ani cu o scrisoare scrisă în Halmagiu și datată 24 martie 1867[269], destinată împăratului, o cerere de ajutor, niciodată expediată. Și cum ar fi putut să o trimită, în condițiile în care marele aliat habsburgic de la 1848-1849 pentru care, în calitate de șef militar suprem, și-a condus poporul la moarte, pentru apărarea intereselor imperiale, s-a aliat în data de 5 februarie 1867 cu cei pe care-i declarase în 1848, dușmani?

La data de 5 februarie 1867 se încheia acordul austro-maghiar prin care se crea monarhia dualistă și Ungaria primea drepturi aproape identice cu cele ale Austriei, în condițiile în care drepturile populației românești majoritare în Transilvania erau în continuare prea puțin asigurate și respectate. Compromisul austro-ungar avea să dureze 50 de ani, până în 1918, când imperiul austro-ungar s-a prăbușit, iar Transilvania a decis, la 1 Decembrie 1918, Unirea cu Regatul României.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

În ceea ce-l privește pe Avram Iancu, începând cu anul 1867, când se înființează noul imperiu austro-ungar, sănătatea sa începe să se erodeze rapid și nu doar cea emoțională, ci și cea fizică; el va muri în 1872, din cauza bolii fizice. În doar cinci ani, Avram Iancu nu va mai fi.

Declararea României ca Regat, în 1881, eveniment care i-ar fi oferit speranță pentru poporul său, s-a făcut la nouă ani după moartea lui Iancu. În contextul politic nefavorabil, „*Avram Iancu a avut puterea să se smulgă dintre ciocan și nicovală, îndrumând spiritul public românesc spre propriile-i forțe. Din acest punct de vedere este el marele precursor al unirii, căci propriile noastre forțe nu puteau să ne ducă decât la unire.*”[270].

Dar, în timpul care i-a rămas, în mod paradoxal, cu cât sporeau suferințele sale morale, cu atât creștea faima lui în rândul oamenilor din popor: „*Aceste cumplite suferințe morale au făcut să sporească și mai mult popularitatea și faima numelui său de erou, iubit deopotrivă în culmea gloriei, ca și în adâncul întunecat al nenorocirii sale.*”[271].

Prietenii au încercat să-l convingă să accepte o slujbă de avocat, conform studiilor ce le avea. Încercau să-l îmbrace: accepta inițial, după care, cu prima ocazie își schimba hainele noi și bune cu haine țărănești: „*fruntașii români din munți adesea îl îmbrăcau cu veșminte bune, el însă cât se depărta, arunca veșmintele «domnești» și se îmbrăca țărănește în «opinci»*”[272]. Deseori oferea hainele sale noi, altora mai năpăstuiți. Iată o mărturie în acest sens, când Avram Iancu a apărut cu o bundă (haină de blană – n.n.) de calitate, dar cu poala lipsă. Întrebat unde este porțiunea lipsă a răspuns „*că a dat-o unui biet băiat foarte slab îmbrăcat, pe care l-a întâlnit prin pădure, păzind niște capre*”[273].

Există și alte mărturii. Iată câteva exemple:

„*L-am îmbrăcat de multe ori din cap până în tălpi, fiindcă el unde ajungea acolo se culca și trebuia să avem grijă să nu sufere.*

Noi, funcționarii din Zarand, încredințasem îngrijirea lui Iancu, când era în fostul Zarand, vrednicului bărbat Ioan Simionaș, ... contribuind cu toții la susținerea și îmbrăcarea lui.”[274]. La

269. Idem, p. 120.
270. GOGA, Eugen. Precursorul Unirii. În: *Țara Noastră*, anul V, nr. 35, Cluj, 31 august 1924, p. 1100. Număr închinat memoriei lui Avram Iancu.
271. LUPAȘ, Ioan. Martiriul lui Avram Iancu. În: *Transilvania*, anul 55, nr. 7, iulie 1924, p. 229.
272. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 759.
273. BANCIU, Ax. Cum l-am cunoscut pe Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Brașov, 31 august 1924, p. 2.
274. Ibidem.

hotelul din Baia de Criș, „*era angajată o odaie pe seama lui Iancu, hotelierul ne având dreptul de a o da altuia spre folosință, când Iancu nu era acolo*”[275].

O altă mărturie e cea a notarului Nicolae Hențiu care, în memoriile sale despre Avram Iancu, spunea că atunci când activa la Rușculița, o localitate aflată între Baia de Criș și Vidra de Sus, „*se oprea o noapte la mine, unde avea casă și masă. Tot așa și la întoarcere.*”[276].

De fapt, dincolo de boală, refuzul de a purta haine „domnești” pare a fi manifestarea unui protest, ca urmare a faptului că autoritățile i-au indicat, de mai multe ori, locul de paria în societate, drept recompensă pentru loialitatea, faptele ilustre și curajul cu care a luptat, el fiind doar un fiu de țăran iobag, dintr-un popor ale cărui drepturi nu erau recunoscute, căruia i se făcuseră promisiuni nerespectate mai apoi și al cărui sânge vărsat pentru imperiu rămânea nerăscumpărat. Totodată, exista o solidaritate și un doliu pentru cei morți în lupte. Era o imagine asumată „*... un pribeag în haine cernite, ca și inima lui tristă, în haine în cari se deprinsese a plânge în sufletul său, cu mamele și soțiile celor căzuți pentru înfrângerea jugului ce l-a purtat neamul nostru timp atât de îndelungat*”[277].

Tatăl lui Avram Iancu a murit în data de 3 octombrie 1856, mama în 13 aprilie 1868[278], iar fratele său Ioan, preot, a murit „*fără copii în anul 1871*”[279]. După moartea tatălui, averea a fost moștenită în mod egal de cei doi fii, Avram și Ioan, iar cel dintâi a primit ca moștenire, „*casa în care s-a născut rămasă pustie după moartea tatălui său; apoi mai multe parcele de arături și fânețe*”[280].

Asociația „Astra”, intrată în posesia moștenirii lui Iancu, a dat-o în arendă „*anuală de 124 fl 48 cr., în fine ½ dintr-o moară, care aduce o arendă de 32 fl. 10 cr.*”[281], „*casa s-a reparat și s-a închiriat cu 30 fl.*”[282], astfel încât întreaga avere a lui Avram Iancu lăsată moștenire națiunii române valora în anul 1897 „*cel puțin 3000 fl*”[283].

Între anii 1865-1870, Iancu s-a reapucat de cântat la fluier, cunoscut fiind faptul ca era un mare maestru în tinerețe. Fluierul era făcut chiar de el, „*dintr-un paltin tânăr*”[284]. Cutreiera munții pe jos, cântând oamenilor: „*cunoștea perfect și notele. A dovedit-o cu prilejul unei nunți, unde nefiind muzică, a cântat româna din flaut.*”[285]. Stând la Vidra de Sus, ocupația sa preferată era să prindă pește, iar păstrăvul era peștele său preferat, menționând că familia lui „*se bucură când sunt acasă la Vidra, unde cel mai mult timp îl petrec prinzând pești. Și ce frumos este acolo!*”[286].

275. Ibidem.
276. Ibidem.
277. SECULA, Iudita. Avram Iancu în societate. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Brașov, 31 august 1924, p. 2.
278. LUPAŞ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 4.
279. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIŞ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 114.
280. Ibidem.
281. Ibidem.
282. Ibidem.
283. Ibidem.
284. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 759. Potrivit lui Silviu Dragomir, fluierul era confecționat din lemn de cireș. La anul 1900 acest fluier se afla la „Asociațiune”.
285. BANCIU, Ax. Cum l-am cunoscut pe Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Brașov, 31 august 1924, p. 2.
286. Ibidem.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

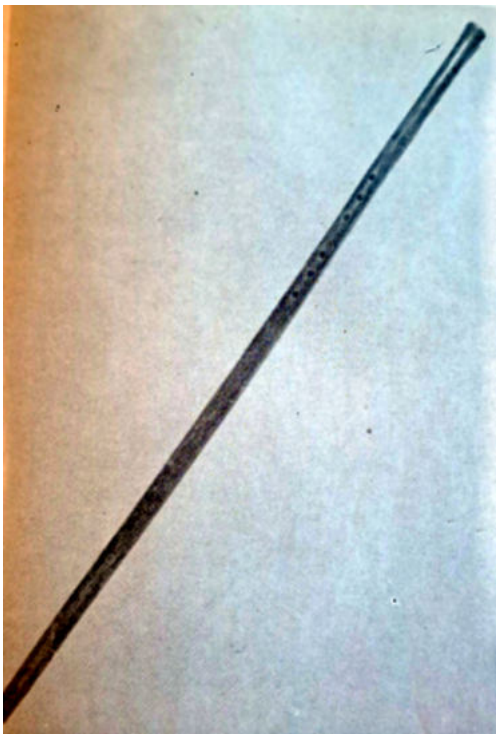

Fig. 8. Fluierul lui Avram Iancu. Sursa imaginii: MAIOR, Liviu. *Avram Iancu – Scrisori*. Cluj-Napoca: Dacia, 1972.

Poposea în locuri preferate, sigure, probabil, spre exemplu, la Baia de Criș, în casa covrigarului Ioan Stupina, zis Liber: „*Aici se culca pe o targă (prici), apoi cânta, cu o rară măiestrie, din fluier doine de jale. Mulțime de lume se aduna în toate serile, ca să-l asculte.*”[287]. În curtea acestui om, Ion Stupina, a și murit. Mai poposea la Ilie Măcelaru la Sibiu, dar a venit la un moment dat și la Axente Sever, la Alba-Iulia, care în acel moment a „*ajuns să fie locul de întâlnire al deputaților ce mergeau la Viena să aducă omagiile lor de gratitudine monarhului pentru favorurile acordate poporului român*”[288]. Sosirea lui Iancu s-a făcut la inițiativa studenților universitari[289]. La un moment dat casa lui Axente Sever s-a transformat într-o Mecca a românilor: „*țărani și cărturari, toți alergau să se închine oaspetelui său rar, Iancu. Unii chiar, foști glotași în lagărul acestuia, veneau să-i sărute mâna. Cu fiecare vorbea Iancu, în termeni scurți și nu punea întrebări, ci numai răspundea:*

«Este bine în munți. – Românul e bun la inimă, mai bun ca alții. – Pune pălăria pe cap! Șterge-ți lacrimile! – A trecut mult timp de atunci» ...

Acestea erau vorbele lui către cei ce veneau să-l vadă.”[290].

Tot din acea perioadă a ședерii lui Avram Iancu în casa lui Axente Sever este și o mărturie inedită pentru noi, prea obișnuiți cu prezentarea standard a marelui erou, din ultimii 20 de ani de viață. Este vorba de eleganța cu care Avram Iancu se prezenta în societate, în ținută de salon, mărturia menționând faptul că „*era un cavaler neîntrecut în timpul său*”[291], adică în tinerețe: „*La masă între atâția oaspeți distinși avui norocul să șed lângă Iancu, care și aici s-a prezentat în modul cel mai elegant al omului de salon. Figura lui frumoasă îți reamintea pe un cavaler din evul mediu. Luptele*

287. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 759.
288. SECULA, Iudita. Avram Iancu în societate. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Brașov, 31 august 1924, p. 2.
289. Ibidem.
290. Ibidem.
291. Ibidem.

avute nu lăsaseră mari urme în exteriorul său. Un sentiment straniu te cuprindea: părea că luptă în sufletul său două elemente: visul și realitatea."[292].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 9. Avram Iancu în jurul anului 1865.
Sursa imaginii: *https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3e/Avram_Iancu%2C_cca._1865.jpg*

După trei ani, în anul 1863, are loc la Abrud ședința generală a „Astrei". Cu o seară înainte, participanții s-au reunit la un restaurant din localitate și, relatează martorul, judecătorul Petru Pop, în local la un moment dat intră Avram Iancu: „*deodată se deschide ușa și în ea se ivește figura unui bărbat din tagma intelectualilor*", la vederea căruia localnicii s-au ridicat in picioare „*fiind vădit pătrunși de o adâncă reverință*"[293]; unul dintre localnici îi oferă ceva de băut cu cuvintele „*Doară ești Regele Munților*", la care el a răspuns: „*Am fost Regele munților apuseni, acum însă nu mai sunt.*"[294].

Starea lui de sănătate se degrada constant, tușea din ce în ce mai mult şi boala îşi pusese amprenta pe faţa sa. Iată o descriere a unui martor ocular, pe atunci în vârstă de aproximativ nouăzece ani, care îl văzuse pe Avram Iancu în 1871. Descrierea făcută de Ion Gorun ne oferă posibilitatea de a vedea prin ochii de copil cum arăta Avram Iancu, în ultimul an de viaţă: „*am văzut respectul religios cu care părinţii mei tratau pe acest om, atât de simplu după port şi înfăţişare, cu faţa arsă de soare şi brăzdată de sute de încreţituri, cu privirea întunecată sub sprâncenele stufoase şi aspre. S-a aşezat afară pe un scaun, a cerut apă, şi a rămas toată vremea mut şi nepăsător la întrebările ce i se făceau. Apoi s-a sculat, a zis «bună ziua» şi a plecat mai departe.*"[295].

292. Ibidem.
293. POP, Petru. Avram Iancu la adunarea „Astrei" în anul 1863. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Brașov, 31 august 1924, p. 2.
294. Ibidem.
295. GORUN, Ion. O scrisoare a lui Avram Iancu – și altele. În: *Transilvania*, anul LIII, 1922, p. 593.

Ion Gorun şi-a întrebat tatăl cine este acest om şi răspunsul a fost „Avram Iancu", arătându-i portretul de pe perete a „*unui om tânăr, o înfăţişare războinică în frumosul port muntenesc, cu puşca la spate*"[296]. Diferenţa era enormă între cei doi Avram Iancu, schimbarea de la cel de pe perete la cel ce abia plecase Ion Gorun a perceput-o ca pe „*o nenorocire, ca o catastrofă ...*"[297].

În anul 1872, la Baia de Criș, la un pahar de vin la birtul „Matca", fiind de față „*aproape toți funcționarii județului Zarand*"[298], Avram Iancu „*începuse a vorbi aprins, – ceea ce foarte rar se întâmpla – contra camarilei de la Viena și chiar contra împăratului*"[299].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Cu puţin timp înainte de moarte, el va fi internat la spitalul din Baia de Criș, suferind de hemoragie severă. Va pleca de acolo, iar în dimineața zilei de 10 septembrie 1872 va fi găsit cu ochii spre cer, murind singur, în urma unei alte hemoragii, pe prispa casei care-l găzduia deseori: „*la covrigarul Ion Stupină din Baia de Criș, unde dormea pe o targă*[300] *și unde fu găsit mort, alături cu fluierul lui drag*"[301]. Cauza morții era o „*vărsare de sânge, cauzată prin ruperea unei artere*"[302]. Ea a survenit „*în urmarea unui morb de vreo 10 zile ...*"[303].

Era cea de-a doua moarte a lui Avram Iancu, ucis prima dată de falsitate şi perfidie „*şi abia acum îl atinge şi coasa vremii ...*"[304]: era părerea generală a tovarășilor din vremurile glorioase.

Vestea morții lui „*străbătu ca fulgerul*"[305]. În Baia de Criș se înființează „*un comitet de înmormântare, [unde] au pregătit un car mortuar și au procurat toate cele necesare*"[306].

Pe casa mortuară a „*fâlfâit un stindard național cu flor negru*"[307]. S-a decis că înmormântarea va avea loc în data de 13 septembrie. La aflarea morţii lui Avram Iancu, oamenii soseau din toate colţurile Munţilor Apuseni.

Până la noi a ajuns conţinutul unui document fabulos şi inedit, înregistrarea decesului, în protocolul morţilor parohiei greco-ortodoxe din Vidra de Sus, judeţul Turda-Arieş, din anul 1872. La pagina 47, în acest document oficial, Avram Iancu este trecut la subpunctul „*nume, prenume, poreclă, meserie*" drept „*Avram Iancu Eroul Românilor*": „*Nr. Curent 42, anul morții 1872, luna August 29, ziua îngropării Sept. 1, Numele, porecla și meseria celui mort: Avram Iancu Eroul Românilor. Patria, locul nașterii, locul preturei și al prefecturei, unde au locuit mortul: Transilvania, Alba-Iulia, Câmpeni, Vidra de sus. Vârsta mortului 44 ani. Religia mortului gr.-or. Starea mortului, adică fostau căsătorit sau june? June. Fostau mortul îngrijit sufletește sau nu, de n-au fost grijit, din ce cauză n-au fost grijit? Fost. Feliul boalei de care au murit: Firească. Locul, unde s-au înmormântat: Răposat*

296. Ibidem.
297. Ibidem.
298. RUSU ABRUDEANU, Ion. *Moții – calvarul unui popor eroic, dar nedreptățit. Studiu istoric-politic* (cu o hartă, 201 ilustrațiuni în text și două planșe). București: Cartea Românească, 1928, p. 118.
299. Ibidem.
300. După alte informații ar fi vorba de un pat de lemn. Vezi în acest sens: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Brașov, 31 august 1924, p. 5.
301. Învățămintele istoriei – răsplata Habsburgilor. Regele Românilor. Adevărata mântuire. În: *Cultul morților – Organ al Societății Mormintele Eroilor*, anul V, no. 9, septembrie 1924, p. 23. Număr festiv dedicat Ardealului.
302. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 759.
303. Avram Iancu (Necrolog). În: *Telegraful Român*, anul XX, nr. 72, Sibiu, 7/19 septembrie 1872, p. 1.
304. GORUN, Ion. O scrisoare a lui Avram Iancu – și altele. În: *Transilvania*, anul LIII, 1922, p. 593.
305. RUSU ABRUDEANU, Ion. *Op. cit.*, p. 119.
306. Ibidem.
307. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIŞ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 115.

Baia de Criș, înmormântat la bis. din Țiebia. Numele și porecla preotului îngropător: Protopop M. Valțianu (Mihălțanu) din Zarand, Balint gr.-cat din Roșia și 36 de preoți cu mine V. Gomboș."[308].

Un martor al evenimentului, același Ion Gorun, nepot al preotului Ioan Balint, copil la acea vreme, ai cărui părinți, cu un an înainte, îl trataseră pe Avram Iancu cu un respect aproape religios, își amintea că „*era o mulțime imensă de oameni: veniseră țărani până de dincolo de Abrud, și din tot Zarandul*"[309], „*câțiva copii țineau făcliile lungi de ceară, pe când o mulțime de preoți spuneau rugăciunile de mort. Ca prin vis îmi aduc aminte cum, în mijlocul unei tăceri ce te cutremura când vedeai miile de capete ce se pierdeau în depărtare în toate părțile, un coșciug simplu se lăsa încet în groapa săpată sub crengile uriașe ale stejarului din mijlocul cimitirului ...*"[310].

Înmormântarea eroului român a fost una fastuoasă, „*deosebit de impozantă*"[311]. Prin grija soțiilor dr.-ului Iosif Hodoș și a lui Amos Frâncu, Avram Iancu a fost pus pe un catafalc îmbrăcat în haine de cavaler. Catafalcul era „*pregătit ca pentru un principe*"[312]. Doamnele Hodoș și Frâncu „*au încununat cu flori fruntea eroului, acea frunte care a purtat cununa de spini în locul celei de lauri*"[313]. Era înconjurat de „*cele mai distinse celebrităţi ale neamului românesc – în frunte cu popa Balint, care conducea un popor de vreo 12 mii*"[314].

La înmormântare, „*30 de preoți, de ambele confesiuni, au celebrat; iar poporul din cele mai îndepărtate unghiuri în număr imens l-a petrecut din Baia de Criș până în Țebea, cel puțin 10.000 de oameni au fost de față, muzica cânta un marș funebru; amicii lui și alți cărturari au purtat lângă carul mortuar facle aprinse, iar clopotele s-au tras în întreg comitatul. La mormânt s-au ținut mai multe cuvântări.*"[315].

Fig. 10. Înmormântarea lui Avram Iancu. Sursa imaginii: MAIOR, Liviu. *Avram Iancu – Scrisori*. Cluj-Napoca: Dacia, 1972.

308. Cum e înregistrată moartea lui Avram Iancu. În: *Transilvania*, anul LIII, nr. 9, septembrie 1922, p. 570.
309. GORUN, Ion. O scrisoare a lui Avram Iancu – și altele. În: *Transilvania*, anul LIII, 1922, p. 593.
310. Ibidem.
311. SECULA, Iudita. Avram Iancu în societate. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Brașov, 31 august 1924, p. 2.
312. Ibidem.
313. Ibidem.
314. Ibidem.
315. STERCA ȘULUȚIU DE CĂRPENIȘ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 115-116.

„Gazeta Transilvaniei”[316] oferea și ea, într-un articol, detalii de la înmormântarea marelui erou, care „*unicul și-a sacrificat viața pentru fericirea națiunii sale mame*”[317], „*exemplul castității, onoarei și gloriei românismului aici pe pământ*”[318]. Aceeași publicație[319] arăta că la înmormântare au participat aproape 4.000 de români, intelectuali și popor. Potrivit altor surse era vorba de 10.000 sau 12.000 de participanți[320]. Printre aceștia se aflau protopopul din Roșia Abrudului, avocatul Matei Nicola și Mihail Andreica din Câmpeni. Slujba a fost oficiată de protopopul din Brad, Nicolae Mihălțanu și de Simeon Balint, protopopul din Roșia Montana[321], asistat de 36 de preoți, toți în haine preoțești. Carul funerar era însoțit de un șir lung de făclii și de jalnicele tonuri ale celor două trupe muzicale, conduse de Ion Simionașu și Ion Vlasia. Protopopul Nicolae Mihălțanu a ținut o cuvântare foarte frumoasă care a ajuns la inimile celor prezenți. Cortegiul funebru avea aproape doi kilometri lungime „*și în sute de sate au sunat clopotele în ziua înmormântării lui*”[322], „*nu numai șoseaua de la Baia de Criș până la biserica din Țebea, ci și câmpul din jur era inundat de moții veniți din toți munții*”[323].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Odată ajunși în cimitirul din Țebea, la Gorunul lui Horia, unde urma să se facă înmormântarea, avocatul din Baia de Criș, George Sicula, urcat pe o masă „*a rostit altă cuvântare funebră, căreia pentru conținutul ei plin de național și patriotic, a adus în uimire pe toți ascultătorii*”[324]. În discursul său, el afirma că Avram Iancu a fost un apostol: „*un mare martir, apostol naţional*”[325], „*un verginal apostol, operator la deşteptarea naţiunii sale*”[326] care a luptat pentru libertate, egalitate şi naţionalitate: „*pentru libertatea naţională, pentru fericirea patriei*”[327] şi unul dintre cei mai buni care „*au luptat cu toate forţele sale ca să revendice drepturile eterne sacre ale naţiunii şi patriei, ce atâtea secole erau strivite şi ajunse la agonia ce le-au preparat inamicii naţiunii române ...*”[328]. Avocatul Secula sublinia că această luptă asumată de Avram Iancu era dusă pentru „*salvarea patriei din legăturile nefaste ce i se preparau, luptă eroică, sublimă, şi în parte a izbutit a păstra nemaculat, necălcat, acel călcâi al*

316. IONUL LUI TĂNASIE. Înmormântarea eroului român Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul XXXV, nr. 72, Brașov, 25/ 13 septembrie 1872, p. 1.
317. Ibidem.
318. Ibidem.
319. Ibidem.
320. DIACONOVICH, Constantin. *Op. cit.*, p. 759.
321. RUSU ABRUDEANU, Ion. *Op. cit.*, p. 119.
322. BANCIU, Ax. Cum l-am cunoscut pe Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Brașov, 31 august 1924, p. 2.
323. RUSU ABRUDEANU, Ion. *Op. cit.*, p. 119.
324. IONUL LUI TĂNASIE. Înmormântarea eroului român Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul XXXV, nr. 72, Brașov, 25/ 13 septembrie 1872, p. 1.
325. Discursul funebru, la înmormântarea lui Avram Iancu, fost Prefect al legiunii I române, în lupta pentru libertatea naţională şi independenţa Transilvaniei, la anul 1848/49, ţinut cu ocazia înmormântării defunctului la 1/13 septembrie 1872, prin George Secula, avocat în Baia de Criş. În: *Federaţiunea*, anul al cincilea, nr. 96-696, Pesta, 29/ 17 septembrie, 1872 (MDCCCLXXII), p. 378.
326. Discursul funebru, la înmormântarea lui Avram Iancu, fost Prefect al legiunii I române, în lupta pentru libertatea naţională şi independenţa Transilvaniei, la anul 1848/49, ţinut cu ocazia înmormântării defunctului la 1/13 septembrie 1872, prin George Secula, avocat în Baia de Criş. În: *Federaţiunea*, anul al cincilea, nr. 95-695, Pesta, 26/ 14 septembrie 1872 (MDCCCLXXII), p. 374.
327. Discursul funebru, la înmormântarea lui Avram Iancu, fost Prefect al legiunii I române, în lupta pentru libertatea naţională şi independenţa Transilvaniei, la anul 1848/49, ţinut cu ocazia înmormântării defunctului la 1/13 septembrie 1872, prin George Secula, avocat în Baia de Criş. În: *Federaţiunea*, anul al cincilea, nr. 96-696, Pesta, 29/ 17 septembrie, 1872 (MDCCCLXXII), p. 378.
328. Ibidem.

patriei, unde libertatea naţională era mai în floare"[329]. Lupta lui Iancu „*a fost lupta luminei contra întunericului, lupta libertăţii naţionale contra sclavizmului antinaţional, lupta avevărului contra strâmbătăţii*"[330]. George Secula profeţea la finalul cuvântării sale următoarele: „*mai curând sau mai târziu, dar sigur ... va veni ora când ideea de libertate naţională va reieşi mândră triumfătoare*"[331].

Pe epitaful mormântului s-a inscripționat: „*Avram Iancu, advocat. Prefect. Leg. Gem. Rom. 1848/9. † 1872.*"[332].

Seara a avut loc un parastas la care au participat mulți dintre intelectualii români veniți la tristul eveniment: „*Seara s-au adunat mai mulți inteligenți condolenați români, la hotelul din Baia de Criș, unde s-au purtat mai multe toaste în onoarea și în memoria defunctului. Numai pe la 2 ore s-au despărțit cu deviza că Avram Iancu este și va fi pururea neuitat la români.*"[333]. Așa cum vom vedea, această deviză s-a transmis din generație în generație până în prezent.

Clopotele tuturor bisericilor din Munții Apuseni s-au tras nu doar în ziua înmormântării, ci săptămâni întregi, „*jelindu-l pe Iancu*"[334].

Toate cheltuielile de înmormântare au fost plătite de doi moţi tineri, care au dorit cu insistenţă să rămână anonimi[335], „*cine au fost și de unde au venit, n-au vrut să spună și nici astăzi nu se știe*"[336]. Ei s-au prezentat la avocatul Sigismund Borlea din Baia de Criș, la câteva zile după înmormântare și „*au cerut să li se spună cât fac cheltuielile înmormântării și îndată le-au achitat*"[337]. Toată lumea știa că „*Iancu ca persoană a intrat bogat în revoluțiune și după ce a predat erarului o majă de aur, încredințată pazei sale, iar națiunii române toată moșioara părintească, el a murit în completă mizerie.*"[338].

Nu numai viața și faptele lui Avram Iancu au reprezentat un punct de coeziune a românilor din Munții Apuseni și întreaga Transilvanie, dar și moartea sa a fost un imbold pentru unificarea în jurul memoriei sale: „*Ceea ce va fi bine în fața mormântului acestui erou-martir este însă să ridicăm monument ... să-i ridicăm monument solid de bună înțelegere în afacerile noastre politice. Să încetăm de a arunca numai neîncredere în sufletul națiunii și prin aceasta să îndeplinim dorința răposatului de a vedea ridicându-se națiunea la o soartă mai fericită ...*"[339].

De la moartea lui Avram Iancu și până în anul 1918, autoritățile austro-ungare au dus o politică constantă de ștergere a memoriei eroului român și de defăimare a numelui său.

329. Ibidem.
330. Ibidem.
331. Ibidem.
332. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIŞ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 116.
333. Înmormântarea eroului român Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul XXXV, nr. 72, Brașov, 25/ 13 septembrie 1872, p. 1.
334. RUSU ABRUDEANU, Ion. *Op. cit.*, p. 119.
335. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIŞ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 116.
336. RUSU ABRUDEANU, Ion. *Op. cit.*, p. 119.
337. Ibidem.
338. FRÂNCU, Amos. *Pentru memoria lui Avram Iancu*. Sibiu: „Tipografia", Societate pe acțiuni, 1899. Retipărire din ziarul *Tribuna*, nr. 268, 1899, p. 30.
339. Avram Iancu (Necrolog). În: *Telegraful Român*, anul XX, nr. 72, Sibiu, 7/19 septembrie 1872, p. 1.

În anul 1898, se împlineau 50 de ani de la momentul revoluţionar din 1848, moment aniversat „*cu toată vigoarea în oraşele din România*”[340]. Însă, în Transilvania, guvernul Banffy a interzis „*adunările populare, şi prin ordonanţă ministerială ziua de 11 aprilie a fost declarată oficial zi de aniversare a semicentenarului revoluţiei. Prefecţii au convocat organele subalterne transmiţând instrucţiunile primite, iar mitropoliţilor şi episcopilor români li s-a cerut să dea circulare către preoţi, de interzicere a oricăror manifestări cu caracter politico-naţional în biserici.*”[341]. Eroii revoluţiei de la 1848 erau cinstiţi în biserici „*prin pomenirea lor în timpul slujbei religioase sub numele de Simeon, Ion, Balint, Vasile, Avram, Florian rostite în timpul parastasului [şi astfel] se evocau cunoscuţii eroi ai revoluţiei române din Transilvania: Simeon Balint, Ion Buteanu, Vasile Moldovan, Avram Iancu, Florian Micaş*”[342]. Autorităţile de atunci „*au infiltrat spioni chiar şi în bisericile cele mai izolate*”[343], iar preoţii care au săvârşit slujba de pomenire au fost mutaţi din parohiile lor[344] în alte parohii.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

La mormântul lui Avram Iancu de la Ţebea, doritorii nu puteau ajunge, „*zona fiind pusă sub strictă supraveghere a jandarmeriei maghiare*”[345], iar „*figura revoluţionară care mobilizează cu cea mai mare intensitate spiritele este cea a lui Avram Iancu. În anul jubiliar 1898 personalitatea sa este evocată în mod direct în strânsă legătură cu aniversarea revoluţiei din 1848.*”[346].

Cu ocazia semicentenarului, se discută intens despre crearea „Fondului Iancu”[347], a cărui menire era adunarea banilor necesari pentru ridicarea unui monument dedicat comandantului legiunilor româneşti din timpul revoluţiei de la 1848. Monumentul preconizat era de fapt o cruce, căci autorităţile de atunci nu au permis „*nici să i se ridice o cruce pe mormânt*”[348], în sensul uneia noi, deoarece crucea de pe mormântul lui Avram Iancu era veche și deteriorată. Iniţiativa ridicării monumentului a venit din partea unui grup de tineri „*grupaţi în jurul «Tribunei» din Sibiu*”[349]. Colecta a început în anul 1894, „*pe timpul Paştilor, ... a durat până în martie 1895 și ... s-au adunat cu totul 3780 fl. 64 cr. Și 334 lei 50 bani*”[350].

T. L. Albini, administratorul ziarelor *„Tribuna”* și *„Foaia Poporului”* și cel care se ocupa de colectă, a fost acuzat de fraudarea banilor şi trimis în judecată de către autorităţile austro-ungare: „*ar fi delapidat banii colectaţi pentru ridicarea unui monument în memoria lui Avram Iancu*”[351]. Acest proces care a devenit cunoscut ca procesul „*în cauza colectei ce se făcuse anii trecuți pentru ridicarea unui monument lui Avram Iancu*”[352] a început în data de 30 noiembrie 1899 şi a durat un an. Atât procesul, cât și acuzaţia în sine erau o făcătură cu caracter politic, deoarece Albini era învinuit

340. LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Avram Iancu în memoria posterităţii*. Deva: Emia, 2008, p. 32.
341. Ibidem.
342. Ibidem.
343. Ibidem.
344. Idem, p. 32.
345. Idem, p. 33.
346. Idem, p. 34.
347. Ibidem.
348. POP, St. C. Șovinismul maghiar față de memoria lui Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Brașov, 31 august 1924, p. 3.
349. Ibidem.
350. Procesul în afacerea Fondului Iancu. În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 2.
351. LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Op. cit.*, p. 34.
352. Procesul în afacerea Fondului Iancu. În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 2.

că a sustras banii în scop personal, iar în loc au fost puși banii Ligii Culturale de la București. Este adevărat că banii în majoritatea lor s-au aflat la București, dar nu fuseseră sustrași pentru uz personal: „*Banii au fost multă vreme păstrați în București, la Banca Națională a României, spre fructificare, dar mai târziu au fost trecuți în Transilvania, unde i-a confiscat autoritatea maghiară.*”[353].

Autoritățile au confiscat „Fondul Iancu” – „*guvernul maghiar însă a confiscat sumele adunate și pe toți aceea care au luat parte activă la colectarea sumelor, i-a înfundat în temnițe ...*”[354]. Banii pentru un monument al lui Avram Iancu, o cruce pe mormântul de la Țebea, nu se mai puteau aduna: „*speranța că lui Iancu să-i fie amenajat mormântul de către națiunea română se năruise odată cu confiscarea fondului pentru monument dedicat eroului național care se constituise prin contribuția românilor din Transilvania*”[355]. Totodată, în discuțiile purtate în cadrul procesului, memoria lui Avram Iancu a fost insultată, alarmând „*întreaga noastră presă, și se făceau planuri cum ar trebui să se dea răspunsul cuvenit*”[356].

La nivelul societății românești, confiscarea de către autoritățile austro-ungare a „Fondului Iancu”, care reprezenta o subscripţie publică, reprezenta insultarea eroului național român, ceea ce a fost mai mult decât suficient pentru inițierea unei mișcări românești de protest, de proporții, în Transilvania. Ca urmare, între anii 1900 şi 1902 s-a desfăşurat un nou proces cunoscut sub numele de „Procesul pentru cununa lui Avram Iancu”, în care mai mulți tineri studenți români erau judecați pentru apărarea memoriei lui Avram Iancu. Insulta a fost adusă de procurorul acuzării, contele Lazăr, care „*a vorbit cu multă patimă și ură în contra românilor și vrând să înegrească memoria lui Avram Iancu, i-a zis «haramia vezér» (căpitan de bandiți). Aceasta a produs mare indignare între românii prezenți și apărătorul a protestat contra acestei insulte, care de altminterea cade numai asupra celui ce a îndrăznit a o face.*”[357]. Avocatul apărării, Dr. St. Pop, adăuga „*că scriitorii unguri înșuși vorbesc cu multă stimă despre el*”[358]. Într-adevăr, la aflarea veştii, multe dintre ziarele maghiare, considerate importante, a căror opinie conta, „*au protestat în contra ieşirii infame a contelui Lazar, afirmând că Avram Iancu a fost cel mai generos adversat al ungurilor şi că multe familii maghiare pot numai lui să-i mulţumească că sunt în viaţă*”[359].

Ca răspuns la jignirea publică adusă memoriei lui Avram Iancu, așa cum am văzut, se declanşează o mişcare de protest a tineretului român din Transilvania[360], care a culminat cu depunerea de către trei studenţi români, Ion Scurtu, George Novacovici şi Coriolan Şter[361], a unei cununi de laur pe mormântul eroului de la Ţebea şi cu procesul care le-a fost intentat de către autorităţi. Cei trei făceau parte din delegația trimisă de tineretul român din Cluj, anume desemnați pentru această acțiune[362].

353. POP, St. C. Şovinismul maghiar faţă de memoria lui Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Braşov, 31 august 1924, p. 3.
354. Ibidem.
355. LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Op. cit.*, p. 49-50.
356. Însemnări – Un gest îndrăzneț. În: *Țara noastră*, anul V, nr. 35, 31 august 1924, p. 1132.
357. Procesul în afacerea Fondului Iancu. În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 2.
358. Ibidem.
359. POP, St. C. Şovinismul maghiar faţă de memoria lui Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, nr. 106, Braşov, 31 august 1924, p. 3.
360. LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Op. cit.*, p. 35.
361. HOSSU-LONGHIN, Francisc. *Op. cit.*, p. 355.
362. Însemnări – Un gest îndrăzneț. În: *Țara noastră*, anul V, nr. 35, 31 august 1924, p. 1132.

Iată cum s-a desfăşurat întreaga acţiune a celor trei studenţi: „*În revărsatul zorilor de 31 decembrie 1899, luând cununa cu ei, cu trăsura, cântând «Deşteaptă-te române», de răsunau străzile Devei, s-au dus la Ţebea. La 10 dimineaţa, tinerii îşi făceau intrarea în Biserica din Ţebea şi Scurtu a cerut voie preotului Tisu, în vârstă de 73 de ani, să vorbească mulţimii adunate. A primit încuviinţarea pentru timpul cuvenit predicilor. Până la momentul rostirii cuvântului a aşezat cununa de lauri pe altar.*

Poporul adunat a înţeles cu repeziciune rostul cununii şi cu smerenie se apropiau de ea, sărutând tricolorul pe care scria: «Dormi în pace! Noi veghem!»."[363] „*Tinerimea română lui Avram Iancu. Apoi Ioan Scurtu a ţinut o răscolitoare cuvântare în care releva umanismul lui Avram Iancu. Apoi cununa a fost aşezată pe fruntea vechii şi simplei cruci care străjuia mormântul lui Avram Iancu.*"[364]. După acestea a urmat discusul înfocat al lui G. Novacovici, la mormânt, urmat de intonarea imnului „*Deşteaptă-te române*"[365]. Mai târziu cununa a fost depusă în biserica din localitate, iar discursurile tinerilor au fost publicate „*în Gazeta Transilvaniei și în Tribuna de atunci*"[366].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Evident, în acea epocă, o astfel de manifestare nu putea rămâne fără urmări; cei trei au fost trimişi în judecată, iar cununa a fost ridicată „*cu forţa*" de jandarmi şi dusă la Baia de Criş, de unde mai târziu o va ridica avocatul celor trei inculpaţi. „Procesul cununii lui Iancu" va urca şi mai mult gradul de tensiune din societatea românească: „*Apoi bine! Cine ne poate opri să punem cununi la morţii noştri!? ...*"[367]. În acest context, spiritele se aprind şi mai mult în momentul în care 12 tineri din Baia de Criş sunt daţi în judecată pentru că „*la o petrecere au jucat căluşarul cu brâie tricolore*"[368], iar „*ca răspuns la represalii, cultul lui Iancu ia amploare, Ţebea preconinzându-se să devină un loc de pelerinaj*"[369].

Procesul „Cununii lui Avram Iancu" a fost un proces la care a participat multă lume și în care se judeca chiar dreptul la memoria lui Avram Iancu. Cei trei acuzaţi au primit fiecare câte o sentinţă de șase săptămâni de închisoare şi plata unei sume de 250 de florini ca amendă[370]; a doua zi lumea adunată a organizat o manifestaţie de amploare şi a dorit să facă un pelerinaj la mormântul lui Iancu de la Ţebea, însă jandarmii au împiedicat acest lucru[371]. Au avut loc apoi alte procese intentate celor trei studenţi, cu excluderea lor ulterioară din universitate[372]. Cununa lui Iancu a fost salvată, a fost pusă iar pe mormânt, dar „*n-a apucat să stea unde îi era locul nici două zile, deoarece jandarmii au vrut s-o confişte din nou. Până la urmă s-au mulţumit să-i taie panglica tricoloră. Pentru ca să nu mai dispară, cununa a fost depusă din nou în biserica din Ţebea.*"[373].

Avocatul celor trei studenți era Francisc Hossu-Longhin din Deva. Cu câțiva ani înainte, el fusese unul dintre apărătorii acuzaților români din „Procesul Memorandiștilor" din anul 1894. De

363. Amos Frâncu a fost cel care a scris aceste cuvinte pe tricolorul atașat coroanei. Vezi în: Însemnări – Un gest îndrăzneț. În: *Țara noastră*, anul V, nr. 35, 31 august 1924, p. 1132.
364. LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Op. cit.*, p. 36.
365. Ibidem.
366. Însemnări – Un gest îndrăzneț. În: *Țara noastră*, anul V, nr. 35, 31 august 1924, p. 1132.
367. LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Op. cit.*, p. 39.
368. Ibidem.
369. Ibidem.
370. Idem, p. 42.
371. Ibidem.
372. HOSSU-LONGHIN, Francisc. *Op. cit.*, p. 356.
373. LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Op. cit.*, p. 48.

această dată, el i-a apărat pe tinerii studenți din Cluj și a ridicat coroana din camera tribunalului din Deva, unde se țineau „*corpus delicti*" și a dus-o acolo de unde a fost sechestrată de jandarmii din Baia de Criș[374].

Avocatul Francisc Hossu-Longhin relatează care a fost soarta pe mai departe a acestui „corp delict": „*Mai târziu acea cunună a trebuit dusă în biserică, căci jandarmii iară încercară să o ia, și mâini sacrilege au început a tăia bucăți din tricolor – bag samă de suvenire. La festivitățile de la Țebea o am ridicat-o și am pus-o încă o dată pe mormânt, alături de celelalte cununi proaspete.*"[375] și la 22 ianuarie 1902 „*după încă un neplăcut incident cu jandarmii, cununa a fost așezată în biserica lui Horia, unde se află, probabil, și acum*"[376].

După confiscarea „Fondului Iancu", românii transilvăneni au încercat o amenajare a mormântului lui Avram Iancu în mod particular, „*de către rudele lui Iancu*"[377]. În acest scop, preotul Iosif Gomboș, nepot al lui Iancu, scrie în data de 23 februarie 1900, o cerere adresată ministrului de interne ungar, în care se specifică următoarele: că familia lui Avram Iancu a sperat că prin acordul autorităţilor și prin donație publică se va construi un mausoleu deasupra mormântului şi „*deoarece îndeplinirea planului de mai sus a fost zădărnicită definitiv, îndatorirea de a întreţine mormântul în bună stare a revenit rudelor*"[378], specificând că „*mormântul lui Avram Iancu, aflat la Ţebea, plasa Baia de Criş, judeţul Hunedoara, este într-o stare atât de proastă – grilajul de lemn de lângă mormânt este distrus şi nimicit de vite ... ar fi cea mai mare ruşine pentru familia noastră să-l lăsăm în această stare*"[379]. Totodată nepotul lui Iancu exprima intenţia familiei ca în primăvara lui 1900 să aşeze „*la mormântul lui Avram Iancu o cruce de marmură şi în jurul mormântului un grilaj de fier*"[380], obligându-se că „*la sfinţirea crucii să chem numai rudele şi să nu o popularizez nici prin ziare şi nici pe altă cale*"[381]. Cererea aprobată de către prefectul judeţului Hunedoara, îl avertiza pe preotul ortodox Gomboş „*ca să păstreze caracterul personal al lucrurilor şi să se abţină de a se folosi de această ocazie pentru orice fel de manifestare*"[382].

Din păcate, nici ideea ridicării unui mausoleu, nici cea a ridicării crucii din marmură pe mormântul lui Avram Iancu nu s-a realizat. În 24 martie 1924, epitropul bisericii ortodoxe din Ţebea, într-un articol publicat în presa locală, scria următoarele: „*În Munţii Ţebei este o movilă cu o cruce uitată. O modestă cruce, mai modestă decât a multor muritori, de a căror nume nu e legată nicio faptă măreaţă. Acea movilă şi acea cruce uitată este a lui Avram Iancu, regele munţilor. Acest mare erou este al întregului neam românesc. Cade-se ca întregul neam românesc să ridice un «Mausoleu» la mormântul eroului legendar, în comuna Ţebea.*"[383].

Autoritățile austro-ungare încercau, tot mai mult, să anihileze orice amintire despre Avram Iancu, iar faptele lui să fie date uitării. Iată câteva exemple elocvente: lupta cu ziarele româneşti care publicau articole avându-l ca subiect pe Avram Iancu; jandarmii „*dinamitează şi aruncă în aer Piatra memorială*

374. HOSSU-LONGHIN, Francisc. *Op. cit.*, p. 245-246.
375. Idem, p. 246.
376. Însemnări – Un gest îndrăzneț. În: *Țara noastră*, anul V, nr. 35, 31 august 1924, p. 1132.
377. LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Op. cit.*, p. 50.
378. Ibidem.
379. Ibidem.
380. Ibidem.
381. Ibidem.
382. Idem, p. 51.
383. LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Op. cit.*, p. 51.

de pe Câmpul Libertăţii şi Crucea lui Avram Iancu, ce se afla înălţată pe Dealul Viilor lângă Blaj"[384]; încercarea de a distruge casa în care s-a născut Avram Iancu, asupra căreia s-a aruncat petrol şi i s-a dat foc: „*incendiul [care] era destinat să nimicească casa a fost observat de nişte vecini şi localizat înainte de a preface în cenuşă unul dintre vestigiile care amintesc de trecutul glorios de luptă al poporului român*"[385].

În 1914, la 42 de ani de la trecerea în eternitate a lui Avram Iancu, lupta cu memoria lui continua şi mai intens. Foarte elocventă în acest sens este acţiunea jandarmilor desfăşurată pe muntele Găina, cu ocazia tradiţionalului „Târg de Fete", unde „*cete de jandarmi cu pene de cocoș erau postate în jurul muntelui ca nu cumva să se scoale de undeva Craiul munților, despre care cei mai mulți credeau că trăiește încă, dar nu se știe pe unde, și va aduna mocănimea la sfat în contra puterii mari a țării*"[386].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Lupta autorităţilor austro-ungare cu Avram Iancu a continuat până la Marea Unire din 1918, crescând tot mai mult în intensitate. Cu cât mai intensă era această luptă, cu atât mai mare și mai puternic devenea cultul lui Avram Iancu, cu atât mai mult cu cât părea că el „*a zărit, în taina viitorului, podoabele statului național român deplin și de aceea a trebuit să se mistuie în focul cumplit al suferințelor mucenicești, care l-a purificat și i-a deschis poarta veșniciei*"[387].

După terminarea acțiunilor militare și instaurarea păcii în imperiul habsburgic, o altă luptă și-a urmat cursul până la victoria finală: „*În modestele bisericuțe românești, ascunse prin văi sau aninate pe coastele munților, au răsunat neîntrerupt cuvintele liturghiei străbune: «pentru împreunarea tuturor, Domnului să ne rugăm!» ... Înțelesul lor creştinesc avea pentru milioanele de suflete credincioase şi o nuanţă pătrunzătoare, îndreptând cugetul spre tabăra română, a cărei biruinţă definitivă, mai apropiată sau mai îndepărtată, o aştepta poporul din Ardeal cu nezguduită credinţă, chiar şi în viforul celor mai cumplite impilări.*"[388]. Iar lacrimile vărsate de Avram Iancu, involuntar în fața martorilor („*eu am zărit două lacrimi, care curgeau pe fața dânsului ca nişte mărgele*"[389]) sau atunci când l-a găsit Ilie Măcelaru la un moment dat într-o dimineață („*plângea cu atâta jale și amar, atât de teribil, încât îi curgeau lacrimile, nu pe față, ci pe perină ca ploaia. Lacrimile lui să-l bată pe acela care i le-a căuzat.*"[390]) au fost răzbunate. Cuvintele pronunțate la 1897: „*dar teamă-se de mânia lui Dumnezeu și de urgia istoriei viitoare a neamului românesc, cel ce l-a adus pe Iancul la acea stare înfiorătoare*"[391] s-au împlinit, căci „*Ce s-a ales din neprietenii care și crucea de la Țebea și mormântul și amintirile lui au persecutat-o? E o dreptate divină, care pedepsește.*"[392].

384. Idem, p. 53.
385. Ibidem.
386. POPA, At. Munţii noştri aur poartă ... În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 2.
387. LUPAȘ, Ioan. Martiriul lui Avram Iancu. În: *Transilvania*, anul 55, nr. 7, iulie 1924, p. 231.
388. LUPAȘ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1926, p. 15.
389. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIȘ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 111.
390. Idem, p. 114.
391. STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIȘ, Iosif. Avram Iancu – Biografie. În: *Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897, p. 120.
392. CERHAN-RACOVIȚĂ, Const. Avram Iancu și M. S. Regele Ferdinand. În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 1.

La mai puțin de o jumătate de secol de la moartea lui Avram Iancu – și ce înseamnă o jumătate de secol în fața istoriei? –, „*tronul ingrat față de români, tronul apărat de Iancu cu iscusință rară, s-a prăbușit și îndelung răbdătorul popor român din Ardeal a intrat în toate drepturile, pentru a căror dobândire luptase Iancu, eroul și regele Munților, la anii 1848-49, cu atâta bravură*”[393].

După fireasca Unire de la 1 Decembrie 1918, „*memoria lui Avram Iancu a fost restabilită şi cultivată la adevărata sa dimensiune ... S-au editat cărţi şi studii valoroase, s-au ridicat statui, busturi, obeliscuri şi s-au dezvelit plăci comemorative.*”[394], toate culminând cu serbările grandioase dedicate lui Avram Iancu cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la naşterea sa, când însuși Regele tuturor românilor și al „Daco-României” independente, reîntregite și libere, de care se temeau atât de mult prigonitorii lui Iancu, a venit la modestul mormânt din vârful munților să i se închine cu evlavie sinceră. Memoria eroului „*care a rătăcit douăzeci de ani, doinind din fluier și cu mintea întunecată prin munții lui scumpi unde a purtat vitejia moților din 1848 este răsplătită de toată durerea pe care a simțit-o trupul lui de martir, închis și schingiuit*”[395].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Regele Ferdinand nu a venit singur, ci împreună cu Familia Regală, cu prim-ministrul, miniștrii, capii armatei, înalții demnitari și invitații străini, precum și cu reprezentanții poporului român din toate regiunile țării, de la Nistru până la Tisa, fapt imposibil de imaginat cu o jumătate de secol înainte. Acum, Avram Iancu devine „*cel dintâi erou al neamului românesc, care a mers pe căile dictate de interesele supreme naţionale şi a urmărit liberarea Ardealului şi înălţarea poporului nostru. Numai prin fapte vitejești, prin jertfe, se putea atinge acest ideal.*”[396]. La împlinirea celor 100 de ani de la naşterea lui Avram Iancu, poporul României întregite, „*întreaga suflare românească trebuie să pomenească numele eroului, care doarme somnul de veci, la Ţebea, cu adâncă pietate*”[397].

În anul 1924 au avut loc, deci, „Serbările Avram Iancu” dedicate împlinirii a 100 de ani de la naşterea sa. Evenimentul a reprezentat prima serbare publică, posibilă, de asemenea dimensiuni, desfășurată nu doar în Translvania, ci și în întreaga Românie.

Inițiativa pentru organizarea acestor serbări a venit din partea Societății „Astra”, în anul 1923, Avram Iancu fiind unul dintre membrii săi fondatori.

În data de 2 iulie 1924, membrii comisiei de organizare din care făceau parte „*d-nii Ion I. C. Brătianu preşedintele consiliului de miniştri, general C. Coandă, general Al. Averescu şi d. Dr. Alex Vaida Voievod, foştii preşedinţi de consiliu; Miron, mitropolitul primat, Pimen, mitropolitul Moldovei, Nicolae, mitropolitul Ardealului, Vasile Suciu, mitropolitul Blajului, Gurie, arhiepiscopul Chişinăului şi Nicolae Ivan, episcopul Clujului, d-nii Al. Constantinescu, ministrul domeniilor, general G. Mărdărescu, ministrul de război, Al. Lapedatu, ministrul cultelor şi artelor, I. Negruzzi, preşedintele Academiei Române, V. Goldiş, preşedintele asociaţiei «Astra», general Petala, preşedintele comitetului pentru ridicarea monumentului, protopop Iosif Gomboş şi deputat Pasca*

393. PĂCĂȚEAN, T. V. Avram Iancu Apărătorul Munților Apuseni. În: *Transilvania*, anul 55, nr. 7, iulie 1924, p. 243.
394. LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Op. cit.*, p. 55.
395. CERHAN-RACOVIȚĂ, Const. Avram Iancu și M. S. Regele Ferdinand. În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 1.
396. Un erou naţional. În: *Universul*, anul XLII, nr. 197, 31 august 1924, p. 1.
397. Ibidem.

din Câmpeni”[398], întruniți într-o ședință la Palatul Regal, au fixat programul definitiv al serbărilor.

Se preconiza ca „Serbările Avram Iancu” să dureze patru zile, să înceapă în data de 30 august 1924 și să se termine în data de 2 septembrie 1924. La toate evenimentele solemne trebuiau să participe „*suveranii, membrii familiei princiare, întreg guvernul, reprezentanţii corpurilor legiuitoare şi al corpurilor constituite. De asemenea vor lua parte numeroase delegaţiuni de săteni din fiecare judeţ al Munteniei, Olteniei, Bucovinei, Ardealului şi Basarabiei.*”[399].

Serbările dedicate lui Avram Iancu au coincis cu aniversarea a „*opt ani de la intrarea României în război*”[400].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Pregătirile aveau loc nu doar în Munții Apuseni, ci și în întreaga țară. Spre exemplu, cu ocazia serbărilor, în data de 25 august 1924, prefectul județului Cojocna, Septimiu Mureșan, i-a invitat „*pe toţi prim-pretorii, învăţători şi preoţi din judeţ, ca în zilele în care vor avea loc la Ţebea, serbările pentru Avram Iancu, să organizeze în judeţ serbări şi şezători culturale pentru comemorarea amintirii lui Avram Iancu*”[401].

În perioada pregătirilor pentru serbări, autoritățile s-au ciocnit de câteva probleme majore în organizarea marelui eveniment, dar au reușit să le rezolve cu succes. Numărul participanților la „Serbările Avram Iancu”, prima serbare de nivel național, de asemenea proporții, organizată în România întregită se anunța a fi de ordinul miilor, posibil al zecilor de mii, din toate provinciile țării. Transportul în zonele greu accesibile, cazarea în localități de mici dimensiuni și cu resurse limitate, hrănirea a mii de oameni erau probleme ce trebuiau soluționate și nu oricum, ci la nivel național și festiv. Totodată circulau zvonuri că serbările de la Țebea ar putea fi amânate, „*că lucrările s-au început cam târziu şi cu prea puţine forţe*”[402], dar exista speranța că „*ele se vor termina la timp, iar serbările nu vor suferi nicio amânare*”[403].

Așa cum am subliniat deja, în cea mai mare parte a locurilor de desfășurare a serbărilor dedicate lui Avram Iancu era foarte greu de ajuns și autoritățile au adus la cunoștința publicului că există o singură linie de cale ferată, anunțând și întregul traseu: „*La Ţebea se poate călători pe o singură linie ferată, pe linia Arad – Brad, luând bilet până la Baia de Criş sau halta Ţebea. Între Ţebea şi Câmpeni, peste Abrud e o distanţă de 64 km. Cale ferată nu este. De la Ţebea la Găina se poate călători, sau pe linia ferată industrială Baia de Criş – Obârşe şi de la Obârşe la Găina, călare, sau pe jos, în 2 ore; sau peste Rişculiţa, până aici cu trăsura de aici peste Bulzeştii de sus şi de jos, călare sau pe jos la Găina, în 6 ore, iar peste dealul «Certej», cu înconjurarea Găinei direct la casele Iancului, în 7 ore.*

Direct la Câmpeni se poate ajunge de ori de unde pe o singură linie ferată Câmpia Turzii (Chiriş) – Turda. C.F.R.”[404].

398. Marile serbări organizate de „Astra”. Şedinţa de la Palatul Regal. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.400, 3 iulie 1924, p. 2.
399. Ibidem.
400. Însemnări – După opt ani, Precursorul Unirii. În: *Ţara Noastră*, anul V, nr. 35, Cluj, 31 august 1924, p. 1128. Număr închinat memoriei lui Avram Iancu.
401. Centenarul lui Avram Iancu – Transportul – Informaţiuni pentru public. În: *Universul*, anul XCII, nr. 195, 28 august 1921, p. 2.
402. În Ardeal – În Ţebea, la mormântul martirilor din 1848 – Lucrările de pregătire – Aducerea osemintelor a 72 de eroi – Vizita oficialităţii şi a reprezentantului „Astrei” – Casa unde a murit şi casa unde a fost pus pe catafalc Iancu. În: *Universul*, anul XLII, nr. 196, 29 august 1924, p. 2.
403. Ibidem.
404. Centenarul lui Avram Iancu – Transportul – Informaţiuni pentru public. În: *Universul*, anul XCII, nr. 195, 28 august 1921, p. 2.

Doritorilor li se aducea la cunoștință că nu puteau participa la serbările de la Țebea, Câmpeni, Găina, Vidra de Sus ori Cluj dacă nu dispuneau de un automobil[405], deoarece, dacă ar fi călătorit cu trenul, ei trebuiau să ajungă în localități aflate la distanțe apreciabile unele de celelalte, și să parcurgă trasee destul de greu accesibile:

„*Distanţa dintre Câmpeni şi casele Iancului e de 18 km, publicul care doreşte să participe la serbarea de pe muntele Găina, întrucât nu dispune de automobile, va trebui să plece din Câmpeni deodată cu cei incartiruiţi la Vidra, adică la 31 august seara, după producţia teatrală, cu trăsurile moţilor, sau în dimineaţa zilei de 1 septembrie la orele 4-5 cu trăsurile ce trebuiesc comandate la biroul de transporturi cu cel puţin 2 zile mai curând. Cei ce doresc să participe la inaugurarea muzeului «Avram Iancu» şi la festivităţile de la casa Iancului, pleacă din Câmpeni cu trăsura, la 1 septembrie înainte de ora 11, cu camion, la ora 13 şi jum., cu auto, la ora 14.*

Din Vidra de sus de la casele Iancului la Găina sunt 8 km. Toţi caii de călărie aunt angajaţi pentru oaspeţii invitaţi, deci e imposibil să se pună la dispoziţia onor. public cai de călărit. Excursioniştii pedeştri fac acest drum în 2 şi jum. ore. Expoziţia de minereuri şi de industrie a lemnului se deschide la Câmpeni la 31 august; şi va fi deschisă toată ziua precum şi la 1 septembrie. Despre producţia teatrală din seara zilei de 31 august se vor da informaţii după sosirea oaspeţilor la Câmpeni.”[406].

Participanții erau rugați, pentru evitarea oricăror confuzii, să-și „*noteze itinerariul publicat de Direcţiunea regională a C.F.R. Cluj, despre circulaţia trenurilor pe linia Turda-Abrud*”[407].

Cazarea, la fel ca transportul, reprezenta și ea o problemă, din care motiv oaspeţii erau rugaţi să anunţe sosirea lor „*d-lui O. Gritta prefect de poliţie şi comisar guvernial în Câmpeni, ci [sic] şi în Baia de Arieş, Lupşa, Bistra şi Cărpiniş-Abrud, Abrud-sat, Ponorel, Vidra de jos şi Vidra de sus. Între Baia-de-Arieş şi Abrud vor circula şi în timp de noapte trenuri. Iar pentru ca tot publicul să se poată adăposti sunt tabere de corturi, în Bistra, Câmpeni, Vidra de sus şi Găina. În fiecare localitate este un comitet de incartiruire, care va conduce la locuinţa destinată, pe oaspeţii prevăzuţi cu bilet de incartiruire.*”[408].

Estimându-se că la serbări vor sosi între 30.000 și 40.000 de participanți, din toate colțurile țării, armata a pus la dispoziția Societății „Astra” 2.000 de corturi[409]. Locul de amplasare a corturilor era „*pe valea dintre Câmpeni și Vidra*”[410].

Pentru a hrăni un număr atât de mare de persoane, autoritățile ofereau mai multe variante. Un număr de 1.000 de persoane se puteau hrăni și puteau găsi „*alimente în restaurantele existente sau improvizate din Câmpeni*”[411]. De asemenea, în același scop, se organizau pavilioane de alimentare cu „*pâine, salam, slănină şi brânză, cu preţuri maximale şi alte mâncări reci*”[412] și hale de vânzare, în fiecare tabără de corturi, cu mențiunea că această ofertă era valabilă în „*afară de cea de la Găina, unde se transportă alimente numai pentru circa 200 de invitaţi*”[413].

405. Ibidem.
406. Ibidem.
407. Ibidem.
408. Ibidem.
409. Marile serbări organizate de „Astra”. Şedinţa de la Palatul Regal. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.400, 3 iulie 1924, p. 2.
410. Ibidem.
411. Centenarul lui Avram Iancu – Transportul – Informaţiuni pentru public. În: *Universul*, anul XCII, nr. 195, 28 august 1921, p. 2.
412. Ibidem.
413. Ibidem.

Pregătiri s-au făcut și pe plan local. În luna iulie 1924[414] s-au făcut lucrări de amenajare în cimitirul din Țebea, deoarece mormântul lui Avram Iancu nu era îngrijit în mod corespunzător. Cimitirul a primit numele de Cimitirul de Onoare al Eroilor – Avram Iancu[415], iar cimitirul vechi „*a fost lărgit*”[416]. Mormântul lui Avram Iancu de sub Gorunul lui Horea, cu „*o cruce înaltă la cap*”[417], era flancat de mormintele celor doi tribuni ai săi, Buteanu și Groza[418], „*mormintele unui ofițer și unui soldat morți în războiul întregirii neamului*”[419].

În cimitir au fost aduse rămășițele a 72 de eroi români, „*din vechiul regat căzuți în luptele de la Petroșeni, Petros și Vulcan*”[420]. În data de 17 august, în conformitate cu ritualul cuvenit, au fost înmormântați în partea dreaptă a bisericii din Țebea, eroi din luptele de la Jiu, de la Mărășești și din luptele din 1919[421], prin grija Societății „Mormintele Eroilor”. Martor la ceremonia de înmormântare, delegat din partea societății menționate, căpitanul Iorga a relatat cum i-a întâmpinat populația pe eroii români: „*Pe şoseaua Deva-Brad, pe unde au adus furgoanele cu morţi, era o jale mare în ziua de sâmbătă 16, şi în noaptea dinspre Duminică 17 l.c. Sătenii au ieşit, plângând să întâmpine şi să se închine celor care vor avea cinstea de a-şi dormi somnul cel de veci în apropierea lui Iancu. La Brad lumea, care nu [ştia] ora când trecem, ne-a aşteptat seara până în zorii zilei – şi a petrecut cu priviri pioase marşul funebru al furgoanelor*”[422].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Biserica din Țebea s-a reparat[423].

În 1924, casa lui Avram Iancu, lângă care urma să se așeze bustul eroului, executat de sculptorul Romul Ladea, nu era casa cea veche, ci una nouă, în care locuia comerciantul de făină Otto Lehrmann, totodată proprietarul pământului pe care se afla acea casă. El spunea că în anul 1914 „*a luat locul de la comună*”[424]: „*Când am cumpărat locul ... nu era decât o ruină, rămăşiţele casei despre care vă interesaţi Dv. Eu am clădit casa aceasta nouă. Zice că acuma, la serbări, vor să pună pe ea o tăbliţă, s-o însemneze.*”[425].

Casa din Baia de Criș, cu nr. 174, în care Avram Iancu a fost pus pe catafalc nu era nici ea casa cea veche; la 1924 era „*o dependinţă a Casei de Păstrare Baia de Criş*”[426], „*locuită de funcţionarul Ferdinand Foti de la această bancă*”[427].

414. Cimitirul de onoare al Eroilor de la Ţebea. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, no. 106, Braşov, 31 august 1924, p. 6.
415. Ibidem.
416. Ibidem.
417. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 1.
418. Ibidem.
419. Ibidem.
420. Cimitirul de onoare al Eroilor de la Ţebea. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, no. 106, Braşov, 31 august 1924, p. 6.
421. În Ardeal – În Țebea, la mormântul martirilor din 1848 – Lucrările de pregătire – Aducerea osemintelor a 72 de eroi – Vizita oficialității și a reprezentantului „Astrei” – Casa unde a murit și casa unde a fost pus pe catafalc Iancu. În: *Universul*, anul XLII, nr. 196, 29 august 1924, p. 2.
422. Ibidem.
423. Ibidem.
424. Ibidem.
425. Ibidem.
426. Ibidem.
427. Ibidem.

În preziua sosirii Regelui Ferdinand și a Familiei Regale, pregătirile erau în toi, „*o frământare continuă*”[428]: „*Sute de automobile străbat drumurile în ordine, telegraful lucrează zi şi noaptea, armata cu furgoane trece de la un loc la altul, comisarul guvernului, delegaţii «Astrei», comandamentul militar, jandarmeria, siguranţa şi poliţia desfăşoară o activitate febrilă.*”[429].

Pregătirile erau supravegheate de la cel mai înalt nivel: ministrul instrucțiunii publice Al. Lapedatu conducea pregătirea serbărilor, alături de O. Gritta, prefectul poliției Cluj, responsabil cu partea polițienească, Vasile Goldiș, „*personal și de tot separat de ceilalți*”[430] din partea Asociației „Astra” și Al. N. Ștefănescu, inspector general în ministerul de interne, responsabil cu lucrările administrative. Zona a fost vizitată de ministrul Tătărescu, apoi de prim-ministrul Brătianu[431].

Între Abrud, Câmpeni și Câmpeni-Vidra au fost pavoazați toți stâlpii telegrafici[432]. Un teatru „*încăpător, din scânduri și ramuri de brad*”[433] a fost construit la Câmpeni.

Casa Preturii din Câmpeni a fost reamenajată pentru a caza Familia Regală și Princiară[434]: de la Târgu-Mureș a fost adusă „*mobilă nouă, împrumutată pentru acest prilej de la un comerciant*”[435] pentru 19 camere, urmând ca Regele Ferdinand cu Regina Maria să locuiască la etaj, iar ceilalți însoțitori în camerele de jos. Mobilierul era modest: „*câte un dormitor din lemn galben, un pat, o noptieră, un dulap, 1 toaletă, 1 spălător. Lângă un perete o canapea, într-un colţ un fotoliu. În mijlocul odăii o măsuţă cu 2 scaune. Perdelele sunt vopsite roşu, pereţii sunt zugrăviţi. Un covor persian acoperă un pătrat în centrul camerii.*”[436].

Corespondentul ziarului *„Adevărul”*, Tiberiu Vornic, care a reușit să vadă aceste încăperi informa publicul că „*în camere se simte greoiul miros de var şi de mobilă nouă, vopsea de podele şi nu e nicio nădejde ca acest duşman inoportun al aranjatorilor să fie expulzat până la venirea familiei regale. Iată un inconvenient, pe care nu-l pot înlătura nici chiar ... reprezentanţii siguranţei generale.*”[437].

Se preconiza că la serbări vor participa 10.000 de persoane pentru hrănirea și cazarea cărora „*s-au luat toate măsurile necesare*”[438]: „*la Câmpeni, la Vidra şi la Găina s-au întins 2000 de corturi militare în stare să adăpstească peste [8.]000 de oameni. Tabăra a fost botezată «tabăra lui*

428. CONSTANTIN, Nic. În preziua serbărilor lui Avram Iancu – Ce s-a făcut la Câmpeni, la Vidra şi la Ţebea – M. S. Regele va depune o coroană pe mormântul lui Mihai Viteazul – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 198, 1 septembrie 1924, p. 1.
429. Ibidem.
430. Ibidem.
431. Ibidem.
432. Ibidem.
433. Ibidem.
434. Ibidem.
435. VORNIC, Tiberiu. Comemorarea lui Avram Iancu. În ajunul serbărilor. În drum spre Munţii Apuseni. Impresii şi icoane. La d. Iuliu Maniu, pregătiri febrile (de la corespondentul nostru special). În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 3.
436. CONSTANTIN, Nic. În preziua serbărilor lui Avram Iancu – Ce s-a făcut la Câmpeni, la Vidra şi la Ţebea – M. S. Regele va depune o coroană pe mormântul lui Mihai Viteazul – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 198, 1 septembrie 1924, p. 1.
437. VORNIC, Tiberiu. Comemorarea lui Avram Iancu. În ajunul serbărilor. În drum spre Munţii Apuseni. Impresii şi icoane. La d. Iuliu Maniu, pregătiri febrile (de la corespondentul nostru special). În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 3.
438. CONSTANTIN, Nic. În preziua serbărilor lui Avram Iancu – Ce s-a făcut la Câmpeni, la Vidra şi la Ţebea – M. S. Regele va depune o coroană pe mormântul lui Mihai Viteazul – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 198, 1 septembrie 1924, p. 1.

Iancu»."[439], iar „*pe muntele Găina armata a construit un drum practicabil, cu parapete în locurile prăpăstioase*"[440].

Peste tot în zonă, de la Câmpeni la Țebea, „*satele erau împodobite cu tricolore şi ramuri verzi. În jurul focurilor erau oameni adunaţi din toate satele ardeleneşti, care au venit să primească pe Regele tuturor românilor, venit în pelerinaj la Ţebea*"[441].

Sosirea Familiei Regale românești în Munții Apuseni, la „Serbările Avram Iancu", a fost un eveniment excepțional nu doar pentru lumea moților, ci și pentru întreaga Românie. Ultima vizita anterioară a unui cap încoronat în Apuseni avusese loc în anul 1852, acum însă, Transilvania făcea parte dintr-un cu totul alt stat, o Românie întregită, iar vizita în sine nu mai era o continuă „*laudatio*" pentru împăratul habsburgic, care-și arăta „*grația imperială*", ci o slăvire și cinstire a lui Avram Iancu de către Măria Sa Regele tuturor românilor: „*Maiestăţile Lor Regele şi Regina împreună cu Alteţele Lor Regale Principii Moştenitori sunt astăzi oaspeţii moţilor din Munţii Apuseni în locul de fapte vitejeşti ale lui Avram Iancu, – spre a slăvi, alături de întreaga naţiune, memoria marelui luptător naţional*"[442].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Serbările dedicate lui Avram Iancu s-au desfășurat într-o atmosferă de sublimă „*pioasă închinare*"[443], entuziasm absolut și o „*antipatică rigiditate polițienească de care oficialitatea nu reușește să scape nicăieri*"[444], din cauza situației politice interne și externe, încă instabile.

Serbările au început la Baia de Criș, sâmbătă, după prânz, pe 30 august 1924[445]. Aici s-a ținut o adunare în care au luat cuvântul reprezentanți ai autorităților locale și invitați oficiali: dr. Nerva Onciu, directorul despărțământului „Astrei", dr. Gheorghe Dubieș, prefectul județului Hunedoara, Î. P. S. Mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan[446].

La ora 17:00, întreaga asistență a făcut un pelerinaj la Țebea unde s-au depus flori și coroane: „*împodobite cu flori, drept recunoştinţă a unui neam, care ştie să-şi cinstească eroii*"[447]. Au urmat discursuri. Printre cei ce au luat cuvântul a fost și profesorul Ioan Lupaș care a subliniat „*colaborarea în timpuri grele a credinţii strămoşeşti, reprezentată la 1848 de Şaguna, cu adâncul cuvânt al înţelepciunii lui Simeon Bărnuţiu şi spada vitejească a eroicului Iancu. Aceste trei forţe unite au dat suflet poporului român din toate părţile.*"[448]. Seara s-a încheiat cu conferința profesorului Oprean din Cluj dedicată evenimentelor de la 1848[449].

439. Ibidem.
440. Ibidem.
441. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei" la Câmpeni. Suveranul proslăvește pe marele erou național. Cum a sărbătorit partidul național pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 1.
442. Pagini din viaţa eroului Avram Iancu. În: *Universul*, anul XLII, nr. 198, 1 septembrie 1924, p. 1.
443. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei". În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 211.
444. Ibidem.
445. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 3.
446. Ibidem.
447. Ibidem.
448. Ibidem.
449. Ibidem.

În dimineața zilei de duminică, spre Baia de Criș și spre Țebea „*o lume imensă se scurgea*”[450]. Din preziua începerii serbărilor soseau „*mereu zeci de trenuri cu mii şi mii de oameni din toate colţurile ţării*”[451].

Invitații oficiali (membrii guvernului și oficialitățile) au sosit în Baia de Criș în jur de ora 8:00. Drumul de la gară și până în localitate „*era o mare de capete formată din sătenii veniți din toate colțurile Ardealului*”[452].

Trenul special a plecat sâmbătă dimineața din București și cu acesta „*a sosit un mare număr de senatori și deputați, ofițeri, generali și toate persoanele oficial invitate*”[453], de asemenea atașatul militar al Franței, d'Huturéres și generalul Prezan[454].

La ora 9:00 la Baia de Criș a avut loc solemnitatea inaugurării monumentul lui Avram Iancu. La inaugurare, dintre demnitari au participat „*miniştri Lapedatu, Moşoiu, Inculeţ şi d-nii profesori Goldiş şi d-na şi d. Lupaş; apoi d. General Ştefănescu, comandantul corpului de jandarmi*”[455], „*«cercul universitar Crişan» format din studenţi, îmbrăcaţi în costume naţionale, alcătuise un cor*”[456] în jurul monumentului.

A avut loc un serviciu divin oficiat de protopopul Piso, împreună cu preotul din Baia de Criș, urmat de discursuri, iar „*o delegaţie de Secui, au prezentat şi ei omagiul de credinţă*”[457].

Fig. 11. Dezvelirea bustului lui Avram Iancu la Baia de Criș, înaintea casei unde a murit eroul. Fotografie de inginer Hossu. Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

450. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei” la Câmpeni. Suveranul proslăvește pe marele erou național. Cum a sărbătorit partidul naţional pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 1.
451. Idem, p. 4.
452. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei” la Câmpeni. Suveranul proslăvește pe marele erou național. Cum a sărbătorit partidul naţional pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 1.
453. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, şcolară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 1.
454. Ibidem.
455. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei” la Câmpeni. Suveranul proslăvește pe marele erou național. Cum a sărbătorit partidul naţional pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 1.
456. Ibidem.
457. Ibidem.

Pe casa în care Avram Iancu a murit s-a pus o placă comemorativă cu următorul conţinut: „*În proprietatea acestei case s-a stins din viaţă la 10 septembrie 1872, gloriosul conducător militar al românilor ardeleni în revoluţia anilor 1848/49*[458] *AVRAM IANCU.*

S-a aşezat această placă comemorativă, în anul 1924, cu prilejul centenarului naşterii sale, de către populaţia românească pioasă şi recunoscătoare din Baia de Criş."[459].

Apoi, ministrul artelor și cultelor, Al. Lapedatu, a ținut o cuvântare privind însemnătatea „*sărbătoririi de azi pentru neamul românesc*"[460]. De aici întreaga adunare, cu „*sătenii [care] sunt toți în haine de sărbătoare: costume naționale de o varietate care farmecă ochiul*"[461], s-a îndreptat spre halta Țebea, care a fost redenumită, cu ocazia serbărilor, halta „Avram Iancu", și spre cimitir, la mormântul lui Avram Iancu. Pe drumul parcurs, pe o distanță de aproximativ 400 m[462], „*erau ridicate arcuri de triumf iar miile de săteni aşteptau cu flori şi nespusă bucurie sosirea scumpilor noştri Suverani*"[463], „*pe regele lor care vine să cinstească memoria Iancului*"[464].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Alte discursuri au ținut domnii Moldovanu, din partea „Astrei" și Vasile Goldiș[465].

La ora 9:15, la Țebea, a ajuns trenul ministerial din care au coborât „*d-nii Ioan I. C. Brătianu, președintele consiliului, dr. Angelescu, G. Mârzescu, general Văitoianu, general Mărdărescu, N. N. Săveanu, N. D. Chirculescu, general Moșoiu, Richard Franasovici, G. Tătărescu și G. Cipăianu*"[466].

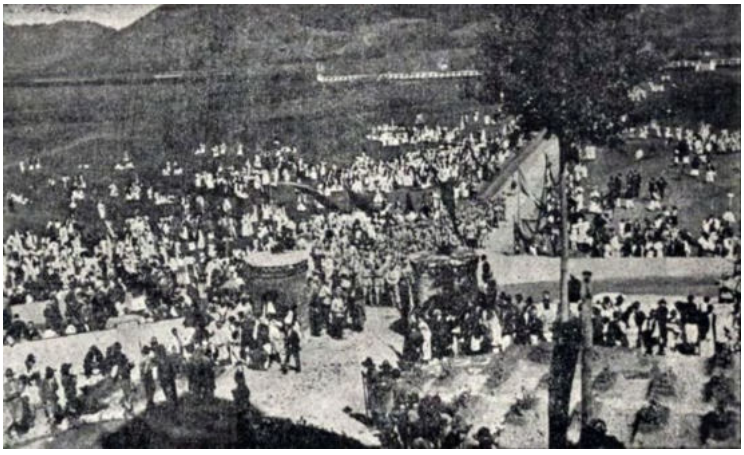

Fig. 12. La intrarea în cimitirul de la Țebea poporul așteaptă sosirea familiei regale.
Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

458. Plăci comemorative. În: *Gazeta de Transilvania*, anul LXXXVII, nr. 106, Braşov, 31 august 1924, p. 2.
459. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 1.
460. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei" la Câmpeni. Suveranul proslăveşte pe marele erou naţional. Cum a sărbătorit partidul naţional pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 1.
461. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 1.
462. Ibidem.
463. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei" la Câmpeni. Suveranul proslăveşte pe marele erou naţional. Cum a sărbătorit partidul naţional pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 1.
464. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 1.
465. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 3.
466. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 1.

Dar nu numai pe pământ era așteptată sosirea Regelui, ci și din aer, din avionul „Astra" de la Uzinele Astra-Arad care în data de 31 august 1924 își lua zborul „*cu destinația la mormântul sfânt de sub gorunul lui Horia*"[467], pilotat de maiorul aviator Ion Peneș. La patru km de Baia de Criș, se vedea trenul regal: „*zăresc trenul Regal; părea ca un balaur uriaș din poveștile străbune, cu două capete din care ieșea fun, și înainta gâfâind către locul unde se îndrepta toată suflarea românească în acea zi. Un alt fior de emoție – M.S. Regele cu toată Familia Regală – Marele Voievod al tuturor românilor în drum spre mormântul Craiului Munților din 1848-49.*"[468]. Avionul maiorului Peneș a escortat o vreme trenul regal și a văzut din înălțimi situația de pe pământ. Iată ce relata în continuare: „*erau șiruri nesfârșite de moți în straie albe, cu steaguri și panglice tricolore. Trec înaintea trenului regal și sosesc deasupra unei mase de 12-15 mii de moți înșiruiți de la biserica din Țebea până la calea ferată unde avea să oprească trenul regal ... tot acest întreg privit de la 200 m înălțime cu 180 km la oră ... păreau o minunată feierie, deasupra căreia plutea ceva mistic ... amintirea Marelui Erou. Culorile naționale împodobeau toată natura care înconjura acest loc sfânt ... Freamătul sufletesc ce se petrecea în cei de jos, văzând pe Marele Voievod al tuturor Românilor liberi venind la mormântul Craiului Munților, se transmitea cu aceeași putere până la noi în văzduh ... Căzuseră flori din văzduh pe creștetul amorțit de sumedenia necazurilor vremurilor trecute.*"[469]. Avionul „Astra" a aruncat o ploaie de flori „*deasupra cimitirului și a moților*"[470], ca un omagiu.

Trenul regal a ajuns în gara Țebea la ora 10:00, flancat de „*mii şi mii de ţărani, din munţii Crişului şi din toate ţările alipite, [care] formează un imens bulevard pe tot întinsul liniei ferate, prin care trenul îşi face drum cu greu, în mijlocul uralelor şi ovaţiunilor care nu mai contenesc*"[471]. La coborârea din tren a Suveranilor, a Familiei Regale, a lordului amiral englez Beaty, însoțit de soția și fiica sa, „*mulţimea izbucneşte din nou în urale care zguduie văzduhul*"[472]. S-a intonat „Imnul Regal", iar mulțimea a izbucnit în urale puternice[473].

Suveranii și întreg alaiul regal au fost întâmpinați de primarul din Baia de Criș cu urarea de bun venit și cu pâinea și sarea tradiționale[474]. Prefectul de Hunedoara, Gheorghe Dubieș, le-a făcut prezentările de rigoare, autoritățile locale și comitetul Asociației „Astra" i-au salutat la rândul lor[475]. După o scurtă conversație cu cei prezenți, Regele Ferdinand și Principele Moștenitor Carol au trecut în revistă trupele[476].

467. PENEȘ, Ion maior aviator. La Mormântul lui Avram Iancu cu avionul. Învățămintele istoriei – răsplata Habsburgilor. Regele Românilor. Adevărata mântuire. În: *Cultul morților – Organ al Societății Mormintele Eroilor*, anul V, no. 9, septembrie 1924, p. 23. Număr festiv dedicat Ardealului.
468. Ibidem.
469. Ibidem.
470. Ibidem.
471. Marile serbări pentru comemorarea lui Avram Iancu. Solemnităţile de la Ţebea şi Câmpeni. Discursul rostit de rege la masa de la Ţebea. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 4.
472. Ibidem.
473. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 1.
474. Ibidem.
475. Ibidem.
476. Ibidem.

PORTRET COMPUS:
Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României

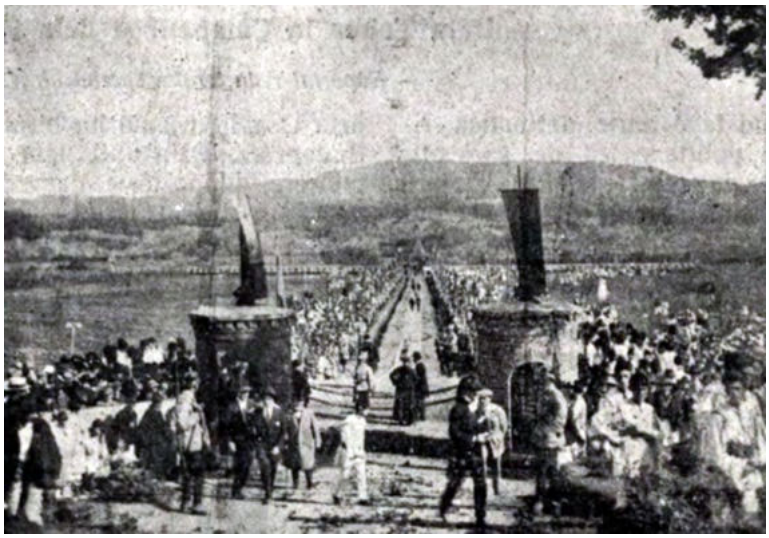

Fig. 13. Cărarea de la halta Țebea la mormântul lui Iancu în ziua serbării. De-a lungul ei zeci de mii de oameni au așteptat sosirea M. S. Regelui. Fotografie de inginer Hossu. Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

La ora 10:30, întreg cortegiul s-a îndreptat spre cimitir, care era „*o mare de flori*”[477], „*de la haltă până la cimitir, de-a lungul scurtei șosele, e o înșiruire impresionantă de drapele, de arcuri triumfale, de ostași chipeși și de țărani în haine de sărbătoare. Alaiul domnesc pășește în mijlocul aclamărilor nesfârșite ale armatei și ale poporului ...*”[478]. Pelerinajul la mormântul lui Avram Iancu a avut loc într-o „*zi liniștită de toamnă, cu adieri înfiorătoare, cu tăceri prelungite*”[479].

La intrarea în cimitir, suveranii sunt întâmpinați de Mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, „*care poartă cu sine crucea și evanghelia. Regele și regina le sărută, închinându-se înaintea sacrelor mărturii ale credinței noastre în dreptatea lui Dumnezeu*”[480].

Parastasul a început la ora 11:00 și a fost „*o solemnitate într-adevăr de rară emoțiune*”[481].

Toți și-au plecat capetele, iar „*muzica militară intonează pentru rugăciune*”[482]. Mitropolitul Bălan al Ardealului a oficiat serviciu divin, „*înconjurat de 36 de preoți*”[483], același număr care a slujit la înmormântarea lui Avram Iancu, iar răspunsurile au fost date de „*un cor impunător: corul societății studențești Crișana din Cluj*”[484], care a interpretat după terminarea slujbei „*câteva melodii populare, între care Marșul lui Iancu*”[485].

477. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 1.
478. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 212.
479. Idem, p. 211.
480. Ibidem.
481. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 1.
482. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 212.
483. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 1.
484. Ibidem.
485. Ibidem.

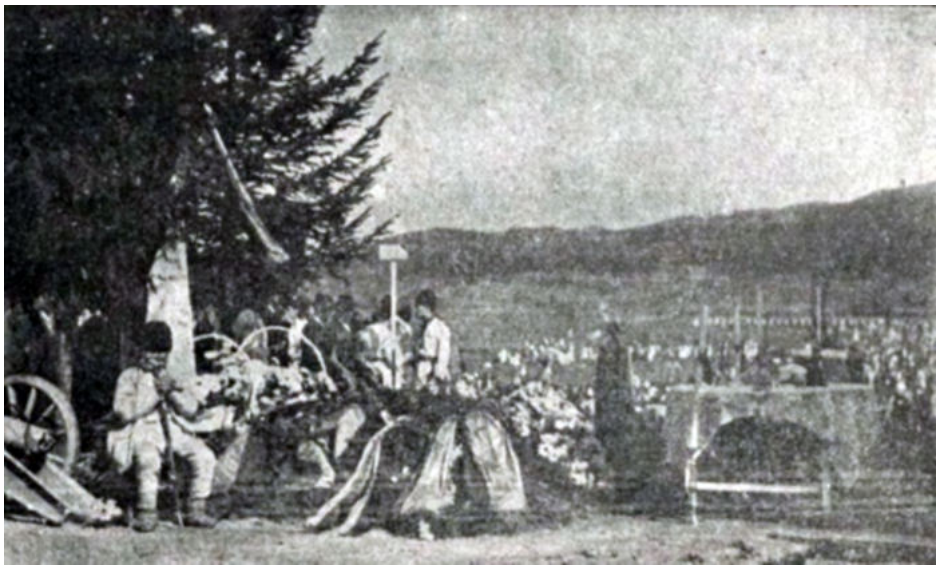

Fig. 14. Mormântul lui Avram Iancu în cimitirul de la Țebea.
Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

După parastas s-au ținut câteva discursuri: „*mitropolitul Bălan, în numele Ardealului, d. Lapedatu, în numele guvernului şi un student din partea tinerimii studenţeşti din Ardeal ... După aceasta, a avut loc defilarea publicului în faţa mormântului lui Avram Iancu, defilare care a durat peste două ore.*”[486].

În discursul său, pe lângă „*prinosul de admirație al întregului popor pentru eroul național Avram Iancu*”[487], Î. P. S. S. Mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan a spus că „*ne plecăm frunțile ... înaintea măririi sufleteşti a bărbatului care sintetizează în ființa sa libertatea poporului său ...*”[488] și a reamintit numele acelor „*«preoți cu crucea în frunte», pe Simeon Balint, Groza, Vlăduț, Todorean, Gomboș, și pe ceilalți slujitori ai altarului, ale căror nume vor rămânea nedespărțite de Iancu și de luptele lor*”[489].

Ministrul Artelor și Cultelor, Al. Lapedatu, în cuvântarea sa, vorbind despre Avram Iancu, a scos în evidență faptul că „*idealul pentru care el a luptat, cu eroism fără de seamă, libertatea națională și independența politică a românilor din Transilvania, a fost ajuns. Şi a fost ajuns aşa cum îl afirmau chiar şi conducătorii poporului nostru de la jumătatea secolului trecut, adică pentru tot neamul, de la Nistru până la Tisa ... Azi, idealul pe care legionarii dârji şi viteji ai lui Avram Iancu îl coborâseră neîmplinit în mormântul amarnicei lor decepțiuni şi pe care l-au râvnit cu pasiune toți cei ce s-au pus în slujba lui de atunci încoace, este o realitate – o măreață şi definitivă realitate, iar vremea prorocită a apoteozei de recunoştință pentru nemuritorul Erou al luptelor de libertate națională ale poporului român ardelean a sosit ...*”[490].

486. Marile serbări pentru comemorarea lui Avram Iancu. Solemnitățile de la Ţebea şi Câmpeni. Discursul rostit de rege la masa de la Ţebea. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 4.
487. Idem, p. 2.
488. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 2.
489. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 213.
490. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 2.

După susținerea discursurilor pe care oamenii le-au ascultat în „*pioasă liniște de asistență, miile de oameni care se găsesc în cimitir au defilat într-o ordine desăvârșită și într-o tăcere mișcătoare înaintea mormântului lui Avram Iancu*”[491].

Fig. 15. Un instantaneu luat la serbările din cimitirul de la Țebea, care arată imensitatea asistenței.
Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

În timpul ceremoniei, pe deasupra cimitirului și a întregii adunări au zburat aeroplane care aruncau flori peste mormânt[492], „*alte flori se cern din belșug*”[493] peste mormintele prefectului Ion Buteanu și a tribunului Simion Groza; „*M. Sa Regina a împodobit cu flori mormântul lui Iancu şi a celor doi tribuni, precum şi cele 72 de gropi proaspete, care adăposteau osemintele eroilor de la Tisa.*”[494].

Regele l-a decorat pe Simion Georza, fost legionar al lui Avram Iancu, în vârstă de 97 de ani, cu „Coroana României”[495].

Fig. 16. Simion Georza, în vârstă de 97 de ani, un legionar al lui Avram Iancu, care a fost decorat de Rege la Țebea cu „Coroana României”.
Sursa imaginii: *Dimineața*, anul XXI, no. 6.401, 6 septembrie 1924.

Fig. 17. Un fost lăncier de-al lui Avram Iancu, în vârstă de 96 de ani, care a avut cu prilejul serbărilor o convorbire cu M. S. Regele.
Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

491. Ibidem.
492. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 2.
493. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 211.
494. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 3.
495. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 2.

Președintele Asociației „Astra" din Sibiu, Vasile Goldiș, a agățat „*de crucea de piatră a mormântului o coroană de stejar cu panglici tricolore*"[496], pronunțând cuvintele: „*N-are drept la viață, poporul care rămâne nepăsător în fața mormintelor glorioase ale trecutului său.*"[497].

După oficialități, în fața mormântului a trecut poporul. De fapt a fost o defilare a poporului: „*țăranii au trecut, cu rânduiala lor minunată, în șiruri strânse, cuviincioși și înduioșați, purtând omagiul lor în același timp umbrei eroice a lui Iancu și regelui fericit al tuturor Românilor*"[498].

La ora 12:30, la Țebea, au început o masă oficială și un ospăț popular. Masa oficială s-a desfășurat într-un pavilion ridicat în stil românesc, a cărui menire pe viitor era să-i adăpostească pe pelerini[499]. La masa oficială au participat suveranii, „*amiralul Beaty a luat loc la dreapta regelui, apoi principii moştenitori, preşedintele consiliului, invitaţii străini şi membrii guvernului*"[500] și „*toți fruntașii*"[501].

Prim-ministrul a fost cel dintâi care a ridicat un toast, „*făcând istoricul marelui erou naţional şi a zbuciumărilor fraţilor din Ardeal, până la întregirea neamului*"[502], „*Horea, Tudor și Iancu [sic] vremuri de amorțeală au redeșteptat străbunele virtuți și au vestit, pentru cei care i-au înțeles și le-au rostit jertfa, vremurilor [sic] noi ale celor de la Grivița și Mărășești*"[503]. După acesta a urmat discursul Regelui Ferdinand. Frumusețea discursului ne obligă să-l redăm în totalitate:

„*Cu înaltă însufleţire am venit împreună cu familia mea spre a ne închina împrejurul legendarului gorun a lui Horia la mormântul lui Avram Iancu, marele luptător pentru drepturile naţionale.*

Mi-a fost dat mie, Întâiul rege al României întregite, să vin aici să consfinţesc încheierea unui lung şi dureros proces istoric în care era vorba de revendicarea celor mai elementare drepturi de viaţă naţională şi de unitatea omenească a celui mai vechi şi mai numeros popor din ţara aceasta, care pe lângă o muncă cinstită dăduse din sânul său stăpânitorilor de pe vremuri atâtea vitejii, atâţia generali vestiţi şi încă un mare rege. Ai murit chinuit pe roată tu nefericitule Horia cu ai tăi. Iar tu viteazule între viteji, Avram Iancu, închisa-i ochii rătăcitori pe drumul singur numai cu fluierul tău, cu sufletul întunecat şi nemângâiat pentru că ţi vedeai zădărnicită ţinta luptelor tale. Şi totuşi jertfa voastră era sfântă căci dreptatea s-a făcut împlinindu-se înţeleapta vorbă a poporului «Apa trece, pietrele rămân». Credinţa în suflete, răbdarea în muncă şi cinstea în viaţă au adus această biruinţă a voastră, iubit popor a Munţilor Apuseni.

Păstraţi cu sfinţenie aceste frumoase virtuţi. Atâtea veacuri de închinare nu au putut şterge de pe faţa voastră dârză îndărătnicia mândriei unui rod plin de putere care îşi aşteaptă acum o bună

496. Ibidem.
497. Ibidem.
498. Idem, p. 213.
499. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 2.
500. Marile serbări pentru comemorarea lui Avram Iancu. Solemnităţile de la Ţebea şi Câmpeni. Discursul rostit de rege la masa de la Ţebea. În: *Adevăru*l, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 4.
501. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei". În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 213.
502. Marile serbări pentru comemorarea lui Avram Iancu. Solemnităţile de la Ţebea şi Câmpeni. Discursul rostit de rege la masa de la Ţebea. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 4.
503. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 3.

stare meritată. Ştiţi câte greutăţi aţi îndurat şi de aceea dragostea şi grija mea părintească pentru îmbunătăţirea vieţii voastre materiale şi culturale este deplin asigurată.

Şi acum întocmai precum la Putna lui Ştefan cel Mare, făcui un călduros apel către toţi fiii ţării, pentru ca mână în mână să desăvârşim organizarea şi întărirea statului în România întregită, tot aşa în faţa umbrelor acestot eroi naţionali ai Munţilor Apuseni şi ai întregului românism, mă îndreptez cu dragoste şi stăruitor către toţi îndemnându-i să se gândească mereu la greaua răspundere ce apasă asupra generaţiei noastre şi la datoria imperioasă ce avem de a fi cinstitori şi credincioşi marilor jertfe ce s-au făcut în luptele din trecut şi zilele noastre pentru dobândirea drepturilor naţionale.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

În acest fel vom păşi cu toţii într-o stabilă unire la marea muncă pentru îndeplinirea destinelor ţării după dorinţele întregii suflări româneşti. Aşa să ne ajute Dumnezeu."[504].

La ospățul popular au participat mii de oameni: „*s-au așezat ospețe populare pentru miile de săteni veniți ... se dă fiecăruia «pomana de sufletul Iancului» câte o cană de vin și un colac*"[505]. Aici „*s-au ţinut cuvântări, pe grupuri, vorbind câte un ardelean, un bucovinean, un basarabean, un muntean şi un moldovean*"[506]. Țăranii au luat masa pe câmpie, „*în frățeasca tovărășie cu dealurile dimprejur*"[507].

În jur de 20.000 de oameni au participat la serbările de la Baia de Criș[508] și de facto „*a fost prima serbare românească din aceast oraș*"[509].

La ora 14:00, alaiul regal însoțit de invitați a plecat spre Câmpeni, cu un cortegiu de automobile[510], format la Baia de Criș (la aproximativ doi km de Țebea), cu îmbarcarea pasagerilor la Țebea: „*la fiecare două minute se dă drumul câte unui automobil. Distanța până la Câmpeni atinge aproape 100 de kilometri*"[511].

Cortegiul a făcut opriri la Brad și Abrud unde „*grupuri numeroase de săteni au salutat pe suverani*"[512], intrând în Câmpeni la ora 16:00, „*salutaţi de mase imense de ţărani*"[513].

Pe drum, în sate, oaspeții întâlnesc arcuri de triumf și localnicii îi întâmpină pe Rege și Regină, precum și Familia Regală, cu flori aruncate spre ei și urale frenetice, iar „*pe tot drumul domnește un entuziasm care nu se poate descrie*"[514].

504. Marile serbări pentru comemorarea lui Avram Iancu. Solemnităţile de la Ţebea şi Câmpeni. Discursul rostit de rege la masa de la Ţebea. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 4.
505. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 3.
506. Marile serbări pentru comemorarea lui Avram Iancu. Solemnităţile de la Ţebea şi Câmpeni. Discursul rostit de rege la masa de la Ţebea. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 4.
507. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei". În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 213.
508. Marile serbări pentru comemorarea lui Avram Iancu. Solemnităţile de la Ţebea şi Câmpeni. Discursul rostit de rege la masa de la Ţebea. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 4.
509. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 3.
510. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 2. 4.
511. Ibidem.
512. Marile serbări pentru comemorarea lui Avram Iancu. Solemnităţile de la Ţebea şi Câmpeni. Discursul rostit de rege la masa de la Ţebea. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 4.
513. Ibidem.
514. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 4.

Principele Carol oprește pentru o jumătate de oră la Abrud pentru a pune piatra de temelie a spitalului din localitate[515].

Orașul Câmpeni este și el îmbrăcat în haine de sărbătoare[516]. Sâmbătă seara la Câmpeni sosesc „*I. P. S. mitropolit Primat Miron Cristea, P. S. S. episcopul nostru Nicolae cu suita sa şi cu corul episcopiei*”[517]. Duminică dimineața are loc o slujbă religioasă la biserica ortodoxă din localitate, în cadrul căreia s-au sfințit trei clopote noi[518]. Serviciul divin a fost oficiat de Mitropolitul Primat Miron Cristea și de Mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan, răspunsurile au fost date de corul Episcopiei din Cluj[519].

Biserica din Câmpeni fusese deposedată în 1916 de clopotele inițiale. După război, credincioșii parohiei au făcut o colectă în urma căreia s-au strâns 200.000 de lei cu care s-au cumpărat clopote noi[520].

După această slujbă de sfințire, s-a oficiat Sf. Liturghie de către „*P. S. S. episcopul nostru Nicolae asistat de mai mulţi protopopi şi preoţi şi doi diaconi. Răspunsurile le-a dat corul episcopiei subt conducerea dlui Vasile Petraşcu.*”[521]. În același timp cu slujba de la biserica ortodoxă, avea loc o slujbă la biserica greco-catolică din Câmpeni, „*care a fost sfinţită de metropolitul Blajului Dr. Vasile Suciu*”[522]. După terminarea serviciului divin, întreaga asistență „*a vizitat expoziția industriei de lemn și a producției miniere din Munții Apuseni*”[523].

În jurul orei 16:00, în oraș sosesc Regele cu Regina și însoțitorii lor cu un „*lung şir de automobile, în care se aflau invitaţii oficiali, dnii generali comandanţi de armată, miniştrii şi I. P. S. mitropolit Nicolae al Ardealului, I. P. S. Arhiepiscop Gurie al Basarabiei şi P. S. episcop Lucian al Romanului*”[524].

La intrarea în Câmpeni, alaiul regal este întâmpinat de „*mai multe sute de flăcăi, călăreți moți, în haine naționale, care conduc pe Suveran pe locul unde se va face recepția*”[525] și de primarul localității, cu pâine și sare. Recepția a fost scurtă și, între orele 17:00-18:00, invitații oficiali au fost cazați de comitetul local[526].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

515. Ibidem.
516. Festivitățile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 4.
517. Ibidem.
518. Ibidem.
519. Ibidem.
520. Ibidem.
521. Ibidem.
522. Ibidem.
523. Ibidem.
524. Idem, p. 5.
525. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, şcolară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 4.
526. Ibidem.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 18. Moții și moațele călare pe cai vin la Câmpeni pentru întâmpinarea Familiei Regale. Fotografie de P. Borteș. Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

Sătenii au înnoptat în corturi militare, Suveranii, la suprefectură, „*lord amiralul Beatty și distinșii oaspeți care îl însoțesc sunt găzduiți în clădirile ministerului de domenii în ostrovul Câmpenilor din Arieș*[527]. Alți invitați au fost cazați în Câmpeni, Abrud și satele din jur, în case particulare[528].

Regele Ferdinand a primit petițiile moților și „*i-a asigurat că cererile le vor fi satisfăcute*”[529].

Pentru înalții oaspeți s-a servit o masă de 300 de persoane, iar pentru ceilalți, un ospăț popular[530].

Asociația „Astra” a organizat la Câmpeni, în creierul Munților Apuseni, o adunare generală a secțiilor literare și științifice, iar prima ședință a fost prezidată de Rege[531]. Adunarea s-a desfășurat într-un pavilion construit în acest scop și în care „*au încăput câteva mii de oameni, tot ce are Ardealul intelectual mai ales*”[532]. La ora 19:00 a început festivitatea prezidată de Rege așezat în „*fotoliul prezidențial. La stânga, stă prințul Carol, la dreapta principesa Ileana, apoi d. Vasile Goldiș*”[533].

Președintele Societății, Vasile Goldiș, i-a adresat Regelui Ferdinand, salutul său, urmat de răspunsul Regelui[534]. Silviu Dragomir a ținut o conferință „*care încadrează politica lui Avram Iancu în cadrul aspirațiilor naționale a contemporanilor săi, românii de dincolo de hotare*”[535].

527. Ibidem.
528. Ibidem.
529. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei” la Câmpeni. Suveranul proslăveşte pe marele erou naţional. Cum a sărbătorit partidul naţional pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 1.
530. Ibidem.
531. Marile serbări organizate de „Astra”. Şedinţa de la Palatul Regal. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.400, 3 iulie 1924, p. 2.
532. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Ţebea la Câmpeni şi dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 214.
533. Ibidem.
534. Marile serbări pentru comemorarea lui Avram Iancu. Solemnităţile de la Ţebea şi Câmpeni. Discursul rostit de rege la masa de la Ţebea. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 4.
535. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Ţebea la Câmpeni şi dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 215.

După conferință au vorbit „*mitropolitul primat, dr. Miron Cosma, dr. Vasile Suciu, mitropolitul Blajului, reprezentantul Academiei Române şi la urmă, prezidentul «Asociaţiunii»*”[536], cu un discurs de închidere a lucrărilor și de mulțumire. Arhiepiscopul Gurie din Chișinău a invitat, în discursul său[537], asociaţiunea «Astra», în Basarabia, „*unde să aducă multă cultură cu care să se înlocuiască prea multa politică de acolo*”[538].

Cu ocazia comemorării, „Astra” a decis să publice câteva lucrări având ca subiect, viața și faptele lui Avram Iancu. Cea mai importantă dintre acestea era cartea lui Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, foarte bine documentată și cuprinzând „*datele culese în bibliotecile din Viena şi Budapesta*”[539]; cartea se afla, în acel moment, sub tipar la editura „Casa Școalelor”. Alte volume nu mai puțin importante erau „*Revoluţia de la 1848 de Th. Păcăţeanu şi Revoluţia din 1918 de Ion Clopoţel*”[540].

Seara pe platoul pe care s-a construit o sală mare au avut loc „*serbări populare, concerte şi reprezentaţii de teatru cu artiştii Teatrului Naţional din Bucureşti*”[541]. S-a jucat piesa „*Doamna Munţilor, episod din revoluţia de la 1848, scrisă de I. U. Soricu*”[542], cu actrița Olimpia Bârsan în rolul principal[543]. La spectacol a „*asistat întrega Familie Regală, miniştri, prelaţii bisericii, amiral englez Beaty cu familia şi o mulţime mare de oaspeţi*”[544].

Luni dimineață, în cea de-a doua zi a „Serbărilor Avram Iancu”, la ora 8:00, participanții au plecat la Vidra de Sus, locul de naștere a eroului. „*Familia regală, miniştrii, amiralul Beaty cu doamna, ducesa de Sutherland, vicontesa Ethnani şi invitaţii oficiali au sosit în automobile la Vidra, la ora 9*”[545], ceilalți au plecat „*de cu noapte*”[546], pentru a ajunge pe muntele Găina.

Participanții la convoiul regal au fost așteptați de o mulțime de țărani, formată din toate satele din județ, care a aruncat flori asupra lor: „*o ploaie de flori aruncate din toate părţile au căzut asupra lor, iar uralele miilor de ţărani păreau un uragan care nu se mai termina*”[547], deoarece

536. Marile serbări pentru comemorarea lui Avram Iancu. Solemnităţile de la Ţebea şi Câmpeni. Discursul rostit de rege la masa de la Ţebea. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.459, 2 septembrie 1924, p. 4.
537. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 215.
538. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 5.
539. Marile serbări organizate de „Astra”. Şedinţa de la Palatul Regal. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.400, 3 iulie 1924, p. 2.
540. Ibidem.
541. Ibidem.
542. Idem, p. 4.
543. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 215.
544. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 5.
545. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei” la Câmpeni. Suveranul proslăvește pe marele erou național. Cum a sărbătorit partidul național pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 1.
546. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, şcolară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 4.
547. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 5.

„*Craiul Românilor vine să facă o rugăciune la Troiță (crucea) care se înfige în vârful Găinei, locul de adunare al armatei a cărei căpetenie era Avram Iancu, Craiul Munților*”[548].

Ajuns la Vidra de Sus, alaiul regal a făcut o ascensiune, pe un drum anevoios de două ore, până pe platoul de pe muntele Găina, cu o înălțime de 1.480 de metri[549]. Pentru a le ușura ascensiunea, invitaților li „*s-au pus la îndemână cai de munte, mai bine de 200 şi câteva care cu boi pentru doamne*”[550], „*s-a format un cortegiu de călăreţi în frunte cu M. S. Regele, A. Lor regale principele Carol şi principesa Ileana, iar M. S. Regina a avut la dispoziţie un frumos cărucior de munte.*”[551]. Cei care au parcurs drumul pe jos au făcut-o pe o șosea construită în acest scop[552].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Pe muntele Găina, platoul pe care Avram Iancu își aduna oştirea, s-a ridicat o cruce, la Piatra Albă[553], „*înaltă de 2 metri jumătate, aşezată pe un soclu de un metru înălţime*”[554]. Crucea era lucrată de sculptorul Dumitru Măţăoanu, după vechi modele româneşti, având pe ea următoarea inscripţie: „*Înălţatu-s'a această sfântă cruce pentru amintirea nemuritorului Eroul al Munţilor AVRAM IANCU*[555] *cu prilejul centenarului naşterii sale. Şi s'a sfinţit în ziua de 1 Septembrie, anul mântuirii 1924, în prezenţa Maj. Sale Regelui Ferdinand I şi a reprezentanţilor Naţiunii Române, întregite şi recunoscătoare.*”[556]. Presa scria că „*această cruce de piatră fiind aşezată pe cel mai înalt vârf al muntelui Găina va putea fi văzută chiar din Timişoara*”[557].

Slujba de sfințire a crucii a fost oficiată de „*I. P. S. Mitropolitul Primat, Episcopul nostru Nicolae şi P. S. Sa Episcopul Lucian asistat de mai mulţi preoţi şi de corul episcopiei noastre*”[558].

Fig. 19. Crucea de pe vârful Găinei ridicată în amintirea lui Iancu.
Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

548. POPA, At. Munții noștri aur poartă ... În: *Cultura Poporului*, nr. 75, Cluj, 31 august 1924, p. 2.
549. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 4.
550. Ibidem.
551. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 5.
552. Ibidem.
553. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 215.
554. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 4.
555. Ibidem.
556. Plăci comemorative. În: *Gazeta de Transilvania*, anul LXXXVII, nr. 106, Braşov, 31 august 1924, p. 2.
557. Marile serbări organizate de „Astra”. Şedinţa de la Palatul Regal. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.400, 3 iulie 1924, p. 2.
558. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, ar. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 5.

După serviciul divin pe platoul de pe muntele Găina, în prezența regelui și a tuturor invitaților, precum și a unei mulțimi numărând „*șapte-opt mii de persoane*”[559], a avut loc ceremonia prin care batalionul de vânători din Abrud a primit numele „Avram Iancu”. Ministrul de război, generalul Mărdărescu, a citit decretul regal privind acordarea acestui nume, iar întreaga asistență a aplaudat frenetic[560]. Regele Ferdinand a ținut următorul discurs primit cu mult entuziasm:

„*Ostaşi,*

Cinstea care vi se face astăzi, când batalionul D-voastră capătă numele celui mai mare erou naţional, trebuie să vă umple sufletele de mândrie.

Sunt sigur că veţi ştii să purtaţi cu demnitate numele acestui erou – care trebuie să vă fie continuu îndemn, spre fapte mari şi frumoase. Am avut şi voi avea totdeauna cea mai mare încredere în armata noastră, care prin faptele ei de arme şi prin sufletul măreţ ce o animează a ştiut să câştige respectul întregii lumi.

Vă felicit pentru onoarea ce vi s-a făcut şi sunt sigur că veţi purta cu cinste numele marelui «Avram Iancu».”[561].

După discursul Regelui, a urmat o cuvântare a generalului Mărdărescu, ministrul de război, care le-a pus în vedere militarilor „*că vrednicia ostaşului de astăzi trebuie pururea să se găsească la înălţimea vredniciei aceluia al cărui nume îl poartă de azi înainte*”[562].

Ceremonia a fost impunătoare și a făcut „*atât asupra mulțimii cât mai ales asupra soldaților, o adâncă impresie*”[563].

După ceremonia militară, întreaga asistență civilă și militară „*serveşte masa. Soldații și sătenii iau loc în jurul unor întinse mese populare.*”[564].

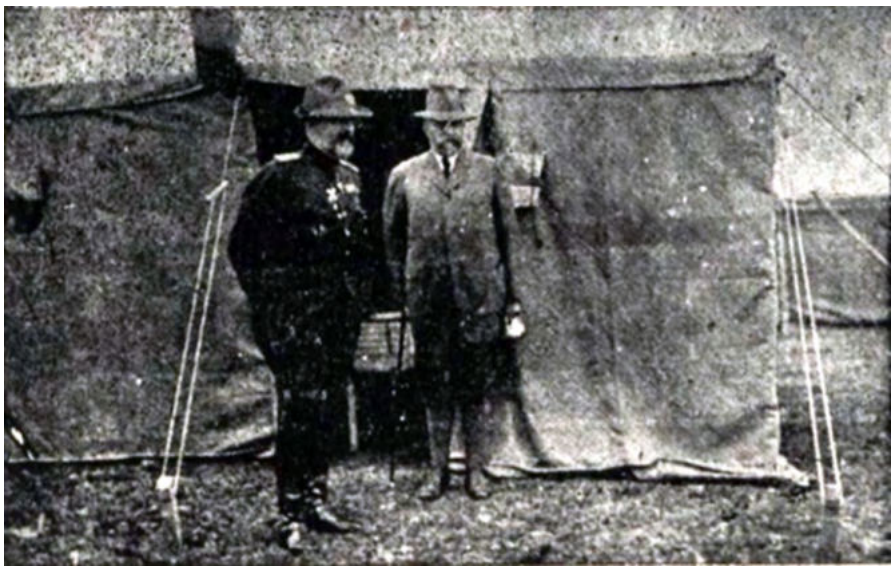

Fig. 20. M. S. Regele Ferdinand și dl. Ion Brătianu înaintea cortului regal de pe vârful Găinei. Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

559. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 4.
560. Ibidem.
561. Festivitățile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 6-7.
562. Idem, p. 7.
563. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 4.
564. Ibidem.

După masă, Regele și Regina, Familia Regală, cu însoțitorii lor, cu membrii guvernului și invitații oficiali[565] au vizitat la Târgul de fete de pe muntele Găina[566]; „*sărbătoarea s-a scuturat de armura rigidă a protocolului*”[567] și o petrecere câmpenească desfășurată „*cu entuziasm nestingherit și înfrățire firească, a culminat în horă săltăreață, în care s-au prins Suveranii înșiși alături de poporul său*”[568]. Regelui și Reginei li s-au alăturat Principesa Ileana împreună cu Principele Carol, amiralul Beaty, cu soția și fiica sa și întreaga asistență[569]. După horă, amiralul Beaty i-a adresat prim-ministrului României următoarele cuvinte: „*N-am crezut că am să văd vreodată ceea ce văd acum. Fericit rege şi fericit popor.*”[570].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 21. Hora de pe muntele Găina, în care s-a încins și M. S. Regele, alături de alți oaspeți.
Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

La ora 14:00 a început coborârea spre Vidra de Sus.

565. Ibidem.
566. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei” la Câmpeni. Suveranul proslăveşte pe marele erou naţional. Cum a sărbătorit partidul naţional pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 1-2.
567. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 215.
568. Ibidem.
569. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 7.
570. Ibidem.

Fig. 22. Regele, Regina și Principesa Ileana, călare, coborând de pe muntele Găina spre Vidra.
Sursa imaginii: *Dimineața*, anul XXI, no. 6.400, 5 septembrie 1924.

Familia Regală era așteptată de „*cel puţin 40-50 mii de ţărani aşezaţi pe dealul din faţa casei lui Iancu, formând un imens şi admirabil amfiteatru. Sosirea Maiestăţilor Lor a fost primită cu nesfârşite urale.*”[571].

În fața casei era așezată o masă la care „*se aflau P. S. S. Episcopul nostru Nicolae asistat de 12 preoţi. S-a oficiat o slujbă religioasă.*”[572], după care s-au ținut câteva discursuri.

La Vidra de Sus, la ora 16:00, a avut loc inaugurarea muzeului „*lui Avram Iancu și al revoluțiunii naționale din anii 1848-1849*”[573] și sfințirea clădirilor, după care s-au ținut discursuri „*în prezenţa Regelui şi reprezentanţilor poporului românesc de pretutindeni*”[574].

Muzeul era o clădire nouă, ridicată recent, al cărui scop era să fie o „*casă de citire*”[575] și să cuprindă „*tot ce se ține de anii 1784-1849*”[576].

S-au ținut câteva cuvântări, printre care cea a lui Vasile Goldiș, care anunța că muzeul şi casa rămân „*în grija secţiunii Asociaţiei pentru literatura şi cultura poporului român din Vidra*”[577].

571. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 7.
572. Ibidem.
573. Comemorarea lui Avram Iancu – Sfârşitul serbărilor – Cum s-a sărbătorit ziua a II-a. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 1.246[1], 3 septembrie 1924, p. 2.
574. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei” la Câmpeni. Suveranul proslăveşte pe marele erou naţional. Cum a sărbătorit partidul naţional pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 2.
575. Ibidem.
576. Serbarea de la Țebea, Câmpeni și Vidra. În: *Biserica și Școala – Revistă bisericească, şcolară, literară, economică*, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924, p. 4.
577. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei” la Câmpeni. Suveranul proslăveşte pe marele erou naţional. Cum a sărbătorit partidul naţional pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 2.

Muzeul deținea „*obiectele rămase de la marele erou naţional, o casă culturală naţională pentru ţăranii din Vidra de Sus şi Vidra de Jos*”[578]. La Câmpeni, cu ocazia Serbărilor a fost organizată și o expoziție cu obiecte lucrate de moți.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 23. Un colț din expoziția moților cu prilejul serbărilor de la Câmpeni. Fotografie de P. Borteș. Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

De la Vidra de Sus, la ora 17:00, întreg alaiul regal s-a întors la Câmpeni, de unde Suveranii împreună cu Familia Regală și oficialii participanți la serbări au plecat spre Turda, unde au „*depus o coroană pe mormântul Marelui Voievod Mihai ca întâietaşul ... ideii de Unire a tuturor românilor ...*”[579].

Ziua de marți, cea de-a treia zi a „Serbărilor Avram Iancu”, s-a desfășurat în capitala Transilvaniei, Cluj. Și aici s-au făcut pregătiri importante și toată lumea era în așteptarea suveranilor: „*oraşul e îmbrăcat în haină de sărbătoare. Mii de oameni din toate satele jud. Cojocna sosesc odată cu delegaţii din întreg Ardealul. Oraşul este frumos pavoazat. Peste podul de fier apare un măiestos arc de triumf făcut din brad. Pe peronul gării frumos împodobit aşteaptă sosirea oaspeţilor, un public numeros, în frunte cu notabilităţile oraşului*”[580], „*în piața gării se află un car cu boi splendid împodobit, cu flăcăi în haine de sărbătoare, aşezaţi într-un careu. Toate casele sunt spendid împodobite cu covoare şi verdeaţă.*”[581].

Cele două trenuri, cel special și cel ministerial, au ajuns la Cluj, marți dimineața. Miniștrii, Moşoiu, Tătărăscu, Mârzescu, Franasovici, dr. Angelescu, generalii Mărdărescu și Văitoianu, sunt întâmpinați de „*inspectorul siguranţei, prefectul judeţului Mureşanu, I. P. S. Sa Mitropolitul Primat,*

578. Marile serbări organizate de „Astra”. Şedinţa de la Palatul Regal. În: *Adevărul*, anul XXXVII, no. 12.400, 3 iulie 1924, p. 2.
579. Serbările centenarului lui Avram Iancu – Frumoasa primire făcută Suveranilor la Cluj – Recepţia de la Primărie – Episcopul Ivan binecuvântează Dinastia – Ziua III-a. În: *Universul*, anul XLII, nr. 200, 4 septembrie 1924, p. 5.
580. Ibidem.
581. Ibidem.

Episcopul Ivan, Episcopul catolic Korscher, cel reformat Nagy Carol, Episcopul unit, Mitropolitul Suciu, profesorii universitari, Călugăreanu, Dimitriu, Ghibu etc. Reprezentanţii presei, teatrului şi operei, d-nele general Pop, Mureşanu, Docan, reprezentanţii Camerei, industriei şi al tuturor autorităţilor civile şi militare"[582].

Fig. 24. În așteptarea familiei regale la Cluj, pe Calea Regele Ferdinand. Fotografie de P. Borteș.
Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

După ele, la ora 10:30, a sosit în gara din Cluj și trenul regal. În gara din Cluj, „*frumos pavoazată cu drapele, flori şi frunză verde a ieşit întru întâmpinarea Suveranilor toată elita oraşului, în frunte cu miniştri, generalii armatei, prefectura judeţului, primăria oraşului, I. P. S. mitropoliţii noştri Miron Cristea, I. P. S. mitropolit Nicolae al Ardealului, arhiepiscop Gurie al Basarabiei, P. S. episcopi Nicolae al Clujului, Roman al Orădii mari şi Lucian al Romanului, toate autorităţile civile, reprezentanţii tuturor confesiunilor şi o frumoasă cunună de dame toate îmbrăcate în splendide costume româneşti*"[583].

La coborâre, primarul Octavian Utalea îi oferă Regelui Ferdinand „*pâinea şi sarea tradiţională, urându-i bun sosit ... Prefectul face prezentările de rigoare. Sunt de faţă toţi oaspeţii prezenţi la serbările de la Câmpeni, precum şi prefectul Alexandru Ştefănescu. În sala gării M. Sa Regina se întreţine o jumătate de oră cu doamnele din elită.*"[584]. În piața gării, Regele Ferdinand trece în revistă trupele[585].

582. Ibidem.
583. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 7.
584. Serbările centenarului lui Avram Iancu – Frumoasa primire făcută Suveranilor la Cluj – Recepţia de la Primărie – Episcopul Ivan binecuvântează Dinastia – Ziua III-a. În: *Universul*, anul XLII, nr. 200, 4 septembrie 1924, p. 5.
585. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 7.

Întreg alaiul pleacă spre Palatul Primăriei unde urma să aibă loc o recepție oficială. Pe întreg traseul de la gară și până la primărie, „*pe străzi este un entuziasm de nedescris, clujenii ovaţionând călduros pe Suverani. M. Sa Regele se arată plăcut impresionat de primirea ce i se făcea*”[586], „*toate casele erau frumos împodobite cu steaguri şi scorţuri, dând impresia de sărbătoresc. Cortegiul Regal a fost întâmpinat în tot lungul parcursului cu nesfârşite şi însufleţite urale.*”[587].

La ora 11:00, în sala frumos împodobită, în care erau prezente sute de persoane[588], s-a desfășurat recepția în timpul căreia Regele a primit „*omagiile reprezentanţilor autorităţilor, notabilităţilor şi diferitelor corporaţiuni*”[589].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Primii care s-au prezentat Regelui cu omagii și urări au fost reprezentanții clerului ortodox, „*65 de preoți în frunte cu 6 arhierei*”[590] și ai clerului unit: „*Episcopul Ivan a fost primit cel dintâi, ca reprezentant al bisericii ortodoxe, care în cuvintele calde spune: «Rog pe D-zeu să ţină Dinastia mulţi ani, pentru că a făcut multe lucruri frumoase, printre altele a pus anul trecut temelia Catedralei ortodoxe. Dea Domnul ca Suveranii noştri să vadă terminarea ei.».*”[591].

P. S. S. Nicolae Mitropolitul Ardealului în cuvântarea sa a spus printre altele: „*Biserica ortodoxă din întreg cuprinsul ţării îşi ţine de sfânta datorinţă a se prezenta înaintea Majestăţilor Voastre pentru a vă prezenta întreg devotamentul şi a vă asigura de sentimentele de profundă loialitate, de care este pătrunsă pentru primul Rege al tuturor românilor, făptuitorul întregirii neamului şi dezrobitorul nostru ...*”[592].

După audiență, toți s-au îndreptat spre Piața Teatrului din Cluj, locul unde se stabilise ridicarea unei statui dedicate lui Avram Iancu.

Pe drumul dintre Palatul Primăriei și Piața Teatrului, „*pe str. Regina Maria, în drumul către piaţă, se ridicase un arc de triumf, pe care stă scris «Trăiască Familia Regală!».*

Toate casele din jurul vastei pieţe sunt împodobite cu covoare. Pe trotuare se află o mulţime imensă.”[593].

În Piața Teatrului, în fața catedralei ortodoxe din Cluj, aflată în proces de construcție, au luat loc în două tribune special amenajate, „*Suveranii, împreună cu miniştrii, Brătianu, Lapedatu,*

586. Serbările centenarului lui Avram Iancu – Frumoasa primire făcută Suveranilor la Cluj – Recepţia de la Primărie – Episcopul Ivan binecuvântează Dinastia – Ziua III-a. În: *Universul*, anul XLII, nr. 200, 4 septembrie 1924, p. 5.

587. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 8.

588. Serbările centenarului lui Avram Iancu – Frumoasa primire făcută Suveranilor la Cluj – Recepţia de la Primărie – Episcopul Ivan binecuvântează Dinastia – Ziua III-a. În: *Universul*, anul XLII, nr. 200, 4 septembrie 1924, p. 5.

589. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei” la Câmpeni. Suveranul proslăveşte pe marele erou naţional. Cum a sărbătorit partidul naţional pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 2.

590. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 8.

591. Serbările centenarului lui Avram Iancu – Frumoasa primire făcută Suveranilor la Cluj – Recepţia de la Primărie – Episcopul Ivan binecuvântează Dinastia – Ziua III-a. În: *Universul*, anul XLII, nr. 200, 4 septembrie 1924, p. 5.

592. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 8.

593. CONSTANTIN. Serbările centenarului lui Avram Iancu – Festivitatea pe locul monumentului lui Avram Iancu la Cluj. În: *Universul*, anul XLII, nr. 201, 5 septembrie 1924, p. 3.

Văitoianu, Inculeț, Săveanu cu d-na şi d-şoara, Chirculescu, Cipăianu, Franasovici, Tătărăscu, Moşoiu, Mârzescu şi dr. Angelescu”[594], alături de „*d-nii Goldiş, general Petala, Ştefănescu, Prezan, Octavian Goga, Petrini, Ştefan Pop, rectorul Bălăşescu etc. În jurul cordoanelor staţionează mii de oameni*”[595].

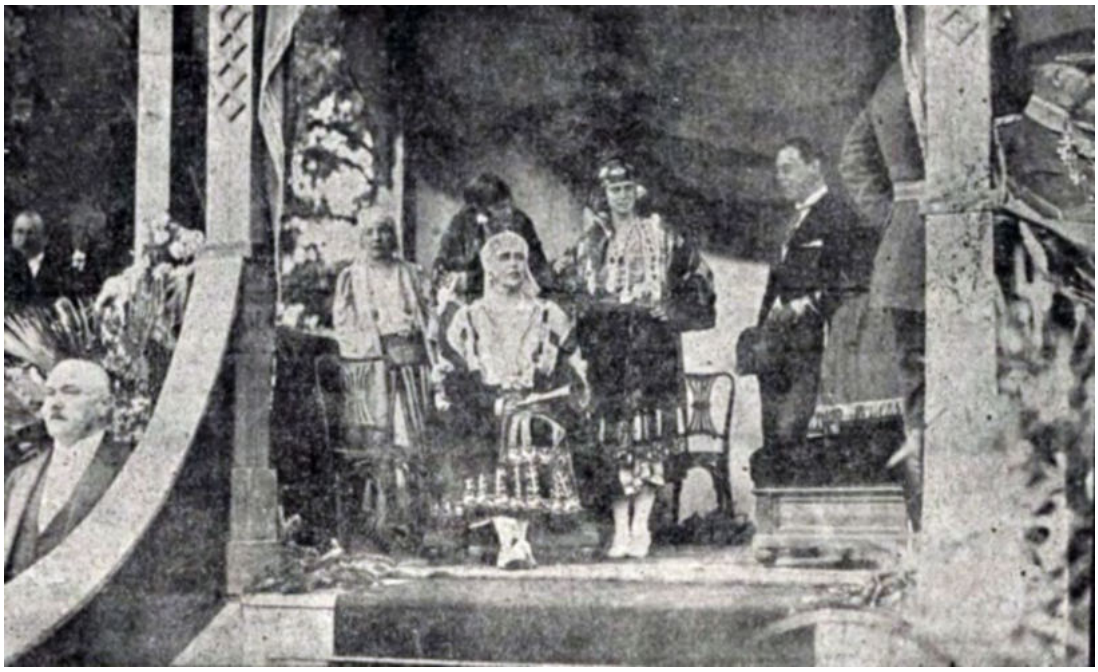

Fig. 25. Familia Regală la serbările de la Cluj; M. S. Regina în costum național asistă la desfășurarea serbării.
Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

Țăranii, în număr foarte mare „*veniţi cu primpretorii, primarii şi preoţii din satele judeţului Cojocna, îmbrăcaţi în frumoase costume de sărbătoare*”[596], se aflau pe străzi lăturalnice, în timp ce „*din toate părţile fâlfâie tricolorul, iar cum solemnitatea are loc cu faţa spre dealul Feleacului, – drumul lui Iancu din poezia populară, sărbătoarea e o adevărată comemorare la Cluj a marelui erou*”[597].

Serviciul divin a fost oficiat de „*P. S. S. Mitropolitul Primat Miron Cristea, asistat de P. S. Lor arhireii Nicolae al Ardealului, Gurie al Basarabiei, Roman al Oradiei Mari, Nicolae al Clujului și Lucian al Romanului, precum și de 14 preoți în odăjdii și doi diaconi. Răspunsurile le-a dat corul episcopiei sub conducerea secr. Laurențiu Curea*”[598].

Î. P. S. Mitropolit Primat Miron Cristea a stropit cu aghiazmă un „*stâlp de piatră, aşezat pe locul unde se va ridica odată, când va fi gata, statuia lui Avram Iancu*”[599] și „*pe membrii familiei domnitoare*”[600].

594. Ibidem.
595. Ibidem.
596. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 8.
597. Ibidem.
598. Ibidem.
599. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei”. În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 216.
600. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 8.

PORTRET COMPUS:
Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României

Fig. 26. Stâlpul de piatră care arată locul pe care se va ridica statuia lui Avram Iancu. Lângă stâlp este prefectul județului Cojocna, dl. Mureșanu și primarul orașului Cluj, dl. dr. Utalea. Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

După slujbă religioasă, ministrul Al. Lapedatu a ținut o cuvântare în care a subliniat importanța amplasării monumentului lui Avram Iancu în preajma catedralei „Adormirea Maicii Domnului" din Cluj, „*cea mai monumentală catedrală ortodoxă din Transilvania*"[601]. „*Apropierea celor două monumente are sens simbolic, prin credinţa creştină şi rezistenţa eroică ce şi-a păstrat-o neamul nostru de aici ...*"[602].

Generalul Petala a afirmat în discursul său că „*monumentul care se ridică la Cluj e recunoaşterea drepturilor noastre, din răsplata martiriului Eroilor noştri*"[603]. El a subliniat legătura dintre eroul de ieri, Avram Iancu și eroul de azi, Regele Ferdinand, precum și necesitatea libertății, păcii și a dreptății[604], spunând „*că pentru dreptatea lui* (a lui Avram Iancu – n.n.) *am luptat noi și că ea s-a făcut. Să știe* (Avram Iancu – n.n.) *că Regele Românilor i-a înfăptuit-o*"[605].

(Monumentul dedicat lui Avram Iancu a fost realizat de sculptorul Ilie Berindei în anul 1993 și a fost amplasat în fața catedralei ortodoxe din Cluj-Napoca pe locul unui fost monument dedicat eroilor sovietici[606].)

După ceremonie are loc o mare defilare a trupelor garnizoanei Cluj, a corpului voluntarilor români și a cohortei de cercetași din Cluj.

601. CONSTANTIN. Serbările centenarului lui Avram iancu – Festivitatea pe locul monumentului lui Avram Iancu la Cluj. În: *Universul*, anul XLII, nr. 201, 5 septembrie 1924, p. 3.
602. Ibidem.
603. Ibidem.
604. Festivităţile pentru comemorarea centenarului lui Avram Iancu. În: *Renaşterea*, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924, p. 8.
605. Ibidem.
606. Statuia lui Avram Iancu din Cluj-Napoca. În: *Wikipedia. Enciclopedia liberă*. Disponibil pe internet la adresa *https://ro.wikipedia.org/wiki/Statuia_lui_Avram_Iancu_din_Cluj-Napoca*, accesat în 15.09.2024.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 27. Familia Regală și numeros public asistă la serbarea de la Cluj, în fața Teatrului Național, pe locul unde se va ridica cândva o statuie a lui Avram Iancu. Sursa imaginii: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

Regele Ferdinand „*n-avea cunoştinţă că înainte de banchet va fi paradă militară*" și, când a aflat, a hotărât, după ce a discutat cu prim-ministrul, să coboare de la tribună și să primească defilarea trupelor în picioare. Era prima dată când primea o paradă militară „*nefiind călare*"[607].

La terminarea defilării trupelor, la ora 13:30, la Prefectura din Cluj a avut loc „*un banchet fastuos*"[608] pentru 300 de persoane[609], la care „*nu s-a rostit niciun toast*"[610]. Banchetul a durat până la ora 16:00, după care Suveranii cu alaiul lor au vizitat târgul de covoare deschis cu o zi înainte[611]. Târgul de mostre, așa cum era numit oficial, avea ca obiect industria casnică ardeleană.

La ora 17:00, trenul regal care îi purta pe Suverani, Familia Regală și invitații lor a plecat din gara Clujului îndreptându-se spre Sinaia, „*conduşi de uralele a mii de oameni care au ţinut să salute pe Suveran la plecare*"[612], și „*pe tot parcursul până la gară, – Familia regală a fost viu ovaţionată de marea mulţime, care staţiona pe străzi*"[613]. Trenul regal a pornit din gară în uralele necontenite ale poporului.

607. CONSTANTIN. Serbările centenarului lui Avram Iancu – Festivitatea pe locul monumentului lui Avram Iancu la Cluj. În: *Universul*, anul XLII, nr. 201, 5 septembrie 1924, p. 3.
608. NICOARĂ, Moise. Serbările în amintirea lui Avram Iancu – Dela Țebea la Câmpeni și dela Câmpeni la Cluj – Raportul redactorului special al „Cosînzenei". În: *Cosînzeana – Revistă Ilustrată*, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924, p. 216.
609. CONSTANTIN. Serbările centenarului lui Avram Iancu – Festivitatea pe locul monumentului lui Avram Iancu la Cluj. În: *Universul*, anul XLII, nr. 201, 5 septembrie 1924, p. 3.
610. Marile Serbări pentru Centenarul lui Avram Iancu – Festivitatea „Asociaţiei" la Câmpeni. Suveranul proslăvește pe marele erou național. Cum a sărbătorit partidul național pe Avram Iancu – De la trimisul nostru special. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 2.
611. Ibidem.
612. Ibidem.
613. CONSTANTIN. Serbările centenarului lui Avram Iancu – Festivitatea pe locul monumentului lui Avram Iancu la Cluj. În: *Universul*, anul XLII, nr. 201, 5 septembrie 1924, p. 3.

Membrii guvernului au plecat din Cluj, la ora 16:00, cu un tren special, urmați la o jumătate de oră de un alt tren special, cu ceilalți invitați.

„Serbările Avram Iancu" din 1924 au inclus evenimente desfășurate în întreaga Românie.

La Mănăstirea Tismana, care își avea hramul de Sfânta Maria, s-a ținut un serviciu divin, tradițional, pentru hramul mănăstirii și pomenirea minunilor săvârşite de moaştele Sfântului Nicodim, întemeietorul mănăstirii. Apoi, „*P. C. S. Arhimandritului Ianuarie Popescu, superiorul mânăstirii, în mijlocul poporului, care umplea marea curte a mânăstirii şi înconjurat de soborul mânăstirii a pomenit pe marele luptător şi pe tribunii lui.*

După săvârşirea slujbei, sutele de mame şi soţii venite să facă pomeni pentru soţii şi copiii lor căzuţi în război, au dat pomeni şi pentru sufletele marilor ardeleni."[614].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

„Casele Naționale" au organizat, cu ocazia „Serbărilor Avram Iancu", la azilul „Bucureșteanul" din Craiova, unde majoritatea copiilor erau orfani de război, o șezătoare la care a luat cuvântul George Lungulescu, secretarul general al „Uniunii Arta și Istoria Națională". În discursul său, el a relatat faptele de vitejie ale generației de la 1848, ale lui Avram Iancu și ale prefecților săi, punând accentul „*pe trădarea prin care au fost doborâți toți oamenii mari ai neamului nostru, așa ca tribunii și prefecții lui Avram Iancu*"[615] și că „*mormintele care împânzesc ţara cu sutele de mii ca şi umbrele lui Mihai şi Ioan Vodă cel cumplit, a lui Horia, Cloşca şi Crişan şi a lui Buteanu şi tovarăşilor lui, ne cer răsplata pentru cei vrednici şi moarte pentru ticăloşi. Nu poate fi omagiu şi cinstire mai mare pentru martirii neamului de cât pedepsirea nemernicilor trădători, care încearcă acum după cum au încercat şi în trecut prăbuşirea ţării.*"[616].

Discursul lui George Lungulescu s-a bucurat de un imens succes: „*Tunete de urale şi aplauze au subliniat ultimele cuvinte ale vorbitorului, arătând totodată care-s dorinţele şi durerile ce rod sufletul poporului nostru.*"[617].

După acest discurs înflăcărat, orfanii de război ai azilului „Bucureșteanul", conduși de elevul-orfan Nicolae N. Țițirigă[618], au prezentat un program alcătuit din „*dansuri naţionale, declamare de poezii patriotice, alegorii şi în deosebi admirabile coruri*"[619], iar „*întreaga asistenţă urmărea cu sufletul mişcat şi cu ochii înlăcrimaţi, minunile săvârşite de copiii celor rămaşi acoperiţi de glorie, pe câmpul de luptă, orfani în majoritate între 8 şi [14] ani*"[620]. Festivitatea s-a încheiat cu intonarea marșului „La Tisa" „*cântat cu o însufleţire puţin obişnuită la copiii de vârsta lor: întreaga lume i-a răsplătit cu aplauze frenetice şi calde îmbrăţişări*"[621].

Tot la Craiova, din inițiativa Societății „Prietenii științei", în data de 2 septembrie 1924 a avut loc un serviciu divin la Catedrala „Sf. Ilie", în prezența unei asistențe numeroase, „*în mare*

614. Comemorarea lui Avram Iancu la mănăstirea Tismana-Gorj. În: *Universul*, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924, p. 5.
615. Ibidem.
616. Ibidem.
617. Ibidem.
618. Ibidem.
619. Ibidem.
620. Ibidem.
621. Ibidem.

parte ofiţeri superiori"[622]. Totodată s-a oficiat un parastas pentru sufletul lui Avram Iancu și s-au ținut câteva cuvântări despre viața și opera acestuia. După serviciul divin, publicul a trecut în Piața Unirii din Craiova, în fața Palatului Administrativ, și „*mulţimea adunată acolo, compusă în majoritate din ofiţeri şi profesori – lipsind cu desăvârşire celelalte clase sociale – a jucat „Hora Unirii*"[623].

La Brașov, în ziua de Sfânta Marie, s-au ținut „*parastase solemne întru odihna de veci a Craiului Munţilor, Avram Iancu*"[624]. Preoții au evocat „*în memorie faptele şi viaţa marelui dispărut, de la a cărui naştere s-au împlinit o sută de ani*"[625].

Presa anunța că în data de 2 septembrie 1924, Regele Ferdinand, Regina Maria, membrii Familiei Regale, alături de președintele de onoare al Uniunii foștilor voluntari români și de A. S. R. Principele Carol, urmau să fie prezenți la congresul festiv al voluntarilor, desfășurat la Cluj și dedicat „Serbărilor Avram Iancu"[626]. Voluntarii din întreaga Transilvanie (Banat, Crișana, Maramureș) soseau la Cluj pentru ca, alături de Familia Regală, „*să aducă omagiul lor de recunoștință veșnică aceluia care cu șapte decenii înainte a luptat și suferit pentru eliberarea neamului său de sub jugul secular*"[627].

Astfel s-au desfășurat „Serbările Avram Iancu", acum 100 de ani, prima comemorare liberă, nestingherită, la nivel național, a marelui erou. Faima sa a depășit frontierele Transilvaniei. După cum am văzut, recunoștința pentru Avram Iancu, Crăișorul Munților, și pentru faptele sale de glorie a fost exprimată pentru prima dată de toți românii din toate provinciile țării, de la Rege la popor, în aceeași măsură.

La 200 de ani de la naşterea lui Avram Iancu, Parlamentul României a decretat anul 2024 ca *Anul „Avram Iancu"*. Popularitatea și actualitatea sa în zilele noastre au fost reafirmate de miile de persoane din întreaga ţară care l-au omagiat în cadrul Serbărilor Naţionale desfăşurate la Ţebea, ca pe unul dintre cei mai mari eroi români din toate timpurile şi cel mai mare erou al românilor din Transilvania[628].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

622. Serbările centenarului lui Avram Iancu – Frumoasa primire făcută Suveranilor la Cluj – Recepţia de la Primărie – Episcopul Ivan binecuvântează Dinastia – Ziua III-a. În: *Universul*, anul XLII, nr. 200, 4 septembrie 1924, p. 5.
623. Ibidem.
624. Serbările comemorative – în 31 august, 1 şi 2 septembrie 1924 – 100 de ani de la naşterea lui Avram Iancu. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, no. 106, Braşov, 31 august 1924, p. 8.
625. Ibidem.
626. Familia regală la Congresul festiv al voluntarilor. În: *Universul*, anul XLII, nr. 197, 31 august 1924, p. 2.
627. Congresul Uniunii Foștilor Voluntari. În: *Gazeta Transilvaniei*, anul LXXXVII, no. 102, Brașov, 24 august 1924, p. 1.
628. BOBOC, Alexandru. Serbările Naţionale de la Ţebea: Mii de persoane au participat la comemorarea lui Avram Iancu. În: *Agenția de știri Basilica.ro*, 9.09.2024. Disponibil pe internet la adresa *https://basilica.ro/serbarile-nationale-de-la-tebea-mii-de-persoane-au-participat-la-comemorarea-lui-avram-iancu/*, accesat în 10.09.2024.

Bibliografie:

I. Volume:

ANTON, Monica; MĂRGINEANU Ion. *Cântece și tradiții populare despre Horea și Avram Iancu*. București: Minerva, 1985.

BĂLCESCU, Nicolae. *Istoria Romanilor sub Michaiu Voda Vitézul urmată de scrieri diverse ...* (ediţia Odobescu). Bucuresci: Typografia Societatei Academice Romane, 1878.

BUTA, Ion. *Avram Iancu şi epoca sa*. Scriere premiată de Institutul de Istorie Națională din Cluj. Cluj: Imprimeria Dr. Bornemisa, 1924.

CIOICA, Maria. *Regele munților, craiul munților și crăișorul moților: teatru scurt în versuri*. Alba Iulia: [s.n.], 2018.

DIACONOVICH, Constantin. *Enciclopedia română, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului român* ..., vol. II. Sibiu: Editura și Tiparul lui W. Krafft, 1900.

DRAGOMIR, Silviu. *Avram Iancu*. București: Institutul de Arte Grafice „România Nouă", 1924.

GĂVĂNESCUL, Ion. *Din durerile şi luptele românilor din Transilvania. Mişcarea de la 1848*. Iaşi: Tipografia Naţională I. S. Ionescu et M. M. Bogdan, 1914.

GHERMAN, Joe. *Judecătoriile comunale în Ardeal, Banat şi Vechiul Regat şi Scaunele Săteşti în Munţii Apuseni, instituite de Avram Iancu*. Cluj: Tipografia Naţională, 1937.

FRÂNCU, Amos. *Pentru memoria lui Avram Iancu*. Sibiu: „Tipografia", Societate pe acțiuni, 1899. Retipărire din ziarul *„Tribuna"*, numărul 268 din 1899.

FRÂNCU, Teofil; CANDREA, George. *Românii din Munții Apuseni*. Bucuresci: Tipografia Modernă Gr.-Luis, 1888.

HOSSU-LONGHIN, Francisc. *Amintiri din viața mea*. Cluj-Napoca: Dacia, 1975.

IORGA, Nicolae. *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria. (De la mișcarea lui Horea până astăzi)*, cu o prefaţă despre epoca mai veche. Lecţii ţinute la Universitatea din Bucureşti. București: Editura Casei Școalelor, 1915.

LAZĂR, Ioachim; MORAR, Nicolae Marcel. *Avram Iancu în memoria posterităţii*. Deva: Emia, 2008.

LUPAŞ, Ioan. Avram Iancu – Comunicare făcută în şedinţa Academiei Române la 8 iunie 1924. În: *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, vol. III, 1924-25. Universitatea din Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1926.

MAIOR, Liviu. *Avram Iancu – Scrisori*. Cluj-Napoca: Dacia, 1972.

NEPOKOICHITSKY, A. A. (Artur Adamovici). *Descrierea războiului din Transilvania în anul 1849*, 2-e. Sankt-Petersburg: Voen. tip., 1866. (НЕПОКОЙЧИЦКИЙ, А. А. *Описание войны в Трансильвании в 1849 г.*. Санкт-Петербург: Воен. тип., 1866 г. – trad. aut.)

PAPIU ILARIAN, Al. *Istoria românilor din Dacia Superioară*. Schița Tomului III, publicată cu introducere și note de dr. Ștefan Pascu, asistent universitar, Universitatea „Regele Ferdinand I" Cluj-Sibiu, Biblioteca Institutului de Istorie Națională, X. Sibiu: Tiparul Institutului de Arte Grafice „Dacia Traiană" S. A., 1943.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

PANAITESCU, P. P. *Contribuții la o biografie a lui N. Bălcescu*. București: Tip. „Convorbiri literare", 1924.

POPESCU-ROMNICEANU, V. Luptele românilor în Ardeal – 1848-49. În: *Istoria Mișcării Românești din Ardeal în anii 1848 și 1849 după părți alese din istoria Transilvaniei de Gheorghe Bariț urmată de Rapoartele Prefecților de Legiune: Avram Iancu, Simion Balint, Axente Server și alte documente importante*. București: Editura Librăriei Stănciulescu, 1919.

RUSU ABRUDEANU, Ion. *Moții – calvarul unui popor eroic, dar nedreptățit. Studiu istoric-politic* (cu o hartă, 201 ilustrațiuni în text și două planșe). București: Cartea Românească, 1928.

STERCA ŞULUŢIU DE CĂRPENIȘ, Iosif. *Biografia lui Avram Iancu*. Sibiu: Tiparul Tipografiei Arhidiecesane, 1897.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

II. Periodice:

Adevărul, anul XXXVII, no. 12.400, 3 iulie 1924.

Adevărul, anul XXXVII, no. 12.458, 31 august 1924.

Adevărul, anul XXXVII, no. 12.46[1], 3 septembrie 1924.

Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj, vol. 4, 1926.

Biserica și Școala – Revistă bisericească, școlară, literară economică, anul XLVIII, nr. 35, Arad, 25 aug. (7 sept.) 1924.

Cosînzeana – Revistă Ilustrată, anul VIII, no. 17, Cluj, 15 septembrie 1924.

Cultul morților – Organ al Societății Mormintele Eroilor, anul V, no. 9, septembrie 1924. Număr festiv dedicat Ardealului.

Cultura Poporului, nr. 75, Cluj, 31 august 1924.

Dimineața, anul XXI, no. 6.400, 5 septembrie 1924.

Gazeta Transilvaniei, nr. 52, Braşov, 2 iulie 1852.

Gazeta Transilvaniei, nr. 54, Braşov, 9 iulie 1852.

Gazeta Transilvaniei, nr. 65, Braşov, 16 iulie 1852.

Gazeta Transilvaniei, anul XXXV, nr. 72, Brașov, 25/ 13 septembrie 1872.

Gazeta Transilvaniei, anul LXXXVII, nr. 102, Brașov, 24 august 1924.

Gazeta Transilvaniei, anul LXXXVII, nr. 106, Braşov, 31 august 1924.

Federațiunea, anul al cincilea, nr. 95-695, Pesta, 26/ 14 septembrie 1872 (MDCCCLXXII).

Federaţiunea, anul al cincilea, nr. 96-696, Pesta, 29/ 17 septembrie, 1872 (MDCCCLXXII).

Renaşterea, anul II, nr. 36, Cluj, 7 septembrie 1924.

Telegraful Român, anul XX, nr. 72, Sibiu, 7/ 19 septembrie 1872.

Transilvania, anul LV, nr. 7, iulie 1924.

Transilvania, anul LIII, nr. 9, septembrie 1922 – Închinare lui Avram Iancu, cu prilejul semicentenarului morţii sale (Septembrie 1922).

Transilvania – Organul Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, anul XXVIII, nr. V-VI, Sibiu, iunie-iulie 1897.

Transilvania, anul LIII, nr. 9, septembrie 1922.

Țara noastră, anul V, nr. 35, 31 august 1924.

Universul, anul XXXIX, nr. 195, 28 august 1921.
Universul, anul XLII, nr. 196, 29 august 1924.
Universul, anul XLII, nr. 197, 31 august 1924.
Universul, anul XLII, nr. 198, 1 septembrie 1924.
Universul, anul XLII, nr. 199, 3 septembrie 1924.
Universul, anul XLII, nr. 201, 5 septembrie 1924.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

III. Documente:

Academia Română. *Studii și documente privitoare la Revoluția Românilor din Transilvania în anii 1848-49. Documente din arhivele ministerelor de război, justiție și interne din Viena publicate de Silviu Dragomir membru al Academiei Române*, vol. I și II. Sibiu: Tipografia „Cartea Românească din Cluj", 1944-[1946?].

IV. Resurse electronice:

Apuseni Info: știri și informații non stop. Disponibil pe internet la adresa *https://apuseni.info/*, accesat în 15.09.2024.
Enciclopedia României. Disponibil pe internet la adresa *https://www.enciclopediaromaniei.ro*/, accesat în 16.09.2024.
Wikipedia. Enciclopedia liberă. Disponibil pe internet la adresa *https://ro.wikipedia.org/wiki/Pagina_principal%C4%83*, accesat în 15.09.2024.
Ziarul Lumina. Disponibil pe internet la adresa *https://ziarullumina.ro/*, accesat în 15.09.2024.

Mihaela Manolache

REVISTA ARHIVELOR (seria veche 1924-1947). Un secol de activitate arhivistică. Prețuitori ai arhivelor

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Anul 2024 marchează împlinirea a 100 de ani de la apariția, în 1924, a primului număr al *„Revistei Arhivelor”*, sub conducerea lui Constantin Moisil ca director al Arhivelor Statului.

Pentru valorificarea numeroaselor documente privind istoria poporului român, deținute în fondurile instituțiilor din subordinea Arhivelor Statului, încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, personalități de seamă ale culturii noastre au avut inițiativa tipăririi de reviste, amintind dintre acestea doar *„Arhiva românească”* editată de Mihail Kogălniceanu, *„Arhiva istorică a României”*, tipărită sub îndrumarea istoricului B. P. Hasdeu, *„Arhiva pentru filologie și istorie”* editată de Timotei Cipariu și *„Transilvania”*, publicată la Brașov.

„Revista Arhivelor Statului Român” a fost prima revistă a Arhivelor Statului, tipărită în timpul directoratului lui Cezar Bolliac, între 1864-1866, dar necomercializată. Între 1872-1876, sub îndrumarea lui Constantin Aricescu apare *„Revista istorică a Arhivelor României. Indice de hrisóve si carti domnesci, aflate în Arhiva Statului si nepublicate încă”*, publicație în care au fost prezentate cataloage de acte și documente deținute în depozitele Arhivelor Statului, iar B. P. Hasdeu a publicat *„Arhiva istorică a României”* între 1864-1870, o colecție critică de documente privitoare la trecutul țării.

Odată cu reorganizarea pe baze noi a Arhivelor Statului, în 1923, s-a obținut aprobarea pentru publicarea unei reviste a arhivelor, pusă în practică în 1924, prin Legea de organizare a Arhivelor Statului și stabilire a obligației de a edita o revistă oficială care „*va trata toate problemele în legătură cu organizarea și funcționarea acestei instituții și va cuprinde studii și cercetări în domeniul disciplinelor științifice ce au ca obiect de studiu documentele, pecețile și orice alt material de arhivă*”[1].

Mihaela Manolache, bibliotecar
Biblioteca Națională a României
Serviciul Colecții Speciale
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, București
E-mail: mihaela.manolache@bibnat.ro

1. HURMUZACHE, Ștefan. Cuvânt. Un program de muncă. 50 de ani de la apariția Revistei Arhivelor. În: *Revista Arhivelor*, anul LI, vol. XXXVI, nr. 4, 1974, p. 479.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Astfel, în 1924, apare publicația *„Revista Arhivelor”* cu subtitlu: Arhivistică – Cronologie – Diplomatică – Heraldică – Genealogie – Instituțiuni – Miniaturistică – Paleografie – Sigilografie, tipărită până în 1929 la tipografia Curții Regale F. Göbl Fii S.A. În 1936, se reia publicarea revistei, inițial sub directoratul lui Constantin Moisil, apoi al lui Aurelian Sacerdoțeanu, până în 1947. Seria nouă a revistei apare în 1958, cu subtitlul modificat astfel: între nr. 1 din 1958 – nr. 1 din 1965: Organ al Direcției Generale a Arhivelor Statului din Republica Populară Română; între nr. 2 din 1965 – nr. 3 din 1989: Organ al Direcției Generale a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România; iar de la nr. 4 din 1989: Direcția Generală a Arhivelor Statului din România.

Revista a apărut în trei serii: perioada veche cu seria I și II între 1924-1929 și 1936-1947 și seria nouă între 1958-1993.

Biblioteca Națională a României deține în colecțiile ei speciale opt dintre volumele tipărite din seria II – 1936-1947, iar în bibliotecile digitale ale unor instituții de cultură din București și din țară, este disponibil și se poate accesa integral, formatul digital al seriei I și II.

Cu ocazia aniversării a 50, respectiv a 70 de ani de la apariția revistei au apărut ample articole care prezentau istoricul publicației și contribuția științifică a tuturor cercetătorilor care au scris de-a lungul timpului în paginile revistei, demonstrând astfel „*progresul realizat în organizarea fondurilor documentare din instituțiile arhivistice, în promovarea cercetătorilor în sfera disciplinelor conexe, cronologie, diplomatică, heraldică și sigilografie, paleografie și criptografie, instituții-administrative și judecătorești ș.a. în dezvăluirea a tot mai multe amănunte necunoscute din viața socio-politică și cultural-eclesiastică a poporului nostru – în ansamblul său.*”[2].

Articolele publicate abordau o mare varietate de subiecte ceea ce demonstrează faptul că revista și-a asumat rolul de valorificare a bogatului Fond Arhivistic Național: de la studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, la studii și articole de istorie, bazate pe materiale de arhivă, documente, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații

2. BĂLAN, Constantin. „Revista Arhivelor” la 70 de ani de la apariție (1924-1994). În: *Revista Arhivelor*, anul 56, nr. 1, 1994, p. 15.

bibliografice. Articole erau organizate pe rubrici, putându-se distinge de-a lungul anilor astfel: Editoriale. Documentele zilelor noastre, Prezentări de fonduri și colecții; Studii și comunicări; Discuții. Note; Documente; Cronică arhivistică. Recenzii: Opinii. Prezentări; Prețuitori ai arhivelor. Oameni de seamă ai Arhivelor Statului; Note bibliografice. Bibliografie. Pagina arhivarului; Instrumente de lucru. Glosar. Addenda et Corrigenda; Probleme de arhivistică. Din activitatea arhivistică. Teorie și practică arhivistică; Din arhivele de peste hotare etc.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Frecvența de apariție a publicației a variat de-a lungul timpului, volumele seriei vechi au apărut o dată pe an, dar cu periodicitate semestrială, în timp ce seria nouă a continuat cu apariția semestrială între 1958-1970, iar în perioada 1971-1989 a avut periodicitate trimestrială, cu numere completate cu suplimente. În 1958, s-a început numerotarea volumelor cu volumul I, iar din 1970, de la nr. 1; odată cu schimbarea frecvenței de apariție a publicației, s-a revenit la numerotarea inițială a seriei vechi.

Între 1924-1937, revista a avut ca directori două mari personalități cu activitate marcantă în domeniul istoriei și în special al arhivisticii, sub îndrumarea cărora s-au format generații de specialiști în domenii importante ale vieții științifice românești. Prima serie a apărut între anii 1924-1929 și 1936-1937 sub îndrumarea și coordonarea lui Constantin Moisil, iar seria II-a a apărut în perioada 1939-1947 sub îngrijirea lui Aurelian Sacerdoțeanu, ambii directori ai revistei activând în aceste perioade ca directori ai Arhivelor Statului.

Printre cei prezenți în paginile *„Revistei Arhivelor”* s-au numărat reprezentanți de seamă ai istoriografiei românești postbelice, amintindu-i doar, pentru seria veche, dintre mulți alții, pe *Ion Bianu*, *Ion Lupaș*, *Ștefan Meteș* și *Constantin Moisil*, specialiști în domeniul arhivistic aproape trei decenii, sau pe *Andrei Veress (Vereș)*, *Emil Condurachi*, *Aurelian Sacerdoțeanu*, *Dan Simonescu*, *Ion Mărcuș* și *Gheorghe Ungureanu*, contributori valoroși ai revistei, cu articole exprimând grija permanentă pentru dezvoltarea științei și culturii românești. Volumele apărute în perioada 1936-1943 au fost dedicate omagierii unor mari personalități românești, cu bibliografii complete ale operelor acestora.

Ținând cont de nivelul de adresabilitate al revistei, s-a decis redactarea sumarului în limba franceză pentru seria veche a revistei, pentru ca în seria nouă să se treacă la redactarea acestuia în

patru limbi străine: franceză, engleză, germană şi rusă. Pentru anumite articole publicate în cadrul seriei noi se remarcă elaborarea de abstracte în limbile franceză şi engleză, ceea ce a permis ca revista să fie indexată în două baze de date cu publicații din domeniu: Historical Abstract şi America History and Life.

Volumele apărute în seria veche s-au bucurat de contribuția științifică, atât a directorilor Arhivelor Statului, cât şi a unor membri ai Academiei Române, profesori ai unor facultăți de prestigiu şi profesori din mediul şcolar, bibliotecari ai Arhivelor Statului etc. Pentru seria nouă, colectivul de redacție a fost constituit din numeroșii specialiști ai Direcției generale şi din toate filialele județene ale Arhivelor Statului, alături de mulți cercetători din institutele de profil ale Academiei Române care au asigurat materialele redacționale necesare volumului mare de articole de specialitate apărute în aceea perioadă.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

S-a avut în vedere elaborarea de indecşi alfabetici ca instrumente de informare științifică, precum şi întocmirea unei bibliografii tematice pe baza articolelor publicate în revistă, scopul acestora fiind orientarea facilă în cuprinsul celor 114 numere apărute.

În 1969 şi 1974, au fost publicate două importante articole privitoare la istoricul *„Revistei Arhivelor”*, însumând aproape cincizeci de pagini: primul, cu ocazia împlinirii a patruzeci de ani de la publicarea primei serii din perioada veche, iar cel de-al doilea, la aniversarea a cincizeci de ani de la apariția revistei.

Materialul ilustrat al revistelor nu a fost consistent, de-a lungul timpului, fiind tipărite mai ales transcrieri de texte de pe documente, cu puține imagini inserate în text, cu ilustrații publicate mai ales sub formă de planşe introduse la sfârşitul volumelor, alb negru sau color, dedicate diverselor evenimente semnalate în numerele respective.

Designul copertei a fost diferit pentru ambele serii, dat fiind faptul că redacția revistei a dorit să evidențieze astfel unicitatea acesteia. Tiparul seriei vechi a fost unul simplu, monocromatic, cu titlul revistei şi numele directorului în culoare roşie şi cu restul informațiilor tipărite în culoare neagră: subtitlul, numărul volumului, periodicitatea, localitatea de publicare etc.

Pentru seria nouă s-a ales o altă abordare pentru designul coperților, mai ales în perioada 1970-1986, când au fost introduse elemente grafice și fotografii color sau au fost create special colaje, pe carton lăcuit, pentru numerele aniversare, dedicate unor evenimente importante din istoria României.

Pentru distribuirea numerelor separate sau a volumelor, redacția asigura în acelaşi timp şi comercializarea, pe bază de abonament, nivelul de adresabilitate a publicaţiei fiind relativ restrâns. După 1958, difuzarea s-a făcut și prin oficiile și agențiile PTTR (poșta română) din țară, precum și prin intermediul filialelor județene ale Arhivelor Statului și al librăriilor, iar pentru străinătate, prin departamentul export-import de presă al instituțiilor specializate.

Bogăția de articole cu teme variate și diferite și numărul foarte mare de cercetători care au contribuit cu valoroase materiale în paginile revistei nu permit în prezentul articol detalierea acestora, fiind semnalați, pentru perioada 1924-1947, doar acei prețuitori ai arhivelor, specialiști care și-au dedicat viața și activitatea promovării tezaurului de documente deținut în fondurile și colecțiile Arhivelor Statului, alături de scurte date bibliografice și de contribuția științifică avută în paginile *„Revistei Arhivelor”*. Astfel, se evidențiază trei mari specialiști istorici și arhiviști români: *Sever Zotta*, *Ștefan Meteș* și *Ilie Minea*, alături de *Emil Vîrtosu*, *Ion Mărcuș* și *Gheorghe Ungureanu*, directori ai Arhivelor Statului în perioada 1938-1947, specialiști care au făcut parte, ulterior, din comitetul de redacție al seriei noi a *„Revistei Arhivelor”*.

Ținând cont de cantitatea foarte mare de informație conținută în cele peste 114 numere (fascicule) apărute, cu peste 25.000 de pagini tipărite, în cei peste 65 de ani de editare a revistei, prezentul articol va încerca o sintetizare a materialului existent în seria veche a revistei: 14 numere tipărite în șapte volume, în intervalul 1924-1929 și 1936-1947, concentrându-se pe informații despre subiectele abordate în revistă, despre contribuția științifică a celor doi directori ai publicației, despre frecvența publicării, contributorii științifici și materialul ilustrat, precum și despre orice alte informații rezultate din parcurgerea acestei publicații.

Seria I: 1924-1929

„Revista Arhivelor”, cu subtitlul Arhivistică – Cronologie – Diplomatică – Heraldică – Genealogie – Instituțiuni – Miniaturistică – Paleografie – Sigilografie, a fost prima dată tipărită în anul 1924, la tipografia Curții Regale F. Göbl Fii S.A., sub îngrijirea profesorului Constantin Moisil, director general al Arhivelor Statului, profesor, membru corespondent al Academiei Române și conținea articole din mai multe sfere de interes ale istoriei: arhivistică, cronologie, heraldică, instrucțiuni arhivistice, miniaturistică, paleografie, sigilografie etc., precum și reproduceri de documente al căror indice cronologic era prezentat la sfârșitul fiecărui volum.

Repertoriul *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste). Tom. III. Catalog alfabetic: 1919-1924*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987 publică referința despre revistă la pagina 758, indicele 2.439, unde apar mențiuni referitoare la perioada de apariție, costul abonamentului și numele directorului, precum și în volumul *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste). Tom. IV. Catalog alfabetic: 1925-1930*. București: Editura Academiei Române,

2003, unde, la pagina 780, indicele 2.941, se menționează numărul de pagini și alte detalii legate de conținutul publicației, de existența în nr. 2 din 1925 a unor foi- planșe paginate individual cu cifre romane, dar și a unor indici alfabetici, cum este cel întocmit de Emil Vîrtosu și C. Fierăscu, publicat în volumul I (1925-1926), număr ce conține și o tablă de materii, alfabetică, pe autori.

În „Programul de muncă" publicat în primul număr al revistei, Constantin Moisil prezenta cititorului misiunea pe care și-a asumat-o la preluarea directoratului Arhivelor Statului:

„*În vederea îndeplinirii celuilalt scop, administrația centrală a Arhivelor Statului va trebui să publice o revistă specială, care, tratând probleme din toate științele în legătură cu documentele (paleografie, diplomatică, cronologie, genealogie, sigilografie, heraldică, miniaturistică) să informeze publicul cult despre valoarea lor științifică şi să producă un curent favorabil colecționării şi studierii lor.*"[3].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Un alt deziderat al istoricului Constantin Moisil ținea de înființarea unei școli practice de arhivari-paleografi, precum și de deschiderea de ateliere de ornamentare a manuscriselor „*unde să se reproducă şi să se studieze astfel de ornamente în vederea aplicării lor la industrie; şi aranjarea de expoziții permanente de documente, peceți, steme, miniaturi etc. cari să desvolte şi să cultive interesul publicului mare pentru astfel de obiecte*"[4].

Frecvența apariției numerelor în cadrul seriei I a publicației, din perioada 1924-1926, a fost anuală, cu toate că pe coperta publicației este menționată o apariție semestrială, încă de la primul volum fiind prezentată „*o abundență de materiale ce nu au putut fi publicate decât în parte, deşi volumul a atins cifra respectabilă de 456 pagini*"[5]. Conform indicațiilor redacției, tipărite pe coperta a III-a, au fost publicate corespunzător seriei I – două volume, cu peste 400 de pagini fiecare, volumele fiind constituite din câte două fascicule, astfel:

– vol. I, nr. 1-3 (1924-1926), 2 f. + 433 p., cu 1 fig. și VIII planșe,

3. MOISIL, Constantin. Un program de muncă. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 1, 1924, p. 2.
4. Ibidem.
5. FĂNESCU, Mihail. Revista arhivelor (Seria veche) și Hrisovul. În: *Revista Arhivelor*, anul XII, nr. 1, 1969, p. 328.

– vol. II, nr. 4-5 (1927-1929), 2 f. + IV+456 p., cu 32 fig.

Revista s-a bucurat de contribuția științifică a unor personalități importante ale vremii: directori ai Arhivelor Statului, membri și membri corespondenți ai Academiei Române, profesori ai unor facultăți de prestigiu și profesori de liceu, ai școlilor normale, ai școlii de război, bibliotecari ai Arhivelor Statului etc. Rubricile principale stabilite de redacție în primii ani au fost: Articole; Miscellanea; Bibliografie, adăugându-se pe parcurs rubrici ca: Tabla de materii; Recenzii; Informațiuni; Publicații de documente; Reviste. Buletine. Anuarii; Sommaire (limba franceză).

Volumele tipărite în 1926 și 1929 cuprind la sfârșit table de materii, cu numele autorilor publicați în aceste numere, listați în ordine alfabetică, precum și câte o tablă de materii pentru ilustrațiile incluse.

În primele volume a fost publicat un număr redus de ilustrații și reproduceri de documente sau obiecte prezentate în articole, care, în funcție de posibilitățile de inserare a imaginilor, apăreau fie în text, fie ca planșe, la final de volum. Astfel, au fost publicate în cuprinsul primei serii numai puțin de 455 de documente integrale, din cele „*peste 1000 de documente, catagrafii, codici, manuscrise, și alte surse, unele de mare cuprindere, chiar și inscripții, izvoare revelatoare pentru domnie și relațiile întreținute de o parte din principii celor trei state românești, cu deosebire pentru actele săvârșite de Mihai Viteazul, făuritorul Unirii politice a Țării Românești cu Transilvania și Moldova la 1600 etc*.”[6], toate reprezentând contribuții științifice ale unor mari cercetători ai vremii, printre care Nicolae Iorga, Gheorghe Ghibănescu ș.a. Ca material ilustrat predomină transcrierile de texte din documente aparținând fondului Arhivelor Statului, publicate în limba originală (germană, slavonă, franceză, latină, poloneză etc.) și însoțite de traducerea lor în limba română. În ultimii ani de apariție ai primei serii a revistei, rubrica Bibliografii a fost îmbogățită cu numeroase recenzii pentru reviste de specialitate din domeniu, atât din țară cât și din străinătate.

Adresându-se unui public restrâns, elevat, din care făceau parte cercetători, oameni de știință, academicieni, licențiați în litere, profesori ș.a., revista era distribuită pe bază de abonament, pentru a asigura un acces prioritar la volumele publicate; redacția avea astfel o sursă sigură de finanțare pentru desfășurarea activității editoriale. Încă de la primele numere apărute, s-a simțit nevoia publicării sumarului și în limba franceză, concomitent cu întocmirea de abstracte în limbile engleză și franceză.

În acea perioadă, designul copertelor revistei a fost unul simplu, monocromatic, având inscripționat, într-un chenar dublu de culoare roșie, titlul și numele directorului publicației, iar restul informațiilor erau tipărite cu caractere de culoare neagră: subtitlul, numărul volumului, periodicitatea, localitatea de publicare și numele tipografiei împreună cu adresa.

Pe lângă acestea, coperta avea și un element grafic de culoare roșie – imaginea sigiliului lui Mihai Viteazul, așa cum apărea în descrierea realizată de prof. M. Popescu: „*Mihai*

6. BĂLAN, Constantin. „Revista Arhivelor” la 70 de ani de la apariție (1924-1994). În: *Revista Arhivelor*, anul 56, nr. 1, 1994, p. 16.

Viteazul, primul erou al idealului nostru național, trebue să se fii inspirat după sigilul lui Sigismund Bathori când a pus de s'a săpat sigilul celor trei ţări surori unite sub sceptrul său, prin luptă, nu tovărăşie, şi de aceia aranjamentul emblemelor deasupra cărora tronează acvila munteneasc㠹 cu crucea în cioc, mărginită de soare, de o parte, şi de semilună de altă parte."[7].

Redacția *„Revistei Arhivelor"* a avut, de-a lungul existenței sale, o importantă contribuție la dezvoltarea științelor istorice românești, precum și rolul de inițiator al dezvoltării arhivisticii românești şi de valorificator al bogatului fond arhivistic național, prin publicarea de studii şi articole, servind astfel, alături de celelalte publicații de specialitate, la dezvoltarea istoriografiei românești, aflată în plin progres[8].

Tematici şi subiecte abordate

Pentru perioada de început a activității sale editoriale, cu puţinele mijloace pe care le avea la dispoziție în adunarea şi organizarea vastului material arhivistic existent în toate zonele țării, concomitent cu pregătirea de specialiști care să asigure valorificarea cât mai eficientă a documentelor, alături de alte publicații cu profil istoric, *„Revista Arhivelor"* a îndeplinit un rol important în istoriografia din perioada interbelică. În paginile sale au fost publicate numeroase studii și cercetări de teorie şi practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, numismatică şi alte științe auxiliare ale istoriei, studii şi articole bazate în special pe surse inedite, articole care au atras atenția asupra existenței de noi fonduri documentare şi colecţii arhivistice, arătând încă o dată importanța și locul distinct ocupat de revistă în rândul publicațiile prestigioase din domeniu.

Dintre tematicile abordate în revistă, amintim: Studii, comunicări, articole; Istorie. Din cele mai vechi timpuri până în secolul al XIV-XVIII-lea; Arhivistică. Teorie şi practică arhivistică, prezentări de fonduri şi colecţii; Științe speciale. Istoria instituțiilor, diplomatică, cronologie, biblioteconomie; Documente. Secolul al XV-XX-lea; Instrumente de lucru. Bibliografie, liste de dregători şi de miniștri.

În această perioadă au fost publicate articole despre geneza poporului român, rolul instituțiilor din statele feudale de-a lungul secolelor, dezvoltarea economică, politică, socială şi culturală unitară a statului român în contextul evoluției europene, importanţa răscoalelor şi a revoluțiilor din anii 1784, 1821 și 1848, cu efecte asupra dezvoltării societății românești, fenomen strâns legat de istoria popoarelor vecine, dezvoltarea conștiinței naționale, a solidarității culturale şi politice a românilor, realizarea statului național unitar ș.a.

În „*Cuvântul"* adresat autorilor, revista preciza că este deschisă publicării de „*studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, izvoare, instituții și alte științe auxiliare ale istoriei, studii și articole de istorie, bazate pe materiale de arhivă, documente, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări*

7. POPESCU, M. Sigiliul lui Sigismund Bathori Principele Transilvaniei. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 1, 1924, p. 332.
8. TUDORICĂ, Mioara. *Revista Arhivelor: 1924-1985: bibliografie tematică*. Bucureşti: Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1988, p. 4.

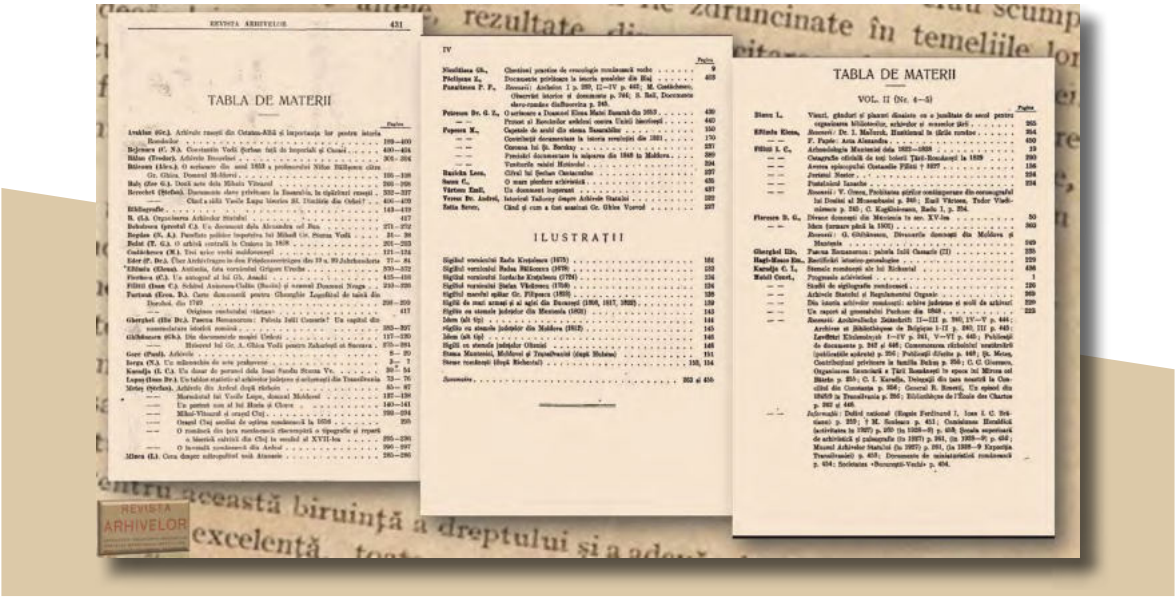
de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații bibliografice. Autorii sunt rugați să trimită materialele în trei exemplare dactilografiate la două rânduri, cu trimiterile infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat. Documentele scrise în limbi străine vor fi însoțite de traducere. Ilustrațiile vor fi atașate la sfârșitul textului. Articolele nepublicate nu se restituie. Autorii primesc gratuit 30 de exemplare «extras» cu coperta comună.".[9]

În primii ani de apariție, în paginile revistei predominau articolele cu conținut arhivistic, pe care s-au fundamentat cercetări de cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, numismatică, paleografie sau sigilografie, concomitent cu publicarea de studii și cercetări bibliografice.

Prezența unor reprezentanți de seamă ai istoriografiei românești postbelice constituie dovada stabilirii acesteia pe un trend ascendent, de-ar fi să-i amintim doar pe *Ion Bianu*, *Ion Lupaș*, *Ștefan Meteș* ori *Constantin Moisil*, care au dominat arhivistica românească aproape trei decenii, sau pe *Andrei Veress (Vereș)*, *Emil Condurachi*, *Aurelian Sacerdoțeanu*, *Dan Simonescu*, *Ion Mărcuș* și *Gheorghe Ungureanu*, personalități care au contribuit cu articole valoroase, toate exprimând grija permanentă pentru dezvoltarea științei și culturii românești[10].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

În paginile revistei au fost publicate și numeroase studii ale documentelor referitoare la figuri legendare de domnitori, cu rol hotărâtor în lupta pentru apărarea și independența țării sau la conducătorii maselor populare românești răsculate, cunoașterea acestora devenind o direcție importantă de cercetare pentru redactorii publicației.

Pentru a atrage atenția asupra complexității și valorii materialului arhivistic ce stătea la dispoziția cercetătorilor, redacția revistei a publicat în numeroase comunicări, articole și studii, măsurile pe care conducerea Arhivelor Statului le considera necesare pentru a face cunoscut publicului larg conținutul arhivelor din țară și străinătate, precum și strădaniile numeroșilor directori, de-a lungul timpului, de recuperare a arhivele românești aflate pe meleaguri străine sau chiar necesitatea obținerii acestora, în copie, pentru cercetarea lor științifică.

9. Cuvânt. În: *Revista Arhivelor*, anul X, nr. 1, 1967, coperta III.
10. TUDORICĂ, Mioara. *Op. cit*., p. 3.

Directori ai *„Revistei Arhivelor”*. Constantin Moisil (1876-1958). Biobibliografie

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Personalitate marcantă a istoriografiei românești, *Constantin Moisil* a fost profesor de istorie, arheolog și numismat, membru de onoare al Academiei Române din 1938. Cunoscut ca părinte al numismaticii românești, el este cel care a pus bazele primei școli românești care a avut ca obiect de studiu monedele. Ca o recunoaștere a activității susținute în domeniul numismaticii a fost ales membru corespondent sau membru de onoare al Societăților Numismatice din Viena, Praga, Sofia, Cracovia, Zagreb și Paris. În calitate de director al Cabinetului Numismatic al Academiei Române, între 1933-1958, a impulsionat tipărirea unor reviste de specialitate şi a inițiat pregătirea de specialiști în domeniul numismaticii. În *Cartea Centenarului*, Octavian Iliescu, referindu-se la personalitatea lui Constantin Moisil, spunea următoarele[11]:

„Acordând rolul preponderent cuvenit colecției numismatice propriu-zise, în alcătuirea căreia intră monede şi semne monetare emise în toate timpurile, Constantin Moisil s-a preocupat continuu şi de organizarea şi creşterea altor fonduri, care în mod firesc îşi au locul într-un cabinet numismatic; însufleţit de aceste gânduri, a creat secţia medalistică, stăruind să adune şi să păstreze cu grijă mai ales medalii româneşti sau privitoare la istoria poporului român; şi-a îndreptat necurmat atenţia în direcţia organizării unei mari colecţii de sigilii, tipare şi inele sigilare, mai ales româneşti; a urmărit înjghebarea unei colecţii de greutăţi vechi, îndeosebi ponduri ale oraşelor greceşti de pe coasta Mării Negre: Histria, Callatis, Tomis, precum şi greutăţi vechi româneşti, folosite anterior introducerii sistemului metric în ţara noastră; a adunat şi organizat o colecţie de pietre gravate: geme şi camee; în sfârşit, în urma primirii de către Academie a unor donaţii mai însemnate, a organizat şi o frumoasă colecţie filatelică, renumită astăzi prin câteva mari raritâţi ale istoriei emisiunilor poştale româneşti. Astfel, mulţumită grijii şi continuelor sale preocupări, Cabinetul numismatic a ajuns să întrunească astăzi în primul rând un ansamblu de colecţii, reprezentând cele mai diverse aspecte ale culturii materiale, ale vieţii însăşi a poporului nostru.”.

11. Idem, p. 292.

A publicat numeroase studii de numismatică începând cu 1906, însă cel mai mare volum de cercetări l-a efectuat între 1939-1943. „*Numeroase şi variate sunt lucrările publicate de Const. Moisil. Printre cele peste 300 de titluri, se înscriu multe studii, de o valoare ştiinţifică unanim apreciată în ţară şi peste hotare. Const. Moisil nu a pregetat însă să ia adeseori condeiul spre a redacta lucrări destinate unei circulaţii mai largi, accesibile neştiuţilor cititori din colţurile cele mai depărtate ale ţării. Şi tot preocupat de valorificarea pe o scară cât mai intensă a colecţiilor care i-au fost lăsate în pază, a dat putinţa unui mare număr de cercetători să studieze şi să publice piese din aceste colecţii, chiar dacă el însuşi avea în lucru aceleaşi probleme.*"[12].

Personalitate cu multiple preocupări, a fost interesat de domenii ca istoria, arheologia, epigrafia, didactica, arhivistica, medalistica, sigilografia, heraldica și metrologia, dar numismatica a ocupat locul cel mai important, prin numărul şi volumul lucrărilor ştiinţifice cuprinzând atât perioada antică și medievală, cât și pe cea modernă şi contemporană. Din totalul de 239 de studii şi comunicări de numismatică, 94 se referă la perioada antică, în special la monedele grecești și dobrogene ale dacilor, la tetradrahmele de Thasos şi din Macedonia Prima, la monedele romane, romane târzii şi protobizantine[13].

În 1923, Constantin Moisil a fost numit director al Arhivelor Statului, după demisia profesorului Alex. Lapedatu. Referitor la activitatea sa în fruntea acestei instituții, într-un articol din 1930 publicat în revista *„Boabe de grâu"*, Moisil preciza că:

„*O altă preocupare a fost organizarea Arhivelor Statului conform cu situaţia nouă a României întregite şi cu principiile arhivistice moderne. În acest scop am întocmit un proect de lege pentru organizarea Arhivelor Statului, care fiind admis de ministrul instrucţiunii de atunci, d. dr. C. Angelescu, a fost votat de parlament şi a devenit lege. În alcătuirea lui am ţinut seamă atât de proiectul de lege redactat de D. Onciul, cât şi de experienţa făcută în alte ţări. S'a fixat astfel principiul descentralizării Arhivelor Statului, instituindu-se pe lângă arhivele centrale din Bucureşti, arhive regionale în toate ţinuturile cari au avut în trecut o oarecare autonomie. S'a asigurat, de altă parte, continuitatea depunerilor delà autorităţile statului, judeţelor şi comunelor. S'au garantat drepturile şi stabilitatea funcţionarilor şi s'a recunoscut activitatea ştiinţifică şi culturală a Arhivelor Statului. Astfel s'au pus bazele legale ce de atâta vreme lipseau instituţiei noastre.*"[14].

A fost preocupat de recuperarea arhivelor din teritoriile românești, de la fosta monarhie austro-ungară, după unirea din 1918, prin încheierea de convenții speciale cu Austria şi Ungaria. Într-un articol dedicat istoricului Arhivelor Statului, Constantin Moisil arăta că:

„*În sfârşit, este o datorie patriotică superioară ca guvernele noastre să grăbească acţiunea pentru recuperarea arhivelor teritoriilor alipite, arhive ce se găsesc actualmente în Ungaria şi Austria. Întârzierea obţinerii acestui extrem de important material arhivistic, va duce la pierderea lui definitivă şi la imposibilitatea de a cunoaşte vreodată istoria poporului nostru din Transilvania, Banat şi Bucovina. Se înţelege că nu trebuie neglijată sub nici un motiv nici acţiunea pentru restituirea din partea Statului rusesc a depozitelor arhivistice trimise în cursul războiului la Moscova.*"[15].

12. Idem, p. 293.
13. Idem, p. 319.
14. MOISIL, Constantin. Arhivele Statului. În: *Boabe de grâu*, anul I, nr. 10, decembrie 1930, p. 600.
15. Ibidem.

Un deziderat important s-a materializat în primăvara anului 1924 prin înființarea *„Revistei Arhivelor”*, care urmărea susținerea și dezvoltarea tuturor științelor arhivistice: sigilografia, paleografia, diplomatica, heraldica, istoria instituțiilor vechi românești etc.: „*un organ de propagandă pentru cultivarea acestor ştiinţe şi un periodic, unde funcţionarii specialişti ai arhivelor îşi puteau publica propriile cercetări*”[16]. A urmat deschiderea Școlii de arhivistică şi paleografie, pentru pregătirea științifică a personalului din arhive și formarea de specialiști pentru bibliotecile publice şi de experți în grafologie pe lângă instanțele judecătorești. Constantin Moisil s-a implicat și în deschiderea și coordonarea Muzeului Arhivelor, prin organizarea de expoziții de documente, sigilii şi stampe, contribuind astfel la educarea publicului în spiritul cunoașterii și respectării documentelor vechi şi a monumentelor istorice.

Convins de rolul fundamental pe care arhiva îl are în cunoaşterea istoriei politice, economice, militare şi culturale a oricărei naţiuni, în calitate de director al *„Revistei Arhivelor”* a contribuit cu studii de istorie şi de ştiinţe auxiliare ale istoriei, fiind primul care a reuşit să stabilească mai multe modalităţi de reflectare, în paginile acesteia, a realităţilor arhivistice din ţară, a dezvoltării instituţiei şi a rolului ei de coordonare și îndrumare. A reuşit, de asemenea, să adune un colectiv de redactori și colaboratori format din nume de prestigiu ale ştiinţei româneşti: *Ioan Lupaş*, *Ioan C. Filitti*, *Sever Zotta*, *Aurelian Sacerdoţeanu*, *Ştefan Meteş*, *Gh. Ghibănescu*, *Teodor Bălan*, *Stoica Nicolaescu* ș.a.[17].

La reapariția revistei, în 1939, prof. Aurelian Sacerdoţeanu, care preluase conducerea ei, dedica volumul apărut în acel an „*Domnului Constantin Moisil, Cercetător distins al trecutului nostru, Îndelungată vreme director general al Arhivelor Statului, Creator, conducător şi profesor al Şcoalei de Arhivistică, Cu ocazia pensionării, funcționarii Arhivelor Statului şi elevii săi, îi închină acest volum.*”. Lucrarea conținea o fotografie cu autograful lui Constantin Moisil și menționa perioada de directorat la Arhivele Statului: 1 noiembrie 1923 – 1 octombrie 1938. Mai includea și peste zece pagini de bibliografie[18] cu întreaga operă științifică a acestuia: titlurile articolelor (ordonate cronologic), titlurile revistelor în care erau publicate, precum și tematica abordată în acele articole.

Articolele ordonate cronologic sunt următoarele:

– MOISIL, Constantin. Un program de muncă. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 1-3, 1924-1926, p. 1-2;

– MOISIL, Constantin. Bule de aur sigilare de la domnii Țării Românești şi ai Moldovei. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 2, 1925, p. 249- 265;

– MOISIL, Constantin. Comisiunea Consultativă Heraldică. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 2, 1925, p. 299-300;

– MOISIL, Constantin. Progresele arhivisticii. În: *Revista Arhivelor*, vol. II, nr. 4-5, 1927-1929, p. 1-8;

– MOISIL, Constantin. Studii de sigilografie românească. În: *Revista Arhivelor*, vol. II, nr. 4-5, 1927-1929, p. 126-149;

– MOISIL, Constantin. Din istoria arhivelor românești: arhive județene şi școala de arhivari. În: *Revista Arhivelor*, vol. II, nr. 4-5, 1927-1929, p. 220-222;

16. Ibidem.

17. HURMUZACHE, Ștefan. Constantin Moisil și Revista arhivelor. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 84.

18. Omagiu prof. Constantin Moisil, fost director general al Arhivelor Statului. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, nr. 8, 1939, p. 383-393.

– MOISIL, Constantin. Problema arhivelor românești. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 1, nr. 6-7, 1936-1937, p. 1-46;

– MOISIL, Constantin. Noi studii de sigilografie românească. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 1, 1940, p. 100-109;

– MOISIL, Constantin. Inele sigilare domnești de aur. În: *Revista Arhivelor*, vol. V, nr. 1, 1942, p. 212-221;

– MOISIL, Constantin. Sigiliile lui Mircea Cel Bătrân. În: *Revista Arhivelor*, vol. VI, nr. 2, 1944-1945, p. 256-286.

În paginile revistei au fost publicate și alte articole dedicate activității științifice susținute de profesorul Constantin Moisil; iată-le în ordine cronologică:

– BIANU, Ioan. Visuri, gânduri şi planuri dinainte cu o jumătate de secol pentru organizarea bibliotecilor, arhivelor şi muzeelor țării. În: *Revista Arhivelor*, vol. II, nr. 5, 1928-1929, p. 265-268;

– Omagiu Prof. Constantin Moisil, fost director general al Arhivelor Statului. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 2, nr. 8, 1939, p. 185-462;

– ŢABREA, Ilie. Bibliografie. Opera științifică a d-lui Constantin Moisil. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 2, nr. 8, 1939, p. 383-393;

– Activitatea Direcției generale în intervalul 1 septembrie 1939 – 31 august 1940. Acte emise. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 1, 1940, p. 200-204.

În numărul 1 din 1977, redacția revistei a decis să aloce un număr substanțial de pagini (p. 76-92) omagierii personalității lui Constantin Moisil, prin articole precum:

– POȘTĂRIȚĂ, Emilia. Preocupări ale lui Constantin Moisil pentru dezvoltarea rețelei arhivelor statului și îmbogățirea patrimoniului. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 76-78;

– MATEI, Alexandru. Constantin Moisil şi înființarea la Cluj a Direcțiunii Arhivelor Statului pentru Transilvania. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 78-79;

– GOLIMAȘ, Aurel. Constantin Moisil, ctitor al numismaticii științifice românești. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 79-81;

– BERINDEI, Dan. Constantin Moisil şi Comisia Consultativă Heraldică a României. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 81-82;

– DOGARU, Maria. Contribuția lui Constantin Moisil la dezvoltarea sigilografiei românești. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 82-84;

– HURMUZACHE, Ștefan. Constantin Moisil şi Revista arhivelor. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 84-85;

– BURLACU, Ioana. Constantin Moisil și Școala de arhivistică. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 85-87;

– TEODORESCU, Virgiliu. Constantin Moisil şi Muzeul Arhivelor. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 87-89;

– DIMA, Elena. Contribuția lui Constantin Moisil la îmbogățirea patrimoniului bibliotecilor Arhivelor Statului. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 89-90;

– PETRE, Zoe. Constantin Moisil în memoria familiei. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 90-92.

Și în ultimii ani au existat preocupări ale specialiștilor, legate de activitatea de numismat a profesorului Moisil. Astfel, în *„Revista Bistriței”* din 1995 a fost publicat un amplu articol care arată că, prin contribuția adusă, „*C. Moisil are un merit deosebit pentru că a făcut prima clasificare tipologică şi cronologică a monedelor dace găsite până în vremea sa, ținând cont şi de factorul geografic, cu erori mai mici sau mai mari, de înțeles având în vedere pionieratul în acest domeniu. Corectările aduse clasificării lui C. Moisil le-am făcut după lucrarea lui Constantin Preda, Monedele geto-dacilor (Ed. Academiei RSR, Bucureşti, 1973), până azi cea mai completă şi mai bine pusă la punct lucrare despre acest subiect.*”[19].

Articolul include și câteva concluzii generale privitoare la studiile și activitatea prof. Moisil în slujba cercetării arhivistice românești, mai ales a numismaticii, ramură mai puțin cercetată și cunoscută: „*Marele său merit îl constituie efortul depus în descrierea şi catalogarea a zeci de mii de piese, aflate în colecția Cabinetului Numismatic, deşi nu a fost un numismat format ca atare, el învățând singur această știință. C. Moisil nu a fost un numismat cu preocupări universale, ci unul al zonei noastre, el cercetând cu predilecție monetele fostei Dacii. În privința metodei sale de lucru, C. Moisil poate fi încadrat la nivelul numismaticii de sfârşit de secol XIX, menținând-se la această cotă, pentru că nu a făcut eforturi în folosirea informației noi. ... A fost preşedintele Societății Numismatice Române şi un şef de școală, un deschizător de drum, impulsionând studiile din această direcție la noi. A înființat Cronica Numismatică şi Arheologică şi Studii şi Cercetări de Numismatică şi s-a îngrijit de Buletinul Societății Numismatice Române. A organizat cabinete numismatice în muzee şi institute şi a constituit un model pentru numismați valoroşi ca B. Mitrea, O. Iliescu, I. Tabrea, E. Condurachi, C. Preda, V. Canarache şi mulți alții.*”[20].

În încheiere, autorul sintetizează într-o anexă[21] principalele titluri de lucrări de numismatică antică ale lui Constantin Moisil, rezultatul a peste 40 de ani de studii și cercetări în domeniu.

Constantin Moisil a publicat și studii și cercetări în numeroase alte reviste, precum și în paginile ziarelor vremii, amintind aici:

– *„Academia Română. Creşterea Colecțiilor”*: în perioada 1911-1942;

– *„Academia Română. Buletin științific, seria C”*: în anii 1948 și 1950;

– *„Arhivele Dobrogei”*: în anii 1916 și 1920;

– *„Arhivele Olteniei”*: în anul 1923;

– *„Balcania”*: în anul 1944;

– *„Biblioteca Academiei Române. Buletin lunar”*: în anul 1947;

– *„Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”*: în anul 1910;

– *„Buletinul Muzeului Militar Național”*: între anii 1939-1941;

– *„Buletinul Societății Numismatice Române”*: între anii 1913-1916, 1919-1920, 1922-1924, 1926-1927, 1929 și 1944-1947;

– *„Convorbiri literare”*: în anii 1909 și 1915;

– *„Cronica Numismatică și Arheologică”*: în anii 1920, 1925-1928, 1934-1935, 1938-1940 și 1943;

19. IONESCU, Călin. Constantin Moisil – numismat al antichității. În *Revista Bistriței*, volumul IX, 1995, p. 323.
20. Idem, p. 325.
21. Idem, p. 325-328.

– *„Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul (1918-1928)”*: în anul 1929;

– *„Universul”*: numerele din perioadele iunie-decembrie 1939, iunie, august-decembrie 1940 și iulie 1941;

– *„Ziarul ştiinţelor populare şi al călătoriilor”*: în anul 1914.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Totodată, sunt prezentate și titlurile comunicărilor științifice făcute în cadrul Societății Numismatice Române, în ședințele publice, enumerându-se publicațiile și anii în care au fost publicate, în anexa articolului fiind menționate integral titlurile articolelor și numerele în care acestea au apărut:

– *„Buletinul Societății Numismatice Române”*: în anul 1913;

– *„Cronica Numismatică și Arheologică”*: în anii 1923, 1929, 1934, 1936, 1940, 1942-1943 și 1945;

– *„Curentul”*: în anii 1937, 1940, 1943;

– *„Universul”*: în anul 1940.

Prețuitori ai arhivelor

Printre numeroșii specialiști care au contribuit în această perioadă cu studii și articole în paginile revistei se pot aminti: *Ilie Gherghel*, *Constantin N. Bejenaru*, *Nicolae Gane*, *Ştefan Berechet*, *Petre P. Panaitescu*, *Dumitru Zaharia*, *Mihail Popescu*, *Grigore Avakian*, *Teodor Bălan*, *Constantin Bănaru*, *Ioan Bianu*, *Gheorghe T. Bulat*, *Dumitru Furtună*, *Paul Gore*, *Ioan Lupaș*, *Reli Simeon*, *Constantin Sassu*, *Andrei Vereș (Veress)*, *Virgil Zaborovschi*, *Elena Eftimiu*, *Ioan C. Filitti*, *Constantin Karadja*, *Emanoil Hagi-Mosco*, *Niculae Vlădescu*, *Nicolae Georgescu-Tistu*, *C. Bobulescu*, *Gheorghe Ghibănescu*, *Stoica Nicolaescu*, *Constantin Solomon*, *Constantin Stoide*, *Mihai Costăchescu*, *Zoe G. Balș*, *Nicolae Iorga*, *G. Z. Petrescu*, *Zenovie Pâclișanu*, *Emil Vîrtosu*, *Traian Popa*, *Dan I. Simonescu*, *Alexandra Băleanu*, *Al. Saint Georges*, *George D. Florescu* etc.

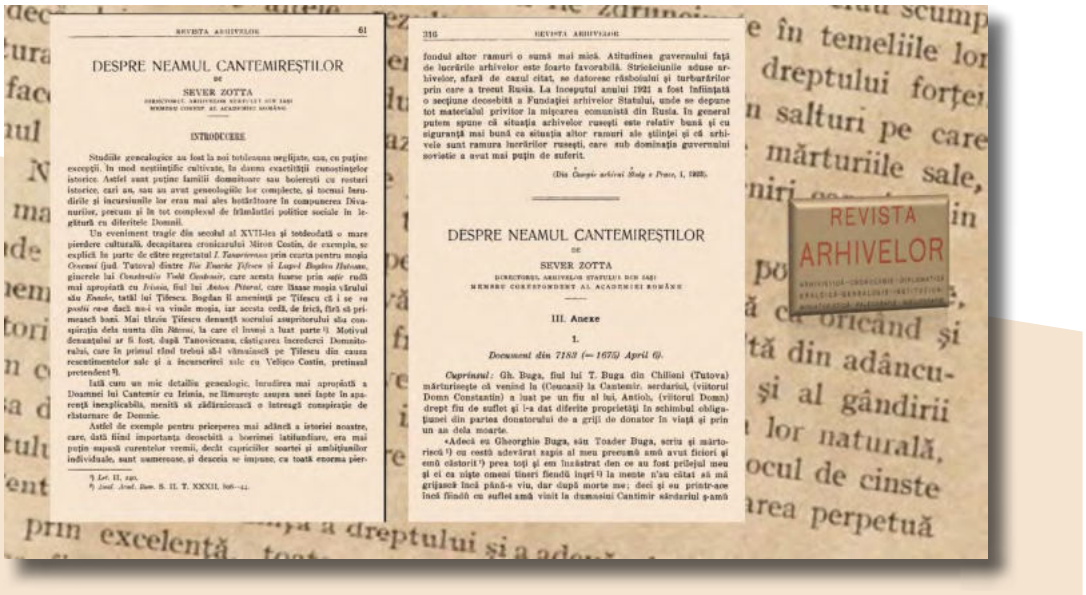
Alături de Constantin Moisil, ca director și cercetător, s-au remarcat numeroși specialiști care au avut o contribuție valoroasă la promovarea activității arhivistice în paginile revistei, printre ei și

trei mari specialiști istorici și arhiviști români, *Sever Zotta*, *Ștefan Meteș* și *Ilie Minea*; vă prezentăm în rândurile următoare scurte biografii ale acestora, însoțite de câte o sinteză a titlurilor publicate de fiecare în seria I-a *„Revistei Arhivelor”*.

Sever Zotta (1874-1943)

A fost director al Arhivelor Statului din Iași între anii 1912-1934, perioadă în care și-a îndreptat atenția asupra îmbogățirii fondului arhivistic, fiind preocupat de reînființarea unor colecții de documente, hărți şi sigilii. Prin studiile realizate și articolele publicate a promovat tezaurul de documente al arhivelor ieșene, fiind interesat în special de genealogie. A fost membru corespondent al Academiei Române (1919), precum și fondatorul revistelor *„Arhiva genealogică”* (1912-1913) şi *„Ion Neculce. Buletinul Muzeului municipal din Iași”* (1921), din care au apărut nouă fascicule în perioada 1921-1934 și l-a avut ca director fondator pe Gh. Ghibănescu. Sever Zotta dorea să stimuleze interesul pentru cunoașterea istoriei poporului român, prin realizarea de cercetări de genealogie şi heraldică, dar şi să încurajeze dorința pentru cunoașterea istoriei familiale, organizând Cercul Genealogiștilor Români (1943-1945) care să sprijine cercetările în acest domeniu. Din 1998 funcționează la Iași Institutul Român de Genealogie şi Heraldică „Sever Zotta“, fundație fără scop patrimonial, recunoscută ca persoană juridică în temeiul Legii nr. 21/ 1924 și membră a Confederației Internaționale de Genealogie şi Heraldică[22].

Dintre articolele publicate în paginile *„Revistei Arhivelor”* din aceea perioadă, autorul contribuind cu un articol și în 1941, amintim:

– ZOTTA, Sever. Despre neamul Cantemireştilor, serie ce conține articolele:

I. Considerațiuni genealogice privitoare la „Vita Constantini Cantemyri”. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 1-3, 1924-1926, p. 61-72,

II. Un „frate” necunoscut al lui C. Cantemir. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 2, 1925, p. 204-209,

22. Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta” [online]. Disponibil pe internet la adresa *https://www.irgh.org/*, accesat în 26.06.2024.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

III. Anexe. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 1-3, 1924-1926, p. 316-327;

– ZOTTA, Sever. Doi frați ai lui Radu Mihnea V. V. călugări în Moldova. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 1-3, 1924-1926, p. 136-137;

– ZOTTA, Sever. Un indiciu genealogic privitor la Doamna Marghita (Melania) a lui Simeon Movilă. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 1-3, 1924-1926, p. 139;

– ZOTTA, Sever. Trei surori necunoscute ale lui Vasile Alecsandri. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 1-3, 1924-1926, p. 139-140;

– ZOTTA, Sever. Mormântul lui Vasile Lupu. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 2, 1925, p. 297;

– ZOTTA, Sever. Contribuție la originea cuvântului tartan. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 2, 1925, p. 297-298;

– ZOTTA, Sever. Raportul generalului Puchner despre situația Transilvaniei în toamna anului 1848. În: *Revista Arhivelor*, vol. II, nr. 4-5, 1927-1929, p. 223-227;

– ZOTTA, Sever. Când şi cum a fost asasinat Grigorie Ghica Voevod. În: *Revista Arhivelor*, vol. II, nr. 4-5, 1927-1929, p. 227-229;

– ZOTTA, Sever. Conducătorii Arhivelor Statului din Iaşi în curs de 100 de ani. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 2, 1941, p. 381-382.

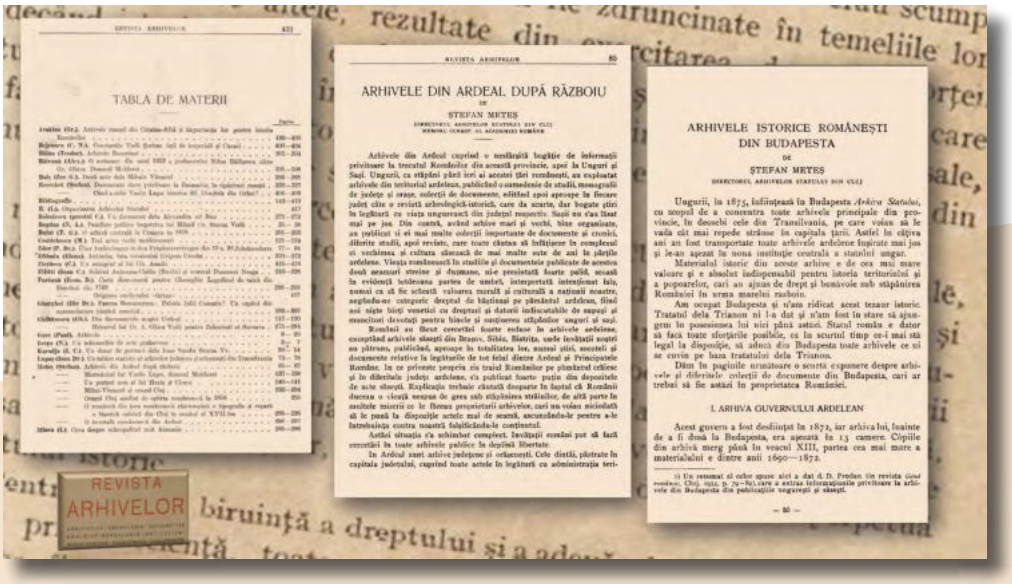
Ștefan Meteș (1887-1977)

A fost un preot și istoric român, membru corespondent al Academiei Române (1919). A urmat studiile la Brașov, a frecventat institutele teologice de la Arad, Sibiu și Caransebeș și, între anii 1912-1914, a studiat istoria cu Nicolae Iorga şi Dimitrie Onciul. După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, a fost ales deputat în Parlamentul României, în mandatul 1919-1922, unde s-a remarcat prin intervențiile susținând îmbunătățirea situației materiale a minerilor din Munții Apuseni[23].

La 1 octombrie 1922 a fost numit director al Arhivelor din Cluj, fiind considerat „părintele" Arhivelor Statului Transilvaniei de la Cluj, unde a rămas până în 1947. Prima lui îndatorire a fost „*să cerceteze personal starea în care se găsesc arhivele publice din Transilvania și să înainteze Comisiunii un memoriu asupra lor, făcând propuneri concrete în ceea ce privește îndeosebi măsurile pentru buna lor păstrare, eventual a transportării lor la Cluj*"[24]. A străbătut teritoriul Transilvaniei în căutarea de fonduri şi depozite arhivistice, salvând astfel importante arhive şi colecții.

23. ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA, Barbu. Academicianul Stefan Meteş. Important istoric al neamului românesc şi a[l] credinţei străbune – ortodoxia. În: *Dacoromania. Revista Fundației Alba Iulia 1918 pentru unitatea și integritatea României*, nr. 23, Alba Iulia, 2005. Disponibil pe internet la adresa *https://www.dacoromania-alba.ro/nr23/index_23.htm*, accesat în 1.08.2024.

24. Arhivele Naționale ale României. Direcția Județeană Cluj [online]. Disponibil pe internet la adresa *http://arhivelenationalecluj.ro/webcenter/portal/Cluj/Arhiva%20digitala?_afrLoop=11943321402889322#!%40%2Foracle%2Fwebcenter%2Fpage%2FscopedMD%2Fsd7c2c25a_32b8_470c_bc83_bcbfe96dd5ae%2FPage2.jspx%40%3F_adf.ctrl-state%3D16m48tkx7q_92*, accesat în 10.02.2021.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

A fost ales membru corespondent al Academiei Române în 1919. „*Istoric de largă erudiție, dotat cu un remarcabil spirit critic, studiile sale s-au axat pe mai multe domenii ale istoriei Transilvaniei, între care manifestă preferință pentru istoria socială, istoria bisericii şi a vieții religioase a românilor din Transilvania.*”[25].

Începând cu ianuarie 1942, profesorul a fost detașat la Ministerul Instrucțiunii Cultelor şi al Artelor, unde s-a ocupat de organizarea bibliotecilor, arhivelor şi muzeelor.

„*Pentru activitatea şi rezultatele obținute, i s-a acordat titlul de Membru al Ordinului Coroana României în Gradul de Comandor. Arestat şi reținut timp de cinci ani şi două luni, când a fost eliberat fără nici o condamnare, a avut drept consecință faptul că o parte din lucrările sale au fost cenzurate, iar personalitatea sa nu a mai apărut nici în Dicționarul Enciclopedic Român din anul 1964. În anii '70 numele i-a fost reabilitat şi a culminat cu o „Sesiune închinată istoricului Ştefan Meteş”, cu prilejul împlinirii vârstei de 85 de ani, în 25 ianuarie 1972 la sediul Arhivelor Naționale din Cluj, unde a fost onorat şi elogiat de înalte personalități, printre care: acad. C. Daicoviciu, prof. univ. dr. doc. Ştefan Pascu, Gh. Titileanu, dir. gen. a Arhivelor Statului, acad. Mircea Păcuraru, conf. univ. dr. Pompiliu Teodor, prof. M. Oprea, prof. I. Rusu, prof. D. Ivănescu etc.*”[26].

În 1972, într-un articol dedicat omagierii lui Ştefan Meteş la împlinirea a 85 de ani, cercetătorul Alexandru Matei amintea câteva din realizările acestuia: organizarea şi dezvoltarea Arhivelor Statului din Transilvania, preocuparea pentru formarea unor noi generații de arhivişti, realizarea de studii și cercetări, alegerea ca membru corespondent al Academiei Române[27].

O sinteză a contribuției științifice din paginile *„Revistei Arhivelor”* prezintă activitatea de cercetare îndreptată în special spre documentele ce au în vedere zona Transilvaniei. Amintim astfel câteva dintre contribuțiile avute:

25. LUNGU, Corneliu-Mihail. *Aurelian Sacerdoțeanu – Corespondență – (1928-1974)*. București: Arhivele Naționale ale României, 2004, p. 76. Disponibil pe internet la adresa *https://arhivelenationale.ro/site/wp-content/uploads/2017/08/A._Sacerdoteanu._Corespondenta.pdf*, accesat în 2.08.2024.
26. MATEI, Alexandru. Ştefan Meteş la 85 de ani. În: *Revista Arhivelor*, anul XLIX, vol. XXXIV, nr. 1, 1972, p. 55-61.
27. Ibidem.

– METEŞ, Ştefan. Mihai Viteazul şi oraşul Cluj. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 2, 1925, p. 292-294;

– METEŞ, Ştefan. Oraşul Cluj asediat de oştirea românească la 1658. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 2, 1925, p. 295;

– METEŞ, Ştefan. O romîncă din Ţara Românească răscumpără o tipografie şi repară o biserică calvină din Cluj în secolul al XVII-lea. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 2, 1925, p. 295-296;

– METEŞ, Ştefan. O învoială românească din Ardeal. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 2, 1925, 296-297;

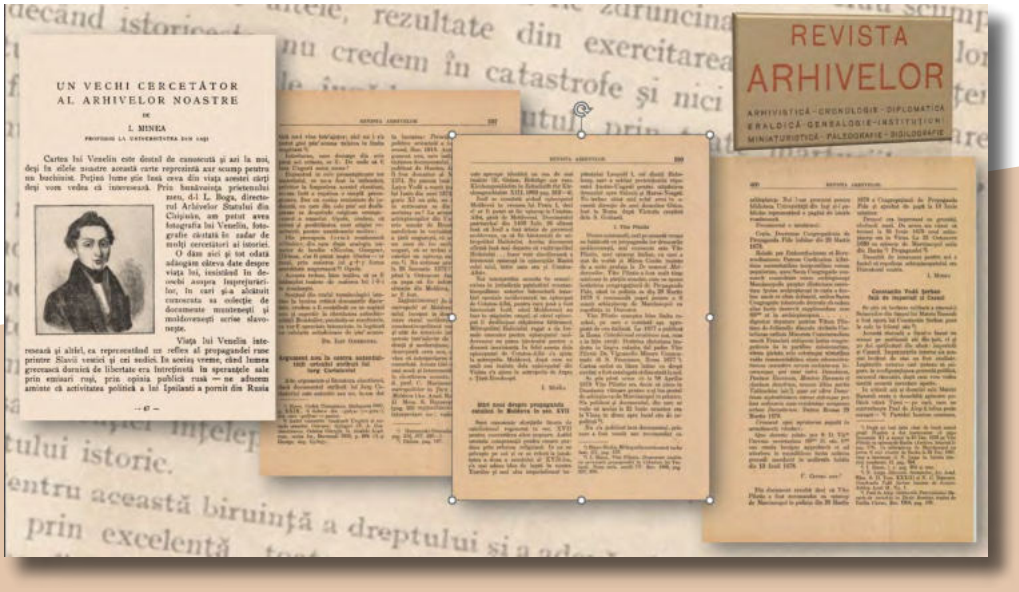
– METEŞ, Ştefan. Arhivele din Ardeal după război. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 1-3, 1924-1926, p. 85-87;

– METEŞ, Ştefan. Mormântul lui Vasile Lupu, Domnul Moldovei. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 1-3, 1924-1926, p. 137-138;

– METEŞ, Ştefan. Un portret nou al lui Horia şi Cloşca. În: *Revista Arhivelor*, vol. I, nr. 1-3, 1924-1926, p. 140-141.

Ilie Minea (1881-1943)

A fost profesor de istorie, titular al Catedrei de Istoria românilor de la Universitatea din Iași, fondator al Institutului de Istoria Românilor „A. D. Xenopol”. A absolvit liceul la Brașov, iar cu sprijinul Societății „Transilvania”, s-a înscris la Facultatea de Istorie din Budapesta, unde și-a luat licența în istorie în 1905; în 1907 a devenit doctor în istorie medie și științe auxiliare. S-a specializat ulterior la Viena, urmând cursurile Universității și ale Institutului de Arhivistică. A colaborat cu două importante publicații românești din Ardeal: *„Tribuna”* și *„Telegraful român”*. În 1910 s-a înscris la Universitatea din București, iar în 1911 a fost numit de către Dimitrie Onciul, bibliotecar la Arhivele Statului. A participat ca voluntar la bătăliile de la Mărășești și Oituz din timpul Primului Război Mondial. După război, a fost profesor la gimnaziul din Giurgiu, iar din 1922 până în 1943, profesor în locul lui Alexandru D. Xenopol la Facultatea de Istorie, Catedra de Istoria Românilor a Universității din Iași.

A fost membru al Senatului universitar din Iași (1929-1931), membru de onoare al Societății Numismatice Române (din 1940), fondator și director al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol" din Iași (1941-1943), de pe lângă Facultatea de litere şi filozofie, instituție care din 1964 s-a numit „Institutul de istorie şi arheologie" [28]. În anul 1925 a înființat revista *„Cercetări istorice"*, pe care a tipărit-o cu mari sacrificii personale. Revista, în care au fost publicate valoroase studii de istorie medie şi modernă românească, a apărut până în anul 1947[29]. A realizat numeroase studii și cercetări în domenii ca: istorie şi arheologie medievală, istorie economică, socială, culturală şi militară, relații internaționale, precum și cercetări arheologice privind epoca medievală. Toate acestea s-au concertizat în numeroase articole care au fost publicate și în paginile *„Revistei Arhivelor"*, amintind câteva dintre contribuții, ordonate cronologic:

– MINEA, Ilie. Ceva despre Mitropolitul unit Atanasie. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 2, 1925, p. 285-286;

– MINEA, Ilie. Un document despre expediția Principelui ardelean Gavriil Báthori în Țara Românească (1611). În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 2, 1925, p. 286-287;

– MINEA, Ilie. Din legăturile lui Constantin Cantemir cu Principele Mihai I Apafi. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 2, 1925, p. 287-290;

– MINEA, Ilie. Argument nou în contra autenticității uricului atribuit lui Iurg Coriatovici. În: *Revista Arhivelor*, anul II, nr. 3, 1926, p. 397-399;

– MINEA, Ilie. Știri noi despre propaganda catolică în Moldova în secolul XVII. În: *Revista Arhivelor*, anul II, nr. 3, 1926, p. 399-400;

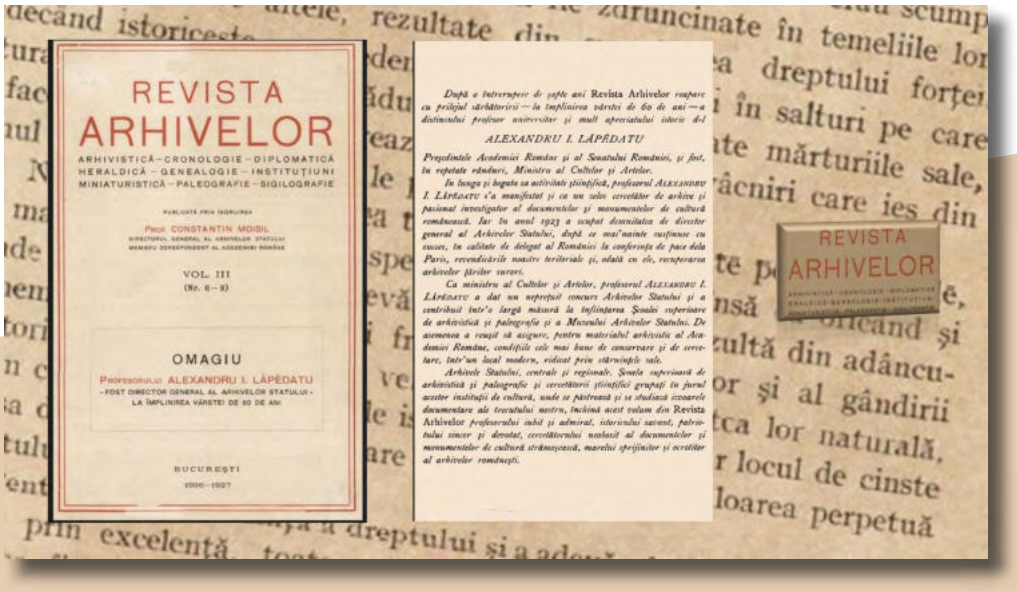
– MINEA, Ilie. Sfârșitul marelui logofăt Bârlădeanul şi răscoala contra lui Aron Vodă. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 1, nr. 6-7, 1938, p. 104-107.

Seria II: 1936-1947

Perioada interbelică a fost o perioadă de înflorire pe plan cultural și științific, ceea ce a permis reapariția revistei, cu continuarea seriei vechi prin seria a II-a, după o întrerupere de șapte ani (cauzată de război), sub directoratul unei mari personalități a vieții științifice românești, Aurelian Sacerdoțeanu. Volumul apărut în perioada 1936-1937 a fost editat sub îngrijirea profesorului Constantin Moisil și tipărit în 1938, păstrând numerotarea în continuare a volumelor.

Frecvența volumelor tipărite în această perioadă a fost anuală, pentru două fascicule care alcătuiau un volum. Redacția publicației se afla la Direcția Generală a Arhivelor Statului, tipărirea numerelor se făcea la Atelierele SAR Cartea Românească, iar distribuirea publicației era tot pe bază de abonament.

28. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. *Ilie Minea*. Disponibil pe internet la adresa *http://150.uaic.ro/personalitati/istorie/ilie-minea/*, accesat în 4.08.2024.
29. Ilie Minea. În: *Enciclopedia României*. Disponibil pe internet la adresa *https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ilie_Minea*, accesat în 4.08.2024.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

S-a decis păstrarea, pentru această serie, a subtitlului Arhivistică – Cronologie – Diplomatică – Heraldică – Genealogie – Instituțiuni – Miniaturistică – Paleografie – Sigilografie. Conform precizărilor redacției, tipărite pe coperta a treia, au fost publicate cinci volume, cu peste 400 de pagini fiecare, volumele fiind alcătuite din câte două fascicule, ce conțineau:

– vol. III, nr. 6-8 (1938-1939), 2 f. + 462 p. cu 8 fig. și III planșe;

– vol. IV, nr. 1-2 (1940-1941), VIII+490 p. cu 22 fig. și IX planșe;

– vol. V, nr. 1-2 (1942-1943), VII+520 p. cu 4 fig. și XI planșe;

– vol. VI, nr. 1-2 (1944-1945), VII+376 p. cu 12 fig. și IV planșe;

– vol. VII, nr. 1-2 (1946-1947), VII+420 p. cu 4 fig. și V planșe.

Sumarul volumelor conținea următoarele rubrici: Articole; Miscellanea; Bibliografie; Informații; Indice de documente; Indice general; Figuri în text; Arhivistică; Documente istorice și sigilografie; Istorie. Istorie literară. Bibliologie etc.

Copertele ocupă un loc aparte în alcătuirea revistei. A fost păstrat stilul monocromatic, cu aceleași caracteristici de imprimare și conținut:

– pentru volumul III: un chenar dublu de culoare roșie, având tipărit, cu aceeași culoare, titlul și numele directorului publicației; restul informațiilor sunt menționate în culoare neagră: subtitlul, numărul volumului, periodicitatea, localitatea și anul de publicare;

– pe copertele volumelor IV și V se află imprimată stema Regatului României cu inscripția „România. Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului” în jumătatea a doua a copertei;

– pe coperta volumului VI, apare sigiliul de dimensiuni mai mici, încadrat cu denumirea instituției: „București. Arhivele Statului”.

Materialul ilustrat din paginile revistei nu era foarte consistent: erau puține imagini inserate în text, în alb-negru și color, iar planșele erau poziționate la finalul volumului. Conținutul grafic era reprezentat de figuri în text sau la sfârșitul volumelor și de reproduceri din documente sau obiecte, imagini alb-negru, însoțite de explicații.

Volumele omagiale prezintă, după pagina de început, câte o fotografie a personalității omagiate, cu autograful acestuia. Spre exemplu,

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

– volumul III are opt ilustrații (portret, imagini de sigilii și alte documente) inserate în text și trei planșe la finalul volumului;

– volumul IV pentru anul 1940-1941 are 22 de pagini cu ilustrații incluse în text și nouă planșe alb-negru în afara textului;

– volumul V prezintă doar patru pagini de figuri în text și 11 planșe în afara textului;

– volumul VI a avut 12 pagini cu figuri în text și patru planșe în afara textului;

– volumul VII a avut patru pagini de figuri în text și o planșă în afara textului.

Primul volum cu care s-a reluat publicarea revistei, volumul III (nr. 6-8), a fost dedicat „*Omagierii profesorului Alexandru I. Lăpădatu fost director general al Arhivelor Statului – la împlinirea vârstei de 60 de ani.*” și s-a ocupat aproape în întregime de situația arhivelor românești după Primul Război Mondial, cu retrocedarea unor arhive înstrăinate în cursul istoriei zbuciumate a poporului român şi prezentarea depozitelor regionale ale Arhivelor Statului existente la acea dată. Dintre semnatarii articolelor se remarcă: *Aurelian Sacerdoțeanu*, *Dan Simonescu*, *Nicolae Georgescu-Tistu*, *Ion Minea* ș.a.[30].

Între anii 1939-1943, volumele apărute au fost consacrate omagierii unor mari personalități ale științei şi culturii românești:

– volumul din 1939 – dedicat omagierii profesorului Constantin Moisil;
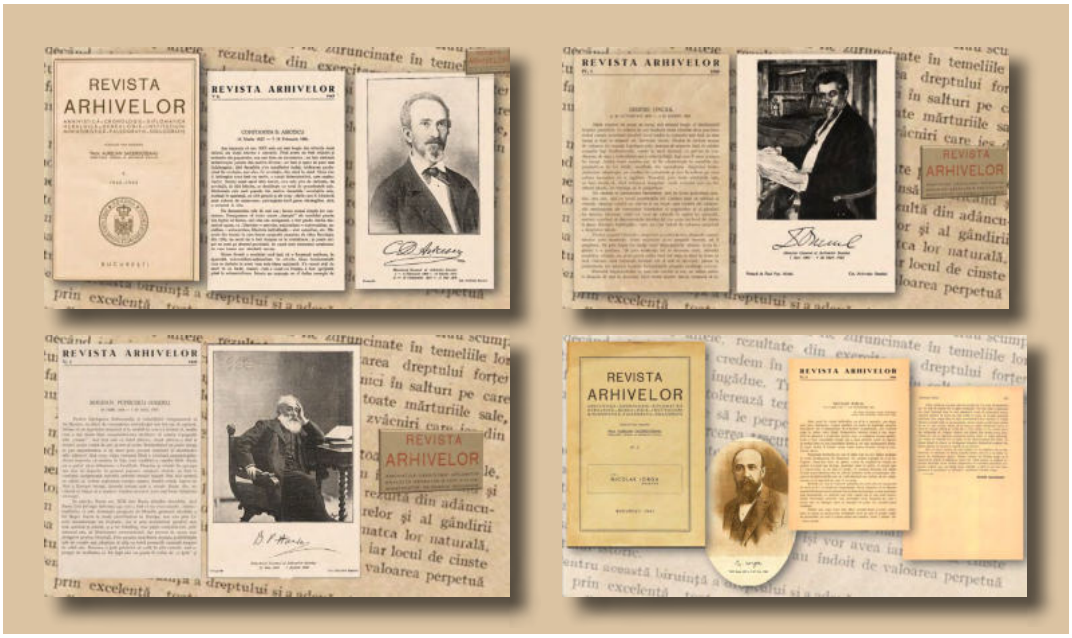
– volumul din 1940 – dedicat amintirii bucovineanului Dimitrie Onciul;

– volumul din 1941 – dedicat amintirii lui Nicolae Iorga;

– volumul din 1942 – dedicat memoriei marelui basarabean B. P. Hasdeu;

– volumul din 1943 – dedicat musceleanului C. D. Aricescu, toate conținând și bibliografii complete ale operelor acestora.

30. FĂNESCU, Mihail. Revista arhivelor (Seria veche) și Hrisovul. În: *Revista Arhivelor*, nr. 1, 1969, p. 328.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Numeroase articole apărute în aceste volume au fost traduse în limbi străine sau au avut abstracte în limbile franceză și engleză, sumarul volumelor fiind publicat și în limba franceză.

În fiecare număr, începând din anul 1939, apare și o vastă bibliografie menită să-i informeze pe cercetători în legătură cu ultimele apariții din domeniul arhivisticii, disciplinelor auxiliare şi studiilor istorice. De asemenea, sunt incluse numeroase dări de seamă asupra activității Direcției Generale şi a direcțiilor regionale, dări de seamă devenite adevărate repere pentru cercetarea istoriei instituției. Volumele conțin și indici ai documentelor publicate integral, fragmentar, rezumate sau amintite în conținutul revistei ca inedite pentru perioadele studiate, precum și table de materii și de indici generali alfabetici pentru autorii articolelor, alături de tabla figurilor și planșelor care însoțesc textele, care sunt incluse fie în cuprinsul articolului, fie la sfârșitul volumului.

Tematici şi subiecte abordate

Referindu-se la perioada în care a fost la conducerea *„Revistei arhivelor”*, Aurelian Sacerdoțeanu arăta că a dorit ca revista care reapărea după o pauză de peste șapte ani să aibă un aspect mai atrăgător și să includă noi rubrici relevante pentru subiectele tratate: Miscelanea. Bibliografie. Informații. Cronica arhivelor etc.

În această perioadă au fost publicate, pentru prima dată în literatura de specialitate, instrumente de lucru, precum și instrucțiuni şi îndrumări arhivistice. De asemenea, directorul revistei atrăgea atenția asupra faptului că am „*născuit să pun pe prim plan figuri de arhiviști care își făcuseră datoria vieții, începutul l-am făcut totuși cu unul nemort. În intenția mea era să arăt că noul venit în meserie nu dorește să bârfească pe predecesori ci, dacă pot, să fac o legătură de continuitate. Este posibil ca în această privință să nu fi nimerit cazul cel mai bun, dar istoricește eram urmașul aceluia.*”[31].

31. SACERDOȚEANU, Aurelian. „Revista Arhivelor” în anii 1938-1947. Proiecte şi realizări. În: *Revista Arhivelor* (50 de ani de la apariția „Revistei Arhivelor”), anul LI, vol. XXXVI, nr. 4, 1974, p. 484. Disponibil pe internet la adresa *https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Revista-arhivelor/51_Revista-arhivelor_LI_4_1974.pdf*, accesat în 2.08.2024.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

În general, volumele aveau peste 300 de pagini și un număr substanțial de articole publicate, vizând o tematică variată: istoria celor mai vechi timpuri până în secolele XIV-XX, arhivistică, legislație, teorie și practică arhivistică, prezentări de fonduri și colecții, prețuitori ai arhivelor, științe speciale, istoria instituțiilor, istoria dreptului, diplomatică, paleografie, biblioteconomie, sigilografie, heraldică, genealogie, geografie istorică, documente din secolele XV-XX, instrumente de lucru, bibliografii, liste de documente, tabele de corespondență, liste de dregători și de miniștri etc.

Articolele de istorie medie reprezintă, de obicei, valorificarea documentelor medievale aflate în număr mare în arhivele de pe teritoriul țării. Ele abordează laturi ale dezvoltării economice, sociale și politice ale Țărilor Române, cu precădere acelea care pun în valoare aspecte insuficient cercetate de vechea istoriografie (forme ale luptei de clasă în Evul Mediu, istoria prețurilor, dezvoltarea breslelor și a meșteșugurilor ș.a.).

Preocupările privind istoria modernă a României sunt numeroase și se pot înscrie în jurul principalelor momente istorice ale creării și consolidării statului român modern: Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor Române din 1859, începuturile mișcării muncitorești și sociale în România, dezvoltarea capitalismului în ansamblul economiei românești la sfârșitul secolului al XIX-lea, desăvârșirea statului național unitar român, viața politică din România și chestiunea țărănească la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea (cu privire, în special, la mișcările țărănești cu caracter revoluționar din această perioadă), lupta de eliberare națională și socială a românilor transilvăneni de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea ș.a. De semnalat sunt și rezultatele cercetărilor în diferite arhive din străinătate, inițiate de Direcția Generală a Arhivelor Statului, în colaborare cu specialiști arhiviști, istorici sau economiști.

Și în această perioadă s-a remarcat contribuția a numeroși cercetători ai Arhivelor Statului din București și din țară, cât și a numeroși scriitori; îi amintim aici pe *Aurelian Sacerdoțeanu*, *Ștefan Bujoreanu*, *Ilie Minea*, *Ștefan Meteș*, *Elena Mureșan*, *Constantin Turcu*, *Teodor Bălan*, *Constantin Sassu*, *Gheorghe Duzinchevici*, *Iosif E. Naghiu*, *Mihail Popescu*, *Dan Simonescu*, *Emil Vîrtosu*, *Eva Wymann*, *Radu Seișanu*, *Ion Mărcuș*, *Emil Gane*, *Constantin Moisil*, *George Potra*, *Ion Mircea Radu*, *Ion I. Sucu*, *Gheorghe Ungureanu*, *Antoniu Vanghele*, *Sever Zotta*, *Georgeta Fințescu*, *Ioachim Miloia*,

Stoica Nicolaescu, *Petre P. Panaitescu*, *Reli Simeon*, *Bogdan P. Damian*, *I. D. Condurachi*, *Henri Stahl*, *Ioan V. Câncea*, *Dumitru Berciu*, *Nicolae Georgescu-Tistu*, *Virginia Sacerdoţeanu*, *Constantin Solomon*, *Constantin Stoide*, *Dragoş P. Petroşanu*, *H. Dj. Siruni*, *Gheorghe N. Dinculescu*, *Mihail G. Regleanu*, *Haralamb Chircu*, *Nicolae Ceredarec*, *Ion C. Dobrescu*, *Constantin D. Ionescu*, *Andrei Veress (Vereş)*, *Bujor Surdu*, *Olivia Pescariu*, *Elena Gheorghiade*, *Minodora Duzinchevici*, *Ioan Constantinescu*, *Alexandru Băleanu*, *Vasile Antoniu*, *Ilie Ţabrea*.

Directori ai „*Revistei Arhivelor*". Aurelian Sacerdoţeanu (1904-1976). Biobibliografie

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

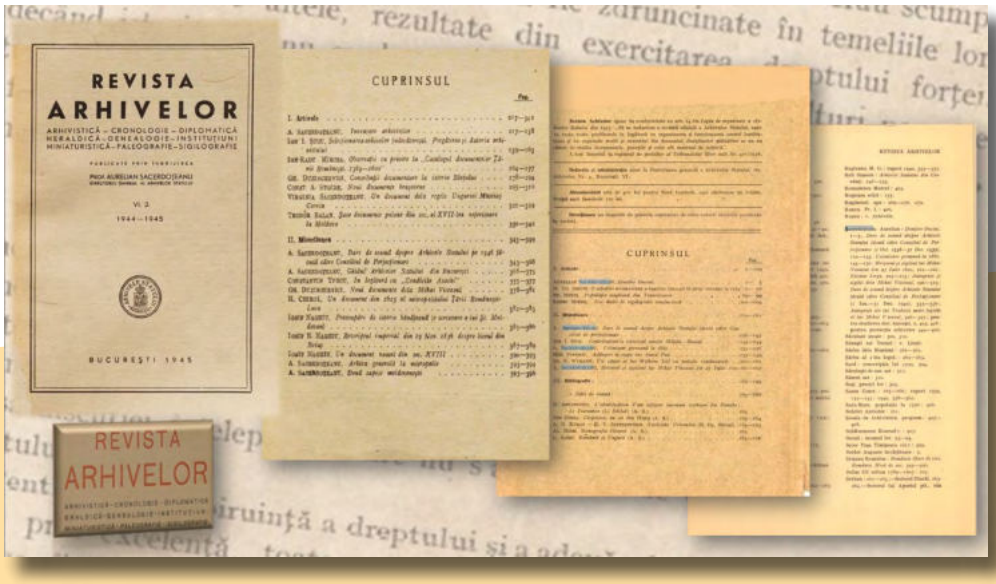
Aurelian Sacerdoţeanu, cunoscut istoric medievist, arhivist, cercetător și publicist, a urmat cursurile Facultății de Filosofie şi Litere (1923-1927) şi ale Școlii Superioare de Arhivistică (1925-1927) din Bucureşti, precum și specializări la Sorbona şi alte institute superioare din Paris; a fost, totodată, bursier la École Roumanie en France, unde a obținut în 1930 titlul de doctor în istorie (Magna cum laude) cu teza „Guillaume de Rubrouck au milieu du XIII-ème siècle". A fost absolvent, printre altele, al Școlii Superioare de Arhivistică şi Paleografie şi al Seminarului „Titu Maiorescu", ambele din Bucureşti.

În 1948 a făcut parte din colectivul de redacție al colecției de izvoare diplomatice medievale, intitulate *„Documente privind istoria României"* și inițiate de Academia Republicii Populare Române, cu seriile: A. Moldova, B. Țara Românească şi C. Transilvania, pentru a demonstra unitatea şi coeziunea istorică a celor trei țări românești de dincoace și de dincolo de Carpați. Primele volume ale acestui proiect au apărut la începutul anilor ʻ50, fiind publicate doar traducerile integrale ale documentelor nu şi originalele, indiferent de limba în care erau scrise: slavă, latină, maghiară sau turcă[32].

A fost director al revistei *„Hrisovul"*, primul buletin al Școlii de Arhivistică, menit să susțină activitatea instituției de învățământ, publicație care a apărut anual între anii 1941-1947. În paginile revistei au fost publicate documente istorice, lucrări metodologice (descrieri, analize şi indici de fonduri arhivistice, cataloage, bibliografii), lucrări de teorie, ediţii de texte, studii referitoare la ştiinţele speciale ale istoriei şi materiale pentru pregătirea de specialitate a arhiviştilor.

Activitatea sa științifică s-a materializat prin publicarea a numeroase lucrări, amintind printre altele, *Unirea românilor: 1599-1859-1918*, un album realizat în colaborare cu Emil Vîrtosu și publicat la editura Cartea Românească în 1938 și *Îndrumări în cercetările istorice*, lucrare apărută la Casa Școalelor în 1945. Alte lucrări publicate (în volum) au fost: *Marea invazie tătară şi sud-estul european* (Tipografia „Bucovina" I. E. Torouțiu, 1933), *Consideraţii asupra istoriei României în Evul Mediu. Dovezile continuităţii şi drepturile românilor asupra teritoriilor actuale* (Tipografia Cărților Bisericești, 1936), *Introducere în cronologie* (Tipografia „Carpați" Petre Bărbulescu, 1943), *Culegerea de facsimile pentru Școala de arhivistică (seria slavă)*, în colaborare (1943) etc.

32. BOSOMITU, Ştefan; BURCEA, Mihai. Mihai Roller, fantoma roșie a istoriografiei românești. În: *Institutul Român de Istorie Recentă/ The Romanian Institute for Recent History*, 19.03.2011. Disponibil pe internet la adresa *http://irir.ro/wp/mihai-roller-fantoma-ro%C8%99ie-a-istoriografiei-romane%C8%99ti/lang/en/*, accesat în 4.08.2024.

PORTRET COMPUS:
Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României

Timp de aproape două decenii a fost profesor la Școala Superioară de Arhivistică (1929-1948), apoi la Institutul de Arhivistică, până la desființarea acestuia în 1950. Ca profesor, împotriva condițiilor interne și externe deosebit de vitrege, și-a continuat misiunea de menținere a tradiției învățământului de specialitate și după anul 1950, prin activitățile și cursurile susținute la Catedra de Arhivistică și Științe Auxiliare din cadrul Facultății de Istorie a Universității din Bucureşti (1950) unde a predat până la retragerea din activitate, în 1970[33].

Ca profesor al Facultății de Istorie, a rămas în memoria studenților drept o persoană care datorită culturii sale istorice şi a talentului didactic s-a bucurat de multă stimă din partea studenților. Printre studenții marelui profesor s-a numărat și istoricul și profesorul Ioan Scurtu, care l-a descris astfel: „*Se îmbrăca după moda veche (interbelică): costum gri închis sau bleumarin cu dungi; cravata asortată cu batista aflată în buzunarul de la butonieră; pantofi negri de lac. Avea ochelari cu ramă groasă, peste care se vedeau nişte sprâncene mari, stufoase; părul îl pieptăna pe spate; perciunii îi erau uşor grizonați. Urca la catedră, scotea din geanta mare din piele, maro sau neagră, dosarul cu lecția de zi, după care își începea prelegerea, cu o voce clară, fără să gesticuleze.*”[34].

Tot din amintirile istoricului Ioan Scurtu, auditor al cursurilor profesorului Sacerdoțeanu, mai spicum: „*Profesorul avea măiestria de a împleti problemele dificile, specifice disciplinei pe care o preda, cu sfaturi practice, prezentate într-o manieră agreabilă, colocvială. Ne dezvăluia tainele sigilografiei şi heraldicii, ale modului de obținere a pergamentelor şi cernelurilor folosite, ne relata despre copiștii de la mânăstiri şi felul cum reuşeau ei să scrie atât de frumos şi de expresiv. Spre deosebire de alte cursuri, unde accentul era pus pe date şi pe fapte istorice, la Științe Auxiliare învățam mai ales metode şi tehnici de elaborare, conservare, inventariere şi folosire a documentelor. Ne vorbea despre «igiena muncii intelectuale», cum trebuie ținută şi citită o carte; ne atrăgea atenția*

33. SACERDOȚEANU, Aurelian. *Corespondență (1928-1974)*. Coordonator şi studiu introductiv: Corneliu-Mihail Lungu, ediție de documente întocmită de Maricica Ifrim, Ana-Felicia Diaconu, redactor: Maria Ignat. Bucureşti: Arhivele Naționale a României, 2004, p. 12.
34. SCURTU, Ioan. Aurelian Sacerdoțeanu. În: *Revista Art-Emis Academy. Magazin literar-artistic şi de opinie*, 14.01.2012. Disponibil pe internet la adresa *https://www.art-emis.ro/personalitati/aurelian-sacerdoteanu*, accesat în 2.08.2024.

că a sublinia o pagină este un sacrilegiu pe care nu trebuia să ni-l îngrădim. Ne prezenta modul de lucru în arhivă, începând cu cererea pentru obținerea permisului, consultarea inventarelor, stabilirea dosarelor pe care urma să le studiem, completarea fișei de cerere. Ne atrăgea atenția că trebuie să așezăm dosarele pe suporți de lemn aflați în sala de lectură şi să ne comportăm cu multă grijă față de documente pentru a nu le deteriora când treceam de la o filă la alta; şi mai ales ne avertiza să nu scriem punând propria foaie de hârtie peste documentul din care urma să extragem date sau citate, deoarece puneam în pericol viața respectivului document. Ne sugera să folosim pentru fișe jumătăți de coala A4 menționând pe fiecare sursa (Arhivele Statului, fondul, dosarul, fila din care extrăgeam datele respective); să facem rezumate, iar citatele să fie cât mai mari şi să verificăm dacă le-am scris corect. Apoi, fișele să le așezăm tematic, în conformitate cu planul lucrării pe care o elaborăm, pentru a fi mai ușor de utilizat. Să nu dăm dovadă de exces de zel: să facem trimitere la arhiva numai dacă documentul respectiv a fost publicat, sau dacă am constatat că între textul publicat şi cel original existau diferențe, şi în acest caz să menționăm eroarea constatată."[35].

Între 1938-1953 a îndeplinit funcția de director general al Arhivelor Statului, iar contribuțiile sale științifice au fost axate pe istoria Evului Mediu și științele auxiliare ale istoriei, cu deosebire arhivistică, cronologie şi sigilografie[36]. Ca director s-a preocupat de soarta arhivelor din provinciile românești supuse ultimatumului și regimului impus de Dictatul de la Viena; s-a luptat pentru repunerea în drepturi a directorului Arhivelor din Cernăuți, considerând acest lucru ca fiind o acțiune legitimă[37].

La fel ca și predecesorul său Constantin Moisil, în perioada 1924-1936, a făcut demersurile de recuperare a „*vagoanelor de documente referitoare la județele Transilvaniei de nord transportate în Ungaria care nu s-au mai întors*", pentru a fi respectate și aplicate prevederile Tratatului de Pace de la Paris, zădărnicite de partea maghiară, care a încălcat normele juridice internaționale, fără a fi trasă la răspundere de către cei în drept[38].

După 1950, considerat ca neavând origini sănătoase, din cauza studiilor urmate în Franța, dar și a colaborării apropiate cu istoricul și omul politic Nicolae Iorga și apoi a funcției de director general al Arhivelor Statului, dar mai ales dată fiind cultura sa vastă şi talentul didactic, ce atrăgea stima studenților, marelui profesor i-au fost restrânse treptat activitățile didactice și chiar „*rămăsese singurul profesor din Catedra de Arhivistică al cărui titlu de doctor nu fusese echivalat cu cel de candidat în științe. Ulterior, pe fondul politicii de independență promovată de România față de U.R.S.S., s-a revenit la titlul de doctor, iar cei care obținuseră acest titlu înainte de 1948 au devenit doctor docenți, pentru a se deosebi de foștii candidați în știință.*"[39].

După retragerea din activitate, în 1970, a frecventat aproape zilnic sala de lectură a Arhivelor Statului, continuându-și cercetările şi definitivând cea mai importantă lucrare a sa, *Arhivistica*, publicată la Editura Didactică şi Pedagogică, în 1971, tratat pe care l-a gândit ca pe un îndrumător pentru toți aceia care slujesc arhivele, bibliotecile şi muzeele.

35. Ibidem.
36. ȘTEFĂNESCU, Ștefan. *Enciclopedia istoriografiei românești*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 290-291.
37. Idem, p. 8.
38. Idem, p. 11.
39. Ibidem.

Printre cercetările importante ale marelui istoric au fost și cele care au avut în vedere activitatea și opera unor prețuitori ai arhivelor, directori ai Arhivelor Statului sau mari personalități românești precum istoricul și publicistul C. D. Aricescu (1869-1870, 1871-1876), B. P. Hasdeu (1876-1900), Dimitrie Onciul (1900-1923) sau marele savant Nicolae Iorga.

Personalitatea asupra căreia s-a oprit mai mult în cercetările întreprinse a fost Dimitrie Onciul. *Opera lui D. Onciul* cuprinde toate aspectele vieții și activității marelui istoric, membru titular al Academiei Române şi președinte al acesteia (1920-1923). Dimitrie Onciul era considerat a fi creatorul școlii critice în istoriografia română, iar Aurelian Sacerdoțeanu îi sintetiza, într-un articol publicat în *„Revista Arhivelor”* din 1940, activitatea, pe câteva direcții, astfel: studii şi comemorări istorice; recenzii şi rapoarte; rapoarte și cuvântări ocazionale la Academia Română; popularizare; literatură; cursuri universitare; inedite; extra universitare; activitate academică[40].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Alte studii realizate în biblioteca Arhivelor Statului sau în alte diferite fonduri documentare, cercetând acte de secol XVI-XVII ori mai recente, s-au concretizat în numeroase articole publicate în reviste din domenii ca teoria şi practica arhivistică, diplomatica, paleografia, sigilografia, heraldica, genealogia etc. A îndrumat cercetarea prin întocmirea și editarea de modele de instrumente de lucru, de inventare arhivistice, de studii istorice și documente necesare cercetării critice a izvoarelor istorice.

E semnificativ faptul că a decis să-și doneze biblioteca personală, „*un fond de carte imens şi de o valoare excepțională – Arhivelor Statului, un total de 3745 volume cărți şi 840 periodice, colecții complete în care a publicat izvoare istorice. Preocupat să aibă la îndemână orice lucrare menită să-i înlesnească activitatea proprie de cercetare a istoriei medii a României, profesorul Sacerdoţeanu a adunat în propria-i bibliotecă lucrări de sinteză, colecții de documente, culegere de cronici, instrumente de informare științifică, lucrările de istorie ale marilor noştri istorici (A. D. Xenopol, N. Iorga, C. C. Giurescu) etc. ... Cele 838 volume de istorie scrise de N. Iorga au fost grupate în serii. Un număr însemnat de volume îl constituie publicații de arhivistică şi de științe auxiliare ale istoriei, din care se numără și unele rarități. ... Colecțiile deținute în fondul pus la dispoziție de profesorul Aurelian Sacerdoţeanu reprezintă un sprijin substanțial în munca de informare, documentare, cercetare şi pregătire profesională a arhiviștilor.*”[41].

Un important fond de carte oferit de marele profesor a intrat și în patrimoniul bibliotecii Facultății de Arhivistică, fiind pus la dispoziția cadrelor didactice şi a studenților, în prezent unul dintre amfiteatrele facultății purtând numele marelui cărturar. Pentru întreaga activitate dedicată științei a fost recompensat cu numeroase distincții, printre care Premiul de Stat „Gheorghe Asachi” şi „Meritul cultural în gradul de cavaler, clasa a II-a”.

În paginile *„Revistei Arhivelor”*, al cărei director și coordonator a fost în perioada 1936-1947, a publicat articole pe teme diverse, atât în seria veche, cât și în seria nouă, apărută după 1958, de la studii de istorie, la studii dedicate cercetării arhivistice, în special celei diplomatice, precum și dări de seamă ale activității Arhivele Statului și articole omagiale dedicate unor personalități importante ale istoriografiei românești. Un sumar al acestor articolelor ordonate cronologic, se prezintă astfel:

40. SACERDOȚEANU, Aurelian. Opera lui D. Onciul. În *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 1, 1940, p. 168-183.
41. DIMA, Elena. Biblioteca profesorului Aurelian Sacerdoțeanu. În: *Revista Arhivelor*, anul LXII, vol. XLVII, nr. 1, 1985, p. 68-71.

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Români şi barbari în secolul IX, un început de diferențiere. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 1, nr. 6-7, 1938, p. 108-122;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Ceva despre transcrierea documentelor românești. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 2, nr. 8, 1939, p. 283-312;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Dimitrie Onciul (1856-1923). În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 1, 1940, p. 1-5;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Dare de seamă despre Arhivele Statului, făcută către Consiliul de perfecționare (1 octombrie 1938 – 31 decembrie 1939). În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 1, 1940, p. 110-143;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Hrisovul și sigiliul lui Mihai Viteazul din 27 iulie 1600. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 1, 1940, p. 161-162;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Opera lui D. Onciul. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 1, 1940, p. 168-183;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Autografe şi sigilii de la Mihai Viteazul. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 2, 1941, p. 96-113;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Nicolae Iorga. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 2, 1941, p. 205-213;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Dare de seamă despre Arhivele Statului, făcută de către Consiliul de perfecționare (1 ianuarie – 31 decembrie 1940). În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 2, 1941, p. 335-378;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Autografe ale lui Teodosie, mare logofăt al lui Mihai Viteazul. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 2, 1941, p. 396-397;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Opera lui Nicolae Iorga. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 2, 1941, p. 410-437;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Bogdan Petriceicu Hasdeu, 26 febr. 1838 – 25 aug. 1907. În: *Revista Arhivelor*, vol. V, nr. 1, 1942, p. 1-10;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Câteva acte din Jupînești Mușcel. În: *Revista Arhivelor*, vol. V, nr. 1, 1942, p. 69-114;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Acte de stare civilă ale familiei Hasdeu. În: *Revista Arhivelor*, vol. V, nr. 1, 1942, p. 221-226;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Scrisoarea unui Paleolog la 1857. În: *Revista Arhivelor*, vol. V, 1942, nr. 1, p. 226;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Formularul în diplomatica română. În: *Revista Arhivelor*, vol. V, 1942, nr. 1, p. 246-248;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Opera lui B. P. Hasdeu. În: *Revista Arhivelor*, vol. V, nr. 1, 1942, p. 254-268;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Constantin D. Aricescu (18 martie 1823 – 18 febr. 1886). În: *Revista Arhivelor*, vol. V, nr. 2, 1943, p. 297-302;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1944, făcută de către Consiliul de perfecționare. În: *Revista Arhivelor*, vol. V, nr. 2, 1943, p. 395-428;

– SACERDOȚEANU, Aurelian. Ineditele lui Aricescu. În: *Revista Arhivelor*, vol. V, nr. 2, 1943, p. 462;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1943 făcută de Consiliul de perfecționare. În: *Revista Arhivelor*, vol. VI, nr. 1, 1944, p. 99-128;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Iarăși despre sigiliul lui Mihai Viteazul. În: *Revista Arhivelor*, vol. VI, nr. 2, 1944-1945, p. 330-333;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Transcrierea documentelor românești. În: *Revista Arhivelor*, vol. VII, nr. 1, 1946, p. 3-9;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Dare de seamă despre Arhivele Statului pe 1945 făcută de Consiliul de perfecționare. În: *Revista Arhivelor*, vol. VII, nr. 1, 1946, p. 112-143;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Dependența arhivelor. În: *Revista Arhivelor*, vol. VII, nr. 2, 1946, p. 162-164;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Inventare arhivistice. În: *Revista Arhivelor*, vol. VII, nr. 2, 1947 (în interior 1946-1947), p. 217-238;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Ghidul Arhivelor Statului din Bucureşti. În: *Revista Arhivelor*, vol. VII, nr. 2, 1947, p. 368-375;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Arhiva generală la Mitropolie. În: *Revista Arhivelor*, vol. VII, nr. 2, 1947, p. 383-394;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Două zapise moldovenești. În: *Revista Arhivelor*, vol. VII, nr. 2, 1947, p. 395-396;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Probleme actuale ale arheografiei noastre. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 1, 1958, p. 22-33;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Arhivistică de peste hotare după Al Doilea Război Mondial. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 2, 1958, p. 117-159;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. B. P. Hasdeu – arheograf. În: *Revista Arhivelor*, anul VIII, nr. 2, 1965, p. 21-45;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Instituțiile supreme ale Moldovei în secolele XIV şi XV. În: *Revista Arhivelor*, anul IX, nr. 2, 1966, p. 23-40;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Metoda alcătuirii unui studiu de istorie. În: *Revista Arhivelor*, anul X, nr. 1, 1967, p. 21-34;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Sfatul Domnesc al Moldovei până la Ștefan cel Mare. În: *Revista Arhivelor*, anul X, 1967, nr. 2, p. 41-92;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Orientări în paleografia română. În: *Revista Arhivelor*, anul XI, 1968, nr. 1, p. 3-34;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Sigiliul domnesc şi stema țării. Conceptul de unitate a poporului român pe care îl reflectă şi rolul avut în formarea ideii de unire. În: *Revista Arhivelor*, anul XI, 1968, nr. 2, p. 11-68;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Un act oriental medieval în arhivele noastre. În: *Revista Arhivelor*, anul XLVII, vol. XXXII, nr. 2, 1970, p. 379-384;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Istoria românilor a lui A. D. Xenopol. În: *Revista Arhivelor*, anul XLVII, vol. XXXII, nr. 2, 1970, p. 646-648;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Nicolae Iorga în mișcarea arhivistică românească. În: *Revista Arhivelor*, anul XLVIII, vol. XXXIII, nr. 3, 1971, p. 351-359;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Unde se păstrau vechile acte normative în Ţara Românească. În: *Revista Arhivelor*, anul L, vol. XXXV, nr. 2, 1973, p. 175-181;

– SACERDOŢEANU, Aurelian. Dimitrie Onciul despre unele instituții românești vechi. În: *Revista Arhivelor*, anul L, vol. XXXV, nr. 3, 1973, p. 435-451.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

A publicat, de asemenea, numeroase articole și studii în reviste de specialitate, recenzii la aceste articole regăsindu-se în bazele de date ale bibliotecilor din România, amintind aici, titlurile de reviste, precum și anii de publicare:

– *„Academia Română. Memoriile Secțiunii Istorice”*, Seria 3: 1936;
– *„Analele Universității Bucureşti”*, Seria Științe Sociale, Istorie: 1966-1968;
– *„Arhiva românească”*: 1939-1941, 1944;
– *„Arhivele Olteniei”*: 1931, 1933, 1935;
– *„Balcania”*: 1939-1940, 1941;
– *„Biserica Ortodoxa Română”*: 1936, 1968;
– *„Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”*: 1935;
– *„Hrisovul: Buletinul Școalei de Arhivistică”*: 1941-1947;
– *„Magazin istoric”*: 1967-1969;
– *„Materiale de Istorie și Muzeografie”*: 1966;
– *„Mitropolia Olteniei”*: 1960, 1961;
– *„Raze de lumină”*: 1937;
– *„Revista Fundațiilor Regale”*: 1944, 1945;
– *„Revista Istorică”*: 1938, 1939;
– *„Revista Macedoromână”*: 1931;
– *„Revista Muzeelor”*: 1967, 1968;
– *„Revista Transilvaniei”*: 1939;
– *„Studii și cercetări de bibliologie”*: 1974;
– *„Studii și cercetări de documentare și bibliologie”*: 1967;

– *„Studii teologice”*: 1967, 1968;

– *„Țara Bârsei”*: 1935, 1937;

– volumul omagial dedicat fraților Alexandru și Ion I. Lapedatu: 1936.

Tot în paginile *„Revistei Arhivelor”*, au fost publicate și articole omagiale dedicate profesorului Aurelian Sacerdoțeanu, ca:

– MATEI, Alexandru. Bibliografia operei profesorului Aurelian Sacerdoţeanu (1922-1974). În: *Revista Arhivelor*, anul LIII, vol. XXXVIII, nr. 4, 1976, p. 450-456; anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 106-118; anul LIV, vol. XXXIX, nr. 3, 1977, p. 291-304;

– DIMA, Elena. Biblioteca profesorului Aurelian Sacerdoţeanu. În: *Revista Arhivelor*, anul LXII, vol. XLVII, nr. 1, 1985, p. 68-71.

De asemenea, după 1995, i-au fost dedicate numeroase lucrări bibliografice, materiale care s-au sintetizat în volumele:

– TAMAȘ, Corneliu; PETRIA, Petre. *Aurelian Sacerdoţeanu: bibliografie.* Râmnicu Vâlcea: Conphys, 1995;

– *In memoriam Aurelian Sacerdoţeanu: (1904-1996)*, vol. 7. Bucureşti: Editura Universității din București, 1997;

– LUNGU, Corneliu-Mihail; CHIPURICI, Nicolae; TIRIPAN, Nicolae. *Centenar Aurelian Sacerdoțeanu: 1904-2004: studii și documente*. Râmnicu Vâlcea: Almarom, 2004;

– BOGDAN, Popa. Biografia lui Aurelian Sacerdoţeanu: o reevaluare a surselor. În: *Revista Istorică*: [descrieri analitice ale articolelor apărute în perioada 2007-2010], tom 20, nr. 3-4, (2009), p. 291-298.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Prețuitori ai arhivelor

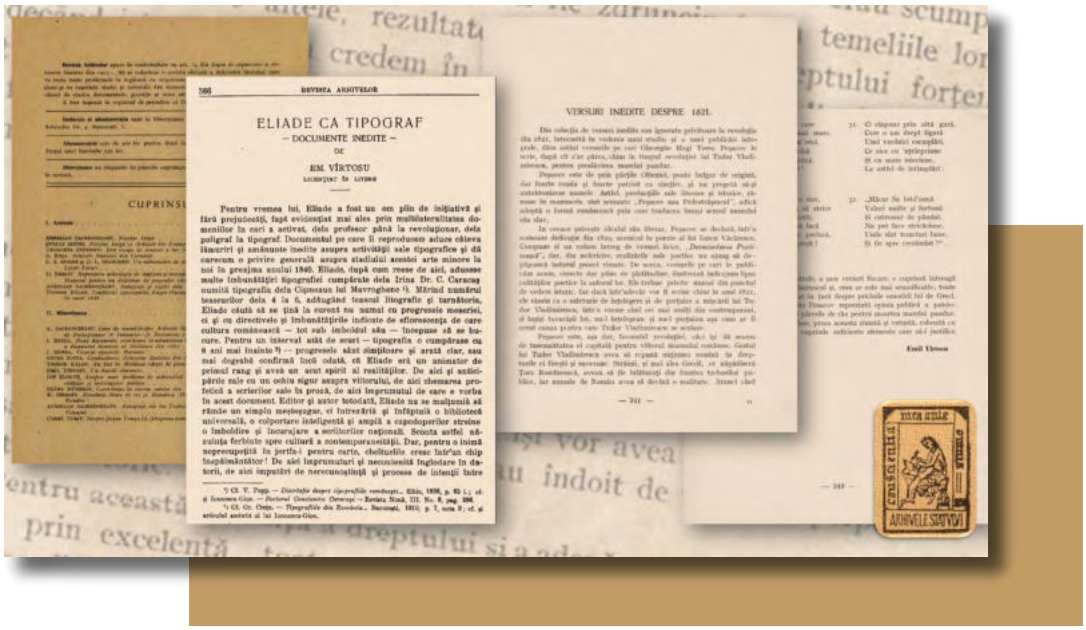
Având în vedere numărul foarte mare de cercetători care au publicat în revistă în această perioadă, prezentăm în continuare contribuţiile din paginile revistei, însoțite de scurte biografii pentru trei specialiști, foști directori ai Arhivelor Statului: *Emil Vîrtosu*, *Ion Mărcuş* și *Gheorghe Ungureanu*.

Emil Vîrtosu (1902-1977)

A fost istoric, profesor, paleograf, doctor în litere (1941), specialist în disciplinele auxiliare ale istoriei, îndeosebi în paleografia chirilică şi sigilografie. A urmat cursurile Școlii Superioare de Arhivistică (1926) din cadrul Universității din Bucureşti, precum și studii de specializare la Paris. A efectuat mai multe stagii de specializare în arhivistică, paleografie latină şi franceză medievală şi studii de limbă turcă, în Franța (la École Nationale de Chartes, École Nationale des Langues Orientales Vivantes şi École Pratique des Hautes Études), Polonia, Turcia, Germania, Elveţia şi Danemarca.

Bun cunoscător al istoriei începutului de secol XIX, a publicat cercetări şi studii referitoare la Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821, primind premiul „Adamachi” al Academiei Române pentru lucrarea *Tudor Vladimirescu. Glose, fapte şi documente noi* (1821). A lucrat la Arhivele Statului din 1923, ca arhivar și director adjunct/ subdirector al instituției, din 1926, fiind arhivar principal la Direcția Generală a Arhivelor Statului. A deținut funcția de secretar al Comisiei heraldice şi a fost

membru în Comisia de achiziții a Muzeului Bucureștiului, apoi, bibliotecar la Biblioteca Academiei Române. A fost profesor secundar şi profesor de paleografie chirilică la Școala de Arhivistică din Bucureşti (1934-1950) și la Facultatea de Istorie a Universității din Bucureşti (1950-1965).

A publicat studii și articole în periodice precum *„Arhiva românească”*, *„Artă şi tehnică grafică”*, *„Arhivele Olteniei”*, *„Revista Arhivelor”*, *„Revista istorică”*, *„Studii italiene”*, *„Viața românească”* etc. și a participat, între 1948-1950, la realizarea colecției „Documente privind Istoria României” (serie inițiată de Academia Republicii Populare Române), alături de colectivul de redacție al colecției de izvoare diplomatice medievale.

În paginile *„Revistei Arhivelor”* din perioada 1936-1947 a publicat articole precum:

– VÎRTOSU, Emil. Versuri inedite despre 1821. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 2, nr. 8, 1939, p. 341-349;

– VÎRTOSU, Emil; FIERĂSCU, C. Indice general. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 2, nr. 8, 1939, p. 447-454;

– VÎRTOSU, Emil. Un dascăl slovenesc. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 2, 1941, p. 384;

– VÎRTOSU, Emil. Un călugăr admirator al lui Tudor Vladimirescu: Arhimandritul Ghenadie Pârvulescu, 1805-1873. În: *Revista Arhivelor*, vol. VI, nr. 2, 1944-1945, p. 240-255;

– VÎRTOSU, Emil. Un diplomatar [sic] al Țării Românești (1841). În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 1, 1958, p. 131-149;

– VÎRTOSU, Emil. Un diplomatar [sic] manuscris al Țării Românești (1841). În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 2, 1958, p. 70-116.

Ion Mărcuş (1911-1977)

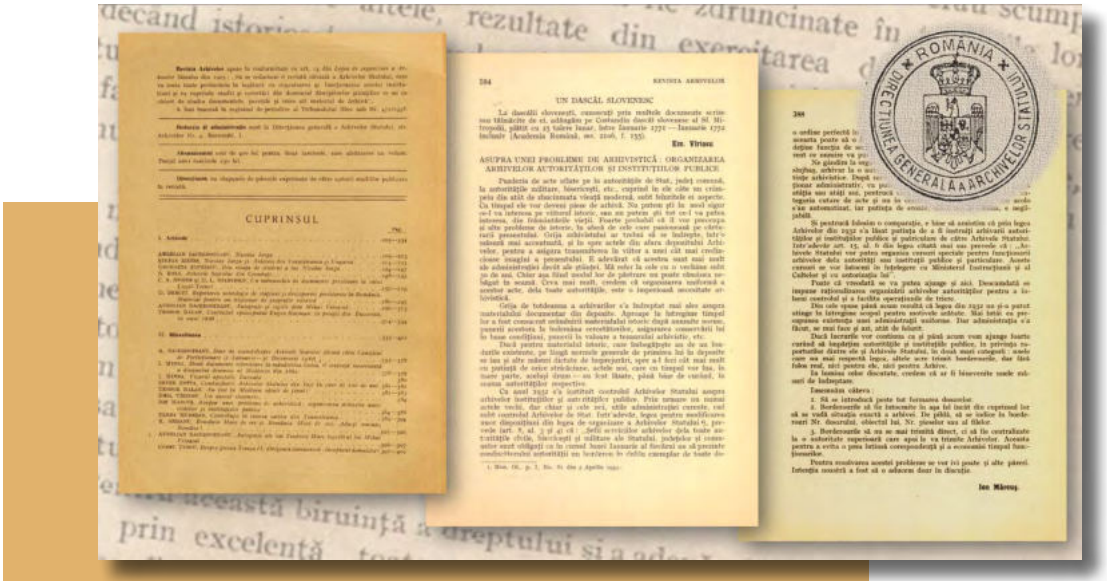
A făcut studiile primare în localitatea natală, liceale la Aiud și universitare de literatură şi filosofie la Cluj. A deținut funcția de director general adjunct al Arhivelor Statului din Bucureşti între 1964-1972. În 1940, după Dictatul de la Viena, împreună cu alți arhiviști, a participat la salvarea arhivelor clujene, evacuându-le la Alba Iulia și apoi la Sibiu. În perioada războiului, a fost detașat din

partea Arhivelor Statului în diferite orașe pentru reorganizarea fondurilor, iar după 1945, împreună cu alți colegi, a avut misiunea de reorganizare a fondurilor Arhivelor Statului din Cluj. În 1949 a fost numit director al arhivelor clujene unde s-a făcut remarcat prin competența şi organizarea activității instituției, prin interesul față de pregătirea și formarea arhiviștilor și de prelucrarea şi valorificarea documentelor deținute.

În 1954, directorul general, prof. univ. Vasile Măcin, îl aprecia astfel: „*Este unul dintre cei mai buni şefi de serviciu ai Direcţiei Arhivelor Statului. Era o fire blajină, dar veşnic neastâmpărat în găsirea celor mai bune soluții, un om de o rară modestie, perseverent, cu înalt simț al datoriei, neprecupețindu-şi timpul şi nici sănătatea pentru ca lucrurile să meargă bine. Așa este cunoscut de colaboratorii săi.*”[42].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Ideile lui valoroase din studiile publicate ca şi din cele nepublicate şi-au găsit materializarea în *Normele tehnice privind desfășurarea activității în Arhivele Statului*[43]. În cei peste 15 ani cât a condus arhivele clujene, a publicat în numeroase reviste, printre care *„Revista Arhivelor”*, *„Buletinul informativ”* sau *„Probleme de arhivistică”*, materiale legate de istoria arhivelor românești, a legislației şi practicii arhivistice. A fost preocupat de soluționarea problemelor legate de terminologia arhivistică, în special de cea referitoare la documentele din Transilvania, apreciind că „*problema terminologiei arhivistice ca totalitate a termenilor întrebuințați în desfășurarea muncii de arhivă va putea fi mai bine conturată numai pe baza cunoașterii cu precizie a sensului denumirilor date în diferite perioade istorice documentelor, a schimbărilor de denumiri şi a cristalizării lor ulterioare*”[44].

Amintim câteva dintre contribuțiile avute în paginile *„Revistei Arhivelor”* din perioada 1936-1947:

42. BOAR, Liviu. *Arhiviști ardeleni. Dicționar biobibliografic*. Târgu-Mureș: Petru Maior University Press, 2014, p. 162.
43. Idem, p. 164.
44. Idem, p. 163-164.

– MĂRCUŞ, Ion. Falsificatori şi monede false la 1766. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 2, nr. 8, 1939, p. 357-359;

– MĂRCUŞ, Ion. Asupra unei probleme de arhivistică: organizarea arhivelor autorităților şi instituțiilor publice. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 2, 1941, p. 384;

– MĂRCUŞ, Ion. Însemnări despre arhivele vechi sătești din Transilvania. În: *Revista Arhivelor*, vol. V, nr. 2, 1943, p. 454-460;

– MĂRCUŞ, Ion. Câteva observațiuni privitoare la selecționarea arhivelor vechi. În: *Revista Arhivelor*, vol. VI, nr. 1, 1944, p. 91-98;

– MĂRCUŞ, Ion. Ceva despre distrugerile de documente. aspecte şi sugestii. În: *Revista Arhivelor*, vol. VII, nr. 1, 1946, p. 74-84;

– MĂRCUŞ, Ion. Câteva propuneri în problema folosirii materialelor arhivistice. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 1, 1958, p. 186-194;

– MĂRCUŞ, Ion. Arhivele Statului din regiunea Cluj în slujba științei şi culturii. În: *Revista Arhivelor*, anul IV, nr. 1, 1961, p. 294-309;

– MĂRCUŞ, Ion. Cu privire la prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare create de instituțiile din Transilvania. În: *Revista Arhivelor*, anul V, nr. 2, 1962, p. 265-280;

– MĂRCUŞ, Ion. Probleme de terminologie a materialelor documentare create pe teritoriul Transilvaniei. În: *Revista Arhivelor*, anul VI, nr. 2, 1963, p. 67-79;

– MĂRCUŞ, Ion; UNGUREANU, Gheorghe. Congresul extraordinar internațional al arhivelor, Washington, 1966. În: *Revista Arhivelor*, anul IX, nr. 2, 1966, p. 161-166;

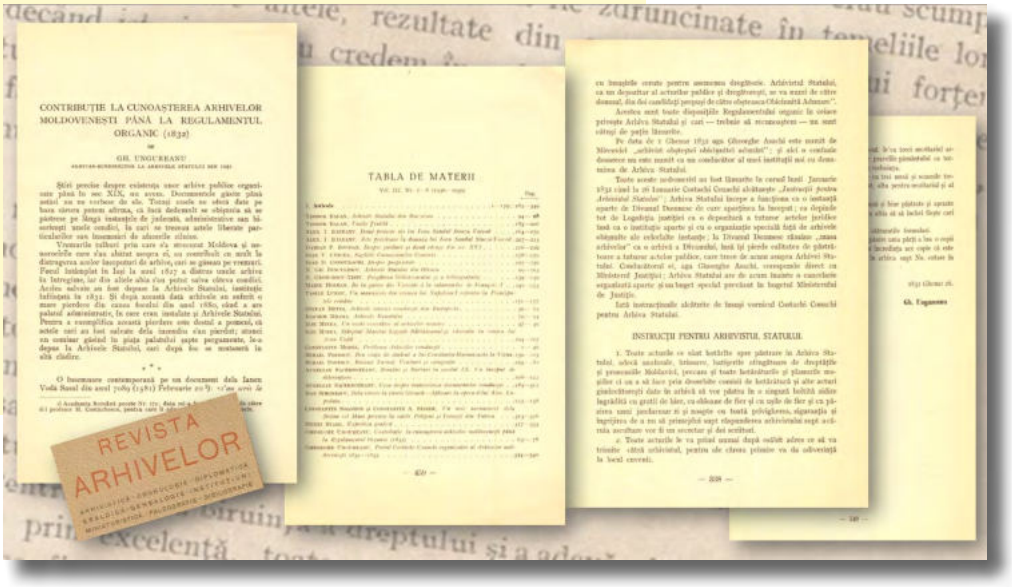
– MĂRCUŞ Ion; ARIMIA, Vasile. Instrucțiunile arhivistice – factor de seamă în îmbunătățirea muncii. În: *Revista Arhivelor*, anul X, nr. 1, 1967, p. 3-20;

– MĂRCUŞ, Ion. Sensul arhivistic al unității de păstrare şi necesitatea definirii acestuia pentru activitatea de prelucrare a materialelor documentare. În: *Revista Arhivelor*, anul XI, nr. 2, 1968, p. 287-295.

Gheorghe Ungureanu (1907-1975)

A fost director al Arhivelor Statului din Iaşi în perioada 1941-1969, membru în colegiul de redacție al *„Revistei Arhivelor”* şi al revistei *„Archivum”* (Paris), precum și colaborator la revista ieşeană *„Ion Neculce. Buletinul Muzeului municipal din Iaşi”*. De asemenea, a fost membru al Societății de Științe Istorice din Romania, fiind în slujba arhivelor românești mai bine de o jumătate de secol, ca arhivist (din 1927) și apoi ca director.

A publicat numeroase lucrări științifice de teorie și practică arhivistică, istorie și teorie literară etc. dintre care amintim: *Justiția în Moldova, 1741-1832*, Iaşi, 1934; *Învățământul juridic în Academia Mihăileană, 1834-1869*, Iaşi, 1935; *Familia Sion. Studiu şi documente*, Iaşi, 1936; *Istoria avocaturii în Moldova. I, până la 1880*, Iaşi, 1938; *Îndrumător în Arhivele Statului din Iaşi*, I, Iaşi, 1947, II, Bucureşti, 1956, III, Bucureşti, 1959, IV, Bucureşti, 1970 (în colaborare); *Ion Creangă. Documente*, Bucureşti, 1964; *Eminescu în documente de familie* (postum), Iaşi, 1977, 2001; *Secretariatul de Stat al Moldovei. Inventar arhivistic*, Bucureşti, 1966 (în colaborare); *Secretariatul de Stat al Moldovei. Inventar arhivistic*, Bucureşti, 1969 ş.a. A participat ca reprezentant al României la numeroase reuniuni internaționale de specialitate.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Iată câteva contribuții științifice din paginile *„Revistei Arhivelor”* din perioada 1936-1947:

– UNGUREANU, Gheorghe. Contribuţie la cunoaşterea arhivelor moldoveneşti până la Regulamentul Organic (1832). În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 1, nr. 6-7, 1936-1937, p. 63-78;

– UNGUREANU, Gheorghe. Poetul Costache Conachi organizator al arhivelor moldoveneşti, 1831-1833. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, 2, nr. 8, 1939, p. 334-340;

– UNGUREANU, Gheorghe. Cu privire la selecţionarea arhivelor şi eliminarea materialelor nefolositoare. În: *Revista Arhivelor*, anul II, nr. 1, 1959, p. 91-108.

Concluzii

Prin publicarea în paginile sale a numeroase cercetări și studii asupra unor documente semnificative pentru istoria poporului român, multe inedite, mărturii de inestimabilă valoare ale trecutului nostru, *„Revista Arhivelor”* a avut o contribuție importantă la promovarea istoriei și a culturii românești. Incluzând în paginile sale articole pe teme de teorie şi practică arhivistică, paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, numismatică şi alte ştiinţe auxiliare ale istoriei, studii şi articole de istorie, axate pe mărturii inedite, coroborate cu promovarea de noi documente, fonduri şi colecţii arhivistice, *„Revista Arhivelor”* şi-a fixat, în decursul anilor, un loc distinct şi binemeritat între publicaţiile prestigioase ale istoriografiei moderne. Ea şi-a adus contribuţia la studierea şi lămurirea multor probleme de specialitate, fapt unanim recunoscut atât de specialişti, cât şi de cititori.

O atenție deosebită a fost acordată articolelor care au avut ca obiect de studiu documente deținute în arhivele din alte țări, referitoare la istoria poporului nostru, iar ilustrele personalităţi care s-au aflat în fruntea revistei, Constantin Moisil și Aurelian Sacerdoțeanu, au înțeles că Arhivele Statului din România trebuie să atragă atenţia continuu asupra valorii informaţiilor privind istoria ţării noastre, existente în aceste arhive și să contribuie la valorificarea lor. Studiile erau însoţite de textele originale ale documentelor și de traducerile lor, ceea ce a deschis calea și altor cercetători pentru verificarea conformității concluziilor trase şi pentru o interpretare mai detaliată a respectivelor documente.

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

„Revista Arhivelor” a adunat în paginile ei articole ale unor reprezentanți de seamă ai arhivisticii și științei istorice românești, dintre care unii și-au văzut pentru prima dată concretizate eforturile studiilor și cercetărilor lor. Apariția de abstracte și recenzii ale revistei în publicații din străinătate a arătat aprecierea de care aceasta s-a bucurat în anii a apărut.

Conținutul științific și nivelul său de adresabilitate, împreună cu toate elementele de identificare caracteristice pe care le-a impus de-a lungul timpului și cu înalta ținută științifică marcată prin articolele publicate au făcut ca *„Revista Arhivelor”* să se înscrie pe linia unei tradiții deja recunoscute, identificând o continuitate firească în cadrul activității arhivistice românești.

Sursa imaginilor: Biblioteca Națională a României, Colecții Speciale, Cabinetul de Periodice românești vechi.

Bibliografie:

Fonduri arhivistice:

Biblioteca Națională a României, Colecţii Speciale, Cabinetul de Manuscrise, Colecţia „Predescu”.

Monografii:

BOAR, Liviu. *Arhivişti ardeleni. Dicţionar biobibliografic*. Târgu-Mureș: Petru Maior University Press, 2014.

SACERDOȚEANU, Aurelian. *Corespondență (1928-1974)*. Coordonator şi studiu introductiv: Corneliu-Mihail Lungu, ediție de documente întocmită de Maricica Ifrim, Ana-Felicia Diaconu, redactor: Maria Ignat. Bucureşti: Arhivele Naționale a României, 2004.

ȘTEFĂNESCU, Ștefan coord. *Enciclopedia istoriografiei românești*. Bucureşti: Editura Științifică şi Enciclopedică, 1978.

TUDORICĂ, Mioara. *Revista Arhivelor: 1924-1985: bibliografie tematică*. Bucureşti: Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1988.

Periodice:

Colecția *Revistei Arhivelor* pe anii 1924-1929, 1936-1947.

Articole din publicații:

BĂLAN, Constantin. „Revista Arhivelor" la 70 de ani de la apariție (1924-1994). În: *Revista Arhivelor*, anul 56, nr. 1, 1994, p. 15-16.

DIMA, Elena. Biblioteca profesorului Aurelian Sacerdoțeanu. În: *Revista Arhivelor*, anul LXII, vol. XLVII, nr. 1, 1985, p. 68-71.

FĂNESCU, Mihail. Revista arhivelor (Seria veche) şi Hrisovul. În: *Revista Arhivelor*, anul XII, nr. 1, 1969, p. 327-329.

HURMUZACHE, Ştefan. Constantin Moisil şi Revista arhivelor. În: *Revista Arhivelor*, anul LIV, vol. XXXIX, nr. 1, 1977, p. 84-85.

HURMUZACHE, Ștefan. Cuvânt. Un program de muncă. 50 de ani de la apariția Revistei Arhivelor. În: *Revista Arhivelor*, anul LI, vol. XXXVI, nr. 4, 1974, p. 479.

ILIESCU, Octavian. Constantin Moisil. În: *Cartea Centenarului: 1867-1967*. Bucureşti: Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 292-296.

IONESCU, Călin. Constantin Moisil – numismat al antichității. În *Revista Bistriței*, volumul IX, 1995, p. 319-328.

MATEI, Alexandru. Ştefan Meteş la 85 de ani. În: *Revista Arhivelor*, anul XLIX, vol. XXXIV, nr. 1, 1972, p. 55-61.

MOISIL, Constantin. Arhivele Statului. În: *Boabe de grâu*, anul I, nr. 10, decembrie 1930, p. 592-600.

MOISIL, Constantin. Un program de muncă. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 1, 1924, p. 2.

Omagiu prof. Constantin Moisil, fost director general al Arhivelor Statului. În: *Revista Arhivelor*, vol. III, nr. 8, 1939, p. 185-462.

PETRESCU-DÎMBOVIȚA, M. Anuarul Institutului de istorie şi arheologie „A. D. Xenopol", Iaşi (Saluturi colegiale). În: *Revista Arhivelor* (50 de ani de la apariția „Revistei Arhivelor"), anul LI, vol. XXXVI, nr. 4, 1974, p. 487.

POPESCU, M. Sigiliul lui Sigismund Bathori Principele Transilvaniei. În: *Revista Arhivelor*, anul I, nr. 1, 1924, p. 328-332.

POTRA, George. Contribuțiuni la istoricul arhivelor românești. În: *Revista Arhivelor*, anul VI, nr. 1, 1944, p. 1-29.

SACERDOȚEANU, Aurelian. Cuvânt preliminar. În: *Hrisovul*, vol. I, 1941, p. 8-10.

SACERDOȚEANU, Aurelian. Opera lui D. Onciul. În: *Revista Arhivelor*, vol. IV, nr. 1, 1940, p. 168-183.

SACERDOȚEANU, Aurelian. „Revista Arhivelor" în anii 1936-1947. Proiecte şi realizări. În: *Revista Arhivelor* (50 de ani de la apariția „Revistei Arhivelor"), anul LI, vol. XXXVI, nr. 4, 1974, p. 484.

Resurse electronice:

Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”. Facultatea de Arhivistică [online]. Disponibil pe internet la adresa *https://www.old.academiadepolitie.ro/facarh/index.html*, accesat în 14.12.2024.

Arhivele Naționale ale României. Direcția Județeană Cluj [online]. Disponibil pe internet la adresa *http://arhivelenationalecluj.ro/webcenter/portal/Cluj/Arhiva%20digitala?_afrLoop=11943321402889322#!%40%2Foracle%2Fwebcenter%2Fpage%2FscopedMD%2Fsd7c2c25a_32b8_470c_bc83_bcbfe96dd5ae%2FPage2.jspx%40%3F_adf.ctrl-state%3D16m48tkx7q_92*, accesat în 10.02.2021.

BOSOMITU, Ștefan; BURCEA, Mihai. Mihai Roller, fantoma roșie a istoriografiei românești. În: *Institutul Român de Istorie Recentă/ The Romanian Institute for Recent History*, 19.03.2011. Disponibil pe internet la adresa *http://irir.ro/wp/mihai-roller-fantoma-ro%C8%99ie-a-istoriografiei-romane%C8%99ti/lang/en/*, accesat în 4.08.2024.

Federația Arhiviștilor din România. *Dicționar arhivistic*. Disponibil pe internet la adresa *http://www.artgraph.ro/Dictionar%20Arhivistic.pdf*, accesat în 4.08.2024.

Ilie Minea. În: *Enciclopedia României*. Disponibil pe internet la adresa *https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ilie_Minea*, accesat în 4.08.2024.

Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta” [online]. Disponibil pe internet la adresa *https://www.irgh.org/*, accesat în 26.06.2024.

LUNGU, Corneliu-Mihail, coord. prof. univ. dr. *Aurelian Sacerdoțeanu – Corespondență – (1928-1974)*. București: Arhivele Naționale ale României, 2004. Disponibil pe internet la adresa *https://arhivelenationale.ro/site/wp-content/uploads/2017/08/A._Sacerdoteanu._Corespondenta.pdf*, accesat în 2.08.2024.

NEMES, Constantin. Istoria din manuscrise vechi, 23 martie 2013. În: *Teorie și practica în resurse umane*. Disponibil pe internet la adresa *https://www.rauflorin.ro/istoria-din-manuscrise-vechi/*, accesat în 4.08.2024.

SCURTU, Ioan. Aurelian Sacerdoțeanu. În: *Revista Art-Emis Academy. Magazin literar-artistic și de opinie*, 14.01.2012. Disponibil pe internet la adresa *https://www.art-emis.ro/personalitati/aurelian-sacerdoteanu*, accesat în 2.08.2024.

ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA, Barbu. Academicianul Stefan Meteș. Important istoric al neamului românesc şi a[l] credinţei străbune – ortodoxia. În: *Dacoromania. Revista Fundației Alba Iulia 1918 pentru unitatea și integritatea României*, nr. 23, Alba Iulia, 2005. Disponibil pe internet la adresa *https://www.dacoromania-alba.ro/nr23/index_23.htm*, accesat în 1.08.2024.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. *Ilie Minea*. Disponibil pe internet la adresa *http://150.uaic.ro/personalitati/istorie/ilie-minea/*, accesat în 4.08.2024.

drd. Valentina Bilcea

Un banchet academic

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Sărbătorirea membrilor corpului academic, în cadrul unor evenimente solemne – jubilee – dedicate aniversării a 25 sau 40 de ani de activitate didactică, face parte din cultura universitară a primei jumătăți a secolului al XX-lea. Aniversarea era organizată de foști sau actuali studenți, de profesori și colegi de catedră și la ea puteau participa personalități din domeniul științific; uneori erau invitați și oameni politici, „*domni și doamne din societatea bucureșteană*", sărbătoarea devenind un fapt de viață mondenă. Unele dintre aceste evenimente academice erau prezentate pe larg în presa vremii, care publica programul și cronica desfășurării serbării. Totodată, erau publicate articole despre realizările științifice și didactice ale celor sărbătoriți. Iar ca formă de recunoaștere a meritelor academice, comitetul de inițiativă decidea să fie bătută o medalie sau o efigie care să marcheze evenimentul sau propunea să fie denumite amfiteatre ori săli de curs cu numele celui sărbătorit. Evenimentul avea loc în amfiteatrul facultății sau în afara Universității și se încheia cu un banchet susținut prin efortul financiar al comitetului organizatoric.

Atenția noastră se îndreaptă spre un caz cunoscut din presa vremii, în care au apărut cronici referitoare la eveniment[1] și despre care avem informații și din documentele Arhivei istorice a Bibliotecii Naționale a României, inclusiv dintr-o „dare de seamă"[2] întocmită cu această ocazie, eveniment ce a prilejuit baterea unei plachete comemorative[3]. E vorba de banchetul care a avut loc la 28 aprilie 1907, în onoarea profesorilor Spiru Haret și David Emmanuel, la împlinirea a 25 ani de activitate didactică în cadrul catedrei de matematici a Școlii Naționale de Poduri și Șosele din București.

Ca să înțelegem importanța organizării acestui eveniment pentru mediul academic ar trebui să cunoaștem realizările celor doi matematicieni în domeniul științific și în cel didactic. Chiar în anul sărbătoririi, *„Gazeta Matematică"* le-a dedicat un număr festiv – nr. 8 (an XII) din aprilie 1907 – în

drd. Valentina Bilcea, profesor
Universitatea din București
Șos. Panduri, nr. 90, Sector 5, București
E-mail: valentinabilcea@yahoo.com

1. Ziarele *Adevărul*, *Dimineața*, *Sămănătorul*, *Tribuna de Arad*, *Universul*, *Voința Națională*.
2. GEORGESCU, Niculae I. *Sărbătorirea profesorilor Sp. Haret și D. Emmanuel pentru 25 ani de activitate profesorală. Dare de seamă*. București: Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, 1907.
3. Cf. MAIER, Valentin. Gaudeamus igitur. Sărbătorirea profesorilor în cadrul comunității universitare. În: *Muzeul Universității din București*, 10 decembrie 2024. Disponibil pe internet la adresa *https://muzeu.unibuc.ro/ro/gaudeamus-igitur-sarbatorirea-profesorilor-in-cadrul-comunitatii-universitare/*, accesat în 23.01.2025. MAIER, Valentin. Gravorii și arta medaliei. În: *Muzeul Universității din București*, 10 decembrie 2024. Disponibil pe internet la adresa *https://muzeu.unibuc.ro/ro/gravorii-si-arta-medaliei/*, accesat în 23.01.2025. Placheta face parte din expoziția „Figuri universitare și patrimoniu bucureștean. O istorie comună", realizată de Muzeul Universității din București în parteneriat cu Muzeul Municipiului București și Muzeul „George Severeanu" (18 decembrie 2024 − 31 martie 2025).

care au fost publicate articole ample despre activitatea științifică și profesorală a celor doi, atât la Facultatea de Științe a Universității din București și la Școala de Poduri și Șosele, cât și la Școala de Artilerie și Geniu: Gh. Țițeica – „Activitatea profesorală a D-lor Haret și Emmanuel la Universitate"; ing. Ion Ionescu – „Activitatea D-lor Profesori D. Emmanuel și S. Haret la Școala de Poduri și Șosele"; C. Tănăsescu – „Activitatea D-lor S. Haret și D. Emmanuel în învățământul militar"[4].

Spiru Haret (1851-1912) a obținut licența în matematici la Universitatea din București (1874) și o dublă licență în matematici (1875) și fizică (1876) la Paris, unde plecase cu o bursă de studii. Este primul român doctor în matematici – și primul străin cu doctorat în științe matematice la Paris – cu o teză susținută la Universitatea Sorbona (la 30 ianuarie 1878), intitulată *Sur l'invariabilité des grandes axes des orbites planétaires*, lucrare apreciată elogios în mediul academic din țară și din afară. Deși i s-a propus să rămână la Paris, a venit în țară, fiind numit profesor la catedra de mecanică a Facultății de Științe din București, unde a predat mecanica rațională (1878-1910), același curs fiind ținut și la Școala de Ofițeri de Artilerie și Geniu (1881-1890). La Școala Națională de Poduri și Șosele din București, reorganizată la nivel european în 1881, când la conducerea acesteia a fost numit ing. Gheorghe Duca – cel care a pus bazele învățământului superior tehnic de construcții din România –, Spiru Haret a fost numit profesor la 14 aprilie 1882 (prin Decretul nr. 1052) și a predat la anul preparator diferite discipline matematice, devenind titularul cursului de geometrie analitică (1885-1910). A fost și ministru al Cultelor și Instrucțiunii în guvernele liberale, timp de aproape 11 ani (1897-1899, 1901-1904, 1907-1910), fiind un reformator al învățământului de toate gradele. Și-a continuat activitatea în domeniul științific; în 1910 publica lucrarea *Mecanica socială*, la Paris și la București, lucrare în care a folosit matematica în explicarea și înțelegerea fenomenelor sociale. Pentru meritele sale culturale, a fost ales în 1892 membru titular al Academiei Române[5]. Pentru cei mai mulți, Spiru Haret a rămas însă „Omul școalei", „*simbolul unui ideal superior*" (Gheorghe Țițeica)[6].

David Emmanuel (1854-1941), licențiat în matematici și fizică la Paris, este al doilea român cu doctorat în matematici la Sorbona (1879), cu o teză în domeniul analizei matematice, intitulată *Étude des intégrales abéliennes de troisième espèce*. Revenit în țară, a desfășurat o bogată și îndelungată activitate didactică la Facultatea de Științe a Universității din București, începând din 1880, unde a devenit profesor titular la nou înființata catedră de analiza și teoria funcțiilor (1882-1927). A fost profesor și la Școala de Artilerie și Geniu (1881-1890). La Școala Națională de Poduri și Șosele a fost numit profesor odată cu Spiru Haret, în aprilie 1882, și a predat diferite discipline matematice, până în 1927 fiind profesorul a 45 de serii de ingineri. Meritele științifice i-au fost recompensate prin alegerea sa ca membru de onoare al Academiei Române în 1936[7].

4. GEORGESCU, Niculae I. *Op. cit*., p. 13-19.
5. DĂNEȚ, Nicolae. Matematica la „Școala Națională de Poduri și Șosele" (1881-1920). În: *Simpozion aniversar „125 de ani de învățământ tehnic românesc în domeniul infrastructurii transporturilor". Universitatea Tehnică de Construcţii Bucureşti, Facultatea „Căi Ferate, Drumuri şi Poduri" 10-12 mai, 2006*, p. 85. Disponibil pe internet la adresa *https://www.researchgate.net/publication/236340938_Matematica_la_Scoala_Nationala_de_Poduri_si_Sosele_1881_-_1920*, accesat în 23.01.2025; RUSU, Dorina N. *Istoria Academiei Române în date (1866-1996)*. București: Editura Academiei Române, 1997, p. 237.
6. ADĂNILOAIE, Nichita. Spiru Haret în memoria posterității. În: *Studii și Articole de Istorie*, anul LXXX, 2013, p. 183.
7. DĂNEȚ, Nicolae. *Op. cit*., p. 86.

Prin urmare, în aprilie 1907, când se împlineau 25 de ani de la numirea lui Spiru Haret și David Emmanuel, ca profesori la Școala Națională de Poduri și Șosele, foștii lor studenți de la această școală, dar și de la Universitate și de la Școala de Artilerie și Geniu, au hotărât să le aducă omagiul lor de recunoștință. „*Dacă ar fi fost numai recunoștința pe care elevii trebuesc să o aibă față de aceia care le-au dat învățătură, și încă serbarea și-ar fi avut rostul – stă scris în primul articol din numărul festiv al «Gazetei Matematice» din aprilie 1907 – ... Sărbătorirea are însă și un caracter cultural mai înalt. Ea trece dincolo de cercul destul de întins al foștilor elevi ai D-lor* ***Haret*** *și* ***Emmanuel*** *și atinge prin importanța ei pe toți aceia care urmăresc progresele noastre în toate direcțiunile, căci ea sfințește un moment însemnat din mișcarea noastră științifică*”[8].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Inițiativa organizării banchetului în onoarea celor doi matematicieni i-a aparținut unui grup de ingineri, absolvenți ai Școlii de Poduri și Șosele, care au lansat un apel pe 8 ianuarie 1907, invitându-i la eveniment și pe foștii studenți ai acestor profesori de la Universitate sau de la alte școli. Invitația a avut succes, întrucât lista a fost completată de mulți absolvenți și s-a constituit un comitet de organizare format din: inginer-șef Grigore Popescu, diriginte la Serviciul Hidraulic; col. C. Tănăsescu, comandantul Regimentului I Geniu; inginer-șef V. Cristescu, șef de birou tehnic la C.F.R.; Gh. Țițeica, profesor la Universitate; C. Hălăceanu, inginer la Direcțiunea Serviciului de Poduri și Șosele; secretar: Niculae I. Georgescu, inginer la Serviciul Hidraulic. Comitetul i-a desemnat pe Gr. Popescu și V. Cristescu să le aducă la cunoștință lui Spiru Haret și lui David Emmanuel propunerea de organizare a banchetului[9]; după obținerea acordului acestora, s-a lansat în presă o invitație către foști elevi din toată țara de a participa la aniversare:

„*Împlinindu-se 25 de ani de când D-nii Profesori D. Emmanuel și Spiru Haret, cei dintâi doctori în matematici ai noștri, au fost numiți profesori la Școala Națională de Poduri și Șosele, la Școala de aplicație de Artilerie și Geniu și la Universitatea din București, și deoarece numele d-lor sunt legate de dezvoltarea noastră științifică pe calea matematicilor pure, cât și aplicate la ingineria civilă și militară și la arta militară, s-a hotărât ca această dată să fie sărbătorită de către foștii lor elevi, absolvenți ai Școalei de Poduri și Șosele, ai Universității și ai Școalelor speciale militare*”[10].

JUBILEURI UNIVERSITARE

Spiru Haret David Emmanuel

Acești doi eminenți profesori ai facultății de științi, împlinind un sfert de veac de la intrarea lor în corpul didactic universitar, vor fi în curînd sărbătoriți de toți foștii și actualii lor elevi.

Fig. 1. Jubileuri universitare. Spiru Haret. David Emmanuel. Sursa imaginii: *Adevărul*, anul XIX, nr. 6.284, 20 februarie 1907.

8. GEORGESCU, Niculae I. *Op. cit*., p. 13-14.
9. Idem, p. 5-6.
10. Jubileuri universitare. Sărbătoriea d-lor profesori David Emmanuel și Spiru Haret pentru 25 ani de profesorat. În: *Dimineața*, anul IV, nr. 1.083, 16 februarie 1907, p. 2. O serbare. În: *Voința Națională*, anul 24, nr. 6.519, 16 februarie 1907, p. 3.

Cei invitați la banchetul care s-a decis a fi organizat erau înștiințați și de hotărârea de a se executa o plachetă comemorativă. Taxa de înscriere pentru banchet era de 30 de lei, în care era cuprinsă nu doar participarea, ci și executarea plachetei pentru sărbătoriți, precum și câte o copie pentru fiecare participant; încă 10 lei reprezenta contribuția la realizarea efigiei.

Rezultatele au fost peste așteptările organizatorilor, foarte mulți „aderând" la acest apel. Deși banchetul urma să aibă loc la începutul lunii aprilie, din cauza evenimentelor sociale și politice – răscoala țărănească, instabilitatea politică generată de căderea guvernului conservator și instalarea unui guvern liberal, în care portofoliul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii era ocupat de Spiru Haret –, sărbătorirea a fost amânată pentru 28 aprilie 1907.

Banchetul s-a deschis la orele 8 și jumătate seara, în Sala de Marmură a Hotelului Boulevard din București (bulevardul Elisabeta, nr. 1). La serbare au participat aproape 100 de persoane, în ținută oficială, civilii în frac sau redingotă, iar ofițerii în ținuta zilei cu placa de decorații[11]: colegi ai celor doi sărbătoriți, profesori de la Școala de Poduri și Șosele (ing. N. N. Herjeu – secretar general al Ministerului de Lucrări Publice; ing. C. Mironescu – directorul Școlii de Poduri și Șosele; ing. Anghel Saligny – directorul Serviciilor Hidraulice, președintele Consiliului Tehnic Superior, președinte al Academiei Române etc.) și de la Facultatea de Științe a Universității din București (Ion Atanasiu – profesor de fiziologie; Ermil Pangrati – profesor de geometrie descriptivă, decanul facultății; Gr. Ștefănescu – profesor de geologie), foști studenți ai Facultății de Științe (ei înșiși profesori la aceea facultate, precum Gh. Țițeica și G. Murgociu, sau profesori de matematică din învățământul preuniversitar), ingineri, absolvenți ai Școlii de Poduri și Șosele (Ion Ionescu, V. Cristescu, N. I. Georgescu, C. Grigorescu, C. Hălăceanu etc.), precum și ofițeri, foști elevi ai Școlii de Artilerie și Geniu (lt.-col. D. Rujinschi – comandantul Școlii de Artilerie și Geniu; col. C. I. Costescu, col. C. Tănăsescu, lt.-col. E. Grigorescu ș.a.)[12]. A fost prezent și ministrul I. I. C. Brătianu, în calitate de fost student al sărbătoriților.

Iată cum era descrisă atmosfera într-o cronică a serbării: „*Era interesant de văzut adunaţi în jurul profesorilor aproape toţi primii studenţi în matematică ai Universităţii şi a celorlalte şcoli speciale, unii din elevi fiind şi ei profesori universitari ... şi mai interesant era să vezi elevii ajunşi în rang şi bătrâneţe cu profesorii lor. Aci opera acestor neobosiţi profesori se vede în fiinţă; opera singură a vorbit să preamărească munca şi priceperea celor doi dintre cei mai buni profesori de matematici ai ţării noastre. A fost desigur un moment de nepreţuită şi meritată satisfacţiune ce au simţit cei doi – să le zicem acum bătrâni profesori, – căci după 25 de ani de profesorat, de această, de obiceiu, ingrată meserie, nu mai rămâi tânăr*"[13].

La intrarea în sala banchetului, participanții au primit din partea redacției *„Gazetei Matematice"*, numărul consacrat acestei sărbători. Au fost așezați la masa festivă, în formă de litera U; pe latura scurtă erau așezați profesorii sărbătoriți, avându-i alături pe: ing. C. Mironescu – directorul Școlii de Poduri și Șosele, Ermil Pangrati – decanul Facultății de Științe din București, lt.-col. D. Rujinschi – comandantul Școlii de Artilerie și Geniu, și pe ceilalți profesori colegi. De o

11. Informațiuni. În: *Adevărul*, anul 20, nr. 6.336, 13 aprilie 1907, p. 2. Ultime informații. În: *Voința Națională*, anul 24, nr. 6.567, 13 aprilie 1907, p. 3.
12. GEORGESCU, Niculae I. *Op. cit*., p. 25-29.
13. Cronică. Jubileul d-lor profesori Spiru Haret și D. Emmanuel. În: *Sămănătorul*, anul 6, nr. 19, 6 mai 1907, p. 417.

parte și de alta erau aranjați membrii comitetului de organizare și absolvenții, dispuși după serii, fără a se ține cont de școli. Masa a început la ora 9 seara, cu un meniu special conceput pentru o întâlnire între matematicieni – „opera" ing. Ion Ionescu – exprimat în limbaj matematic care, cu siguranță, nu a provocat indigestie (!):

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

„SERIA CONVERGENTĂ A MÂNCĂRILOR
Supă de rădăcini conice, extrase din Marte.
Saumon cu origina trajectorii în Loire și sfârșitul în sos continuu.
Segmente cu baze paralele și grosimi infinitezimale, de mușchiu de vacă.
Pui rotiți în jurul unor axe invariabile trecând prin focarele vetrei.
Suprafețe înfășurătoare, de foi de salată, cu curburi diferite.
Sumarea unor ghiulele de mazăre, plus 1 t.
Solide deformabile ipergeometrice, cu suprafețe izoterme supt 0^0 temperatură.
Corolarele precedentelor în lamele plane sau cilindrice.
Reziduuri de lapte, integrate în brânzeturi variabile.
Cilindri turtiți, din nuci etc., cu secțiuni meridiane.
Fructe din grădinile matematicienilor, culese de discipoli.
Cafea, formând o limită inferioară a acestei serii.
Se mai pot face interpolațiuni între termenii precedenți.

SERIA DIVERGENTĂ A BĂUTURILOR
Câteva axiome: funcțiuni alcoolice de 2,3 spețe.
Derivata întâia de must de Drăgășani, în cantități raționale.
Derivata n^a (din 1898) de struguri de Nicorești. Până la limita echilibrului stabil.
Șampanie pentru sporirea forțelor vii, între limitele $e^{-\infty}$ și π^{-1} butelii.
Licheururi vâscoase, cu debite mici virtuale.
Cognac cu stele, producând nebuloase irezolubile imaginare.
Apă în cantități incomensurabile și infinite.
C.C.E.D.D."[14].

Un banchet academic
drd. Valentina Bilcea

14. Biblioteca Națională a României, Colecții Speciale, Cabinetul Arhiva Istorică, Fond Saint Georges, dosar 5001, f. 70.

28 Aprilie 1907

BANCHETUL
IN ONOAREA
D-lor S. HARET și D. EMMANUEL
pentru
25
ANI
de
PROFESORAT

SERIA CONVERGENTĂ
A
MÂNCĂRILOR

Supă de rădăcini conice, extrase din Marte.
Saumon cu origina trajectorii în Loire
și sfârșitul în sos continuu.
Segmente cu baze paralele și grosimi
infinitezimale, de mușchiu de vacă.
Pui rotiți în jurul unor axe invariabile trecând
prin focarele vetrei.
Suprafețe înfășurătoare, de foi de salată, cu curburi diferite.
Sumarea unor ghiulele de mazăre, plus 1t.
Solide deformabile ipergeometrice, cu suprafețe izoterme
supt 0° temperatură.
Corolarele precedentelor în lamele plane sau cilindrice.
Reziduuri de lapte, integrate în brânzeturi variabile.
Cilindri turtiți, din nuci, etc., cu secțiuni meridiane.
Fructe din grădinile matematicianilor, culese de discipoli.
Cafea, formând o limită inferioară a acestei serii.
Se mai pot face interpolațiuni între termenii precedenți.

SERIA DIVERGENTĂ A BĂUTURILOR

Câteva axiome: funcțiuni alcoolice de 2,3 spețe.
Derivata întâia de must de Drăgășani, în cantități raționale.
Derivata n^a (din 1898) de struguri de Nicorești. Până la limita
echilibrului stabil.
Șampanie pentru sporirea forțelor vii, între limitele $e^{-\pi}$ și π^{-1} butelii.
Licheururi viscoase, cu debite mici virtuale.
Cognac cu stele, producând nebuloase irezolubile imaginare.
Apă în cantități incomensurabile și infinite.

C. C. E. D. D.

Stab. Grafic Albert Baer. — București.

Fig. 2. Meniul.
Sursa imaginii: Biblioteca Națională a României,
Colecții Speciale, Cabinetul Arhiva Istorică,
Fond Saint Georges.

În timpul mesei, muzica a fost asigurată de Regimentul 1 de Geniu și a fost pusă la dispoziție în mod gratuit de către comandantul acestei unități.

În final, seria toasturilor a fost deschisă de directorul Școlii de Poduri și Șosele, C. Mironescu, pentru care sărbătoarea era una a „*dragostei și recunoștinței*” și care a închinat pentru M. S. Regele, „*sub a cărui binevoitoare și statornică ocrotire s-au dezvoltat toate instituțiile țării și prin urmare și cele trei ramuri ale învățământului superior*”[15]. Au urmat discursurile membrilor comitetului de organizare și ale altor invitați, toate fiind încheiate cu urări adresate sărbătoriților. Nu vom reda aici toate cuvântările, unele foarte ample, adunate cu multă conștiinciozitate de către secretarul comisiei, Niculae I. Georgescu, în „Darea de seamă” întocmită cu acest prilej. Lor li se alătură telegramele și scrisorile primite din toată țara și citite cu această ocazie.

De amintit este că discursurile au fost întrerupte de momentul oferirii plachetei de argint, celor doi profesori, ca simbol al activității didactice desfășurate în cei 25 de ani. Efigia a fost realizată după indicațiile comitetului de organizare și confecționată de Casa „Wilhelm Mayer & Fr. Wilhelm” din Stuttgart, fiind comandată prin intermediul Societății Numismatice Române. Pe o față sunt busturile celor doi profesori, Spiru Haret și David Emmanuel, cu dedicația: „*25 ani de profesorat, omagiu de*

15. GEORGESCU, Niculae I. *Op. cit*., p. 31.

admirație din partea foștilor elevi", iar pe fața opusă, elemente simbolice, Geniul Matematic care tronează pe operele marilor matematicieni, deviza lui Platon: „*Numerele guvernează lumea*", opere ale geniului civil și ale celui militar[16].

PORTRET COMPUS: *Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României*

Fig. 3-4. Placheta comemorativă. Sursa imaginilor: GEORGESCU, Niculae I. Sărbătorirea profesorilor Sp. Haret și D. Emmanuel pentru 25 ani de activitate profesorală. Dare de seamă. București: Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, 1907.

Banchetul s-a sfârșit la ora 12 noaptea, dar sărbătoriții s-au retras mai devreme. Iar articolul nostru se cuvine a se încheia cu discursurile emoționante ale acestora:

David Emmanuel: „*Domnilor, una din cele mai mari satisfacțiuni ce poate avea un profesor este, fără îndoială, simpatia foștilor săi elevi*"[17].

Spiru Haret: „*Domnilor, sentimentele pe care D-voastră le manifestați acum, ne umplu sufletul de mulțumire și încredere ..., căci vedem că munca noastră a dat rod îmbelșugat. Munca aceasta e reprezentată prin cea mai splendidă producție ce o putea spera cineva, prin o falangă de oameni conștienți pe care se poate sprijini țara, oameni încrezători în ei și în viitorul țării*"[18]. „*Și în același timp să-mi mai permiteți a face o urare și pentru țara noastră. Îi urez a avea și pe viitor cât mai mulți fii ca D-voastră*"[19].

16. Idem, p. 21-22.
17. Idem, p. 53.
18. Idem, p. 51-52.
19. Idem, p. 63.

Valentina Albei

Dificultăți întâmpinate în restaurarea documentelor cu pecete

Fondul de „Documente istorice vechi – secolele XV-XIX” aflat în Arhiva Istorică a Colecțiilor Speciale ale Bibliotecii Naționale a României oferă un bogat material documentar menit să dezvăluie aspecte semnificative ale vieții economico-sociale din Țările Române în perioada domniilor pământene și fanariote.

Acestui fond îi aparține și documentul care face subiectul următorului articol. Datat 14 februarie 1671, el este un zapis de întărire a proprietății, scris cu cerneală ferogalică și roșie de cinabru, în limba română, cu alfabet chirilic și purtând pecetea și semnătura lui Antonie Voievod, Domnul Țării Românești. Documentul atestă împroprietărirea lui Tudor „*vel căpitan din Greci cu ocină Băldească, jumătate ocină în Nimiceni şi ocină în Momiceni, cumpărată de la Matei slugerul cu 250 taleri*”.

Actul de proprietate e alcătuit din două file cusute între ele în jurul peceții cu șnur de mătase verde și are ca suport o hârtie de fabricație manuală obținută din fibre vegetale, cu linii de apă dispuse vertical, slab încleiată cu gelatină. Fixarea peceții de ambele file a făcut foarte dificilă intervenția de restaurare, tratamentul aplicat trebuind să fie adaptat situației.

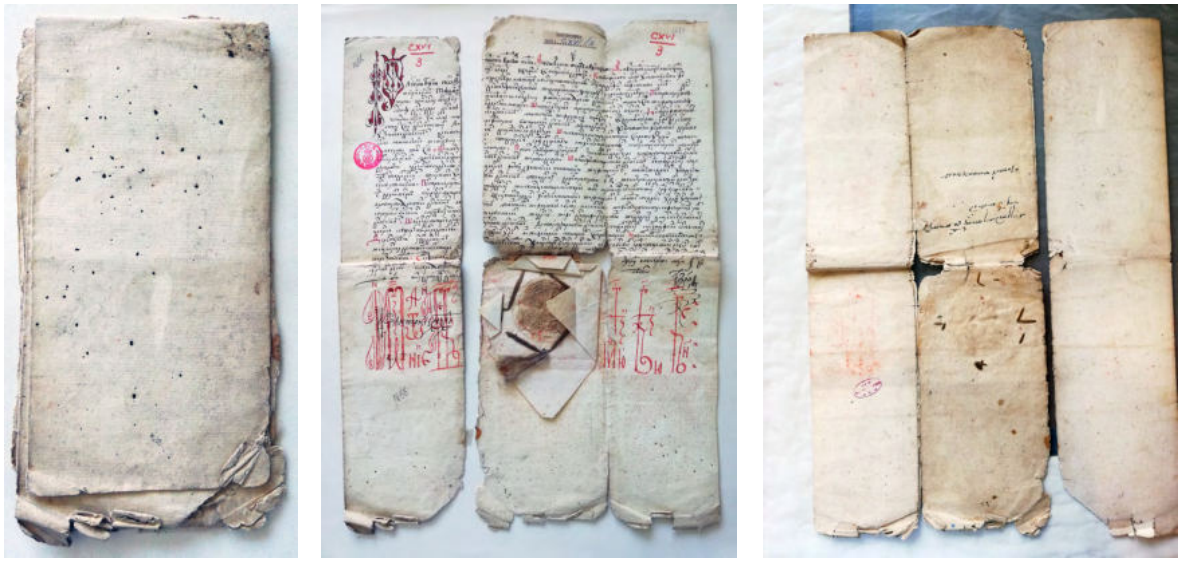

Fig. 1-3. Imagini ale documentului înainte de restaurare.

Valentina Albei, expert restaurator carte de patrimoniu
Biblioteca Națională a României
Compartimentul Conservarea și Restaurarea Documentelor
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, București
E-mail: valentina.albei@bibnat.ro

Starea de conservare a documentului era precară, acesta prezentând deteriorări multiple din cauza manipulărilor defectuoase, a condițiilor și a modului impropriu de păstrare. Cu două linii de pliere longitudinale și o pliere orizontală, actul a fost păstrat împăturit, rezultând șase cadrane. Prima linie longitudinală de pliere a secționat complet documentul. În încercarea de a menține unitatea suportului de hârtie, segmentele au fost fixate cu două benzi adezive, una în partea superioară, cealaltă în cea inferioară a documentului, benzi care erau detașate în momentul preluării acestuia. În punctele de intersecție a liniilor de pliere se puteau observa pierderi ale materialului suport, cu afectarea integrității textului, fragilizări, răsuciri, sfâșieri mai pronunțate în partea inferioară a documentului. Erau prezente, de asemenea, multiple urme de murdărie, halouri de apă, rugină, patină vulgară, excremente de insecte. Starea de conservare a peceții era extrem de precară, hârtia acesteia suferind fragilizări, multiple crăpături, îmbrunire. Ceara era casantă, lipsind în mare parte, mici fragmente ale acesteia fiind prinse în șiretul din mătase cu care era cusut documentul.

Fig. 4. Degradări ale pecetei.

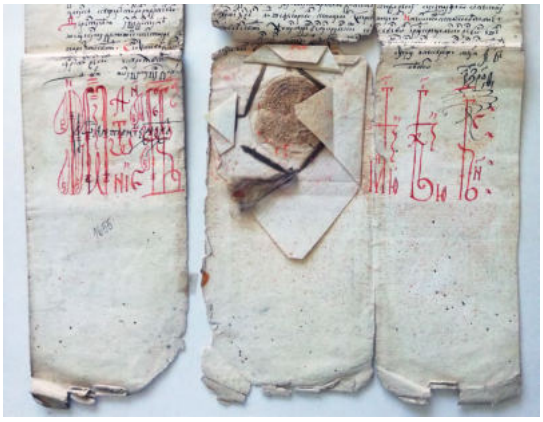
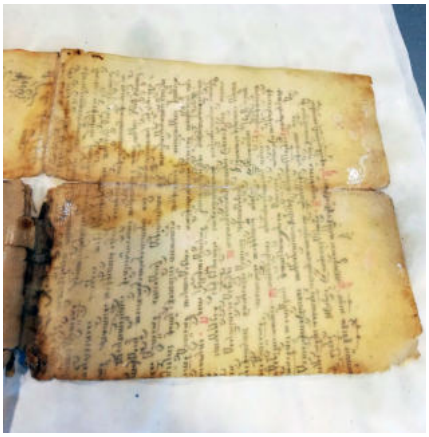

Fig. 5. Zone lacunare ale suportului papetar.

În procesul de restaurare a documentului, principala dificultate a reprezentat-o presarea lui fără a deteriora pecetea extrem de fragilă. Această operațiune a fost executată cu ajutorul unor hârtii de filtru suprapuse și decupate în zona peceții, operațiune prin care s-a urmărit protejarea ei. Grosimea hârtiilor de filtru a fost calculată astfel încât să depășească înălțimea peceții pentru a nu exercita nicio presiune care să afecteze integritatea acesteia.

Prima operațiune în cadrul tratamentului a fost curățarea uscată, când au fost îndepărtate urmele de praf și excrementele de insecte aflate pe verso-ul documentului.

Segmentul de document desprins a putut fi curățat prin sprayari repetate, solubilitatea ștampilei Muzeului Saint-Georges fiind protejată cu parafină. După curățarea și presarea intermediară au urmat consolidările zonelor fragilizate cu ajutorului vălului japonez. Etapa următoare a tratamentului a fost aceea de completare a zonelor lacunare, restabilindu-se astfel integritatea documentului.

Fig. 6. Curățarea umedă prin sprayare.

Fig. 7. Imagine finală – pecete.

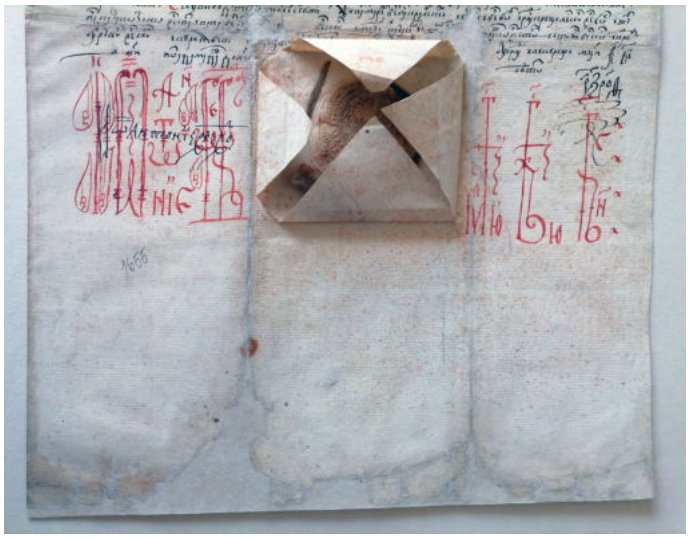

Fig. 8. Imagine finală cu completarea zonelor lacunare.

Ultima etapă și cea mai dificilă a fost aceea de presare finală a documentului. Pentru o mai bună păstrare și conservare, documentului i s-a confecționat o mapă de protecție pentru depozitarea în condiții optime.

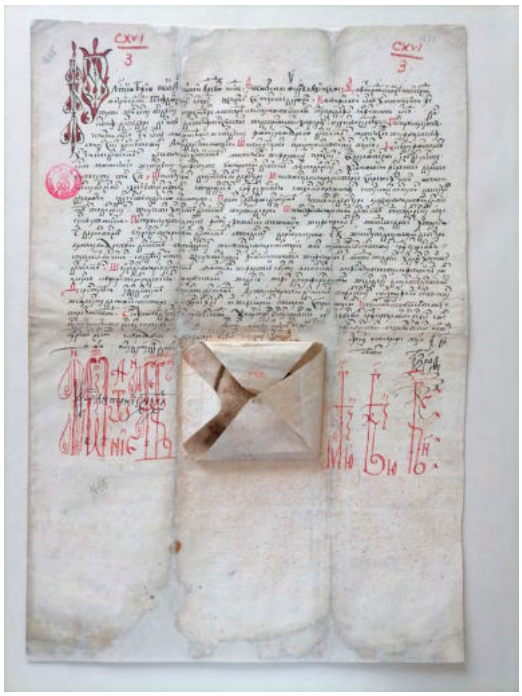

Fig. 9. Imaginea finală a documentului.

Fig. 10. Verso-ul documentului – imagine finală.

Sursa imaginilor: Biblioteca Națională a României. Compartimentul Conservarea și Restaurarea Documentelor.

Claudia Condruz

Manuscris slavon de secol XVI – restaurare conform principiului minimei intervenții

PREZERVARE. CONSERVARE. RESTAURARE

În activitatea sa zilnică, fiecare restaurator se confruntă cu o multitudine de lucrări cu grade diferite de deteriorare. În funcţie de materialele componente, de modul de realizare, de condiţiile de microclimat, păstrare şi mânuire, deteriorările pot fi superficiale sau profunde.

În ceea ce priveşte restaurarea de legătură, fiecare restaurator trebuie să studieze metodele timpurii de legare a cărţilor pentru că ele *nu* pot fi restaurate corect fără a fi înţelese vechile practici şi metode de legare. Scopul principal al restauratorului este de a reface cărţile distruse, aducându-le la o stare cât mai apropiată de cea originală şi de a le prelungi durata de viaţă. Conform *principiului minimei intervenţii*, dacă legătura unei cărţi este într-o stare bună pentru a fi păstrată şi corpul cărţii nu este periclitat de deficienţele legăturii, este de preferat păstrarea integrală a acesteia.

Subiectul articolului nostru face referire la un astfel de caz, o carte manuscrisă de secol XVI, [*Tetraevangheliar slavon*], aflată într-o stare avansată de degradare, în ciuda unor consolidări grosiere făcute la file. Pentru a salva acest manuscris de la o distrugere lentă, am ales un tratament de restaurare în urma căruia să fie păstrate integral toate elementele componente: cusătura originală, capitalbandurile (miezurile din sfoară şi aţa colorată), scoarţele din lemn, învelitoarea şi cotorul exterior din piele.

Manuscrisul slavon prezenta numeroase deteriorări de natură fizico-chimică şi biologică:

○ aciditate crescută în zona textului din cauza folosirii la scris a cernelii ferogalice, fapt care a dus la perforarea hârtiei;

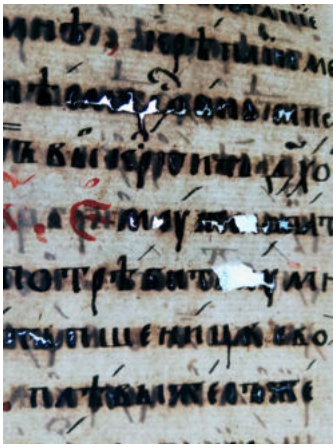

Fig. 1. Perforarea hârtiei.

Fig. 2. Desprinderea parţială a fasciculelor.

Claudia Condruz, expert restaurator carte veche, rară document, legătură carte veche
Biblioteca Națională a României
Compartimentul Conservarea și Restaurarea Documentelor
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, București
E-mail: claudia.condruz@bibnat.ro

• pete de proveniență diferită prezente pe suprafața hârtiei: apă, rugină, arsură, cerneală, ulei, ceară, patină vulgară, praf și funingine, excremente de insecte;

• perforații, galerii și rosături produse de insecte la nivelul primelor și ultimelor file;

• primele fascicule al manuscrisului desprinse parțial din cusătură;

• numeroase zone lacunare în cuprinsul corpului cărții, completate și consolidate grosier cu benzi de hârtie fixate cu clei de origine animală.

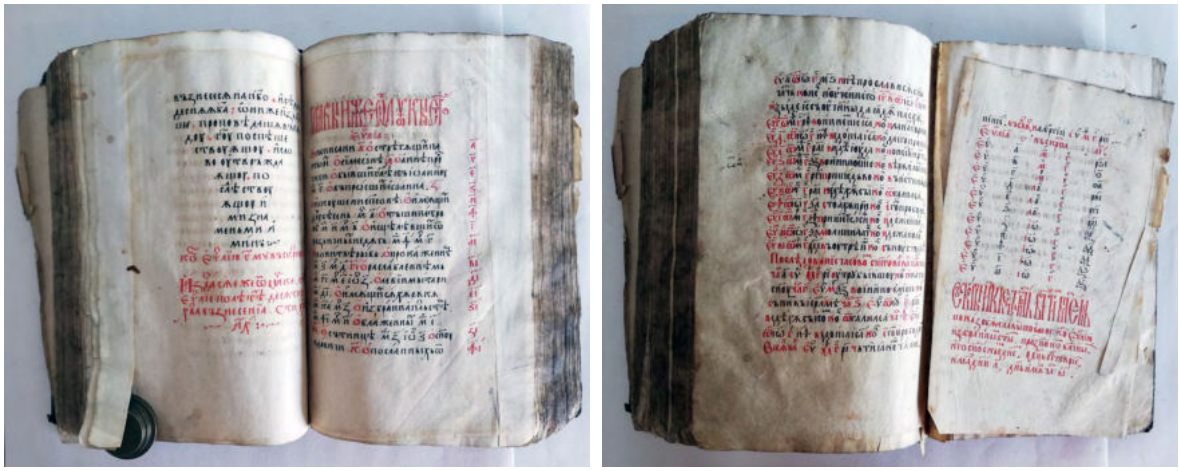

Fig. 3-4. File completate grosier cu benzi de hârtie.

Manuscrisul avea:

• scoarța anterioară detașată parțial de corpul cărții din cauza ruperii capetelor nervurilor;

• învelitoarea din piele ruptă de-a lungul articulației anterioare externe, cu zone lacunare majore (zona colțurilor, muchiilor și extremitățile cotorului exterior);

Fig. 5-6. Imagini cu degradările învelitoarei din piele a manuscrisului.

• capitalband-ul superior foarte degradat (rupt și detașat de scoarța anterioară), cu miezul subțire de sfoară care nu s-a mai păstrat și cu ața cu care s-a efectuat coaserea, ruptă și păstrată parțial.

Fig. 7. Capitalband-ul superior deteriorat.

Fig. 8. Degradare cotor exterior.

Pe baza constatărilor vizuale şi a examinării buletinelor de analiză fizico-chimică şi biologică s-a întocmit dosarul de restaurare şi un plan de tratament care a fost propus spre avizare Comisiei de Restaurare. În urma avizării de către comisie a tratamentului, manuscrisul a intrat în procesul de restaurare.

După o curăţare uscată pentru îndepărtarea depozitelor de praf, păr, clei și ceară, s-a trecut la restaurarea corpului cărţii fără a se desprinde filele din cusătura originală. Această operaţiune a fost de durată deoarece fiecare filă trebuia presată în aşa fel încât să nu afecteze cusătura şi filele alăturate. Benzile de hârtie folosite la consolidările grosiere au fost înlăturate în măsura în care acest lucru a fost posibil şi zonele lacunare rezultate au fost completate cu o hârtie japoneză corespunzătoare grosimii şi culorii celei originale. Filele cu hârtia perforată din cauza cernelii ferogalice au fost consolidate cu văl japonez foarte subţire (6 gr.) pentru a se evita eventualele pierderi din zona purtătoare de text.

Finalizarea restaurării filelor pe volum nedesfăcut a fost urmată de recoaserea primelor fascicule desprinse parţial din cusătură. Conform legăturii coptice, specifice acestui manuscris, înainte de recoaserea primelor fascicule, scoarţa anterioară, desprinsă din legătură din cauza ruperii capetelor nervurilor, a trebuit să fie fixată de primul fascicul al manuscrisului.

Fig. 9. Recoaserea primelor fascicule și atașarea lor la corpul cărții.

Următoarea etapă a procesului de restaurare a vizat refacerea capitalband-ului superior – confecţionarea unui nou miez subţire de sfoară, reataşarea capitalband-ului de scoarţa anterioară şi festonarea acestuia cu ajutorul aţei de bumbac în trei culori, având ca model capitalband-ul inferior.

Fig. 10-12. Refacerea capitalband-ului superior – etape intermediare de lucru.

Restaurarea învelitorii şi a cotorului exterior din piele, precum şi refacerea articulaţiilor externe au fost făcute cu ajutorul pielii de viţel colorate şi subţiate în prealabil. Zonele afectate ale colţurilor, muchiilor şi extremităţilor cotorului exterior au fost completate cu piele nouă, refăcându-se astfel integritatea volumului.

Fig. 13-15. Imagini ale manuscrisului la finalul restaurării.

Ultima operaţiune a procesului de restaurare a fost aceea de croire a unor noi forzaţuri şi de ataşare a lor la corpul cărţii.

Pentru atenuarea eventualelor riscuri de degradare a manuscrisului, odată restaurat şi redat colecţiei din care face parte, s-a confecţionat o casetă de protecţie în care va fi păstrat după ieşirea lui din laboratorul de restaurare.

În încheiere, vom prezenta câteva probleme care ar fi apărut dacă metoda de tratament aleasă ar fi fost cea în care s-ar fi desfăcut cusătura volumului. Chiar dacă s-ar fi înlăturat toate benzile de hârtie cu care s-a executat consolidarea empirică anterioară, efectuarea unei noi cusături ar fi implicat modificarea cotorului şi a dimensiunilor întregului volum. Tranşa originală fiind dreaptă, o nouă coasere ar fi făcut imposibilă rearanjarea fasciculelor. Rezultatul final ar fi fost o legătură nouă care să nu semene cu cea originală chiar şi în condiţiile păstrării şi intarsierii pielii originale.

Tratamentul ales şi aplicat în restaurarea acestui manuscris a făcut posibilă păstrarea tuturor elementelor originale ale legăturii, readucerea la o formă cât mai apropiată de cea iniţială şi redarea integrităţii manuscrisului.

Sursa imaginilor: Biblioteca Națională a României. Compartimentul Conservarea și Restaurarea Documentelor.

Mihaela Tomescu

Fundația Culturală „Remember Enescu” la 25 de ani de activitate (1999-2024)

Fundația Culturală „Remember Enescu”, organizație neguvernamentală, apolitică și nonprofit, a fost fondată în anul 1999 și își propune să omagieze în diverse forme, personalitatea marelui compozitor, violonist, dirijor, pianist și pedagog George Enescu, figură emblematică a culturii române, și, totodată, să sprijine dezvoltarea activității muzicale în România. Fundația Culturală „Remember Enescu” este condusă de reputata profesoară Mihaela Tomescu și are drept membri, soliști şi/ sau profesori care se ocupă de salvarea şi protejarea tezaurului artistic muzical românesc, precum şi de promovarea tinerilor în viaţa muzicală, inclusiv prin încurajarea unei abordări cu consecvenţă a creaţiei românești. Proiectele Fundației s-au orientat spre crearea de legături între personalitatea celui mai important compozitor român, George Enescu, şi tânăra generaţie de tineri artişti, dar și spre păstrarea în memoria publică a unor eminenți profesori care au influențat prin activitatea lor calitatea vieții muzicale românești.

Fig. 1. Cercul Militar Național.

Mihaela Tomescu, președinte
Fundația Culturală „Remember Enescu”
Str. Ioan Bianu, nr. 39, Sector 1, București
E-mail: mihaela.tomescu@rememberenescu.ro

Activitățile Fundației s-au desfășurat pe mai multe linii artistice:

Stagiuni săptămânale de recitaluri, pe scene bucureștene, în colaborare cu școli și licee de muzică, instituții de cultură, muzee – Colegiul Național de Muzică „George Enescu", Colegiul Național de Arte „Dinu Lipatti", Școala Gimnazială de Arte „Iosif Sava", Școala Gimnazială de Arte nr. 2, Școala Gimnazială de Arte nr. 3, Școala Gimnazială de Arte nr. 4, Filarmonica „George Enescu", Muzeul Național „George Enescu", Cercul Militar Național, Centrul Național de Artă „Tinerimea Română", Palatul Suțu, Universitatea Națională de Muzică „George Enescu", Sala Dalles, Biblioteca Națională a României, Piața Festivalului „George Enescu" ș.a.

Festivalul itinerant „Remember Enescu", desfășurat în mai multe orașe din țară, în colaborare cu școli și colegii de muzică, precum și cu instituții de cultură. La recitaluri au participat atât membrii Fundației, cât și invitați din orașele partenere – Alba Iulia, Arad, Bacău, Baia Mare, Bârlad, Brașov, Brăila, București, Bușteni, Buzău, Cluj-Napoca, Constanța, Craiova, Focșani, Iași, Lugoj, Piatra Neamț, Ploiești, Pitești, Râmnicu Vâlcea, Satu Mare, Sibiu, Sinaia, Slobozia, Suceava, Târgoviște, Timișoara, Tulcea.

Enumerăm și colaborările cu filarmonicile din țară, evenimente foarte importante pentru fundația noastră, care oferă tinerilor interpreți, membri și invitați ai fundației, ocazia de a se prezenta în recitaluri și concerte cu orchestra, pe marile scene ale țării. Astfel am colaborat cu Filarmonica „George Enescu" București, Filarmonica „Dinu Lipatti" Satu Mare, Filarmonica „Ion Dumitrescu" Râmnicu Vâlcea, Filarmonica „Oltenia" Craiova, Filarmonica „George Enescu" Botoșani, Filarmonica „Paul Constantinescu" Ploiești, Filarmonica de Stat Sibiu, Filarmonica „Banatul" Timișoara.

Fig. 2. Ateneul Român — „*Clasic e fantastic*", 2018.

Concursuri

Concursul Internaţional de Vioară „Remember Enescu”, care se desfășoară la București și la Sinaia, a devenit în timp unul dintre cele mai importante din peisajul muzical românesc, câștigătorii derulând cariere internaţionale sau confirmându-şi valoarea în alte competiţii desfăşurate peste hotare. Din juriul acestei prestigioase competiții au făcut întotdeauna parte personalităţi de prim nivel ale lumii muzicale româneşti şi internaţionale. De-a lungul anilor, la Concursul Internaţional „Remember Enescu” s-au înscris peste 800 concurenţi, reprezentând 37 de ţări şi 28 de oraşe din România.

Fig. 3. Juriul și laureații concursului „*Remember Enescu*” — Secțiunea Canto, Bușteni, 2019.

Din anul 2019, concursul s-a îmbogățit cu o nouă secțiune dedicată tinerilor interpreți vocali. Astfel, prima ediție s-a desfășurat la Centru Cultural „Aurel Stroe” din Bușteni.

După pandemia de COVID-19, concursul a revenit în viața artistică a tinerilor, cu patru secțiuni – vioară, pian, canto și compoziție. Concursul s-a desfășurat la Timișoara, în colaborare cu Universitatea de Vest și a făcut parte din proiectele aprobate pentru *Timișoara 2023 – Capitala Europeană a Culturii*.

Marele premiu al Concursului „Remember Enescu”, ediția a XX-a din 2023, i-a fost decernat violonistului Mihai Mangîr, de la Liceul Republican „Ciprian Porumbescu” din Chișinău, Republica Moldova, iar premiul special „George Enescu” i-a fost decernat pianistei Anita Stoica, de la Colegiul Național de Muzică „George Enescu” din București.

Concursul Național de Interpretare „Ada Ulubeanu”, organizat anual, numără 13 ediții în martie 2023 și este singurul concurs care are și secțiunea de orgă, alături de pian solo, vioară, corzi grave, suflători, canto clasic, muzică de cameră, pian la patru mâini, pian acompaniament, pian complementar, atât pentru învățământul de stat, cât și pentru învățământul privat.

Concursul Național „Dan Cumpătă”, organizat anual și ajuns la a XI-a ediție, în decembrie 2023. Include secțiunile pian solo, vioară, corzi grave, suflători, canto clasic, muzică de cameră, pian la patru mâini, pian acompaniament, pian complementar, atât pentru învățământul de stat, cât și pentru învățământul privat.

Aceste două concursuri sunt dedicate memoriei unora dintre figurile pedagogice de prim nivel ale învăţământului bucureştean.

Concursul Național de Interpretare Teatrală și Muzicală „C. I. și C. C. Nottara”, aflat, în mai 2023, la a III-a ediție, este dedicat actorului Constantin Ion Nottara și violonistului, compozitorului și profesorului Constantin C. Nottara. Este organizat pentru secțiunea arta actorului și pentru secțiunile vioară, pian, pian acompaniament, pian complementar, pian la patru mâini, muzică de cameră, corzi grave, canto, vioară și pian învățământ privat.

Fig. 4-5. Masterclass Mihăileni.

Începând cu anul 2016, Fundația Culturală „Remember Enescu” desfășoară *turneele naționale* „*Pe urmele lui Enescu*” în diferite zone din țară, urmărind traseele artistice ale lui George Enescu. Amintim edițiile derulate în 2016 la Lugoj, Caransebeș, Oravița, în 2017 la București – Jockey Club, Muzeul Național „George Enescu”, Ateneul Român, Hotelul Grivița, în 2018 la Iași – Universitatea Națională de Arte „George Enescu”, Casa Memorială „Mihail Sadoveanu”, Muzeul Unirii și Bârlad – Muzeul „Vasile Pârvan”, Casa „Eugen Bulbuc”, Grădina publică, în 2019 la Iași – Universitatea Națională de Arte „George Enescu”, Muzeul Unirii, Castelul Sturdza de la Miclăușeni și Căminul de Bătrâni Casa Sfântul Iosif.

După încheierea pandemiei de COVID-19, o nouă ediție a turneului „*Tineri interpreți pe urmele lui Enescu*” este în curs de organizare și se desfășoară în două etape:

• 24-27 iulie 2024, la Iași, Palatul Culturii, DGASPC (Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului), Castelul Sturdza de la Miclăușeni și Fundația Hecuba,

• 15-20 august 2024, la Focșani, Tecuci, Bârlad și Piatra Neamț.

Fig. 6. Turneul „*Pe urmele lui Enescu*”, Universitatea Națională „George Enescu” Iași, 2019.

Fig. 7. Turneul „*Pe urmele lui Enescu*”, Casa de bătrâni „Sfântul Iosif” Iași, 2019.

Menționăm de asemenea organizarea, în parteneriat cu Fundația „Erich Bergel & Dorothy Kitchen” din S.U.A., în anul 2016, la Cisnădie, a Festivalului Internațional „Erich Bergel & Dorothy Kitchen” și, un an mai târziu, în 2017, la Sibiu, a Concursului Internaţional de Interpretare „Erich Bergel & Dorothy Kitchen”.

Fundația Culturală „Remember Enescu” a fost partener principal în proiectul „*Restaurarea și revitalizarea Casei compozitorului Paul Constantinescu*” din Ploiești, proiect susținut cu fonduri norvegiene, organizând Festivalul Internațional „Paul Constantinescu”, în aprilie 2023, la Filarmonica „Paul Constantinescu” din Ploiești.

Fig. 8. Casa memorială „Paul Constantinescu” 2015.

Cel mai nou proiect al fundației noastre este Școala de Vară „Remember Enescu", anul acesta numărând a treia ediție. Primele două ediții s-au desfășurat la Sinaia, iar ediția a treia se va desfășura la Centrul de Cultură „Rosetti Tescanu – George Enescu". Școala propune participanților cursuri pentru vioară, pian, muzică de cameră și arta actorului.

Fig. 9. Școala de vară — Sinaia, 2022.

La finalul cursurilor sunt organizate recitaluri, în locația de studiu și în împrejurimi.

În cei 25 de ani de activitate, toate gândurile și realizările noastre artistice au fost (și vor fi și în continuare) dedicate marelui nostru maestru George Enescu, personalitate emblematică a culturii naționale românești și un exemplu demn de urmat pentru tânăra generație.

Fig. 10. Recital — Covasna, 2014.

Fig. 11. Recital — Mogoșoaia, 2020.

Fig. 12. Turneul Stradivarius, 2021, Catedrala „Sf. Iosif", București.

Sursa imaginilor: Arhiva Fundației Culturale „Remember Enescu".

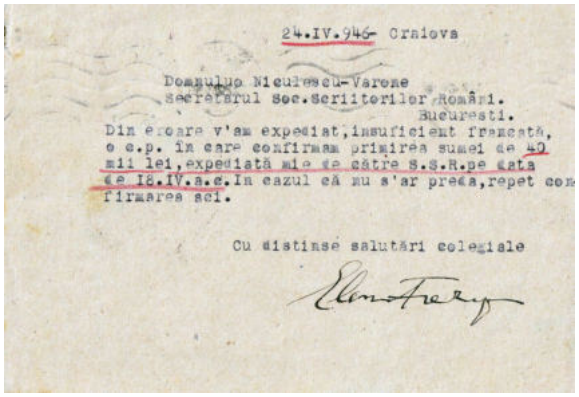
Fig. 13. Turneul Stradivarius, 2019.

Cristina Marinescu

O poetă pentru toate anotimpurile sufleteşti. Manuscrisele Elenei Farago

În mod paradoxal, Elena Farago (1878-1954), poetă de o mare delicateţe sufletească şi nobleţe etică, nu a rămas în conştiinţa publicului român prin lirica sa de dragoste, ci prin remarcabilele poezioare pentru copii. Capacitatea sa de a se emoţiona în faţa diferitelor manifestări ale existenței, cu o compasiune ce reuşeşte să evite dulcegăriile, a transmis generaţiilor de mici cititori mesajul unei sensibilităţi care e starea firească a omului şi care se cere cultivată devreme în viaţă.

De fapt, Elena Farago a scris poezii de dragoste, cu puternice accente simboliste şi cu o asemenea sublimare a senzualităţii încât ar putea trece drept imnuri mistice. E foarte adevărat că aplecarea spre senzualitate nu exclude misticismul poetic, aşa cum vedem în *Cântarea Cântărilor* şi în poeziile lui Vasile Voiculescu. E vorba, până la urmă, de un respect religios pentru tot ce ţine de experienţa dragostei umane, fascinantă pe toate palierele fiinţei, inclusiv pe cel carnal. Totuşi, Elena Farago are o înclinaţie intelectuală care copleşeşte impresia tactilă, deşi trebuie să spunem că nu devine niciodată pedantă sau aridă în ceea ce scrie. E o calitate remarcabilă la o femeie, căci femeile scriu de obicei mult mai aplecat spre instinctual şi pasional, cum scria Sappho, de exemplu.

24.IV.946 Craiova

Domnului Niculescu-Varone
secretarul Soc.Scriitorilor Români.
Bucuresti.

Din eroare v'am expediat,insuficient franeată,
o c.p. în care confirmam primirea sumei de 40
mii lei,expediată mie de către S.S.R.pe data
de 18.IV.a.c.In cazul că nu s'ar preda,repet con
firmarea sei.

Cu distinse salutări colegiale

Elena Farago

ROMANIA 5

Elena Farago
Craiova

CARTE POSTALĂ

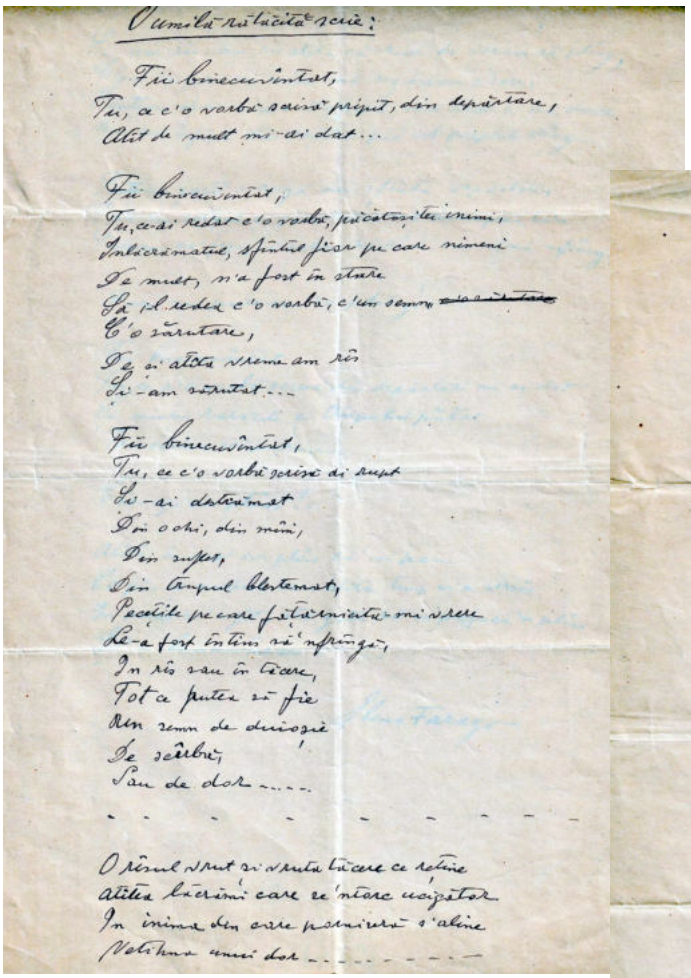
Domniei sale
Domnului NICULESCU-VARONE
Societatea Scriitorilor Români x
Bucuresti
str.General Berthelot,18.

Sursa imaginilor: Biblioteca Națională a României, Colecții Speciale, Cabinetul de Manuscrise.

Există câteva manuscrise ale Elenei Farago în colecţia Cabinetului de Manuscrise al Bibliotecii Naţionale a României, o singură poezie şi câteva scrisori. Poezia intitulată „O umilă rătăcită scrie ...” e o declaraţie ardentă de dragoste, nu se ştie dacă o dedicaţie către un iubit adorat ca un zeu

Cristina Marinescu, bibliotecar
Biblioteca Națională a României
Serviciul Colecții Speciale
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, București
E-mail: cristina.marinescu@bibnat.ro

sau o emoţionantă invocare a Divinităţii. Această dualitate e în cheie creştină, dacă e să o comparăm cu lirica eminesciană („Că te iubeam cu ochi păgâni”), în care avem recursul la spiritualitatea de tip indic, dar preluată prin intermediul lui Schopenhauer. Interesantă e absenţa rebeliunii feministe din poezia Elenei Farago, deşi ea a fost o militantă socială activă, fiind chiar întemniţată la un moment dat din cauza unui protest legat de răscoala ţărănească de la 1907. (Se pare că doar intervenţia lui Nicolae Iorga a reuşit să o elibereze în scurt timp pe poetă.)

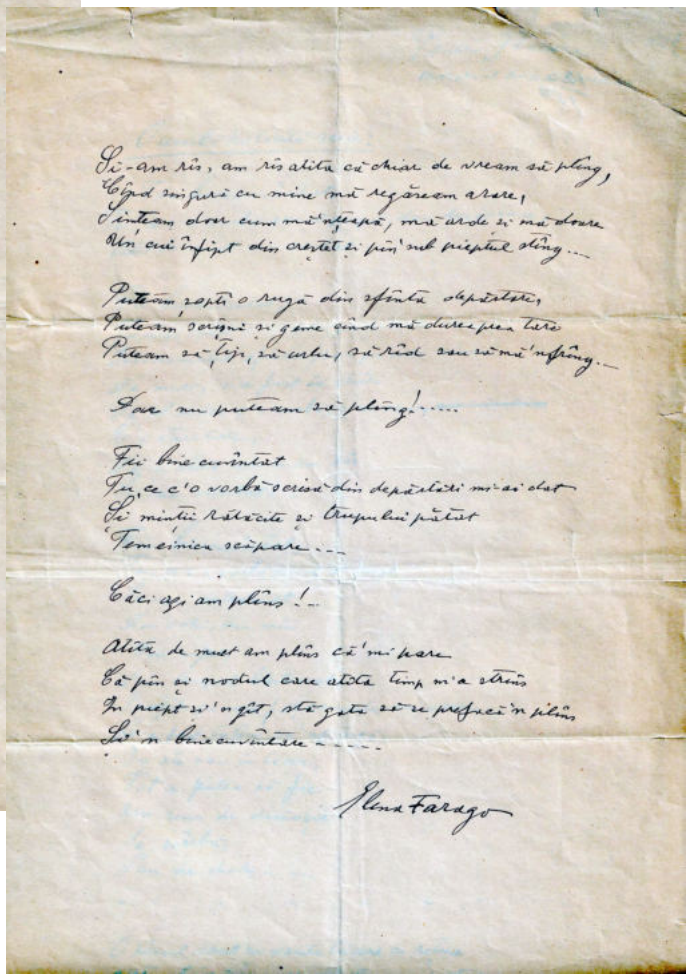
O umilă mărturisire:

Fie binecuvântat,
Tu, ce c'o vorbă scrisă prigut, din depărtare,
Atât de mult mi-ai dat...

Fie binecuvântat,
Tu, ce-ai redat c'o vorbă, păcătoşilor inimi,
Înlăcrămatul, sfântul jăr pe care nimeni
De mult, m'a fost în stare
Să-l vadă c'o vorbă, c'un semn ~~de mângâiere~~
C'o sărutare,
Deşi atâta vreme am râs
Şi-am zâmbit...

Fie binecuvântat,
Tu, ce c'o vorbă scrisă din rugă
Şi-ai dezmorţit
Din ochi, din mâini,
Din trupul blestemat,
Păcatele pe care fărădelegile-mi vrere
Le-a fost întins să înfrângă,
În râs sau în lacrimi,
Tot ce putea să fie
Mărturie de devoţiune
De zădărnicie,
Sau de dor.....

O râsul mut şi-n lacrimi lucrul ce reţine
Atâtea lacrimi care se întorc nejelite
În inima din care porniseră o-aline
Potolitoare unui dor.....

Şi-am râs, am râs atâta că chiar de vream să plâng,
Când mişcări cu mine mă răsturnam afară,
Doream oboseala cum mă răzleaţă, mă arde şi mă doare
Mărul cui înfipt din creştet şi până sub piept în sâng...

Puteam rosti o rugă din răsputeri depărtate,
Puteam să-mi gem şi geme când mă duce pe ţărâte
Puteam să-ţip, să urlu, să râd sau să mă înfrâng...

Doar nu puteam să plâng!.....

Fie binecuvântat
Tu, ce c'o vorbă scrisă din depărtări mi-ai dat
Şi minţii rătăcite şi trupului păcătos
Tămăduire-n pace...

Căci azi am plâns!...

Atâta de mult am plâns că mi-pare
Că până şi norocul care atâta timp mi-a stătut
În piept şi-n gât, stă gata să se prefacă în plâns
Şi-n binecuvântare.....

Elena Farago

Manuscrisele Ms 17998 şi Ms 18000 conţin articole despre Elena Farago, semnate de poetul craiovean Tiberiu Iliescu (1906-1978). Unul dintre ele are un titlu extrem de sugestiv, în lumina celor spuse mai înainte: „Un mitropolit liric: Elena Farago”, desigur, cu o oarecare forţare a sensului figurat, dar omagiind dimensiunea de respect religios al poetei. Tiberiu Iliescu evocă personalitatea celei ce îi apărea ca fiind „*blândă ca o icoană cu mistere în eternitatea şi a cuiva şi undeva sau nicăieri*”. (Elena Farago avea un salon literar în Craiova, unde veneau regulat personalităţi ale vieţii intelectuale locale, deşi cu titlu de „nomazi” treceau şi nume precum Lucian Blaga, Eugen Lovinescu, Felix Aderca, Pompiliu Constantinescu. Se pare că poeta ţinea să evite sentimentalismul, chiar şi de largă cuprindere, al lui George Sand.)

Biografia Elenei Farago relevă un parcurs intelectual şi literar constant, întrucât ea a fost prietenă cu mari personalităţi din epocă, de la Ion Luca Caragiale, în casa căruia a fost guvernantă, la Nicolae Iorga, care o admira şi o respecta, văzând în ea o confidentă. A îndeplinit şi funcţii culturale, fiind directoare a Fundaţiei „Alexandru şi Aristia Aman" din Craiova, co-fondator al revistei literare craiovene *„Năzuinţa"* şi, nu în ultimul rând, făcând muncă de înaltă calitate ca bibliotecar la fundaţie.

Poezia Elenei Farago ilustrează cele trei paliere ale dragostei: iubirea ocrotitoare pentru copii, pasiunea curată pentru fiinţa care o completează şi dragostea de Divin. Este una din poetele căreia posteritatea i-a făcut într-un fel o nedreptate, refuzând a celebra aspectele diverse ale operei, *atât* de frumoase sunt creaţiile sale pentru cei mici. Poate, vreodată, portretul său literar va fi întregit, bucurând generaţii de cititori mari şi mici.

Craiova, 16 Martie, 1946

Domnului Niculescu-Varone

Secretar al S.S.R. Bucuresti.

In posesiunea sumei de 50 ,000 lei

acordată de S.S.R., vă rog să primiţi

cele mai distinse mulţumiri, atît onor

Comitetul cît şi Dv.

Cu bune salutări colegiale

Numele și adresa trimițătorului

Elena Farago
Craiova

Str. .....

Comuna .....

CRAIOVA 20 MAR 1946

ROMANIA

ROMANIA

POSTA LEI 40

CARTE POSTALĂ

Domnului

G. NICULESCU-VARONE

Secretarul Soc. Scriitorilor Romîni

Bucuresti -I-

str. General Berthelot, 16.

Pe această parte se scrie numai adresa

B. C. S. Nr. 9933

Elena-Gabriela Bănuț

Opera lui Alex Ştefănescu reflectată în colecțiile de carte ale Bibliotecii Naționale a României. Biobibliografie

COMEMORĂRI CULTURALE

Introducere

Alex Ștefănescu (n. 6.11.1947 – d. 25.02.2024) este una dintre cele mai proeminente voci ale criticii literare românești contemporane, cunoscut pentru stilul său fermecător și erudit prin care abordează operele literare, oferind o perspectivă unică asupra literaturii contemporane și clasice românești. Cu o carieră remarcabilă și o contribuție vastă la critica literară, Alex Ștefănescu s-a impus prin numeroase articole, lucrări critice și studii care oferă o înțelegere profundă și rafinată a literaturii naționale. Analizele sale sunt apreciate atât pentru acuratețea observațiilor cât și pentru modul accesibil în care reușește să explice concepte complexe, făcând literatura mai ușor de înțeles și de apreciat de către publicul larg. Articolul nostru explorează influența lui Alex Ștefănescu în peisajul literar românesc și contribuțiile sale esențiale la dezvoltarea și promovarea culturii scrise din România.

Pentru o perioadă de timp, la începutul anilor 2000, Alex Ștefănescu a lucrat în Biblioteca Națională a României, fiind implicat în nenumărate proiecte culturale, de promovare a instituției, a colecțiilor sale, a culturii românești în general.

Folosind bibliografia ca instrument de acces la informație, ne propunem, prin articolul de față, să oferim celor interesați, o imagine reinterpretată din punct de vedere biblioteconomic, a contribuției lui Alex Ștefănescu la cultura românească. Vom folosi descrierile bibliografice ale cărților pe care le-a semnat în calitate de autor, adăugând adnotări care să dezvăluie structura lucrării, subiectele principale, accesibilitatea limbajului, prezența ilustrațiilor sau a altor elemente considerate importante pentru utilizatorii bibliografiei. Lucrările sunt ordonate cronologic și, în cadrul unui an, ordonarea este alfabetică, după titlu. De asemenea, prezentăm o listă a lucrărilor la care Alex Ștefănescu a contribuit cu diferite responsabilități: prefațator, antologator etc.

Pentru documentare au fost folosite colecțiile Bibliotecii Naționale a României, iar descrierile bibliografice au fost selectate din Catalogul online (*https://bibnat.ro/*).

Elena-Gabriela Bănuț, bibliotecar
Biblioteca Națională a României
Serviciul Centrul Național de Identificare Editorială Standardizată
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, București
E-mail: gabriela.banut@bibnat.ro

Alex Ștefănescu – scurtă privire biografică

Alex Ștefănescu (pe majoritatea lucrărilor semnat Alex. Ștefănescu și cu numele întreg, Alexandru Ștefănescu[1]) s-a născut la 6 noiembrie 1947 în Lugoj și a decedat la 25 februarie 2024 în București. În anul 1951, familia revenea în zona natală, în Suceava. Pentru că și-a petrecut o mare parte a copilăriei și adolescența acolo, Alex Ștefănescu se considera bucovinean[2]. Tatăl lui era inspector la administrația financiară, iar mama, profesoară. A avut o soră și un frate mai mici: Alexandrina și Florin.

Între anii 1965-1970 a fost student al Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București. În 1967 este anchetat de Securitate în urma scrierii unei satire politice *Țăran și secretar* și a unor comentarii referitoare la regimul comunist. Tot în timp ce era student, Geo Dumitrescu îi publică poeziile scrise sub pseudonimul Ioana Matei, în *„Contemporanul”* și *„România literară”*. În ultimul an de facultate, la îndemnul profesorului său, Nicolae Manolescu, Alex Ștefănescu începe să scrie critică literară. Primele comentarii critice i-au apărut într-o rubrică săptămânală din revista *„Luceafărul”*. În 1970 se căsătorește cu Domnița-Maria-Eugenia Andreiovici[3], fiind împreună până la decesul lui Alex Ștefănescu.

Din toamna anului 1970, Alex și Domnița Ștefănescu au fost profesori la o școală generală din localitatea Cajvana, județul Suceava. După șase luni, cei doi soți pleacă să lucreze în Constanța. Despre perioada în care locuiesc în Constanța, Alex Ștefănescu a povestit cu drag în multe dintre cărțile sale. În acest timp, la recomandarea lui Nicolae Manolescu, este angajat ca redactor la revista *„Tomis”*. Din cauza reducerilor de personal, în 1975 rămâne fără serviciu și se mută împreună cu soția la Ploiești, pentru doi ani. Tot în anul 1975 se angajează la *„Suplimentul literar-artistic”* al *„Scânteii tineretului”*, iar soția sa, la editura Albatros[4]. Timp de doi ani, între 1984-1986, lucrează sub conducerea lui Octavian Paler la *„România liberă”*, apoi la revista *„Magazin”* (între anii 1987-1989). Între 1990-2010 a lucrat la revista *„România liberă”*, unde din 1995 a fost redactor șef[5].

A compus versuri de la vârsta de șase ani, când încă nu știa să scrie. La vârsta de 17 ani i se publică prima poezie (*Poate...)* în ziarul *„Zori noi”* din Suceava. În anul 1977, Alex Ștefănescu debutează cu prima sa carte de critică literară ce poartă titlul *Preludiu*[6].

A fost membru al Uniunii Scriitorilor începând din anul 1977.

A publicat peste 30 de cărți de critică literară, antologii, publicistică, teorie literară, proză, teatru și a scris peste 5.000 de articole de critică literară[7]. A tradus cartea lui André Frossard: *Dumnezeu există, eu L-am întîlnit*.

Alex Ștefănescu s-a bucurat de recunoașterea realizărilor sale și a fost răsplătit cu numeroase premii, dintre care le menționăm pe cele primite pentru lucrarea *Istoria literaturii române contemporane: 1941-2000*, publicată în 2005: Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei

1. SASU, Aurel. Ștefănescu Alex.[andru]. În: *Dicționarul biografic al literaturii române*. Vol. 2: M-Z. Pitești: Paralela 45, 2006, p. 670.
2. ŞTEFĂNESCU, Alex. *Jurnal secret, serie nouă (2009-2015)*. Bucureşti: Corint Books, 2016, p. 314.
3. Idem, p. 315.
4. Idem, p. 316.
5. A murit criticul literar Alex Ștefănescu. În: *HotNews.ro. Ştiri non-stop*. Disponibil pe internet la adresa *https://hotnews.ro/a-murit-criticul-literar-alex-stefanescu-15275*, accesat în 25.05.2024.
6. REVNIC, Ioana. *Convorbiri cu Alex. Ştefănescu*. București: ALLFA, 2013, p. 44-47.
7. ŞTEFĂNESCU, Alex. *Scurtă poveste a vieții mele*. Disponibil pe internet la adresa *https://www.facebook.com/alex.stefanescu.104/posts/pfbid022w9DhpdpWmfxp6NVQ7c2soQkdFivnX3CmvDNkVZ7gZSJGZwd6qNJvHJXeoeGc73Al*, accesat în 25.05.2024.

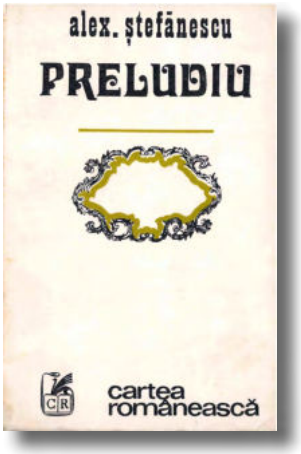
Române[8]. În anul 2000, Alex Ștefănescu primește Ordinul Național Serviciul Credincios în grad de Cavaler „*pentru realizări artistice remarcabile și pentru promovarea culturii*”[9].

Alex Ștefănescu a realizat și numeroase emisiuni culturale de televiziune, dintre care amintim: *Un metru cub de cultură* din 2004-2005, de la Realitatea TV; *Istoria literaturii române contemporane povestită de Alex. Ștefănescu* din 2007-2009, *Tichia de mărgăritar* între 2009-2011 și *Iluminatul public* între 2011-2012, la TVR Cultural[10], *Pagini despre satul românesc* din 2019, de la Trinitas TV. A realizat scenariul pentru serialul de televiziune în 12 episoade *Căsătorie imposibilă*, difuzat între 1999-2000 la TVR.

În perioada 2010-2014, din dorința de a-i ajuta pe tinerii scriitori, Alex Ștefănescu a răspuns cu aprecieri critice celor care-i trimiteau creațiile lor, comunicând cu aceștia pe blogul propriu[11].

Bibliografia adnotată a cărților lui Alex Ștefănescu din colecțiile
Bibliotecii Naționale a României

► Ștefănescu, Alex. *Preludiu* / Alex. Ștefănescu. București: Cartea Românească, 1977. 356 p. (BNaR II 179692)

Fiecare dintre scriitorii sau criticii literari despre care Alex Ștefănescu vorbește în această lucrare au dedicate între trei și 18 pagini. Aflăm detalii despre evoluția fiecărui scriitor sau critic și sunt analizate fragmentele semnificative din operele lor. Stilurile folosite de autori sunt și ele evidențiate. În ultimul capitol (de 54 de pagini) Alex Ștefănescu încearcă să răspundă la întrebarea „ce e nou în noua literatură?” (p. 298) și oferă cititorilor exemple de evoluție a diverselor stiluri și genuri literare, subliniind contribuția scriitorilor români în această direcție. Tendințele principale ale literaturii sunt prezentate cu numeroase argumente și exemple.

► Ștefănescu, Alex. *Jurnal de critic* / Alex. Ștefănescu. București: Cartea Românească, 1980. 248 p. (BNaR II 289480)

Lucrarea cuprinde considerații ale lui Alex Ștefănescu în legătură cu literatura și critica din perioada contemporană. Sunt redate însemnări ale autorului cu privire la diverse teme din literatură, opere, personaje celebre, scriitori, critici și istorici literari. Pentru aceste însemnări ale autorului nu apare precizarea dacă au o ordonare cronologică sau de altă natură.

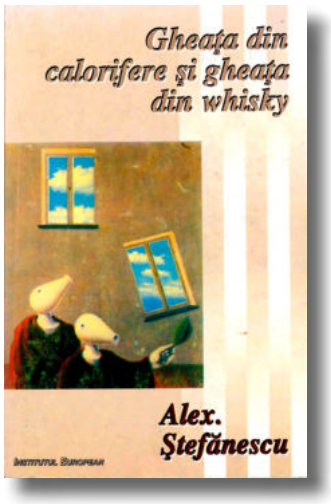
8. ȘTEFĂNESCU, Alex. *Op. cit.*, p. 263.
9. Decretul nr. 524/ 2000 privind conferirea unor decorații naționale personalului din subordinea Ministerului Culturii. În: *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 666 din 16 decembrie 2000. Disponibil pe internet la adresa *https://lege5.ro/Gratuit/gi3deojr/decretul-nr-524-2000-privind-conferirea-unor-decoratii-nationale-personalului-din-subordinea-ministerului-culturii*, accesat în 25.05.2024.
10. Muzeul Național al Literaturii Române. *S-a stins din viață criticul și istoricul literar Alex Ștefănescu*. Disponibil pe internet la adresa *https://mnlr.ro/en/s-a-stins-din-viata-criticul-si-istoricul-literar-alex-stefanescu/*, accesat în 25.05.2024.
11. ȘTEFĂNESCU, Alex. *Poșta redacției*. Disponibil pe internet la adresa: *https://alexstefanescupostaredactiei.blogspot.com/*, accesat în 25.05.2024.

► Ștefănescu, Alex. *Între da și nu* / Alex. Ștefănescu. București: Cartea Românească, 1982. 248 p. (BNaR II 320340)

Cartea este împărțită în trei capitole: profiluri, instantanee, reacții. Primele două capitole conțin considerații generale, cu scurte exemplificări și comparații, privitoare la operele scriitorilor și criticilor menționați în lucrare. În al treilea capitol al cărții sunt analizate, la modul general, tendințele actuale identificate în operele scriitorilor analizați și, mai ales, se încearcă o educare a acestora pentru a-și conștientiza greșelile și a se putea feri de ele. Direcțiile din literatura contemporană sunt și ele analizate și se subliniază necesitatea unei literaturi a prezentului, în care populația actuală să se poată regăsi. Tot în acest capitol este tratat și rolul criticului literar.

► Ștefănescu, Alex. *Dialog în bibliotecă* / Alex. Ștefănescu. București: Eminescu, 1984. 220 p. (BNaR II 345925)

Primele 126 de pagini reprezintă forma precedentă a lucrării *Cum se fabrică o emoție*, construită sub forma unui dialog, în care Alex Ștefănescu îl învață pe cititor cum să privească literatura. Scriitorii aspiranți primesc și ei sfaturi pe tot parcursul lucrării. În a doua parte a cărții sunt realizate profilurile a opt scriitori și doi critici literari contemporani. Critica este însoțită de numeroase exemple din lucrările autorului analizat. Sunt subliniate atât părțile de genialitate ale celui analizat cât și cele de stângăcie.

► Ștefănescu, Alex. *Gheața din calorifere și gheața din whisky: jurnal politic (1990-1995)* / Alex. Ștefănescu; cu 50 de desene de Linu. București: Institutul European pentru Cooperare Cultural-Științifică, 1996. 256 p. ISBN 973-586-008-2. (BNaR II 442701)

Lucrarea este organizată pe ani și conține întâmplări și reflecții ale autorului din perioada 1990-1995. Evenimentele politice și sociale din această perioadă de tranziție sunt surprinse și comentate de Alex Ștefănescu. Pe lângă cronica anilor de început ai democrației, sunt relatate și numeroase întâmplări ce-i au ca personaje pe critici și scriitori, cu evoluția lor pe acest fundal politic. În mod firesc, sunt intercalate amintiri și comparații cu evenimente din perioada comunistă.

► Ștefănescu, Alex. *Întîmplări* / Alex. Ștefănescu; cu 50 de desene de Linu. Iași: Institutul European, 2000. 96 p. ISBN 973-611-122-9. (BNaR II 442701)

Cartea cuprinde 50 de scurte povestiri cu întâmplări din viața autorului. Unele personaje din aceste întâmplări ne sunt cunoscute, iar altele nu. Scurtele povestiri nu au legătură între ele și nu sunt ordonate după niciun criteriu. Totul pare la întâmplare în această carte. Povestirile sunt îmbogățite cu mici desene realizate de Linu (Florin Ștefănescu, fratele autorului[12]). Cartea se citește foarte ușor și nu-i lipsește umorul.

12. ȘTEFĂNESCU, Alex. Istoriile lui Alex Ștefănescu: Cine este Linu? În: *Adevărul.ro*, 13.03.2015. Disponibil pe internet la adresa *https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/istoriile-lui-alex-stefanescu-cine-este-linu-1607036.html/*, accesat în 26.05.2024.

► Ștefănescu, Alex. *Istoria literaturii române contemporane: 1941-2000* / Alex Ștefănescu; concepția graf.: Mihaela Șchiopu; foto. de Ion Cucu. București: Mașina de Scris, 2005. 1175 p. ISBN 973-8491-21-5. (BNaR IV 72611)

Cea mai mare parte a lucrării arată transformările suferite de literatura română în perioada comunistă. Alex Ștefănescu împarte perioada 1941-2000 în cinci părți, dintre care prima (1941-1946) și ultima (1990-2000) sunt considerate perioade de tranziție și tratate mai succint (p. 7). Prezentarea fiecărui scriitor începe cu o scurtă biografie a lui și continuă cu analiza pe scurt a principalelor opere, totul încadrat în contextul social-politic al momentului. La finalul spațiului dedicat unui scriitor este redată și o scurtă bibliografie a operei sale. Lucrarea conține numeroase desene, caricaturi, fotografii, afișe și manuscrise.

► Ștefănescu, Alex. *Cum te poți rata ca scriitor: câteva metode sigure și 250 de cărți proaste* / Alex Ștefănescu. București: Humanitas, 2009. 369 p. Conține o notă bibliografică referitoare la autor. ISBN 978-973-50-2470-3. (BNaR II 537473)

Dintre cele peste o mie de cărți proaste pe care Alex Ștefănescu le-a citit în anii premergători tipării cărții (2009), autorul alege 250 care sunt de o „*stupiditate expresivă*” (p. 6). La începutul lucrării sunt prezentate pe scurt metodele nefericite folosite de către autori pentru a scrie o carte de o valoare discutabilă: inadecvarea registrului stilistic, enumerarea plină de pretenții a unor adevăruri banale etc. Fiecare carte are alocat un spațiu de una-două pagini în care Alex Ștefănescu ne demonstrează cu citate, de ce respectiva carte este „proastă”. O atenție deosebită primesc criticii și cei care semnează prefețele sau postfețele cărților și care, prin mesajele elogioase, îi induc în eroare pe cititori. Limbajul folosit este accesibil cititorului, care poate să nu fie un cunoscător al domeniului literar. Umorul autorului răzbate din fiecare frază, ceea ce face cartea ușor de citit și menține atenția și interesul treze. Cartea este un ghid cu exemple de rele practici, care pot fi văzute și ca avertismente, atât pentru cei care doresc să facă literatură sau să publice o carte cu valoare literară, cât și pentru cei care doresc să citească literatură.

► Ștefănescu, Alex. *Jurnal secret: dezvăluiri complete: 2003-2009* / Alex Ștefănescu; desene de Florin Ștefănescu. București: Corint, 2009. 400 p. ISBN 978-973-135-531-3. (BNaR II 541060)

Cartea redă întâmplări din viața autorului și are forma unui jurnal. Începe cu data de 27 februarie 2003 și se sfârșește cu 21 septembrie 2009. Întâmplările pe care autorul le consideră demne de a fi consemnate sunt dintre cele mai diverse, multe dintre ele obișnuite, cum ar fi o plimbare într-o zi însorită, o răceală, plantarea unei flori, o ninsoare, dar și întâlniri cu diverși scriitori, oameni politici, actori. Alex Ștefănescu ne lasă să pătrundem în viața și în mintea lui, iar modul în care o face are farmec și umor.

► Ștefănescu, Alex. *Bărbat adormit în fotoliu: întâmplări* / Alex Ștefănescu; viniete de Florin Ștefănescu. București: Curtea Veche Publishing, 2010. 208 p. ISBN 978-973-669-954-2. (BNaR II 623829)

Cartea cuprinde unele dintre întâmplările deja redate în lucrarea *Întîmplări* apărută în anul 2000, dar și alte situații din viața autorului. Personajele sunt cunoștințe de-ale lui Alex Ștefănescu, iar prin scurte povestiri de una-trei pagini suntem lăsați să pătrundem în viața acestora, să le cunoaștem în anumite ipostaze. Fiecare povestire are la bază întâmplări reale. Autorul consideră că toți oamenii pot să aibă „*un fel de cărți de identitate*" (p. 5), rezultate din întâmplări din viața personală. Pe lângă personalitățile din lumea literaturii, pe care le surprinde în diverse ipostaze, sunt relatate și întâmplări cu rudele autorului, oameni politici sau persoane cunoscute întâmplător.

► Ștefănescu, Alex. *Cum se fabrică o emoție* / Alex Ștefănescu. București: Ideea Europeană, 2010. 137 p. ISBN 978-606-594-041-3. (BNaR I 107242)

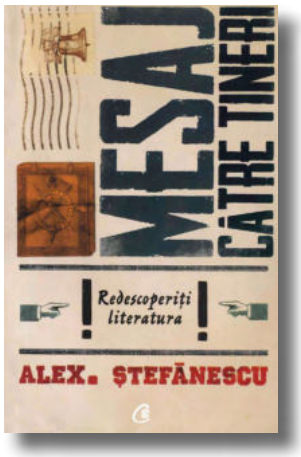
Cartea este construită ca un dialog între cineva care are cunoștințe de literatură și cineva care nu știe prea multe pe acest subiect. E o încercare de educare a cititorului pentru a vedea și a înțelege arta din spatele unei creații literare. Este o carte de teorie literară, o inițiere în estetică. Sunt explicate: stilul aluziv, rolul artei, emoția estetică, efortul și talentul scriitorului, succesul etc. Dialogul e de multe ori în contradictoriu, elucidând gradat misterele din spatele creației artistice.

► Ștefănescu, Alex. *Bărbat adormit în fotoliu: întâmplări* / Alex. Ștefănescu; viniete de Florin Ștefănescu. Ed. a 2-a. București: Curtea Veche Publishing, 2011. 207 p. ISBN 978-606-588-158-7. (BNaR II 560724)

Lucrarea este identică cu cea cu titlu omonim publicată în 2010.

► Ștefănescu, Alex. *Cum e să fii femeie?: convorbiri cu Lia Faur* / Alex. Ștefănescu. București: Mașina de Scris, 2012. 159 p. ISBN 978-973-8491-40-3. (BNaR II 568983)

Cartea s-a materializat din dorința lui Alex Ștefănescu de a înțelege femeile. După doi-trei ani de căutări, el a ales-o pe Lia Faur să îl ajute în încercarea de a dezvălui acest mister (p. 5-7). Dialogul dintre cei doi este alert, plin de exemple și argumente, dar dacă această carte găsește răspunsul la întrebarea din titlul rămâne să decidă fiecare cititor.

► Ștefănescu, Alex. *Mesaj către tineri: Redescoperiți literatura!* / Alex Ștefănescu. București: Curtea Veche Publishing, 2014. 128 p. ISBN 978-606-588-748-0. (BNaR II 598310)

Cartea este scrisă la persoana întâi și este „*un testament literar*" (coperta 2) al autorului. Considerând literatura o sursă de plăcere, Alex Ștefănescu pledează pentru a fi văzută astfel și nu ca obligație în procesul de educație.

Autorul consideră că terminologia științifică prin care li se cere tinerilor să își exprime opiniile privind literatura îi determină pe aceștia să nu o înțeleagă și să o respingă. Cu multă sensibilitate și umor, Alex Ștefănescu vine cu propuneri pentru ca operele literare să fie apreciate și înțelese. Exemplele sunt din operele lui Marin Preda, Mihai Eminescu, Grigore Vieru, Tudor Arghezi, Nichita Stănescu și mulți alții. Alex Ștefănescu consideră că rolul literaturii este de a crea emoție. Literatura îl transformă pe cititor, iar limbajul cuiva care citește literatură este mai dezvoltat, mai capabil să transmită emoție. Perioada de început a literaturii române, perioada interbelică, supraviețuirea literaturii române în perioada comunistă, dar și prezentul sunt teme de istorie a literaturii care sunt succint abordate. Lucrarea este o pledoarie pentru ca tinerii să citească și să lase literatura bună să le dezvolte gândirea.

► Ștefănescu, Alex. *Texte care n-au folosit la nimic* / Alex. Ștefănescu. București: ALLFA, 2014. 439 p. ISBN 978-973-724-831-2. (BNaR III 324191)

Lucrarea include articole publicate de autor în perioada 1990-2014 și tratează probleme, puncte de vedere, situații din societate și politică care l-au preocupat pe Alex Ștefănescu și l-au făcut să reacționeze în scris. Primul capitol este un jurnal politic și redă, împărțite pe ani, articole din perioada 1990-1995. Al doilea capitol conține articole polemice publicate în perioada 1996-2011 și tratează teme legate de literatură, critică, societate, cultură, amintiri. Capitolul trei cuprinde articole satirice din perioada 2012-2014. Și aici sunt abordate teme din politică, viața socială, viața culturală și întâmplări cu personalități ale momentului. Parcurgând cartea îl cunoaștem mai bine pe Alex Ștefănescu, putem să-l descoperim în complexitatea preocupărilor lui. Articolele ne poartă printr-un carusel de emoții și simțim alături de autor, ironia, tristețea, speranța, mâhnirea dar și umorul.

► Ștefănescu, Alex. *Un scriitor, doi scriitori* / Alex. Ștefănescu; guest star grafician Bogdan Petry. București: ALLFA, 2014. 126 p. ISBN 978-973-724-860-2. (BNaR III 324219)

Cartea se bucură de o grafică deosebită, fiecare povestire fiind însoțită de caricatura color a personajului principal al povestirii. Sunt redate scurte întâmplări din viața a 37 de scriitori, critici literari și alte personalități din lumea scrisului, contemporani cu Alex Ștefănescu. Prin această lucrare, cititorul pătrunde în intimitatea lor, află despre cum erau/ sunt ei în viața reală. Fiecare personaj are dedicate între două și cinci pagini și una sau mai multe întâmplări. Povestirile, din care răzbate umorul autorului, au la bază întâmplări reale la care Alex Ștefănescu a participat.

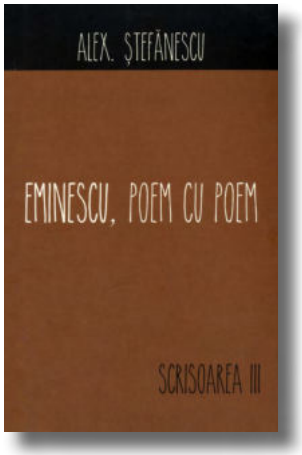
► Ștefănescu, Alex. *Eminescu, poem cu poem: Călin (file din poveste)* / Alex Ștefănescu. București: ALLFA, 2015. 64 p. ISBN 978-973-724-968-5. (BNaR II 621899)

Poezia *Călin (file din poveste)* este descifrată și analizată, cu multă măiestrie, de Alex Ștefănescu. Criticul subliniază momentele din poezie care au fost inspirate de întâmplări din viața țăranilor și de folclor și credințele populare, precum și psihologia fină pe care o dovedește Eminescu în redarea trăirilor sufletești prin care trec personajele. Talentul marelui poet este subliniat cu argumente convingătoare pe tot parcursul lucrării.

► Ștefănescu, Alex. *Eminescu, poem cu poem: Luceafărul* / Alex. Ștefănescu. București: ALLFA, 2015. 81 p. ISBN 978-973-724-966-1. (BNaR II 621900)
Luând vers cu vers, Alex Ștefănescu explică poezia *Luceafărul* pe înțelesul tuturor. Frumusețea poeziei este subliniată și devine accesibilă prin folosirea de către Alex Ștefănescu a cuvintelor simple, a comparațiilor cu alte povești nemuritoare de dragoste și cu situații din realitate. În seria *Eminescu, poem cu poem*, criticul nu urmărește originalitatea propriei creații, ci revenirea la text și înțelegerea puterii poeziei de a fermeca (coperta 2).

► Ștefănescu, Alex. *Mesaj către tineri: Redescoperiți literatura!* / Alex Ștefănescu. Ed. a 2-a. București: Curtea Veche Publishing, 2015. 128 p. Conține note biografice despre Alex Ștefănescu. ISBN 978-606-588-805-0. (BNaR II 604350)
Lucrarea este identică cu cea publicată în 2014.

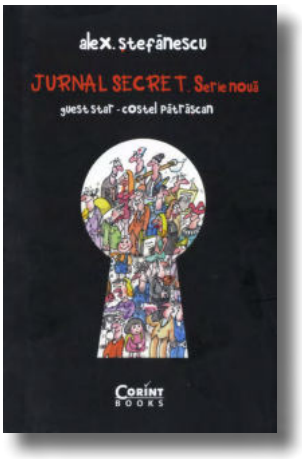
► Ștefănescu, Alex. *Eminescu, poem cu poem: Doina, Glossă, Epigonii, O, mamă* / Alex. Ștefănescu. București: ALLFA, 2016. 95 p. ISBN 978-606-783-020-0. (BNaR II 627929)
După redarea fiecărei poezii începe interpretarea ei. Sunt evidențiate procedeele artistice folosite de Mihai Eminescu și sentimentele pe care le provoacă anumite versuri. Pe lângă analiza poeziilor, este descris, pe scurt, contextul istoric sau personal al scrierii lor. Limbajul accesibil în care este realizată critica îl apropie pe cititor de înțelegerea mai profundă a poeziilor lui Eminescu.

► Ștefănescu, Alex. *Eminescu, poem cu poem: Scrisoarea III* / Alex. Ștefănescu. București: ALLFA, 2016. 66 p. ISBN 978-606-783-019-4. (BNaR II 627931)
Cartea începe cu poezia *Scrisoarea III* de Mihai Eminescu și continuă cu critica și interpretarea acesteia. Inițial, succesul de care se bucură poezia este explicat din punct de vedere psihologic, apoi este analizat fiecare fragment al ei. Se insistă pe secvențele care provoacă multă emoție, pe măiestria punerii în scenă, pe puterea imaginii pe care Eminescu reușește să o redea.

► Ștefănescu, Alex. *Eminescu, poem cu poem: Venere și Madonă; Rugăciunea unui dac; Cugetările sărmanului Dionis; Melancolie; Floare albastră* / Alex. Ștefănescu. București: ALLFA, 2016. 68 p. ISBN 978-606-783-021-7. (BNaR II 627930)
În carte sunt redate și interpretate fiecare dintre cele cinci poezii selectate. Alex Ștefănescu țese poveștile, imaginează situațiile, contextul în care au fost scrise poeziile. Explicațiile sunt simple, firești și îl apropie pe cititor de înțelegerea versurilor lui Mihai Eminescu.

► Ștefănescu, Alex. *Jurnal secret, serie nouă (2009-2015)* / Alex. Ștefănescu; guest star: Costel Pătrășcan. București: Corint Books, 2016. 320 p. ISBN 978-606-793-017-7. (BNaR II 627989)
Jurnalul începe cu data de 10 octombrie 2009. Aproape zilnic și în ordine cronologică până la data de

5 ianuarie 2016, sunt redate scurte situații cu care s-a confruntat autorul. Aflăm astfel întâmplări bizare sau amuzante din viața lui Alex Ștefănescu și care sunt preocupările lui din momentele respective. Pătrundem în egală măsură în viața autorului și în gândurile lui. Umorul reiese, în cele mai multe cazuri, nu din întâmplările în sine, ci din redarea gândurilor autorului. Prețioasă este și ultima povestire în care, sub pretextul unui CV solicitat de o instituție de cultură, ne este pusă la dispoziție o scurtă autobiografie. Lucrarea este îmbogățită cu caricaturi color.

► Ștefănescu, Alex. *Eminescu, poem cu poem: la o nouă lectură* / Alex. Ștefănescu. București: ALLFA, 2017. 431 p. ISBN 978-606-783-069-9. (BNaR III 346297)
În prima parte a cărții sunt analizate 72 dintre poeziile antume ale lui Mihai Eminescu. În a doua parte, aceste poezii sunt redate integral și sunt tratate în ordinea scrierii ori publicării lor; astfel putem urmări evoluția lui Eminescu ca poet. Analiza este sumară, dar se oprește atât asupra versurilor în care poetul și-a manifestat genialitatea, cât și asupra unor aspecte discutabile. Acolo unde este posibil, e prezentat și contextul în care a luat naștere poezia și împrejurările publicării ei.

► Ștefănescu, Alex. *Eminescu, poem cu poem: postumele: la o nouă lectură* / Alex Ștefănescu. București: ALLFA, 2019. 447 p. ISBN 978-606-783-077-4. (BNaR III 351666)
Păstrând structura cărții cu poeziile antume, în prima parte sunt comentate critic poeziile, în ordinea (aproximativ) cronologică a scrierii lor, iar în a doua parte sunt redate integral aceste poezii. Lucrarea analizează 69 de poezii, remarcându-se și aici elocvența și documentarea amănunțită a lui Alex Ștefănescu.

► Ștefănescu, Alex. *Eu și comunismul* / Alex. Ștefănescu. București: Curtea Veche Publishing, 2020. 208 p. ISBN 978-606-44-0695-8. (BNaR II 673350)
Cartea redă amintirile autorului despre perioada comunistă. Prima povestire prezintă impresiile lăsate de moartea lui Stalin asupra copilului Alex Ștefănescu, pe atunci în vârstă de numai cinci ani. Comunismul se împletește cu impresii și aventuri din copilărie. Sunt redate apoi întâmplări din timpul studenției și cum a fost urmărit de 17 ofițeri de Securitate, interogatoriile, excluderea din UTC (Uniunea Tineretului Comunist). Autorul subliniază trauma psihică provocată de ancheta Securității.

Sunt povestite multe alte întâmplări trăite de Alex Ștefănescu în perioada comunismului, dar și în următorii câțiva ani de după 1989.

► Ștefănescu, Alex. *Pagini despre satul românesc* / Alex. Ștefănescu; cu o pref. semnată de acad. Ioan-Aurel Pop. București: Trinitas, 2020. 368 p. ISBN 978-973-155-189-0. (BNaR II 670044)
În carte sunt redate textele emisiunilor realizate de Alex Ștefănescu sub titlul *Pagini despre satul românesc* și difuzate la Trinitas TV. Textele sunt prezentate cronologic după data scrierii lor. Cartea analizează, pentru început, balada *Miorița*. Urmează analiza pe scurt a 79 de opere

scrise de către 65 de autori români. În texte apar și numeroase detalii biografice despre autori, acestea ajutând la înțelegerea operelor. Cartea e scrisă într-un limbaj accesibil tuturor.

► Ștefănescu, Alex. *Despre impuritatea literaturii* / Alex. Ștefănescu. București: Corint Books, 2022. 128 p. Conține date biobibliografice. ISBN 978-606-088-070-7. (BNaR II 686444)
Alex Ștefănescu scrie în această lucrare despre regulile artei, despre mijloacele prin care se poate remarca un artist, ce trebuie să urmărească el pentru a obține un anumit efect. Producerea emoției estetice este scopul literaturii, iar natura este inspirația pentru orice formă de artă. În carte se mai vorbește despre talent, despre cum e zugrăvită femeia în literatura română tradițională, despre cum e privit criticul, despre stil și imprevizibil în artă. Lucrarea este formată din scurte eseuri pe o anumită temă, iar între acestea sunt presărate și situații cu care Alex Ștefănescu s-a confruntat. Finalul cărții include un interviu realizat de Cristian Pătrășconiu, cu detalii din copilăria lui Alex Ștefănescu, despre dragostea pentru literatură și cum a început să scrie critică literară, despre rolul criticului și al literaturii.

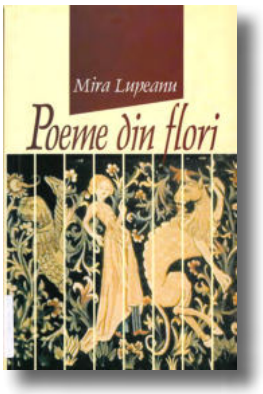
► Ștefănescu, Alex. *Timp retrăit* / Alex. Ștefănescu. București: Curtea Veche Publishing, 2022. 656 p. ISBN 978-606-44-1144-0. (BNaR II 689020)
Este o carte în care autorul povestește întâmplări din viața lui, așa cum îi vin din memorie, fără a respecta cronologia petrecerii lor. Unele dintre personaje sunt persoane publice, altele nu. Ele apar cu numele complet sau doar cu prenumele. Sunt multe povestiri din care aflăm gânduri ale autorului, amintiri din copilărie, tinerețe și vremea studenției, evenimente și întâmplări din perioada maturității, suferințele bătrâneții. Alex Ștefănescu reușește să creeze impresia de intimitate, ne lasă să pătrundem în mintea și în viața lui.

Bibliografia cărților din colecțiile Bibliotecii Naționale a României al căror antologator, postfațator, prefațator, traducător sau subiect este Alex Ștefănescu (ordine cronologică)

Alex Ștefănescu – antologator

► *Tudor Arghezi* / interpretat de Nicolae Balotă, Eugen Barbu, Ion Barbu, ...; pref., antolog., tabel cron. și bibliogr. de Alex. Ștefănescu. București: Eminescu, 1981. 312 p. (BNaR II 297120)

► Stănescu, Nichita. *Îngerul cu o carte în mâini: antologie de versuri* / Nichita Stănescu; antolog., st. introd. și bibliogr. de Alex. Ștefănescu. București: Mașina de Scris, 1999. 335 p. ISBN 973-99297-4-5. (BNaR II 463554)

► Lupeanu, Mira. *Poeme din flori: antologie* / Mira Lupeanu; antolog. și pref.: Alex. Ștefănescu. București: Qilinul din jad, 2004. 197 p. ISBN 973-987-94-1-1. (BNaR III 261912)

► Stănescu, Nichita. *Îngerul cu o carte în mâini: antologie de versuri* / Nichita Stănescu; antolog., st.. introd. și bibliogr. de Alex. Ștefănescu. Ed. rev. București: Mașina de scris, 2005. 288 p. ISBN 973-8491-18-5. (BNaR III 281461)

► Bădiliță, Cristian. *Jucați-vă mai des cu focul: 153 poeme vechi și noi* / Cristian Bădiliță; antologie alcătuită și prefațată de Alex. Ștefănescu; cu un studiu de Emanuela Ilie. Cluj-Napoca: Grinta, 2012. 227 p. ISBN 978-973-126-342-7. (BNaR III 320729)

► *Nimic despre ceaiul de mușețel: antologia Cenaclului „Atitudini" al Casei de Cultură I. L. Caragiale a municipiului Ploiești* / Martin Culcea, Călin Derzelea, Marian Dragomir, ...; alcăt. de Alex. Ștefănescu. Ploiești: Prahova, 2014. 110 p. ISBN 978-973-8328-46-4. (BNaR II 592496)

Alex Ștefănescu – postfațator

► Brumaru, Emil. *Dulapul îndrăgostit* / Emil Brumaru; cu o postf. de Alex. Ștefănescu. București: Cartea Românească, 1980. 239 p. (BNaR II 284636)

► Vișniec, Matei. *Orașul cu un singur locuitor: (antologie de poezie 1980-2004)* / Matei Vișniec; cu un cuv. înainte al autorului; și o postf. de Alex. Ștefănescu. București: Paralela 45, 2004. 238 p. ISBN 973-697-117-1. (BNaR II 495066)

► Piţu, Luca. *Dinspre ei și dinspre mine: diverse textule heteroceptive și cîteva dialoguri intersolare* / Luca Pițu; cu, în loc de postf., un mozaic de reacţii criticiene (de la Ionel Necula, Mircea A. Diaconu, Catrinel Popa, Alex. Ștefănescu și Petru Ursache). Pitești: Paralela 45, 2006. 376 p. ISBN 973-697-829-X. ISBN 978-973-697-829-6. (BNaR II 516414)

► Lupu, Lorena. *Dona Juana: (fals tratat de mitologie contemporană): roman* / Lorena Lupu; pref. de Cristian Mungiu; postf. de Alex Ștefănescu. Ed. a 2-a. București: Herg Benet, 2014. 266 p. ISBN 978-606-8530-49-9. (BNaR II 601867)

► Nanu, Andreea. *Tetralogia anotimpurilor: roman* / Andreea Nanu; pref. de Christian Crăciun. Cluj-Napoca: Eikon, 2016. 4 vol. ISBN 978-606-711-514-7. Vol. 3: *Insula Melc: roman* / postf. de Alex. Ștefănescu. 2016. 598 p. ISBN 978-606-711-512-3. (BNaR II 611509)

Alex Ștefănescu – prefațator

În acest subcapitol sunt înregistrate contribuțiile lui Alex Ștefănescu la: prefețe, studii introductive, biografii, portrete, povești de întâmpinare, cuvinte-înainte, eseuri.

► *Tudor Arghezi* / interpretat de Nicolae Balotă, Eugen Barbu, Ion Barbu, ...; pref., antolog., tabel cronologic și bibliogr. de Alex. Ștefănescu. București: Eminescu, 1981. 312 p. (BNaR II 297120)

► Sadoveanu, Mihail. *Neamul Șoimăreștilor* / Mihail Sadoveanu; pref., tabel cronologic și selecție de aprecieri critice de Alex. Ștefănescu. București: Ion Creangă, 1986. 288 p. (BNaR I 79766)

► Ciobanu, Mihai Mircea. *Estetica morții* / Mihai Mircea Ciobanu; pref. de Alex. Ștefănescu; cu 18 desene aparținând autorului. București: Mașina de Scris, 1995. Regia autonomă „Monitorul Oficial". 191 p. ISBN 973-97126-0-6. (BNaR II 440717)

► Vlasie, Daniela. *Biserica: roman* / Daniela Vlasie; pref. de Alex. Ștefănescu. București: Universal Dalsi, 1995. 144 p. ISBN 973-9166-34-2. (BNaR II 440135)

► Barbu, Ion. *Duminica orbului, surdului și mutului: caricaturi* / Ion Barbu; pref. de Alex. Ștefănescu. București: Nemira, 1996. 80 p. ISBN 973-569-145-0. (BNaR II 442910)

► Lupescu, Roxana. *„M": poeme, teatru* / Roxana Lupescu; cu o pref. de Gheorghe Grigurcu; un portret de Alex. Ștefănescu; o întâmpinare de Mihail Mihailide; și o postf. de Ion Popescu. Târgu Jiu: Alexandru Ștefulescu, 1996. 77 p. ISBN 973-97330-8-5. (BNaR II 449186)

► Simionescu, Mircea Horia. *Paltonul de vară: proză* / Mircea Horia Simionescu; pref. de Alex. Ștefănescu. București: Albatros, Universal Dalsi, Semne '94, 1996. 448 p. ISBN 973-24-0411-6. (BNaR II 446216)

► Ivasiuc, Alexandru. *Interval. Corn de vânătoare: proză* / Alexandru Ivasiuc; ed. îngrij. de Tita Chiper-Ivasiuc; pref. de Alex. Ștefănescu. București: 100+1 Gramar, 1997. 218 p. ISBN 973-9223-57-5. (BNaR II 451981)

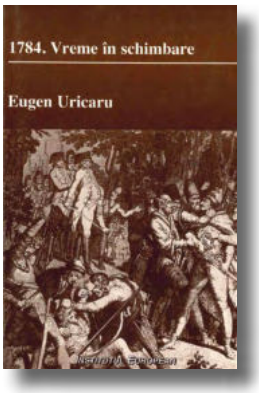
► Ciobanu, Mihai Mircea. *The aesthetic of death* / Mihai Mircea Ciobanu; with an introduction by Alex. Ștefănescu; translated from the Romanian by Patricia Georgescu. London: Minerva Press, 1998. 248 p. ISBN 0-7541-0083-9.

► Giraudoux, Jean. *Bella: roman* / Jean Giraudoux; trad. din lb. franceză de Mihai Giugariu; pref. de Alex. Ștefănescu. Iași: Institutul European pentru Cooperare Cultural-Științifică, 1998; București: Universal Dalsi. 176 p. ISBN 973-586-114-3. ISBN 973-9166-93-8 (BNaR II 452645)

► Stănescu, Nichita. *Îngerul cu o carte în mâini: antologie de versuri* / Nichita Stănescu; antolog., st. introd. și bibliogr. de Alex. Ștefănescu. București: Mașina de Scris, 1999. 335 p. ISBN 973-99297-4-5. (BNaR II 463554)

► *Strong – 28 de poete din România: antologie* / de Denisa Comănescu; introd. de Alex. Ștefănescu; trad. de Kazimierz Jurczak, Ewa Rossi = *28 poetek rumunóskich: antologie* / wyboru dokonała Denisa Comănescu; przedmowa opatrzył Alex. Ștefănescu; przełożyli na jwzyk polski: Kazimierz Jurczak, Ewa Rossi. București: Universal Dalsi, 1999. 256 p. ISBN 973-9409-29-6. (BNaR III 239972)

► Uricaru, Eugen. *1784: Vreme în schimbare* / Eugen Uricaru; pref. de Alex. Ștefănescu. Iași: Institutul European pentru Cooperare Cultural-Științifică, 1999. 279 p. ISBN 973-586-167-4. (BNaR II 460773)

► Mărgineanu, Clara. *Prizonierul libertății: versuri* / Clara Mărgineanu; pref. de Alex. Ștefănescu; postf. de Constantin Stan. București: Cartea Românească, 2002. 72 p. ISBN 973-23-1280-7. (BNaR II 479316)

► Diaconu, Alexandra. *Luna de fiere: poeme* / Alexandra Diaconu; precedată de trei povești de întâmpinare: Alex. Ștefănescu, Mihail Gălățanu, Ioan Es. Pop. București: Vinea, 2003. 68 p. ISBN 973-8234-59-X. (BNaR II 496884)

► Lupeanu, Mira. *Poeme din flori: antologie* / Mira Lupeanu; antolog. și pref.: Alex. Ștefănescu. București: Qilinul din jad, 2004. 197 p. ISBN 973-987-94-1-1. (BNaR III 261912)

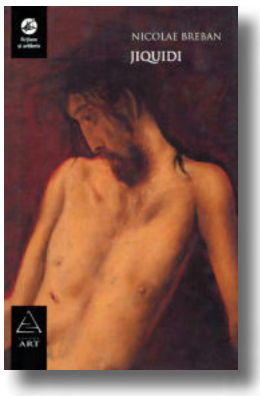
► *Manualul de literatură: antologie* / carte alcătuită de Daniel Bănulescu; autori: Daniel Bănulescu, Mihail Gălățanu, Ioan Es. Pop, ...; pref.: Alex. Ștefănescu; postf.: Horia Gârbea; ed. îngrij. de Nicolae Țone. București: Vinea, 2004. 680 p. ISBN 973-698-022-7. (BNaR III 263581)

► Feticu, Mira. *Povestea Penelopei: roman* / Mira Feticu; pref. de Alex. Ștefănescu. București: Vinea, 2005. 64 p. ISBN 973-698-064-2. (BNaR II 515326)

► Stănescu, Nichita. *Îngerul cu o carte în mâini: antologie de versuri* / Nichita Stănescu; antolog., st. introd. și bibliogr. de Alex. Ștefănescu. Ed. rev. București: Mașina de scris, 2005. 288 p. ISBN 973-8491-18-5. (BNaR III 281461)

► Ioniţoiu, Cicerone. *Victimele terorii comuniste: arestați, torturați, întemnițați, uciși: dicționar* / Cicerone Ionițoiu; lucrare reviz. de prof. univ. Florin Ștefănescu. București: Mașina de Scris, 2000-2010. 11 vol. Vol. 8: P-Q / pref. de Alex Ștefănescu; lucrare revizuită de Filip Lucian Iorga, 2006. 504 p. ISBN 973-8491-26-6. ISBN 978-973-8491-26-7. (BNaR A III 3441)

► Stanca, Dan. *Morminte străvezii: roman* / Dan Stanca; pref. de Alex Ștefănescu. Ed. definitivă. București: Corint, 2006. 248 p. ISBN 973-653-875-3. ISBN 978-973-653-875-9. (BNaR II 578806)

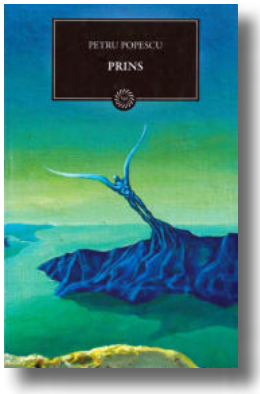

► Breban, Nicolae. *Jiquidi: roman* / Nicolae Breban; pref.: Alex Ștefănescu. București: Art, 2007. 511 p. ISBN 978-973-124-148-7. (BNaR II 585194)

► Gârbea, Horia. *Căderea Bastiliei: roman* / Horia Gârbea; pref. de Alex. Ștefănescu. Ed. a 2-a, definitivă. București: Corint, 2007. 144 p. ISBN 978-973-135-012-7. (BNaR II 518743)

► Ioniţoiu, Cicerone. *Victimele terorii comuniste: arestați, torturați, întemnițați, uciși: dicționar* / Cicerone Ionițoiu; lucrare reviz. de prof. univ. Florin Ștefănescu. București: Mașina de Scris, 2000-2010. 11 vol. Vol. 9: R. / pref. de Alex Ștefănescu; lucr. reviz. de: Domnița Ștefănescu, Elisabeta Rădoi, 2007. 278 p. ISBN 978-973-8491-28-1. (BNaR A III 3441)

► Dunăreanu, Ovidiu. *Cu bucuria în suflet: proză* / Ovidiu Dunăreanu; pref. de Alex Ștefănescu; postf. de Angelo Mitchievici. Ed. a 2-a, rev. și adăug. Pitești: Paralela 45, 2008. 175+[8] p. ISBN 978-973-47-0348-7. (BNaR II 529191)

► Popescu, Petru. *Prins: roman* / Petru Popescu; pref.: Alex. Ștefănescu; tabel cronologic și referințe critice de Răzvan Năstase. București: Curtea Veche Publishing, 2009. 480 p. ISBN 978-973-669-813-2. (BNaR II 538688)

► Bădiliţă, Cristian. *Cartea micilor erezii* / Cristian Bădiliţă; cu o pref. de Alex Ștefănescu. Târgu Lăpuş: Galaxia Gutenberg, 2010. 80 p. ISBN 978-973-141-242-9. (BNaR II 551960)

► Cristea-Enache, Daniel. *Lyrica magna: eseu despre poezia lui Nichita Stănescu* / Daniel Cristea-Enache; pref. de Alex. Ștefănescu. București: Curtea Veche Publishing, 2010. 128 p. ISBN 978-606-588-068-9. (BNaR II 554762)

► Ghidiu, Iulia Anamaria. *Grădina cu fluturi* / Iulia Anamaria Ghidiu; pref. de critic literar Alex Ștefănescu. Mediaș: Crisserv, 2010. 123 p. ISBN 978-973-8990-18-0. (BNaR II 593374)

► Popescu, Petru. *Dulce ca mierea e glonțul patriei: roman* / Petru Popescu; pref. de Alex. Ștefănescu. București: Curtea Veche Publishing, 2010. 462 p. Conține tabel cronologic și referințe critice. ISBN 978-973-669-994-8. (BNaR II 550203)

► Roman, Radu Anton. *Poveștile bucătăriei românești* / Radu Anton Roman; ed. coord. de Simona Lazăr. București: Jurnalul; Paideia, 2010-. 7 vol. ISBN 978-606-92051-5-0. Vol. 4: *Bucovina, Moldova și Basarabia*; pref. de Alex Ștefănescu. 2010, 144 p. ISBN 978-606-8239-00-2. ISBN 978-973-596-613-3. (BNaR IV 81691)

► Constantinescu, Felix. *Canon în D și alb: (trei povestiri)* / Felix Constantinescu; pref.: Alex Ștefănescu. București: Minerva, 2011. 192 p. ISBN 978-973-21-0849-9. (BNaR II 600902)

► Mânăstire, Ion Anghel. *Noaptea nu se împușcă* / Ion Anghel Mânăstire; pref. de Alex Ștefănescu. Ed. a 3-a, rev. și adăug. Cluj-Napoca: Dacia XXI, 2011. 210 p. ISBN 978-606-604-268-0. (BNaR II 558204)

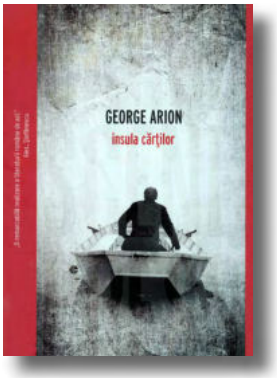
► Tudoran, Radu. *Orașul cu fete sărace* / Radu Tudoran; pref. de Alex. Ștefănescu. București: Art, 2011. 208 p. ISBN 978-973-124-710-6. (BNaR II 585370)

► Tudoran, Radu. *Un port la răsărit* / Radu Tudoran; pref. de Alex Ștefănescu; tab. cronologic și ref. critice de Mihai Iovănel. București: Art, 2011. 489 p. ISBN 978-973-124-596-6. (BNaR II 585380)

► Ancuța, Leonard. *Cîntece pentru Jusa* / Leonard Ancuța; pref.: Robert Șerban, Alex Ștefănescu, Felix Nicolau, ... Bistrița: Charmides, 2012. 131 p. ISBN 978-973-7659-72-9. (BNaR II 572992)

► Bădiliță, Cristian. *Jucați-vă mai des cu focul: 153 poeme vechi și noi* / Cristian Bădiliță; antologie alcătuită și prefațată de Alex. Ștefănescu; cu un studiu de Emanuela Ilie. Cluj-Napoca: Grinta, 2012. 227 p. ISBN 978-973-126-342-7. (BNaR III 320729)

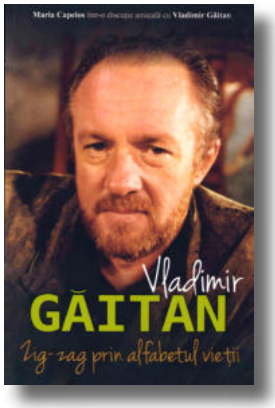
► Neagoe, Vlad. *Alunecarea cometei* / Vlad Neagoe; pref.: Alex Ștefănescu. București: Minerva, 2012. 317 p. ISBN 978-973-21-0866-6. (BNaR II 600910)

► Todoran, Ileana. *Cum să ai succesuri în estul sălbatic* / Ileana Todoran; pref. de Alex Ștefănescu. București: Minerva, 2013. 285 p. ISBN 978-973-21-1002-7. (BNaR II 600919)

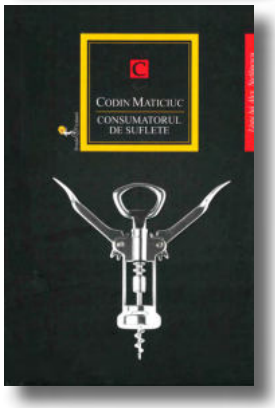
► Arion, George. *Insula cărților* / George Arion; pref.: Alex. Ștefănescu. București: Crime Scene Press, 2014. 263 p. ISBN 978-606-93677-0-4. (BNaR II 591215)

► Floarea, Silvian. *Premiul* / Silvian Floarea; pref. de Alex. Ștefănescu. București: ALLFA, 2014. 263 p. ISBN 978-973-724-770-4. (BNaR II 594980)

► Găitan, Vladimir. *Vladimir Găitan: Zig-zag prin alfabetul vieții* / Maria Capelos într-o discuție amicală cu Vladimir Găitan; pref. de Alex. Ștefănescu; postf. de George Stanca. București: ALLFA, 2014. 277 p. ISBN 978-973-724-904-3. (BNaR II 600401)

► Gălăţanu, Mihail. *Ultimul Karamazov* / Mihail Gălăţanu; pref.: Alex Ștefănescu. București: ALLFA, 2014. 199 p. ISBN 978-973-724-905-0. (BNaR II 600404)

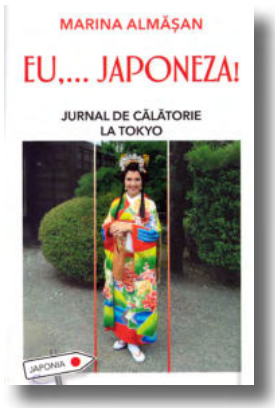

► Maticiuc, Codin. *Consumatorul de suflete* / Codin Maticiuc; pref.: Alex Ștefănescu. București: ALLFA, 2014. 206 p. ISBN 978-973-724-900-5. (BNaR II 599085)

► Popa, Cornel George. *Salonul de masaj* / Cornel George Popa; pref. de Alex. Ștefănescu. București: ALLFA, 2014. 221 p. ISBN 978-973-724-776-6. (BNaR II 594982)

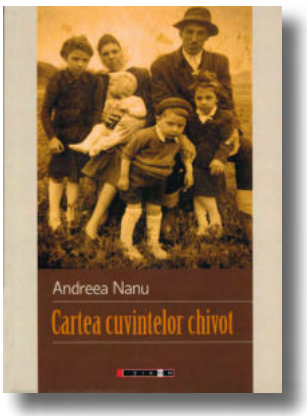
► Popescu, Vlad A. *Viața face toți banii* / Vlad A. Popescu; pref. de Alex. Ștefănescu. București: ALLFA, 2014. 262 p. ISBN 978-973-724-830-5. (BNaR II 594981)

► Stoiciu, Constantin. *Viața e o plimbare cu pălăria pe cap* / Constantin Stoiciu; pref. de Alex Ștefănescu. București: ALLFA, 2014. 269 p. ISBN 978-973-724-762-9. (BNaR II 600405)

► Almăşan, Marina. *Eu, ... japoneza: jurnal de călătorie la Tokyo* / Marina Almășan; pref.: Radu Șerban, Alex Ștefănescu, Lucian Avramescu. București: Corint Books, 2015, 222+[24] p. ISBN 978-606-8623-95-5. (BNaR II 605437)

► Dumitru, Anastasia. *Bujor Nedelcovici: conștiința de scriitor* / Anastasia Dumitru; pref.: Alex Ștefănescu. București: ALLFA, 2015. 334 p. Conține bibliografie. ISBN 978-973-724-642-4. (BNaR II 607220)

► Nanu, Andreea. *Cartea cuvintelor chivot* / Andreea Nanu; pref. de Alex. Ștefănescu. București: Eikon, 2015. 183+[42] p. ISBN 978-606-711-352-5. (BNaR II 611497)

► Ţurlea, Stelian. *Colonia: (aproape ca un blues)* / Stelian Țurlea; cuvânt-înainte de Alex Ștefănescu. București: Vremea, 2015. 144 p. ISBN 978-973-645-712-8. (BNaR II 612775)

► Almăşan, Marina. *Nici eu nu mai știu cine sunt* / Marina Almășan; pref.: Alex Ștefănescu, Lucian Avramescu, Andrei Partoș. București: Corint Books, 2016. 336 p. ISBN 978-606-793-070-2. (BNaR II 632801)

► Flonta, Teodor. *Paper Rings* / Teodor Flonta; foreword Alex Ștefănescu. [S.l.]: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016. 282 p. ISBN 978-1535244411.

► Almăşan, Marina. *Cu ricșa prin orașul Viitorului: jurnal de călătorie la Seoul* / Marina Almășan; pref. de: Alex. Ștefănescu, Cătălin Fabian, Octavian Andronic ...; foto.: Victor Socaciu jr. București: Corint Books, 2017. 192 p. ISBN 978-606-793-177-8. (BNaR II 638864)

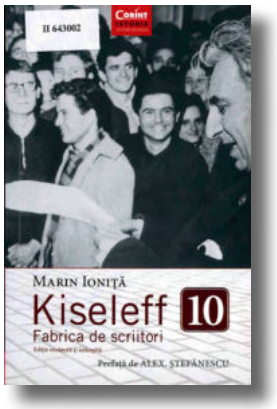
► Creţu, Cristina. *O carte pentru primăvara mea* / Cristina Crețu; pref. de Alex. Ștefănescu. București: Eikon, 2017. 122 p. ISBN 978-606-711-719-6. (BNaR II 620360)

► Farca, Diana. *La limită* / Diana Farca; pref.: Alex Ștefănescu. Timișoara: Bookleta, 2017. 253 p. ISBN 978-606-94540-5-3. (BNaR II 622195)

► Marcu, George. *Femei de seamă din România de ieri și de azi* / George Marcu; cuvânt-înainte: Alex Ștefănescu. București: Maronia, 2017. 511 p. Conține bibliografie. ISBN 978-606-750-022-6. (BNaR III 343720)

► Oprea, Leonard. *Theophil Magus – Moarte și viață: roman, nuvele, povestiri* / Leonard Oprea; pref. de Alex Ștefănescu. București: Eikon, 2017. 301 p. ISBN 978-606-711-669-4. (BNaR II 620406)

► Almăşan, Marina. *Marile surprize ale micului Luxemburg* / Marina Almășan; pref. de Alex. Ștefănescu, Alice Năstase Buciuta, Lilian Zamfiroiu. București: Corint Books, 2018. 208 p. ISBN 978-606-793-459-5. (BNaR II 647347)

► Ilica, Carolina. *Plângând de-atâta frumusețe: cărțile de la Vidra* / Carolina Ilica; prefață de Ioan-Aurel Pop; eseu de Alex. Ștefănescu. București: Muzeul Literaturii Române, 2018. 126 p. ISBN 978-606-023-026-7. (BNaR III 350941)

► Ioniţă, Marin. *Kiseleff 10: fabrica de scriitori: amintiri din Școala de Literatură de pe Șoseaua Kiseleff* / Marin Ioniță; pref. de Alex. Ștefănescu. Ed. rev. și adăugită. București: Corint Books, 2018. 384 p. ISBN 978-606-793-325-3. (BNaR II 643002)

► Trifu, Simona. *Atenție! Nu călcați pe flori* / Simona Trifu; pref.: Alex Ștefănescu; grafică: Cătălin Zisu. București: Business Adviser, 2018. 160 p. ISBN 978-606-8771-01-4. (BNaR II 651028)

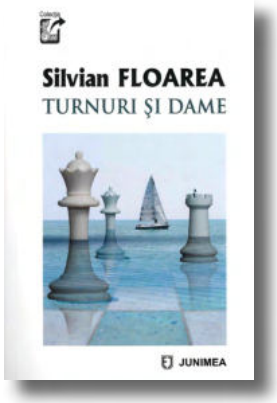
► Almăşan, Marina. *Aventuri în țara trolilor: (jurnal de călătorie în Norvegia)* / Marina Almășan; pref. de Alex. Ștefănescu, Lise Nicoline Kleven Grevstad, Cristian Istrate, ... București: Corint Books, 2019. 264 p. ISBN 978-606-793-662-9. (BNaR II 657747)

► Almăşan, Marina. *China cea de taină* / Marina Almășan; pref. de: Alex. Ștefănescu, Cristina Romilă, Lucian Avramescu, Constantin Lupeanu. București: Corint Books, 2019. 264 p. ISBN 978-606-793-593-6. (BNaR II 652826)

► Florescu, Camelia. *Nu-s o fată ca oricare* / Camelia Florescu; pref.: Alex Ștefănescu. București: Smart Publishing, 2019. 115 p. ISBN 978-606-8956-93-0. (BNaR II 679943)

► Muscalu, Florin. *O trăsurică de plimbat Vremea și Arta: versuri* / Florin Muscalu; pref.: Alex. Ștefănescu. Ed. reviz. și îngrijită de Stela Doina Muscalu. Focșani: Florin Muscalu, 2020. 126 p. Conține notă biobibliografică. ISBN 978-606-95086-0-2. (BNaR II 669783)

► Almăşan, Marina. *Cu zâmbetul... pe muze!* / Marina Almășan; pref.: de Alex Ștefănescu, Adrian Artene, Lucian Avramescu și Octavian Ursulescu. București: Corint Books, 2021. 335 p. ISBN 978-606-088-016-5 (BNaR II 680434)

► Floarea, Silvian. *Turnuri și dame: roman* / Silvian Floarea; cuv. însoțitor de Alex Ștefănescu. Iași: Junimea, 2021. 658 p. ISBN 978-973-37-2456-8. (BNaR III 361222)

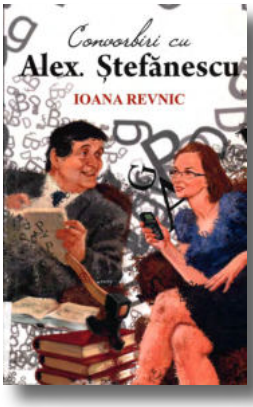
► Almăşan, Marina. *Ceasul iubirii: cei 16 ani ai mei alături de Victor Socaciu* / Marina Almășan; pref. de: Alex Ștefănescu, Adrian Artene, Alice Năstase Buciuta, Eugen Cristea. București: Corint Books, 2022. 368 p. ISBN 978-606-088-061-5. (BNaR II 685125)

► Floarea, Silvian. *Nu e de glumă... sau priceperea de a privi din sens invers: proză scurtă* / Silvian Floarea; pref.: Alex. Ștefănescu. Iași: Junimea, 2022. 281 p. ISBN 978-973-37-2594-7. (BNaR II 694350)

Alex Ștefănescu – traducător

► Frossard, André. *Dumnezeu există, eu L-am întîlnit* / André Frossard; cu o postfață a autorului scrisă pentru a douăzeci și șaptea ediție a cărții; trad. de Alex. Ștefănescu. București: Universal Dalsi, 1993. 120 p. ISBN 973-96039-4-7. (BNaR II 432682)

Alex Ștefănescu – subiect de carte

► Ţarălungă, Gheorghiţă. *Eroare, domnule Alex. Ştefănescu, eroare!* / Gheorghiță Țarălungă. Brăila: Proilavia, 2009. 71 p. ISBN 978-606-92204-6-7. (BNaR II 544484)

► Revnic, Ioana. *Convorbiri cu Alex. Ștefănescu* / Ioana Revnic. București: ALLFA, 2013. 270 p. ISBN 978-973-724-720-9. (BNaR II 580199)

Concluzii

Parcurgând cărțile care îl au ca autor pe Alex Ștefănescu ne dăm seama de complexitatea preocupărilor lui și de numărul impresionant de persoane și subiecte despre care a scris. Cu fiecare carte scrisă se remarcă şi transformarea limbajului criticului, acesta devenind tot mai accesibil cititorului.

Cărțile scrise de Alex Ștefănescu se înscriu în domeniul criticii și teoriei literare, a prozei scurte și poeziei. În lucrările de proză scurtă povestește mai ales întâmplări ce-i au ca protagoniști pe scriitori, critici, persoane din familie sau oameni politici. Este interesant cum, prin povestirea unor întâmplări, câteodată banale, reușește să dezvăluie omul din spatele scriitorului și criticului literar.

Remarcabil este și umorul autorului. Dorința de a-i educa atât pe cititori cât și pe scriitori sau critici se remarcă din temele abordate și din limbajul natural. Dragostea profundă şi respectul pentru literatură se observă din întreaga activitate a lui Alex Ştefănescu şi reiese atât din cărţile scrise de el cât şi din implicarea în susţinerea cărţilor scrise de alţi autori.

Biobibliografia lui Alex Ștefănescu ilustrează o carieră dedicată studierii și promovării literaturii române, marcând contribuții esențiale la dezvoltarea criticii literare contemporane. Prin lucrările sale de o profundă erudiție, Alex Ștefănescu nu doar că analizează opere și autori, ci reușește să ofere o punte de legătură între literatura clasică și cea modernă, între scriitori și cititori. Opera sa rămâne o resursă valoroasă pentru toți cei interesați de literatura română, iar vocea sa critică, cu un stil distinct și autentic, continuă să inspire generații de cititori și scriitori deopotrivă.

Sursa imaginilor: Colecțiile curente ale Bibliotecii Naționale a României.

Bibliografie:

Resurse tipărite:

REVNIC, Ioana. *Convorbiri cu Alex. Ștefănescu*. București: ALLFA, 2013.

SASU, Aurel. Ștefănescu Alex.[andru]. În: *Dicționarul biografic al literaturii române*. Vol. 2: M-Z. Pitești: Paralela 45, 2006.

ŞTEFĂNESCU, Alex. *Jurnal secret, serie nouă (2009-2015)*. Bucureşti: Corint Books, 2016.

Resurse electronice:

A murit criticul literar Alex Ștefănescu. În: *HotNews.ro. Știri non-stop*. Disponibil pe internet la adresa *https://hotnews.ro/a-murit-criticul-literar-alex-stefanescu-15275*, accesat în 25.05.2024.

Decretul nr. 524/ 2000 privind conferirea unor decoraţii naţionale personalului din subordinea Ministerului Culturii. În: *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 666 din 16 decembrie 2000. Disponibil pe internet la adresa *https://lege5.ro/Gratuit/gi3deojr/decretul-nr-524-2000-privind-conferirea-unor-decoratii-nationale-personalului-din-subordinea-ministerului-culturii*, accesat în 25.05.2024.

Muzeul Național al Literaturii Române. *S-a stins din viață criticul și istoricul literar Alex Ștefănescu*. Disponibil pe internet la adresa *https://mnlr.ro/en/s-a-stins-din-viata-criticul-si-istoricul-literar-alex-stefanescu/*, accesat în 25.05.2024.

ȘTEFĂNESCU, Alex. Istoriile lui Alex Ștefănescu: Cine este Linu? În: *Adevărul.ro*, 13.03.2015. Disponibil pe internet la adresa *https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/istoriile-lui-alex-stefanescu-cine-este-linu-1607036.html/*, accesat în 26.05.2024.

ȘTEFĂNESCU, Alex. *Scurtă poveste a vieții mele*. Disponibil pe internet la adresa *https://www.facebook.com/alex.stefanescu.104/posts/pfbid022w9DhpdpWmfxp6NVQ7c2soQkdFivnX3CmvDNkVZ7gZSJGZwd6qNJvHJXeoeGc73Al*, accesat în 25.05.2024.

Raluca Bucinschi

Concursul Național „Prietenii Muzicii”. Ediția a XXII-a

EVENIMENT

Miercuri, 27 martie 2024, Biblioteca Națională a României a fost gazda celei de-a XXII-a ediții a Concursului Național pentru pian „Prietenii Muzicii”, eveniment organizat de Fundația Culturală „Pro Piano România”. Biblioteca Națională a României a participat în calitate de partener al fundației, alături de Muzeul Național „George Enescu” și de Librăria Muzicală „Grafoart”.

Fig. 1. Afișul oficial al concursului.

Raluca Bucinschi, bibliotecar
Biblioteca Națională a României
Serviciul Dezvoltarea Colecțiilor
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, București
E-mail: raluca.bucinschi@bibnat.ro

Fundaţia Culturală „Pro Piano România” a fost înfiinţată în anul 1996 şi are statut de utilitate publică din anul 2004, desfăşurând activităţi culturale în scopul identificării, educării, promovării şi sprijinirii tinerilor talentaţi, supradotaţi, care îşi doresc să studieze şi să performeze în arta pianistică, iar Biblioteca Națională a României este o instituție care păstrează memoria documentară a țării și are misiunea de a sprijini și încuraja programele culturale, sociale și educaționale, de promovare și cunoaștere a culturii naționale și de a pune în valoare documente în orice format și pe orice suport din toate domeniile cunoașterii, de aceea, parteneriatul dintre cele două instituţii culturale a fost benefic pentru ambele părți, Biblioteca Naţională constituind cadrul fizic optim de desfăşurare a concursului, prin punerea la dispoziţie a două spaţii: HUB-ul – pentru desfășurarea concursului și Sala „Sergiu Celibidache” – pentru pregătirea concurenţilor şi deliberarea juriului.

Fig. 2-3. Concurenți în timpul interpretării partiturilor alese.

Totodată, Biblioteca Naţională a organizat o expoziţie cu documente muzicale tipărite, scrise pentru pian, de compozitori români şi străini, repere în istoria muzicii universale. Această expoziţie s-a bucurat de o vizibilitate foarte mare, suscitând atât interesul copiilor cât şi al juriului și profesorilor coordonatori. Expoziţia a inclus zece partituri foarte valoroase din punctul de vedere al editurilor, colecţiilor, anilor de apariţie și dedicaţiilor autografe, după cum urmează:

1. *Concertino în stil clasic*, compozitor Dinu Lipatti. Univeral-Edition, 1941. Cu dedicaţia – „*Maestrului George Georgescu, adevăratul creator al Concertino-ului, cu cea mai profundă recunoștință și toată afecțiunea devotatului său solist DINU LIPATTI – Roma, 5 aprilie 1942*”;

2. *Sonata în si minor*, compozitor Franz Liszt. Cu dedicaţia – „*An Robert Schumann Sonate für Piano Forte von F. Liszt*”;

3. *Pianoforte Werke*, compozitor Fr. Chopin. Leipzig C. F. Peters, 1905. Editor, pianistul şi compozitorul Hermann Scholtz;

4. *Concertul pentru pian în la minor*. Compozitor Robert Schumann. Partitură de buzunar cu „*Ex libris George Georgescu*”;

5. *Joc ţigănesc*. Compozitor Tudor Ciortea. Lucrare interpretată de Darma Drăgănescu, la categoria A5;

6. *Clavecinul bine temperat*. Compozitor J. S. Bach. Facsimile şi ediţie critică Hans Bischoff, pianist german remarcabil în editarea lucrărilor pentru pian ale lui Johann Sebastian Bach;

7. *Valses-Caprices*. Compozitor F. Liszt după Franz Schubert. Cu dedicaţia – „*À son Altesse Madame la Princesse Pauline de Metternich*”;

8. *Variations pour 2 Pianos, Op. 5*. Compozitor George Enescu. Anul de apariţie 1899. Cu dedicaţia – „*À Édouard Risler et Alfred Cortot*”;

9. *Joujou-Mazurka pour Piano*. Compositor Gavriil Musicescu. Bucarest: Const. Gebauer, [1880-] (una dintre puţinele lucrări pentru pian, dacă nu chiar singura);

10. *Zîna Dunărei op. 4: polka-mazurka pentru piano*. Wien: Proprietatea şi editura Societăţii „România Junǎ”, 1880. Datat: 14 Februaru 1880. Cu dedicaţia: „*Doamnelor Patronese a Balului Român din Viena*”.
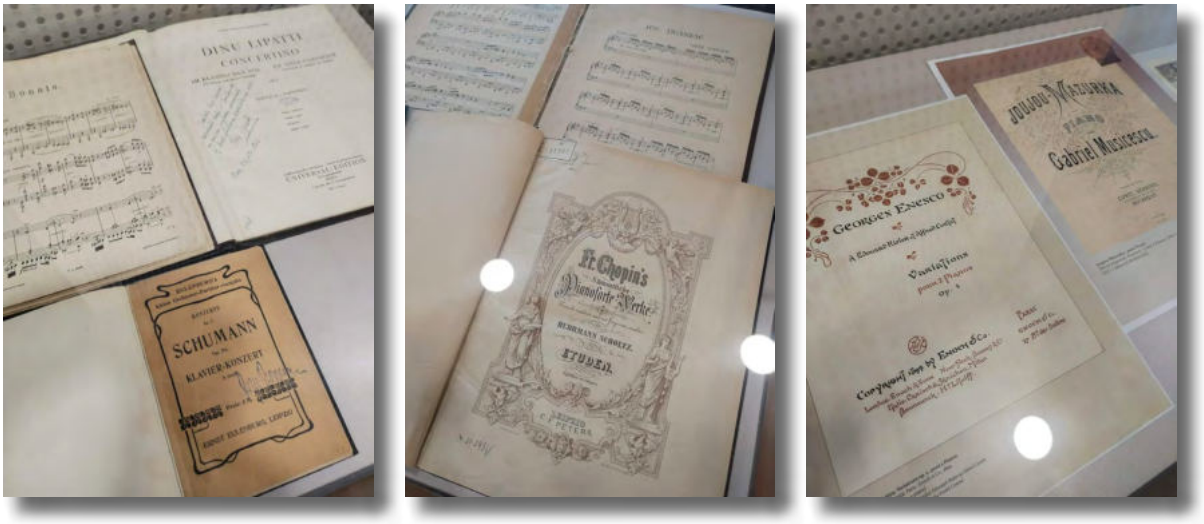

Fig. 4-6. Partituri din Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României.

Pe lângă expoziţie, Biblioteca Naţională a României a asigurat logistica pentru concurs, având în vedere că această ediţie a fost una hibridă, iar un rol important în crearea unui design atrăgător al sălii l-a avut colega noastră, d-na Florina Boldeanu, de la Compartimentul Conservarea și Restaurarea Documentelor, care a realizat un banner original al evenimentului, desenat în cretă colorată.

Fig. 7. D-na Florina Boldeanu realizând bannerul evenimentului.

Juriul concursului a fost alcătuit din patru nume de referință în arta interpretativă pianistică din România, nume care au depăşit graniţele ţării, atât ca interpreţi, cât şi ca pedagogi:

• prof. Stela Avesalon – preşedintele juriului şi al Fundaţiei Culturale „Pro Piano România", profesor de pian cu o activitate pedagogică de peste 50 de ani la Colegiul Naţional de Arte „Dinu Lipatti", profesor gradul I, cu Gradaţie de Merit şi Diplomă de Excelenţă oferită de Ministerul Învăţământului. D-na Avesalon a primit numeroase premii şi distincţii precum: Premiul Uniunii Criticilor, Redactorilor şi Realizatorilor Muzicali din România, conferit în ianuarie 2004, pentru „Creativitate și management în realizarea Concursului Internaţional Pro Piano România"; menţionarea în *Enciclopedia muzicii româneşti* de către muzicologul Viorel Cosma (ediția 2005, p. 343); „Diploma de excelenţă" pentru întreaga activitate, acordată de Ministerul Învăţământului şi Inspectoratul Şcolar, în anul 2005;

• conf. univ. dr. Roxana Lazăr, care a participat între anii 1971-1972 la cursurile Seminarului Internaţional de la Weimar unde a studiat cu profesorii Guido Agosti (Italia) şi Hélène Boschi (Franţa). A urmat cursurile Conservatorului „Ciprian Porumbescu" din Bucureşti la clasa profesorului şi pianistului Gabriel Amiraş, și-a început cariera didactică la Liceul „George Enescu" din Bucureşti, iar din anul 1992 este cadru didactic al Universităţii Naţionale de Muzică din Bucureşti. Are un repertoriu cameral şi concertistic bogat, de-a lungul carierei sale, în paralel cu concertele şi recitalurile solo, fiind invitată la evenimente reprezentând diverse ipostaze interpretative, pe scenele orchestrelor simfonice din ţară şi străinătate. Împreună cu soţul său, compozitorul și pianistul Valentin Gheorghiu, a constituit, mai bine de două decenii, un duo pianistic devenit celebru datorită calităţii numeroaselor concerte şi recitaluri susţinute în ţară şi în străinătate (Ungaria, Slovacia, Spania, Grecia, Italia, Polonia, Luxemburg, Rusia ș.a.).

Fig. 8-9. Juriul concursului împreună cu autoarea articolului și cu directorul general adjunct al Bibliotecii Naționale a României

• conf. univ. dr. Rodica Dănceanu, care a studiat pianul cu Florino Delattolla şi Rose-Marie Mastero la Liceul de Muzică „Dinu Lipatti" din Bucureşti şi cu Irina Guttman la Conservatorul „Ciprian Porumbescu", perfecţionându-se în cadrul Seminarului Internaţional de la Weimar, în 1973. Activitatea ei interpretativă este strâns legată de Atelierul de Muzică Contemporană „Archaeus", al cărui membru fondator este şi cu care a întreprins numeroase turnee în ţară şi în străinătate, contribuind la imprimarea traiectoriei acestui ansamblu prin demersurile sale manageriale. În prezent este profesor la Colegiul Național de Arte „Dinu Lipatti" din București și doctor în muzicologie al Universităţii Naţionale de Muzică. În funcţie de partiturile abordate, Rodica Dănceanu mânuieşte în egală măsură pianul, clavecinul şi sintetizatorul.

• dr. Georgeta-Aneta Băcioiu – profesor la Colegiul Național de Arte „Dinu Lipatti" din București. În perioada 2013-2023 a fost inspector pentru specialitatea arte-muzică, arta actorului și

coregrafie, în cadrul Inspectoratului Școlar al Municipiului București și lector univ. la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”. În afara studiilor muzicale de specialitate a urmat stadii de pregătire didactică și profesională în Germania și Italia și a obținut titlul de doctor în muzică la Universitatea Națională de Muzică din București (2007). Pe lângă participările la sesiuni de comunicări științifice, emisiuni radio și conferințe tematice, a publicat o serie de recenzii, cronici, studii și lucrări muzicologice între care: *Miniatura românească pentru pian* (București, Editura U.N.M.B., 2007), *George Enescu – Premiera operei Oedip – pagini de corespondență* (București, Editura Muzicală, 2011) și ciclul *George Enescu în presa franceză*, din care au fost tipărite până în prezent volumele I-V (București, Editura Muzicală, 2013-2021).

Ediția din acest an a concursului a fost una hibrid, cu desfăşurare în două variante: prezenţă fizică şi prezenţă online (cu înregistrări). Repertoriul pentru ambele variante de prezentare a cuprins una sau două piese la alegerea concurentului, interpretate obligatoriu pe dinafară (fără partitură), mai puţin secţiunea C (patru mâini). Secţiunile concursului au fost împărţite în trei grupe:

– Grupa A – PROFESIONIŞTI – cu elevi ai şcolilor şi liceelor de muzică,

– Grupa B – AMATORI – pian complementar, cu elevi care studiază pianul în cluburi, palate ale copiilor sau în sistem particular,

– Grupa C – pian la patru mâini.

Secţiunile A şi B au fost compuse din 15 categorii de vârstă (în funcţie de anul naşterii), minutajul fiind şi el diferit, în funcţie de categorie. Intrarea în concurs s-a făcut în ordine alfabetică pentru fiecare categorie de vârstă, indiferent dacă participanţii au fost prezenţi fizic sau online.

Respectând condiţiile mai sus-menţionate, s-au înscris 27 de concurenţi din oraşe precum: Bucureşti, Târgu Mureş, Târgu Jiu, Ploieşti, Galaţi, Cluj-Napoca şi Sibiu. Repertoriul abordat de concurenţi a fost şi el variat, de la piese din perioada preclasică, până la compoziţii de factură modernă.

În urma deliberărilor, Marele Premiu al celei de-a XXII-a ediţii a fost câştigat de Alexandru Virgil Corneanu, elev al Colegiului Naţional de Muzică „George Enescu” (profesor îndrumător, d-na Cristina Maria Ralea). Repertoriul lui a fost compus din două lucrări de referinţă ale literaturii pianistice clasice şi romantice: Partea I a *Sonatei pentru pian nr. 21 – Waldstein* de Ludwig van Beethoven şi *Rapsodia Spaniolă* de Franz Liszt.

Fig. 10. Festivitatea de premiere.

Gala concursului s-a desfăşurat în data de 6 aprilie 2024, la Casa Memorială „George Enescu” din Sinaia, unde au fost prezenţi toţi câştigătorii concursului, iar cele mai bune interpretări au fost postate pe paginile de Facebook ale partenerilor.

Sursa imaginilor: Arhiva personală a autoarei.

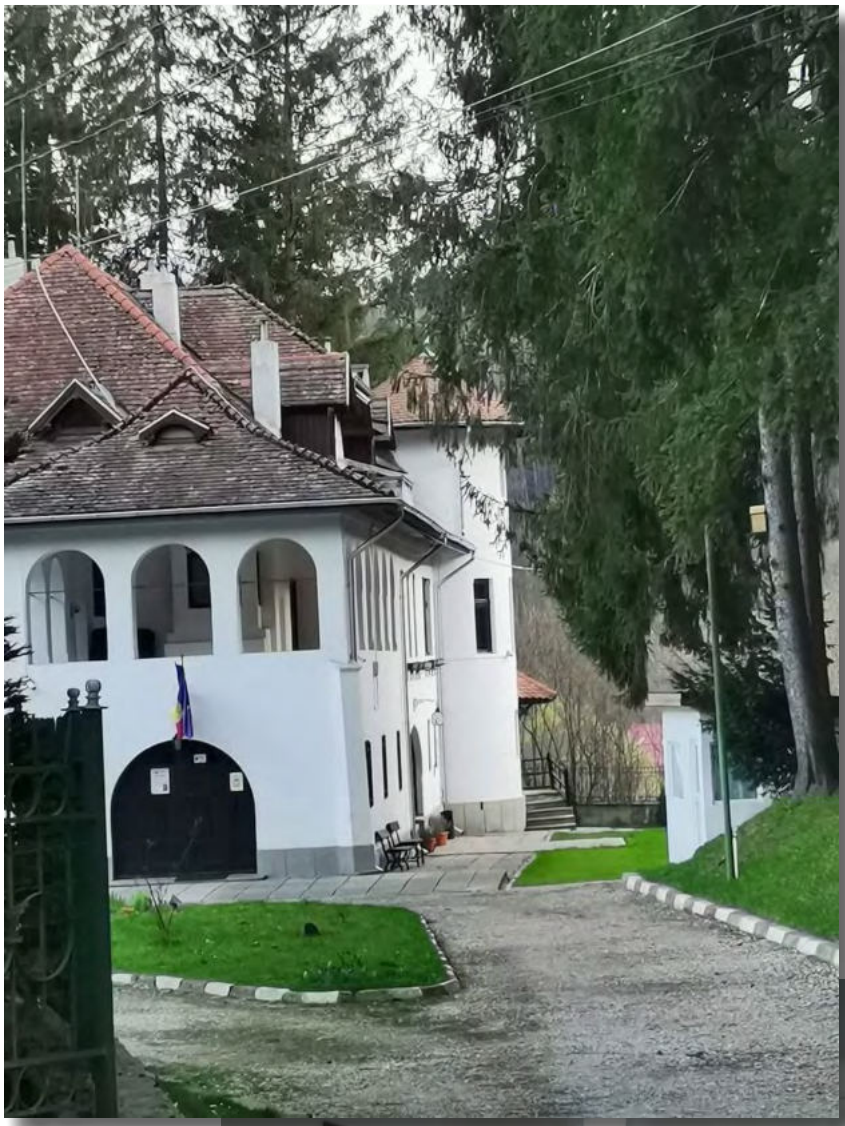

Fig. 11-12. Vizitând Casa Memorială „George Enescu” din Sinaia.

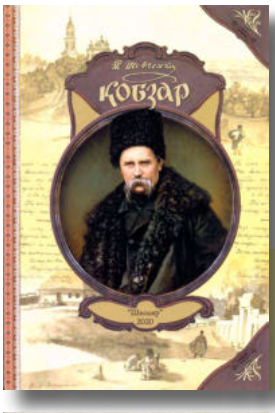
dr. Dina Velicu

Proiectul „Raftul de carte ucraineană”

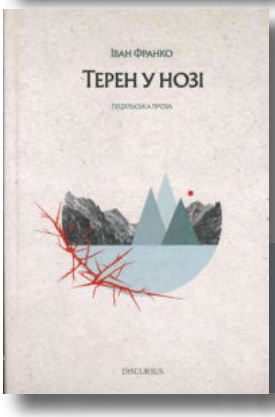
EVENIMENT

În anul 2023, în cadrul proiectului „Raftul de carte ucraineană”, desfășurat sub egida Primei Doamne a Ucrainei, Olena Zelenska și implementat de către Ministerul Afacerilor Externe al Ucrainei în parteneriat cu Ministerul Culturii și Politicii Informaționale al Ucrainei și Institutul Ucrainean de Carte, Biblioteca Națională a României a susținut dezvoltarea competențelor sociale, emoționale și intelectuale și a venit în sprijinul cetățenilor ucraineni care și-au găsit refugiul în România, prin integrarea în patrimoniul său mobil a unei donații de 123 de titluri (138 de unităţi bibliografice) din literatura ucraineană, în cea mai mare parte beletristică.

Printre cărțile care se regăsesc în colecțiile BNaR, la Sala „Dialoguri multiculturale”, o parte importantă sunt titluri și autori, reprezentanți de seamă ai culturii și literaturii din Ucraina, scriitori tineri sau consacrați, unii dintre ei de mare succes și traduși în multe limbi. Astfel, îi avem pe:

– poetul romantic Taras Șevcenko (1814-1861) – simbol al culturii ucrainene – care, prin lucrările sale poetice, reflectă patriotismul și aspirațiile poporului ucrainean; lucrarea *Kobzar* (BNaR III 368143), considerată carte de căpătâi, retrezește conștiința națională și este percepută ca o afirmare a autonomiei intelectuale a ucrainenilor;

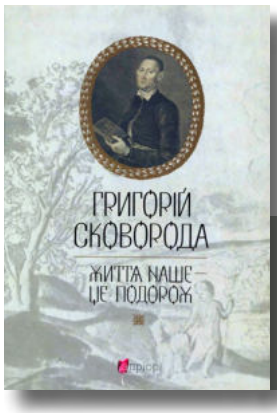

– poetul, scriitorul și omul politic ucrainean Ivan Franko (1856-1916) considerat a fi, alături de Taras Șevcenko, cel mai important clasic al literaturii ucrainene și o personalitate marcantă a mișcării pentru eliberare, prezent în colecțiile Bibliotecii Naționale a României cu opera *Teren u nozi* (BNaR II 694288);

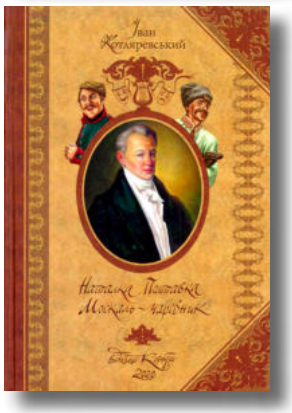
dr. Dina Velicu, bibliotecar
Biblioteca Națională a României
Serviciul Dezvoltarea Colecțiilor
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, București
E-mail: dina.velicu@bibnat.ro

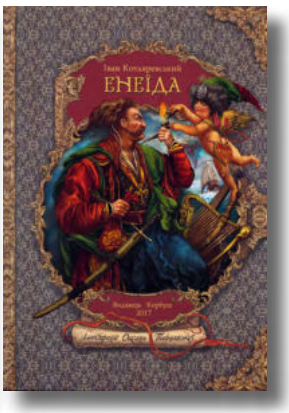

– scriitoarea Lesya Ukrainka (1871-1913), simbol al literaturii ucranene, cunoscută pentru ciclurile sale de poezii, lirică, teatru, publicistică și proză, cu opera sa completă, în 14 volume, *Povne akademìčne zìbrannâ tvorìv* (BNaR III 367827);

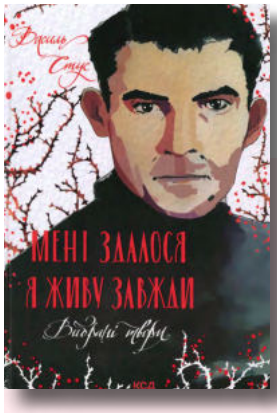

– poetul și filosoful teolog Grigorij Skovoroda (1722-1794), călăuza spirituală a Ucrainei, un simbol național și profund gânditor care a marcat începutul literaturii moderne ucrainene în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cu *Žittâ naše – ce podorož* (BNaR V 114448);

– Ivan Kotlârev'kij (Kotlearevski) (1769-1838), poetul pionier al literaturii moderne ucrainene, cu un rol important în renașterea literară a Ucrainei, cu *Eneïda* (BNaR III 368141), o transformare satirică a poemului lui Virgiliu și *Natalka Poltavka* (BNaR III 368142) – piesă de teatru ce se conformează spiritului renașterii naționale ucrainene; prin scrierile sale, Ivan Kotlârev'kij (Kotlearevski) evocă societatea ucraineană de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și satirizează mediul burghez;

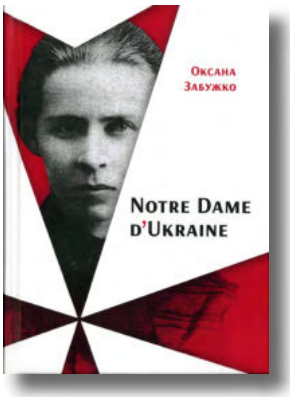

– poetul, traducătorul și criticul literar Vasili Stus (1938-1985), figură emblematică a culturii ucrainene și membru activ al mișcării disidente ucrainene, cu *Menì zdalosâ â živu zavžd* (BNaR III 367298);

EVENIMENT

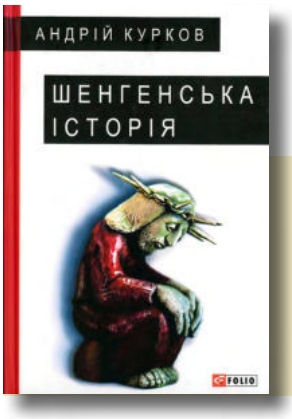
Proiectul „Raftul de carte ucraineană”
dr. Dina Velicu

EVENIMENT

– scriitoarea, poeta și eseista Oksana Zabujko (1960-) cu *Notre Dame d'Ukraine* (BNaR II 693929) și *Planeta Polin* (BNaR II 693923); se numără printre cele mai apreciate și citite scriitoare ucrainene, este o militantă cunoscută pentru drepturile femeilor, scrie despre identitatea poporului ucrainean și îmbină într-un mod strălucit ficțiunea cu propriile convingeri;

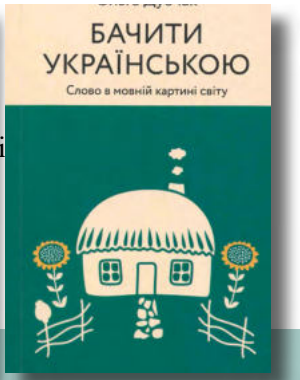
– scriitorul, jurnalistul și scenaristul Andrei Kurkov (1961-), probabil cel mai cunoscut scriitor ucrainean din diasporă, militant pentru gândirea liberă, prezent cu *Shengens'ka ìstoriâ* (BNaR III 368349);

– prozatorul, poetul, eseistul și traducătorul Ûrìj Andruhovič (Iuri Andruhovîci) (1960-), unul dintre cei mai proeminenţi scriitori ucraineni, cu *Radìo Nìč* (BNaR III 367292) și *Dva romani* (BNaR II 691191);

– Olga Dubčak (1983-), pentru cei interesați de istoria și modernitatea limbii ucrainene, cu *Čuti ukraïns'koû* (BNaR II 694285) *Bačiti ukraïns'koû* (BNaR II 694286), cărți ce fac parte din seria dedicată sunetelor ucrainene, originii lor, regulilor de bază, precum și literelor care fixează sunetele în scris;

Proiectul „Raftul de carte ucraineană"
dr. Dina Velicu

și i

– unul din scriitorii generației tinere, cunoscut la nivel internațional, foarte dinamic implicat în naționalismul ucrainean, Sergii Žadan (1974-), cu titlurile *Hlìbne peremir'â* (BNaR II 693403), *Postìjne mìsce proživannâ 2020-1993* (BNaR I 118499) și *Psalom aviacìj* (BNaR 693402).

EVENIMENT

Donația este întregită de o serie de albume despre arhitectura ucraineană (*Orthodox chic*, BNaR I 118330), despre folclorul și hainele tradiționale, atât de rafinate și bogat colorate, despre specificul bucătăriei ucrainene, despre arta fotografică și galeriile de artă.

Albumul *Ìkoni na âsìkah z-pìd naboï* (BNaR V 114445), semnat de Sonâ Atlantova și Oleksandr Klimenko și dedicat proiectului „Icoane pe cutii de muniție din lemn", aduce în prim-plan icoanele pictate pe fragmente de cutii de arme aduse de pe front, martore ale războiului din estul Ucrainei, dar și dovezi ale victoriei vieții.

Celor care doresc să știe mai multe despre Ucraina și personalitățile sale istorice și culturale, despre patrimoniul literar ucrainean care, în perioadele dificile, întruchipează conștiința națională, Biblioteca Națională a României le propune o incursiune în colecția Sălii „Dialoguri multiculturale".

Sursa imaginilor: Colecțiile curente ale Bibliotecii Naționale a României

Proiectul „Raftul de carte ucraineană"
dr. Dina Velicu

prof. univ. dr. Verona Maier

„Începutul profesiei de muzician se află aproape întotdeauna în copilărie”

EVENIMENT

Dana Panighianț: *Sunteţi un specialist cunoscut al artei şi pedagogiei muzicale. Cum a început cariera dumneavoastră în această specialitate? Cum aţi ales acest domeniu de activitate? Cum şi când aţi intrat în domeniu?*

Verona Maier: O să încep prin a spune un lucru bine știut, probabil ... Începutul profesiei de muzician se află aproape întotdeauna în copilărie. La 5 sau 6 ani, pentru aceia dintre noi care am avut noroc, s-a deschis o poartă spre ceea ce atunci era doar bucurie și joacă. Aceasta este vârsta la care cei mai mulți dintre noi, muzicienii, începem să învățăm nesfârșita „carte” a acestei profesii. Nu știm niciunul că, în fapt, intrăm cu naturalețe și candoare, purtați pe brațe de iubirea părinților și purtați de mână de profesori extraordinari, în cea mai frumoasă parte a lumii pământești: tărâmul MUZICII.

Cât despre ceea ce numiți „un specialist cunoscut ...” nu știu ce să zic ... Notorietatea (efemeră, ca în toate artele interpretative, deci și în cea de interpret-muzician), atâta câtă este, ține de o miraculoasă combinație de șanse. Cu siguranță, există „intersecții” ale traseelor personale cu traseele unor oameni excepționali – familie, profesori, artiști – al căror profil s-a răsfrânt asupra oricăruia dintre noi. Din aceste întâlniri, cu toții ne străduim să învățăm în directă legătură cu sistemele de valori în care ni s-a oferit șansa să „creștem”. Nicio clipă nu vom fi altceva decât produsul întâlnirilor pe care viața ni le-a oferit. Nu trebuie decât răbdare, încredere, iubire și sinceritate. (Asemănarea cu un anume text de referință al lumii creștine nu este întâmplătoare, bineînțeles.)

prof. univ. dr. Verona Maier, prorector
Universitatea Națională de Muzică din București
Str. Știrbei Vodă, nr. 33, Sector 1, București
E-mail: verona_maier@unmb.ro

Iar despre alegere, aș zice că s-a numit „alegere” doar atunci când am înțeles că te poți bucura (în cazul meu, aș zice chiar „poți fi fericit”, fiindcă profesiunea mea mă face fericită) cu adevărat doar atunci când ții seamă de echilibrul obligatoriu dintre alegere, consecințe și responsabilități. Este un tot din care nu poate lipsi nicio componentă și, recunosc, este un laitmotiv al activității mele de pedagog, insistența cu care încurajez asumarea alegerilor doar în această formulă completă.

Dana Panighianț: *De unde se trage pasiunea dumneavoastră pentru muzică?*

Verona Maier: E cinstit să recunosc: nu știu!!
Pur și simplu, a existat dintotdeauna. Citând textul unei melodii a formației ABBA (și, mai ales, păstrând proporțiile!!), aș zice că am cântat înainte de a putea vorbi ... așa mi s-a spus. Mai mult nu știu. Știu însă foarte bine că părinții mei și primii profesori au fost cei care m-au îndrumat și mi-au pus în bagajul de cunoștințe și emoții ceea ce e necesar pentru a-mi îndrepta privirea și aspirațiile spre muzică. Dacă era numai după mine, până pe la 14 ani mi-era clar că matematica ar fi fost drumul pe care aș fi apucat-o, aceasta mi-ar fi fost alegerea. Făceam lucruri excepționale în matematică și mulțumirea imediată pe care mi-o oferea rezolvarea problemelor din *„Gazeta Matematică”* a anilor ‘70 ai secolului trecut mi se părea suprema fericire! Un bunic profesor de matematică era deja fericit că unul dintre nepoți va călca pe urmele sale. Cu înțelepciune, blândețe și onestitate, drumul adevăratei mele fericiri – cea de a face muzică – mi-a fost înfățișat în așa fel încât să înțeleg ceea ce era dincolo de înțelegerea mea la acel moment.
(Profit și spun, chiar și așa, într-o paranteză, că cele două domenii sunt atât de apropiate ... Structura, logica, norma și conceptualizarea le guvernează pe amândouă. În rest, e doar o chestiune de limbaj și expresie. Este complet greșit și nefericit a plasa în poziții antagonice muzica și matematica. Utilizarea echilibrată a ambelor emisfere cerebrale sunt indispensabile performanței în cele două domenii; doar predominanța face diferența.)

Dana Panighianț: *În ce măsură a contribuit timpul petrecut în bibliotecă la formarea dumneavoastră socio-emoțională și ca viitor specialist și pedagog? Care a fost biblioteca pe care ați frecventat-o mai des în anii de studiu? Ce a însemnat și înseamnă biblioteca pentru dumneavoastră?*

Verona Maier: În primul rând, bibliotecile părinților și bunicilor (din care alegeam uneori extrem de nepotrivit! – părinții au primit prin clasa a VI-a o atenționare de la doamna dirigintă, care găsise între cărțile de pe banca mea unul dintre volumele *Mizerabilii*-lor lui Victor Hugo; o luasem din biblioteca de acasă pentru că am crezut că e o extindere a înduioșătoarei și impresionantei povestiri *Cosette*, lectură de vacanță obligatorie, pe atunci!). Pe lângă asta, era în parcul din spatele blocului în care locuiam o filială școlară a bibliotecii Constantin Dobrogeanu-Gherea (!). Câteva doamne calde, prietenoase și pricepute ne ajutau să dăm repede de cărțile căutate. Ne-au învățat, pe mine și pe mulți alți colegi, cum se caută într-un catalog, cum se completează o solicitare, cum se respectă termenele de returnare, cum se îngrijește o carte. Adică, ne-au învățat ceva pentru întreaga viață.

Apoi, ca elevă de liceu și studentă, mergeam des (în afara bibliotecilor liceului și Conservatorului) la cele două biblioteci „la îndemână” (una în Piața Amzei, cealaltă, în imediata apropiere a Ateneului Român, ca și astăzi) – Biblioteca Centrală de Stat și Biblioteca Centrală Universitară.

În aceste două locuri am simțit pentru prima dată ce înseamnă un manuscris, o carte veche, liniștea spectaculoasă a unei săli de lectură (în general, mergeam pentru cărți pe care nu le puteam lua acasă). Datorez enorm acelor vremuri în care, în afară de casetelor cu Phoenix, Queen sau alții, cărțile din alte epoci decât cea pe care o trăiam erau exercițiile de libertate accesibile. La un moment dat, cineva mi-a șoptit că ceea ce solicităm la bibliotecă se „raportează” acolo unde trebuie, să fim atenți ... dar, n-a contat prea mult.

Dana Panighianț: *Ce ne puteţi spune despre mentorii sau profesorii dumneavoastră? Pe parcursul evoluţiei dumneavoastră profesionale aţi avut un model care v-a inspirat?*

Verona Maier: Am pomenit deja despre rolul capital pe care l-au avut în viața mea educatorii dedicați, animați de iubire și pricepere, inventivi și riguroși, calzi și fermi – într-un cuvânt cu vocație – care mi-au fost alături în aproape fiecare clipă a evoluției mele. De la fiecare am învățat, în afară de ceea ce constituia „obiectul de predare”al domniilor lor, ce înseamnă să ai atitudine!

Încerc să reproduc în activitatea mea de profesor, atât cât pot, ceva din ceea ce mi-a fost sprijin și îndrumar de-a lungul anilor. De asemenea, mărturisesc, încerc să nu repet greșelile cărora le-am fost subiect sau făptuitor. N-a fost (nici n-ar fi fost posibil) doar soare, senin, lumină și liniște pe „strada mea”... Dar ce

importante sunt lucrurile grele, neplăcute, nedrepte sau de-a dreptul cumplite pe care le-am trăit fiecare. Cum altfel am ştii să trecem mai departe, cum altfel am identifica linia subțire care desparte binele de rău, cum am putea să ne bucurăm de ceea ce avem în loc să fim nefericiți pentru ceea ce nu avem?
Sunt – toate cele de mai sus – gânduri și învățăminte primite de la toți aceia care mi-au fost profesori sau mentori și cărora nu-mi va ajunge viața pentru a-mi exprima recunoștința. Unii, evident, nu mai sunt aici, dar – se zice – sunt cu toții vii, pentru că îmi amintesc de ei ... și nu doar eu ...
Modelul cred că este, pentru fiecare, întregul admirabil al năzuințelor spre mai binele văzut la cei din jur.

Dana Panighianț: *Mai aveți timp şi pentru vreun hobby?*

Verona Maier: Firește!
Dincolo de faptul că profesia și cea mai mare dintre pasiuni coincid în cazul meu, filmul – ca fenomen artistic sincretic, în care își dau mâna toate artele – reprezintă o preocupare căreia îi fac loc în viața mea, în primul rând, ca recunoștință nostalgică pentru fericirea de a-l fi avut alături pentru 28 de ani, pe excepționalul artist, soțul meu – cineastul și scriitorul Petru Maier Bianu. Am descoperit datorită lui universul complex, deopotrivă plastic, poetic, muzical, dramatic pe care fiecare creație cinematografică de la 1895 încoace îl multiplică și-l „încapsulează". Ca și lecturii – o altă pasiune dintotdeauna căreia nu reușesc mereu să-i dau ceea ce merită –, filmului îi datorez enorm din tot ceea ce reușesc să ofer, uneori, făcând muzică. E o sursă și un stimulent emoțional, un element de echilibrare a trăirilor fără de care nu aș fi ceea ce sunt, atât cât sunt.

Dana Panighianț: *Care a fost cea mai dificilă perioadă din cariera dvs.?*

Verona Maier: Mi-e greu să numesc dificile două momente cruciale peste care am trecut. Ele există, dar de vreme ce au fost, mă străduiesc să păstrez din ele doar ceea ce m-a îmbogățit. Și nu-i puțin lucru. A fost greu să petrec, după licență, șase ani în afara profesiei în forma sa instituționalizată ... Povestea prea lungă și de-a dreptul incredibilă în unele dintre momente merită să aibă propriul „roman". Am învățat în acei ani câte ceva din ceea ce ar putea însemna răbdarea ...

Apoi, a fost greu să întrevăd, acum mai mulți ani, din cauza unei întâmplări nefericite (dar, oricând posibile!), un posibil sfârșit în profesie ... Am învățat în acele câteva săptămâni de incertitudine câte ceva din ceea ce ar putea însemna acceptarea ...
Au trecut, cu urme a căror (inimaginabilă, acum!) absență m-ar face astăzi cu mult mai „săracă" ...

Dana Panighianț: *Care este părerea dumneavoastră despre modul în care evoluează domeniul muzical din România?*

Verona Maier: Sincronizat cu ceea ce se petrece în lumea globalizată în care ne mișcăm. Cu bunele și relele sale ...

Dana Panighianț: *Cum credeți că este receptată profesia la nivel public? Cum ar putea fi îmbunătățită imaginea sa?*

Verona Maier: Vă mulțumesc pentru această întrebare care îmi dă ocazia să pun în vorbe câteva îngrijorări. Unele mai vechi, altele venite după 2020.
Da ..., cu riscul de a relua teme ultra-bătătorite, îngrijorările „proaspete" îmi par mai îndreptățite și sunt mai grave pentru un om din generația mea, fiindcă schimbarea de paradigmă existențială despre care s-a vorbit, se vorbește și se va vorbi mult de-aici înainte este încă în curs de a fi „definită" de sociologi, psihologi, economiști, filozofi, istorici. Dincolo de ceea ce vede toată lumea, sunt lucruri care, în cultură, au „atacat" ontologic esența acesteia – comunicarea. Într-o perspectivă (poate) mai sumbră decât este cazul, pare că „ciudățenia" trăită în perioada 2020-2022, pe de o parte, a sugerat omenirii (într-un mod dramatic, îngrozitor chiar) faptul că există elemente dispensabile, printre care și cultura, pe de altă parte a deschis un fascinant traseu, acela al contactului „mijlocit" tehnologic. Convingerea mea și a multora, că NU este așa, mi-aș dori să fie, dimpreună cu acțiunea, suficientă ... Nu știu dacă e suficient ...
E o temă pe care un interviu nu poate nici măcar să o enunțe integral, darămite să o discute ...
Îmi doresc cel mai mult pentru copiii și nepoții noștri, pentru studenții mei, să rămână permeabili la emoția contactului direct cu „celălalt", oricine, oricum, oriunde ar fi acest „celălalt".
Știu că sunt puțin cam departe de întrebare. Nici nu-mi pot propune un răspuns, îmi lipsesc anvergura și expertiza. Rămân îngrijorată ...

Dana Panighianț: *Ce părere aveți despre felul în care este prezervat patrimoniul documentar muzical românesc la ora actuală? Care ar fi ideile de ordine și perspectivele?*

Verona Maier: Există în acest sens o extraordinar de intensă, profesionistă, profundă și constantă preocupare în mediul academic, iar Universitatea Națională de Muzică din București a realizat prin

proiecte proprii, lucruri excepționale în ultimii ani. Documentarea istoriei muzicii românești în ansamblu este o prioritate pentru cercetătorii angrenați în această activitate și cred că reprezintă unul dintre punctele în care activitățile celor două instituții de cultură și educație – UNMB și Biblioteca Națională – se suprapun perfect.

Dana Panighianț: *Ce credeți despre dotarea actuală a universităților de muzică din România?*

Verona Maier: Părerea mea este că e bine, în general. Se poate încă mai mult, bineînțeles. Și așa va fi de îndată ce educația, în ansamblu, va ocupa locul cuvenit în politica românească. Evoluția este evidentă de la an la an, rămâne doar ca întregii societăți să i se pară esențială această coordonată definitorie, ontologică a supraviețuirii și dăinuirii unei țări.

Educația costă, cea superioară – chiar foarte mult. Nu poate fi responsabilizat doar statul, de vreme ce nu este singurul beneficiar al acestei investiții! În locurile pe care le privim cu admirație, efortul este unul general, al întregii societăți, tocmai pentru că au fost înțelese aceste lucruri. Și pentru că le pasă tuturor ...

Dana Panighianț: *Ce credeți despre direcțiile și nivelul cercetării științifice în domeniu? Unde s-ar plasa România, din acest punct de vedere, în context european și mondial?*

Verona Maier: Cercetarea științifică în domeniul muzicologiei explorează continuu zonele în care specificitatea istorică, geografică, etnică și etnologică poate oferi chei de înțelegere a modului în care integrarea și particularitățile culturii române sunt un beneficiu pentru cultura universală.

Mi-aș mai permite să afirm că în România există cercetări ce reprezintă un pionierat în lume, cu tematici unicat și abordări din perspective complet noi, fapt certificat de interesul crescând arătat de cercetători din întrega lume, cu ocazia evenimentelor organizate în țară și străinătate, la care participarea românească este importantă cantitativ și, mai ales, calitativ!

Adaug faptul că activitatea de creație artistică, asimilată cercetării în domenii precum muzică, arte plastice, teatru sau cinematografie, dovedește permanent bogăția și buna pregătire a practicienilor, prin recunoașterile naționale și internaționale ce fac prea rar (în opinia mea) obiectul știrilor sau interesului societății.

Dana Panighianț: *Care sunt, după părerea dumneavoastră, căile de integrare a profesioniștilor români în activitatea practică și de cercetare europeană în domeniu?*

Verona Maier: În muzică, integrarea s-a produs de mult!! ...
Aproape că nu există instituție de concerte sau spectacole – din eșalonul cel mai înalt și rafinat – în care să nu existe unul, doi sau mai mulți muzicieni români. În componistica mondială, locul unora dintre creatorii români aparținând diverselor generații este de mult asigurat și respectat. Iar despre cercetarea muzicologică, am vorbit ceva mai devreme.

Dana Panighianț: *Cum ar putea să fie atrase fonduri private pentru dezvoltarea domeniului muzical?*

Verona Maier: Lucrurile merg mai bine și în acest domeniu, chiar dacă nu atât de repede pe cât ar fi posibil și necesar.
Legislativ, încă nu există suficientă preocupare pentru reglementare și stimularea unui interes general al investiției mediului privat în domeniul culturii, deci și al muzicii. În același timp, anvergura unor evenimente, calitatea lor constantă și continuitatea în timp i-au făcut pe mulți dintre cei ce au resurse financiare să se alăture eforturilor de organizare și susținere, inclusiv în domeniul muzicii. Poate că, și din acest punct de vedere, modelul societăților în care cultura este valorizată corespunzător contribuției sale la buna stare a societății și indivizilor ce o compun va deveni, din ce în ce mai mult, și modelul României.

Dana Panighianț: *Ce sfaturi sau recomandări aveți pentru tinerii care se pregătesc să devină muzicieni? Ce șanse au să intre în acest domeniu? Ce credeți că trebuie făcut în România pentru a forma specialiști și a-i păstra?*

Verona Maier: În primul rând, cred că ar trebui să fie gata pentru eforturi considerabile, să fie răbdători și să fie siguri că muzica le va da întotdeauna înapoi exact atât cât dau ei muzicii. Este una dintre cele mai sincere relații ale existenței. Calibrarea justă a țelurilor în funcție de înzestrare reprezintă un alt lucru indispensabil acestei profesii vocaționale. Există lucruri pe care efortul inteligent și susținut le rezolvă, ca în fiecare profesie. Există, totodată, elemente pe care, oricât de mult și inteligent am munci, nu le poate înlocui nimic! Este acel procent (considerat mai mic sau mai mare de cei care au vorbit de-a lungul timpului despre talent) prezent sau nu, a cărui lipsă nici măcar „norocul" (ca în afaceri, să zicem) nu o poate substitui.

În ceea ce privește „intrarea în domeniu", părerea mea este că întotdeauna această poartă spre muzică va oferi oricui șansa unei mai bune performanțe. Medicul, șoferul, avocatul, electricianul, economistul, constructorul, politicianul, inginerul sau funcționarul vor fi cu siguranță mai buni dacă în „trecutul" lor educațional a existat, uneori pentru mult timp, alteori pentru mai puțin timp, MUZICA. Ea structurează, ordonează, emoționează și îmbogățește la fel pe oricine ... Iar eventuala alegere a unui alt domeniu de exercitare a competențelor va face din oricine un om mai fericit atunci când MUZICA rămâne o iubire pentru toată viața!

Pentru ultima parte a întrebării aș zice că: „migrația" artistului muzician este fenomenul cel mai greu de „stăpânit", acum și întotdeauna. Avem privilegiul unui limbaj universal. A performa, în orice colț al lumii, nu întâlnește bariera limbii! De aceea, doar continuând să facem din România un loc „mai dezirabil" în general și pentru un tânăr artist, în special, cu o viață culturală pe măsura potențialului creativ existent aici în toate timpurile, cu interes și respect sincer, ar putea să ajute la „păstrarea" lor în țară. De altfel, cred că asta este valabil în orice domeniu ... nu?

Dana Panighianț: *Vă rugăm să ne împărtășiți câteva gânduri și emoții legate de Festivalul-Concurs Musicalfest!*

Verona Maier: Biblioteca Națională a României a făcut, prin Musicalfest, un pas important, esențial și admirabil în direcția acțiunii culturale pe care instituția o „alimentează" permanent. „Deschiderea porților" către artiștii în formare, punerea la dispoziție a generosului spațiu și a excepționalelor resurse materiale și umane (așa cum se văd ele din exterior, de către noi „ceilalți") ale instituției, eficiența echipei restrînsă numeric însă extrem de motivată și statornică, căldura și respectul manifestat față de „musafirii" pe care-i primiți sunt doar câteva dintre lucrurile care m-au impresionat și sunt sigură că nu sunt singura!

„Începutul profesiei de muzician se află aproape întotdeauna în copilărie"
prof. univ. dr. Verona Maier

Vă doresc să nu obosiți în a face lucrurile așa cum le faceți, să reușiți în fiecare an mai mult și mai bine și vă asigur că ceea ce se întâmplă cu ocazia festivalului dumneavoastră este un bine făcut viitorului educativ și cultural al României, pentru care Biblioteca Națională a României merită întreaga considerație.

București, 15 august 2024
interviu realizat de dr. Dana Panighianț, bibliotecar
Biblioteca Națională a României

Verona Maier: Am întâlnit un nivel, pe alocuri, să fim bine înțeleși, pe alocuri, aproape de neînchipuit în edițiile anterioare (ale Festivalului-Concurs Musicalfest, n.red.). Dacă acum două ediții am avut câteva excepții, dar ele au fost mai puține decât degetele unei mâini, anul acesta aș zice că întreg nivelul primei zile de concurs a fost unul absolut notabil și am plecat acasă foarte bucuroși, toți membrii juriului, fiindcă realmente pare că scopul acestui concurs este foarte aproape de a fi atins. Evident că aceasta nu face decât să „încarce" și mai tare „datoriile" viitoare. (Citiți ghilimelele datoriilor). Adică pare că masa de potențiali concurenți nu mai e la fel de numeroasă în general, dar este, cu siguranță, de un nivel mai ridicat. Ceea ce este, până la urmă, pentru concurs și pentru noi, profesori, artiști și oameni care ne gândim în primul rând la viitor și abia după aceea la noi înșine, este pentru noi o promisiune, este un lucru împlinit. Faptul că se întâmplă să vedem indubitabil o creștere calitativă.

Radio Trinitas: *Pentru cei care ne ascultă am vrea să ne prezentați secțiunile concursului*.

Verona Maier: Concursul are secțiuni extrem de numeroase și, în afară de secțiunile instrumentale dedicate pianului, viorii, corzilor grave, muzicii de cameră, există o secțiune importantă dedicată ansamblurilor în general. Dacă la muzica de cameră pe care tocmai am menționat-o, nu este o afluență mare de concurenți, în zona ansamblurilor mari, vorbim despre coruri, despre ansamblul instrumental de coarde, de dimensiuni mari, unde lucrurile merg foarte bine. S-ar putea să fie unul dintre cele mai bune semnale pe care le dă concursul. De asemenea, împărțirea între cei care performează, să zicem așa, vocațional, profesionist și cei care performează ca amatori, această împărțire, din fericire, nu mai are aspectul unei falii. Pentru că am văzut la cei care fac muzică în regim particular, în regim privat, am văzut la unii dintre ei un nivel care nu mai este deloc unul de amatori, în sensul acela ușor peiorativ pe care îl acordăm în general cuvântului. Ci dimpotrivă, sunt oameni care fac foarte serios ceea ce fac și probabil că ne aflăm într-un moment în care în România se va stabili un echilibru între orientarea către profesia de muzician și orientarea spre pasiunea de muzician, echilibru care ar trebui să se vadă în primul rând între profesioniști. Pentru că un profesionist care nu are pasiunea profesiei sale e un profesionist mai slab. Deci speranțele înfloresc cu fiecare minut pe care îl petrecem în compania concurenților aici.

Radio Trinitas: *Cum contribuie o astfel de competiție la dezvoltarea copiilor și a tinerilor muzicieni în carieră*?

E desigur o șansă foarte mare, întotdeauna cu condiția ca privirea pe care o aruncă ei asupra acestei evaluări temporare să fie justă și să fie bine explicată de către cei din jur. Eu cred că în orice moment în care participi la o confruntare, ar trebui să te confrunți cu tine însuți și fiecare dintre aceste momente ar trebui să fie un prilej extraordinar de evoluție. Fiindcă în sfârșit te poți realiza, în condițiile în care se mai adaugă obișnuitelor griji și presiunea unei prezențe pe care trebuie să o iei cu tine. Nu trebuie să o convingi, dar trebuie să o iei cu tine. Și acest adaos pune o foarte puternică lupă asupra modului în care ești în acel moment. Ne-a folosit și nouă când eram foarte mici și tineri, chiar dacă muzica n-a fost deloc pasiunea unora dintre noi (inclusiv a celei care vă vorbește). Concursurile mi s-au părut întotdeauna un lucru relativ nedrept și e sigur că ele au posibilitatea să-i dea unui tânăr o imagine mai apropiată de realitate decât ceea ce crede el între cei patru pereți ai sălii de studiu sau în prezența familiarilor profesori sau prieteni.

București, 8 octombrie 2024
interviu acordat Radio Trinitas

Sursa imaginilor: Arhiva *MusicalFest*.

„Începutul profesiei de muzician se află aproape întotdeauna în copilărie”
prof. univ. dr. Verona Maier

Mihaela Buiumaci
dr. Letiția Constantin
dr. Luminița Gruia

BIBLIOTECA XXI

Despre şi din cauza pandemiei. Cărți publicate în România în anii 2020-2023. O cercetare bibliografică

Studiul de faţă prezintă rezultatele cercetării cantitative şi de conţinut întreprinse asupra producţiei de carte românească publicată între anii 2020-2023, pe tema pandemiei Covid-19.

Intervalul analizat a avut în vedere dinamica pe care a înregistrat-o peisajul editorial românesc începând cu primele luni de pandemie, din anul 2020, şi până la finele anului 2023, an în care Organizaţia Mondială a Sănătăţii a anunţat sfârşitul pandemiei Covid-19, soldate cu peste 6,9 milioane de victime şi cu afectarea economiei şi a vieţii tuturor comunităţilor, la nivel global.

Cercetarea are la bază informaţiile furnizate de catalogul şi de colecţiile Bibliotecii Naţionale a României care, prin funcţia de referent şi conservator al producţiei documentare româneşti, livrează o imagine exhaustivă a producţiei de carte pe tema Covid-19, la nivelul întregii ţări.

Rezultatele cercetării contorizează diversele opinii, mai mult sau mai puţin avizate, pe acest subiect, diversele maniere de exprimare a temerilor, obsesiilor, fricilor, soluţiilor de evaziune găsite de autori, un procent semnificativ din cărţi reprezentându-l „jurnalele de front pandemic”.

Mihaela Buiumaci, bibliotecar
dr. Letiția Constantin, bibliotecar
dr. Luminița Gruia, bibliotecar
Biblioteca Națională a României
Serviciul Control Național Bibliografic
Bd. Unirii, nr. 22, Sector 3, București
E-mail: mihaela.buiumaci@bibnat.ro
letitia.constantin@bibnat.ro
luminita.gruia@bibnat.ro

Metodologia cercetării

Prin funcţia sa de Depozit Legal, Biblioteca Naţională a României primeşte întreaga producţie de carte românească. Un exemplar din cele șapte este transmis pentru semnalare statistică şi pentru elaborarea Bibliografiei naţionale curente a României.

Compartimentul Bibliografia Națională din cadrul Serviciului Control Național Bibliografic validează descrierile bibliografice pentru toate documentele prelucrate.

În procesul de verificare şi validare a descrierilor bibliografice, am observat, spre finalul anului 2020, faptul că apariţiile editoriale abordau din ce în ce mai des tema pandemiei Covid-19. A apărut, astfel, ideea realizării unei bibliografii tematice care să reunească toate cărţile care vorbesc, într-un fel sau altul, despre acest fenomen.

Cercetarea bibliografică s-a întins pe o perioadă de aproape patru ani, până în decembrie 2023.

Bibliografia rezultată, cu titlul *Despre şi din cauza pandemiei: cărţi publicate în România în anii 2020-2023 – o cercetare bibliografică*, respectă formatul celorlalte serii ale Bibliografiei Naţionale. Descrierile bibliografice sunt realizate în conformitate cu standardul ISBD şi cu formatul UNIMARC, iar cea de conţinut este în conformitate cu Clasificarea Zecimală Universală. Pentru indexare, au fost folosiţi termeni preluaţi în parte din tezaurul LIVES-RO. Bibliografia conţine indecşi de autori, de titluri şi de edituri şi este organizată pe domenii, iar în cadrul fiecărui domeniu, alfabetic.

Pentru a putea identifica şi exporta din baza de date a Bibliotecii Naţionale a României înregistrările bibliografice pe această temă, au fost adăugaţi: un indice CZU (616-036.21 Covid-19) şi un termen necontrolat (Pandemie – Covid-19). Cei doi identificatori sunt adăugaţi în continuare de Compartimentul Bibliografia Naţională, pentru cărţile nou-intrate în colecţii, pe subiectul pandemiei Covid-19.

Pentru a avea un termen de referinţă, a fost analizată dinamica producţiei de carte publicată în România în ultimii zece ani (2014-2023), conform informaţiilor furnizate de Depozitul Legal.

Astfel, dacă anul 2014 încă registra ultimele efecte ale crizei economice din 2008, producţia naţională de carte menţinându-se din această cauză destul de jos, la 12.161 de titluri, în perioada 2015-2017 se poate constata o revenire, chiar o creştere spectaculoasă a producţiei de carte, cu aproape 50%: 22.052 de titluri în 2015, 21.763 de titluri în 2016 şi 21.658 de titluri în 2017.

În anii 2018-2023, producţia se stabilizează în jurul valorii de 19.000 de titluri: 18.707 titluri în 2018, 19.570 de titluri în 2019, 19.240 de titluri în 2020, 19.238 de titluri în 2021, 18.620 de titluri în 2022 şi 19.489 de titluri în 2023. Prin urmare, pandemia Covid-19 nu a avut efectul negativ preconizat, trendul producţiei naţionale de carte menţinându-se, după cum se poate observa, la nivelul anilor anteriori. Există, într-adevăr, o diminuare a producţiei de carte cu aproximativ 10% în anul 2022, efectul blocajului – ca urmare a izbucnirii pandemiei – devenind vizibil în catalogul Bibliotecii Naţionale a României la o distanţă de aproape un an (trebuie luat totuşi în calcul, în acest sens, şi ritmul de colectare/ de intrare a cărţilor în colecţiile Bibliotecii Naţionale a României).

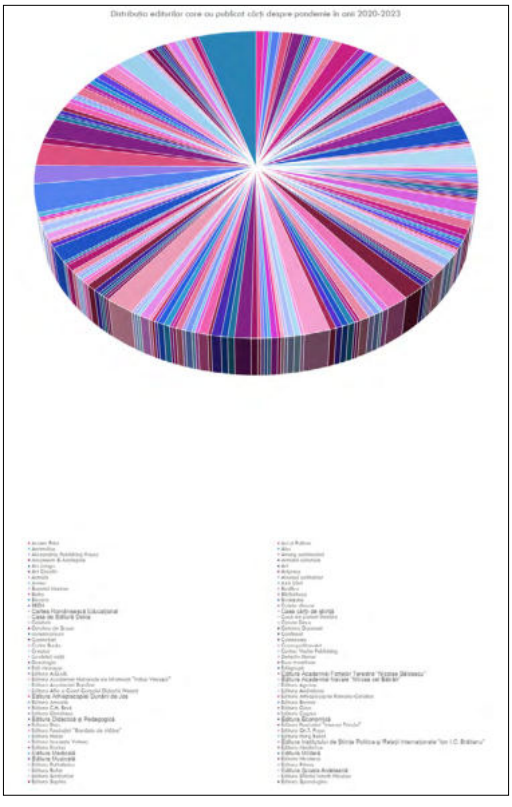

Tabel 1. Cărți intrate prin Depozit Legal în Biblioteca Națională a României (2014-2023).

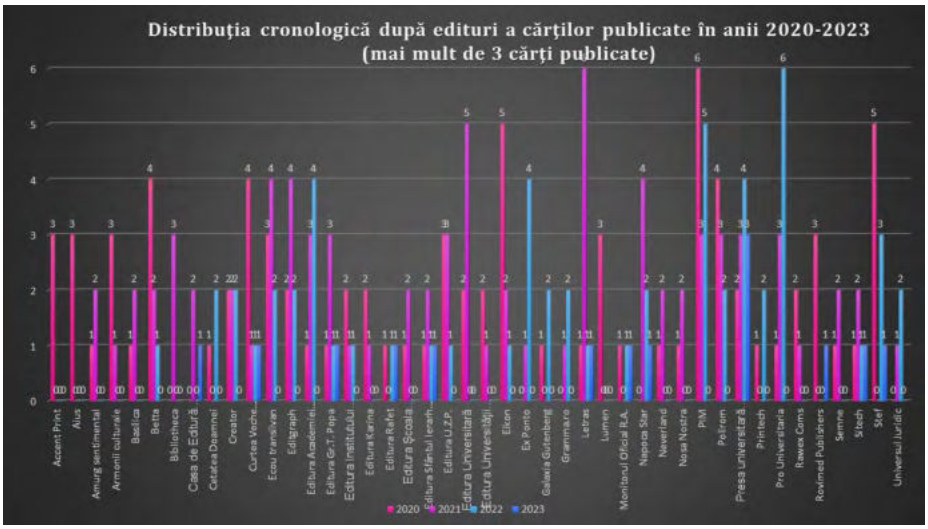
În perioada 2020-2023, 206 edituri din București și din țară au publicat 467 de titluri pe tema Covid-19, din toate domeniile cunoașterii.

Un număr de 20 de edituri au publicat mai mult de cinci cărți despre pandemia Covid-19, în perioada analizată. Pe primul loc se situează editura PIM din Iași, cu 14 titluri, urmată de Presa universitară clujeană, cu 11 titluri și de Pro Universitaria din București, cu 10 titluri.

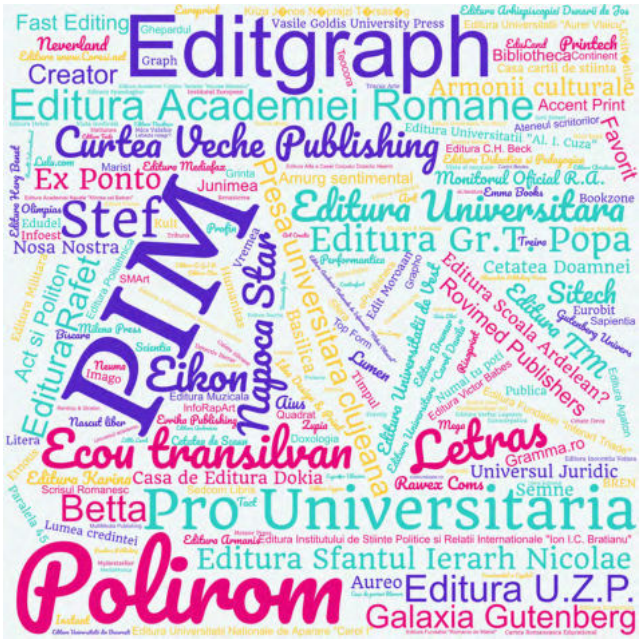
În ceea ce privește distribuția cronologică a cărților despre pandemia Covid-19 publicate în perioada 2020-2023, se poate observa că cele mai multe au apărut în anul 2021 – 176 de titluri, adică aproape 40% din total, anul 2020 fiind și el semnificativ din acest punct de vedere, cu 165 de titluri publicate (peste 30% din total).

Tabel 2. Distribuția pe edituri a cărților despre pandemia Covid-19.

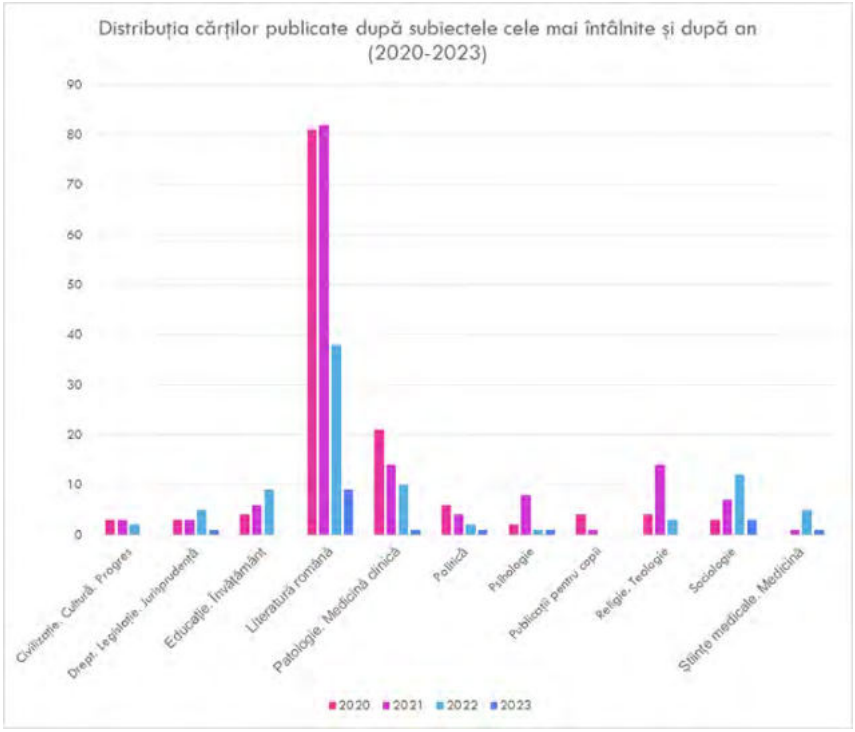

Tabel 3. Distribuția cronologică după edituri a cărților publicate între anii 2020-2023 (mai mult de trei cărți publicate).

Tabel 4. Wordle. Edituri.

Subiectele celor 467 de cărți apărute în acest interval, unele dintre ele chiar în mai multe ediții, majoritar ale unor autori români (circa 90%), sunt dintre cele mai diverse: literatură de evaziune și pandemie, sociologie și pandemie, psihologie și pandemie, artă și pandemie, istorie și pandemie, religie și pandemie, politică și pandemie, educație și pandemie, cultură și pandemie, arheologie și pandemie, securitate și pandemie, medicină și pandemie, social media și pandemie, digitizare și pandemie, sociologia lecturii și pandemie, economie și pandemie, ghid de supraviețuire și pandemie, dezvoltare personală și pandemie, călătorii ficționale și pandemie, lexicologie, „păcate ale limbii” și pandemie ș.a.

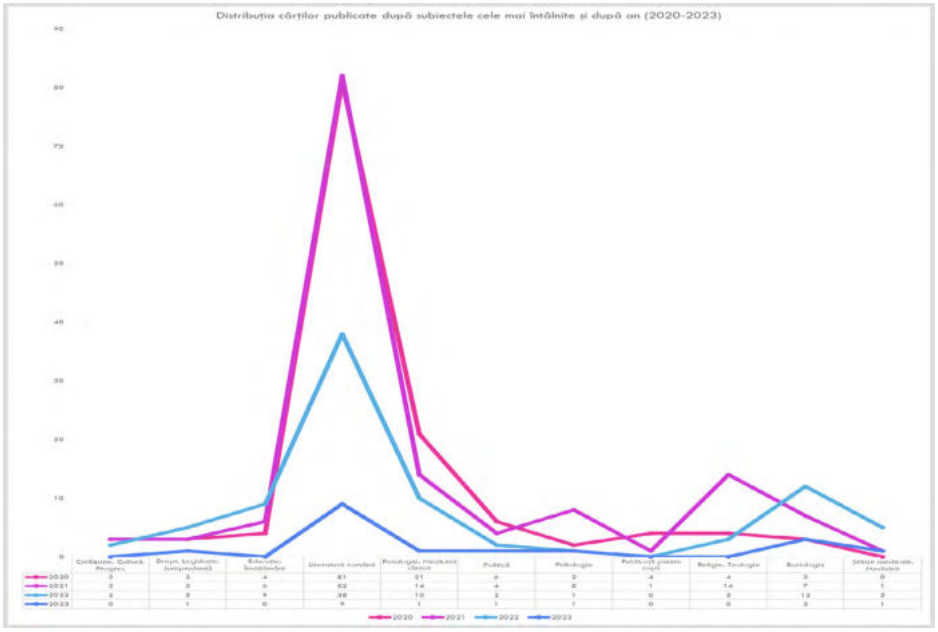

Tabel 5. Distribuţia pe subiecte a cărţilor despre pandemie publicate între anii 2020-2023.

Tabel 6. Wordle. Subiecte.

În ceea ce priveşte domeniile, cele mai multe cărţi care tratează pandemia Covid-19 sunt de literatură română – 210 titluri, aproape 45% din total, urmate de cele din domeniile medicină – 53 de titluri şi sociologie – 27 de titluri. Locuri fruntaşe ocupă şi domeniile educaţie – 22 de titluri şi religie – 21 de titluri.

Tabel 7. Distribuţia cărţilor publicate după subiectele cele mai frecvente şi după an (2020-2023).

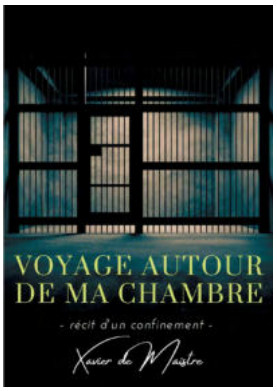
După cum am arătat, domeniul cu cele mai multe cărţi publicate, din totalul de 467 de titluri, este literatura, predominantă fiind literatură română (210 titluri), la care se adaugă şi literatura străină (traduceri) – 14 titluri. Numărul total de traduceri din toate domeniile: 32 de titluri, reprezentând 6,85% din total (politologie/ sociologie/ economie – 11 titluri, medicină – 4 titluri, religie – 2 titluri, psihologie – un titlu).

În privinţa repartiţiei pe genuri a celor 210 cărţi de literatură română pe tema Covid-19, pe primul loc se află poezia, cu 58 de titluri (27,61% şi 12,41% din total) şi proza (povestiri, roman, proză scurtă), cu 58 de titluri (27,61% şi 12,41% din total), urmate de categoriile: eseuri, reportaje, relatări, aforisme – 48 de titluri (22,85% şi 10,27% din total), umor (epigrame, catrene, schiţe etc.) – 22 de titluri (10,47% şi 4,71% din total), jurnale şi memorialistică – 21 de titluri (10% şi 4,49 % din total), cărţi de călătorii – 7 titluri (03,33% şi 1,49 % din total) şi teatru – 4 titluri (1,97% şi 0,85% din total).

Majoritatea cărţilor pe tema Covid-19, în special cele de literatură, folosesc titluri parlante (jocuri de cuvinte, trimiteri metaliterare, parafrazări ale unor titluri celebre, citate culturale etc.). Exemple: *Corona Lisa*; *Virâsul molipsitor*; *Agentul Covid 19*; *Scrisori către Izoleta*; *Covid şi Julieta*; *Dragoste în vremea pandemiei*; *Virusiada copiilor*; *Pandemiocraţia*; *Zodia Coronavirusului sau Vremea Covidului*; *Operaţiunea De-masca-rea!*; *Quarantino*; *Pandemion*; *Balcani Covid*; *Pandelirice*; *Pandemia veselă şi tristă*; *Dragoste în vremea Corona*; *(Co)vidul umanităţii moderne*; *Carantina amanţilor*; *Pan-demon 2020; Ovid versus Covid*; *Finis coronat (virus) opus!*.

„Călătorie în jurul camerei mele” – jurnale publicate în perioada pandemiei

În anul 1794, Xavier de Maistre a publicat în clandestinitate, la Bruxelles, *Voyage autour de ma chambre*, carte scrisă în timpul arestului la domiciliu, timp de 42 de zile, cauzat de implicarea într-un duel. În paginile lucrării, autorul reflecta cu ironie asupra virtuților „călătoriei pe loc”, asupra voiajelor „în zigzag” pe care le întreprindea în spațiul minuscul al camerei sale. Cartea a fost un mare succes şi a produs un adevărat gen literar, nu numai în Franța, Biblioteca Națională a Franței contabilizând mai bine de 60 de autori inspirați de ea în ultimele două secole.

Multe dintre jurnalele pe tema Covid-19 sunt – conştient sau nu – în siajul cărții lui Xavier de Maistre. Iată câteva exemple: Vasiniuc, Tiberius. *Jurnal din vremea pandemiei: optzeci de zile în jurul casei sau cum am luat parte la o contraistorie: [25 martie – 12 iunie 2020]*. Bucureşti: Eikon, 2020; Cornelius, Jan. *Aventurile unui călător naiv: între mişcare şi izolare*. Iaşi: Lebăda neagră, 2020; Iacob, Daniela. *Magnolie în lanţuri: jurnal din arest la domiciliu: Covid-19, anul 2020*. Piatra-Neamţ: Cetatea Doamnei, 2020; Iamandi, Ionuţ. *Săptămâni interioare: jurnal de coronavirus [16 martie – 31 mai 2020]*. Bucureşti: Eikon, 2020.

Tot din această categorie, dar la carte străină (traducere), semnalăm: Platto, Sara. *Bună dimineaţa, Wuhan!: cronici (de-acasă) cu un adolescent, două pisici şi WeChat în timpul pandemiei*, apărută la editura Polirom în 2022.

Şi unele cărți din domenii „serioase” trimit la această referință celebră. Menţionăm astfel cartea de psihologie socială *Pandemia văzută de pe fereastră: studiu de caz*, apărută la Presa universitară clujeană în 2021 (coordonator: Mariana Borcoman).

Urmând modelul și pretextul literar al cărţii lui Xavier de Maistre, în anul 2020, editura Casa de pariuri literare a publicat

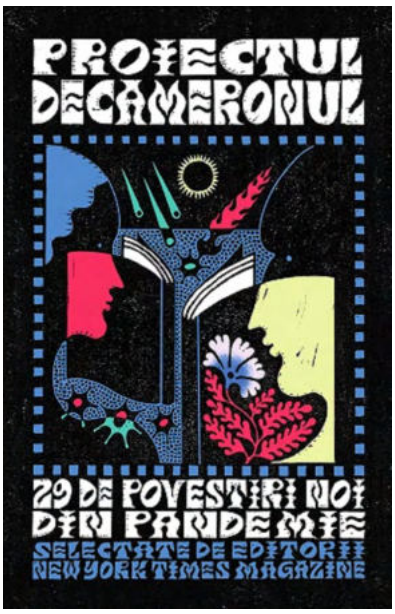
antologia *Izolare forţată: jurnal de pandemie*, care include texte semnate de scriitori precum Nora Iuga, Constantin Abăluţă, Gabriela Abăluţă ș.a.m.d. După cum precizează editorii: „*Proiectul a pornit de la ideea de a menține legătura cu scriitorii români pe perioada zilelor (care s-au transformat în săptămâni, care la rândul lor s-au transformat în luni) de izolare la domiciliu. A început sub forma unui blog, un jurnal on-line colectiv, care a reunit (virtual măcar, dacă fizic a fost cu neputință) mai mulți scriitori români contemporani. Textele lor stau mărturie unei perioade istorice care momentan nu s-a încheiat, pe care nu am reușit să o digerăm pe de-a-ntregul. ... Sunt documente ale trăirilor în fața unei rupturi drastice de realitatea pe care o cunoșteam*”.

Covid-19 și „soluția Decameronul”

În anul 2022, *„The New York Times Magazine”* a editat antologia *Proiectul Decameronul: 29 de povestiri noi din pandemie*, tradusă la noi „în timp real”, în același an, de editura Pandora Publishing.

Trimițând prin titlu la celebra carte de acum aproape 700 de ani a lui Giovanni Boccaccio, *Decameronul* (1353), care conține 100 de povestiri amuzante, obscene ori cu structură de fabulă, spuse de trei tineri domni și șapte tinere doamne adăpostite într-o vilă din afara Florenței, așteptând să treacă Moartea Neagră (care a ucis în secolul al XIV-lea aproape 50 de milioane de oameni, jumătate din populația Europei de atunci), „*The New York Times Magazine”* a inițiat, în martie 2020, „Proiectul Decameronul”, cu scopul „*limpede și bine delimitat temporal*” de a alcătui o antologie de povestiri scrise chiar în perioada în care pandemia a devastat „*pentru prima dată lumea*”. În prefața volumului, care conține 29 de povestiri scrise de autori contemporani importanți, printre care Margaret Atwood, Tommy Orange, David Mitchell, Leila Slimani și Paolo Giordano, redactorii revistei evidențiau neliniștile perioadei, vorbind de „*pandemia care a devastat pentru prima dată lumea*”, întrebându-se cum ne-ar putea ajuta aceste povestiri scrise „la comandă” să „*păstrăm în amintire și să înțelegem inimaginabilul*” și „*dacă această criză va afecta literatura?*”, conchizând că această antologie „*va rămâne în memoria noastră ca un omagiu de importanță istorică adus unui timp și spațiu cum nu am mai trăit vreodată și va oferi cititorului o vedere de ansamblu și alinare, acum, dar și într-un viitor în care, să sperăm, COVID-19 va fi rămas doar o amintire*”.

Deşi nu a fost luat în calcul în cercetarea de faţă, dat fiind că a apărut abia în anul 2024 la editura Corint Fiction, menţionam aici şi romanul colectiv *Paisprezece zile*, care se încadrează atât la secţiunea „Călătorie în jurul camerei mele” (în fapt, descrie un soi de „călătorie pe acoperişul blocului meu”), cât şi la secţiunea „soluția Decameronul”. Scris de un „colectiv” de 36 de autori (Charlie Jane Anders, Margaret Atwood, Jennine Capo Crucet, Joseph Cassara, Angie Cruz, Pat Cummings, Sylvia Day, Emma Donoghue, Dave Eggers, Diana Gabaldon, Tess Gerritsen, John Grisham, Maria Hinojosa, Mira Jacob, Erica Jong, CJ Lyons, Celeste Ng, Tommy Orange, Mary Pope Osborne, Doug Preston, Alice Randall, Ishmael Reed, Roxana Robinson, Nelly Rosario, James Shapiro, Hampton Sides, R. L. Stine, Nafissa Thompson-Spires, Monique Truong, Scott Turow, Luis Alberto Urrea, Rachel Vail, Weike Wang, Caroline Randall Williams, De'Shawn Charles Winslow și Meg Wolitzer), romanul arată cum, la o săptămână după intrarea în carantina Covid-19, în anul 2020, locatarii unei clădiri dărăpănate din Manhattan încep să se adune pe terasa de pe acoperiş, în fiecare seară, şi să depene povestiri. Pe zi ce trece, se strâng din ce în ce mai mulţi vecini, care folosesc navete şi găleţi pe post de scaune. Treptat, locatarii – dintre care unii abia dacă schimbaseră două vorbe până atunci – devin vecini „pro-activi” sau chiar prieteni, după caz. *„The Observer Magazine”* salută romanul ca pe „*rodul absolut încântător al unei perioade deloc plăcute*”, iar *„Financial Times”* şi Authors Guild Foundation vorbesc, în acest context, despre puterea poveştilor a ne învăţa, consola şi oferi „*un spaţiu al acceptării*”, despre faptul că mult înainte de inventarea scrisului, oamenii au înfruntat cele mai mari adversităţi spunând poveşti, că atunci când s-au confruntat cu războaie, violenţă, teroare sau cu pandemii au spus poveşti pentru a găsi soluţii şi pentru „*a riposta împotriva lumii înspăimântătoare şi de neînţeles*”, că poveştile ne arată „*unde ne aflăm şi către ce ne îndreptăm*”, că ele „*conferă sens lucrurilor fără înţeles şi aduc ordine în dezordine*”.

Reportaje de război Covid-19

Dacă în 1989 am asistat la „Revoluția Română în direct”, apoi, în anii ‘90, la Războiul din Golf şi la cel din fosta Iugoslavie, tot „în direct”, prin intermediul televiziunii, Covid-19 ne-a exersat în ceea ce am putea numi prima „pandemie online”. O marcă a cărților scrise în timpul pandemiei Covid-19 este aceea de „reportaje de război”, multe dintre aceste cărţi conţinând relatări observaționale, în urma descinderii într-un mediu ostil, periculos, chiar totalitar, făcute de „jurnaliști de front”. Semnalăm, în acest sens, cartea Corei Muntean, *Bucureştiul, sub dictatura Coronavirus: reportaje*, apărută la editura Mediafax în anul 2020.

„Păcatele limbii" în pandemie

Limba vorbită şi scrisă înregistrează întotdeauna, ca un seismograf, toată dinamica, pe orizontală şi pe verticală, care se produce în societate. Fenomenele socio-lingvistice din perioada pandemiei Covid-19, în special la nivel lexical, nu puteau fi ignorate de specialişti. Menţionăm la acest capitol, cartea doamnei Florica Dimitrescu-Niculescu – *Din terminologia maladiei COVID-19 şi a «anturajului» său: anul 2020*, apărută la Editura Academiei Române în 2022. În prefaţă autoarea precizează: „*Am dori ca prin această carte să se demonstreze cum o boală recentă – Covid-19 – devenită, din păcate, familiară întregii omeniri în mai puțin de un an, a ajuns să-și creeze un adevărat «imperiu» lexical care ... s-a răspândit cu o iuțeală nemaiîntâlnită în alte cazuri, fiind alcătuit din termeni noi, dar și din alții vechi, care însă au căpătat accepții deosebite sau se găsesc în sintagme create ad-hoc ori figurează în diverse sigle, dintre care unele au devenit deja unanim cunoscute, în ciuda împrejurării că sunt extrem de recente! Născută parcă ex nihilo, noua maladie și-a dezvoltat o terminologie proprie, rezultată din dinamica evoluției sale rapide*".

Concluzii

Din analiza cantitativă şi calitativă a celor 467 de cărţi pe tema pandemiei Covid-19, publicate în România în perioada 2020-2023, rezultă următoarele:

● Perioada de vârf a pandemiei (anul 2021) coincide cu perioada de vârf a editării de cărţi pe tema Covid-19 (176 de titluri – aproape 40% din total);

● Editurile au fost foarte active în perioada pandemiei, publicând cărţi pe această temă în timp aproape real, în ciuda restricţiilor şi sincopelor, asigurând „hrana" necesară unor cititori „sinistraţi", izolaţi;

● În vreme de lockdown, austeritate, izolare şi blocaj economic – fenomene care au condus inclusiv la închiderea librăriilor şi a bibliotecilor – s-a produs un fenomen paradoxal, pozitiv: menţinerea la un nivel ridicat a producţiei şi a cererii de carte. Astfel, numărul total de cărţi publicate în România şi intrate în Biblioteca Națională prin Depozit Legal s-a menţinut la un nivel similar anilor anteriori (peste 19.000 de cărţi publicate anual), cu o scădere într-adevăr de 4% (aproximativ 800 de titluri) în anul 2022;

● Un alt efect pozitiv paradoxal remarcat este acela că ritmul de înfiinţare de edituri, în întreaga ţară, s-a menţinut la nivelul celui din anii anteriori. Astfel, în anul 2020 au fost înfiinţate 81 de edituri, în 2021 – 93 de edituri, în 2022 – 89 de edituri şi în 2023 – 106 edituri;

● Un număr semnificativ de cărţi (22 de cărţi – 4.71%) au fost publicate în regie proprie. Acest procent este comparabil cu cel al numărului total de cărţi publicate în regie proprie în decurs de un an (în 2020 – 3.78%, în 2021 – 5.94%, în 2022 – 4.77% şi în 2023 – 4.37%);

● Cele 467 de cărţi identificate reprezintă 0.6% din numărul total de cărţi intrate prin Depozitul Legal, în anii 2020-2023 (un total de 76.587 de unităţi bibliografice/ titluri). Pentru prezenta cercetare, au fost selectate exclusiv cărţile care au în conţinut şi/ sau în titlu cuvinte din câmpul lexico-semantic al termenului *pandemie.* Din acest motiv, nu se poate spune că procentul de 0.6%, din totalul de cărţi publicate în anii 2020-2023, este infim. De evidenţiat faptul că un număr semnificativ de cărţi

au avut ca temă explicită (şi uneori exclusivă) pandemia Covid-19, numeroşi autori aplecându-se asupra temei, dat fiind ineditul situaţiei de criză. A existat astfel intenţia de a acoperi, chiar în timpul desfăşurării lui, nu numai prin intermediul internetului şi al presei scrise şi audio-vizuale, ci şi prin intermediul cărţilor editate, un subiect grav, considerat schimbător de paradigmă, la nivel planetar;

● Subiectul pandemiei Covid-19 s-a impus subit, prin ineditul său, el fiind absolut „insolit" în paleta subiectelor abordate în situaţii normale de funcţionare a societăţii;

● Mare parte din tensiunea produsă de pandemie s-a defulat prin intermediul mass-media, dar mai ales prin intermediul social media, producţia de carte pe această temă, publicată în anii 2020-2023, colectând şi reflectând astfel exclusiv concluziile care au fost „validate" de instanţele sociale;

● Numărul de cărţi pe tema Covid-19 a fost determinat de ineditul situaţiei create de pandemie, de noutatea temei, dar şi de durata relativ scurtă de desfăşurare a pandemiei. Dat fiind că publicarea de cărţi despre şi din cauza pandemiei continuă, tabloul nu este complet.

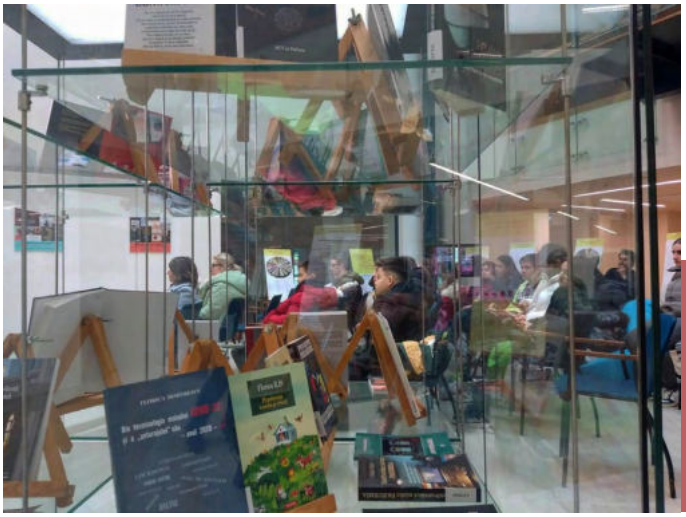
În urma cercetării privind producţia de carte editată în România în perioada 2020-2023, pe tema pandemiei Covid-19, au rezultat:

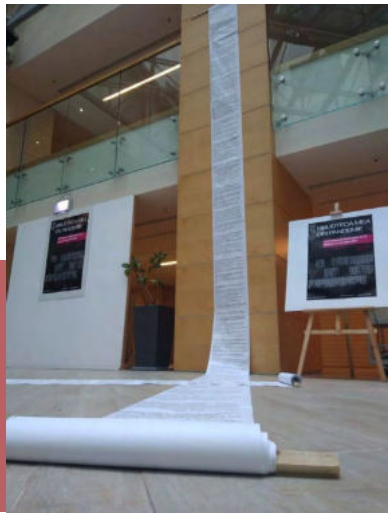
● Bibliografia „*Despre şi din cauza pandemiei: cărţi publicate în România în anii 2020-2023 – o cercetare bibliografică*", disponibilă pe site-ul Bibliotecii Naţionale, atât în format pdf, cât şi în catalogul online al bibliotecii;

● Studiul *Despre şi din cauza pandemiei: cărţi publicate în România în anii 2020-2023 – o cercetare bibliografică*, studiu care a fost prezentat în cadrul Conferinței Internaționale „*Biblioteci, cunoaștere și informație*", ediția I, organizate de Biblioteca Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu în parteneriat cu Biblioteca Județeană ASTRA Sibiu și Biblioteca Universității din Bayreuth, în perioada 25-27 aprilie 2024;

● Expoziţia „Biblioteca mea din pandemie: cărţi despre pandemie publicate în România în anii 2020-2023", deschisă la Biblioteca Naţională a României în perioada 16 februarie – 16 aprilie 2024; expoziţia a fost vernisată cu ocazia *Zilei Naţionale a Lecturii*, în cadrul conferinţei „Ce citim?" (invitaţi: Luana Schidu – traducătoare şi director editorial la Curtea Veche Publishing, Vasile Ernu – prozator, eseist şi publicist şi Alexandra Rusu – scriitoare, editoare şi publicistă).

Sursa imaginilor: Colecțiile curente ale Bibliotecii Naționale a României și arhiva personală a autoarelor.

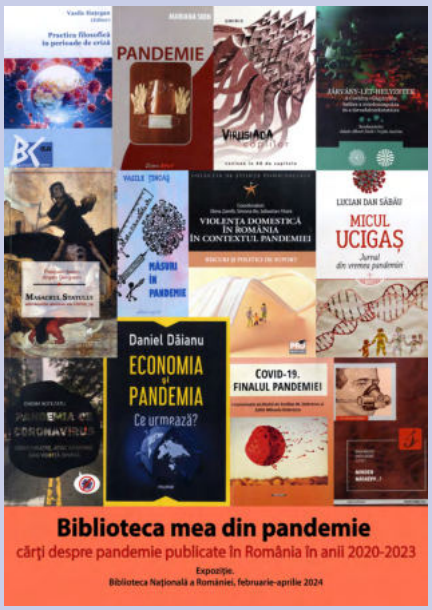

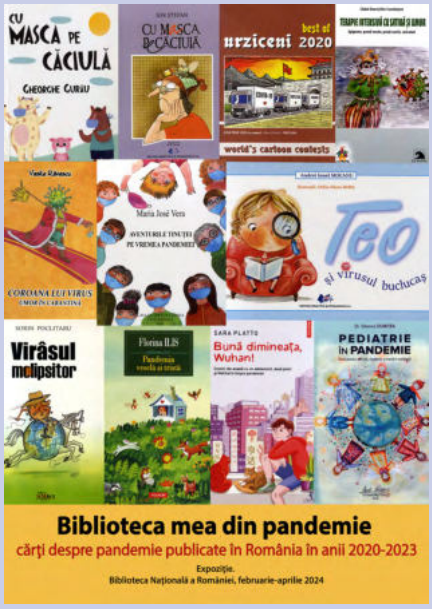

BAGAJ DE MÂNĂ CU SAU FĂRĂ IZOLEȚĂ
Reconfigurarea
SUFLETE CU MASCĂ
Povestirile unor școlari zăpăciți
Bucureștiul, sub dictatura Coronavirus
JURNAL
Carantina amanților
The Psychology of Pandemics
JURNAL
Școlare forțată
Biblioteca mea din pandemie
cărți despre pandemie publicate în România în anii 2020-2023
Expoziție.
Biblioteca Națională a României, februarie-aprilie 2024

Jurnal de pandemie
MIC GHID teologic și duhovnicesc pentru vreme de pandemie
Zile și nopți pe frontul C19
Pandemia văzută de pe fereastră
COVID JURIDIC ȘI ARGANȚE SOCIALE
PROIECTUL DECĂMERONUL
PANDEMIE, ADICȚII ȘI ALTE MALADII
Corona Lisa
LECTURA ÎN PANDEMIE
Biblioteca mea din pandemie
cărți despre pandemie publicate în România în anii 2020-2023
Expoziție.
Biblioteca Națională a României, februarie-aprilie 2024

ADRIAN CIOROIANU
Frumoasă era Sena pe sub florile mele
PANDEMIOCRAȚIA
Bucureștiul, sub dictatura Coronavirus
DISTANȚĂRII
BLOGUL LUI RADU
dragoste în vremea pandemiei
COVID ȘI ȘAHUL
Biblioteca mea din pandemie
cărți despre pandemie publicate în România în anii 2020-2023
Expoziție.
Biblioteca Națională a României, februarie-aprilie 2024

PANDEMIE
VIRUSIADA
MĂSURI ÎN PANDEMIE
VIOLENȚA DOMESTICĂ ÎN ROMÂNIA ÎN CONTEXTUL PANDEMIEI
LUCIAN DAN ȘĂRĂU
MICUL UCIGAȘ
Daniel Dăianu
ECONOMIA și PANDEMIA
Ce urmează?
COVID-19. FINALUL PANDEMIEI
Biblioteca mea din pandemie
cărți despre pandemie publicate în România în anii 2020-2023
Expoziție.
Biblioteca Națională a României, februarie-aprilie 2024

CU MASCA PE CĂCIULĂ
CU MASCA PE CĂCIULĂ
urziceni best of 2020
world's cartoon coolests
Teo și virusul bucuraș
Virâsul melipsitor
Bună dimineața, Wuhan!
PEDIATRIE ÎN PANDEMIE
Biblioteca mea din pandemie
cărți despre pandemie publicate în România în anii 2020-2023
Expoziție.
Biblioteca Națională a României, februarie-aprilie 2024

► **Florin Andreescu.** ***Reinterpreting anonymous photos***

Appeared in the first half of the 19th century, the photography was originally the prerogative of the inventors passionated about the chemical and optical experiments. The 20th century imposed the gelatin silver process, the equipment and formats were miniaturized, and the photography has become available to everyone. Today, powered by new ideas, techniques and media for display and circulation, the photography is a veritable language of communication between people. The digital technique has finally prevailed after the year 2000, fundamentally changing the accessibility of the process, but also the aesthetics of the images, the possibilities of digital transformation being almost unlimited. Lately, there is a growing interest of the generations born in the age of the digital photography for the old gelatin silver technology. Old factories of photosensitive materials are reopened, film cameras are rediscovered, images are printed again on paper and the young people find them more expressive than the images displayed on the phone or monitor. This proves that the gelatin silver process is a more secure environment than the digital storage, for photo preservation, for which there is not yet a viable long-term solution. The author of the article mentions his series of photo volumes *Flashback*, the first volume appearing in 2009, and explains how the purchased photos are processed and organized: anonymous photos, amateur photos, family photos, important events, happenings and histories. The photos are stored in a physical format in the author's archive, and the images are organized in a *library* in the Photoshop Lightroom program, with the creation of smart *previews* and the addition of keywords, the images remaining physically in their original place, in the *metadata*.

The article was presented on the second edition of the International Conference '*Romanian photography. Local perspectives and European trends*' organized by the National Library of Romania in collaboration with the Institute of Art History 'G. Oprescu' of the Romanian Academy on July 3, 2024.

► **Florin Andreescu.** ***Réinterprétation des photographies anonymes***

Apparue dans la première moitié du XIXe siècle, la photographie était initialement l'apanage des inventeurs passionnés par les expériences chimiques et optiques. Le XXe siècle a imposé le procédé à base d'argent (argentique), les équipements et les formats ont été miniaturisés et la photographie est devenue accessible à tous. Soutenue par de nouvelles idées, techniques et supports d'affichage et de diffusion, la photographie est aujourd'hui un véritable langage de communication entre les hommes. La technique numérique s'est irrévocablement imposée après l'an 2000, bouleversant profondément l'accessibilité au procédé, mais aussi l'esthétique des images, les possibilités de transformation numérique étant presque illimitées. Ces derniers temps, on constate un intérêt croissant des générations nées à l'ère de la photographie numérique pour l'ancienne technologie argentique. D'anciennes usines de matériaux photosensibles réouvrent leurs portes, les appareils photo argentiques sont redécouverts, les images sont à nouveau imprimées sur papier et les jeunes les trouvent plus expressives que celles affichées sur leur téléphone ou leur écran. Cela démontre que le procédé argentique est un moyen plus sûr que le stockage numérique pour la conservation des photographies, pour laquelle il n'existe pas encore de solution viable à long terme. L'auteur de l'article évoque sa série d'albums photos *Flashback*, dont le premier volume est paru en 2009, présentant la manière dont les photos acquises sont traitées et organisées: photos anonymes, amateurs, photos de famille, évoquant des événements, des anecdotes et des histoires. Les photos au format physique sont stockées dans les archives de l'auteur, et les images sont organisées dans une *bibliothèque* du logiciel Photoshop Lightroom, avec la création de prévisualisations intelligentes (*smart previews*) et l'ajout de mots-clés, les images restant physiquement à leur emplacement d'origine, dans les *métadonnées*.

L'article a été présenté lors de la deuxième édition de la Conférence internationale «*Photographie roumaine. Perspectives locales et tendances européennes*» organisée par la Bibliothèque nationale de Roumanie

Keywords: international conference. anonymous photography – recovery. photo album. anonymous photography – communist period.

► **Dan Gulea.** ***Bel Ami photo studio (Ploiești)***

Bel Ami studio in Ploiești town (Romania) and its existence in the second half of the 20th century are inextricably related to Rădoiaș family, especially to the personality of Toma Rădoiaș (1922-1984), who created this brand for the world of photography from Ploiești. The article includes a biography of this well-known photographer, as well as the evolution of his studio, both in the communist and post-communist period, with some of the themes and directions of his work in photography. *Bel Ami* studio was established in September 1941 and Toma Rădoiaș combined his main occupation, as a photographer, with his passion for painting, his predilection remaining portraiture. With diplomacy and tact, Toma Rădoiaș managed to keep his studio even after the communist nationalization in June 1948, changing its headquarters several times. After his death, the communist regime keeps the *Bel Ami* brand, entrusting the shop to Titu Rădoiaș, his younger brother. After 1990, the activity of the studio is continued by Titu Rădoiaș's two daughters, the studio still operating today. During the communist regime, in Ploiești, the context in which Toma Rădoiaș carries out his activity can be outlined in three main directions: the one represented by the Cooperativa Union, a state institution, the one given by David Friedmann (1927-2005) and the group of young photographers from the late 1970s – early 1980s, and the one given by Carol Nicolae Debie (1904-1992), an encyclopedic personality, the founder of the first symphonic orchestra in Ploiești (in 1952). The family portraits from the mid-1950s – early 1960s have a special place in Toma Rădoiaș's photographic work. The aspects of femininity were presented in an impressive collection of faces and attitudes which can be placed between the 1940s and the end of the 1970s.

The article was presented on the second edition of the International Conference '*Romanian photography. Local perspectives and European trends*' organized by the National Library of Romania in collaboration en collaboration avec l'Institut d'histoire de l'art «G. Oprescu» de l'Académie roumaine le 3 juillet 2024.

Mots clés: conférence internationale. photographie anonyme – récupération. album photo. photographie anonyme – période communiste.

► **Dan Gulea.** ***Atelier photographique Bel Ami (Ploiești)***

L'atelier *Bel Ami* de Ploiești (Roumanie) et son existence dans la seconde moitié du XXe siècle sont étroitement liés à la famille Rădoiaș et, en particulier, à la personnalité de Toma Rădoiaș (1922-1984), qui a créé ce nom de marque pour le monde de la photographie à Ploiești. Cet article comprend une biographie de ce photographe renommé, ainsi que l'évolution de son atelier, tant pendant la période communiste qu'après, avec quelques-uns des thèmes et des orientations de son œuvre photographique. L'atelier *Bel Ami* a été établi en septembre 1941 et Toma Rădoiaș a combiné sa profession principale, celle de photographe, avec sa passion pour la peinture, sa prédilection restant le portrait. Avec diplomatie et habileté, Toma Rădoiaș a réussi à conserver son atelier même après la nationalisation communiste de juin 1948, en changeant plusieurs fois de locaux. Après sa mort, le régime communiste conserve la marque *Bel Ami*, confiant l'atelier à Titu Rădoiaș, son frère cadet. Après 1990, l'activité de l'atelier est poursuivie par les deux filles de Titu Rădoiaș, l'atelier fonctionnant encore aujourd'hui. Pendant le régime communiste, à Ploiești, le contexte dans lequel Toma Rădoiaș agit pourrait être décrit selon trois axes principaux: celui représenté par la Cooperativa Union, une institution d'État, celui donné par David Friedmann (1927-2005) et le groupe de jeunes photographes de la fin des années 1970 – début des années 1980, et celui donné par Carol Nicolae Debie (1904-1992), personnalité encyclopédique, fondateur du premier orchestre symphonique de Ploiești (en 1952). Dans l'œuvre photographique de Toma Rădoiaș, les portraits de famille du milieu des années 1950 au début des années 1960 occupent une place particulière. Les différentes facettes de la féminité sont présentées dans une impressionnante

with the Institute of Art History 'G. Oprescu' of the Romanian Academy on July 3, 2024.

Keywords: international conference. *Bel Ami* photographic studio (Ploiești town). photography – local personalities, Toma Rădoiaș (1922-1984). photography – portrait.

► **Ana-Cristina Irian.** ***Exploring the visual narratives of car travel photographic albums from Romania abroad in the early decades of the 20th century***

The purposes of travel have varied throughout history, ranging from pilgrimage, exploration, and education to leisure and pursuit of knowledge. The journeys were shaped by specific destinations and stopovers, with travellers communicating their experiences through letters, chronicles, memoirs, and albums. The early 20th century saw transformative changes in both travel itself and the way the journeys were recorded and shared. Two innovations – the automobile and the portable camera – reshaped the landscape of mobility and memory. The travel photo albums had become a popular medium for documenting the journeys, particularly among the elite and the upper-middle class. Thus, Prince George-Valentin Bibescu embarked in 1901, on an automobile journey from Geneva to Bucharest, and documented his journey through written accounts, detailing the events that occurred on the road, along with 16 photographs that reflect the early association of the automobile with prestige, technological innovation, and social status. In contrast to Prince Bibescu's publicised journey, Alexandru Racovitza's *Budapest. Voyage de noce. Didi et Alexandre. 1909* album offers a more personal account of the honeymoon travel, with 46 square-format black and white photographs spread across 12 pages with explanatory notes. Alexandru Racovitza's album highlights the use of the travel as a means of documenting personal experiences, placing greater emphasis on the private significance of the journey. The third document presented in the article, *7,000 km through Europe* album, realized during early 1930s, represents a significant shift in the perception and practice of the travel

collection de visages et d'attitudes qui peuvent être situées entre les années 1940 et la fin des années 1970.

L'article a été présenté lors de la deuxième édition de la Conférence internationale «*Photographie roumaine. Perspectives locales et tendances européennes*» organisée par la Bibliothèque nationale de Roumanie en collaboration avec l'Institut d'histoire de l'art «G. Oprescu» de l'Académie roumaine le 3 juillet 2024.

Mots clés: conférence internationale. atelier photographique *Bel Ami* (Ploiești). photographie – personnalités locales, Toma Rădoiaș (1922-1984). photographie – portrait.

► **Ana-Cristina Irian.** ***Étude des récits visuels contenus dans les albums photos de voyages en voiture effectués en Roumanie et à l'étranger au cours des premières décennies du XXe siècle***

Les motifs des voyages ont été variés au cours de l'histoire: pèlerinage, exploration, étude, mais aussi repos et acquisition de connaissances. Les voyages étaient organisés en fonction des destinations et des étapes prédéfinies, les voyageurs partageant ensuite leurs expériences à travers des lettres, des chroniques, des mémoires et des albums. Le début du XXe siècle a vu des changements importants dans le domaine des voyages, mais aussi dans la manière dont ceux-ci étaient enregistrés et communiqués. Deux nouvelles technologies, l'automobile et l'appareil photo portable, ont transformé la mobilité et la mémoire. Les albums photos de voyage sont devenus un moyen largement utilisé pour documenter les voyages, en particulier parmi l'élite et la classe moyenne aisée. Ainsi, en 1901, le prince George-Valentin Bibescu a entrepris un voyage en automobile de Genève à Bucarest et a documenté son périple par écrit, détaillant les événements qui se sont déroulés en cours de route, accompagné de 16 photographies qui reflètent l'association précoce de l'automobile avec le prestige, l'innovation technologique et le statut social. Contrairement au voyage médiatisé du prince Bibescu, l'album d'Alexandru Racovitza, *Budapest. Voyage*

among the Romanians. The album includes 169 black and white photographs asymmetrically positioned across 48 pages with explanatory notes and records the experiences of a mixed group of travellers exploring Europe by car at a time when this had become more accessible to the upper middle class. The trip exemplifies the democratisation of the travel, with the car serving as a tool for both leisure and exploration.

The article was presented on the second edition of the International Conference '*Romanian photography. Local perspectives and European trends*' organized by the National Library of Romania in collaboration with the Institute of Art History 'G. Oprescu' of the Romanian Academy on July 3, 2024.

Keywords: international conference. Romanian photography. photography – travel albums, car travel, history. George-Valentin Bibescu (1880-1944) – Romanian aviation pionieer, automobile enthusiast.

► **Eugen Negrea.** ***Ladies of the photographic art from Romania during 1956-1989***

The first reliable information regarding the women's involvement in the Romanian photographic art can be traced in the founding act of the Association of Artist Photographers (AAF) from 1956, where, among the 25 founding members, there are Mrs. Hedy Loffler and Mrs. Clara Spitzer. At the end of 1989, the AAF had 1,474 members, 74 of whom were women. Among the professional female photographers, it is worth mentioning Mrs. Liana Grill, who worked for a while at the Agerpres, the national news agency of Romania, and who in 1960 opened her own photo studio in Bucharest. Among the laureates of the first edition of the International Photographic Salon in 1957 there are two ladies whose contribution to the Romanian photografic art was remarkable: Hedy Loffler and Clara Spitzer. Hedy Löffler-Weisselberger was one of Romania's most representative photographic artists. In addition to the numerous photo albums illustrating cities from Romania and Europe, she had a significant contribution to the creation of postcards depicting landscapes of the Black

de noce. Didi et Alexandre. 1909, offre un récit plus personnel du voyage de noces, avec 46 photographies en noir et blanc de forme carrée réparties sur 12 pages, et des notes explicatives. L'album d'Alexandru Racovitza fait du voyage un moyen de documenter des expériences personnelles, en mettant davantage l'accent sur sa signification intime. Le troisième document présenté dans l'article, l'album *7,000 km through Europe*, créé au début des années 1930, représente un changement significatif dans la perception et les habitudes de voyage des Roumains. L'album comprend 169 photographies en noir et blanc, disposées de manière asymétrique sur 48 pages, accompagnées de notes explicatives. Elles témoignent des expériences d'un groupe mixte de voyageurs explorant l'Europe en voiture à une époque où elle était plus accessible à la classe moyenne supérieure. Le voyage illustre la démocratisation des voyages, la voiture étant un moyen de loisirs, mais aussi d'exploration.

L'article a été présenté lors de la deuxième édition de la Conférence internationale «*Photographie roumaine. Perspectives locales et tendances européennes*» organisée par la Bibliothèque nationale de Roumanie en collaboration avec l'Institut d'histoire de l'art «G. Oprescu» de l'Académie roumaine le 3 juillet 2024.

Mots clés: conférence internationale. photographie roumaine. photographie – album de voyage, voyage en voiture, histoire. George-Valentin Bibescu (1880-1944) – pionnier de l'aviation roumaine, automobiliste.

► **Eugen Negrea.** ***Les dames de la photographie en Roumanie pendant 1956-1989***

Les premières informations fiables concernant l'implication des femmes dans l'art photographique roumain se trouvent dans l'acte de fondation de l'Association des artistes photographes (AAF) de 1956, où, parmi les 25 membres fondateurs, figurent également Mme Hedy Loffler et Mme Clara Spitzer. À la fin de l'année 1989, l'AAF comptait 1.474 membres, dont 74 femmes. Parmi les femmes photographes professionnelles, il convient de mentionner Mme Liana Grill, qui a travaillé pendant un

Sea coast and the monasteries of Bukovina. The oldest photo kept in the archive of the Association of Artist Photographers in Romania (AAFR) was taken in 1956, by Clara Spitzer, who carried out a complex photographic activity: hundreds of postcards, record covers, calendars and albums. Her presence on the stage of Bulandra Theater in Bucharest was remarkable. In addition of being a collaborating photographer, she was an assistant director, lighting designer, confidant and friend of the greatest directors and artists of the time, a friendship that materialized in hundreds of memorable portraits. In 2021, when AAFR celebrated its 65th anniversary, the exhibition 'Women Who Inspire' dedicated to Hedy Loffler and Clara Spitzer was opened at the Jewish Community Center in Bucharest.

The article was presented on the second edition of the International Conference '*Romanian photography. Local perspectives and European trends*' organized by the National Library of Romania in collaboration with the Institute of Art History 'G. Oprescu' of the Romanian Academy on July 3, 2024.

Keywords: international conference. Romanian photography. Association of Artist Photographers of the Socialist Republic of Romania. Association of Artist Photographers of Romania. Romanian photographers, Hedy Loffler (1911-2007), Clara Spitzer (1918-2013). professional photography.

► **Andreea Răsboiu.** ***Cabinet of Bibliophilia at the Special Collections of the National Library of Romania. The collection of old and rare foreign books***

Gathering around 36,000 volumes of significant documentary, historical and artistic value, the foreign bibliophilia fund kept at the Special Collections of the National Library of Romania reflects over 550 years of European printing with movable components. A first example presented in the article is *Biblia Koberger*, published at Nuremberg, in 1483. Another copy is *Cronica, Abconterfayung der Türckey*, a historical treatise reprinted in 1530 after an incunabulum. There is also a

certain temps à Agerpres, l'agence de presse nationale de Roumanie, et qui, en 1960, a ouvert son propre studio de photographie à Bucarest. Parmi les lauréats de la première édition du Salon international d'art photographique de 1957, on trouve deux femmes dont la contribution à l'art photographique roumain a été remarquable: Hedy Loffler et Clara Spitzer. Hedy Loffler-Weisselberger a été l'une des photographes roumaines les plus représentatives. Outre ses nombreux albums photographiques consacrés aux villes de Roumanie et d'Europe, elle a largement contribué à la réalisation de cartes postales représentant des paysages de la côte de la mer Noire et des monastères de Bucovine. La plus ancienne photographie conservée dans les archives de l'Association des artistes photographes de Roumanie (AAFR) a été réalisée en 1956 par Clara Spitzer, qui a mené une activité photographique complexe: des centaines de cartes postales, de pochettes de disques, de calendriers et d'albums. Sa présence sur la scène du Théâtre Bulandra de Bucarest a été tout à fait remarquable. En plus d'être photographe collaboratrice, elle était assistante à la mise en scène, chef éclairagiste, confidente et amie des plus grands metteurs en scène et artistes de l'époque, une amitié qui s'est concrétisée par des centaines de portraits mémorables. En 2021, alors que l'AAF de Roumanie fêtait ses 65 ans d'existence, l'exposition «Femmes qui inspirent», dédiée à Hedy Loffler et Clara Spitzer, a été inaugurée au siège du Centre communautaire juif de Bucarest.

L'article a été présenté lors de la deuxième édition de la Conférence internationale «*Photographie roumaine. Perspectives locales et tendances européennes*» organisée par la Bibliothèque nationale de Roumanie en collaboration avec l'Institut d'histoire de l'art «G. Oprescu» de l'Académie roumaine le 3 juillet 2024.

Mots clés: conférence internationale. photographie roumaine. Association des artistes photographes de la République Socialiste de la Roumanie. Association des artistes photographes de Roumanie. photographes roumanis, Hedy Loffler (1911-2007), Clara Spitzer (1918-2013). photographie professionnelle.

volume from *Postilla super totam Bibliam* (Basel, 1498-1502). The series of one hundred and forty-two treasures from the Cabinet of Bibliophilia of the Special Collections, representing the cradle of printing, opens with a Venetian incunabulum, from 1471, titled *Apophthegmata ad Traianum Caesarem*, and with *Apophthegmata Laconica*, printed in Venice, by Wendelin von Speyer, in 1469. There is also the collection of canonical norms, *Liber sextus Decretalium*, Mainz edition, 1476. *Speculum historiale* by Vincent de Beauvais was printed in 1473, and the first edition of the popular religious book, *Speculum humanae salvationis*, was printed in 1473, at Augsburg, by Günther Zainer. Erhard Ratdolt's creations are among the first to be decorated with woodcut initials, like the manual of cosmography *Poeticon astronomicon opus* (Venice, 1482) or the illustrated universal history *Fasciculus temporum* (Venice, 1485). Among the works printed by Anton Koberger are worth mentioning *Summa historialis* or *Chronicon* (1484) by Antoninus Florentinus and Hartmann Schedel's *Liber chronicarum* or *Nuremberg Chronicle* (1493). For the information printed in the colophon area and subsequently on the title page, a good opportunity is offered by the Greek edition of Herodotus' *Histories* from 1502. The collaboration between Johannes Froben and Erasmus of Rotterdam is represented also by titles such as *In Praise of Folly*, *The Education of a Christian Prince* etc. In Basel, Heinrich Petri and Sebastian Münster published, in 1544, the famous *Cosmographia*. The article also mentions an edition of Petrarch's *Triumphs*, edited by Lodovico Dolce and the collaboration from Wittemberg, between Hans Lufft and Martin Luther – *the Bible* in the vernacular version of the father of the Protestant Reformation. A brilliant example of an illuminated manuscript is the 1478 Venetian edition of the *Vulgate*, printed by Leonhard Wild. Many of the incunabula are pieces unique to Romania, such as *Poeticon astronomicon opus* (Venice, 1482) of the typographer Erhard Ratdolt. From the medieval imaginary, the very rare *Chorea ab eximio macabro* (Paris, 1490) emerges. The contributions of some important medieval jurists of the 13th-14th centuries can also be highlighted: Accursius

► **Andreea Răsboiu.** ***Cabinet de bibliophilie des Collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie. Collection de livres anciens et rares étrangers***

Avec environ 36.000 volumes d'une grande valeur documentaire, historique et artistique, la collection de livres rares étrangers conservée dans les Collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie témoigne de plus de 550 ans d'imprimerie européenne à caractères mobiles. Un premier exemplaire présenté dans l'article est la *Bible Koberger*, publiée à Nuremberg en 1483. Un autre exemplaire est la *Chronique, Abconterfayung der Türckey*, traité historique réédité en 1530 d'après un incunable. Il existe également un volume de la *Postilla super totam Bibliam* (Basel, 1498-1502). La série des cent quarante-deux trésors du Cabinet de bibliophilie des Collections spéciales, représentative des débuts de l'imprimerie, s'ouvre sur un incunable vénitien de 1471 intitulé *Apophthegmata ad Traianum Caesarem* et avec *Apophthegmata Laconica*, imprimé à Venise par Wendelin von Speyer en 1469. On trouve également le recueil de règles canoniques, *Liber sextus Decretalium*, dans l'édition de Mainz, 1476. Le *Speculum historiale* de Vincent de Beauvais a été imprimé en 1473, et la première édition du livre religieux populaire, *Speculum humanae salvationis*, a été imprimée en 1473, à Augsbourg, par Günther Zainer. Les travaux d'Erhard Ratdolt comptent parmi les premiers à avoir été décorés de lettrines gravées sur bois, comme le manuel de cosmographie *Poeticon astronomicon opus* (Venise, 1482) ou l'histoire universelle illustrée *Fasciculus temporum* (Venise, 1485). Parmi les ouvrages imprimés par Anton Koberger, il faut mentionner *Summa historialis* ou *Chronicon* (1484) d'Antoninus Florentinus et *Liber chronicarum* ou *La Chronique de Nuremberg* (1493) de Hartmann Schedel. Pour les informations inscrites dans la zone du colophon et, par la suite, sur la page de titre, l'édition grecque des *Histoires* d'Hérodote de 1502 offre une bonne occasion. La collaboration entre Johannes Froben et Érasme de Rotterdam est également représentée par des titres tels que *Éloge de la folie ou discours en faveur de la stupidité*, *L'éducation des princes chrétiens* etc. À Basel, Heinrich Petri et Sebastian Münster publièrent

Florentinus and *Corpus Iuris Civilis* or *Codex Iustinianus*, respectively Johannes Andræ and the comments on Pope Boniface VIII's *Liber sextus Decretalium*. It should also be mentioned the only incunabulum printed with the Greek alphabet, the Byzantine lexicon attributed to Suidas, preserved in an edition from 1546: *Omnia divini Platonis opera in tralatione Marsilii Ficini*, and also *Comedia di Danthe Alighieri poeta divino* (Venice, 1529). A special mention deserves the documents related to the history of the Romanian Lands, particularly Aeneas Silvius Piccolomini's *In Europam*, in *editio princeps* from 1491. Other important landmarks are, for example, Antonio Bonfini's *Rerum Ungaricarum decades quator* or *Historia Pannonica*, and Anton Maria Del Chiaro's *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*. Many works have been part of prestigious collections such as the famous *Chronica Hungarorum* (Augsburg, 1488) by Johannes Thuróczy.

The article is published in the section *Composite Portrait: Special Collections of the National Library of Romania*, on the occasion of the reorganization of the new website of the National Library of Romania (https://bibnat.ro/).

Keywords: National Library of Romania – Special Collections – Cabinet of Bibliophilia – overview, history, incunabula, unique editions, documentary collections.

► **Olimpia Vulcu.** ***Collection of Cartography at the Special Collections Department of the National Library of Romania: succint presentation***

Within its Special Collections Department, the National Library of Romania holds a significant documentary heritage fund, including a cartographic collection, consisting of atlases, maps, plans, monographic works, encyclopedias and geographical dictionaries. In addition to the universal geographical atlases from the 17th-20th centuries, individual maps signed by cartographers and publishers such as Homann, Mercator and Ortelius are offered for research. A significant role was played by the military cartographers, who had the mission

en 1544 la célèbre *Cosmographie*. L'article mentionne également une édition des *Triomphes* de Pétrarque, révisée par Lodovico Dolce, ainsi que la collaboration entre Hans Lufft et Martin Luther à Wittemberg, qui aboutit à la *Bible* dans la version vernaculaire du père de la Réforme protestante. Un exemple brillant d'enluminure est l'édition vénitienne de 1478 de la *Vulgate*, imprimée par Leonhard Wild. Beaucoup d'incunables sont des pièces uniques en Roumanie, comme le *Poeticon astronomicon opus* (Venise, 1482) du typographe Erhard Ratdolt. L'imaginaire médiéval est représenté par le très rare *Chorea ab eximio macabro* (Paris, 1490). On peut également souligner les contributions d'importants juristes médiévaux des XIIIe et XIVe siècles: Accursius Florentinus et *Corpus Iuris Civilis* ou *Codex Iustinianus*, respectivement Johannes Andræ et les commentaires sur le *Liber sextus Decretalium* du pape Boniface VIII. Il faut également mentionner le seul incunable imprimé en alphabet grec, le lexique byzantin attribué à Suidas, conservé dans une édition de 1546: *Omnia divini Platonis opera in tralatione Marsilii Ficini*, ainsi que la *Comedia di Danthe Alighieri poeta divino* (Venise, 1529). Les documents relatifs à l'histoire des pays roumains méritent une mention particulière, notamment *In Europam* d'Aeneas Silvius Piccolomini, dans son *édition princeps* de 1491. D'autres ouvrages importants sont par exemple *Rerum Ungaricarum decades quator* ou *Historia Pannonica* d'Antonio Bonfini et *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia* d'Anton Maria Del Chiaro. De nombreux ouvrages font partie de collections prestigieuses, comme la célèbre *Chronica Hungarorum* (Augsbourg, 1488) de Johannes Thuróczy.

L'article est publié dans la section *Portrait composite*: *Les Collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie*, à l'occasion de la réorganisation du nouveau site web de la Bibliothèque nationale de Roumanie (https://bibnat.ro).

Mots clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – Collections spéciales – Cabinet de bibliophilie – présentation générale, histoire, incunables, éditions uniques, collections documentaires.

of surveying the territories and creating by hand the contours and graphic signs, that were then reproduced by engraving on metal. That is why each map made between the 16th and 18th centuries is unique, such as Gerhardus Mercator, *Transylvania*, Amsterdam, 1616, reproduced by Jodocus Hondius (the Younger), Dutch engraver and cartographic editor; Gerhardus Mercator, *Walachia, Servia, Bulgaria et Romagna*, Amsterdam, 1645, a cartographic representation included in the atlas *Theatrum Orbis Terrarum, sive Atlas Novus in quo Tabulae et Descriptiones Omnium*; Matthäus Seutter, *Transylvaniae Principatus*, Augsburg, 1720, a historical map of Transylvania, covering the years 1699-1718, between the Peace of Karlowitz (January 1699) and the signing of the Treaty of Passarowitz (July 1718); Friedrich Wilhelm von Bauer, *Neueste Karte von der Moldau, Walachei, Bessarabien und der Krim, samt den angraenzenden Provinzen Siebenbürgen, Bukowina, einen grosen Theil von Ungarn, Galizien, Polen, Tatarei, Neurusland und Bulgarien*, Wien, 1789, a map adapted by the Austrian cartographer Jacob Friedrich Schmidt. From the 19th century, can be mentioned *Charta Daciei seu a Terrei Romaniloru: pentru istoria şi geografia română, dréssa dupre celle mai secure sorginte*, Iaşi, 1869, printed in the lithographic workshop of Antohi Partenie, a supporter of the revolutionary movement and of the current of national union, and from the 20th century, *Omagiu Ilustrului şi Marelui Rege Ferdinand I, Întemeietorul României Mari: (24 august 1865 – 20 iulie 1927)*, Bucureşti, [1927] – a commemorative diploma in the honor of King Ferdinand I.

The article is published in the section *Composite Portrait: Special Collections of the National Library of Romania*, on the occasion of the reorganization of the new website of the National Library of Romania (https://bibnat.ro/).

Keywords: National Library of Romania – Special Collections – Cabinet of Cartography – overview, history, incunabula, unique editions, documentary collections.

► **Olimpia Vulcu.** ***La collection cartographique du Service des collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie: bref aperçu***

La Bibliothèque nationale de Roumanie possède, au sein de son service des Collections spéciales, une importante collection documentaire patrimoniale, comprenant notamment une collection cartographique composée d'atlas, de cartes, de plans, d'ouvrages monographiques, d'encyclopédies et de dictionnaires géographiques. Outre les atlas géographiques universels des XVIIe-XXe siècles, des cartes individuelles signées par des cartographes et éditeurs tels que Homann, Mercator et Ortelius sont également disponibles pour la recherche. Les cartographes militaires ont joué un rôle important, car ils avaient pour mission de cartographier les territoires et de réaliser à la main les contours et les signes graphiques, qui étaient ensuite reproduits par gravure sur métal. C'est pourquoi chaque carte réalisée entre le XVIe et le XVIIIe siècle est unique, comme celle de Gerhardus Mercator, *Transylvania*, Amsterdam, 1616, reproduite par Jodocus Hondius (le Jeune), graveur et éditeur cartographe néerlandais; Gerhardus Mercator, *Walachia, Servia, Bulgaria et Romagna*, Amsterdam, 1645, représentation cartographique incluse dans l'atlas *Theatrum Orbis Terrarum, sive Atlas Novus in quo Tabulae et Descriptiones Omnium*; Matthäus Seutter, *Transylvaniae Principatus*, Augsbourg, 1720, carte historique de la Transylvanie couvrant les années 1699-1718, entre la paix de Karlowitz (janvier 1699) et la signature du traité de Passarowitz (juillet 1718); Friedrich Wilhelm von Bauer, *Neueste Karte von der Moldau, Walachei, Bessarabien und der Krim, samt den angraenzenden Provinzen Siebenbürgen, Bukowina, einen grosen Theil von Ungarn, Galizien, Polen, Tatarei, Neurusland und Bulgarien*, Vienne, 1789, carte adaptée par le cartographe autrichien Jacob Friedrich Schmidt. Au XIXe siècle, on peut citer *Charta Daciei seu a Terrei Romaniloru: pentru istoria şi geografia română, dréssa dupre celle mai secure sorginte*, Iaşi, 1869, imprimée dans l'atelier lithographique d'Antohi Partenie, partisan du mouvement révolutionnaire et du courant d'union nationale, et au XXe siècle, *Omagiu Ilustrului şi Marelui*

► **Elena Cojuhari.** ***Bicentenary of Avram Iancu's birth: the man, the deeds, the gratitude and memory of the history***

On the 200th anniversary of the birth of Avram Iancu, the great Romanian national hero, considered one of the most important and representative figures of the Romanian Revolution of 1848 in Transylvania, the article makes an extensive evocation of his personality and life. The documentary material is a diptych: on the one hand, the hero's biography, having in the background the historical events of the time and the way in which they intertwined with Avram Iancu's life and, on the other hand, the presentation of 'Avram Iancu's Celebrations' dedicated to the 100th anniversary of his birth, the first free commemoration, at the national level, of the great hero. The study includes ample quotes and examples from the press of the time, as well as from specialized works that analyzed the Avram Iancu phenomenon and its period. For the first part, the following are mentioned: the establishment of the 'Aurora' Society (1843-1846), which promoted the Romanian history and literature, preparing the moment of 1848; the national assemblies of April, May and September 1848, where the Proclamation from Blaj was adopted, containing the demands of the Romanian people from Transylvania; the establishment of the Hungarian Revolutionary Army; the creation of the Romanian guards to protect the population; the political events of 1848-1849 and the ensuing civil war; the military actions between the Austrian and Hungarian troops, with the participation of the Romanians, as allies of the former; the Romanian resistance in the Apuseni Mountains that prevented the union of Transylvania with Hungary, voted by the Diet of Hungary in March 1848; the months of October 1848 – February 1849 and the operation of disarming the Hungarian revolutionary army, which ended with the Austrian imperial troops being pushed back from the borders; the intervention of the Russian troops called in as reinforcements by the Austrians on the basis of the Holy Alliance of 1815; the attempt to attract the Romanians to the Hungarian cause, which at the end of the conflict led to the filing of lawsuits against the leaders of the Romanian movement (August 1849); the persecutions unleashed

Rege Ferdinand I, Întemeietorul României Mari: (24 august 1865 – 20 iulie 1927), Bucarest, [1927] – diplôme commémoratif en l'honneur du roi Ferdinand Ier.

L'article est publié dans la section *Portrait composite*: *Les Collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie*, à l'occasion de la réorganisation du nouveau site web de la Bibliothèque nationale de Roumanie (https://bibnat.ro).

Mots clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – Collections spéciales – Cabinet de cartographie – présentation générale, histoire, éditions uniques, collections documentaires.

► **Elena Cojuhari.** ***Le bicentenaire de la naissance d'Avram Iancu: l'homme, ses exploits, la reconnaissance et la mémoire de l'histoire***

Pour célébrer le bicentenaire de la naissance d'Avram Iancu, grand héros national roumain considéré comme l'une des figures les plus importantes et les plus représentatives de la Révolution roumaine de 1848 en Transylvanie, cet article retrace en détail sa personnalité et sa vie. Le documentaire est un double récit: d'une part, la biographie du héros, avec en toile de fond les événements historiques de l'époque et la manière dont ils ont influencé la vie d'Avram Iancu et, d'autre part, la présentation des «Célébrations Avram Iancu» consacrées au centenaire de sa naissance, première commémoration libre, au niveau national, du grand héros. L'étude inclut de nombreuses citations et exemples tirés de la presse de l'époque, ainsi que d'ouvrages spécialisés qui ont analysé le phénomène Avram Iancu et son époque. Pour la première partie, on peut citer: la création de la société «Aurora» (1843-1846), qui a fait connaître l'histoire et la littérature roumaines, préparant le terrain pour les événements de 1848; les assemblées nationales d'avril, mai et septembre 1848, où a été adoptée la Proclamation de Blaj, contenant les revendications du peuple roumain de Transylvanie; la création de l'armée révolutionnaire hongroise; la création de gardes roumaines pour défendre la population; les événements politiques des années 1848-1849 et la guerre civile qui a suivi; les actions militaires entre les forces autrichiennes et hongroises, avec la participation

against the Romanian leaders and the 'issue of the Moților/ Motzen forests'; the cabal launched against Avram Iancu, the successive arrests and his permanent surveillance by the imperial authorities; the Emperor Franz Joseph's 1852 trip to Transylvania; Avram Iancu's last years of life and illness; the death and funeral of the great hero attended by 10,000 people; the constant effort made by the Austro-Hungarian authorities, from Avram Iancu's death until 1918, to erase the memory of the Romanian hero and defame his name, as in 1898, on the occasion of the semicentennial of the Revolution of 1848 and the creation of the 'Iancu Fund' for the erection of a monument dedicated to Avram Iancu, an action ended with the confiscation of the money and the conviction of the initiators or as between the years 1900-1902 when the 'Trial for Avram Iancu's crown' took place, during which Romanian students were tried for defending his memory, etc. In the second part, the lavish celebrations dedicated to Avram Iancu on the occasion of the centenary of his birth are described in detail, by day, when King Ferdinand I, together with the Royal Family, the Prime Minister, ministers, high dignitaries and foreign guests, as well as the representatives of the Romanian people from all regions of the country, came to Avram Iancu's grave to honor him. The celebrations took place between August 28 and September 2, 1924, both in the Apuseni Mountains and throughout the country, and started at Baia de Criș, then leaving for Țebea, Câmpeni, Brad, Abrud and Vidra de Sus, Avram Iancu's birthplace and finally towards Cluj. The article presents in detail and in chronological order all the manifestations which took place on this occasion.

The article is published in the section *Composite Portrait: Special Collections of the National Library of Romania*, on the occasion of the 200th anniversary of the birth of the Transylvanian Romanian lawyer and the military leader of the Romanians from Transylvania during the Revolution of 1848-1849.

Keywords: National Library of Romania – Special Collections. Historical Archive. Avram Iancu (1824-1872) – anniversary, biography. Revolution of 1848. Avram Iancu Celebrations, August 28 – September 2, 1924.

des Roumains, alliés des premières; la résistance roumaine dans les montagnes d'Apuseni qui a empêché l'union de la Transylvanie avec la Hongrie, votée parla Diète hongroise en mars 1848; les mois d'octobre 1848 à février 1849 et l'opération de désarmement de l'armée révolutionnaire hongroise, qui s'est terminée par le refoulement des troupes impériales autrichiennes hors des frontières; l'intervention des troupes russes appelées en renfort par les Autrichiens sur la base de la Sainte-Alliance de 1815; la tentative d'attirer les Roumains du côté de la cause hongroise, qui a conduit, à la fin du conflit, à l'ouverture de procès contre les chefs du mouvement roumain (août 1849); les persécutions lancées contre les dirigeants roumains et la «question des forêts des Moți/ Motses»; la cabale menée contre Avram Iancu, ses arrestations successives et sa surveillance permanente par les autorités impériales; le voyage de l'empereur François-Joseph en Transylvanie en 1852; les dernières années de vie et la maladie d'Avram Iancu; la mort et les funérailles du grand homme, auxquelles ont assisté par 10.000 personnes; les efforts incessants déployés par les autorités austro-hongroises, depuis la mort d'Avram Iancu jusque'n 1918, pour effacer la mémoire du héros roumain et salir son nom, comme en 1898, à l'occasion du cinquantenaire de la Révolution de 1848 et de la création du «Fonds Iancu» pour ériger un monument dédié à Avram Iancu, action qui s'est soldée par la confiscation des fonds et la condamnation des initiateurs, ou encore entre 1900 et 1902, lorsque s'est déroulé le «Procès pour la couronne d'Avram Iancu», au cours duquel des étudiants roumains ont été jugés pour avoir défendu sa mémoire, etc. Dans la deuxième partie, sont décrits en détail, jour après jour, les célébrations fastueuses dédiées à Avram Iancu à l'occasion du centenaire de sa naissance, lorsque le roi Ferdinand Ier, accompagné de la famille royale, du Premier ministre, des ministres, des hauts fonctionnaires et des invités étrangers, ainsi que des représentants du peuple roumain de toutes les régions du pays, se sont rendus sur la tombe d'Avram Iancu pour lui rendre hommage. Les célébrations ont eu lieu entre le 28 août et le 2 septembre 1924, tant dans les montagnes d'Apuseni que dans tout le pays. Elles ont débuté à Baia de Criș, puis se sont dirigées vers Țebea, Câmpeni, Brad,

► **Mihaela Manolache.** ***REVISTA ARHIVELOR (the Archives Magazine) (old series 1924-1947). A century of archival activity. Treasurers of the archives***

In 2024, it will be 100 years since the release of *'Revista Arhivelor'*, a periodical of the Romanian State Archives. Suspended in 1929, the publication resumed in 1936, initially under the leadership of the historian, archaeologist and numismatist Constantin Moisil (1876-1958) and then, until 1947, under that of the historian and archivist Aurelian Sacerdoțeanu (1904-1976). The new series of the magazine has been published since 1958 and retained the format until 1993. The National Library of Romania holds eight volumes from series II (years 1936-1947). This article summarizes the material existing in the old series of the magazine. For series I (1924-1929), the article gives a detailed description of the themes and subjects addressed, the scientific contributions, the distinctive graphic elements, the frequency of publication and the mode of distribution, and provides a list of the main contributors. The article includes a biobibliography dedicated to Constantin Moisil, with a list of the articles he signed or were dedicated to him in the magazine, as well as a list of his studies and researches published in periodicals of the time. Alongside Constantin Moisil, numerous other Romanian historians and archivists stood out, among them, Sever Zotta (1874-1943), Ștefan Meteș (1887-1977), and Ilie Minea (1881-1943), whose short biographies accompanied by the titles published by them in the first series can be found in the article. The interwar period allowed the magazine to reappear, with the second series, whose summaries, covers, appendices, themes and topics addressed are included in the article, along with the complete list of contributors. An extensive biobibliography of Aurelian Sacerdoţeanu is provided, the article also including a summary of the articles published in the magazine, a list of other periodicals in which he published, as well as a list of articles dedicated to him in the pages of *'Revista Arhivelor'*. For the second series, given the very large number of researchers who published during this period, only the biographies and contributions of three former directors of the State Archives are

Abrud et Vidra de Sus, lieu de naissance d'Avram Iancu, pour finir à Cluj. L'article présente en détail et de manière chronologique toutes les manifestations qui ont eu lieu à cette occasion.

L'article est publié dans la section *Portrait composite*: *Les Collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie*, à l'occasion du 200e anniversaire de la naissance de l'avocat roumain de Transylvanie et chef militaire des Roumains de Transylvanie pendant la Révolution de 1848-1849.

Mots clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – Collections spéciales. Archives historiques. Avram Iancu (1824-1872) – anniversaire, biographie. Révolution de 1848. Célébrations Avram Iancu, 28 août – 2 septembre 1924.

► **Mihaela Manolache.** ***REVISTA ARHIVELOR (Revue des archives) (ancienne série 1924-1947). Un siècle d'activité archivistique. Les passionnés des archives***

En 2024, cela fera 100 ans que la «*Revista Arhivelor*», périodique des Archives de l'État, a vu le jour. Interrompue en 1929, la publication reprend en 1936, d'abord sous la direction de l'historien, archéologue et numismate Constantin Moisil (1876-1958), puis, jusqu'en 1947, sous celle de l'historien et archiviste Aurelian Sacerdoțeanu (1904-1976). La nouvelle série du périodique paraît depuis 1958 et conserve cette forme jusqu'en 1993. La Bibliothèque nationale de Roumanie détient huit volumes de la série II (années 1936-1947). Le présent article résume le contenu de l'ancienne série de la revue. Pour la série I (1924-1929), l'article décrit en détail les problématiques et les thèmes abordés, les contributions scientifiques, les éléments graphiques distinctifs, la fréquence de publication et le mode de diffusion, et fournit une liste des principaux collaborateurs. L'article comprend une biobibliographie consacrée à Constantin Moisil, avec une liste des articles signés par lui ou qui lui sont consacrés dans la revue, ainsi qu'une liste de ses études et recherches publiées dans les revues de l'époque. Outre Constantin Moisil, de nombreux autres historiens et archivistes roumains se sont distingués,

presented: Emil Vîrtosu (1902-1977), Ion Mărcuş (1911-1977), and Gheorghe Ungureanu (1907-1975). Including in its pages articles and studies on archival theory and practice, paleography, diplomacy, sigillography, heraldry, miniaturism, numismatics and other auxiliary sciences of history, focused on unpublished testimonies and corroborated with the valorization of archival funds and collections, *'Revista Arhivelor'* has earned, over the years, a distinct and well-deserved place among the prestigious publications of the modern historiography.

The article is published in the section *Composite Portrait: Special Collections of the National Library of Romania*, on the occasion of the 100th anniversary of the issuing of *'Revista Arhivelor'*, the old series (1924-1947), periodical established on the basis of the State Archives Organization Act of 1923.

Keywords: National Library of Romania – Special Collections. *'Revista Arhivelor'*, old series (1924-1947) – overview, contributors. Constantin Moisil (1876-1958), Romanian historian, archaeologist and numismatist. Aurelian Sacerdoțeanu (1904-1976), Romanian historian and archivist.

► **Drd. Valentina Bilcea.** ***An academic banquet***

The article presents a fact of cultural and educational history, regarding an academic celebration dedicated to the anniversary of 25 years of teaching activity of the mathematicians Spiru Haret (1851-1912) and David Emmanuel (1854-1941) at the National School of Bridges and Roads in Bucharest, an event of which information can be found in the historical archives of the National Library of Romania, including in a 'report' written on the occasion. The article includes brief biographies of the two mathematicians. Using information taken from the archives and the press of the time, it is possible to reconstruct the entire process of organizing the celebration, from the invitation sent to the graduates and published in the press, to the banquet at the Boulevard Hotel in Bucharest, on April 28, 1907. The anniversary, which was attended by almost 100 people, was organized

parmi lesquels Sever Zotta (1874-1943), Ștefan Meteș (1887-1977) et Ilie Minea (1881-1943), dont les courtes biographies accompagnées des titres qu'ils ont publiés dans la série I peuvent être consultées dans l'article. La période de l'entre-deux-guerres permit la réapparition de la revue, avec une deuxième série dont les sommaires, les couvertures, les annexes, les thèmes et les sujets abordés sont inclus dans l'article, ainsi que la liste complète des collaborateurs. Une biobibliographie complète d'Aurelian Sacerdoţeanu est fournie, l'article contenant également un sommaire des articles publiés dans la revue, une liste des autres périodiques dans lesquels il a publié, ainsi qu'une liste des articles qui lui sont consacrés dans les pages de la *«Revista Arhivelor»*. Pour la deuxième série, compte tenu du nombre très important de chercheurs qui ont publié pendant cette période, seules les biographies et les contributions de trois anciens directeurs des Archives d'État sont présentées: Emil Vîrtosu (1902-1977), Ion Mărcuş (1911-1977) et Gheorghe Ungureanu (1907-1975). Incluant dans ses pages des articles et des études sur la théorie et la pratique archivistique, la paléographie, la diplomatique, la sigillographie, l'héraldique, l'étude des miniatures, la numismatique et d'autres sciences auxiliaires de l'histoire, axés sur des témoignages inédits et corroborés par la valorisation des fonds et collections archivistiques, la *«Revista Arhivelor»* s'est imposée au fil des ans comme une publication prestigieuse et incontournable de l'historiographie moderne.

L'article est publié dans la section *Portrait composite: Les Collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie,* à l'occasion du centenaire de la création de la *«Revista Arhivelor»*, ancienne série (1924-1947), périodique fondé en conformité avec la loi sur l'organisation des Archives d'État de 1923.

Mots clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – Collections spéciales. *«Revista Arhivelor»*, ancienne série (1924-1947) – présentation générale, contributeurs. Constantin Moisil (1876-1958), historien, archéologue et numismate roumain. Aurelian Sacerdoțeanu (1904-1976), historien et archiviste roumain.

by former students, professors, and colleagues from the Faculty of Sciences of the University of Bucharest, the National School of Bridges and Roads, and the School of Artillery and Engineering. The event was covered in the media of the time, articles on the scientific and educational achievements of the honorees were published in *'Gazeta Matematică'* (the Mathematical Gazette), and a commemorative plaque was made at the initiative of the organizing committee. The effigy was made by the 'Wilhelm Mayer & Fr. Wilhelm' House in Stuttgart, being commissioned through the Romanian Numismatic Society. This study presents details from the anniversary banquet: the participants (a guest of honor was, for example, Minister I. I. C. Brătianu, a student of the honorees), the menu, the festive speeches.

The article is published in the section *Composite Portrait: Special Collections of the National Library of Romania*.

Keywords: National Library of Romania – Special Collections. Historical Archive. Spiru Haret (1851-1912), Romanian mathematician, astronomer and politician. David Emmanuel (1854-1941), Romanian mathematician. National School of Bridges and Roads, University of Bucharest, School of Artillery and Engineering – academic celebration – 1907.

► **Valentina Albei.** ***Difficulties encountered in the restoration of documents bearing a seal***

The 'Old Historical Documents – 15th-19th Centuries' collection from the Historical Archive of the Special Collections of the National Library of Romania provides important information about the period of earthly and Phanariot reigns in the Romanian Countries. Dated February 14, 1671, the deed of confirmation of property, presented in the article, is written in ferrogallic and red cinnabar ink, in Romanian, with Cyrillic alphabet and bears the seal and signature of Antonie Voievod, Prince of Wallachia (?-1672). The document consists of two sheets sewn together around the seal with a green silk cord and is supported by paper hand-made from vegetable

► **Drte. Valentina Bilcea.** ***Un banquet académique***

Cet article présente un fait historique et culturel lié à l'enseignement, concernant une célébration universitaire dédiée au 25e anniversaire d'activité pédagogique au sein de l'École nationale des ponts et chaussées de Bucarest des mathématiciens Spiru Haret (1851-1912) et David Emmanuel (1854-1941), événement dont on trouve des informations dans les archives historiques de la Bibliothèque nationale de Roumanie, notamment dans un «rapport» rédigé à cette occasion. L'article comprend de courtes biographies des deux mathématiciens. À partir d'informations tirées d'archives et de la presse de l'époque, on parvient à reconstituer l'ensemble du processus d'organisation de la célébration, depuis l'invitation adressée aux diplômés et publiée dans la presse jusqu'au banquet à l'hôtel Boulevard de Bucarest, le 28 avril 1907. La fête, qui a réuni près de 100 personnes, a été organisée par d'anciens étudiants, professeurs et collègues de la Faculté des sciences de l'Université de Bucarest, de l'École nationale des ponts et chaussées et de l'École d'artillerie et du génie. L'événement a été couvert par la presse de l'époque, des articles sur les réalisations scientifiques et pédagogiques des personnes honorées ont été publiés dans la *«Gazeta Matematică»* (Gazette mathématique) et une plaque commémorative a été réalisée à l'initiative du comité d'organisation. L'effigie a été réalisée par la maison «Wilhelm Mayer & Fr. Wilhelm» de Stuttgart, à la demande de la Société numismatique roumaine. Cette étude présente des détails du banquet anniversaire: les participants (l'un des invités d'honneur était, par exemple, le ministre I. I. C. Brătianu, ancien élève des personnes célébrées), le menu, les discours festifs.

L'article est publié dans la section *Portrait composite: Les Collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie*.

Mots clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – Collections spéciales. Archives historiques. Spiru Haret (1851-1912), mathématicien, astronome et homme politique roumain. David Emmanuel (1854-1941), mathématicien roumain. École nationale des ponts et

fibers, with watermark lines arranged vertically, loosely glued with gelatin. The document was in poor condition, showing multiple damages caused by the faulty handling and improper storage conditions. At the points of intersection of the folding lines, there were: losses of the support material, affecting the integrity of the text, weakenings, twistings, and tearings, more pronounced in the lower part of the document. During the restoration process, the main difficulty was pressing the document without damaging the extremely fragile seal. After the intermediate cleaning and pressing, the weakened areas were strengthened with the help of the Japanese veil, the missing parts were completed and the document was pressed one last time. For better preservation and conservation, a protective sleeve was made for the document.

The article is published in the section *Preservation. Conservation. Restoration*.

Keywords: National Library of Romania – Special Collections. Historical Archive. 'Old Historical Documents – 15th-19th centuries' collection. official documents – restoration, procedures, case study.

► **Claudia Condruz.** ***16th century Slavonic manuscript – restoration according to the principle of the minimal intervention***

The principle of the minimal intervention emphasizes that, if the binding of a book is in good condition for preservation and the body of the book is not endangered by the deficiencies of the binding, it is the best to preserve the binding in its entirety. This was the case with the 16th century *Tetraevangheliar slavon* (the Slavonic Gospel Book), for which a restoration treatment with the integral preservation of the constituent elements was chosen. The manuscript showed numerous physical, chemical and biological damages: perforations, galleries and insect gnawings on the first and last pages; the first fascicles of the manuscript partially detached from the seam; numerous lacunar areas within the body of the book, completed and consolidated with strips of paper

chaussées, Université de Bucarest, École d'artillerie et du génie – cérémonie académique – 1907.

► **Valentina Albei.** ***Difficultés rencontrées dans la restauration des documents portant un sceau***

La collection «Documents historiques anciens – XVe-XIXe siècles» conservée dans les archives historiques des Collections spéciales de la Bibliothèque nationale de Roumanie fournit des informations précieuses sur la période des règnes des souverains locaux et des fanariotes dans les Pays roumains. Daté du 14 février 1671, l'acte de confirmation de propriété présenté dans l'article est rédigé à l'encre ferrogalique et rouge cinabre, en roumain, en alphabet cyrillique, et porte le sceau et la signature d'Antonie Voievod, souverain de la Roumanie (?-1672). Le document se compose de deux feuilles reliées entre elles autour du sceau par un fil de soie vert. Il est imprimé sur du papier fabriqué à la main à partir de fibres végétales, avec des lignes de filigrane verticales, faiblement collées à la gélatine. L'état de conservation du document était précaire, celui-ci présentant de multiples dégradations causées par une manipulation incorrecte et des conditions de conservation inappropriées. Aux points d'intersection des lignes de pliage, il y avait des pertes de matériau de support, avec une altération de l'intégrité du texte, des fragilisations, des torsions et des déchirures plus prononcées dans la partie inférieure du document. Au cours du processus de restauration, la principale difficulté a consisté à presser le document sans endommager le sceau extrêmement fragile. Après le nettoyage et le pressage intermédiaire, les zones fragilisées ont été consolidées à l'aide d'un voile japonais, les parties lacunaires ont été complétées et le document a été pressé une dernière fois. Afin d'assurer une meilleure conservation, une pochette de protection a été confectionnée pour le document.

L'article est publié dans la section *Préservation. Conservation. Restauration*.

Mots clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – Collections spéciales. Archives historiques. collection «Documents historiques anciens – XVe-XIXe siècles». documents officiels – restauration, procédés, étude de cas.

fixed with glue of animal origin. After the dry cleaning and restoration of the pages on an unopened volume, the resewing of the fascicles partially detached from the seam followed. The next stage concerned the restoration of the upper headband. The damaged areas of the corners, edges and extremities of the outer spine were completed with new leather, thus restoring the integrity of the volume. The last operations in the restoration process were: the manufacturing of new endpapers and attaching them to the body of the book. In order to mitigate the potential risks of degradation of the manuscript, a protective case was made.

The article is published in the section *Preservation. Conservation. Restoration*.

Keywords: National Library of Romania – Special Collections. Historical Archive. 'Old Historical Documents – 15th-19th centuries' collection. Slavonic Gospel Book – 16th century – restoration, procedures, case study. principle of minimum intervention.

► **Mihaela Tomescu.** ***'Remember Enescu' Cultural Foundation after 25 years of activity (1999-2024)***

'Remember Enescu' Cultural Foundation was estabilshed in 1999 and aims to support the development of the musical activity in Romania, protect the Romanian musical artistic heritage and promote the young people in the musical life. The foundation's activities include: weekly recital seasons, in collaboration with music schools and high schools, cultural institutions and museums; the traveling festival 'Remember Enescu'; collaborations with philharmonic orchestras in the country; 'Remember Enescu' International Violin Competition, which takes place in Bucharest and Sinaia. In 2023, the competition was held in Timișoara, as part of the event 'Timișoara 2023 – European Capital of Culture'. Other projects: 'Ada Ulubeanu' National Interpretation Competition (13 editions in 2023), 'Dan Cumpătă' National Interpretation Competition (11 editions in 2023), 'C. I. and C. C. Nottara' National Theatrical and Musical Interpretation Competition (three editions in 2023). Since 2016, the

► **Claudia Condruz.** ***Manuscrit slavon du XVIe siècle – restauration selon le principe de l'intervention minimale***

Le principe de l'intervention minimale stipule que si la reliure d'un livre est en bon état pour être conservée et que le corps du livre n'est pas compromis par les défauts de la reliure, il est préférable de conserver la reliure dans son intégralité. C'était le cas du *Tetraevangheliar slavon* (Les quatre Évangiles slavon) du XVIe siècle, pour lequel on a choisi un traitement de restauration avec conservation intégrale des éléments constitutifs. Le manuscrit présentait de nombreux dommages d'ordre physico-chimique et biologique: perforations, galeries et rongements causés par des insectes au niveau des premières et dernières pages; les premiers fascicules du manuscrit étaient partiellement détachés de la reliure; de nombreuses zones lacunaires dans le corps du livre ont été complétées et consolidées à l'aide de bandes de papier fixées avec de la colle d'origine animale. Après le nettoyage à sec et la restauration des pages du volume non dépliées, les fascicules partiellement détachés de la couture ont été cousus à nouveau. La prochaine étape visait à restaurer la tranchefile supérieure. Les zones endommagées des coins, des bords et des extrémités du dos extérieur ont été complétées avec du cuir neuf, rétablissant ainsi l'intégrité du volume. La dernière opération du processus de restauration a consisté à remplacer la double feuille de papier qui relie le bloc de pages aux couvertures (Vorsatz) et à les fixer au corps du livre. Pour atténuer les risques éventuels de détérioration du manuscrit, un coffret de protection a été confectionné.

L'article est publié dans la section *Préservation. Conservation. Restauration*.

Mots clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – Collections spéciales. Archives historiques. collection «Documents historiques anciens – XVe-XIXe siècles». Tetraevangheliar slavon (Les quatre Évangiles slavon) – XVIe siècle – restauration, procédés, étude de cas. principe de l'intervention minimale.

foundation has been organizing the national tours 'In the footsteps of Enescu', and in 2016 and 2017 collaborated with 'Erich Bergel & Dorothy Kitchen' Foundation from the United States. 'Remember Enescu' Cultural Foundation was the main partner within the project 'Restoration and revitalization of the composer Paul Constantinescu's House' in Ploiești, organizing 'Paul Constantinescu' International Festival, on April 2023. The newest project is 'Remember Enescu' Summer School.

The article is published in the section *Cultural Anniversaries*, on the occasion of the 25th aniversary of the establishment of 'Remember Enescu' Cultural Foundation.

Keywords: 'Remember Enescu' Cultural Foundation – anniversary, collaborators, projects, history, overview.

► **Cristina Marinescu.** ***A poet for all the seasons of the soul. Elena Farago's manuscripts***

Although Elena Farago (1878-1954) remained in the consciousness of the Romanian public through her remarkable poems for children, she wrote, first of all, love poems, with strong symbolic accents – true mystical hymns. The Cabinet of Manuscripts from the National Library of Romania has in its collections several manuscripts by Elena Farago, a single poem and a few letters. The poem titled 'A humble wanderer writes ...' is an ardent declaration of love, but it is not known whether is a dedication to an adored lover or a emotional invocation of the Divinity. The manuscripts Ms 17998 and Ms 18000 contain articles about Elena Farago, signed by Tiberiu Iliescu (1906-1978), a poet from Craiova town. One of them is titled 'A Lyrical Archbishop: Elena Farago', paying homage to the poet's religious devotion. Elena Farago had a literary salon in Craiova town, and was a friend of great personalities of the time, from Ion Luca Caragiale to Nicolae Iorga. She was the director and librarian of 'Alexandru și Aristia Aman' Foundation in Craiova and co-founder of the literary magazine *'Năzuința'* also from Craiova.

► **Mihaela Tomescu.** ***La Fondation culturelle «Remember Enescu» après 25 ans d'activité (1999-2024)***

La Fondation culturelle «Remember Enescu» a été créée en 1999 et a pour objectif de soutenir le développement de l'activité musicale en Roumanie, de protéger le patrimoine artistique musical roumain et de promouvoir les jeunes dans la vie musicale. Les activités de la fondation comprennent: des saisons hebdomadaires de récitals, en collaboration avec des écoles et des lycées de musique, des institutions culturelles et des musées; le festival itinérant «Remember Enescu»; des collaborations avec les orchestres philharmoniques du pays; le Concours international de violon «Remember Enescu», qui se déroule à Bucarest et à Sinaia. En 2023, le concours s'est déroulé à Timișoara, dans le cadre de l'événement «Timișoara 2023 – Capitale européenne de la culture». Autres projets: Concours national d'interprétation «Ada Ulubeanu» (13 éditions en 2023), Concours national «Dan Cumpătă» (11 éditions en 2023), Concours national d'interprétation théâtrale et musicale «C. I. et C. C. Nottara» (trois éditions en 2023). Depuis 2016, la fondation organise les tournées nationales «Sur les traces d'Enescu» et, en 2016 et 2017, elle a collaboré avec la fondation «Erich Bergel & Dorothy Kitchen» aux États-Unis. La Fondation culturelle «Remember Enescu» a été le principal partenaire du projet «Restauration et revitalisation de la maison du compositeur Paul Constantinescu» à Ploiești, organisant le Festival international «Paul Constantinescu» en avril 2023. Son tout dernier projet est l'université d'été «Remember Enescu».

L'article est publié dans la section *Anniversaires culturels*, à l'occasion du 25e anniversaire de la création de la Fondation culturelle «Remember Enescu».

Mots-clés: Fondation culturelle «Remember Enescu» – anniversaire, collaborateurs, projets, historique, présentation générale.

The article is published in the section *Cultural Commemorations*, 70 years after the death of the Romanian poet and translator.

Keywords: National Library of Romania – Special Collections – Cabinet of Manuscripts. Elena Farago (1878-1954), Romanian poet, translator and publicist – literary manuscripts.

► **Elena-Gabriela Bănuț.** ***Alex Ștefănescu's work reflected in the book collections of the National Library of Romania. Biobibliography***

Alex Ștefănescu (1947-2024) is one of the most important voices of the Romanian contemporary literary criticism. With a remarkable career, he has established himself through numerous articles, critical works and studies that provide a deep and refined understanding of the national literature. Using the bibliography as a tool to access the information, the article offers a biblioteconomic image of Alex Ștefănescu's contribution to the Romanian culture. The bibliographic descriptions of the books he signed as an author are used, with annotations regarding the structure of the work, the main topics, the accessibility of the language, the presence of illustrations or other elements important to users. The works are arranged chronologically and alphabetically, by title. The collections of the National Library of Romania were used for documentation, and the bibliographical descriptions were taken from its online catalog. The article includes an extensive biography that points out the main professional and literary developments (more than 30 books of literary criticism, anthologies, journalism, literary theory, prose, theater and more than 5,000 articles of literary criticism, numerous cultural television shows etc.). The biography is followed by an annotated presentation of the author's 29 titles and a bibliography of books that featured him as an anthologist, editor, translator, or book subject.

The article is published in the section *Cultural Commemorations*, on the death of the Romanian literary critic and historian.

► **Cristina Marinescu.** ***Une poétesse pour toutes les saisons de l'âme. Les manuscrits d'Elena Farago***

Bien qu'Elena Farago (1878-1954) soit restée dans la conscience du public roumain grâce à ses remarquables poèmes pour enfants, elle a écrit, avant tout, des poèmes d'amour, aux forts accents symboliques – de véritables hymnes mystiques. Le Cabinet des manuscrits de la Bibliothèque nationale de Roumanie conserve dans ses collections plusieurs manuscrits d'Elena Farago, un seul poème et quelques lettres. Le poème intitulé «Une modeste errante écrit ...» est une déclaration d'amour passionné, mais on ne sait pas s'il s'agit d'une dédicace à un amant adoré ou d'une invocation émotionnelle à la Divinité. Les manuscrits Ms 17998 et Ms 18000 contiennent des articles sur Elena Farago, signés par le poète de Craiova Tiberiu Iliescu (1906-1978). L'un d'eux est intitulé «Un Archevêque lyrique: Elena Farago», rendant hommage à la dévotion religieuse du poète. Elena Farago tenait un salon littéraire à Craiova et était l'amie de grandes personnalités de l'époque, de Ion Luca Caragiale à Nicolae Iorga. Elle était directrice et bibliothécaire de la Fondation «Alexandru și Aristia Aman» à Craiova et cofondatrice de la revue littéraire *«Năzuința»* également de Craiova.

L'article est publié dans la section *Commémorations culturelles*, 70 ans après la mort du poétesse et traducteur roumain.

Mots-clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – Collections spéciales – Cabinet des manuscrits. Elena Farago (1878-1954), poétesse, traductrice et publiciste roumaine – manuscrits littéraires.

► **Elena-Gabriela Bănuț.** ***L'œuvre d'Alex Ștefănescu reflétée dans les collections de livres de la Bibliothèque nationale de Roumanie. Biobibliographie***

Alex Ștefănescu (1947-2024) est l'une des voix les plus importantes de la critique littéraire roumaine contemporaine. Fort d'une carrière remarquable, il s'est imposé grâce à de nombreux articles, ouvrages critiques et études offrant une compréhension approfondie

Keywords: National Library of Romania – Current Collections. Alex Ștefănescu (1947-2024), Romanian literary critic and historian – biobibliography.

► **Raluca Bucinschi.** ***'The Friends of the Music' National Competition. 22nd Edition***

In March 2024, the National Library of Romania hosted the 22nd edition of 'the Friends of the Music' National Piano Competition, an event organized by 'Pro Piano Romania' Cultural Foundation. Alongside the National Library were 'George Enescu' National Museum and 'Grafoart' Music Bookstore. 'Pro Piano Romania' Cultural Foundation was established in 1996 and carries out cultural activities to identify, educate, promote and support young people who wish to study and practice the piano. On this occasion, the National Library organized an exhibition of printed musical documents, written for piano, by Romanian and foreign composers. The jury of the competition was composed of four names of importance in the Romanian pianistic interpretative art: Stela Avesalon, Roxana Lazăr, Rodica Dănceanu, and Georgeta-Aneta Băcioiu. The edition had two variants: with a physical presence and online (recordings). The competition was divided into three sections: professionals, amateurs and piano four hands. 27 competitors got registered. The repertoire addressed was also varied, ranging from pieces from the pre-classical period to modern compositions. The gala of the competition took place on April 6, 2024, at 'George Enescu' Memorial House in Sinaia.

The article is published in the section *Event*.

Keywords: National Library of Romania – event. Cultural Foundation 'Pro Piano Romania' – competition. National Piano Competition 'Friends of Music' – overview, 22nd edition.

► **dr. Dina Velicu.** ***'The Ukrainian Bookshelf' project***

In 2023, as part of 'the Ukrainian Bookshelf' project implemented by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine in partnership with the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine and the Ukrainian

et raffinée de la littérature nationale. En utilisant la bibliographie comme outil d'accès à l'information, l'article offre une image bibliotéconomique de la contribution d'Alex Ștefănescu à la culture roumaine. Les descriptions bibliographiques de ses ouvrages sont utilisées, avec des annotations concernant la structure de l'ouvrage, les principaux thèmes, l'accessibilité de la langue, la présence d'illustrations ou d'autres éléments importants pour les utilisateurs. Les ouvrages sont classés par ordre chronologique et alphabétique, par titre. Les collections de la Bibliothèque nationale de Roumanie ont été utilisées pour la documentation, et les descriptions bibliographiques proviennent de son catalogue en ligne. L'article comprend une biographie détaillée qui met en lumière les principaux développements professionnels et littéraires de l'auteur (plus de 30 ouvrages de critique littéraire, anthologies, articles de journalisme, théorie littéraire, prose, théâtre, plus de 5.000 articles de critique littéraire, de nombreuses émissions de télévision culturelles etc.). La biographie est suivie d'une présentation commentée des 29 titres d'auteur et d'une bibliographie des ouvrages qui l'ont cité comme anthologiste, éditeur, traducteur ou sujet de livre.

L'article est publié dans la section *Commémorations culturelles*, sur la mort du critique littéraire et historien roumain.

Mots-clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – Collections actuelles. Alex Ștefănescu (1947-2024), critique littéraire et historien roumain – biobibliographie.

► **Raluca Bucinschi.** ***Concours national «Les Amis de la Musique». XXIIe édition***

En mars 2024, la Bibliothèque nationale de Roumanie a accueilli la XXIIe édition du Concours national de piano «Les Amis de la musique», un événement organisé par la Fondation culturelle «Pro Piano Romania». Outre la Bibliothèque nationale, on y trouvait le Musée national «George Enescu» et la Librairie musicale «Grafoart». La Fondation culturelle «Pro Piano Romania» a été créée en 1996 et mène des activités culturelles pour

Book Institute, the National Library of Romania came to the aid of the Ukrainian citizens who found refuge in Romania, by integrating a donation of 123 titles (138 bibliographic units) from the Ukrainian literature, mostly fiction, into its movable heritage. Among the books found in the collections from 'Multicultural Dialogues' Hall of the National Library of Romania, an important part represents titles of prominent representatives of the Ukrainian culture and literature. Thus, there are: the romantic poet Taras Shevchenko; the Ukrainian poet, writer and politician Ivan Franko; the writer Lesya Ukrainka; the poet and theologian philosopher Grigory Skovoroda; the pioneer poet of the modern Ukrainian literature Ivan Kotliarevsky; the poet, translator and literary critic Vasyl Stus; the writer, poet, and essayist Oksana Zabuzhko; the writer, journalist and screenwriter Andrey Kurkov; the prose writer, poet, essayist and translator Yurii Andrukhovych; the writer and literary editor Olga Dubchak; the writer, musician, translator and social activist Serhiy Zhadan. The donation also includes a series of albums about: the Ukrainian architecture, folklore and traditional clothes, the specifics of the Ukrainian cuisine, the photographic art and art galleries, the project 'Icons on Wooden Ammunition Boxes'.

The article is published in the section *Event*.

Keywords: National Library of Romania – 'the Ukrainian Bookshelf' project – overview. book donation. Ukrainian literature.

► prof. univ. dr. Verona Maier. *'The beginning of the musical profession almost always can be placed in the childhood'*

An emblematic figure of the Romanian contemporary music,Verona Maier is a pianist, harpsichordist, organist and professor at the National University of Music in Bucharest, of which she has held the position of vice-rector since 2016. On the occasion of the second edition of the vocal, instrumental, and musical interpretation and composition competition *MusicalFest*, organized by the National Library of Romania, between October 18-20,

identifier, éduquer, promouvoir et soutenir les jeunes souhaitant étudier et pratiquer le piano. La Bibliothèque nationale a organisé, à cette occasion, une exposition de documents musicaux imprimés pour piano de compositeurs roumains et étrangers. Le jury du concours était composé de quatre noms de référence dans l'art de la performance pianistique roumaine: Stela Avesalon, Roxana Lazăr, Rodica Dănceanu et Georgeta-Aneta Băcioiu. L'édition a eu deux versions: avec présence physique et en ligne (enregistrements). Le concours était divisé en trois sections: professionnels, amateurs et piano à quatre mains. 27 candidats étaient inscrits. Le répertoire abordé était également varié, allant de pièces de la période préclassique à des compositions modernes. Le gala du concours a eu lieu le 6 avril 2024 à la Maison commémorative «George Enescu» à Sinaia.

L'article est publié dans la rubrique *Événement*.

Mots-clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – événement. Fondation culturelle «Pro Piano Romania» – concours. Concours national de piano «Les Amis de la Musique» – présentation générale, XXIIe édition

► dr. Dina Velicu. *Le projet «Rayon des livres ukrainiens»*

En 2023, dans le cadre du projet «Rayon des livres ukrainiens», mis en œuvre par le ministère des Affaires étrangères de l'Ukraine en partenariat avec le ministère de la Culture et de la Politique d'information de l'Ukraine et l'Institut ukrainien du livre, la Bibliothèque nationale de Roumanie est venue en aide aux citoyens ukrainiens qui ont trouvé refuge en Roumanie, en intégrant dans son patrimoine mobile un don de 123 titres (138 unités bibliographiques) de la littérature ukrainienne, principalement de fiction. Parmi ces livres, qui peuvent être trouvés dans les collections de salle «Dialogues multiculturels», de la Bibliothèque nationale de Roumanie, une partie importante est constituée de titres de représentants éminents de la culture et de la littérature ukrainiennes. Ainsi, nous avons: le poète romantique Taras Chevtchenko; le poète, écrivain et homme politique

2023, Mrs Maier gave an interview initially published in the catalogue of the event. The text is here enriched by excerpts from an interview conducted by Radio Trinitas in October 2024. The first interview discusses: the beginnings of the interviewee's career in the musical and academic field; her passion for music; the importance of the libraries in her training as a specialist and pedagogue, as well as the models and influences that guided her professional development; the possible hobbies. She also shares her thoughts on the difficult periods of her artistic life, the evolution of the Romanian musical landscape, the public perception of the profession of musicologist and the way of improving its image, the preservation of the Romanian musical documentary heritage, the state of the Romanian university infrastructure and the challenges of the scientific research in the musical field, both at national and international level. The interview also addressed key issues such as the integration of the Romanian professionals into the European music scene, the private funding of the music sector, the training of the young musicians and the role of the specialized education system. The second interview focuses more specifically on the impressions regarding *MusicalFest*, its different sections and its contribution to the career development of the young musicians.

The article is published in the section *Event*.

Keywords: National Library of Romania – event. *MusicalFest*, 2nd edition. Verona Maier (1961-), Romanian professor, pianist, harpsichordist, organist – interview.

► **Mihaela Buiumaci, dr. Letiția Constantin, dr. Luminița Gruia.** ***About and because of the pandemic. Books published in Romania in 2020-2023. A bibliographical survey***

The results of the quantitative and content research regarding the Romanian book production published between 2020-2023, on the subject of the Covid-19 pandemic, based on the information provided by the catalog and collections of the National Library of Romania

ukrainien Ivan Franko; l'écrivaine Lessia Oukraïna; le poète et philosophe théologien Grigori Skovoroda; le poète pionnier de la littérature ukrainienne moderne Ivan Kotliarevsky; le poète, traducteur et critique littéraire Vassyl Stous; l'écrivaine, poète et essayiste Oksana Zaboujko; l'écrivain, journaliste et scénariste Andreï Kourkov; le prosateur, poète, essayiste et traducteur Iouri Androukhovytch; l'écrivain et éditeur littéraire Olga Dubchak; l'écrivain, musicien, traducteur et militant social Serhiy Jadan. Le don comprend également une série d'albums sur: l'architecture ukrainienne, le folklore et les vêtements traditionnels, les spécificités de la cuisine ukrainienne, l'art photographique et les galeries d'art, le projet «Icônes sur les caisses de munitions en bois».

L'article est publié dans la rubrique *Événement*.

Mots-clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – projet «Rayon des livres ukrainiens» – présentation générale. don de livres. littérature ukrainienne.

► **prof. univ. dr. Verona Maier.** ***«Le début de la profession de musicien se truve presque toujours dans l'enfance»***

Figure emblématique de la musique roumaine contemporaine, Verona Maier est pianiste, claveciniste, organiste et professeure à l'Université nationale de musique de Bucarest, dont elle occupe le poste de vice-rectrice depuis 2016. À l'occasion de la deuxième édition du concours d'interprétation musicale, instrumentale, vocale et de composition *MusicalFest*, organisée par la Bibliothèque nationale de Roumanie du 18 au 20 octobre 2023, mme Maier a accordé un entretien publié initialement dans le catalogue de l'événement. Ce texte est ici enrichi par des extraits d'une entretien réalisée par Radio Trinitas en octobre 2024. La première entretien discute: de les premières étapes de la carrière de l'interviewé dans les domaines musical et universitaire; sa passion pour la musique; l'importance des bibliothèques dans sa formation de spécialiste et de pédagogue, ainsi que les modèles et influences qui ont guidé son évolution professionnelle; les passe-temps possibles. Elle partage

are presented. In order to have a reference period, the dynamics of the book production published in Romania between 2014-2023, according to the information provided by the Legal Deposit, were analyzed. A decrease in the book production by approximately 10% in 2022 could be observed, the effect of the blockage becoming visible in the catalog of the National Library of Romania at a distance of almost a year. Between 2020 and 2023, 206 Romanian publishing houses published 467 titles on the topic of Covid-19, from all fields of knowledge. The quantitative and qualitative analysis of these works revealed that the peak period of the pandemic (the year 2021) coincides with the peak of the book publishing on Covid-19. The publishers were very active during this period, and the total number of books published in Romania and deposited at the National Library via the Legal Deposit remained at a similar level to previous years, with a decrease of 4% in 2022. Following the research, in addition to the bibliography titled *About and because of the pandemic: books published in Romania in 2020-2023 – a bibliographical research*, available on the website and online catalog of the National Library of Romania, resulted the study with the same title, presented at the International Conference '*Libraries, knowledge and information*' organized by 'Lucian Blaga' University Library in Sibiu, on April 2024 and the exhibition '*My library from the pandemic: books about the pandemic published in Romania between 2020-2023*', opened at the NLR from February 16 to April 16, 2024.

The article is published in the section *Library XXI*.

Keywords: pandemic of COVID-19 – bibliographic research. National Library of Romania – book production, bibliography, exhibition.

également ses réflexions sur les périodes difficiles de sa vie artistique, l'évolution du paysage musical roumain, la perception publique du métier de musicologue, et comment améliorer son image, la préservation du patrimoine documentaire musical roumain, l'état de l'infrastructure universitaire roumaine et les défis de la recherche scientifique en le domaine musical, tant au niveau national qu'international. L'entretien a également abordé des questions essentielles telles que l'intégration des professionnels roumains dans le milieu musical européen, le financement privé du secteur musical, la formation des jeunes musiciens et le rôle du système éducatif spécialisé. La deuxième entretien se concentre plus spécifiquement sur les impressions concernant *MusicalFest*, ses différentes sections et sa contribution au développement de carrière des jeunes musiciens.

L'article est publié dans la rubrique *Événement*.

Mots-clés: Bibliothèque nationale de Roumanie – événement. *MusicalFest*, 2e édition. Verona Maier (1961-), professeure, pianiste, claveciniste et organiste roumaine – entretien.

► **Mihaela Buiumaci, dr. Letiția Constantin, dr. Luminița Gruia. *À propos de et à cause de la pandémie. Livres publiés en Roumanie entre 2020 et 2023. Une recherche bibliographique***

Les résultats de la recherche quantitative et d'analyse de contenu portant sur la production éditoriale roumaine publiée entre 2020 et 2023 sur le thème de la pandémie de Covid-19 sont présentés, basés sur les informations fournies par le catalogue et les collections de la Bibliothèque nationale de Roumanie. Pour disposer d'un point de référence, la dynamique de la production éditoriale en Roumanie entre 2014 et 2023 a été analysée, conformément aux données du Dépôt légal. Il a été constaté une diminution d'environ 10% de la production de livres en 2022, l'effet du ralentissement devenant visible dans le catalogue de la Bibliothèque nationale de Roumanie avec près d'un an de décalage. Entre 2020 et 2023, 206 maisons d'édition roumaines ont publié 467 titres sur le thème du

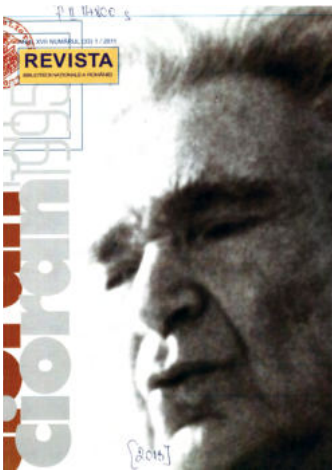

Covid-19, couvrant tous les domaines du savoir. L'analyse quantitative et qualitative de ces ouvrages a révélé que la période de pointe de la pandémie (l'année 2021) coïncide avec le pic d'édition de livres sur le Covid-19. Les éditeurs ont été très actifs pendant cette période, et le nombre total de livres publiés en Roumanie et déposés à la Bibliothèque nationale via le Dépôt légal est resté à un niveau similaire aux années précédentes, avec une baisse de 4% en 2022. Suite à cette recherche, en plus de la bibliographie intitulée *À propos de et à cause de la pandémie: livres publiés en Roumanie entre 2020 et 2023 – une recherche bibliographique*, disponible sur le site et dans le catalogue en ligne de la Bibliothèque nationale de Roumanie, ont été réalisés: une étude portant le même titre, présentée lors de la Conférence internationale «*Bibliothèques, connaissance et information*», organisée par la Bibliothèque de l'Université «Lucian Blaga» de Sibiu en avril 2024 et une exposition intitulée «*Ma bibliothèque pendant la pandémie: livres sur la pandémie publiés en Roumanie entre 2020 et 2023*», ouverte à la BnR du 16 février au 16 avril 2024.

L'article est publié dans la section *Bibliothèque XXI*.

Mots-clés: pandémie de COVID-19 – recherche bibliographique. Bibliothèque nationale de Roumanie – production de livres, bibliographie, exposition.

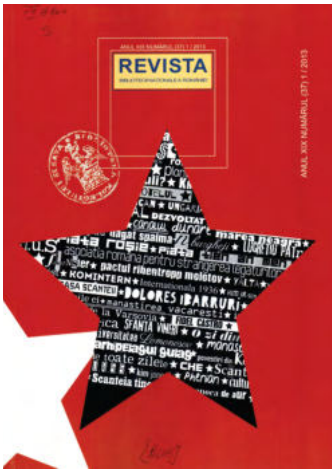

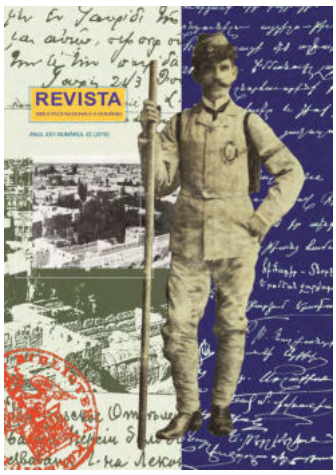

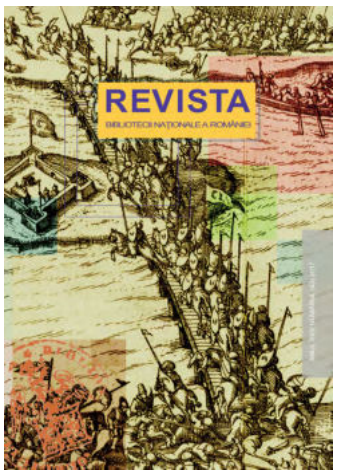

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine autorilor.

Alle volte comparte natura in vn solo le virtù, che potrebbero render molti insigni.

In Rafael modestia, e bontà di natura con elevatiss.mo ingegno.

ANUL XXX NUMĂRUL 50 / 2024

ISSN 3008-2390
ISSN-L 3008-2390